

પ્રસ્તાવના.

(૧)

બાણ અને પુલિનની કાદમ્બરી જગતના ચિત્ર સાહિત્યમાં ઊંચું સ્થાન ભોગવે છે. એ ગદ્યકાવ્યનું કોઈ પણ ભાષામાં પદ્માત્મક અતિર્ણિમ જોતરૂં હોય, તો તે ગૂજરાતી જ છે; અને એ અતિર્ણિમ જોતરૂં માન કવિ ભાલજીને છે. એણે સંસ્કૃત કાદમ્બરીનો ભાષાબંધ રચી એની અતિર્ણિમશક્તિની પીછાન આપી છે, એના શ્રોતાની રસિકતાની ખ્યાતિ ફેલાવી છે અને સ્વદેશ તથા સ્વભાષાનું ગૌરવ વધાર્યું છે.

જે ભાલજી કાદમ્બરી રચી છે, તેણે જ ભાગવત દશમ સ્કંધ રચ્યો છે. આ ભક્તિશૃંગારની સંહિતા થોડા વખત ઉપરાંત. આ. હરગોવિંદદાસ દારકાદાસ કાંટાવાળાએ છપાવી બહાર પાડી છે^૧. એમાં રૂપાખ્યાનની વિશિષ્ટતા મૂળભૂ ધ્યાન ખેંચતી નથી. એથી જલદૂં કાદમ્બરીનું ભાષાસ્વરૂપ સર્વત્ર પુરાણું જોવામાં આવે છે. એક જ કવિની ભાષામાં આવું જુદાપણું કેમ? એ પ્રશ્નના ખુલાસામાં જણાવવું પડે છે કે બધી એ હાથપ્રતો કંઈ એકસરખી યોગ્યતાવાળી નથી હોતી. દશમ સ્કંધના અનુભવી સંસ્કૃતો જણાવે છે કે એમની એક પ્રતમાં જોડણીનું નિયમિતપણું છે નહિ. કાદમ્બરીની હાથપ્રત એકધારી ઇતિહાસસિદ્ધ જોડણીથી લખાયેલી છે. એ પ્રત દશમ સ્કંધની પ્રત કરતાં સો વરસ વધુ જૂની પણ છે. અહીં એક વાત ધ્યાનમાં લેવા જેવી એ છે કે કવિ દલપતરામે કાવ્યદોહનનાં બે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરી એવો મત ચાલતો ક્યો છે જે આદિકવિ નરસિંહ મહેતાના મમયથી આજ મૂંઝીમાં ગૂજરાતી ભાષા બંધારણમાં જેવી ને તેવી જ રહી છે, બદલાઈ નથી; એના વિરુદ્ધ રા. રા. નવકરશ્રમ વગેરે ભાષાશાસ્ત્રના જાણનારાએ ગૂજરાતી પણ વિકાસક્રમ અનુસાર બદલાતી આવી છે એવું પ્રસિદ્ધ કર્યું છે અને પ્રેમાનંદના સમય પહેલાંની ભાષાને તેની વિશિષ્ટતાને લીધે જૂની ગૂજરાતી નામ આપ્યું છે. ભાગવત દશમ સ્કંધના સંશોધક પહેલા મતના અનુયાયી છે. વીસ શતકમાં જેમ સંસ્કૃત ભાષા બદલાઈ નથી, તેમ છેલ્લાં પાંચ શતકમાં ગૂજરાતી

૧ ભાલજીનાં કાવ્યો પ્રકાશમાં લાવી લોકપ્રિય કરવાની ખ્યાતિના હકદાર આપણા આ જાણીતા શોધક છે. સપ્તરાત્રી, રામબાલલીલા અને નળાખ્યાનની પ્રસિદ્ધિ એમની મંચળ કલમથી જ થવા પામી છે. ઉદ્ધવઆવાગમન અને રક્તિમ-ણીહરણ જે પ્રાચીન કાવ્યમાળાના અથ ૧૧ માં છપાયાં છે અને જેને ભાલજીકૃત ભાગવત દશમ સ્કંધના આરંભે આપેલા કવિચરિત્રની ટિપ્પણીમાં એઓશ્રી દશમ સ્કંધથી જિત ગણાવે છે, તે ભાલજીનાં સ્વતંત્ર કાવ્ય નથી. એ તો દશમ સ્કંધના પેટામાં પદ ૨૭૧-૨૯૨ માં અને પદ ૩૨૮-૩૪૧ માં આવી જાય છે. એ એના આ-રંભમાં મંચળાચરણ નથી તે જ કહી આપે છે, કે ભાલજી એમને સ્વતંત્ર કાવ્ય કહેવરાવવા માગતા નથી.

પણ ઝાઝી બદલાઈ નથી એવો એમનો દૃઢ મિત્તાંત છે. ભાગવત દશમ સ્કંધના આરંભે મૃદેના ગ્રંથવિવેચનમાં અને સાહિત્યમાં આપેલી જાહેરખબરમાં એમણે આ મતનો સ્પષ્ટ ઉદ્ઘોષ પણ કર્યો છે. એ મતની છારીથી જવાબલાં નેત્રને દશમ સ્કંધની ભાષામાં જૂનાપણાની છાયા જણાય નહિ, એટલે એના મંસ્કરણમાં એ ઊતરવા ન પામે એ સુમ્લિષ્ટ છે. કોઈ સ્થળે પુગણાપણાની સહેજ છાટ જોવામાં આવે, તો તેને જોડણીનું અનિયમિતપણું લેખી સૂધારી લેવાનું યોગ્ય લાગે એ પણ સ્વાભાવિક છે. આથી કરીને પણ દશમ સ્કંધના અને કાદંબરીના ભાષાસ્વરૂપમાં મોટું અંતર પડી ગયું છે. એકની વાણી પરિચિત અને ખીખની અપરિચિત લાગે છે. એકનો કર્તા જાણે આપણા સમયનો હોય અને ખીખનો જાણે વીસમી પેઢીએ થયેલા પૂર્વજના સમયનો હોય, એવી ભાતિ ઊપજે છે. તીક્ષ્ણ દષ્ટિએ જોનારને તો દશમ સ્કંધમાં પણ કાદંબરીના પડછે મૂકાય એવી કેટલીક ધુરાણાપણાની એધાણીઓ ન-જુસાવા-પામેલી મળી આવે છે, જે ભાષણના સમયની ભાષાના ધરનું દશ્ય તેના ત્યાગણ અદ્દ્યુત રીતે રજૂ કરે છે.

કાદંબરીની એક જ હાથપ્રત વિદ્યમાન છે. એ રત્ન હાલ ગૂજરાત ધર્મકમ્પેન્ડર સોસાયટીના ભંડારમાં સંચીત છે. આ મૂલ્યવાન પ્રત સહજત શાસ્ત્રી વ્રજલાલ કાળીદાસ પાસેથી ઇ. સ. ૧૮૬૪ ના સપ્ટેમ્બરની પદરમાં તારીખે ૭ રૂપિયા આપી સોસાયટીએ ખરીદી લીધી હતી, તે કારકૂન મીરખાન ઈસખખાનના હાથે કાદંબ પરીના નામે સોસાયટીના ચોપડે તોધાઈ છે.

કાવ્યદોહનનું પહેલું પુસ્તક ત્રણ ભાગમાં બહાર પડી ચૂક્યું અને ખીખું તૈયાર થઈ ગયું, તે પછી કાદંબરીની ખરીદી થયાને લીધે એ બે અસલી સમ્રોમાં એને રચાન મળ્યું નહિ. પ્રગ્ત ખીખે જ વર્ષ એટલે ઇ. સ. ૧૮૬૬ માં સોસાયટીએ ગૂજરાતી ભાષાનો ઇતિહાસ જપાવ્યો તેમાં લીધેલા ટૂંકા ઊત્તારાથી એ અંધકારમાં રહી ગયેલું રત્ન વિકેતાના હાથે પ્રકાશમાં આવ્યું. એની ખીચ વારની જાહેર તોધ રા. રા. જગનલાલ હરિલાલ પંડ્યાએ ઇ. સ. ૧૮૮૫ ના જાન્યુઆરી માસમાં એમની કાદંબરીની પ્રસ્તાવનાતે છેડે લીધી છે. એમને માટે મેં સોસાયટીની અસલ પ્રત ઉપરથી ઇ. સ. ૧૮૮૩ ના અરસામાં નકલ કરાવી મોકલી હતી.

સાહિત્યના સહલાગ્યે ખચેલી આ પ્રત જાહજણ લખિયાને હાથે સુંદર વહીવટી અક્ષરે લખાયેલી છે. એનાં કુલ એકસો જીવીસ પત્ર છે. આખો ગ્રંથ પાંચ હજાર શ્લોકનું પૂર છે. એના ઉપરથી લીધેલી છાપ આ સાથે

૧ કાવ્યદોહન, પુસ્તક પહેલું, ઇ. સ. ૧૮૬૨ માં અને કાવ્યદોહન, પુસ્તક બીજું, ઇ. સ. ૧૮૬૫ માં છપાઈ બહાર પડ્યું હતું.

આપવામાં આવી છે, તે જોવાથી અક્ષરનો મરોડ અને લખ્યાસાથ વગેરે દુકીકત નજારા જશે; તેની સાથે લલિયાની કુશળતા અને કંઈક અકુશળતાનો પણ ખ્યાલ બંધાશે. લેખક સંસ્કૃતનો અનભિમત છે, ગૂજરાતી ધંધાજોગૂ જતણે છે અને તેના જૂના સ્વરૂપનો અભિપ્રાય નથી. એણે નકલ કરતાં કેટલેક સ્થળે જાણ્યેઅજાણ્યે અસહને પોતાના જમાનાની વાણીનો પટ આપ્યો છે. પરંતુ જૂનાં રૂપ જળવાઈ રહેલા એટલા બધાં છે, કે તેને આધારે આ વિકૃત રૂપનો ઉદ્ધાર કરવો રહેલ છે. ઝોજા ગાનને લીધે કિય [૩,૨૧], આર્ય [૫,૨], ઓગ્ધ [૭,૨૦], પેલ [૧૦,૧૭], ધ્યંન [૨૮,૨૦], ઋદ્ધિ [૪૩,૧૯], સંઅંદ્રી [૪૬,૧૨] અને એવી બીજી ભૂલો તેનાથી યદિ ગઈ છે, તે તો વિચારવા ન રહી સુધારી જ લીધી છે; અને એમ કરવામાં કંઈ અઘટતી છૂટ લેવાઈ હોય, એમ હું નથી ધારતો. શ્રીમદ્ભાગવતના બાર રકંધ પાઠવામાં આવ્યા છે. એ રકંધ જોલને બદલે રકંદ/લખાવલો કે છપાવલો કોણ સુધારી નથી શકે ?

કાદંબરીનો આ પૂર્વ ભાગ ત્રીસ વરસથી માથે લીધેલી જ્યાબદારીનો ભાર અર્ધો ઝોજો કરે છે. ભાલણ અને બાણ વિશે જે બે જોલ કહેવાના છે. તે ઉત્તર ભાગમાં આપી સાહિત્યક્ષણથી હવે વેળાસર મુક્ત થવા હું આશા રાખું છું. દરમ્યાન, ગૂજરાત વર્તોક્કુલર સોસાઇટીએ કાદંબરીની હાથપ્રત મને વાપરવા દીધી છે તથા કાદંબરી છપાવવાની મને રજા આપી છે તે માટે, તથા હાથપ્રતની ખરીદીને લગતી માહિતી પૂરી પાડી છે તે માટે, તે સાહિત્યયોગ્ય સંસ્થાનો હું આભારી છું. વળી કવિ ભાલણની પુરુષોત્તમ મહારાજના નામથી પરમહંસદશાની મૂર્તિ જે શુદ્ધરથના પરિશ્રમથી દર્શનાર્થ સ્વરૂપમાં ગ્રંથારંભે આપવા હું શક્તિમાન થયો છું તેનો પણ અહીં આભાર માનું છું.

અપ્રસિદ્ધ સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ કરવાની ગૂજરાતના પરમદક્ષ રાજની ત્રેયરકર યોજનાના પ્રતાપે ભાલણનો આ ભાષાબંધ બહાર પડે છે, તેના આશ્રયે મને પણ શબ્દવિદ્યાના પ્રદેશમાં માતૃભાષાની સેવા બજાવવાની તક મળે છે. સારાની સારપ વિશ્વક્ષણ હોય છે. છંદ રાજ્ય ત્યારે એકર કરે છે અને અમ્રતની વૃદ્ધિ ઘરસાથે છે, ત્યારે સૃષ્ટિની વાડી નરપક્ષવ બને છે અને તે બેગી કાંટાની વાડ પણ ખીસે છે. જરણ કાદંબરી તે સાહિત્યની સૃષ્ટિની વાડી છે અને સમજૂતી તે એની વાડ છે. નંદન વનના એક ભાગમાં બાણ ભટ્ટે પ્રથમ આ વાડી બેઠેરી હતી. પછીથી એ વાડીને શ્રીકૃષ્ણચરિત્ર ગાનાર ભાલણે પૃથ્વી પર આણી હતી. વાડ કરવાનું કામ હાલ વનમાળાને માથે આવતાં તેણે તેમાં અમરદંડનાં બી આડાંઅવળાં વેંધ્યાં છે,

એવી ઊમેદથી કે વાડીની રસાળ જમીના પ્રતાપે તે તરત ઊગી તરત ફળે અને વાડીના નવા નવા શ્રેષ્ઠફળ તેનાં ફળથી આતિથ્ય થાય. જય તો કહેવું જોઈએ કે સ્વર્ગીય વાડી ઊછેરનારનો છે, તે પૃથ્વી પર લાવનારનો છે અને એને અમ્રતની વૃષ્ટિથી તર્પનારનો છે.

(૨)

કવિ ભાલજીની કાદંબરીના પૂર્વભાગની આ બીજી આવૃત્તિ છે. એમાં મૂળ બહુધા પહેલી આવૃત્તિનું જ કાયમ રાખેલું જોવામા આવશે. જે ફેરફાર ક્યાં છે તે સમજૂતી વિભાગમા કર્યા છે; અને તે ઉપયોગી થશે એવી પ્રતીતિથી કર્યા છે.

વિરામચિહ્ન સર્વત્ર અર્થાનુસારી છે. બે બાબત જરા મૂઝવનારી નીવડી છે. એક તો ગર્ભવાક્યની. તે કોઇ કોઇ વખત અન્વયમાં આડું આવે છે. એ અકચર જુલવાક્યને કૌસમાં મૂકી દૂર કરી છે. બીજી મૂઝવનારી બાબત તે, શુકની કથામાં મહાશ્વેતા તથા કાદંબરી વગેરેની કથાઓ વણાયેલી છે, એ છે, એનો બેદ જણાવવાને માટે અવતરણચિહ્નો પૂરાં પડતાં નથી. તેને લીધે તે તે કથાના તાણાવાણાના બેદ હં અવતરણચિહ્નથી જણાવી શક્યો નથી.

સમજૂતી વિભાગનું છેલ્લું પૃષ્ઠ કાંઈ રહી જવું હતું. તે મેં કામમાં લીધું છે. એમાં પૂર્વ ભાગની દેશીઓની પદરચનાનું બહુ જ ટૂંકામાં નિરૂપણ કર્યું છે. લયબંધના પેટામાં દેશીઓનો સમાવેશ થાય છે. એ દષ્ટિએ ભાલજીની કાદંબરીના પૂર્વ ભાગની મેં પ્રસ્તુત સુચિમાં ઉપરટપટે નોંધ લીધી છે. આ વિષય સમજવામાં ભાલજીની કાદંબરી જેટલે દરજ્જે ઉપયોગી છે તેટલે દરજ્જે અન્ય દેશીબદ્ધ કાવ્ય ભાગ્યે જ ઉપયોગી કે કાર્યસાધક નીવડે.

પરિશિષ્ટ ૧, ૨ અને ૩ પ્રથમ આવૃત્તિનાં જ ફરીને છાપ્યાં છે. અપવાદ એટલો જ કે સમજૂતી વિભાગમાં પૃષ્ઠ પંક્તિની નોંધ જરૂરજોગ નવેસર ગોઠવવી પડી છે.

શુદ્ધિસચિ માત્ર માર્ગદર્શક છે. એમાં નોંધેલી ભૂલો જેવી બીજી ભૂલો વાંચનાર પોતે સધારી લેશે. જૂની ગૂજરાતીનો અપરિચય બીજાં જોઈવનારને મૂઝવ્યા જ કરે છે. મુદ્રાચંત્ર તો ભૂખાળવા પ્રેતની પેઠે અનુસ્વાર, કાનોમાત્રા, વિરામચિહ્ન, વગેરેને વારંવાર ગણી જાય છે; અને કોઇ કોઇ વખતે તો આખું બીજું પણ ઓહિયાં કરી જાય છે. ભાષાની જોડણી અનિશ્ચિત અને મુદ્રણ હલુ કથાનિ ક્રોટિએ ન-પ્હોએવું, ત્યાં નિરુપાય.

કહેવું તો ધણુંએ છે, પણ કહેવું કયે મુખે ? દાયકાઓ થયાં અમુદિત ઉત્તર ભાગ મ્હો બંધ કરી દે છે.

કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવ.

અનુક્રમણિકા.

કડવું ૧.	પૂર્વપીઠિકા. ભાષાઅંધનું સ્વરૂપ અને એનો ઉદ્દેશ. ખાણુભટ્ટની વંશાવળી.	૧ ૧-૨
કડવું ૨.	વિદિશાનો કામવિમુખ રાજા શદ્રક. શુક લેઈને આંડાલકન્યાનું શદ્રક પાસે આવવું. એનું અદ્ભુત રૂપ. ✓ પંડિતશુક વૈશંપાયન. રાજસભા વિસર્જન કરી શુકને રણુવાસમાં મોકલી રાજાએ રનાનભોજનાદિ કરવું.	૨-૪ ૪-૫ ૬-૭ ૭-૯ ૯-૧૧
કડવું ૩.	શુકને મગાવી એની હકીકત પૂછવી. શુક પોતાની કથા કહે છે. વિધ્યાટવીનું હંડકારમ્બ. અગસ્થનો આશ્રમ, પંચવટી અને પંપા સરોવર. જૂનોખંખ શીમળા.	૧૧-૧૨ ૧૨-૧૪ ૧૪-૧૫ ૧૬
કડવું ૪.	શુકનો જન્મ. મૃગયાનો દોલાહલ. શખરનું સૈન્ય. ✓	૧૭ ૧૮ ૧૯-૨૦
કડવું ૫.	મૃગયાની નિંદા. વૃદ્ધ શખરને હાથે શુકનો સંહાર; અને વૈશંપાયન બચી જવો.	૨૧-૨૨ ૨૨-૨૩
કડવું ૬.	તૃપાતુર શુક મુનિકુમાર દારીતને હાથે ચડવો. મુનિનો આશ્રમ. ✓ ત્રિકાલક્રાંતી જળ્યાલિ. ✓ શુકના પૂર્વજન્મનો વૃત્તાંત કહેવા તેમને સૌની પ્રાર્થના. તપોવનમાં સંધ્યાકાળ.	૨૩-૨૪ ૨૪-૨૭ ૨૭-૨૯ ૩૦ ૩૧
કડવું ૭.	જળ્યાલિ શુકના પૂર્વજન્મની કથા કહે છે. ઉજ્જયિની નગરી અને તેનો રાજા તારાપીડ. તરુણ રાજાના વિશ્વાસ. મત્રી શુકનામનો કારભાર. રાણી વિશ્વાસવતી. તેનો સંતાપ.	૩૨-૩૪ ૩૬-૩૮ ૩૮ ૩૯-૪૦

- કડવું ૮. રાજાએ સંતાપનું કારણ પૂછ્યું. દાસીનો ઉત્તર;
પુત્રની ઝંખના અને અપુત્રતાનો શોક.
રાજાએ સંતાપમાં ભાગ લેવો ને રાણીના મનનું,
સમાધાન આદર્યું. ૪૦-૪૨
રાણીએ પુત્ર થવા પ્રત કરવાં.
સ્વપ્રદર્શન, ગભ રહેવો અને તેની વધામણી રાણીને
રાજાના કૌતુકપ્રશ્ન, પુત્રજન્મ. ૪૨-૪૪
૪૪-૪૫
૪૫-૪૬
- કડવું ૯. રાજાએ પુત્રને સ્તિકાગ્રહે જોવા જવું. ત્યાં મંત્રિ-
પત્નીને પુત્ર આવ્યાની વધામણી.
ચંદ્રાપીડ અને વૈશંપાયન મોટા થવા. તેમને માટે
વિદ્યાગ્રહ. તેમનો વિદ્યાભ્યાસ. ૫૦-૫૧
૫૨-૫૪
૫૫
૫૬
૫૭-૫૮
૫૮-૬૦
- કડવું ૧૦. કૂવરના રૂપથી મોહિત સ્ત્રીઓનું સંભાષણ.
કડવું ૧૧. દરબારગઢમાં ચંદ્રાપીડનું પધારવું.
ચંદ્રાપીડને માતાપિતાનો મેળાપ; તેણે શુકનાસ
અને મનોરમાના દર્શને જવું; વગેરે. ૬૧-૬૨
૬૨-૬૬
૬૭-૬૯
૬૯-૭૦
- કડવું ૧૨. શુકનાસે ચંદ્રાપીડને આપેલો હિપદેશ.
ચંદ્રાપીડનો યૌવરાજ્યાલિપેક.
એનો દિગ્વિજય. ૭૦-૭૨
૭૨-૭૪
૭૪-૭૬
- કડવું ૧૩. કિનરમિથુનનો શિકાર અને નિર્ગળ વનમાં-
ચંદ્રાપીડનું જૂલા પડવું. ૭૬-૮૦
અચ્છેદ સ્ત્રોતર. ૮૧
ગીતના શબ્દને અનુસરતાં ચંદ્રાપીડને સિવાલયનું દર્શન
ગંધર્વકુમારી મહાથેતા. ૮૨
૮૩-૮૫
૮૬-૮૭
૮૭-૯૦
- કડવું ૧૪. મહાથેતા પોતાનો વૃતાંત કહે છે. ગંધર્વરાજ, સંસ
અને રાણી ગૌરી. તેમની પુત્રી મહાથેતા. ૯૦-૯૨

- અચ્છેદ સરોવર સનાન કર્યા જતાં અદ્ભુત
સુવાસ આપવો. ૯૨
- ક્રૃત્યં ૧૫. મુનિકુમાર પુડરીક અને તેનો સાથી કપિજલ. ૯૩
- કપિજલે પુડરીકની અને પારિજાતમગ્નરીની દંકીકત
કહેવી. ૯૪-૯૬
- પુડરીક મહાશ્વેતાને મંજરી પહેગવરી અને તેની
અક્ષમાળા સરી પડવી. ૯૮
- અક્ષમાક્ષા ગુમાચ્ય આગત કપિજલે પુડરીકને
ઠપટો આપવો. ૯૯
- તે પાછી માગતા પુડરીકને મહાશ્વેતાએ એકાવલી
આપવી. ૧૦૦
- ધેર આવ્યા પછી મહાશ્વેતાની વિલ્વતતા. ૧૦૦-૧૦૧
- તરલિકા માથે પુડરીકે મદનચેષ્ઠ મોકવો. ૧૦૧-૧૦૨
- કપિજલનું આવવું ને તેણે પુડરીકના ઉન્માદની
દંકીકત કહેવી. ૧૦૩-૧૦૪
- ક્રૃત્યં ૧૬. દંકીકત જારી. ૧૦૫-૧૦૬
- ક્રૃત્યં ૧૭. પુડરીકને ઊગારવા કપિજલની મહાશ્વેતાને પ્રાર્થના.
મહાશ્વેતાનો અભિમાન. ૧૦૬
- ક્રૃત્યં ૧૮. કપિજલનો વિવાપ. ૧૧૩-૧૧૪
- ક્રૃત્યં ૧૯. મહાશ્વેતાનું કક્ષપાત. ૧૧૫-૧૧૬
- પુડરીકનું શય બિપટી જવું ને કપિજલે તેની
પૂડે થવું. ૧૧૮
- મહાશ્વેતાએ પાશુપત મત લેવું. ૧૧૯
- અનુભરણ નિઃકળ કહી ચંદ્રાપીડે મહાશ્વેતાનું
અનેક રીતે સાત્વન કરવું. ૧૨૧-૧૨૨
- ક્રૃત્યં ૨૦. મહાશ્વેતાના દુષ્ટે કાદંબરીએ લીધેલી પ્રતિજ્ઞા
માતાપિતાનું વચન પાળવાનો કાદંબરીને નિર્દેશો
ને તેનો ઉત્તર ૧૨૪-૧૨૫
- મહાશ્વેતાએ ચંદ્રાપીડને લેઈ હેમકંઠ જવું. ૧૨૬
- કુમારીપુર. ૧૨૭-૧૨૮
- કાદંબરી અને ચંદ્રાપીડનો ચક્ષુરાગ. ૧૩૦-૧૩૧

કંઠવું ૨૧. દહીકત મગી.	૧૩૧-૧૩૩
શુકમારિકાનો પ્રણયકલ્પ.	૧૨૪-૧૩૬
ચંદ્રાપીડનો ફીડાપર્વત ઉપર મણિમંડિમા લિતારો.	૧૦૭
કંઠવું ૨૨. કાદમરીને વિભામણુ થી.	૧૩૭-૧૩૮
ચંદ્રાપીડનું મન મગપદોલાએ ચડૂ.	૧૩૯
કુમારોપુરની ઉપલી અટાનીયં ચંદ્રાપીડને નિરખાવી	
કાદમરી	૧૪૦
ગોા દારની ચંદ્રાપીડને ભેટ.	૧૪૧-૧૪૩
કંઠવું ૨૩. કુમારીપુત્રની અગાસીએથી કાદમરીની પ્રેમચેષ્ટા.	૧૪૩-૧૪૪
મળવા આવેથી કાદમરીના પ્રત્યે ચંદ્રાપીડનું ભાવણુ.	૧૪૫-૧૪૬
કંઠવું ૨૪. ચંદ્રાપીડે પાછા વળવાની રજા લેવી.	૧૪૭-૧૪૮
અચ્છેદ પાસેના મેવાણે શેા દાર વેઈ આવેયા	
કેચરે આવેયો મંદેગો.	૧૪૯-૧૫૨
ચંદ્રાપીડે પત્રચેષ્ટાને લેઈ પાછા હેમકૂટ જવું	૧૫૨
કંઠવું ૨૫. દિમગ્ધમા કાદમરી.	૧૫૩
ચંદ્રાપીડનું ત્રિનષ્ટ ભાવણુ અને મદ્યખાનો રગદ ઉત્તર.	૧૫૪-૧૫૫
પત્રચેષ્ટાને પાછળ થકી ચંદ્રાપીડે હેમકૂટથી વલય થવું	૧૫૫
તારાપીડનો પત્ર મેવનાદને પત્રચેષ્ટાની ને વૈરા	
પાયને મૈત્ર્યની ભાળનણી.	૧૫૬
ઉત્તરધિની આવતા માર્ગમા ચંદ્રિકાનું દેહડ.	૧૫૭
પાછળથી પત્રચેષ્ટા ઉત્તરધિનીમા આવી મગી	૧૫૮
તેણે કરેવું કાદમરીની વ્યાકુળતાનું વર્ણન.	૧૫૯-૧૬૮
ઉત્તરધીકિકા	૧૬૮-૧૬૯
અનુપૂર્તિ, ક્ષેપક ભાગ.	૧૭૦-૧૭૨
સમજૂતી.	૧૭૩-૩૪૭
દેશીની સૂચિ	૩૪૮
પરિશિષ્ટ ૧, વ્યુત્પત્તિ	૩૪૯-૩૫૩
૨ ક્રેટલાક અસાધારણ શબ્દ.	૩૫૪
૩ મુખ્ય કલ્પિત પાદ	૩૫૬-૩૬૨
શુદ્ધિસૂચિ.	

કિંવિ લાલણ કિના પુરે પોત્તમ મહારાજ.

કવિ ભાસણ કૃત

કાદંબરી.

પૂર્વ ભાગ.

કંઠનું ૧.

રાગ કેદાર.

૫

શ્રીગુરુ, ગણપતિ, બ્રહ્મરુનાનિ પ્રથમિ કરૂં પ્રણામ;
વિધન રહિત જેણિ ગૂઢ અંચનું પરણ ચાઇ કામ. ૧

બોજ રાયનિ ભવનિ મહાકવિ પ્રસિદ્ધ પડિત બાણ;
કાદંબરી કથા કરી ઉત્તમ; પ્રીછિ જે આતિ જાણ. ૨

૧૦ અનેક ઉપમા, કહિણુ સંસ્કૃત ગદ્ય, પદ્ય કયંહીએક;
સાહિત્ય સકલ તણી આતુરી તેલ માંદા રમી વિવેક. ૩

આતિ પડિત જે હુધ તે પ્રીછિ; તેલનુ નદી ઉપાય.
મુગધ રસિક માંભજ્યા ઈછિ, પણિ પ્રીઠી નવિ જાય. ૪

તેલિ પ્રીછ્યા કારણિ કીધુ ભાગણિ ભાગામંધ.

૧૫ સકલ ઉપમા કહી ન જાઇ, કિમિન કથા અમંધ. ૫

રજ્જેગુણિ સરજિ નિ પાલિ સત્ત્વ જતિ સંસાર,
પ્રેમિ પ્રણમૂં હું તે અજનિ, જે તમિ કરિ નંદાર. ૬

વાચ્છાયન કુવિ કુબેર નામિ વિપ્ર લીઉ માદા મુનિ,

વિપ્રવંદિત જેદનાં પદપંકજ અપારિ કરિ પાવન; ૭

૩ 'કંઠનું ૧' એ કંઠવાને છેડે આપ્યું છે. ૪ રાગનું નામ વંચાનું નથી.
૬ ભંડ. ૭ પ્રણામ. ૮ જુવનિ. ૯ જાણ. ૧૨ સંસ્કૃત. પડિત દુર્ગ. નદી. ૧૩
રસીક. ૧૪ કીયો. ૧૬ સરજિ. સત્ત્વજનિ. ૧૭ પ્રણમુ તે. ૧૮ નામિ લીઓ.
મુનિ. ૧૯ જેદનાં રપર્ય. પાવન.

- પુરોડાશિ પાવન મુખ જેદનું, સોમે કરી મુવાસ,
 શ્રુતિમાંત કદ્માર જોઈ કોણ સરસ્વતીધ મુવાસઃ ૮
 મંદિરિ જેદનિ શુક સારિકા લાણિ યમૂ રિય સામ.
 બદુક બાત સકિત તે સાધિ ગાધ ગ્રહી નિ ગ્રામ. ૯
- ૫ ઉદ્ધિથી જિમ ઈંદુ જિપનુ, વિનતાથી દિગ્ગજ,
 તિમ તેથી સુત અર્થપતિ એક પ્રગટ હોઉ શુભકાજ. ૧૦
 અનેક મગ કર્યા શુભ તેણિ યુપયુક્ત મુનિધાન.
 મિત્રમાનુ સુત તેદનુ મુંદર; શ્રુતિ સાસ્ત્રન ગાન. ૧૧
 મખ માડી કોધા બદુ તેણિ; જગ જગિ દનું વખાણ. —
 ૧૦ કુલજીવણુ કુંઆર હોઉ તેદનુ પુદ્ધિસાગર તે બાણ. ૧૨
 તેણિ એક કથા કવિ બાધી રસિક રંભા રીતિ
 ચંપકમાલાની પરિ કુણ્ણિ મનનિ ન કરિ પ્રીતિ ? ૧૩

કડવું ૨.

રાગ આસાડરી.

- ૧૫ હવિ સંક્ષેપિ કથા કહું, ઉપમા કેટલીએક પ્રહું,
 જે લહું પુદ્ધિ પ્રમાણિ માદરી ૨. ૧

દાઘ.

માદારી પુદ્ધિ પ્રમાણિ ગોલું ચોડૂ ચોડૂ સાર;
 પદિ પદનું બંધાણુ રચનાં યાધ આતિ વિન્તાર. ૨

૨૦. શદ્રક નામિ રાગ હોઉ, સુરપતિની જાણી જેદિ;
 આગા તેદની ઝાએ ન લોપિ મોટા મહીપતિ કોડિ. ૩
 આરિ-હિદ્ધિ-એખલા મેદિની કેરુ એક જ નાય.
 સામંતક રાગ સવિ જોડિ દીન થકા તે દાય. ૪

૧ પુરોડાશ પાવન મુખ જેદનું. ૨ ગાંધિ સરસ્વતી. ૩ રીય સામ. ૪ ગ્રામ.
 ૫ ઉદ્ધિથી યમ. ૬ હોડ. ૭ યુપ. ૮ સુતિ. જ્ઞાન. ૯ યજ્ઞ યજિ હવું. ૧૦ કુંઆર
 — — હોએ પુદ્ધિસાગર તે બાણ. ૧૨ મનનિ. ૧૩ 'કડવું ૨'એ આપ્યું નથી.
 ૧૪ રાગનું નામ નથી આપ્યું. ૧૫ કથા સંક્ષેપિ કહું. ૧૬ ચે. પ્રમાણિ. ૧૭ પદિ
 ૫૬ બંધાણુ. ૨૦ એક શદ્રક નામિ. હોડે. બંધે જેડ. ૨૧ ઉદ્ધિ. મેદની.

- કલ્પદ્રુમ સરખુ આશ્રિતનિ; દ્રવિ ઉદ્ધધિ સમાન;
કાવ્યકલાની જાણી હિતપતિ; સકલ શાસ્ત્ર નિધાન; ૫
ધનુષધારી માંહાં જાણી ગુહ અતુરશિરોમણિ ભૂપ;
અશ્વિનીસુતનાથી અતિ સુંદર જે રાખનું રૂપ; ૬
- ૫ નામિ નરપતિ ત્રાસ જ પામિ, જે માહા બલિયા યોધ;
શત્રુમંડલીની મનિ ભાસિ નરહરિના સમુ કોધ; ૭
સેના બહુ શોભાનિ કાજિ, અતરિ ન આપિ કામિ;
આપ નામ પરતાપિ જેણિ શત્રુ બહુ સંગ્રામ; ૮
મનિ ધરમ, કોપિ યમ, તાપિ પાવક, ધનદ પ્રસાદ,
૧૦ રૂપિ મન્મથ, શુદ્ધિ સુરગુરુ, શશિસમ મુખ આહ્વાદ, ૯
વાણી વેધાપુત્રી, તેજિ તરણિ, મરત બલમાન,
ભાર સહેવે જૂ સમ, તોલિ મેરુ મહીધર સ્થાન; ૧૦
- જે રાજા પૃથ્વી અ પાલતિ વર્ણસંકર ચિત્રામિ,
કાવ્ય વિપદ દદ બધ, કેશનું મહણ સુરતસગ્રામિ, ૧૧
- ૧૫ કનકદંડ તે જન રાખનિ, સ્વપન વિધિ વિજેગ,
ધૂજિ પ્વજ, પરલોક થકી ભય, વાછિત વસુધા ભોગ, ૧૨
શુક સારિકાનિ રક્ષાગૃહ, સારી રમતાં મારિ,
ધૂમિ અશ્રુપાત, આપકિ ફેરવનાં હથ પ્રાહાર, ૧૩
શસ પ્રસાદ અંકિકા કેરિ, ગાંધીનિ પણિયુ કુષ,
૨૦ સંનિપાત વ્યાકરણુ વિધિ તિહાં રોગ નહીં દેહ દુષ્ટ, ૧૪
મદ માહા ગજનિ, રાગ ગીત માંહાં, ક્ય વિક્રમ માંહિ માન,
લોભ ધરમનુ, અહંકાર તે જેહનિ બ્રહ્મજ્ઞાન. ૧૫

વિદિશા નામિ નગરી નિર્મલ વેત્રવતીનિ તીરિ, /
મહીમંડલનું જાણી બૂવાણુ; રાજિ કરિ જિહાં ધીર. ૧૬

૧ સરખુ. દ્રવિ ઉદ્ધધી સમભલ. ૨ કલાની જાણી. શાસ્ત્રનિધાન. ૩ જાણી
શીરોમણિ. ૪ અશ્વિનીસુત. ૫ નામિ. પામિ. બલીયા. યોધ. ૬ બહુ. કામિ.
૮ આપ-પ્રતાપિ કરી. બહુ સંગ્રામ. ૯ મને. પ્રસાદ. ૧૦ શુદ્ધિ આહ્વાદ. ૧૩
યે. પ્રયત્ન. વરણુ. ચિત્રામિ. ૧૪ દ્રુ. ૧૫ સ્વપ્ન. વિજેગ. ૧૬ અશ્રુ. ૧૭ પણિ.
૨૦ સંનિ-૨૧ કિય. ૨૨ બ્રહ્મજ્ઞાન. ૨૩ વિદિશા. ન-રી. ૨૪ પૃથ્વીમંડલનું જાણી.

માહા મોટા મનીન મન; સચિવ કરિ સચિ સેવ;
રાજદ્યારિ પરવર સોહિ બાણી મનવા દેવ. ૧૭
ધર્મશાસ્ત્ર વર્ણન પંડિત શ્રી કથાદારિ, ગીત મૃદ્ધ,
નાટક કાવ્ય કથા કથાદારિક, મત્સ્યુદ્ધ માહારજ, ૧૮

૫ કથાદારિ મજ્જીકા, કથાદારિક ફેરવજ તુગ્ગ,
ધેટા પાસપત બહુ પળી રમતા જૂઠ મુરમ; ૧૯
પિંગલ કવિતમધ બહુ જૂઠ, રમ સાહિત્ય વિચારિ,
અવકાર, અરથ આતિ વકા, મન માહા નાણિ નાગિ. ૨૦

સુહૃદ સગિ ઇમ દિવસ નીમમિ, તિણી પરિ રમતા રાતિ,
૧૦ વપુધ વ્યાપિ નહીં વસુધાપતિ વિષય તણી તે વાત. ૨૧

એક દિવસ અવનીપતિ બીકુ પૂરી સજા સુજન,
નૃતનનલિનરકારવિ રાજિ જેદ સમિ શુભ દિન. ૨૨

પ્રતીહારી રાગ લણી આવી, અંદનલિસ સુવાન;
બાણી શરદ રાજહસ કરી વેત વસ્ત્ર પરિધાન. ૨૩

૧૫ પાણિવેત વશ વર્તિય જેદનિ રાજલોક પરિવાર,
અતિશિ ઉમ્ર બમદન્યના પરશુ તણી ય ધાર; ૨૪
રાજલોક સચિ શીશિ વહિ હિ અંતરિ આણી નેહ,
બાણી મૂરતિવતી આગન્યા રામ તણી શં એહ. ૨૫
સમીપિ આવી નિ શિર નામી કરિ વીનતી બાલી.

૨૦ દક્ષિણથી દ્રોએક આવી હિ, પ્રભુ, દારિ આઝલી; ૨૬
ધ્રુલોકિ આરોહણ કરતા કુપિત શક હુકારિ
રાજવદમી શ્રી ત્રિશક રાની પદી હિ મહી મુઝારિ. ૨૭
કર માહિ હિ શુક્યુત પંજર. કન્યા કોમલ દેહ.
કાઇ વીનતી કરયા વાહિ પ્રભુજ પરતિ તેહ. ૨૮

૧ -- માટા ૨ બણે ૩ મુધાં ૪ મહન્દા ૫ પદી જુઠ કુરંજ
૭ કરિત. બહુ વિચાર ૮ મનમાં નાણિ ૯ એમ દિવસ. તેણી ૧૦ નહી
૧૧ દીવસ બીકુ. સુજન. દિન ૧૨ પ્રતિહારી. ૧૪ બંજે. ૧૫ પાંચી પરવાર
૧૬ બમદ -- -- -- તા ૧૭ ગારિ આંબી ૧૮ બાણી અગન્યા. ૧૯ શીર નાંમી
૨૦ પ્રભુ. ૨૧ હુકાર ૨૨ રાજવદમી બંજે રાવની. ૨૩ માહિ. કન્યા. ૨૪ પ્રભુજ.

સકલ વિશ્વના રત્ન તાજું ધકે ઉદધિ ગિમ ભાગ્યન,
આશ્ચર્યરૂપ વિદગ દીસિ છિ કલાપાત્ર અતિ ધન્ય. ૨૯

અખિલ ભુવનનું રત્ન જ તમનિ જાણી તે શુકે લ્યાવી;
મુખ જોવા ઈછિ, માહારાજન, ફર થકી અતિ આવી. ૩૦

૫ વચન કહી રહી પ્રતીહારી. મહીપતિ કૌતકે મન;
પાર્શ્વવર્તીના મુખના સાંઢાંમં જોઈ કહિ રાજન, ૩૧

શં દૂપણુ છિ અદો તેડતાં? સહ કહિ હાકાર.
પ્રતીહારીનિ દીધી આશા. મંડપિ તેડુ નારિ. ૩૨

રાનાં વચન સુણી નિ આલી દારિ ગઈ પ્રતીહારી;

૧૦ મંદિર માંદિ તેડી આવી તવ માતંગકુમારી. ૩૩

માતંગીષ્ઠ મહીપતિ દીડું નરપતિ સહસિ મ્યસિહિ,—

જાણી મેરુ મહીધર સકલિ મ્યસી રડુ છિ ભલિહિ. ૩૪

કનકશૃંગલાઈ દડ ખાંધી મણિદંડિકા આરિ;

મ્હેત દુકૂલ તણુ ચંદ્રહિ (ગજમુકતાકલ દાર) ૩૫

૧૫ ગગનનદીનાં ફેનપટલ શુ; હેલસિ સિંહાસન;

રક્તિકપાદુકા વામ પાદ ધરી રા ખીડું શુભતન. ૩૬

ઈંદ્રનીલમણિ અવનીની દ્યુતિ પદનખ દીસિ રથામ;

જાણી રિપુનિશ્વાસ કરી નિ મલિન પ્રભા પ્રણામિ. ૩૭

આસન પદરાગનિ કિરણિ રક્ત જારિ અતિ રાજિ,

૨૦ જાણી હરિ મધુ કૈટલ મારી રુધિરઅરુણગિર બ્રાજિ. ૩૮

અમ્રતફેનધવત્ર, ગોરોચન—ચિત્રિત—વિદગ વસન

હેમદંડ ચંમર સંયોગિ જાણી નાર્તિ પવનિ. ૩૯

મુકતામાલાઈ મુખ શોભિ જાણી હિંગુણિ ઇડુ;

ઉપમા જાણી કલંકકલા, ધમ કુંકમતિલક સુગંધ. ૪૦

૧ એક ઉદધી યમ. ભાગ્યન. ૨ આશ્ચર્ય. મન ૩ ભુવનનું. જાણી ૩ મુખ. માહારાજ
૫ પ્રતિહારી. મન. ૬ મુખ. રાજન. ૮ આગ્યા. તેડો. ૯ શુભી નિ-લી.
પ્રતિહારી. ૧૧ સહસ્રે અલીક. ૧૨ જોલે. સકલ ભલીક. ૧૩ રાંપવાઈ ૧૮
૧૪ તણો ૧૫ જોલે મગન. પટલ તે હેલસિ. સિંહાસન ૧૬ વાંમ. ખીડું. તન. ૧૭ નય.
સાંમ ૧૮ જોલે. મલીન. પ્રણામ ૧૯ કિરણે ૨૦ જોલે. હરી. રુધીર ૨૧ અમૃત.
વિદગ વસંત ૨૨ ચમર. જોલે નૃતિ પવન ૨૩ મુખ. જોલે હિંગુણ ૨૪ જોલે. કુંકમ,

- છંદનીલ કેયૂર કરિ જાગી ચંદનસુગંધ ભુગંગ,
અપલ રાજલક્ષ્મીની બંધન નિગડકટક ચ અંગ. ૪૧
- કમલ નયન નિ કાનિ કુંડલ, મસ્તકિ માલતી માલ;
બદી જન બહુ શુભ સ્તવિત; ઇમ જીહ્વ હિ જુપાલ. ૪૨
- ૫ રહી વેગલા વામાઇ તવ મનિ વિમાસી વાત
બંશલતા કરિ લેઈ કીધુ કુટિમજૂમિઇ ઘાત. ૪૩
- શબ્દ સાંભલી સાચ સહ તે રથામા સાદામ જોય,
તાલ શબ્દથી વૃથ કરીનૂ ચકિત થયા વિધિ હોય. ૪૪
- ધનસવસ્ત્ર આડાલ શુભાકૃતિ મુદરી પ્રેર માથિ;
૧૦ કનકશલી શુકનું ઇકે પજર પુરવિ ગ્રહ હિ હાથિ. ૪૫
- સ્વામવર્ણ સ્ત્રી; નીલાબરનુ પિહિરણિ પાઇ રતનુ
(રક્ત વસ્ત્ર એક ઉપરિ બઢ્ય.) વેપ વપૂ શુ ભક્તનુ. ૪૬
- દંતપત્ર એક કણિ ધરિણ લીલાગતિ કરી લોલ;
તેહ પ્રભાઇ ધવલ જ દીસિ સ્વામા સુભગ કપોલ. ૪૭
- ૧૫ ગોરોચનનું તિલક કર્ણ, જાણી ત્રીમૂ લેચન.
જાણી ભવાની બીલીવેણિ કીધા કરતાં વનિ; ૪૮
- અથવા હરિની દેહપ્રજાઇ લક્ષ્મી ભામિ સ્વામ;
અથવા રતિ હરનવનધૂમ તનુ કૃષ્ણ દહેતા કામ; ૪૯
- (હર પદ અરણ્ય કમલ કરી રાજિત;) શોભઇ જાણી જમુના
૨૦ રામદલિ આકર્ષણભયથી ત્રાહી આવી વિમના. ૫૦
- અતિશિ અરણ્ય અંગુલીની છવિ નખ રાતી ઘુતિ; મંદી
મારી મહિપામુરનિ રધિરિ જાણી શં એ ચંદી. ૫૧
- મુકવાઇલનુ હાર કંઠ માહાં; દેહી સામવરંગ;
જાણી શં કાવિંદી શંકા કહિ વિવાગી ઝંગ. ૫૨

૧ બંજો. ૨ કોને. ૪ બહુ શુભ, બિહુ. ૫ વામાઇ. મનિ વિમાસી.
૭ સાંભા ૧૦ શકનું એક. ૧૧ સાંગ. પાએ ૧૨ ભટ્યું વપું ૧૩ કરણે ધરીલ.
લીલાં. ૧૪ સાંભા શુભજ. ૧૫ બંજો. લેચન ૧૬ બંજો ભવાંની. વનિ. ૧૭ સામ. ૧૮ બંજો
રતિ. કામ ૧૯ ક્રોળઇ. બંજો જમુના. ૨૦ આકર્ષણભયથી. ૨૧ નખ. ૨૨ મંદીપામુરનિ.
બંજો. ૨૩ માહાં. સામલ. ૨૪ બંજો. કાલંદી.

કરિ કંકણ, કાંચી કટિ સોદિ; મોદિ મુનિ સંન્યાસી,
સઘપ્રકટયોવન વય મુંદર; અવરિ નારિ જાણી દારી. ૫૩

દેખી રૂપ ભૂપ મનિ વિરમય. અહો વિધાતા મૂઢ
નીચ નાતિની રચના માંહાં શ્રમ કીધુ એવડુ મૂઢ ! ૫૪

૫ જાણીયું છિયું, અત્રૌકિક રૂપિ રચતા એ તન્વંગી
શ્રદ્ધા કામખાણુથી ખીલીના તિણિ સરજી માતંગી. ૫૫

અથવા કામલ કાયા એહની કંઠિણ સ્પર્શ કિમ સિદ્ધિસિ ?
સ્પર્શરોપ જાણી નિ એહથી અલગા જાણ્યું રિદિસિ. ૫૬

ધિક વિધાતા. મૂરખ નિશચ રચી ન જાણ્યું જોગ.

૧૦ અસંભાવ્ય રૂપ શું સરજ્યું, જેહ જોગ નહીં ભોગ ? ૫૭

એહવું રહુ વિમાંસિ રાગ વલી વલી વિરમય પામી.
પ્રગલ્ભાની પિરિ ગર્વિ કિંચિત નારિ રહી શિર નામી. ૫૮

કુદિમ ઉપરિ કામની ખીડી. પુરુષ જઈ રા પાસિ
(કર માંહાં કીર સહિત છિ પંજર) વાણી વદિ પ્રકાશ. ૫૯

૧૫ સ્વામી ! એ શુક સકલ શાસ્ત્ર નિ રાજનીતિ અતિ જાણિ;
અતિ દત્તિદાસ કથા કહિ ઉત્તમ; વેદ પુરાણ વખાણિ; ૬૦

ગીતશ્રુતિ સાહિત્ય કાવ્ય લલિ નાટક નિ અલંકાર;
નૂતન રચિ ભણાવિ સમ્યક સુભાગિત સંચાર; ૬૧

૨૦ વીણા વેણુ મૃદંગ વાદ્ય સર્વિ જાણિ નૃત્યપ્રયોગ;
ચિત્રકર્મ નિ શૂત કુશલ છિ કુપિત નાયિકા યોગ; ૬૨

ગજ હય સી નિ પુરુષનાં લક્ષણ, ભૂતધરનાં જ્ઞાન
વિદ્યા સર્વ વિશેષિ પ્રીછ. વૈશ્યાયન નામ. ૬૩

૧ સંન્યાસી. ૨. જાણે. ૩ દેખી. ૪ નીચ નાતિની. માંહિ એવડુ શ્રમ
કીધુ ૫ જાણીયું. ૬ શ્રદ્ધા ખાણુથી. તેણિ જા યી. ૮ જાણ્યું. ૯ છિક. મુરખ. જાણ્યું.
યોગ. ૧૦ રૂપ શું સરજ્યું. જેહ જોગ ૧૧ પ્રગલ્ભાની. નામી. ૧૩ ઉપરિ કાંમનિ
ખીડી. પાસિ. ૧૪ કરમા. મલીત. ખાણી. ૧૫ એક શુક. જાણિ. ૧૬ અતિદાસ. પુરાણ
વખાણિ. ૧૭ કાવ્ય જહુ નાટક. અલંકાર. ૧૮ જાણિ નૃત ૨૦ નાયિકા આ રાજ
ઉપર ગયાનાના કારા ભાગમાં અસલના જ મરોડમાં નાયિકા મનાવયાનું
યોગ એવું દિખણુ છે. ૨૧ પુરુષના.

- સર્વ રતના બોક્તા તમનિ જાણી રવામી માદારિ
 મુત્રી પંખી ગ્રહી પાદવી જૂપતિ ! ભરનિ તજારિ. ૬૪
 રવામી ! શુક એ કર આપણુ પ્રીતિ પજર રાખી.
 ૨ આગતિ મોટી જી અવજી અંતગ એલવું ભાખી. ૬૫
 ૫ શુક સન્મુખ થઈ પૃથ્વીપતિનિ હસ્યુ કરી દક્ષિણ ચર્ચ
 જય જય કહી લખી આ આપાં સ્પષ્ટ મનોદર વર્ણ. ૬૬

આપાં.

અચિરત આંસુસ્નાનઘ વિયોગપાવક પડી નિરતર ધ
 તથ રિપુતરણી કુચ વ્રત નિમુંકતાદાર અજુસરઘ. ૬૭

૧૦

દાસ ચાલુ.

- રામ સાંભલી હર્ષ નિં વિરમય પામિ. વૃદ્ધ પ્રધાન
 કનકાસનિ પાસિ ખીકુ ઇ કુમારપાલ અભિધાન. ૬૮
 અતિશિ વૃદ્ધ. નીતિ અતિ જાણિ તે મરતિ રા બોલિ.
 વણોચ્ચાર નિ શબ્દ મધુરતા નહિ કો એલનિ તોલિ. ૬૯
 ૧૫ માણસની પરિ સ્પુટ અક્ષરથી લણી ધણિ આપાં એક.
 પંખી જાતિનું આશ્ચર્ય દીસિ; વિદ્યા જાણિ વિવેક. ૭૦
 આકાર નિદ્રા લય નિ મૈથુન ૫શુ પંખીનિ ગાન;
 એદ તળી અનુરાધ અધિકી જોતાં વચનનિધાન. ૭૧
 વચન સુણી સચિત એમ ભાખિ મંદ કરી નિ દારય.
 ૨૦ શુક સારિકા સાવિજ માંદિ બોલિ પટુ પ્રકાશ ૭૨
 સંગતિથી સાંભળું શીખવું જન્માંતર સંસ્કાર.
 અહીં આશ્ચર્ય નહોં અવનોપતિ ! નિશચ કહું નિરધાર. ૭૩

૨ પંખી. ૩ રાખી. ૪ ભાખી. ૫ સન્મુખ. પૃથ્વીપતિનિ હસ્યુ. દક્ષિણ
 'કરી' નથી. ૬ ભાખીજા. ૭ આપાંનુ અર્થ. ૮ રવાન. વિયોગ. પડી પ્રતિદિન કર
 ૯ હારવત. કુચયુગ વિમુક્તા. રીપુ. ૧૦ 'દાસ ચાલુ' છે નહિ ૧૧ પરધાન. ૧૨
 બિડ ૧૪ વણોચ્ચાર. શબ્દ. નહી. ૧૫ અક્ષર લખી આપાં ૧૬ પંખી જાતિનું આશ્ચર્ય
 નંખિ ૧૭ આદાર પંખીનિ ૧૮ અનુરાધ ૧૯ વચન શુભી. બાધિ. ૨૦ મા
 ૨૧ ગાવળું ૨૨ આશ્ચર્ય નહી.

અગિંશાપણી હવી એહવી સુંદર શુકની વાણી..
(કુમારપાલ કહિ) રાજજી ! વાત આદિ એમ જાણી. ૭૪

એણી પરિ પરસંસા કરતાં સમય થયું મધ્યાહ્ન.
સભા વિસર્જી નિ રા બિહાર કરવા કોરણિ રનાન. ૭૫

૫ દિનકર માયા ઉપરિ આવ્યુ. પડહ શખ ધ્વનિ વાજિ.
શીખ માગતાં સવિ શિર નામિ: રાજસોક અતિ રાજિ. ૭૬

જય જય શબ્દ વદિ બેદી જન; અન્યોઅનિ કરિ સાદ;
નગરનાયિકા ચરણ ભરંતાં નૂપુરનુ અતિ નાદ; ૭૭
માલા થકી મધુકર બોડિ, તેહ કરિ ઝંકાર;

૧૦ ક્યુર વલય પડિ પૃથ્વીધ; શબ્દ બિપજિ સાર. ૭૮

મંગલપાઠ પડિ કો પાસિ; જય જય કો ભાખિ;
કોલાહલ થાઇ તિકાં અતિ ધન. કો દર્પણ લેઈ દાખિ. ૭૯

સીમાદા સવિ શીખ માગતાં નરપતિ નામિ શીશ. ૧૦

તાંબૂલવાહિની દાસી પરતિ ધણી પરિ બોલિ ધણ, ૮૦

૧૫ વૈશંપાયન લેઈ વેગિ અંતેહરિ માંહાં જાઉ.

માતંગીનિ કહિ માહારાજ, તહો જિતારિ થાઉ. ૮૧

ધ્રમ આદેશ દેઈ અવનીપતિ, અતિ મન માંહાં ઉલ્લાસ,
સંગિ રાજસુત જે મનમાન્યા, આવ્યુ વેગિ અચાસિ. ૮૨

બ્રૂષણ સવિ જિતારી બ્રૂપતિ નિર્વિકાર અતિ બાવ્યુ;

૨૦ હેમદ્રોણી ગંધાદક પૂરણ રનાનસાલાખ આવ્યુ. ૮૩

સેવા કરવા બહુ સાહેલી કનક કલશ કરિ નીર.

સ્નાટિક ભણિ બાબુદિ રા બીહુ શોભિ સુભગશરીર. ૮૪

જિતારી નિ કંઠણ કુંડલ પરિકર બાંધી પામિ,

ચતુર અંગના અંગ જ ચોલિ; એક રહી જય નામિ. ૮૫

૧ સાપથી એહનિ બોહણી. શુકનિ વાણી. ૩ પરસંસા. થયું મધ્યાહ્ન. ૪ વિસર્જ. રનાન. ૫ રંથ. ૬ શીખ માગતાં. નામિ ૭ જય(૨) શબ્દ. અન્યોઅનિ સાદ. ૮ નાયકા. ભરંતા. ૯ મધુકર. ૧૧ પાટ. ભાવિ. ૧૨ દાખિ. ૧૩ સીમાદા. શીખ. નામિ શીસ. ૧૪ તાંબૂલવાહિની. ધણ. ૧૬ ચાઓ. ૧૭ આદેસ દેઈ. મનમાં. ૧૮ રાય. ય. મન-માંન્યા. ૨૦ રનાન. ૨૧ કરવા નિ બહુ. કરી. ૨૨ બિહુ. ૨૩ પરકર. ૨૪ નામિ.

- ઉત્તર કુચમકલ્યાણતિ રાજિ; કાયા કાંઈ પરસેવી; .
 ભામિની ભૂપતિ પાસિ ભાસિ ભણીઈ શં જલદેવી. ૮૬
- મરકત રજત કલસ મકરિકના, ગધોદક તે ભરિઆ,
 શીતલ ઉણુ નીર તીરથનાં, સાહેલી કરિ ધરિઆ. ૮૭
- ૫ એક કહિ, રહી કાં અલગી ? એટલા માંડા શં થાકી ?
 એક કહિ, ના, એ આતિ શીલી પ્રમદા હિ આતિ પાકી. ૮૮
- પટલ ઝલરી વીણા વાજિ મુદુરવ વેણુ મુદંગ;
 મનમન કરતાં શબ્દ સખના; અમૃતકુડલી, હિપંગ. ૮૯
- અંગવસ્ત્ર આણી નિ આપ્યા ઉગ્ગવસ્ત્ર આતિ પરિધાન,
 ૧૦ મણિધર કમુક સરખા ક્રોમલ શિરવેદનનિ સ્થાનિ. ૯૦
- ચડી પાવડી પદ્મરામની, ચરણ થકી ન જણાય,
 સૂરજ અર્ધ દેઈ નિ આપ્યુ દેવજાવન માંહિ રાંધ. ૯૧
- પશુપતિની મૂળ તિલાં કીધા. વળેલિ સવિ કર્મ;
 બાવનચંદન લેપન અંગિ, ભણિ પંરતદા ધરે. ૯૨
- ૧૫ કુસુમ માલતી કરી અંગોઠિ; કડિ મનોહર માંસા,
 મનમાના રાને સુત સાથિ આપ્યુ ભોજનસાંસા. ૯૩
- ખટસ ઉત્તમ ભક્ષ્ય ભોજ્ય નિલેલ પેષ, સવિ સાક,
 આરવાદન આનંદિ કરી કરિ વિવિધ અન્ન જે પાક. ૯૪
- આરોગી શુદ્ધ આચમન કીધું; પાન પૂગ રંજનીડી; .
 ૨૦ પ્રાણી પૂરણુ સવે કરાવ્યા પર્યત કુંજર કીટી. ૯૫
- પ્રતીહારીતુ પાણિ મહી રા આપ્યુ શયન પ્રદેશ.
 શાપ્યા સુવર્ણ તણી તથાઈ, હંસમુલિકાં બેઠ; ૯૬
- પરકર પુષ્પ તણા બહુ પાખણિ; ભીતિ બંહુ ચિત્તમ;
 ધૂપ અગરના; ગંધ મનોહર; વિવિધ સગર્ભ દામ. ૯૭

૧ કાંઈ. ૨ પરસેવી. ૩ ભામિની. ૪ ભણીઈ. ૫ ભરીઆ. ૬ સવિ સાહેલી. ૭ ધરીઆ.
 ૮ માંડાં શં. ૯ રાંધના. ૧૦ અલગી અલગી. ૧૧ અલગી. ૧૨ અલગી. ૧૩ અલગી. ૧૪ અલગી. ૧૫ અલગી. ૧૬ અલગી. ૧૭ અલગી. ૧૮ અલગી. ૧૯ અલગી. ૨૦ અલગી. ૨૧ અલગી. ૨૨ અલગી. ૨૩ અલગી. ૨૪ અલગી.

- સપન કર્યું સુખનપ્યા સ્વામી નન્યુ તનાસિ દાસી,
 નન્યુન કઠિ મત્ર વાગતા મિ શુભાન પ્રકારી ૯૮
- મણી પરિ મદુરતમાન નમન સપ્યા કરી વિશ્રામ
 પ્રતીદારીનિ પમિ તેહી સીખ દીધ ઇમ આમિ, ૯૯
- ૫ (કથા પૂજાન કુન્દલ મનિ આબ્યુ માહાગળ.)
 ધનપાવનનિ અહીં આણુ કલુ દારીનિ કાળ ૧૦૦
- આપાગિ, આમી, કહી પ્રતીદારી ભરનિ કરી પ્રવેશ,
 ગણીનિ જઈ કરી વીજીતી, શુક માગિ હિ નરેશ ૧૦૧

કડવું ૩

૧૦

રામ રામમી

તિહાર પછિ મદુરતમાન ૭ ઇક વદન તે વદગાન ૭ ૧

દાન

- દદગાન કચુકી, પિદિર્ધુ ચેત અનગ માર,
 પલિત મત્ત, આનિહિ રાગ ભળી તેણી વાર ૨
- ૧૫ મં મદ પગલા ભગિ દેમવેન ધરી પાણિ
 કાયા કાઇએક નમ હિ, નિ વદિ મદગદ વાણિ ૩
- પજા પ્રતીદારી પ્રભુ, આનિઆ મનિ પાસિ
 કચુકી કઠિ સીનતી આમી મુખ્ય ઉત્દાસિ ૪
- રાણીધ શુક ન્દવરાવિહિ, નિ કરાખુ ભોજન,
 ૨૦ લેવા આની પ્રતીદારી, મોકલુ હિ, ગગન ૫
- એદુકી નિ તે મનિ, પામી પખી અનુપ
 ધનપાવનનિ વરી પૂજા લાગુ જૂપ ૬

૧ રામ્યા સપન કર્યું સુખ નવામી ૨ મરીપુત્ર કરિ વાગતા ૩ ભેળી માત્રે
 ૪ સીપ, સ્વામિ ૫ મનિ આબ્યુ ૬ અહીં નદ ૭ બુવનિ ૮ માનિ નેગ
 ૯ '૧૦૫ ૩' છે નદિ ૧૦ ગમમી ૧૩ નેત ૧૪ પળીન આ ૧૫ ૧૫ પરિ ૧૬
 પાનિ ૧૭ આસીઆ પાસિ ૧૮ કચુકી કઠિ નમ વીનતી ૧૯ વદગાન ૨૦
 ગાગી નવગલી ૨૧ વડિ નિ પામિ પદર અન ૨

કહુ મુઝ, કાંઈ અંતરૂહ માંહાં કીરં! કીધું લાક્ષ ? ૧
વિહંગ વાળી જોલિહિઃ- સાંભલુ, રામ, સમક્ષે ૭

પિકનાં લોચન સરખુ સુંદર નીચરકત મુવાન
જંમુદેશ રસ મધુર કાષક ઇલા કીધુ પાન. ૮

૫ સદકાર દ્રાપ આમલી ફલ આરોગિયાં મિ, નાથ !
રાણીઈ ખવરાવિયા પ્રેમિ પ્રદી નિજ હાથિ. ૯

પયન એકું સાંભલી વલી રામ પૂજિ વાતઃ
જન્મ તહારુ કુણુ દેશ નિ કુણુ જનની તાત ? ૧૦

કેહી પિરિ તહો જાપના નિ કુણિ કીધું નામ ?
૧૦ વેદ શાસ્ત્ર કિહા શીખ્યા નિ કયા કીલિ ભામિ ? ૧૧

જન્માંતરૂં કારણુ કે વડ વિપ્રનું વરદાન ?
વય થયું તમ કટલું ? કિમ આજ્યા આણિ રયાનિ ? ૧૨

પિહિલું તહો કિહાં રહ્યાંતા ? કિમ પંજરમાંહિ બંધ ?
કુણુ કારણુથી ચયુ આંકાલ ચં સંબંધ ? ૧૩

૧૫ પ્રેમપ્રજ તે જૂપનાં સાંભલી કિહિં છિ, કીરઃ
કયા મોટી માટરી; કેટલીક કહું હં, વીર ! ૧૪

કીતુક કુછ, છ સાંભલુ છ મર્ધ નિ સાવધાન.

એક સુંદર દેશુ .છિ વિખાટવી અભિધાન. ૧૫

પૂર્વ પશ્ચિમ સાગર; વલી મધ્ય દેશુ અલંકાર;

૨૦ જાણી મહીનિ મેખલા કટિવટિ છિ રાજગાર; ૧૬

વનગજ મદિહ સિકત તરુ જિહાં; સદા પ્રકટ વસંત;

રક્ત પક્ષવ શોભતા; અભિમુચ પ્રેમિ વસંત; ૧૭

૧ કાંઈ અંતરૂહ માંહિ. ૨ વિહંગ વાળી જોલિહિ. ૩ સરખું સુંદર મુવાન. ૪ કાષક ઇલાયિ. ૫ દ્રાપ આમલી ફલ. આરોગીયાં. ૬ રાણીઈ ખવરાવિયા. ૭ પ્રદી નિ હાથિ. ૮ કીધું નામ. ૧૦ શીખ્યા. ૧૧ વરદાન. ૧૨ વિંચ. આણિ. ૧૩ કિમ. ૧૪ સંબંધ. ૧૫ પ્રેમ. ૧૬ કટલું. સાવધાન. ૧૭ વંખાટવી અભિધાન. ૧૮ પશ્ચિમ. મધ્યદેશ અલંકાર. ૨૦ જાણી. ૨૧ તરુ ૨૨ પ્રેમ.

- કોરિ કાલી નાખિઆ દાહિની કન મરી માદિ,
ગુન કનના પ્રમ્મ કન ની પ.આ િ અતિ ત્યાદ ૧૮
- અપત કષિ કી ૧ મરિ િ કષિ િદિ કુન્ન
પથીષ્ટ નિદા સાયગ પાથના પન નનગ ૧૯
- ૫ ગાલ, લાન, નમાન, ગુલી, ભરી, માન, પ્રિયાન
ગિગિમાના દોગિ ભના ર ન તેદ રસા ૧, ૨૦
- અગધિયા, નાગા અગોક, અગો, અગ, અગ,
કણુસ, કાક ૧ નસા, કા ૧, કદ, કરીર, ૨૧
- અગ, કરણી, કનગી, કદ, કુવક કક્કાગ,
૨૦ બકુ ૧ જોગમની, રી મુચ ૮, મદન, મદાગ, ૨૨
- રામનિ, નીગરિ, મન, માદક, માતલી નિ માગ,
પનાન, પા ૧, પીપના, પરપનમ નિ પુલાગ, ૨૩
- ગિલ્લ, બદ્દરી, બીજીરી, બીજક બ, મદામ,
અદન કુમ નિ ચારવી ચારની, ચપક, ધમ, ૨૪
- ૧૫ નાતિન્ગી, નાગમ્મ, નિનક નગ, નારમ,
નય, નમ, માનતી, માધની, મધુ, નિગ, ૨૫
- નિન્કત, ન, નરણુ નિ વરિ દાહિની, દેદાગ,
સગુઆ, રીમનિ, ધા, બિરામ, નિદાગ ૨૬
- પા મેચક એન સુમનમ વગિ દક્ષ નિમસિ, ૨૦
- ૨૦ નાખીષ્ટ ઉગાળુ હિદિ ત્યા અન્ય ચ આકાશ ૨૭ ✓
- મુખાક્ષ નિ દન એભિ હમ્તી હપુષ નિસાદ ૨૦
- નાખીષ્ટ ચ જમપુરી િ, પ્રાણી પામિ નિસાદ ૨૮ ૦

૧ ની નાતિયા દાહિની માદિ ૨૦ ૩ કષિ કાદિ ૪ રિલં ૫ તાદિ
નિદ માલ ૭ અગોક નાગા ૮ નોન્ના નસાદ ૯ કુડ ૧૦ કુરવ ૧૧ ૨૦ બકુદ
પરસોડી મદ મદાગ ૨૧ મરિ મલ સાલગયા નિ ૨૨ પુલાન ૨૩ બિલ્લ
બીજરી બદ બદામ ૨૪ કુમ નારનો ૨૫ મુક ૨૬ વેકટ નિ વરમુ પદદામિ
૨૮ સગુઆ રીમનિ અગધયા ૨૯ નેન વધી રિદાગ ૨૦ ૨૬ ૭ ચલ
નન ૨૧ દહિ નીમાદ ૨૨ બાજ ૨૩ પ્રા ૨૪ પામે

- ૧ ખડગ, શિલીમુખ, સિદ્ધનાદિ ભવંકાર આપાર,
રક્તચંદન મહિષ યુગ, કાત્યાયની આકાર. ૨૯
- ગજવટા ચમરિ કરી જે રાજનીતિ સમાન;
ગાળીધ રાં બનકી, લવ કુચ કરી સંતાન; ૩૦
- ૫ શરસમુદિ વ્યામ, ગાળી સમરભૂમિ મુધ-ચ;
વ્રક્ષ પાનર ચક્રિ હિ, ગાળીધ પતાકા અર્જુન; ૩૧
- વેતલતાઇ કિંહીધક દુર્ગમ ગાળી રાજદ્વાર;
વિરાટનગરી ગાળીધ, રાન કીચક જેણિ કારિ; ૩૨
- દર્ભ ચીર આનિ જટાના ધારણિ કિંહી કામિ,
૧૦ ગાળીધ હિ ધૃતવ્રત, મૃગચમર રંગી નિકામ; ૩૩
- સમવણિ કાઢાવિ ભૂપિત, અસંખ્યાતાં પત્ર;
મુણ, રાયજી, તેહ અટવો પુષ્પવતી ઇ પવિત્ર. ૩૪
- તેહ મધિ દંડકારણિ અવરતનુ આગ્રમ.
જન્મભૂમિ જ તિહાં ગાળી ઊપનુ રાં ધર્મ ! ૩૫ ✓
- ૧૫ પ્રાર્થનાથી દેવની જેણિ હિદય કીધું પાન;
હંદસોકથી પાડિ શાપી નહુપ સમન; ૩૬
- વિધ્વ વારું વાધનુ ગિરિ ગેરુ રાં પ્રતિપક્ષ;
મુનિનિધ જે આરણ, વાતાપિ કીધુ ભક્ષ; ૩૭
- સોપામુદા સતી નારી, બ્રહ્મચારી તન;
૨૦ તે 'કુંભચોનિ અગસ્તિનું મુંદર આતિશિ વન: ૩૮
- દશરથનિ વચનિ કરી જિહાં 'જઈ' વચા શ્રીરામ;
ચરણ કરી ચાલવિ પાવન ભૂમિ જે અભિરામ; ૩૯

૧ ખડગ શિલીમુખ. ભવંકર. ૩ સમાનિ. ૪ ગાળીધ. બનકી. ૫ ગાળી. સદન.
૬ પાનર. અરજન. ૭ કિંહીએક. ૮ ગાળીધ કીચકરાન. ચણિ. ૯ નિ જટા વનકલ
ખારણી ચણિ. ૧૦ ગાળીધ ધૃતવ્રત હિ. ચમર રંગ નિકામ. ૧૧ સમવણિ ભૂપિત
કાઢાવિ અસંખ્યાતા. ૧૨ શણ. ૧૩ મધિ એક દંડકારણિ તિહાં અવરતનુ. ૧૪ ગાળીધ
તિહાં ઊપનુ. ૧૫ દેવની પ્રાર્થનાથી ચણિ હિદય. પાન. ૧૬ પાડિજ. શાપી નિ નહુપ
સમન. ૧૭ ચણિ વંચ. ૧૮ કધુ. બ્રહ્મચારી. તન. ૨૦ વન. ૨૧ વરયા. રાંમ. ૨૨ કરિ.
પાવન ભૂમિ અભિરામ.

- કુમુદ સ્વેતાં લીલાં જોણિ સ્પર્શ હોઉ સંગ,
 રક્ત પદ્મવ જ્ઞાના જનકી કરનિ રંગિ; ૪૦
- રામિ રાક્ષસ મારિઆ નિ રક્ત સીમ્યાં મૂલ,
 તેણિ જાણી અરુણ પદ્મવ જ્ઞાના અનુદૂલ; ૪૧
- ૫ અઘાપિ જિહાં ધન ગાજતુ સાંભલી વનિ પ્રકાશ
 રામધનુપરાજ સંભારી મૃગ ત્યજિ છિ ધાસ; ૪૨
- કનકમૃગ ચર્ધ આલિહ જિહાં કપટિ રાક્ષસ કૂર
 રામ લક્ષ્મણુ ગયુ લેઈ આશ્રમથી અતિ દૂર,
 રામા રાવણુ હરી ગયુ રામનિ થયુ વિયોગ,
 ૧૦ રાક્ષસકુલનિ નાશ કર્યા જાણી જીવનુ રોગ; ૪૪
- જિહાં રામજાણિ છેદિહ પડયુ દૈત્યનુ કર જોહ,
 શાપથી થં મૂકાણુ રા નહુપ અજગરદેહ. ૪૫
- તે આશ્રમથી અતિ વેગનું નહિ પપા સર સુવિસાલ.
 જાણી સાગર શોષિહ ખીણુ રંચુ તનકાશિ. ૪૬
- ૧૫ ઉદ્ધરી આદિ વરાહિ ધરા કાઢિ જનંદ,
 જાણીધ શં ગર્ત ચુ નિ ઉદક પૂરણુ ત્યાંહ. ૪૭
- રક્ત નીલ નિ શ્વેત અંબુજ; કરિ ગુંગરવ ભુંગ;
 હંસ વરદા રમિ રંગિ; બહુ અવરિ પતંગ. ૪૮
- રમિ બહુ સવરાંગના અપ્સરાઓપમ અંગ;
 દૂર્વાકુરનિ લોલિ તીરિ ચરિ કુરંગી કુરંગ. ૪૯
- દેહ પંકિ મિત્ર તાંહાં બહુ કરી જિલા તીર,
 જાણીધ આકાશથી ધન લેવા આવ્યા નીર. ૫૦
- નિત્ય નિત્યધ કરિ તાપસ; વેદ કેરા નાદ;
 પદ્મસર સોહામણું અવલોકિ કરિ આહ્વાદ. ૫૧

૧ લીલા. ૨ જનકી. ૩ રામિ. મારીઆ. રામ્યાં. ૪ તેણિ કરી જોણે. જ્ઞાનાં.
 ૫ વનિ. ૬ રામ. ૭ તિહાં કનક મૃગ થઈ આવીક રે કપટી. ૮ રામ. લેઈ ગયું. ૯
 રામા. રંગનિ. ૧૦ જીવનું જોણિ. ૧૧ રામજાણિ છેદીક. ૧૨ જોણે. મૂકાણું. નહુપ.
 ૧૩ નહી. ૧૪ જોણે. શોષીક. ૧૫ આદિ વારાહિ ઉદ્ધરી રે. યાંહ. ૧૬ જાણીધ. રંચું.
 ૧૭ રવેલ, અંબુજ. ૧૮ અવરિ બહુ. ૧૯ સવરાંગના. ૨૦ ચાર મૃગી. ૨૧ નિર્દા.
 બહુ. ઉમા. ૨૨ જાણીધ. ૨૩ સોહામણું કરિ અવલોકિ આહ્વાદ.

- તે સરોવર તીર્થ જરખ તાલ દીસિ સાત,
જનજરા કીધા અછિ જે રામજાણુનિ ધાત ૫૨
- તે તરખંડનિ મમીપિ શીમવિ ત્રહ વિગાલ
મૃય અજગરિ વીટિકા, જાણી રચ્યુ આવાલ. ૫૩
- ૫ શાખાઇ નિર્મોક, જાણી ઉત્તરીય વચન
મુહુ દિશિ વાધી ડાવિ, જાણી એહેરા માન ગમન ૫૪
- વેલિ વીટાણી ધણી ને દીસિ એહ પ્રકાર,
જરાજૂરણુ દેહ -રી નીસરી નમ બાદારિ ૫૫
- અનેક શાખાઇ કરી, તરિશેખરનુ જે લામ્ય
૧૦ સદસ જુગિ હજ્જાત કાલનુ, નહ જોવાડિ દાસ્ય ! ૫૬
- જુગુ પડવા લિ ભસી પવનનિ વયગુ જાણી,
નદન વનની શોભા જોવા વાધિહિ શ પ્રાણિ ૫૭
- તુલિ કરી નિ ધવન શાખા દીસિ અતિ આકાસ,
શીણાદા રવિ આમિ જાણી નાખિયા લેઈ આસ ૫૮
- ૧૫ ગજિ કપોત ધરા થકી જે વનગી મધુકર માવ,
જાણી લોહોની શૃષ્પાઇ બાવિહિ, છિ કગલ. ૫૯
- દાટર માહા પખી કરી 'હ સજી ધમ જણાય.
શકુનિનિ સગિ કરી તે દુર્યોધન સમ સાય ૬૦
- હકાગ્જણુ નાયક જાણીય ત્રહ તેહ અનુષ
૨૦ (વૈશાખન ઉચ્ચરિ) સાલતુ સાચૂ ભૂપ ! ૬૧

કડવું ૪.

રાગ રામગ્રી

આતિ જિયુ નિ શાખા પ્રૂદ જી વનકલિ દાકી ત્રેટર મૂદ જી ૧

૧ તે સરોવરની તાલ જરખ દીસે છે તે સાત ૨ જનજરા જે કીધા છિ રામજાણુનિ ધાત. ૩ તરખંડનિ એક શીમનિ રમાલ ૪ વીટિકા જાણે રચ્યુ તે બાલ ૫ શાખાઇ જાણે વચન ૬ મુહુદશિ જાણે માન એહેરા વન ૭ વધી વીટાણી ત્રહરા દેહે કરી નસ નીસરી છિ બાદારિ ૮ શાખાઇ રાશીગેખનુ. ૧૦ જુગ નહી ૧૧ જાણિ ૧૨ વાધીકા ૧૩ તુલિ સાખા અતિ ૧૪ ગવિનિ અચ્ચે કીજોલ જોગે નાખ્યા છિ લેઈ આસ ૧૬ જાણે શૃષ્પાઇ બાવુ ૧૭ માહિ પરીઈ ૧૮ દુર્યોધન ૧૯ હકાગ્જણુ ૨૦ 'હ' નો આક નથી, ૨૧ 'રાગ રામગ્રી' નથી ૨૩ જિયુ નિશાખા વનકલે દાન્યા પાતર

હાલ,

- ગૃહ કોટર પત્ર જાણ્યાં. જોઈ વસમુ ઠામ
શુકસમૃદ્ધ અનેક આવી કરિ તિહાં વિશ્રામ. ૨
પત્ર વિદુણાં પાંખડી કરી પંખી દોસિ પાન.
૫ દિવસ રમની તિહાં રહિ છિ જાણી ઉત્તમ સ્થાન. ૩
લક્ષ્મિ જાણિ કરી જિહારિ જિહિ સઘઘાં સંગિ,
દંદધનુવની ઉપમા આકાર દોસિ રંગિ. ૪
હરિયુરુધિરિ રક્ત જાણી વ્યાધનખ શુક મંચ
ચણુ મહી શાવક સવે મુખિ આરોપિ અતિ મંચ. ૫
૧૦ એક કોટર માંહિ રહિ તિહાં માહરાં માત નિ તાત.
વૃદ્ધ વય એક પુત્ર હું જણિઉ. સુગીઘ રાયજી ! વાત. ૬
પ્રસવતાં પીડાઈ માહારી માતા પામી મરણુ.
પિતા શોક વીસારિઉ પંખિણીનુ મુઝ શરણુ. ૭
જનક માહારુ જરાજૂરણુ, કિહી પગ્યાં ફલ જેહ
૧૫ કીરકરજ્યાં, આણી મુઝનિ ખવરાવિ અતિ નેહિ. ૮
અદ્ય પિચ્છ નિ સિથિન કાયા, અંગિ અતિ ધન કંપ;
જરાઈ સંતાપકારિણી દેઈ તન સકિ અંપ. ૯
મુહિ ખાતાં લિગરિ, તે કાચિ કરિ તાં આહાર.
પિતા ખોયણુ માહરૂં કરિ છણી પિરિ તેણિ હારિ. ૧૦
૨૦ એક સમિ રવિ જગતિ અતિ સંખ્યા શેહિતરામ,
આયમિ શશી હંસ જાણી વૃદ્ધતા પરભાગ. ૧૧૦
કિરણુ રવિ નિરંકત દોસિ ઉપરિશાખા નગ.
કરી કંઠરવ જાણતા શુક પિકે નાના ખગ. ૧૨ I

૨ કોટર. જાણ્યાં. જોઈ. ઠામ. ૩ અનેક શુકના સમૃદ્ધ. વિશ્રામ. ૪ પાંખડી
પંખી કરિ. પાન ૫ દિવસ. રહિ ઉત્તમ જાણી સ્થાન. ૬ ચેકારિ. ઉડિ. ૭ વૃદ્ધ
૮ હરીણુ. જાણે. નવ શુકચણુ ૯ મહી નિ શાવજ મવિ મુખિ. ૧૦ માહિ. ૧૧
વિય. ચળીઉં શુભીઘ. ૧૨ પ્રસવ હતાં. પાંખી. ૧૩ પીડાઈ. વીસારીક. પંખિણીનુ. ૧૪
માહારો જરાજૂરણુ. કિહી. ફવકણુ. ૧૫ ખવરાવિ તેહ. ૧૬ પિછ. અથલ કાયા. ૧૭
સંતાપકારિણી જરાઈ. ૧૮ વાતા. કાઈ. ૧૯ કરિ માહારૂં એણી. ૨૧ આયમિ.
જાણે વૃદ્ધતાહ. ૨૨ શાખા. ૨૩ કરિ. પીક. ખગ.

શ્યામ નભ અમિહોત્તમી. ચક્ર ચક્રી અશોક.
કમલકલી વિકાસ યાછ. ઉલ્લસ નદિ અવલોક. ૧૩
સુગોધ પરિમલિ પુષ્પના મંદ મંદ વાછ પવન.
શુક સવે જાડી ગયા નિ શ્યમ સરખૂં વન. ૧૪

૫ તેણિ સમિ મૃગયા તણુ અતિ દેવાદત્ત તે યાય.
શશકે સૂકર મૃગ તણાં જે જૂથ, દિશિ દિશિ જાય. ૧૫
શબ્દ સાવિત્ર કરિ લયના; કલ્પના ઝીકાર.

ભીત થુ, જે તાત માહાર, મુણી દાદાકાર. ૧૬
પીઠ તાતની પંખ માહાં હું રાખવા નિજ પ્રાણ.

૧૦ હામિ હામિથી આવતા નગરોચિ દીસિ ખાણ. ૧૭
ભયિ આકુલ હું થયું; નિ તયન આશિ નીર.

શબ્દ એલવા સાંભલી નિ અતિ જાકાંટુ સરીર:- ૧૮
ભાઈ ! આ તાં મારગ ગજનુ; મહિય મોટાં યુંગ;

ખડગનુ તાં એલ મારગ; સૂકર, શેઝ, કુરંજ. ૧૯

૧૫ તીતર તાં અહોં જોલિ છિ, અકલ્પાં, લાત્રાં, મોર.
અહોં મૃગલી વ્યાઈ છિ, જિણિ રધિર જૂમિ કંઠાર. ૨૦

શક્તિ અકુ; ભાઈ ! જાન ખાંધુ; મેહેલુ નિ માહા શ્યાન;

વાટ રૂંધુ સદરની; દો કરુ ધનુષ સંધાન. ૨૧ ૦

ધરુ એ મૃગ, રખે જાઈ; રહુ, મેહેલુ તીર;

૨૦ એણી દિશિ કાંઈ સાંભલુ રે શબ્દવેધી પીર ! ૨૨
પંખીની જેણિકા સાધુ; મેહેલુ શકા ખાજ;

મૌન કરુ, રે નાસશિ; અણુ કાંઈ મેહેલુ સાજ. ૨૩

હમ માંહોમાંહાં જોલતા મિ સાંભળ્યા નિવાદ

૧ શ્યામ નભ. ૨ વિકાસ. ૩ ઉલ્લસ નદી. ૪ સુગોધ પરિમલ. ૫ પવન. ૬ શ્યમ સરખૂં વન. ૭ તેણિ. ૮ સૂકર. ૯ જે જૂથ. ૧૦ ચીતકાર. ૧૧ માહારો ચણી. ૧૨ હું પિંટા. ૧૩ પંખાં રાખવા નિજ પ્રાણ. ૧૪ ખાણ. ૧૫ જાણ. ૧૬ કાંટો. ૧૭ મહિય. ૧૮ પડગનુ. ૧૯ શકર. ૨૦ અહો. ૨૧ જેણિ. ૨૨ સદર. ૨૩ શ્યાન. ૨૪ રૂંધુ. ૨૫ કરુ. ૨૬ સંધાન. ૨૭ રખે. ૨૮ મેહેલુ. ૨૯ નિજિ જુ કાંઈ. ૩૦ પંખીની જેણિકા. ૩૧ સાધુ મેહેલુ. ૩૨ કદો. ૩૩ કાંઈ યાજ. ૩૪ એમ માંહોમાંહિ.

(કાંઈ તાં દીકું નહીં), તેણિ બપનુ વિલાદ. ૨૪
ગુફા માંહાંથી, બાણ વાગિ, નાદ કરિ મૃગરાજ.

જૂથ નાસિ ગજ તણા, નિ સુકર રોઝ સમાજ. ૨૫
કરતલિ વાગિ કરી ગાગિ; પંખી ઉલ્કાપાત;

૫ બાણ છૂટિ, ગણ ત્રૂટિ ધનુષના આવાત. ૨૬
ધૂગિ ધરણી; નાસિ કરિણી; હરિણી ગર્ભનુ દ્રાવ.

મહરતમાત્રિ મંદ ચુ તે કોલાદલ વિદ્રાવ. ૨૭
કુતૂહલધૂં જોવાનિ મિ કોટ કાઢી બાહારિ.

એ છિ શું, એ દીસિ શું? જોવા લાગુ તેણિ હારિ. ૨૮

૧૦ તિહાં સૈન્ય દીકું રાખરનું મિ મહા લયંકર ધોર;
જાણીધ જમદૂત ટોલિ મ્હણા કરતા સોર; ૨૯

જાણી હૈહયિ બાહુ સહસિ આલોડયું અતિ કૂરિ
જલદયું કુહું દિશિ ચકી નર્મદા કું પૂર; ૩૦

જાણીધ ટોલિ મ્હણી નિ આવી બહુ કાલ રાતિ;

૧૫ પરગટું પાતાલિથી શું દાનવકુલ કરી ધાત; ૩૧
જાણી અંજનશિક્ષાના બહુ સ્તંભ ટોલિ જામ;

ખરદખરનું સૈન્ય શું પરગટું બૂંધ જણાધ; ૩૨
જાણીધ શું ગાગિ ધન ધમ વન દીસિ અંધકાર;

પિશાચ પોદા અતિ ઘણા તે કરતા 'મારિ મારિ.' ૩૩

૨૦ સેનાપતિ તવ રાખરનુ મિ દીકું સૈન્ય મુઝારિ;
પ્રથમ વય; અતિ કંઈશ, માટિ લોહવટિત આકાર. ૩૪

એકલન્ય જાણી અત્યર્થ, એ મોટા નિ મૂંઝાલ;

શ્યામ વધુ નિ વક્ કુંતલ; લયંકર જાણી કાલ; ૩૫

૧ કલિધ. ૨ બપનુ. ૩ ગુફા માંહાંથી. ૪ ચૂથ. ૫ કરતલ. ૬ પંખી. ૭ ઉલ્કાપાત. ૮ બાણ. ૯ હરણી. ૧૦ કુતૂહલધૂં. ૧૧ એ શું છિ એ શું દીસિ છિ. તેણે ૧૨ કરતાં. ૧૩ જોવા. ૧૪ હૈહય. ૧૫ સહસ્ર. ૧૬ કુહું. ૧૭ જાણીધ ટોલે બહુ. ૧૮ પાતાલિથી શું પરગટું. ૧૯ જોવા. બહુ ટોલે જામ. ૨૦ બે પરગટું જાણાવ. ૨૧ જાણીધ. ૨૨ શ્યામ. ૨૩ વધુ. ૨૪ અત્યર્થ. ૨૫ એકલન્ય. ૨૬ અત્યર્થ. ૨૭ એ મોટા નિ મૂંઝાલ. ૨૮ શ્યામ. ૨૯ વધુ. ૩૦ કુંતલ. ૩૧ લયંકર. ૩૨ જાણી કાલ. ૩૩ એકલન્ય. ૩૪ અત્યર્થ. ૩૫ એ મોટા નિ મૂંઝાલ.

- રક્ત લોચન, મૃદ નયનદિ, મનુવર્ગિત પાણિ:
 અરણ્ય અમર પિલિગ્રિઆ નિ ધર્મા ધનુષ નિ જાણુ ૩૬
 શ્વાન મત્રિ અતિ ઘણા નિ નિવાદ છિ બહુ સાથિ
 કુણિ અમરી વાલ અલા, ગજદન અલા કુણિ હાથિ. ૩૭
 ૫ મધુના પુડા પણિ કો કન્દિ, કુભ કો કન્દિ મઘ.
 કુણિકિ આમિ ધર્મ જે મારિયા મૃગ સઘ ૩૮
 મયુરધિગ્ના ભાગ કર માલા, દિગમર જાણી મોય
 કાતી કર માલા નેનિ, જાણી દૂર રાક્ષસ હોય. ૩૯
 કાકપીજ માથિ કુદુનિ, નીચ તરુના પત્ર
 ૧૦ સાદાવા કારણિ સાવિજનિ કુણિકિ ધર્મ છિ છન. ૪૦

કંઠ્યું ૫.

રાગ રામગ્રી, ચતિ તાવ.

- મેરકે કિલિતા મિ સાલસ્ય માતમક નામ.
 આલી વેગિ તે આવિલિ શીમવિ તરુ કામિ.
 ૧૫ મિ મનિ જાણ્યુ, એ પાપિલિ ધિક ધિક અવતાર !
 જાણીછ છિ વનિ આવિલિ કરવા નિ સદાર. ધ્રુવપદ. ૧
 ધરમ કરમ એહવા કરિ નરમામ ઉપદાર.
 નિદિત જે અતિ સાધુનિ, મઘ આમિય આદાર. મિં ૨
 શાસ્ત્ર સાલસવા એહનિ બોયિ જે શિઆય
 ૨૦ શુરુ ઉપદેશક એહના જે ઘૂડ કેમય. મિં ૩
 રાજ્ય અરણ્યઅટવી તણુ. મિંદ શ્ર સદવાસ.
 વિચાર વાટ ઝખા તણુ. માયા મલિ તે પાશ મિં ૪
 રુધિર પશુનિ આચરિ દેવના અગચન

૧ આનનુવર્ગિત પાણિ ૨ પિલિગ્રીયા જાણુ ૩ શ્વાન ૪ ચરીમાર મહા
 છિ ૫ પીડા પાણિ કુદુનિ ૬ મૃગ માર્યા ૭ મયુરધિગ્ના માલા જાણે ૮ માલિ
 ચેહનિ જાણે મેય ૯ તરુ ૧૦ સાવજનિ ૧૧ પડવૂ ૫' નથી ૧૨ 'રાગ રામગ્રી'
 ૧૩ નલિ જિત તાલ ૧૪ મેહિનાં માતમક નેક નામ ૧૫ આવીઓ દુપદ ૧૬
 નેદિત થે ૧૭ શીઆન ૧૮ ઉપદેશક જે ગયુ નાનો જલ ૧૯ મિલિવાસ ૨૦
 રુધીર પશુનિ આચરિ એ અગચન

- માંસ નિવેદન દેવનિ. ચોરીધ જીવન. મિં ૫ ✓
 શકાનિ ખવરાવવું તે જ તા બલિદાન.
 હોમ જે પાવકિ શેકવું. પાસિ અતિથ તે આન. મિં ૬
 ભૂપણ મણિ મહા સર્પના. મિત્ર તે માહા ચાપ.
 ૫ શિલીમુખ સહાય તે, બાણીધ શં સાપ ? મિં ૭
 એણી પિરિ હ ચીતરી કોટર માંહાં પીકું.
 તે તરપણવ પાયરી વૃક્ષ હેલિ બીકું. મિં ૮
 એટલિ એકિ આપિજા તેલનિ કરિ આણી
 પડિધ પજાશના પત્રનિ, તેણિ પીધું પાણી. મિં ૯
 ૧૦ વીસામુ કરી ઊઠિલિ સેના તે સવિ સંગિ;
 ઈછાં આધુ સાંચર્યું અતિ દારણુ અંગ. મિં ૧૦ ✓
 એક વૃક્ષ બ્યાધ બીકું રહ્યુ માહાંચુ વીસામ્યુ;
 રહ્યુ રહ્યુ તે ચીંતવિ: ' હું કાંધ માંસ ન પામ્યુ ! ' મિં ૧૧
 પીતુ હુધ નિમ અહા અમ્યુ, તિમ દષ્ટિનિ વાલી
 ૧૫ ચકવા કેરિ કારણિ કોટર રહ્યુ નિદાલિ. મિં ૧૨
 શિયાણાની પિરિ ધણું આમિયતુ લાલસ
 વેગિ વૃક્ષ ઉપરિ ચકુ છાંડી નિ આલસ. મિં ૧૩
 ઝુંબારવ બહુ ખગ કરિ દેખી કર માંહાં ફાંસી.
 જેહનિ પાંખ આવી ફૂંતી, તે તાં આ નાસી. મિં ૧૪
 ૨૦ જીવ ગયા કોટલા તથા તેલ દેખી પ્રાણી;
 કોટલાએક હેલા પચા તેલનુ લય મનિ આણી. મિં ૧૫
 માહારુ તાત રદન કરિ: ' હવિ શી પિરિ ચાસિ ?
 પાંખ પૂરી આવી નથી; આણિ કિમ નસાસિ ? ' મિં ૧૬
 નાહાનાં નાહાનાં બાચડાં ચગચગતાં તે માર્યાં;

૧ ખવરાવવું તેહ જ તાં. હાંન. ૩ જે અનીય. ૫ શલીમુખ. બેભીઈશ, ૬ કોટર
 માહિ પિકું ૭ તરનાં. બિકું. ૮ આપીડ. આંબી. ૯ પડીધ પવરાપત્રનિ. ૧૦
 વીસામ્યુ. ઠીઓ. ૧૧ ઈજાઈ. ગાંચર્યો અતિગિ. ૧૨ બિકું માહિયુ વીસામ્યુ. ૧૩
 કાંધ પાંચુ. ૧૪ ચમ અહારા પીતુ હુધ નિમ. ૧૬ શીયાણાની. આમિયતુ લાલાસ.
 ૧૭ ઉપરિ. આલાસ. ૧૮ બગ. કરમાં ફાંસી. ૧૯ પાંખ. ફૂંતી. નાસી. ૨૦ દેખી.
 ૨૧ તાત રહ્યુ રદન. ૨૨ પાંખ. આણિ.

- લોલા નળીય માંસના તેલનાં કરિ ધાર્યાં. મિં ૧૭
 વૃક્ષ થકી વસુધાવલિ મારી મારી નાંખિ.
 ખીલીતુ માદારુ આપજી મૂલિ પાંખ માંદાં રાખિ. મિં ૧૮
 ખૂણિ અલો ખીસી રહ્યા. પાપી પાસિ આવ્યુ;
 ૫ ઝાલવા કારણિ તાતનિ વામ પાણિ ચલાવ્યુ. મિં ૧૯
 લુજ ભયંકર અતિ ઘણુ નળી અજગર ખાણુ;
 શકુનિ ઘસવા કારણિ આવ્યુ નળી કાણુ. મિં ૨૦
 નળીય દંડ ચ જમ તણુ. કરિય ચચુના ધાત,
 પ્રાણુ રહિત તેણિ ક્યૂં તવ તે માદારુ તાત. મિં ૨૧
 ૧૦ હ પાંખ માદા પીસી રહ્યુ. અતિ સદ્ગમ તન,
 દીકું નહિ તેણિ વ્યાધિ હ, ભયિ પિંડિત ધન, મિં ૨૨
 આસુ શેષ માટિ વધી. દૈવિ નાણું રાખ્યુ.
 મુઠિ નળી માદારુ તાત તે મહી માંહિ નાંખ્યુ. મિં ૨૩
 હ પાગ ત્રિયિ પીકું ચક્ર સાથિથી તાં પડિહિ.
 ૧૫ ભૂપ ! સુણુ. ભાવી ભણી તેલની માટિ ન ચડિહિ. મિં ૨૪
 પુંજ તાંદાં સૂકાં પત્રનું કીધું હંણું સમીર,
 તે ઉપરિ આવી પડ્યુ. વાગું ન શરીર. મિં ૨૫
 વ્યાધિ જિહાં લગિ જીતરિ, સંભાસ્યું મિ આપ,
 હં ભયિ નાહું તિહાં ચિકી. મુઠિ મેહેલ્યુ ખાપ ! મિં ૨૬
 ૨૦ કહિણુ રિદિ તવ મિ ક્યૂં; મેહેલી આસુ સ્વાની.
 રોદધરમ નળ્યુ નહિ પ્રાણુ ત્યજવા ઠામિ ! મિં ૨૭
 કાંઈએક પાંખ જે પરગટી, તેણિ ભયથી ત્રાહું
 તમાલ તરુના મૂલ માંદાં છાતુ જઈ નિ નાહું. મિં ૨૮

૧ નંજીય. ૨ વસુધાવલિ. નાંખિ. ૩ પાંખ. રાખિ. ૪ અલો એક ધૂણિ બિશા. ૫ પાંણિ. ૬ નંજી. ૭ આવીઓ. નંજી નકુનિ કાણુ. ૮ નંજીય. ચમ. ૯ પ્રાણુ રહીત. ૧૦ પાંખ માંહિ પિંગી. સૂક્ષ્મ તન. ૧૧ ભયે પીડિત. ધન. ૧૨ તેણિ વ્યાધિ હ દીકું નહી. નંજી રાખ્યુ. ૧૩ મૂંઓ નંજી મારુ. માંહિ નાખ્યુ. ૧૪ વિચિહ. પિકું. ૫ડીજ. ૧૫ શ્રુણું તેલની માટિ ચક્ર. ૧૬ તાંદાં. પત્રનું. ૧૭ ઉપરિ. પડ્યો. નહી. ૧૮ મિ. મૂક. ૨૦ રીદિ, સ્વામિ. ૨૧ નળ્યુ નહી પ્રાણુ. ઠામ. ૨૨ કાંઈએક પાંખ. સિધી. ૨૮ છાતુ.

- પાપી હેઠું જીત્યું; પંખી પડિઆ લીધા;
 ૧ શખરની પૂકિ સાચરુ; વેગિ ૧ પગ તે દીધા. મિં ૨૯
 તેણિ હં દીકું નહોં. કાંઈ આયુનુ. યોગ ! }
 કિમહિ ટાલ્યુ નવિ ટલિ ભાગ્ય કેરુ ભોગ. } મિં ૩૦
 ૫ હં અનિ દૂખિ આકલુ; કાંઈ એ નવિ મૂઝિ;
 મૂઝ માંહિ પીશી રહુ. કાયા અતિ ધન ધૂજિ. મિં ૩૧

કડવું ૬.

રામ ચિરાડી.

- તાતશોક મૂહિ પડતા પ્રાહાર તરયા શાગી તેણી વાર.
 ૧૦ મુખ મૂકિ નિ ધૂજિ દેડ; હા હા ! કષ્ટ તણુ નહિ છેહ. ૧
 વ્યાધ વેગલુ ગહિ જાણિઉ. જલ વિણુ રહિ નહોં પ્રાણિઉ.
 કાઠી કોટ નિહાલું બાહારિ; વ્યાધ ગયાં દિશિ જોઈ આરિ. ૨
 તરણું હાલિ તાં જોટલિ, જાણું કુષ્ટ અવ્યુ તેટલિ.
 બીહીતુ બીહીતુ હં નીસર્યું; જલ જોવા કારણિ પરવર્યું. ૨
 ૧૫ ડગલિ ડગલિ હં અડવડું; પાપ વિના મુદ્દ લણી આખડું;
 નયન થકી આલિ અતિ નીર; ધૂલિ ભરાણું સરવ શરીર; ૪
 કાયાનિ અતિ કષ્ટ તે થાય, તુલિ જીવના કંઈ ઉપાય.
 રાય ! ધણું શં કહીધ કયી ? પ્રાણ મું કાંઈ વાલ્યજ નથી. ૫
 તિણિ કરિ, તતક્ષણુ મુહિ તાત, તે સવિ વીસારી મિ વાત !
 ૨૦ તેડ વેદના દારણુ સહી. મુઝ સમુ કો નિદુર નહોં ! ૬
 ભૂખ્યા રહી જિણિ દીધું ભક્ષ, પાલ્યુ સ્નેહ કરી સમક્ષ,
 ને દોહિલિ જોછેરુ અપાર, તે મુઝ વીસરિઉ ઉપકાર ! ૭
 જનની જનક ગયાં પરલોક, તે મિ વીસાર્યું સવિ શોક;

૧ પંખી પડીયા. ૨ સાંચરો. ૩ નહી. આયુ કેરુ. ૪ ચે ભાગ્ય કેરુ. ૫ અનિ દૂખિ. કાંઈ એ તે. ૬ પિશી. ૭ 'કડવું ૬' છે નહિ. ૧૦ મુખિ. ધૂજ. નહી. ૧૧ જાણીઉ. નહી પ્રાણીઉ. ૧૨ નિહાલુ. ગયા. ૧૩ ચેટજિ. ૧૪ બીહીતુ (૨). નીસર્યો. પરવર્યો. ૧૫ ડગલે(૨). મુદ્દ ભરી આપડું. ૧૬ ભરાણું. ૧૮ અણુ ૨૯ નહીતરિ. મૂઝ. વીસારી. ૨૦ નહી. ૨૧ ભૂખ્યા. જોજો. ૨૨ તે દોહિલિ. વીસરીઝ. ૨૩ વીસાર્યો.

- દેહ રાખવા કર્યું ઉપાય. કોઇ દુષ્ટ મુઝ સરખુ ? રાય ! ૮
- શ્રાંત થકાં મિ નવિ હોંડાય; વિગમ વાટ; તનુ ધૂણિ ભરાય;
દુઃખાતુર અતિ; યાકા ચરણ; ધનુરૂં ધ વાંદરૂં નાવિ મરણ. ૯ ✓
- આવિ અંધારૂં લોચન; ધૂળિ રિદિ; ન આણિ મન;
૫ પીડિ પિપાસા; વેગલ વારિ; ઢલી ઢલી પડું, રા, નિણિ દારિ. ૧૦ ✓
- તેણિ સમિ સર તણિ સમીપ તથોવન કુત પાદપ નીપિ.
ઝાપિ રહિ તાપસ જાળણિ, વનનુ પનિ, જિમ વાનર વાણિ. ૧૧
- તેહનુ મુત મુંદર દારીત, વેદવિદ્યાવિનોદિ પ્રીત,
વિદ્યાર્થી સરખા સનિધાન. આબ્યુ કરવા કારણિ રનાન. ૧૨
- ૧૦ પ્રત્યક્ષ જાણી સનતકુમાર. જાણી પાવકનુ અવતાર.
તમ કનક સરખુ તનુરત; તપનિ તેજિ વિરાજિત અંગ. ૧૩
- દક્ષિણ શ્રવણ રક્ષટિક મણિમાલ; ભરમ ત્રિપુંડ ત્રિરેખા ભાણિ;
રક્ષટિક મણિનું સુગટિત કર્યું વામિ કરિ કમંડલુ ધર્યું; ૧૪
- કૃષ્ણાન્નિન જીવ્યું; કરિ દંડ; તેજિ અતિ ભાસિ અભાંડ;
૧૫ ઉરિ ઉપવીન; પાણિ ઉપહાર, ગોમય, માટી, તિલ, કુશ માર; ૧૫
- કોમલ વનદલ પિદિર્યું અંગિ; મૃગના બાલક આલિષ સંગિ;
વાટિ કરતુ અભાવિયાર ચાલી આબ્યુ તેણિ દારિ. ૧૬
- સદગ્નિ, સાધુ તણાં જે ચિત્ત, દયા રૂપિણિ રાખિ વિત્ત.
દું પડતુ દીકું જેટલિ, બોલ્યુ શિષ્ય પ્રતિ તેટલિ:- ૧૭ ✓
- ૨૦ જાણું વૃક્ષ થકું શુકબાલ આપ્યુ હિ શીઆણિ કાણિ,
છટ્ટુ હિ ચંચાથી; આજ એ જીવતુ રાખુ માહારાજિ. ૧૮ ✓
- પૂરી આવી હિ નહિ પાંખ; કરિ જીડવા નિ અતિ ધાંખ;
સમી નથી રહી સકતી ક્રોટ, દિ હિ વારિ લળી પણુ દોટ; ૧૯
- મીઝ્યાં લોચન, મુખિ નિશ્વાસ; વલી વલી આંચ કરિ હિ પ્રકાશ,

૧. રાયવા. કોએ. રાય. ૩ દુખાતુર. વાંદરૂં. ૪ લોચન. રીદિ. વન- ૫ ઢલી
(૨). રાયજી. ૬ તથોવન. ૭ રૂપિ ૯ રાયવા. ૧૦ જાણે. જાણે. ૧૧ રાય. ૧૨ ત્રિપુંડ
ત્રિરેખા. ૧૩ વાંમ. કમંડલું. ૧૪ કૃષ્ણાન્નિ. અભાંડ. ૧૫ પાણિ ૧૬ બાલિક. ૧૭
અંધ. ૧૮ સિદ્ધિજિ સાધુ. રૂપિણિ રાખિ. વિત્ત. ૧૯ ચેટલિ. ૨૦ જીવ્યુ. કુંક. ૨૧ રાણું
માહારાજ. ૨૨ નહિ પાપ. ધાંપ. ૨૪ મુખિ. વલી (૨)

જાણીય તરશુ છિ ઘણુ. ધુવિ મુખ ભરૂં એ તણુ. ૨૦
માના પિતાનુ પડ્યુ વિજેગ, ગુડુ જીવતુ તે દેની જોગ
ભોંટી ન સકિ, ડગડગિ પકિ, એનિ જીડતા નરિ આનડિ ૨૧
લેઈ મેહેલુ પાસિ નીર, પાણી પી સુખ પામિ ગરીર

૫ દયાનન મુનિ હાથિ કર્યુ, લેઈ ફ જન પાસિ ધર્યુ ૨૨
સમી કરી હાથિ થ અચ, ઉદક બિંદુ મુખિ મેહેલ્યા સચ,
પાખ પખોડી, જાટચ દેહ જાણી જીવતુ કીડુ તેહ ૨૩
કાઠિ કમન તણુ જાહા તણુ, જાયાઈ મેટેલ્યુ એકાતિ
વની વની મુઝ સાહામુ જોય, જાણી જીવતુ હારિન હોય ૨૪
૧૦ મેહેલી નડ કમડલુ પાસિ નિત્ય કર્મ કીધુ ઉઘાસિ,
પવિત્ર થયુ કરી પ્રાણ્યાયામ, અનમરપણુ કીધુ મન દામિ ૨૫
રક્ત કમન રવિનિ દેઈ અર્ચ ધરિયા વનકન ધોત મહર્થ
કમડલુ ભરિઈ શુચિ વારિ સાચિ મુનિમાનક પગિના ૨૬
મહિ મહી તિહાથી નીસર્યુ, તપોનન સન્મુખ સાચર્યુ

૧૫ દીકુ આશ્રમ અતિશિ રમ્ય દેનના ભાગિ ગલા નગ નમ્ય ૨૭
પુષ્પિત, જાણી સદા વસત નનપક્ષવ જાણી ગ્રીષ્માત
એનાગજના વાઈ વાય મધુકર મત મધુર રન ગાય ૨૮
સુદા સહકારહ મજરી કોકિન બોનિ નચિ ધરી
તેતકની રજ જીડિ અપાર, શ્વેતશરીર થયા કૃષ્ણશા ૨૯
૨૦ અતિશિ રાજિત દીસિ વન, રામચરણિ જે થ્ય પાવન
બાહારિથી મુનિ આરિ બહુ સમિધ પુષ્પ કુશ લેઈ સહ ૩૦
મોહન મોર તણુ રવ ચાય, પ્રાજ્ઞ ક્રાંતુ પામિ જણાય,

૧ જાણીય છિ તરશુ છિ મુખ ૨ પડ્યો દેવિ ૩ દીડી અનિ મધિ
૪ લેઈ પાણી મુખ પામિ ૫ કર્યો ધર્યો ૬ હાથે મુખિ ૭ પાપ પખોડી જાણે
૮ જાયાયાઈ મેહેલુ ૯ વની (૧) સાહામુ જાણે ૧૦ પાચ કમ ઉદકારા ૧૧
દામ ૧૨ વનકન ધોત ધર્યા ૧૩ ભરીઈ પરવાર ૧૪ મૂર્તિ નીશર્યુ સન્મુખ
૧૫ કૃષ્ણશા ૧૬ જાણે જાણે ગ્રીષ્માત ૧૭ સહકારમજરી ૧૮ ત્રેકગ્ન કૃષ્ણશા
૨૦ અતિશિ રાજિત વન જે પાવન ૨૧ બાહારિથી બહુ સમીધ પુષ્પ
લેઈ કુશ ૨૨ પાચિ

- હોમધૂમથી નીચ આકાશ; જલ નીહાર પડ્યું પર ધાસ. ૩૧
 વેદ ભણિ વાડવ માદા ઘોષ, જાણી ગૌ હીસારવ ઘોષ.
 વૈશ્વદેવનાં જે જાણિદાન, હંસ પોત પાસિ સિ માન. ૩૨
 દંડ મુંજ મેખલા ગણુપાર, કરિષ વેદાભ્યાસ કુમાર.
 ૫ કોએ કરિ વેદભ્યાખ્યાન; કોએ કયિ છિ જ્ઞાનજ્ઞાન; ૩૩
 કોઈ યજ્ઞવિદ્યા અભ્યાસ, આગમમત્ર મર્મ ઉદ્ધાસ.
 મૃગનાં જાળક ઉટજદારિ રલા ફંધી માગિ છિ આદાર. ૩૪
 ઋષિ પંક્તિ જોણિ છિ ત્યાગ; અંતરિક્ષ અમર રલા સિ ભાગ.
 કપિલકથિત દર્શન દારિકા વાદિ ભણિ કિહી શુક સારિકા. ૩૫
 ૧૦ કૃષ્ણાગ્નિન યજ્ઞના પાત્ર, સુવ, સુચ, જીવીતી નિ આત્ર, ૩૬ ✓
 મુસલ, ઉલૂખલ, પ્રણીતા, ખર્જ, પોતકાગિ ધરિયાં જલુ ખર્જ.
 કિહી લેપન કરિ દારિકા; મરમ તણી પંક્તિ વારિકા
 કિહી જાણિ છાંટિ. આંગણું વિપ્ર પંક્તિયં સેવ્યાં ધણાં. ૩૭
 કો ખીડા ગાંઠિ રુદ્રાક્ષ; કો સ્ફટિકની ગૂંચિ અક્ષ;
 ૧૫ કો વીંધિષ કમલ કાકડી; કો વિદુમની માલા ધડિ: ૩૮
 કોઈક શુદ્ધ કરિ છિ દ્રાખ, બિલ્વ, આંબલાં, કદલીસાખ,
 કર્કંધૂ, પનસ, કોકડી; કો ઉપવીત કરિ કોકડી. ૩૯
 ધૂમધ કરી મલિનતા જિહાં, ચિત્ત તણી અવરિ નહિ તિહાં;
 રાત્ર શુકના મુખનુ રંજ, અવરિ નહિ કિહી કોપ પ્રસંગિ; ૪૦
 ૨૦ તીક્ષણ કુશનાં અગ્ર સ્વભાવિ, નહિ કો પ્રાણિ તથા સ્વભાવ;
 અંચલતા કદલીદલિ નિત્ય, નહિ કો મુનિજન કેરિ ચિત્ત; ૪૧
 કોક્તિનિ નેત્રિ અતિ રાગ, નહિ પરનારી ઉપરિ રાગ;
 કંઈપ્રહણ કમંડલુ તારૂં, અવરિ નહિ તે આશ્રમિ ભણૂં; ૪૨
 સ્તનસ્પર્શ તે દોહોતાં ગાય, કુલુની કામિનીનુ નવિ થાય;

૧ પડયો. ૨ જાણે. ૩ જે જાણિદાન. માન. ૪ મુંજ દંડ. વેદાભ્યાસ કરિ. ૫
 બ્યાખ્યાન. જ્ઞાન. ૬ કોએક. મરમ ૭ રુધી. ૮ પંક્તિ. અંતરિ. અમર. ૧૦ શુચિ
 શુચ. જિહી ૧૧ ઉદ્દપલ. વિપ્ર કાજ ધરીયાં. ૧૩ કિહી છાંણિ. વિપ્ર પંક્તિવિ શેવા.
 ૧૪ જિહા. આક્ષ. ૧૫ વીંધિ. યજ્ઞ. ૧૬ કોએક સુદ્ધ. દ્રાખ. સાક્ષ. ૧૭ કાકડી.
 ત્રાકડી. ૧૮ ધૂમ કરી. ચિહાં. નહીં. ૧૯ મુખનું. નહી. પ્રસંગ. ૨૦ નહીં. પ્રાણી.
 ૨૧ દલ. નહીં. નહીં. ૨૨ નહી. ઉપરિ. ૨૩ તણું. નહી. આશ્રમે. ૨૪ સ્પર્શ.
 કુલુનિ કામિનીનું.

ભમવું પાવક પાખલિ તહો, શાસ્ત્ર વિધિ કોએનિ નહો; ૪૩
વસુ સખદ કથા માંહા વદિ, તૃપ્ત્યાથી નવિ આવિ હદિ;

કૃતુદીક્ષા વિધિ કરિ વધ કર્મ, અવરિ ન છાંડિ કોએ ધર્મ; ૪૪
ગણુના જપમાલાની ધરિ, દેહની ગણુના કો નવિ કરિ;

૫ યજ્ઞિ મુનિ બાલુ નારા, મૃત્યુધ નદિ તે આશ્રમવાસિ; ૪૫
રામનુ રાગ રામાયણિ કરી, નવયૌવનથી નહિ મુંદરી;

જરા કરી મુખલંગ વિકાર, ધનઅભિમાનિ નહો લગારિ; ૪૬
ભારત માંહિ શકુનિનુ ધાત, અવરિ નહિ તેણિ વનિ વાત.

૧૦ વૃદ્ધ થયાં દિજ કેરુ પાત; વિભૂતિ વહિ વિધિ વિખ્યાત; ૪૭

શ્રીકૃષ્ણ વાંછા કપિનિ થાય; ઉદ્ધિલિદમ્બ અધોગતિ જાય; ૪૮
ગીતબસન હરિણુનિ હોય; ભોગ સર્પનિ; અવરિ ન કોય.

એ આશ્રમિ આબ્યા તતકાલિ. ખીઠા દીઠા મુનિ જાખલિ ૪૯
રક્તઅશોક તરુનિ તલિ. પૂજનિ પરિ પુષ્પ તે ગલિ.

શિરિ સોહિય પલિત શુભ જટા, જાણી ધર્મધ્વજ અતિજટા

૧૫ મન્મથ જલ્યા માટિ કરી શં શિવની સ્પર્ધા ધરી; ૫૦

જાણી પુણ્યવૃક્ષમેજરી ઉજ્જવલ વામિ રહી ફરહરી; ૫૧
સ્વર્ગભોક જાવા નિ ચડી જાણી સુકતની દોરડી.
નાલિજમિ સિત કૂર્ચકલાપ, વાખ્યું પુણ્ય શં બાલી પાપ.

દંતકિરણ ઉજ્જવલ અતિ ધોલ, જાણી કરુણારસકલોલ. ૫૨

૨૦ ભરમ ત્રિપુંડ્ર લલાટિ લસિ, ગંગા ત્રણ પ્રવાહિ શં વસિ. ૫૩
દીરઘ રોમિ ઢાંક્યા કાન, જાણી શ્રવણ જીતવા ધ્યાનિ.

૧ પાવલિ. ૩ અવરિ ન છાંડિ કોએ ધર્મ કૃતુદીક્ષા વિના પટકર્મ. ૪ માલાની. ૫ બાલકનુ નહો. વાસ. ૬ રામાનુરાગ રામાયણુ નહો. ૭ જરાઈ મુપ. લગાર. ૮ નહો. ૯ થયા. વિનૂહિ. વિજ્ઞાત. ૧૦-૧૧ પંક્તિ ભિલટસૂત છે. ૧૨ એહવિ. બિહા. ૧૪ સોહિ. જાણે ૧૫ જાણે શં શિવસ્પર્ધા ધરી. ૧૬ જાણે. વાયુ. ૧૭ જાણે સુક-તની. ૧૪-૧૭ આ આઠ વરણી અસવર્મા ૧, ૨, ૫, ૭, ૪, ૩, ૮ તે ૧ એવા અનુક્રમમાં છે. ૧૮ કૃય. જાણે વાખ્યું આજર્વા બાલી પાપ. ૧૯ ધોલ. જાણે કરુણા. ૨૦ ત્રિપુંડ્ર. જાણે ગંગા ત્રણ પ્રવાહિ વસિ. ૨૧ દીર્ઘ. કાન. જાણે. ધ્યાન.

- ૫૪ વૃદ્ધપણાઈ ખાણ ગાનિ, જિંચી હનનગી મોગી ટાનિ
લીના લટ ના કથ પાતેના, જાણી છદ્ધ તાલી ન કના ૫૪
- ૫૫ ઇન્દ્રિય આશ્વ આનસ નેઈ પામિ જાડિ ત્રિદિના ગખી ગરિ
જાતા મન કુરકિ દોષ નયન નાસિકા નમતી કાટ, ૫૫
- ૫૬ મિમિ નરિનદિથાગિ, જગદીન' જાણી કહિ ણિ નામી શીંગ
જિયા મકથ જેત ઉપરીત નામિ ગુણિ યુત સદા પુનિત ૫૬
- ૫૭ કર જપમાના ન્દાટિક મણિ જગી મરુ ભમિ આદાણી
જેદ્યુ વનકન જેત નિગાન, જીનૂ જથા જગનૂ જાન ૫૭
- ૧૦ ક્રુધા કરી અતિ જોડ પેઠ, મુનિ રીધુ મહિગમણુ જેદ ૫૮
ચિરતા ગિરિ ઉત્તથ ગમીર નિર્મનતા ગગાનૂ નીગ,
તેજિ તજણિ સોમ મમ રીન હૃદયની ભનના નવનીત ૫૯
- ૬૦ દિગ્વપતિ જેતા ગરુડ સમાન જાણિ ગજ અતિ મોટા જાન
નિત્ય ઇ ઉદક તણો જિ આહાર, વડાનન જાણી નિદિનાર ૬૦
- ૧૫ એવુ મુનિ દોષ જેદનિ, મિથ ચીંત યુ મનિ તેગનિ
અતિ દોસિ છિતપૂ તેજ પ્રાણિમાન વિવિધ અતિ હેજ ૬૧
- ૬૨ ધન્ય ધરા, જિહા એના મુનિ' ધન્યતાપમ, જે કરિ દર્શન
ધન્ય ધન્ય માહારુ અવતાર, જે દ આબુ આણિ ઠાગિ ૬૨
- ૨૦ ધન્ય વેદ, એ નિ મુખ વચ્ચા, જહાના મુખથી જે ધન્યા
ધન્ય ધન્ય આશ્રમ એ દેશ' કનિયુગ કરુ નહી પ્રવેશ,
જિહા આચરણિ કૃતયુગ સદા, ધર્મ ગહિ ચુકુ પાગિ મુદા ૬૪
- એ વન દીદિ તા નહિ શોક નહિ લોકથી ઉતમ લોક

૧ વૃદ્ધપણ પાણ હનનગી ૨ જાણી ૩ પરી ૪ જીવિય પારા જાણે રાધી
૬ કિમ નહી યાદ જાણે એકજ કાલી નામિ છિ ગણ ૭ રામોગા પુનીત. ૮
મળી જાણે ૯ યથા ૧૦ ક્રુધાઈ અતિ મુનિ મહિગમણ ૧૧ ઉદયી ૧૨ હૃદય
કોમનતા ૧૩ સમાન જાણે કાન ૧૪ જે વડાનન જાણે ૧૫ જેદનિ મનિ ૧૬
પ્રાણિ ૧૭ ધન્ય ધન્ય જે મુનિ દર્શન ૧૮ ધન્ય (૨) જે આબુ આણિ ૧૯
અતિસિ મતી ધન્ય જે મુખ વચ્ચી ૨૦ જન મુખ વચ્ચા જહાના મુખથી જે
ધન્યા ૨૧ ધન્ય (૨) આશ્રમ ૨૩ નહી જાણી

- ખીટીતુ ગવિ અવગુ માયગિ રાનિ શનિ પવન ધ પગરિ. ૬૫
 મુપકનિ નવિ માગિ માગર, ગૌનિ વ્યાધ કગિ નહિ આહાર,
 બક પ્રાગિ નવિ માગી મીન, યદ્યપિ ન ગહિ જ્ય માહા લીન, ૬૬
 કીડિ ગજ પામિ ઝમરી, મોગ સરપ, મણિવર નિ હગિ.
 ૫ કામ ક્રોધ લોભ અહકાર આશ્રમ એણિ નહિ આવનાગ. ૬૭
 જાણી શ્રદ્ધાજ્ઞાન નિંત, લગસાગર પિતંગા મેતુ,
 તૃણાસી હેદા છુરી, ક્ષમાજવાનિ જાણી પાલિ જ કરી, ૬૮
 મતોવામૃત રે મિધુ, દીન અનાથનુ જાણી બંધુ,
 ઉપશમ વૃક્ષનુ જાણી મૃત, અમી સરોવર રે દૃષ, ૬૯
 ૧૦ લોભસાગરનુ વડવાતન ' એણી પિગિ ચીંતવિગિ મનિ.

- આવી તાત સમીપિ કુમાર પ્રણમી ખીટુ ગ્રેમી અપાગિ. ૭૦
 ખીશ પૃથિ મુનિ તતકાવ પૂ-કાલાથી શુકનુ ખાપ ?
 તે મપિ પરતિ કલ્પ વચન આનકાગિ જાણુ'તુ વનિ. ૭૧
 નીક થકુ તર પડ્યુ નીસરી, શીયાણિ કે લીધુ હરી.
 ૧૫ આડડતુ અવનીનાવિ પક, માદારી મીટિ ચાપતા અડ. ૭૨
 જાણુ માણુ નવિ મકાપ, અવતોકી જોયુ ઉપાપ
 જાણુ, મરગિ, લીધુ હાથિ, સરોવરિ તે ચેર્યા સાથિ ૭૩
 મનિ વિમારી જોયુ મર્મ, શ્વદયા મમુ નદિ ધર્મ
 દીન અનાથ પ્રાણી પાનીછ, શક્તિ તેદનુ દુખ ટાલીછ ૭૪
 ૨૦ એહવુ જાણી આપ્તુ અર્ધી, આશ્રમ તર મેહેથીસિ કિહી,
 ખાશિ પડિઆ કણુ નીનાગ, આપીગિ વનદ્યનુ આદાગ, ૭૫
 ધમ કરતા મોટો થગિ, આરી પાખ નિ પાડી જશિ ૭૬
 જુ મન એદનિ થગિ વિશ્રામ, તુ પણુગિહિસિ આણિ હામિ ૭૭

૧ અવગુ રાનિ (૨) પવન પગિગિ ૨ મુકનિ નદી પ્રાગિ મારિ ૪ મધુ
 હરી ૫ કામ તેમિ નદી ૬ જાણે શ્રદ્ધાજ્ઞાન શુદ્ધ ૭ જાણિ પાપિ ૮ મતોવ
 અમૃત અનાથ તોજા જાણે ૯ મૃત તોજા જાણે ૧૦ વડવાતન પિરિ મિ નીનચીક મનિ
 ૧૧ ખિટુ ગ્રેમ અપાગ ૧૨ પાગિ બિડા મુનિ રૂકનુ ૧૩ પરતિ ગવિ વચન વનિ. ૧૪
 ૫કુ પડ્યુ નીગરી શીયાણિ ૧૫ પડે આહવા ચે ૧૬ મુપ ૧૭ જાણુ ૧૮-૧૭
 પક્ષિ ૧૯ શ્વદયા ૨૦ મનિ જોયુ નદી ૨૧ પ્રાચી ગમ્મિ સક તેનુ દુષ ૨૦ જાણી
 અર્ધી તર ૨૧ પાગિ પગઆ ૨૨ જેમ પાદ ૨૩ વિશ્રામ આપ્તુ કામ

- વચન સાંભળી મુનિજગ્યાલિમ્મઝ સાંદાંમું ન્નેવું મુખ વાલ. ~
 અત્રનમય દષ્ટિ અવલોક દાસ્યુ સધણુ માદાર શોક. ૭૭
 તપતેજી લાસિ ભગવાન, એદનિ ભૂત ભવિષ્યનું જ્ઞાન,
 આગમ નિર્ગમ સર્વિ ધ લલિ, અનાદૃષ્ટિ આપુ જે કલિ. ૭૮
- ૫ પૂરવનું કારણ મનિ ધડું, જાણી મુઝ દીઠિ સાભર્યું;
 જોડ્યા સહ સાંભલતા તેહ: અવિનય કીધાનુ દલ એદ ૭૯
 શુક જોગવિ છિ એ સહી. વાડવ એદવી વાણી કહી.
 પાસિ ઝપિ ખીદા'તા બડું, પ્રેમિ પૂછવા લાગા સહ. ૮૦
 આમી ! ત્રપ્ત કાલનિ લડું. એક પ્રમ્મ તમે અમનિ કડું.
- ૧૦ શુ એણિ અવિનય તા કર્યું, જેણિ કર્મિ એ શુક અવતર્યું ? ૮૧
 પૂરવિ શુ હૃત્ત અવતાર ? અવિનય, કુડું, શુ કર્યું અપાર ?
 શાદાનિ અવિનય કીધું, ક્યમ, કુઝ્મ એવડું પામ્યુ જમ ? ૮૨
 પૂરવિ શું હૃત્ત એહનું નામ ? કર્મ કર્યું તે કીદું હામ ?
 એ કારણ સવિ કડું વિગ્તાર. સાંભલવા પૂછિ પરિવાર. ૮૩
- ૧૫ ભૂત ભવિષ્ય અનિ વર્તમાન, સર્વિ હસ્તામલક સમાન.
 તે શું, જે નવિ જાણુ તહો ? તે માટિ પૂછું જું અજો. ૮૪
 વચન સાંભળી આણી રિદિ ઝપિ રહી અતિ વાણી વદિ:
 હવડાં તાં થોડું છિ દિન. કરવું નિત્યકર્મ જોજન. ૮૫
 એ પંખીનિ આપુ આદાર; જોજન સહ કરુ વિવિદાર.
- ૨૦ નવરા જહારિ ખીસિમું રાતિ, વિસ્તારી કિદિમું સવિ વાત. ૮૬
 આદિ થકી કિદિમું આખ્યાન; પૂર્વિ જે એ, જેણિ રથાનિ,
 જે કારણ કીધું છિ વહી, એ સંભારિશિ સવિ સાંભલી. ૮૭
 હું કહીશ માંડી નિ કથા. એદનિ સાંભરશિ સર્થથા.

૧ વાલિ. ૨ અમૃતમય. અવલોક. દાસ્યુ. માદારો. ૩ ભગવાન ચેડનિ. ૪ ચે. ૫ નંણે. ૬ જોડ્યાં સહ. કીધાનુ. ૭ વાંણી. ૮ રવિ ખિડા. બહુ. સહ. ૯ કાલનું લહું. પ્રમ્મ. ૧૦ કર્યો. ચેણિ અવતર્યો. ૧૧ શ. શું કર્યો. ૧૨ ક્યમ. પાંચું એમ. ૧૩ પૂર્વિ શું એહનું નામ. કર્યું. કીદું હામ. ૧૪ પરિવાર. ૧૫ વર્તમાન. સર્વિ હસ્તામલક સમાન. ૧૬ શું છે જે. નંણુ. ૧૭ આંખી રીદિ ઝપી રહીઆયતિ વાંણી ૧૮ થોડો. કરમ. જોજન. ૧૯ પંખીનિ કરો ૨૦ ત્યાહારિ ખિસું. ૨૧ આજ્ઞાન. પૂર્વિય ચે. ચેણે રથાનિ. ૨૨ ચે કારણ ૨૩ કરમ.

- નિશાથકીયરી નિશાથકી, અત્રે અત્રિયા સુનિ પતિવર ૧૦૦
 સુખની કદ કદવી ભક્ત કદિ અત્રિયા સિંહ સુખી,
 (વેદાત્રિયા અત્રિયા અત્રિયા) સુખી સુખી અત્રિયા ૧૦૧
 કરી પ્રજાનિભાઈ પતિ એત્રિયા સુખી સુખી અત્રિયા
 ૫ અત્રિયા ! સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી ૧૦૨
 એ સુખી દીવ એત્રિયા એત્રિયા સુખી સુખી સુખી
 એત્રિયા સુખી સુખી અત્રિયા અત્રિયા સુખી સુખી ૧૦૩
 એત્રિયા સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી
 અત્રિયાત્રિયા સુખી પ્રજા સુખી સુખી સુખી ૧૦૪

૧૦

કાવ્ય ૭.

અત્રિયા સુખી

સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી !
 અત્રિયા સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી ૧

અત્રિયા

- ૧૧ અત્રિયા સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી !
 અત્રિયા સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી ૨
 અત્રિયા સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી
 અત્રિયા સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી ૩
 અત્રિયા સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી
 ૨૦ અત્રિયા સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી ૪
 અત્રિયા સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી
 અત્રિયા સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી ૫
 અત્રિયા સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી સુખી ૬

૧ અત્રિયા, ૨ અત્રિયા, ૩ અત્રિયા, ૪

અત્રિયા, ૫ અત્રિયા, ૬ અત્રિયા, ૭ અત્રિયા, ૮

અત્રિયા, ૯ અત્રિયા, ૧૦ અત્રિયા, ૧૧ અત્રિયા, ૧૨

અત્રિયા, ૧૩ અત્રિયા, ૧૪ અત્રિયા, ૧૫ અત્રિયા, ૧૬

અત્રિયા, ૧૭ અત્રિયા, ૧૮ અત્રિયા, ૧૯ અત્રિયા, ૨૦

અત્રિયા, ૨૧ અત્રિયા, ૨૨ અત્રિયા, ૨૩ અત્રિયા, ૨૪

- વ્યાપાગીઘ ત્રિપણિ માડયા ગખ શુકિત પ્રસાવ,
મન્કતમણિ નિ મુક્તાક્ષ બહુ રતન ડેરા જાવ, ૭
સુનર્ણુનુ ભૂક પડયુ જાણી વેનુ દીપ્તિ પીત,
સમુદ્રની શ ભૂમિ જાણી અગનિત પાણી પીત. ૮
- ૫ અનેક નારી, બૂપણુ ભારી, કથ શ કરિ ટેરી,
વિદ્યાધરનુ લોક જાણી અપ્સરાનિ મેલિ, ૯
ચિત્રગાયા ગમિ બાયા, કંઠિ ગણધર ગાન,
બધ સાચિ નટી નાચિ, જાણી અમર વિમાન ૧૦
ધ્વજ કંઠકિ, ગૂહી સરકિ પચ ગગ સુનાન
- ૧૦ મૃદગ વાગિ, સગ્ગ લાગિ દેવલવન સમાન. ૧૧
ઉપવન કૃષિ, મધુપ ઝૂવિ વાષ વાય મુગધ
ટોકિય જોયિ તગ્ણી તોલિ કામી કગ્ગા અધ ૧૨
જલજન આયિ, કો ન જાનિ, જટા જડિ નીર
ખેડુ રાખિ મયૂર ભાખિ ત્રિવિધ વહિષ સમીર. ૧૩
- ૧૫ દાડિમ ડોલિ, કીર ફોયિ, જોયિ મધુર રચન
મદાર મિલ્લિકિ, પુષ્પ વિલ્લિકિ, બહુન વાસિત વન. ૧૪
નાગિ ચમકિ, નુપુર ઝમકિ, કમકિ ચાલિ ચાલિ
વેણિ ચનાકિ, નાગ સનાકિ, જાવિ ઝવકિ ગાલિ, ૧૫
પાણિ આબોડિ, અગ મોડિ, જાલ જોડી હાથ,
- ૨૦ મેખલા ખયકિ મન દવકિ, સુરસ ચાલિ માથિ, ૧૬
વકિ ચાલિ નયન વાલિ, જાલિ મુનિના મન,
કાટિ કામિની રમિ ભામિની તેજ તપતી તન ૧૭
ધ્વજ ચમગ તે દાગ્દારિ તોગણુ પુષ્પ પ્રસાલ,
ચિનામ ગૂદ ગૂદ, પૂતલી નિ મુક્તામણિની માલ. ૧૮
- ૨૫ અગર ધૂપ અવામ ઉપગિ, જાણી વાદ્ય ગોટ,

૭ બ, ૮ પડયુ બજે ૪ જાણીઘ જયન્ત ૬ જલે અપ્સરાને ૭ કરે ૮ જલે
વિમાન ૯ સુનાન ૧૦ વુવન મમાન ૧૧ ઉપ ન મધુપ ૧૨ કામી ૧૩ દાટ
૧૪ ગણિ મયગ બાધિ ત્રિવિધ વહિ ૧૫ દાડિમ વવન ૧૬ મન ૧૭ પાણિ
લોટિ બજે ૨૦ મેખલા ધનકિ મન મુગટ ૨૧ વાગિ નયન ચાલિ મન ૨૨
નિલા કાગિ મામિનિ મામિનિ તન ૨૫ ઉપગિ બજે

- પતાકા માંદિ રક્ત ફરકે, જાળી દામિની ઓટ. ૧૯
 કિહો કયા ભારત રામાયણ, કિહો હુધ સંગીત;
 કિહો કૌતુકછૂન હુધ; પ્રજની એહવી પ્રીત. ૨૦
 કિહો નાટક કાવ્ય ચર્યા વિવિધ, રમ મૃંગાર.
 ૫ જન દીસિ દીપના, પિલિરિઆ સવિ મૃંગાર. ૨૧
 દીપ મદિર મણિ તણા જિહાં, નિચા નદિ અંધકાર.
 વિયોગ રાતિ ચક્ર ચક્રી, નહોં છો ભંગાર. ૨૨
 નીર નેત્રિ દરખ થકી જિહા, નહોં કુદુનિ શોક;
 હુષ્ટ પુષ્ટ નિ છુષ્ટ પ્રાણી વનિ સવસા લોક. ૨૩
- ૧૦ નહુપ, નદ નિ ભગીરથ, દશરથ રાય, યથાતિ,
 હુધુમાર નિ માંધાતા સસુ ભૂપ તિહાં વિખ્યાત ૨૪
 જે નીતિ જાણિ, નેદ આણિ; નામ તારાપીડ.
 મેધ વરસિ અજ સરસિ. દેશ નાવિ દીડ. ૨૫
 પ્રજ પાણિ; દુઃખ દાણિ; જાણિ નામિ પાપ;
 ૧૫ ધર્મ દામિ; દેશ રામિ પામિ અન્ય પ્રતાપિ. ૨૬
 રૂપ મનમથ, તેજ દિનપતિ, ભૂતિ ચક્ર સમાન.
 સુક્ત શક્તિ ત્રુહે સદા ધ. શાસ્ત્ર સચિનું જ્ઞાન. ૨૭
 તેદનિ શુણિ રંજિત રદિ રિથર કરી લક્ષ્મી નિવાસ;
 સદજનું ચયવપણું, તે ત્યજું જાણી દામિ. ૨૮
 ૨૦ રાજા શીતરવભાવ શશી સમ રાત્રુનિ કરિ તાપ.
 રિથરપણિ ગિરિરાજ મમથી ભમિ મલી માંદાં આપ. ૨૯
 મિત્ત ઉચ્છવદ ચક્ર રાજા શત્રુમુદ કરિ સ્થામ.
 વાસ વિરીનિ છંડાવિ. અનાયનિ દિ દામ. ૩૦
 ક્ષમાધ તાં શેવ જાળી. ધર્મનુ અવતાર.

૧ નેણે દામિની ઓટ. ૨ પિટી. ભારથ. ૩ કૌતક. ૪ કિટી. ૫ જન. પિલિરિઆ. ૬ નદી. ૮ દર વક્રી. કુદુનિ ૯ ક્રષ્ટ. પ્રાંતી. ૧૦ નહુપ. જથાતિ. ૧૧ હંધુમાર માંધાતા ચિહાં વિશાત. ૧૨ જાણિ. આણિ. ૧૫ દામિ. રામિ પામિ અન્ય પ્રતાપ. ૧૬ ૨૫. ૧૭ સુક્ત સદા ધ શક્તિ ત્રુહે. સચિત્ત ૧૮ તેદનિ શુણે રંજિત. લક્ષ્મી રિથર કરી. ૧૯ સદજનુ. જાણીએ. ૨૧ મલીમાં. ૨૨ રાત્રુનુ મ કરિ સ્થામ. ૨૩ વિરી વાસથી. ધામ. ૨૪ નેણે.

- ઉત્તમ વંશિ બાપનુ. ગુણ તણ અંક ન પાર. ૩૧
સ્વભાવિ જે મલિન કલિ તેણિ ચલાવ્યુ ધર્મ
રાવણિ જન્મ કેવાસ ગિરિ ધંધોલિહિ પ્રાક્રમ, ૩૨
તે તેણિ રાષ્ટ્ર સ્થિર કરી નિ રાખિહિ ચુકુ ચરણ;
- ૫ ચૂથિ જુગિ ચલાવિહિ સવિ વર્ણુ ધર્માચરણ. ૩૩
ઉદયાચલ નિ અસ્તાચલ, વલી સેતુબંધ પર્વત,
બદરિકાશ્રમ ગંધમાદન કુળેર નગરી અંત, ૩૪
દિસિ દિસિના રાય જેહનિ કરિ સદા પરણામ;
ધેર જેહનિ આપિ છિ કર વૃષ્ટિ રૂપી દ્રામ; ૩૫
- ૧૦ કીર્તિ જેહની ચાંદ લોકિ કરિ ગુણિઅન ગાન;
પુષ્પમાલાની પરિ આજા વહિ રાગનન; ૩૬
રાગ્ય જેહનિ વિપક્ષતા તે પર્વતનિ તાં હોય;
પરપણું તે પ્રત્યયોનિ, અવરિનિ નહિ દોય; ૩૭
સાંહામું દર્પણુ રહિ જેહિ, અવરિ નહિ કો વીર;
- ૧૫ જલદનિ તા આપધારણ, શત્રુ નહિ કો ધીર; ૩૮
ઉચ્ચતા તે જ્વળનિ નિ નમ્રતા કોદક;
શિક્ષીમુખ ક્ષત વંશનિ નિ વૃદ્ધભાવિ દંડ; ૩૯
નિમ્ન તાં ધરી તણુ નિ કુમુમ કેશનિ બંધ.
ઓણિ પિરિ રા રાગ્ય પાણિ ધર્મનુ સંબંધ. ૪૦
- ૨૦ શુકનાસ નાગિ વિગ્ર મંત્રી, સર્વ જેહનિ ભાર;
નીતિશાસ્ત્ર નિ ધરમ જાણિ; કલા ધુલિ વિચાર; ૪૧ ✓
ધીરપાજું માહાકાર્ય; આવિ મંધિવિગ્રહ યોગ,
જ્ઞાની તા મુરગુરુ સરખુ, વિમુખ સવજા ભોગ; ૪૨ ✓
સકલ વેદ વેદાંગ જાણિ; રાયનિ આનિ ઇષ્ટ.

૧ વંશે ૨ ચે. ચલાવ્યુ તે ધર્મ. ૩ ચમ કેવાસ. ધંધોલિહિ પ્રાક્રમ. ૪ રાખીજી.
૫ ચુકુ ચુગ ચલાવીજી સકિ. ૭ બદરિકાશ્રમ નિ મંદસચવ. ૮ દિસિ દિસિના. જેહનિ.
પ્રણામ. ૯ જેહનિ કર આપિ છિ. ૧૦ કીર્તિ જેહની. ગુણીઅન ગાન. ૧૧ માલાની.
રાગન ૧૨ જેહનિ. ૧૩ પરપણું. પ્રત્યયનિ નહી. ૧૪ નહી. ૧૫ નહી. ૧૬ કુંદડ.
૧૭ શિક્ષીમુખ. ૧૮ સંબંધ. ૨૦ નાગિ. ૨૧ જાણિ. ૨૩ ચરણ વિમુખ. ૨૪ જાણિ.

વૃષપર્વાનિ ગુફ જમ, દગરથ રાનિ ત્રિમિષ્ટ, ૪૩
 રામનિ વિશ્વામિત્ર વગી જમ, યુધિષ્ઠિરનિ ધૌમ્ય,
 દમન નયનિ, ગયનિ તિમ પ્રાહ્લણ તે અતિ ધૌમ્ય. ૪૪
 ધગ છતી ધગ થકી ન ખડગ તણિ પગતાપિ.

૫ મત્રીનિ તે ગજ પી બોગવિ સુખ આપિ ૪૫

યૌવન જાણી પ્રીતિ આણી ગણી બહુ અતિ ગમ્ય
 ત્યજ નીડા કરિ કીડા આખગનિ અગમ્ય. ૪૬
 નયન નાકિ, પાગિ પાડિ, રમાડિ જે ગગ,
 કોકરીતિ મન પ્રીતિ કામ છતિ રગ. ૪૭

૧૦ કટાક્ષ નિગમિ ગય હગમિ, સગમિ સરખી બેડિ;
 કમણુ છૂટિ, હાર ત્રૂટિ, ખૂટિ નહિ મન કોડ. ૪૮
 હૃદિ બીડિ, હિંગ પીડિ નેહ શં નર નારિ,
 દત મડિ, અધગ ખડિ સરસ શ સીતકાર. ૪૯

નયન મીચિ, અમી સીચિ, જાણીધં નહિ સિદ્ધિ;

૧૫ સુખ જાણિ મોદ આણિ રાકનિ શ રિદ્ધિ. ૫૦

ભયી જાધ, એક થાધ, વૃક્ષ શ જમ વેલિ,
 લાજ લાગિ, દિયધ લાગિ બધિ જાણી બેલિ. ૫૧

ચૂપઈ

નયન કટાક્ષ કગિ કો નાગિ, જાણી કર્ણોત્પનનુ પ્રાદાર.

૨૦ ભુજલતાધ બધિ રેહ, જાણી ચંપકમાયધ એહ. ૫૨

ભૂતણુ છટા લાગિ લોચન, જાણી કેમગની રજ ધન

કામિની કુચનું કુકુમ લાગિ શ્રમજલમિત્ર મધુરતા લાગિ ૫૩

એણી પિગિ નર્યાનન વય પામી કામ તણિ વગિ કીડિ કામી.

૧ ચમ દશરથનિ ૨ ગમનિ ચમ વિશ્વામિત્ર યુધિષ્ઠિરનિ ૩ દમનક ચમ નય
 રાયનિ પ્રાહ્લણ ૪ રહ પદન, પ્રતાપ ૫ ગુપ્તી સુષ ૬ યૌવન જાણિ ગાંધી બહુ
 રમ્ય ૮ યે ૯ મન કામ ૧૦ નિરપિ હરગિ મરપિ સરખી ૧૧ પૂટિ નહો ૧૩ પડિ
 સરખી નૃતપાર ૧૪ શીચિ જાણીક નહો ૧૫ સુષ જાણિ રીદ્ધિ ૧૬ ચમ ૧૭ સિય
 લાગિ જાણે ૧૮ કર્ણોત્પનનુ ૧૯ જાણે ચંપકમાયધ ૨૦ લોચન જાણી ધન
 ૨૧ કામિનિ કુકુમ મધુરતા ૨૨ પામી કામી

- રતિ વ્રત ગમિ કિલ્હાગિકિ હોવી, છાટિ દેગ્ગુ ગમ વોવી ૫૪
 કોએક દિ આનિગન બાવી, કોએ કરિ નુગન ચૂડાવી,
 કોએક કામિની છાટિ ગમિ પિલ્હિનિ પ્રેમિ લાખનુ ગમ, ૫૫
 મક્ત વસ્ત્ર રમતા અતિ રાજિ, મન્મથગણિગમા કરિ પ્રાપ્તિ
 ૫ કિલ્હવારિકિ કગિ જનકીડા શૂદ દીર્ઘકા માલ મતનીડ, ૫૬
 રામા ધોષા ચિત્ર મરિ અગ, જ્યના અરણિન થયા તગ,
 કાગ્ગ ન રયામ રગ કિલ્હી દીમિ, મગ્ગી મુલગ દીમિ મન હોસિ ૫૭ ✓

દાન ચાલુ

- ક્યાલારિ ગએક કામિની થ સમયચૂક બૂપ
 ૧૦ રામા રીમાવી રહી-નિ મનાનિ ગતિરૂપ ૫૮
 પશ્ચિનીના પાગ પ્રાલારિ ફૂનિ જમ અગોક,
 કિલ્હવારિકિ રાય પામી થાઇ ત્યમ અગોક ૫૯
 કિલ્હવારિ કો કામિની વેઈ કુમુદ કરી દામ
 રીમિ બાધિ ગયનિ ખેડિતા, જમ ગતિ કામ ૬૦
 ૧૫ કામિની છાટિ કુગનિ, તે ત્રીધુ ગધિ સોય
 બકુચની પિગિ નીઝ ક્યાલારિ પ્રકુનિન અતિ હોય ૬૧ ✓
 હવધરની પિગિ હરખ થ રા કગિ કિલ્હાગિ પાન
 શ્રેત કુસુમની કહિ માયા, વારુણી શુભ વાન ૬૨
 કિલ્હાગિકે મદમત્ત થઈ, કામિની કહિ લાય,
 ૨૦ નન માલિ હોઈડ ડોનવુ, જમ ઠરી કરિણી સાયિ ૬૩
 ક્યાલારિ સાયિ સુરી શૂ બહુ અ બાત્રી બેલિ
 વાટિકા માલ્હા પુષ્પ વીણિ બધ બૂઈ વેનિ ૬૪
 કિલ્હાગિ બેલી નીનાબર મકેતિ જામિની બધ
 કિલ્હાગિ બીકુ માધીઈ ગજગામિની સગિ ગાય ૬૫

૧ કિલ્હાગિ ૨ ગાનિગન ૩ કામિની પ્રીકનિ ૮ પનિ જિ ૪ ગમા ૫ કિલ્હા-
 રિકિ દીર્ઘા ૬ અરુલત ૭ સગ્ગી મન ૮ આનતી ચાવિ ૯ કામિની ૧૧ પદમિ
 નીના થમ ૧૨ પામી ત્યમ ૧૩ કામિની દામ ૧૪ રીસિ કામ ૧૫ કામિની
 કુગનિ ૧૬ નકુલની પ્રકૃતીન ૧૭ હવધરની પાન ૧૮ વાન ૧૯ કામિની ૨૦
 માલિ થમ કગ્ગી ૨૧ બહુ અ બાના બેનિ ૨૩ નીના અબર સમતિ યામિની
 ૨૪ બિહુ ગજગામિની

- કિદવારિ મંગીન જૂઠ, પીણા, વેનુ, મૃદગ;
કિદવારિ નારી માછ, નેદિ મુગ તિ પૂરિ મંત્રિ. ૬૬
- કિદવારિ અળવા આર્થિગન દિ પ્રેમિ આવી પાસ,
કેવલ કેળી પિરિ પામિ મનિ મોદ વિદગ. ૬૭
- ૫ કિદવારિકિ ડા કામિનીનિ ચનન નામી શીમ
કેલિ પાછ પાવુ થ ગમા ભગામી રીમ. ૬૮
- તિવલ માનિ કિદવારિ ડા કામિનીનિ ભાવિ
વાલ છાની કિદવારિ મિનિ કનિ નુમન ગાવિ ૬૯
- કિદવારિકિ વેળિ મૃથિ, વળીધ નુ નામ.
૧૦ કિદવારિ લેઈ ઉલ્લસુ નારિના ગમિ પામ. ૭૦
- માનિનીનિ મનાવિ, જીથુ ન જૂઠ નાનિ;
'આ મળિ કિડ?' કદી કુચ અદિ એળિ મિગિ એ વાર. ૭૧
- બોલની નિ બૂપ કદિ 'મૂઠા, દગ્ત મદિ ગમાય ?
મકિ તૂ આતિ ઉચ્ચ માટિ ઉરજ અધિકુ થાઈ' ૭૨
- ૧૫ એળી પગિ ગમન ગમિ યૌવન વળી મન.
કિદવારિકિ કાર્ય યોગિ ખીમિ મિદાસનિ. ૭૩
- શુકનામ અધિ અવારિ ગમ્ય કરે ભાગ.
રાયનાથી અધિક પાવિ પ્રજા જમ પરિવાગ. ૭૪
- સીમાદા મવિ શીમ નામિ, પામિ પરમ પ્રભાદ,
૨૦ ભેટણ આપિ, ગ્યાનિ થાપિ, વ્યાપિ આતિ આદાદ. ૭૫
- મેના વાધિ, દ્વંધ સાધિ, ગાધિ નહિ કે દૂર.
ધટા ચાલિ, મહી લાલિ, રેણુ છાદિ મુગ. ૭૬
- લોક લ્યાવિ અથ, આવિ ભાવિ આતિ યોગરિ.
નીમાણુ વાજિ, નગર ગાજિ, લાજિ રિપુ ટકાજિ. ૭૭
- ૨૫ નટી નાચિ જોગ ગચિ ગચિ માચિ દાનિ.

૩ કિદિરિ આર્થિગન પાગ ૪ પામિ મનિ રિકાગ ૫ મિલગિ કામનીનિ
નામિ ૬ પાછ. ભગામી ૭ કામિનીનિ ૮ છાની ૯ વળીધ ૧૦ માનિનીનિ ૧૨
કોટુ એળે મિશિ તે એક ૧૨ ૧૩ જોકે ૧૪ તુ ૧૫ જમી મન ૧૬ સિદામનિ
૧૭ ગરવિ અલાવિ તે રાજ ૧૮ ચમ ૧૯ શીમાદા. નામિ પામિ ૨૧ નવો ૨૨
ધર ૨૪ નગર ગાજિ રીપુ ટકાગ ૨૫ યોગ યાચિ દાનિ

મનિ કાચિ શત્રુ પાચિ; માંચિ મ્મલના માનિ. ૭૮

રંગ રૂડિ કનકચૂડિ, ઊરધ ગ્રીડિ અધ્ધરા;
દસ્ત દાલિ, ચરણ ચાલિ કમલે ઝાલિ કંધરા. ૭૯

બોગ બૂપતિ બોગચ્યા, દેવનિ દુર્લભ જોદં;

૫ ખાંતિ એકે રહી નદિ પામી નિ માનુષ દેદ, ૮૦

એક સુખ પામ્યુ નહોં યૌવન જાતિ તન,

પેખતાં મુખ પુત્રાં જે જિપણિ આનંદ મનિ. ૮૧

પુષ્પ આલિ પ્રેમદાનિ તેદ નિશ્ચલ જાપ;

શરવન કરી પરિ માનિ અંતેઊરિનિ રાપ. ૮૨

૧૦ જમ જમ યૌવન અતિક્રમિ, તિમ તિમ થાઇ નિરાય;

વિપવભોગ ગમિ નહોં; સંતાપ બદ્ધ નિશ્વાસ. ૮૩

સદસ મદીપતિ પરવર્ષ રા રહિ તે નિશ્ચલિ;

પુત્ર પામિ જાણિ મનિ 'કે નથી માદિ જન.' ૮૪

દેખતુ જાણી આંધણુ, જે વિશ્વનુ આધર;

૧૫ જાણિ 'કે નથી આશ્રય માદિ એ મંદારિ.' ૮૫

માનીતી એક માનિતી; વિદ્યાસવતી તે નામ;

સકલ સ્ત્રી માંદિ પાઠરાણી; તેણિ સોદિ સ્તમ્ભ. ૮૬

દરજદાનિ અંદરેખા, દલધરનિ રનમાલ,

મધુસૂદનના હરિધરનિ કૌરુમયજા વિશાલ, ૮૭

૨૦ વૃક્ષનિ જમ લતા લોદિકિ, પુષ્પરૂપિ વસંત,

સરોવરનિ કમલિની જમ, દંડવતિ નમ અંત, ૮૮

મલયાચલનિ વિભૂષણુ જમ ચંદનચનની દારિ,

તિમ રાપનિ શૃંગારરૂપિ તેદ સેદિ નારિ. ૮૯

એક મમિ તે બૂપ આચ્યુ મનિનીનિ ચિદિ.

૨૫ રાધ રામા બીલી દીલી એક કરી પિરિ. ૯૦

૧ માંનિ. ૨ ૩૨૫. ૪ એ બોર ૫ ખંડિ નદિ પામો. ૬ સુખ પામ્યુ નદે
યૌવન. ૭ પેખતાં મુખ. ૮ મંદારિની સ્ત્રી. ૯ દરજદાનિ. ૧૦ યમ (૨). ૧૧
૧૧ નરી, બદ્ધ. ૧૩ મનિ અંધિ. ૧૪ એકે ૧૫ એકે આશ્રય નરી.
૧૬ રામા બીલી.

અંત:પુરની વદ અખલા કરિ આશ્વામન.
 નિદાસિ છિ કંચુકી તે નિમિષ વિભુ લોચન. ૯૧
 નીર ફેરી ધાર ચાસિ નયન અતિશયિષ્ઠ લોચ;
 પદ્મ ભીન્નિ વામ કરતલ ધરી રત્ની કપોત; ૯૨
 ૫ સખી પાસિ શોક આણિ, ઝનાર્યા સુખગાર,
 ફેરા છૂટિ રદન કરતી નૃપતિ દીડી નવરિ. ૯૩

કંકરૂં ૮.

ગમ આસાકરી

આવ્યુ જોઈ બૂપાલ છ ગિબી ચર્ધ તનકાસિ છ.
 ૧૦ વિસાલ છ આસન રાયનિ આપિજિ રે. ૧

દાસ.

આસન ઉત્તમ આપિજિ, નિ ખીકુ નિલાં રાજન.
 કારણ કાઠ નથી જાણુ, જોણિ રામા કરિ રુદન. ૨
 કામલ કરતસિ કરી આંખ સજ્જાં તવ રાજેન્દ્ર.
 ૧૫ વચન એળી પિરિ જોસિઉ, જમ સચી પરતિ ધંદ્ર. ૩
 કહિ, રે રામા, શા લણી નવણિ ભારિ છિ નીર ?
 આભરણ વિણુ એપિ નહીં મુંદરી ! સુલભ શરીર. ૪
 કમલ ઉપરિ બાલ રવિનાં જિમ સોદિ કિરણ,
 શા માટિ રંચ્યા નથી ઉચતિ તે તાહાર અરણ ? ૫
 ૨૦ નૃપુર શિ પિદિયા નથી તવ પાદપદ્મિ અંસ,
 રક્ત અંધુજ ઉપરિ જાણી કામના કલદંસ ? ૬
 મેખલા વિણુ મક શિ એ તાહર કટિદેશ ?
 દુઃખ દિ છિ મુદ્દનિ જમ મૌન ધરી નિવેશ. ૭
 કૃષ્ણાગરની પવલેખા નહિ પયોધર ભારિ.

૧ આશ્વામન ૨ લોચન. ૪ વામ. ૫ આંખ ૭ 'કંકરૂં ૮' નથી. ૧૦ રાય-
 છનિ આપીકરે. ૧૨ આપીક. બિદ. ૧૩ જાણતા જે રાંમા. રુદન. ૧૪ કરતલ.
 આંખ. ૧૫ જોડીઉ જાણે ૧૬ ગામા. નયજે બરે. ૧૭ આભરણ પિ. નહી ૧૮ તપરિ.
 ચમ. કિરણ. ૧૯ માટે. જાણિ. તાહાર. ૨૧ ઉપરિ જાણે કામના. ૨૨ મેખલા.
 તાહાર. ૨૩ દુઃખ. મુદ્દનિ ચમ મૌન ધરિ ૨૪ કૃષ્ણાગરની. નહીં. ભાર.

- હરિણવાંછનિ લિખુ નણી હરિણુ આકાર ! ૮
 અણી એ ડોકિ દીસિ; કાં ન પિહિયું હાર ?
 હર મુકુટની ચરેખા વિના ગંગા વારિ. ૯
 અશ્રુધારા તિલક ધોયું; હાથ દીધુ ગાલિ;
 ૫ કેસ દૂટા; કામિની ! એ શોકની શી ચાલિ ? ૧૦
 નામિકા માઇ નહોં નિશ્વાસ તણા સમીર.
 દુઃખ જોઈ તાહરું મુઝ મન ન ધરિ ધીર. ૧૧
 અપરાધ કાંઈ મિ કર્યું કે સેવક માદારિ ક્રોધ ?
 એદનું હું ચાલુ નહોં જે અપ્રિય તાહારિ હોય. ૧૨
 ૧૦ સત્ય કિદિ, રે સુંદરી; શોકનું કારણ આજ.
 આધીન તાહારિ માહરું જીવિતવ્ય નિ વલી રાન્ય. ” ૧૩
 બોલાવિ બોલિ નહિ. તવ કરી બૂપ વિચાર,
 સખી રહિ જે સમીપિ, પૂછી અ વારોવારિ. ૧૪
- તેણિ સમિ એક મકરિકા જે સખી રહિ મંનિધાન,
 ૧૫ તાંબૂલવાહિની જયરિ :- “ સાંભલુ, જી રાગન ! ૧૫
 કુણુ છિ જે દૂહવિ, જે શું તલ્લો આણુ પ્રીતિ ?
 દૂખનું કારણુ કહું. એક વાન છિ વિપરીત. ૧૬
 સમાગમ જે તમ થ તે નિષ્ક્રમ એદનિ જાય;
 મુખ ન પામિ મન શું નિ શોક સખલુ ધાય. ૧૭
 ૨૦ નીતિ એદનિ નવિ ગમિ કાંઈ રમિ થ બોજન.
 બૂપણુ પિહિયો નવિ ગમિ, નવિ ગમિ શુભ વસન. ૧૮
 દુઃખ દેખાડિ નહિ, નણી સ્વામી કગશિ શોક.
 બાલ જોઈ લોકનાં જીવિતવ્ય નાણુ દોક. ૧૯
 વાત કરતી એમ કહિ; ‘ મિથ્યા ગયુ એ કાલ !
 ૨૫ હદિ થ ચાંચુ નહોં ચુંબન દેઈ બાલ. ! ૨૦

૧ વિશુ જિ બલે. ૨ અણુ એ જોર દીસિ. પિહિયો ૩ મુકુટની. દેખા. ૪ અશ્રુ. ૫ કામિની. શોકની. ૬ નાસીયા. ૭ મન ૮ કાંઈ માહરું કે. ૯ નહોં અપ્રિય તાહરિ. ૧૦ રિ. ૧૧ આધીક. જીવિતવ્ય. રાગ. ૧૨ બોલે. બૂપ કરી. ૧૩ ચે. ૧૪ મંનિધાન ૧૫ જયરિ. ૧૬ ચે. ચે. ૧૭ કુપનુ. ૧૮ શું નિહવ. ૧૯ મુન. પામિ મન ૨૦ કાઠ. લોનન. ૨૧ વચન. ૨૨ દેખાડિ નહોં બલે. ૨૩ જીવિતવ્ય બલે. ૨૫ કહિ. નહી.

- નાદાના નાદાના દંત મિ નિ મુદ્દ મુખનુ વાન,
 પુત્ર દમવ નદી દીકુ દગવના પથપાન ' ૨૧
- અરણ્ય વાગિ ધૃવરી, અગ્રથી વનનુ જન્ય,
 એ સુખ હ પામી નહીં ' તવિ કંક કિંચુ ઉપાય ' ૨૨
- ૫ નેમાલીથી લાગી આનિ, પાગી ખજિહી હાથિ,
 આઈ ' ઠહી પોનાનવુ વગિ માન ધારિ બાથિ, ૨૩
- એ બરિહી વીતુ નહીં, જે પુત્રમાતા નામ ' '
 એની પિગિ મનિ કુખ આણિ નિત્ય પરતિ, આમિ ' ૨૪
- આજ દિવસ અગુદરી ફતા ગયા માહાગણિ
 ૧૦ પ્રણામ કરના પ્રેમ થ પૂજના મિસ્ત્રપ્રવાનિ, ૨૫
- તિહા કિહિતા સાભયુ ભાગનિ પુરાણુ આખ્યાનિ,
 ' શુભ લોક ગતિ પામિ નહીં જોહનિ પુત્ર નહિ મતાન ૨૬
- પુનામા જે નગકથી એ તારિ, તેણિ પુત્ર
 જે નિના તા સુખ નહીં રે હલ લોક નિ અમુન ' ૨૭
- ૧૫ તે સાભલી નિભવનિ આવ્યા આમી ' ન કગિ આહાર
 પરી પાગિ પગિજનિ કલા અજિ નહીં ગણગાર ૨૮
- મુક્તાદયથી ગ્ધૂન આસુ રલા કરિ રદન "
 સખી અણુ તાલી રહી તે કહી એકવૂ વચન ૨૯
- યચન સહીના માલતી અતિ ઉપ્પુ નીમામા કરી
 ૩૦ મદરત ગહી ગ મોલિઆ - " સાભલિ રે તુ મુદરી ' ૩૦
- દ હ હમ્મકિ દાઝુ હ, પણ કોજીયુ શુ મર્મ '
 હલ જનમ લોગના સહી પૂરવ ફત જે કર્મ ૩૧
- દેન થ આનિ નહીં, કામિની, કાલ બનપ્રાણુ
 ખાતિ મુઝનિ પુત્રની, પણિ થ કર નિર્વાણુ ' ૩૨

૧ નાંતા નાદાના જિ મુદ્દ મુખનુ વાન પથપાન ઉલરીત નહીં રે ૮ મનિ
 ૬૫ સાણિ નીત્ય ૬ નયા ફતા મઝકાવિ ૧૦ પ્રણામ ૧૧ પુરાણુ કિહિતા
 સામન્યુ ભાગત માં આજ્ઞાન ૧૨ પામે રેનિ નદી ૧૩ પુનામા નગકથી
 તારિ તેજે ૧૪ રે નહીં હલ લોક નિ અમુન ૧૭ આસુ રદન વચન ૧૮ એકવૂ
 કહી તે ૧૯ પાગિ પગ ૨૦ ગલા પણિ સજિ ૨૦ બોલીઆ ૨૧ દુ હ હમ્મકિ
 ૨૨ રે ૨૩ કામિની કાઈ ૨૪ ખાતિ પુત્રની નિર્વાણિ

- દેવ બ્રાહ્મણ ગુરુ તણી કરુ ભક્તિ આધિકી આજ,
 વરદાનિ જેહનિ પામીધ સહી મન વાછિત કાજ ૩૩
- ચડકોશિક પ્રભાવિ એક બૃહદ્રથ રામન
 જગમન સુત પામિહ જેણુ જીતિઆ ભગનાન ૩૪
- ૫ ક્ષયશૃગનિ પ્રમાદિ પૂર્વે રા દનરથ
 ૧૬૫ણિ તે પામિહ રે ચારિ મુન મમગથ ૩૫
- ખીજા બહુ બૂપાવ પામ્યા પુન મુખ સમાગિ
 તપોધનની સેવાધ, કિહિતા ન આનિ પાર. ૩૬
- ૧૦ ગર્ભવતી છુનિ કહીધ દેખૂ પાડઝ મુખ પદ્ય,
 પૂર્ણિમાની રાતિ જાણી, સુખ તણુ જે સદા ? ૩૭
- મદિગિ આણિ પુત્રજનિ ઉચ્છન કહીધ યાય ?
 સજન મવિ પિદ્ધિગવીજિ, આસીસ દેતા જાથ ૩૮
- હયદ્ર પીના વજ્ર પિદ્ધિરી પુન વેળ જાઠગિ
 ખીરી છુનિ કિહી વારિ હ દેખુ, રામા, ગગિ ? ૩૯
- ૧૫ સ્ત ત્રિણુ મુખ દીપતુ નિ મદ કરતુ દામ્ય
 કહીધ સુત ડિપજનવશિ માદ્રા મનિ ઉદ્ધામ ? ૪૦
- ગેરોચનનૂ તિયક કહિ, વ્યાઘ્રનખ, ગજવેલિ,
 કિહીધ દેખૂ રીખતુ મનિ પામતુ જાતિ ગેનિ ? ૪૧
- પૂનીવૂમર હદિ કિહીધ આપગૂં કુમાર ?
 ૨૦ દીપ કુલતુ ટાવશિ માદ્રા રોકતુ અધકા ? ૪૨
- અગિર માદિ ગમતુ જાણીધ કેસરી જાથ
 દુઅર કિહારિ દેખ , જે પાણિ પાગ પ્રાના ? ૪૩
- આગતી વયશુ ધાવિની નિ છુદ્ર કિદિલી નાદ
 મદ મદ જ આનતુ કિહી ડિપજનવશિ આદ્રવાદ ? ૪૪

૧ સાંઘણ ૨ વરદાન ચેડનિ પામીધ મેન ૩ રા નન ૪ પામીધ રેણિ જીતિઆ
 ભગનાન ૫ ક્ષયશૃગનિ પૂર્વે તે ગ ૬ બૃહદ્રથો પામીધ ૭ બહુ સુખ ૮ ગર્ભવતિ
 તપધનિ દેખુ મુખ ૧૦ પૂર્ણિમાની જાણે તણુ ચે ૧૧ આણિ ઉચ્છ ૧૨ મમગથ
 પિદ્ધિરાવીજિ ૧૩ કુલતુ ૧૪ ખિડી દેખુ રામા ૧૫ મુન દીપતુ ૧૬ ડિપજનવશિ મનનિ
 ૧૭ નય ૧૮ દેખુ રીખતુ પામતુ ૧૯ જદિ આપસુ ૨૦ ગમતુ જા ૨૧ ગુ ૨૨ કિહારે
 દેખય. પાણિ ૨૩ ખિન્ની. ૨૪ મે (૨) આવતુ ડિપજનવશિ આદ્રવાદ

- ૪૬ ક્યુઝી ને મુખ ઉત્તિ તે ડગિ આપિ,
ગ ગમતુ પુત દેખુ તિ કિદિ કાવિ ? ૪૫
- જલનાલા કેગ શિગિ, નિ છાયા દેખી આપણી,
પુત દેખુ કિતી નાગિ તે, કરિ એષ્ટા અતિ ઘણી ? ૪૬
- ૫ ચિત્રામ ગુફનિ જાનના નિ માટિ માટી જોય,
પુત દેખુ કિહા નાગિ તે, ગદિ ડગતુ ગત ? ૪૭
- અનેડ એદના મન મનોરથ ધર તે દિનગતિ,
નથી સુખ સરીરનિ પતી ગી કહુ હ વત ? ૪૮
- તે માટિ તમે, તાગણી, એ મેટેલુ દરલુ શોડ
૧૦ ચીતન્ય ગુદિ આપણુ તે દુખ કીજીય ફોક ૪૯
- ધીરજ રાખી ધરમ કાજિ, તુ થાઇ કલ્યાણુ ”
કામિની કથિ પ્રીતી એદવી કહી નિ વાણિ ૫૦
- પાણિ જલ લેઈ રાયજી પખાનુ વદન
સભા માહિ આનિજિ તિદા થતી તે ગજન ૫૧
- ૧૫ વિનાસનતીષ્ઠ શોકે છાટી મન્યા સર્પિ આલગણુ,
પુતકામિ માડિઆ નિત્ર ધકી મુલ આચગણુ ૫૨
- દેવ દિજ ગુરુ ગાય પૂજિ, અગા આરાધન,
ગયન કુશનિ આચરિ, નનગતિ નહિ અગન, ૫૩
- ખીર મધુના દોમ, ગૂગન ધૂમ કેરુ પાન,
૨૦ મન આગમ સાધવા, ચડિકા ને ધ્યાન ૫૪
- હેમ મુલ નિ પચપક્ષન જઈ ગોકુલગથાનિ
વેતુ લક્ષણુવતી હેલિ નિધિ ચ કરિ આન ૫૫
- દિવમ દિનમિ પ્રાત જાતિ નિત્ર જોઈ પાન
ગન સહિત જ કનકે દેરા અમર્ષિ તિરપાન ૫૬
- ૨૫ દાનખડિ જોયિઆ તે વિધિ ચ આપિ દાન

૧ ક્યુઝીન મુત જવતિ ૨ દેખુ પીડિ ૩ જાવવાના છાયાયા દેખી ૪ દેખુ પશુ
કનિ ૬ દેખુ ગિનાગિ કેમ ગદિ ૭ અને મન ૮ મુખ નથી ૯ મેહેનિ ૧૦ ચીત
૦૫ ૧૧ ગતી ૧૨ રાખ ૧૩ કામિની વારો ૧૪ પાણિ પખાનુ વદન ૧૫
આપીગી રાત્ર ૧૬ કામિ માગિઆ આચર ૧૭ આગધા ૧૮ નહી ૧૯ દોમ
મૂનત ખીર મધુના પાન ૨૦ ધ્યાન ૨૧ માનિ રથાન ૨૩ જોઈ ૨૪ સહિત
૨૫ દાનગિ જોયિઆ દાન

- વેદપાઠકે ત્રિપ્રિ નિ તર દેઈ બહુ વિધ માન ૫૭
 કૃષ્ણપક્ષ ચતુર્દશી ચૂવટિ કંઠિ મળજન
 પ્રાસાદ મેવિ શક્તિના, જે મિદગ્યાનક ધન ૫૮
 નદી નદ જે સિદ્ધ તીર્થ, તિહા જઈ નિ નામિ
 ૫ પીપવનિ પગદક્ષણા વિશ્વાસ થા અનગાનિ ૫૯
 કનકકંકણ ખવકતિ કંઠિ વાયસનિ દિ અન્ન
 ગૌપ્યપાત્રિ પ્રીમિહિ અખડ દધિ ઓદન ૬૦
 દગિવગ દર્પિ સભવિ તે મન કરી નિ મગન
 પ્રશ્ન પૂછા જાણુતા જે, પૂછિ લપણક નગન. ૬૧
 ૧૦ ભૂજપત્રિ જન લખિઆ, ઓપધિ ઉપચાર,
 કનાય ઔપધ બધકર જે, કંઠિ વિનિવ પ્રકાર. ૬૨

- એમ બહુ ઉપાય કરતા ગયા ઝટયા દિન,
 એક સમિ ગનિ નિશારોપિ લાધૂ એક નવપન ૬૩
 માવિધ ખીરી માનિની નિ વદનપદ્મ મુઝારિ
 ૧૫ પ્રવેશ કગ્તુ નિરખિહ રે પૂરણ ચદ તે વાગિ ૬૪
 તેણિ સમિ ગ જાગિહિ નિ થયુ તા સામધાન
 પ્રભાત જોઈ તેડાનિહ શુકનાસ જે પરધાન. ૬૫
 આનક અગિ માધ નદિ રે પ્રફૂલિત લોચન,
 પ્રધાન પરતિ જોલિહિ ઓળી પરિ વીગ વચન, ૬૬
 ૨૦ 'નિશારોપિ અવન લાધૂ...' સુગી સનિ સ્મિતા
 શુકનાસ જોળી પિનિ જોવિહિ, 'રા' સદન તુઝ અવતાગ ૬૭
 મનમ સાચૂ સહી યાધ, નિશારોપિ જોદ
 થોડા દિન મારિ પામશુ તનિ પુનના મુખ દેહ ૬૮

૧ બહુ વિધ ૨ ચૂવટિ મળજન ૩ આનક ધન ૪ રે જઈ ૫ પીપવનિ.
 અવગાહ ૬ ખવકતિ વાયસનિ અન્ન ૭ પ્રીમિહિ દધી કંઠ ૮ હરવિ મન ૯ પ્રશ્ન
 જાણુતા જે ટપનક ૧૦ ભૂજપત્રે નીચા ગણિ લખધિ ૧૧ ઉપધ વિવિધ ૧૨
 બહુ દિન ૧૩ સ્વપન ૧૪ માલીધ ખીરી માનિની ૧૫ નીગીક ચદપ્રચાર
 ૧૫-૧૬ આ જે લીડીની વચ્ચે દારૂ પ્રતમા નીચેની ની વચ્ચે ની આપેલી છે -
 એવેતવસિ વિપ્ર એકે કમવ ગમન રમ, નહઅ દાનુ મેડેલી માનિનીનિ "દગિ
 ૧૬ જગીહ સાધધાન ૧૭ જોઈ તેડાની જે ૧૮ નદી પ્રફૂલિત લોચન ૧૯
 પ્રધાન જોલીક વચન ૨૦ જોલીક ૨૧ ચેદ ૨૨ પામશુ મુખ

જનમાનિ દદિ, સુત, માલવુ. ગગન મયુ ગગરામ.
ગાળી આનદ પામિયા તે અપનનિ મિશામ ૬૯

વિનામનીધ દિમ ડ્રમિ ગર્ભ ધરિહિ ગૃ
દિમ દિમિ નારિ ડરી દલી યાધ પ્ર ૭૦

૫ ગગાર્ધિ આધ ધાળી મદુ આનસિ મોહિ અગ
દેતકીના ૫૪ મગ્ધુ રદનનુ ચુ નમ ૭૧
અનેકિ ધર્મ ગ્રપલિ, મનિ નાના વિધના કામ
હુગ્ગ અતિનિ દદિ પામ્યા, મુખ થયા તે ગ્યામ ૭૨
મગ્ગન મદુ ગળુના લાગુ, કગિ હામ્ય મિનોદ.

૧૦ મૃતિકા ભક્ષણ કગિ માનિની મન માદા અતિ મોદ ૭૩
તેગિ મમિ કુનર્ધના એક મેકંદ્રી માવધાન,
મદા અનપુર ગદિ જે, ગલીનુ મદુ માન, ૭૪
નિવામુપિ તે નીમગી કે દિમ લેઈ અનુપ,
મકપ મધ્ય પગરી જિદા આમન ખીકુ બૂપ ૭૫

૧૫ મુગાવિ તૈનની મદસ દીરી કગિ અતિ આરકાગ
બજગપતિના કળામણિ માદા ખીકા જમ મુગાગિ ૭૬
હુકુગણુ માદા પૂર્ણ નલી જમ, પામિ બુ બૂપાન
શુકનાન ખીકુ મમીપિ કયા કલિષ ગગાન ૭૭
કુનર્ધના આની કહી બૂપનિ કાનિ વાત,

૨૦ વિનાસનીધ ગર્ભ ધરિહિ ગ મયુ ગલિયાતિ ૭૮
મદ ગનિ દમૂ આવિ દર્જન્ય હોચન
અગી ગાળી સૌચિણ બૂપાન મગિ તન ૭૯

૧ અગરા ૨ ગાળી પામીયા અપનનુ ૩ દેડે ધરીક
૪ દીવસ દેહ ૫ રાધ બહુ આલસ અનિ ૬ મરતુ રોગ ૭ મનિ
વિધિના કામ ૮ જુદ પામ્યા મુખ સામ ૯ સત્ત મદુ ૧૦ મૃત્યકા માનિની
મન ૧૧ સો દી માવવાન ૧૨ ચે રાલીનુ બહુ માન ૧૩ નીગામુપિ નીસરી
અનુ ૧૪ મધિ પગરિ જિહ ૧૫ ગિ ૧૬ જિહા ચમ ૧૭ ગગાન ચમ બહુ ૧૮
શુકનાસિ જિહુ તે પ્યા કલિ ૧૯ હુકુવધે જૂષ કાને ૨૦ ધરીક ગીયાતિ ૨૨
ગોચન બોલે સૌચીક તન

- રોમાચિન મગ્ન થઈ, શુકનામ માદામી દષ્ટિ
 પગધાન આનદ ઠાપનુ, અગિ થઈ અમૃતદષ્ટિ. ૮૦
 શુકનાસિ મન માદિ ચીતરી નિ કર્યુ એ અનુમાન-
 'કુવર્ધનાની વાન સુભુતા હયા અતિ મગ્નન ૮૧
 ૫ હર્ષ એહવુ કહીઈ ન દીમિ. આજ વદન પ્રકાશિ
 સૈન્દ્રીનિ વાત કિહિતા મદ આલ્યુ હામ્ય ' ૮૨
 સમીપિ થઈ નિ રાયનિ પૃછિજી તન પગધાન-
 " સ્થપનનુ કવ પ્રગટિજી મુજ મન જોના જ્ઞાન. ૮૩
 ગહી ન સકિ મન માદાઈ મલવના નિ વવામણી,
 ૧૦ હરખમરી જે હમતી આની નખી કિહિયા તમ તણી " ૮૪

- વચન મુગી શુકનામના મ દસી જોયિ વાણિ
 "એહનુ કહ્યુ નથી માનતુ કંઈ વાક્ય પ્રમાણ. ૮૫
 ભામ્ય એવડુ ઠિ નહીં જે કલ્પ થાઇ સત્ય
 વિશ્વાસ મુજ નથી આવતુ એ માલવી શુભ દત્ત ૮૬
 ૧૫ આવુ આપણુ એહ જઈ નિ પૃગીઈ નિર્ધોગ "
 કુવર્ધનાનિ આપિઆ નિજ દેહના સણગાર. ૮૭
 શીશ નાગી ગયનિ કામિની ગર્ભ અવામ્
 સયિ લોક વા'યુ શીખ ઘઈ, ગિહિઆ ઉ'નાગિ ૮૮
 પગધાન સાથિ પગ્ગરિ નિ ગિપયા કેટલા જન,
 ૨૦ નેન દક્ષિણુ ફરકતિ આલિઆ ભગી ભવન ૮૯

પૂર્ણ કવશ નિ દીપ મગ્ન ગ્યાપિયા ઠિ દારિ.
 ભિત્તિ મગ્ન ચિખ્યા, તોરખ, રક્ષા વિવિધ પ્રકાર, ૯૦
 જિનય ઉજ્જવલ બાધિહ, તેણિ મુક્તાફલની માય,
 મણિદીપ તેજિ તિમિર નામિ, ચિત્ર વિવિધ વિગાય ૯૧

૧ થઈ શુકનાસિ ૨ પગધાન થઈ ૩ શુ નાસ ચીતરી અનુમાન ૪ શુભુતા
 દશ્યા મગ્નન ૫ કહીઈ ૬ સૈન્દ્રીનિ કિહિતા ૭ પૃગીઈ પગધાન ૮ પ્રગટ્ય
 મન જ્ઞાન ૯ મન સાબવવા વધામણી ૧૦ હરખમરિ સખી ૧૧ બશી વાણિ ૧૨
 માનતુ વાક્ય તેહ પ્રમાણુ ૧૩ શુભ કૃત્ય ૧૪ નિગધાર ૧૫ આપીઆ નીજ ૧૭
 ગીસ નામી કામિની અનાસ ૧૮ શીખ ઉઠીઆ કહવાસ ૧૯ પગધાન ૨૦ દક્ષિણુ
 આવીઆ મનન ૨૧ જિહા પૂર્ણ રથાપીઆ ૨૨ લિયા વિવિધિ ૨૩ બાધીજી

- પર્યંક પેદુ પાથર્યું, જશીસિ નિદ્રાકુમ્ભ,
અનેક મૃતિ ઓપધિ તે બાધી વસ્ત્ર કુમુલ, ૯૨
ચેત સન્મય વીખયા, નિ લોટ, પીપય પાન,
એદના ગર્ભઅવામ માલિ પગર્યા નગ્નન ૯૩
- ૫ મૃતી દીપી મુદરી, પિદિરિઆ ચેત વમન,
સખી અહુ સેવા કરિ, ગર્ભિ તે અવયમ તન ૯૪
- ગય દેખી આવના જાયા ઉદમ કીધ,
અવનનન નાળી અભિ. જે હાથ પરિજન દીધ ૯૫
નામ ૭૦ દીઅણિ દેઈ જાહિ અતિ આદવાદિ.
- ૧૦ મેખયા કકણુ દેચૂં ડેરા મધુર થાઇ નાદ ૯૬
“ રાણી ! રહુ, મા બિદ્યુ ’ મમ દેઈ જાલ્યુ હાથ
શયાઇ જઈ ગય ખીદા મુદરીનિ માયિ ૯૭
આગયિ પીઠ કેનક તણિ પરધાન બીડુ પામિ.
ચિહ્ન જોઈ ગર્ભના ગયનિ આરિ હામ ૯૮
- ૧૫ વિનય કરી નિ ભૂપ બેયિ, ‘ કામિની ’ કહુ સત્ય
શુકનામ કાઇ પછિ છિ વિચાર આળી મત્ય. ૯૯
કુવવર્ધનાઇ કાઇ કહુ તે માર્યું છિ ચ આજ ? ”
ભૂમી હેનુ જૂલ શયામા આપી અતિસિ વાજ, ૧૦૦
ભાનિ વક કરી અ નિ તવ રાય માહામૂ જોય,
- ૨૦ “ હ કાઇ નથી જાણુતી ”, રીમ ભરી જમ હોય ૧૦૧
હાંપિ દસણ રા કલિ, “ જુ લાજ માહારી થાય,
આ હ કાઇ કિદિતુ નથી પણ જાણાવિ તન કાય ૧૦૨
પ્રેતકીના પત્ર મગ્નુ દીમિ તા તમ દેદ
કારણુ તેદનુ સા ભણી ? પ્રીછુ મુઝનિ એદ ૧૦૩
- ૨૫ ચકનક ચયિ નીન અણુજ અદી ખીદા જમ,

૧ જશીસિ, ૨ બપધી બાધી તે ૩ વીપર્યા લોહ પાન ૪ અજયોગ્ય અવાસ
રાગ્ન ૫ પિંદરીઆ વનન ૬ રણી બહુ તન ૭ દેખી ૮ ગાળી ૯ વામ પરિ
દાંચણે ૧૦ મેખરા મધુર ૧૧ ગાળી મ જીહ્વુ જાલ્યુ ૧૨ બિદા ૧૩ પરધાન
બીડુ પામિ ૧૪ હામ્ય ૧૫ કામિની ૧૬ શુકનામ કાઇ આણી મતિ ૧૭ પાઈ ૧૮
લગી શયામા આપી ૨૦ જાણુતી, ભરિ, ૨૧ હરયિ, ૨૩ શરડુ દીમે, ૨૫ બિદા મમ

- શ્યામમુખ કુચ દીપતા દીસિ તહારા ત્યમ. ૧૦૪
 કુંભ જાણી કનકના, મુખિ મેહલ્યાં પત તમાલ,
 કુણુ કારણિ ઉરજ આ છિ શ્યામવદન વિશાલ ? ૧૦૫
 મધ્ય ત્રિવલી તમારી જે દીસતી અનુકૂલ,
 ૫ કુણુ કારણિ ઉર દીસિ કાષ તમારું સ્થૂલ ? ૧૦૬
 વદન રાણી ઢાકિજી સાલલી સ્નેહ વચન.
 શુકનાસ કહિ “શં લખતુ ? એ વાત રાખુ મનિ.” ૧૦૭
 એણી પિરિ કરી વારતા પરધાન ગ્યુ નિજ ધામ.
 કામિની સંગિ કામિની રાગ રથુ તેણિ હામિ. ૧૦૮
 ૧૦ જાયાધિ કહિ, મુત ! સાંભણુ. બહુ સાધુ પૂરિ ભૂપ.
 દિવસ દિવસિ ગર્ભ વાધિ, રંગિ રાજિ રૂપ. ૧૦૯
 સંસ્કાર સધતા રાધ કીધા. આગ્યુ ઉત્તમ દિન:
 વિદ્યાસવતીઇ પ્રસવિઉ તાં ઉત્તમ વેશાં તન. ૧૧૦
 ઘડી ધરિ, હાયા ભરિ, જોશી કરિ દિનમાન.
 ૧૫ વધામણિઆ બહુ ધસિ, બીકુ જિહા રાગન. ૧૧૧

કડવું ૯.

રાગ સામેરી.

- અનેક જન અતિ જિગમ નિ ધાધ હર્ષ અપારિ.
 કુબ્જ વામન આખડિ નિ પડિ મહી મુઝારિ. ૧
 ૨૦ ધરા ધૂળિ; વાટ ન મુઝિ; કોલાહલ તિહાં થાય.
 નીસાણુ વાળિ, મેધ ગાળિ. જન જોવા ધાય. ૨
 વધાવાનિ કામિની કરિ મહી મુકતાથાલ
 વારયોવા સાંચરિ નિ ધરી કહિ માલ. ૩
 એક નાચિ, એક ગાધ; વાળિ શૂંખ મુદંગ.
 ૨૫ ઉચ્ચ હુધ અતિ ઘણા તવ રાયનિ મનિ રંગ. ૪

૧ સાંમમુખ. ત્યમ ૨ જોણે. મુખિ મેહલ્યાં. ૩ સામ. ૪ ત્રવલી તમારિ. ૫ ઉર.
 કાષ. ૬ રાંછી ઢાંકીકું. વદન. ૭ મનિ. ૮ પરધાન. ધામ. ૯ કામિની. સામિની.
 ૧૦ બહુ. ૧૨ રાય. દિન. ૧૩ પ્રમગ્યુ ઉત્તમ. તન. ૧૫ વધામણીઆ- બિહુ ચિહાં
 ૧૭ ‘કડવું ૯’ નથી. ૧૮ વાંમન આખડિ. ૨૧ નીસાણુ. જાણે મેધ જન. ૨૨ કામિની.
 ૨૩ ધરિ. ૨૪ રાય. ૨૫ ઉચ્ચ.

- નૃત્ય હુધ અતિ ધણું; વરતઈ જયજયકાર.
 સુતિકાભવન સોહામણું, નિહાં બાંધી દૂર્વામાલ. ૫
 પુત્રનું મુખપદ જોવા ધણું ઉન્નિષ્ક રાય
 દિવસખલ શુભ લગન પૂછી સુતનિ જોવા જાય. ૬
- ૫ શુકનાસ સાચિ પરવરિ નિ વારિ તે સ્થવિ જન.
 મકલ મગલ મુક્ત હિ નિહાં સુતિકાભવન; ૭
 કલશ મંગલ દારિ જોહનિ, પૂતલી, લતા પ્રતાન,
 હલ મુસલ તે હેમના મેહેલિયા તેણિ સ્થાનિ; ૮
 વ્યાધવર્મ નિ ધટમાલ, વરાટિકા બહુ દારિ
- ૧૦ ચૂઠી હિ ગોમયિ કરી; બહુ રંગ જોણિ દારિ; ૯
 કર્પાસ કુસુમ નિ હરિદ્રા બહુ બેહના કરી રંગ
 પછીદેવી તણી મૂરતિ રચી હિંમ મુચંગ; ૧૦
 મયૂર હિપરિ ચઢી મૂરતિ રચી સ્વામી કુમાર;
 ચંદ્ર સૂરજ ઉલતાના ચિત્ર કીધાં સાર; ૧૧
- ૧૫ દાસી રહી રહી રચી હિ નિહાં વિવિધ પરિ ચિત્રામ;
 પ્રસવનિ મંગલ કરિ તે ધર્મા હિ અભિરામ; ૧૨
 અનલપુષ્પ અરિષ્ટપલ્લવનુ અ શોદ અનુપ,
 મેપશુગ, નિર્મોક, ધૂતનુ નિરંતર નિહાં ધૂપ; ૧૩
 અરિહંત મુગત ભણિધ હિ; નિહાં રલા માહા મુનિ;
- ૨૦ અનેક ધાત્રી, વૃદ્ધ અમલા, ચિકિત્સક જે જન; ૧૪
 દીપ મગલ ઝંઘલલમ; દિજ ભણુધ સદસનામ;
 રક્ષા અયિ ખજૂ લેઈ રલા જન સવિ હામ; ૧૫
 એહેવિ મંદિરિ રાજ આવિહ. સંગિ હિ પરધાન.
 અગ્નિ પાવક રપર્ષ કરી પરવર્યુ તેણિ સ્થાન. ૧૬

૧ નૃત્ય. વરતીયિ જિય ૨ સુતિકાભવન સોહામણું. દુર્વા. ૩ કલક. ૪ સુતનિ
 ૫ જન. ૬ ભવન. ૭ ચેહનિ. પ્રતાન. ૮ મેહલીયા. સ્થાન. ૯ માલા. ૧૦ ચૂઠીથી
 ગોમય કરી. ચેણિ. ૧૧ હરીદ્રા. ૧૨ પછી. ૧૩ મયૂર હિપરિ. સ્વામી. ૧૪ સૂરજ
 અપતાના. ૧૫ ચિત્રામ. ૧૬ અભિરામ. ૧૭ અનલપુષ્પ અશોદ અરિષ્ટપલ્લવનું
 અનુપ. ૧૮ ચેહાં. ૧૯ અરિ રાજા. માહા. મુનિ. ૨૦ અર્ધચિક્ર જે જન. ૧૧ નામ
 ૨૨ લેહ. ૨૩ મંદીરિ. આવીયુ નિ. પરધાન. ૨૪ સ્થાન.

- ખીડી છિ તિહાં કામિની, દુર્બળ પાંડુર દેહ;
 જિહંગિ કૂંચર ધર્યુ છિ વિદ્યાસવતીષ તેહ. ૧૦
- જાણીય રવિ જિગતુ, જોહનું જિમ દીસિ રક્ત,
 કર્પતરુ કેરુ પ્રવાહ, કે ઈંદુ ઉદ્યાસકત, ૧૮
- ૫ કૂંચર કે ચિદ્રુમ લેણી, કે રક્ત કમલ સમાન
 અંગ ઉપમા. પુત્ર જોયુ તિહાં જઈ રાગન. ૧૯
- આદલાદ અતિધન જિપતુ; નિ નિમિષ નહોં લોચન;
 હર્યજલ મુલ રાય જૂઠ પુત્ર કેં વદન. ૨૦
- હૃદય માંહિ માધ નહિ, જે મનોરથ તરંગ;
 ૧૦ પ્રધાન પ્રતિ રાય જોલિય રોમાંચિત યઈ અંગ:- ૨૧
- "જૂહિ મુખ કૂંચરતાણું. કૃત્યકૃત્ય રુપુ હું આજ !"
 પરધાન વલતુ જોલિય:-" સાંભણુ જી માહારાજ ! ૨૨
- ચિહ્ન ચકવર્તી-તણી ! (મુખ, નાસિકા નિ પાણિ,
 ભમિ, નલવટિ, કર્ણ, આંધ, કપોલ, લોચ વખાણિ.) ૨૩
- ૧૫ 'શંખ, ચક નિ ચિહ્ન રેખા, જાણીય લગવાન !
 જન, જ્વળ, રથ, તુરગ, અંબુજ, ચિહ્ન એહ નિદાન. ૨૪
- રુદન કરતાં સ્વર મોહિ જાણીય દુકુલિ નાદ ! "
 વારતા ઇમ કરિ છિ આનંદ. અતિ આદલાદ ૨૫
- એહવિ સમિ એક પુરુષ આવી ચરણિ કરી પ્રણામ
 ૨૦ વધામણી ખાઈ રાધનિ:-સાંભણુ માદા સ્વામિ ! ૨૬
- શત્રુ સઘલા નાશ પામ્યા ! સદા તુહ કલ્યાણ !
 ચિરંજીવી તૂં હ પૃથ્વી ! તૂં હ ચતુર મુખણ ! ૨૭
- શુકનાસની જે જ્યેષ્ઠ ભાયાં બ્રાહ્મણી જે નારિ,
 પુત્ર હવડાં પ્રસન્નુ જાણી પરશુરામ-અવતાર ! ૨૮

૧ ખીડી. કામિની ૨ જિહંગિ કૂંચર. ૩ જાણીય. જિમ બિલ. ૪ કે પ્રવાહ. અથવા. ૫ ચિદ્રુમ. સમાન ૬ જ્વળ. રાગન. ૭ આદલાદ. ૮ પુત્રને. ૯ હૃદય માંહિ. નહીં યે. ૧૦ યઈ. ૧૧ મુખ કૂંચર. ૧૨-પરધાન. બોલીયુ. ૧૩ ચિદ્રુમ તુ. મુખ. પાણિ. ૧૪ વખાણિ. ૧૫ ને રેખા જાણીય ભગવાન. ૧૬ નજ. તુરંગ નિદાન. ૧૭ જાણે. ૧૮ એમ. ૧૯ ચરણે કર્યુ પ્રણામ. ૨૦ વધામણી ખાઈ. ૨૧ પાંખ્યા. ૨૨ તુહ. મુખણ. ૨૩ શુકનાસની યે. ૨૪ જાણે. રામ.

- વચન રાજા માંભલી અતિ ધણું થ્યુ રચિયાતિ.
કસ્યાણુથ્યું તાં અતિ ધણું, જાણી વૃષ્ટિ અમૃત પાત. ૨૯
- “લોકવાણી એક સાચી, આવતિ આવી ત્રદિ;
કષ્ટ પડિ તા જિહ્વારિ, કષ્ટની થાઇ વૃદ્ધિ.” ૩૦
- ૫ વિધાતાઇ વિવેક કીધુ, પુત્ર આપ્યા સાધિ.
પ્રીતિ પ્રગટ કરી ધણી નિ કર્યા સાધિ સનાથ. ” ૩૧
- પુરપનિ આપી વધામણી; જલ્લટ અંગિ ન માય;
પ્રધાન સહિત તે ગયછ શુકનાસનિ મદિરિ જનય. ૩૨
- વીણા વેણુ મૃદગ વાજિ, અખરા બહુ ગાય;
૧૦ ઉચ્છવ કીધા અતિ ધણા મંદિરિ આવી રાય. ૩૩
- પછીનું જાગરણુ વીતું; અતિક્રમ્યા દસ દિન;
દોઢિ ગાઇ મુવર્ણુ આપી સંતોષ્યા મુનિજન. ૩૪
- સ્વપ્ન જોણિ રાઇ નિરખ્યુ વદન કમલ મુકારિ
પૂર્ણ અંદ્ર તે પીસણુ, એ કર્યું મનિ વિચાર; ૩૫
- ૩૫ સ્વપનનિ અનુરૂપ કીધું કૂંચરનું અભિધાન;
અંદાપીડ તે પરકિડો, અંતરિ આણી જ્ઞાન. ૩૬
- પ્રધાન દેરા પુત્રનું કર્યું વૈરાપાયન નામ.
અનપ્રારાન યાલકરણુ તે કમિ કીધાં કામ. ૩૭
- પ્રધાનિઇ પણ પુત્રનઇ, આલણુનિ જે સંરકાર
૨૦ વેદોક્ત તા, કીધા સવિ બહુ દ્રવ્ય શું વિસ્તાર. ૩૮
- અંગણુ માતાં કીડા કરિ બહુ રાય દેરાં બાલ;
આનંદ પામિ અતિ ધણું તે નિરખણુ બૂપાલ. ૩૯
- પછી રાઇ વિમાશી મન માંદિ એહવી વાત;
વિદ્યા અર્થિ કૂંચરનિ કીડા તણુ વિદાત. ૪૦

૧ રચિયાતિ. ૨ શું તાં. જાણે. અમૃત. ૫ પુત્ર. ૬ કર્યા તાં સનાથ. ૭ વધામ-
ણી. ૮ સહિત. શુકનાસનિ. ૯ બહુ. ૧૦ ઉચ્છવ. ધણાં તેણિ મંદિરિ. ૧૧ પછીનું.
દિન. ૧૨ ગાયિ. મુની. જન. ૧૩ સ્વપ્ન માદિ જેણિ. નિરખ્યુ. ૧૪ પીસણુ. મનિ. ૧૫
અનુરૂપે કૂંચરનું. ૧૬ પરકી. આંખી. ૧૭ પ્રધાન. પુત્રનું. નામ. ૧૮ ચૂડ. કામ.
૧૯ પ્રધાનિઇ. પુત્રનઇ. યે. ૨૦ બહુ. ૨૧ બહુ. ૨૨ પાંચ. નિરખણુ. ૨૩ રાવિ.
૨૪ કૂંચરનિ વિદાત.

- સિપ્રાતીરિ કરાવી એક અધ્યયન કરવા શાલ.
મનોહર પ્રાકાર તેહનુ કોશ અર્ધ વિશાલ. ૪૧
- હિમાચલનિ અનુકરિ ઇમ મુધાધવલ મુધામ.
એક નિર્ગમદ્વાર આગલિ; પાદશાલ અભિરામ. ૪૨
- ૫ દિવસ શોભન લગન બેઠ ઉચ્છવ કરી અનેકિ
પુત્રનિ નેસાલિ મેહેલિ ગુરુકલ સવિવેક. ૪૩
- રમકડાં મેહેલાવિયાં; સવિ કરાબ્યા સુંગાર;
વૈશંપાયન સંધાતિ નિ અવરિ રાજકુમાર. ૪૪
- માન દેઈ આચાર્યનિ, વાજતિ બહુ નીસાણુ,
૧૦ પુત્ર સુંધુ રાયછ આપી ૫ દક્ષિણા પાન. ૪૫
- દિવસ દિવસિ રાયછ વિલાસવતી લેઈ સંગિ
નિરખિ આવી પુત્રનિ અંતરિ આણી રંગ. ૪૬
- આચારજ આદર કરિ. ફંચર કરિ અબ્યાસ.
કાલ થોડિ વિદ્યા સધલી પ્રગટ થઈ પ્રકાશ. ૪૭
- ૧૫ મલ રહિત દર્પણ માંદિ જમ પ્રકાશિ રૂપ,
તિમ વિદ્યા પ્રકાશી. આનંદ પામિ બૂપ. ૪૮
- ૫૬, વાક્ય, પ્રમાણુ, ભણિલિ નિરુકત બેદ ને વર્ણુ;
ધર્મસાસ્ત્ર સવે ભણ્યાં નિ રાજનીતિ વ્યાકરણુ; ૪૯
- વ્યાયામવિદ્યા કરિ નિ ધરિ ચક્ર નિ ચાપ,
૨૦ ચર્મ, ખજૂ નિ રક્તિ, તોમર, પરશુ, ગદા પ્રતાપ; ૫૦
- રથ ખેડિ, ગજિ ચડિ નિ ફેરવિ તુરંગ;
વેણુ, વીણુ, કાંસ્ય, દર્દુર, વગડિ મૃદંગ, ૫૧
- તાલ, પટલ પ્રભૃતિ વાજિત્ર; ગીત, નૃતના બેદ
ભરત નારદ પ્રોક્ત, બાણિ પૂર્ણ માંધર્વ વેદ; ૫૨
- ૨૫ શાલિહોત્ર, સામુદ્રિક ભણિલિ, ગજ પરીક્ષા ગૂઢ,

૧ સીપ્રા. અધ્યન. ૩ હેમાચલનિ. એમ. ૪ પદશાલા. ૫ કલન. ૬ નેસાલે મેહેલે.
વિવેક. ૭ રમેકડાં મેહેલાવિયાં. ૮ માં. આચાર્યનિ. બહુ નીસાણુ. ૧૦ પુત્ર સુંધુ.
દક્ષિણા પાન ૧૧ દિવસિ. ૧૨ નિરખી આવી. આંણી. ૧૫ રહીત. માંદિ યમ પ્રકાશિ.
૧૬ પ્રકાશિ પામિ. ૧૭ મળીક. ૧૮ વ્યાકરણુ. ૨૦ ચર્મ. ૨૧ વેદિ. ૨૩ પ્રભૃત.
નૃત્યના. ૨૪ ભારત. બંધે. ૨૫ સામુદ્રિક બાળીક.

- પત્રચ્છેદ્ર નિ ચિત્ર, પુસ્તકકર્મ તાં જે' પ્રદ; ૫૩
 સર્વિ' છૂતકલા કલી; શકુનચન્દ્ર પ્રમાણ,
 ભા'યા, સગા દેશ સર્વિની, પારસી બેદ વિનાણ, ૫૪
 પ્રદભણિત નિ ગળપરીક્ષા, ગજદંતન્યાપાર,
 ૫ દારુકર્મ નિ વાસ્તુવિદ્યા, આયુર્વેદ અપાર, ૫૫
 મત્ર, જન્મ, વિપદરણ, મુરગના પ્રકાર,
 લંધન, તરણ. પ્લવન, આરોહણ, ધ્વજનવિકાર, ૫૬
 કામશાસ્ત્ર નિ કથા, નાટક, કાન્ય, ભારત, પુરાણ,
 રામાયણ, સાહિત્ય સમ્રાજા, ચિત્રમેદ બંધાણ. ૫૭
 ૧૦ બીમની પરિ બલ ભારિ, એક ખડ્ગ પ્રદારિ
 અનેક તરુ તાડના છેદિ, નલિન દંડ જમ ધારિ. ૫૮
 દશિ પુરુષિ ધર્મ. જાઇ, તે ધનુષ લેઈ દાથિ
 અતિ ધણું અબ્બાસ તા કરિ વેંપાપન સાથિ. ૫૯
 પાંશુ માદિ પ્રથમ ક્રીડા કીધી તેહનિ સંગિ.
 ૧૫ મિત્ર વ્રાણુ વેંપાપન. રમિ એકદા ગંગિ. ૬૦
 નિમિષ રહ્યું જાઇ નદી તે વિના ગજકુમારિ,
 વેંપાપન તે વિના પણ રહી ન શકિ લગાઁ. ૬૧
 ઇમ સદસ વિદ્યા આવરી નિ પરમદયુ-યૌવન,
 પિન્નિહ કરી જમ મધુર કંઠે વિરાગિત તા તન. ૬૨
 ૨૦ પ્રથમ રૂપિ રૂપક, વલી ગાલા જિજ્ઞા મોપ.
 નવા મેવકની પિરિ સમીપિ મન્મથ હોમ. ૬૩
 લક્ષ્મી સાથિ વક્ષસ્થલ તે આઇ અતિ, વિશાલ;
 બેધુ મનોરથ સાથિ પૂરાઇ બિરુદંડ તનકાલ; ૬૪
 શત્રુ સાથિ મુદ્દમ આઇ દેહનુ મધ્યભાગ.
 ૨૫ દાન ચં. વિશાલ આઇ નિતમ બેઠે લાગ; ૬૫

૧ પત્રચ્છેદ્ર એ પ્રોટ. ૨ પ્રમાણ. ૩ દેમ સર્વિની. ૪ ગળીત. ૫ ચત્ર. ૬ અબ્બાસ
 વન દોહણ. ૭ પુરાણ. ૮ પ્રદાર. ૯ અનેક તરુના તાડ ૧૦ યમ ધાર. ૧૧
 દશ પુરુષ. ૧૨ અબ્બાસ તાં કરી ધણું નિ ૧૩ વાણુ-એવડ. ૧૪ નદી. ૧૫ ગજકુમાર.
 ૧૬ સદે. ૧૭ એમ યૌવન ૧૮ પિન્નિ. યમ. કંઠ. તન. ૨૦ રૂપિ બિજી. ૨૧
 મધુ મનોરથ. ૨૨ રજ સદમ. ૨૩ દાન. એથ.

- આરોહણુ કરિ રોમરાજ પ્રતાપ સાથિ દેહ;
 આજ્ઞા સાથિ પ્રદ યાદ ભુજશિખર તા ગેહ; ૬૬
 સ્વર સંધાતિ હૃદય તેહનું થયું તાં મંબીર;
 યૌવનવુ આગલ થયુ, વિદ્યા સંપાદી વીર. ૬૭
- ૫ વિદ્યા પૂરણુ ચર્મ જાણી રાધ જેણી વાર,
 બલાહક તા મોકલ્યુ તેડયા નિ ક્રમાર. ૬૮
 રથ તુરંગ પદાતિ સાથિ જઈ રહ્યુ તે દારિ;
 મદિર માદિ પરવર્યું, જવ નિવેણુ પ્રતિહારિ; ૬૯
 કૂંચરિ આપી આગન્યા તિહાં; ખીહુ તે આસન;
- ૧૦ કર જોડી નિ ઉચ્ચારિ એણી પિરિ વીર વચન:- ૭૦
 કૂંચરજી! તહો સાબલુ, મુખ જોયા રાનું મન.
 કદાબ્ધુ છિ પિતાઇ, જે 'વિદ્યા લાલિયા ધન્ય. ૭૧
 કદા સધલી તહો શીખી, શાસ્ત્રે પિરિ પિરિ.
 દર્શન દેવા પ્રગ્નનિ હવિ, આનીઈ સુત' પિરિ. ૭૨
- ૧૫ દમ વરસ વૃદ્ધિ થયા ગુરુકુલિ કીધા વાસ.
 વરસ પત્તર થયા પૂરણુ. પૂરુ પ્રગ્નની આશ. ૭૩
 માત સચિનિ પ્રણામ કરુ; સુખ ભોગવુ જે રાજ,
 નયૌવન તહો પામિયા. હવિ સર્થાં અહારા કાજ. ૭૪
 ઉદ્ધાપુધ તાં અશ્વ એ મોકલ્યુ છિ રાગન
- ૨૦ ચડયા કારણિ તહાનિ, જે ગતિઇ ગરડ સમાન. ૭૫
 પારસીકર દેસનિ રાધ રાનિ કીધુ ભેટય.
 અયોનિજ એ જીવનુ રે હિદધિ માદાથી નેટ. ૭૬
 લક્ષણુ જાણિ અશ્વનાં તેહનિ દેખાડ્યુ રાધ.
 ઉચ્ચૈશ્વનાના ચિહ્ન સધલા એહ માદિ કિહિવાઇ. ૭૭

૨ આગ્ના. ૭૭. ૪ યૌવન. ૫૬. સંપાદી. ૫ યેણી. ૬ મોકલ્યુ. ૭ તુરંગ રથ
 પદાતે. ૮ પરવર્યું. પ્રતિહાર. ૯ કૂંચરિ. આજ્ઞા. ખીહુ અશ્વસન ૧૦ વચન. ૧૧
 સાંભલુ. મુખ મન. ૧૨ કદાબ્ધુ છિ તાહિ પિતાઇ જે. જાણીયા ધન. ૧૩ શીખી.
 ૧૪ હવિઇ. ૧૫ પૂરુ. ૧૭ માતા. પ્રણામ. સુખ. જે. ૧૮ પાંખીયા ૧૯ રાગન.
 ૨૦ જે સમાન. ૨૨ હિદધી. નેટ ૨૩ જોણિ અશ્વના. દેખાડ્યુ રાધ ૨૪ ઉચ્ચૈ-
 શ્વનાં કિહિવાયિ.

- એવડુ દય હઉ નહીં, દવડાં નથી, નહિ હોય.
 તુઝનિ કારણિ મોકલ્યુ અંગીકાર કીજિ સોય. ૭૮
 રાજકુંઆર સદઅ મુંદર મોકલ્યા હિ બૂપ;
 પ્રણામ કરવા વાછિ હિ તે ઊભા દારિ અનુપ. ૭૯
- ૫ વચન તેદના સાંભણી આગન્યા દીધી એદ.
 અશ્વ આપ્યુ મદિર માંદિ. રાજકુંઆરિ તેદ ૮૦
 નમન કરી નિહાલિયુ નિ થયુ અતિ રહિયાતિ
 “અશ્વરત્ન એ પામિયુ, સૌભાગ્ય. માહારુ તાત ! ૮૧
 હરિષ્ઠ એ દીકું ન, છુ થાઇ ગરુડ આરુદ્ધ.
- ૧૦ ઉદધિષ્ઠ તાં ઈંડ વાણુ એક અશ્વ મુદ. ” ૮૨
 એણી પિરિ અતિ મુતિ કરી ચડવા નિ કીધું મન
 અશ્વ હેપારવ કરિ હિ બર્ધ્વ કરી આનન, ૮૩
 બલધવા શૂ ઈંછિ હિ રે બલધીષ્ઠ ત્રૈલોક્ય !
 પુરીષ્ઠ શૂ ખણિ હિ પાતાલિ કરવા ઓઠ ! ૮૪
- ૧૫ કેનકે કેરૂં ચૂકરૂં, હોરે જડચૂં પદ્માણુ,
 કેશવાલી ચિત્રવર્ણી દીસિ હિ પ્રમાણુ. ૮૫
 કુંઆર મન માહાં ચીતવિ, “કો એક હિ સું દેવ ?
 માહાનુભાવનિ શાપથી કો અવતર્યુ અવરથમેવ ? ૮૬
 પુરાણિ સાબલ્સું હિ રે નંભા જે વર નારિ,
- ૨૦ રથૂલસિરા મુનિ તણિ શાપિ, વડવાતુ અવતાર ૮૭
 મુતિકાવતી અવતરી શતધનવા રાનિ ધિરિ.
 ધણુ કાલ રહી સદી તે શાપિ એણી પિરિ. ” ૮૮
 હીસારવ ઘોડુ કરિ; રા થયુ તાં અસનાર.
 વૈશંપાયન અશ્વ ચડી પાસિ રહ્યુ તેણી વાર. ૮૯

૧ હકંઠી નહી. નહી. ૨ રાજકુંઆર. ૪ પ્રણામ. અનુપ. ૬ આંખ્યુ. રાજકુંઆર.
 ૭ નીલાલીયુ. રહીયાતિ. ૮ પામીયુ. ૯ નથી તુ. ૧૦ ઉદધીષ્ઠ. વાણુ એક અશ્વ
 આપી. મન. ૧૨ હેસારવ. આનન. ૧૩ બેલધીષ્ઠ. ૧૪ કુરીષ્ઠ ધણુ. ૧૫ કેરુ ચુકરૂં.
 પદ્માણુ. ૧૬ ચિત્રવર્ણિ. પ્રમાણુ. ૧૭ કુંઆર. માહાં ચીતવે. ૧૮ શાપ કો માનભાવનિ
 અવરથમેવ. ૧૯ પુરાણિ. શે. ૨૧ મુત્યકાવતીઈ ૨૩ હીસારવ.

- અનેક રાના કૂંચર પૂહિ; વરતિ જ્ય 'જ્ય' ધાણિ;
સૂત માગધ વંશ જોલિ; ખંદી કરિછ વખાણુ. ૯૦
કનકદંડાં છત્ર સુંદર પાસિ ઝાલિ દાસ,
(ચમર ઢાલિ જિહ્વગમાં) દોસિ અતિ પ્રકાસ. ૯૧
- ૫ કમિ ચાલી નગરિ આવ્યુ દેહવંત જમ કામ.
નગરલોકિ છાંડિયાં દર્શન કરવા કામ. ૯૨
ઉદય સમિ જિમ ઈંદુનિ રે જૂઝ પ્રેમિ જન,
રાજકૂચરનિ તિમ જૂઝ દેહ માતી ધન્ય. ૯૩
“ કાર્તિકેનિ વિઝંબિ છિ જોતાં એહ કુમાર.
૧૦ નિર્ભયપણિ નિહાલશં. ધન આપણા અવતાર. ૯૪
જન્મ આપણુ સફલ થ્યુ ! ય્યા મનોરથ સવિ પૂર્ણ !
દર્શન અંદાપીડનિ રે દુઃખ ય્યા સવિ ચૂર્ણ. ૯૫
એજલી કરી નિ સહ પ્રાણી કરિ છિ પ્રણામ.
નગર જાણી હર્ષિ લેચન આવતુ જોઈ સ્વામિ. ૯૬
- ૧૫ નેસાલેથી આવતુ સાંભલી તે સવિ નારિ
જોવા વેગિ નીમરી અધ કરી તાં રણુગાર. ૯૭
એક દર્પણુ કરિ ગ્રહી નિ તિલક કરતી ભાલિ,
એક વીણી ગૂંથતી નીસરી તે તતકાલિ. ૯૮
એક લેઈ ઉઘટુ નિ રંગતી'તી પાગ.
૨૦ એક અધવચિ નીસરી; કટિ મેખલાતુ વિભાગ. ૯૯
એક હાર પરાવતી અધવચિ જોડી ધાય;
મોતી સવિ તે વિખરાણા, દોરકુ રથુ તે પાય. ૧૦૦
એક નુપુર કર માંહાં ખીજૂં તે પિહિરૂં ચરણુ.
એકનૂં એક કુંડલ વડયું નિ એક પિહિરૂં કરણુ. ૧૦૧
- ૨૫ હાર ત્રુટિ; ચીર છુટિ; ચેતાં મેહેલિ બાલ.

૧ રાય-૧ કૂંચર. વાંણિ. ૨ કરિ વખાણુ. ૫ ચમ કામ. ૬ છાંડિયાં. કામ. ૭ ઉદય. જન. ૮ માંદો ધન્ય. ૯ કાર્તિકેનિ. ૧૦ નિર્ભયપણિ. ૧૧ આપણું. થ્યું. ૧૨ દુઃખ. ૧૩ પ્રાણી. પ્રણામ. ૧૪ જાણી હર્ષ. ૧૫ નેસાલેથી ૧૬ નીમરિ. કરિ. ૧૮ ગૂંથતી નીસરી ૧૯ રંગતીતી. ૨૦ નીસરી. મેખલા યુ વિભાગ. ૨૧ પરાવતી. ૨૨ વિખરાણાં. ૨૩ ચાખું. ૨૪ કમ્બિ. ૨૫ મેહેલે.

- એક મળ્લન બોળન છાંટી ચાલિ તાં વનકાલિ. ૧૦૨
 કુણિદિ.તા અર્ધ મેદેલ્યું કરતાં વારણી પાન.
 એક ખીટી મુખ ધરી અધવચિ મેદેલ્યાં પાન. ૧૦૩
 ૫ કેવર નપુર કદણુ આચડિ ચાલતાં માદોમાંહિ;
 રાજમારગિ કુલાદય અતિ ઘણુ ચાઇ ત્યાદ. ૧૦૪
 વાતાયન માલિ મીટિ માટી મદિરિ મદિરિ જ્વેય;
 જાણીય આકાશનલિની કમલ દૂલ્યા હોય. ૧૦૫
 ગોપાન-મણિ જાતાવલી કરિ ચરણુ કેરા ઘાત,
 (નાદ નપુરના ધણા) જાણીય વિવ્રતપાન. ૧૦૬
 ૧૦ પ્રાસાદ નારીમય દીસિ; ચગનતલ નેણી વાર
 છદુ કોડિ જમ ઉદય પામ્યા, વદન વિવ્રસિત આર. ૧૦૭
 ચરણુ કરી નિ મહી જાણી પદ્મમય વિસ્તાર.
 આભરણુનિ મયખિ અંતરી છદ્ધનુપાકાર. ૧૦૮
 કૌતુકિ નિયત નેત્રિ કરી નિ નિહાલિ જે નારિ,
 ૧૫ માહોમાંલિ વચન ગોલિ શબ્દ વિવિધ પ્રકાર. ૧૦૯
 દારિય, ક્રોધિ, ધરખાઇ, કામ કેરિ તાપિ,
 અસુખા, રમૂદા ચકી એમ વાદ વદતી આપ. ૧૧૦

કલ્પું ૧૦.

શમ શમગી.

- ૨૦ ઉન્મત્તે ! જાતાવલી ! મુણિ, મુંદરી ! જાણું આપ સંભાલિ. ગિહિલી કુણિ કરી !
 કચ્છટ મુખ પરિ લટકતી „ કરિ કરી પાછી વાલિ, „ ૧
 ચંદ્રેખાઇ અકિત ચર્ધ „ કાં પડિ આખડી આજ ? „
 ઉપહારકુમુમ કરિયા ગિર્વા „ દર્શન કરવા કાજિ ! „ ૨
 મહનાંધે મનિ રિચર કર „ જિયું મેષલા દામ. „

૧ છાટી. ૨ પાંન. ૩ મુખ. પાંન. ૪ માહોમાંલિ. ૫ મીટિ. મદિરિ (૨). ૭ જાણીય. નજની. ૮ ગોપાન. ૯ જાણીય વિવ્રત. ૧૧ ચમ ઉદય પાંમ્યા. ૧૨ ચરણુ. જાણી. ૧૩ આભરણુનિ મયખે કરી જાણી છદ્ધ. ૧૪ નેત્ર. ૧૫ માહોમાંલિ. વિવિધિ. ૧૬ ધરખાઇ. કેર-૧૭ એમા. ૧૮ 'કલ્પું ૧૦, નથી. ૨૦ કલ્પું. ૨૧ મુખ. ૨૨ અરે ચંદ્રેખા ચકીત ચર્ધ. આપડી. ૨૪ જિયું મદ્દ મેષલાદાંમ.

- લોલે ! લીલાગતિ મહુ, સુણિ, મુંદરી ! કર્ણપત્ર કરુ દામિ, ગિહિલી કુણિ કરી ? ૩
- પૌવનમાતી મલપતી ! „ જૂઠ્ઠાં છિ, રે જન „ ૪
- શ્યામા ! સૂની કાં થઈ ? „ કાંકિ પયોધર - ધન : „ ૪
- નીલજા ! છૂટું પિહિરજું. „ સાચવિ થઈ સાવધાન. „ ૫
- આવિ, રે આવિ જિતાવતી „ જોવા આણિ સ્થાન. „ ૫
- અવગી અસંતુષ્ટે ! રહિ. „ જોવા દિ એક વાર. „ ૫
- તૂ દ જ જોઈશ ક્યાંકાંલગિ, „ કુતુહલિની અપાર ? „ ૬
- અંચલહૃદયે ! ચીતવુ, „ દેખિ તુઝ ભરતાર. „ ૬
- અવલું આદયું, પિરાચિણી ! „ એ હસિ છિ સંસાર. „ ૭
- ૧૦ ગવિં શં નથી દેખતી ? „ જોવાનું દિ માગ. „ ૭
- દુહિલિ જમી શં રહી ? „ દુખસિ તાહારા પાગ. „ ૮
- પાધઈ જો, રે પાપિણી ! „ કાંઈ કરિછ કટાક્ષ ? „ ૮
- લલિતા ! લોક દેખિ ઘણા, „ લોચન વારી રાખિ, „ ૯
- પયોધરિ પીઠી ઘણું, „ પાછી રહિ લગાર. „ ૯
- ૧૫ એકલી ગૂખ ઇંધી રહી. „ જોવા આપુ હાર. „ ૧૦
- અનંગિ પરવસ કરી „ કાંઈએક આણુ સાન. „ ૧૦
- કાં જાદિ માહઈ જાણું ? „ પ્રીતિ થઈ અજાન ! „ ૧૧
- કાં દ્રોહિ વૃદ્ધ દેખતા ? „ વારિ આપણું મન. „ ૧૧
- આકલી આવડું થાઇ શં ? „ રવેદ વલિ અતિ તન. „ ૧૨
- ૨૦ કામજ્વરિ મુગધે ! પીઠી; „ જાપાયુ અતિ રંગ. „ ૧૨
- કાંકુ એ, મૃગલોચની ! „ પુલકિત છિ જે અંગ. „ ૧૩
- ભાગશિ રે કટિ, કામિની ! „ શં કરિ મોહામોહિ ? „ ૧૩
- અસિતે ! લોક સાંહાંમું જૂઠ્ઠાં, „ અહીં અંગોડું મ છોડિ. „ ૧૪
- હજૂં કાં મૂવું થયું ? „ બૂલી ધરની વાટ „ ૧૪
- ૨૫ જૂ આગલિ; નથી દેખતી ? „ નહિ મદિર, એ હાટ. „ ૧૫

૧ કરું. ૨ જન. ૩ સાંગા સૂની કાંઈ. ધન. ૪ નીલજા. સાવધાન. ૫ અરે આવિ આવિ. આણિ ૬ અસંતુષ્ટે રહિ અવગી. ૭ ક્યાહાર લગિ કુતુહલિની. ૮ દેખિ ૯ પિરાચિણી અવજ આદયું ૧૦ દેખતી. ૧૧ દુહિલિ. દુખસિ. ૧૨ જોરિ. કરિ. ૧૩ દેખિ. રાખિ. ૧૫ ગુપ ઇંધી. ૧૬ આણુ. ૧૭ માહાઈ કટાક્ષ કાં જોદિ. અજાન. ૧૮ વૃદ્ધ દેખતાં કાં દ્રોહિ. મન. ૧૯ શુ થાઇ. તન ૨૦ કામ. જાપાયુ અતિ તરંગ ૨૧ યે. ૨૨ કિટિ ભાગશિ. ૨૩ લલિતે. અહીં અંગોડો. ૨૪ હજૂં. સૂનું. ૨૫ જો રે આગલિ. દેખની નહી.

	આવસ' પરિ ખીસી ગ્દી, મુણિ, મુંદની' કા લાગી એમ વાગ? ગિદિની કુણિ કંગી?	
	નયન બાધાડુ નિરખના, " એ આનિ ગગ્ગુમાગ. " ૧૬	
	તડકે લાગિ, તાગ્ગી ' " નિર પગિ અંગગ ગિદિ. " ૧૭	
	સતીનત રાખી ગ્દી, " એદ અધિ મનિ છોડિ. " ૧૮	
૫	ત્રેવિ વાપી વામ ' તું, " જે પરપુગ્ગ ન લેય " ૧૯	
	કામ આનિ જાણી ગતિવિના ' = એદનિન નિગખિ ન ય? " ૨૦	
	ગિદિ રે શ ખીસી ગ્દી ? " લે નિ એદન ડપ " ૨૧	
	શીશિ પુ'પનુ શેદર, " જાણી છંદુ અનુપ " ૨૨	
	કુડય કણિં જનદસિ " નિગ્ગુ દમ્મા કપોવ. " ૨૩	
૦	નયણિ નિરખિ પ્રેમ થ, " મધ્ય કોટી સોલ. " ૨૪	
	મધ્ય નાયક રક્ત દાર માદિ, " જાણીમ યોવન ગગ " ૨૫	
	પ્રવેશ કગ્તા દેહ માદા " બાદાગિ રક્ષુ પન્માગ " ૨૬	
	વૈશપાયન થ વદિ " લામ્ય કગિ છિ મદ. " ૨૭	
	દત દી' એ દીપ્તા, " જાણી જપા માદિ કુદ' " ૨૮	
૫	રજ જીડી લાગી કુનવિ " અમ્મ ખુરા આધાન, " ૨૯	
	બયાદક લુછન કરિ " વસ્ત્રાયવિ કરી વાત " ૩૦	
	એક ચરણુ ઉચ્ચ કરી " નમય અગુણિ રમ્મ " ૩૧	
	કગ્વાથી ઉપરિ ધર્મ " લીયા સિદિર આમકત " ૩૨	
	ધન્ય ધન્ય તે કામિની, " જે પામસિ ભગ્તાર. " ૩૩	
૦	ધન્ય દેરી વિનામવતી " અવરિ મવિ પરિવાગ " ૩૪	
	અનર વેન થ વળુટૂ " જાણી ક્રોએક દેવ " ૩૫	
	માદોમાદિ કરિ વાગ્ના, " મ્યયિયા જન જે ખેન " ૩૬	

કંઠ્યુ ૧૧

રાગ મેસાડ.

માલલાગુ તે સાચરિ રે, નયનિ નિદાવિ જન.

૧ આવસ પરિ બિશી ૨ નિરખના ૩ શીગ ૪ ગતિનત રાખી. ૫ વાંમા. ૬ નયિ ૬ કામ જાણે રવિના ૭ બિશી ૮ જાણે અનુપ ૯ કરણે નીરપુ દસતા ૧૦ નયણે નિગવિ ૧૧ રક્ત દાર માદિ મન્ય નાયક જાણીમ. ૧૨ એ બાદારિ ૧૩ શુ વાત કરી ૧૪ જાણે જપા કુનુમ માદિ ૧૫ કુનવિ ગગ લેગ વાગી છુરા ૧૭ જાણે એક લયુ અગુની ૧૮ લેપરિ ૧૯ ધન્ય(ર) કામિની ૨૦ પામસિ એ ભરયાગ ૨૦ અન્ય ૨૧ શુ જાણે ૨૨ એમ માદોમાદિ અનીયા વેન ૨૩ 'કંઠ્યુ ૧૧' નથી ૨૫ જન

પ્રેમકટાક્ષ હાસિ કરી, આનંદ સદ્ગનિ મનિ. ૧

લલ

- આનંદ સવિ મનિ બપતુ. આવિહિ રાજદારિ
ભવન સુદર રાયનુ નિરખતુ વિવિધ પ્રકારિ. ૨
- ૫ કો કુસુમ, લાભાઇ કોએક વધાવિ હિ નારિ.
હૃદય તેહના સગિ ભાઇ, દેહ રચા તા કારિ. ૩
- અનેકિ ગજની ઘટા દારિ ઝગિ મદની ધાર.
અનેકિ દેશના દૂત બેલા, કાગલ કગિ હિ માર. ૪
- અશ્વથી તે બેતરુ બહુ રાજકુચર સાથિ,
૧૦ વૈશાખાનિ ગ્રથુ હિ કુ બેરુ લેઈ હાથિ. ૫
- બલાહક પાસિ થિકુ રે માર્ગ કહિતુ ભય
વિભૂતિ બેતુ તાતની તે મંદિર માહિ પલાય. ૬
- કનકની કરિ લાકડી નિ શ્વેત મવિ શૃંગાર,
મતલ આશિ દારિ બેલા લથુ વૃદ્ધ પ્રતીહાર. ૭
- ૧૫ પ્રાસાદ ધરત સુદામલ્યા બળીઇ દેવ વિમાન,
અશ્વશાલા અનુપમ નિરખતુ ભાઇ મ્યાન ૮
- હસ્તીણી શાલા, આયુધશાલા, રથશાલા બેય,
ઉદ્યાન, કીડાશૈય, વાપી, દીર્ઘિકા શુભતોય, ૯
- મગીતશાલા, થાઇ હિ જિહા નૃત, નાદ મૃદમ,
૨૦ તાન, હસ્તકલેદ તાડવ, બેપજિ અતિ રમ ૧૦
- પરદેશથી જે અશ્વ આવ્યા ફેરવિ હિ દાન,
નિગખતુ તે માચરિ પામતુ અતિ ઉલાસ ૧૧
- ધર્મધિકારી ધર્મ અશ્વ કરિ હિ વિસ્તાર,
રહી બેબુ માલવિ આનંદ અગિ કુમાર. ૧૨
- ૨૫ ભિત્તિ ભિત્તિ કર્યા હિ અતિ મનોહર ચિત્રામ,

૧ મનિ ૩ આવીક ૪ બુવન નિરખતુ વિવિધ ૫ મે લાભાઇ ૬ બહુ ૧૦ વૈશા-
ખાચને ૧૧ માર્ગ ૧૫ સુદામલ્યા ૭ બળીઇ વિમાન ૧૫ અનોપમ નિરખતુ
મ્યાન ૧૭ હસ્તીણી ૧૮ ઉદ્યાન દીર્ઘિકા ૧૯ નૃત્ય ૨૨ નીરખતુ પામતુ ૨૩
ધર્મધારી વિસ્તાર ૨૫ ભિત્તિ(૨) ચિત્રામ

- વૈશંપાયનનિ દેખાડિ રહી હામિ હામિ. ૧૩
 દૂતશાલાધ દુરાદર જે રમિ છિ પ્રકાશ,
 જિહુ રહી નિ નિરખતુ સાંચરિ કૂંચર અવાસિ. ૧૪
 મહા બલિયા કરિ છિ અભ્યાસકારણિ શ્રમ;
 ૫ નિરખતુ તે નીસર્થ તેદના તનુનાં કર્મ. ૧૫
 ગીત, વીણા; કાવ્યગોષ્ઠી; પ્રહેલિકા પરિ બંધ;
 હરિણુ, હંસ, શિખંડી, પિક, શુક, સારિકા સંબંધ; ૧૬
 મેય, કુચ્છુટ, કર્પિજલ નિ લાવકના સંગ્રામ;
 કાદંબ, અકાર હારીત વહી જે બોલતા અભિરામ; ૧૭
 ૧૦ કીડા કંદુક, પાંચાલી, વડમાન દેલા લોલ,
 બાલિકા બહુ બહુ રમિ છિ સ્વચ્છ વદન કપોલ; ૧૮
 આકાશ જિહ્વા પારાપત, આહાન, અવનીપાત;
 અનેક કૌતુક નિરખતુ આવીયુ નિહાં છિ તાત. ૧૯
 પ્રતીહાર આવી પાગિ લાગિ, જે કરાવિ પ્રવેશ;
 ૧૫ જઈ કહિછ વધામણી, ખીકુ નિહાં છિ નરેસ. ૨૦
 દાસી દાસ પ્રણામ કરતિ, ધરતિ મન ઉદાસ,
 કૂંચર જઈ જિહુ રહ્યુ તે પિતા કરિ પાસિ; ૨૧
 પ્રણામ કરિ છિ શીશ નામો. આલિંગન દિ રાય;
 હર્ષજલ સુતશીશ સીમિ; જિહ્વટ અંગિ ન માય. ૨૨
 ૨૦ રાય કેરા ચરણ આગલિ ખીકુ મહી મુઝારિ.
 વૈશંપાયન સમોપિ આવી ખીકુ તેણિ હારિ. ૨૩
 સમર દાલતી રહી નારી જૂઝ કૂંચરનું રૂપ.

૧ દેખાડિ, હામિ હામિ. ૨ દૂતશાલા. ૩ લલો. નીરખતુ. કૂંચર અવાસિ.
 ૪ બલિયા. શ્રમ. ૫ નીરખતુ. નીસર્થ. ૬ વેણા. ગોષ્ઠી. ૭ શિખંડી. સંબંધ.
 ૮ કુચ્છુટ. કર્પિજલ લાવકના. ૯ કાદંબ હારીત શુક પિક જે. અભિરામ. ૧૦ વડમાન.
 ૧૧ બાલક બહુ રમિ છિ સ્વચ્છ. ૧૨ આહાન. ૧૩ એમ અનેક. નિરખતુ આવીયુ.
 ૧૪ લાગિ કરાવિ. ૧૫ વધામણી નિહાં બિહુ ૧૬ દાસી. પ્રણામ. મનિ. ૧૭ કૂંચર.
 પાસિ. ૧૮ પ્રણામ. શીશ નામો આલિંગન. ૧૯ શીશ સીમિ. ઉત્તર. ૨૦ ચાંચ.
 બિહુ. ૨૧ બિહુ. ૨૨ જઈ કૂંચર કેર.

- દષ્ટિ માંડી નિઠ નિહાલિ પ્રેમપૂરિત ભૂપ. ૨૪
 ધડીકે જોઈ નાઠ જોલિ, “ જીડુ પ્રાણધાર !
 વિલાસવતી અતિ વાટ જૂઠું; જઈ કરું નિ બુલાર. ૨૫
 અવરિ માતા સવિ સંતોષુ. પુત્ર ! દેઈ દર્શન.”
- ૫ શીશ નામી જીડિયુ સાંભલી રાય. વચન. ૨૬
 અનેકે દાસી સહિત આવિ માતા તણિ લવન.
 અગણિત અગણા કરિ કારજ; શોભિત સદા સદન. ૨૭
 માતા આસનિ ખીડી. જિ; જિ હિતમ વેપ વિશાલ.
 જરૂ પ્રવજિકા કટિ જિ કથા વિવિધ રસાલ. ૨૮
- ૧૦ અમર ઢાલિ ચતુર અગણા; ડ્ર કરિ પુષ્પ, ફૂલ;
 એકે ખીડી કરિ કરી નિ ખવરાવિ. તાંબુલ; ૨૯
 એકે જલભુંગાર લેઈ રહી જિ. તવ નારિ.
 પ્રેમ શં જઈ ચરણુ લાગુ માતાનિ કુમાર. ૩૦
 જીડી આલિંગન દિ તવ પ્રસન્ન થરી અતિ પ્રેમ;
- ૧૧ મસ્તકનું આઘ્રાણુ કરી નિ પૂજિ કુશલી ખેમ. ૩૧
 અવની લાગુ ખીસવા, તાણી લીધુ ઉત્કંઠિ.
 વૈશંપાયન આગણિ ખીડુ પ્રેમપૂરિત અંગ. ૩૨
 વલી વલી આલિંગન દેઈ દેરવી અંગિ. પાણિ
 વીર પરતિ વિલાસવતી એલી પિરિ જોલિ વાણિ;— ૩૩
- ૨૦ “કહિણુ, કુંચર, પિતા તાહારુ, મેહેલુ એટલા દિન !
 વિરહ હું પામી ધણું; અતિ તાપ પામ્યું તન. ૩૪
 રમતિ કિમ તુઝ વીસરી ? કિમ કીધી મુરુનીસેવ ?
 થોડા ઘાઠિ વિવા એવડી આવડી કિમ ખેવ ? ૩૫
 તાહારા પિતાના પ્રસાદથી સવિ વિવા પિરિ પિરિ
- ૨૫ પામી નિ મુત ! આવિયા આનંદ શં આ ચિરિ. ૩૬

૧ દ્રષ્ટિ. ૨ ધડી એક. પ્રાણધાર. ૪ સંતોષુ. દર્શન. ૫ શીશ નામી કાઠીયુ!
 વચન. ૬ વચન. ૭ સદન. ૮ ખીડી જિ કનમ. ૧૦ અગણા પુષ્પ કરિ ફૂલ.
 ૧૧ કરી કરી નિ ખવરાવિ. ૧૩ માતાનિ ૧૪ આલિંગન દિ પ્રસન્ન થરિ. પ્રેમ. ૧૫
 આઘ્રાણુ. ખેમ ૧૬ ખીસવા તાંબી. કંઠની. ૧૭ જીડુ. ૧૮ વલી(૨) આલિંગન.
 ૧૯ વાણિ. ૨૦ કુંચર. ૨૧ પાંખી. તન. ૨૨ વીગરી. ૨૩ ઘાટ. ૨૫
 પાંખી નિ. આવીયા.

- વૈશંપાયનનિ દેખાડિ
 દૂતશાલાધ દૂરે
 ગેશુ રહી નિ
 મક્ષ જાતિ
 ૫ નિરખા
 ગી.
- આ વારિ,
 એમ અપારિ. ૩૭
 મુજન કરિ કપોલિ.
 કુલિ તે કુલિ લોલિ. ૩૮
 માંહા જઈ નામ્હું દીધ.
 રહ્યું નિ દીધી બહુ આશિસ. ૩૯
- નીમ્હું, ઇલાયુધિ થયુ અમવાર.
 અનેકિ સાથિ પરત્યુ પરિવાર. ૪૦
 મહિરિ આવ્યુ મહત્ત રિદ્ધિ બહાર.
 રાજાં કે ન વારિ, ગેશુ અગિર દારિ; ૪૧
- ૧૨ હંદાયુધથી ગતર્યુ તે; વૈશંપાયન જોડ.
 કરિ વલગી ચાલિયા—દર્શનનું અતિ કોડ. ૪૨
 બહી ખીજી રાજગૃહ; અનેકિ દાસી દાસ,
 અનેકિ રાજા ખીજા છિ, સેવા કરિ પ્રકાસ. ૪૩
- ૧૫ વેગલિથી શિર નામિયું. ગેશુ તવ પરધાન.
 આવી આલિંગન દિધ મુત સલિત તેણિ સ્થાન. ૪૪
 કનકઆસન આદરિ આપિજી પ્રેમ શરીર.
 વિનય કરી વસુધા પરિ ખીકુ તિજારિ વીર. ૪૫
 શુકનાસ નિજ આસનિ ખીકુ; અવરિ રાના તન
- ૨૦ અવનીષ ખીજા સવે. પરધાન વહિષ વચન:- ૪૬
 વધન્ય, કુંઅર, આજ બહી રાયનુ અવતાર,
 વિદ્યા બહી તું આપિયુ પામિયુ સાર! ૪૭
 પુણ્ય પેલા ભવ તણુ, આ જન્મ

૧ મહી કિરિ આવીયા. પાર. ૨ આવીયા નીર
 ૪ ગિરી જીડીયુ કર્યે લોલ. ૫ અતઃપુર માંહિ.
 વીયુ. બહુ આશીસ. ૭ રાજગૃહથી નીચર્યુ ઇલાય
 ૧૨ આવીયા. ૧૭ ની
 ૧૧ દિ. સલીત. સ્થા
 બિહુ. રાયના તન.
 આવીયુ પામિયુ.

૧૨ અર નીમ્હું
 ૧૩ અર વધા-
 ૧૪ હંદાયુધથી
 પરધાન
 ૧૫ આમ
 ૧૬ વહિ

- મુજ દેવ તીરથ એન્નાનાં ફલ, સાચન્યા જે ધર્મ ! ૪૮
- ત્રેસોકમરતન તું અવનર્તુ ! કિંદાં રૂપ વય યૌવન,
થોડિ ઘાટિ એવડી કિંદાં વિદ્યા લાલિયુ ધન્ય ! ૪૯
- ૫ લક્ષ્મી બહુવાણી સહી, ધરી પરતક્ષ દેહ
આવી તાહારિ ઘિરિ પત્ની લુન થાઇ તેહ. ૫૦
- એહ કહી આલરણુ આખ્યાં વસ્ત્ર કુમુદ અનેકિ;
પૂજા નિ વુજાવિયુ આગન્યા દેઈ વિવેકિ. ૫૧
- અનંધુર માહિ ગયુ જિહા વૈરાપાયનતી માત.
મનોરમાનિ પાગિ લાગુ; પૂજિ પ્રેમિ વાત, ૫૨
- ૧૦ આગના માગી વસ્તુ વેગિ અશ્વિ યર્ધ આરુઃ
મદિર નિજ તે આવિયુ. આવાસ અતિશિ પ્રૂઃ. ૫૩
- શ્રીમદ્ધ પ માહિ રાયન સુંદર ખીહુ મહરત માત;
સ્નાન ભોજન પછિ કર્યું; આનંદ પામ્યુ ગાત. ૫૪
- ૧૫ પોતાનું જિહાં રાયનસ્થાનક, ગૂઢ જોઈ પ્રદેશ
ઈદ્રાસુધ તિહાં બાંધિયુ, પ્રીતિ કરી પ્રવેશ. ૫૫
- દિવસ એમ તે અતિક્રમ્યુ; નિ અસ્તાચલિ રવિ જાય.
ચક્રવાકનિ મરણુ સમ વિયોગ વેશા થાય. ૫૬
- ૨૦ પક્ષી શક્ષિ કિશકિલિ નિ રક્ત પક્ષવવાન
દીપિકા પ્રગટ યર્ધ બહુ બેદ સ્થાનિ સ્થાનિ. ૫૭
- ૨૦ બહુ દીપિકાઈ પરવર્તુ તવ સમા આવ્યુ યર;
પિતાનિ પ્રણામ કરી નિ ખીહુ. વાજિ તૂર. ૫૮
- મહરતમાત રહી વયુ, આવિયુ રાયનાગાર.
આગન્યા દેઈ વાલિયા જે રાયના કુમાર. ૫૯
- ૨૫ સુખશય્યાઈ રાયન કીવું. નિશા યર્ધ અવમાન.
પ્રાતિ જીડી કૃત્ય કોઈું દંતધાવન, આન. ૬૦
- આગન્યા લેઈ રાયની, જન નથી જાણ્યુ લાગુ,

૧ યૌવન. ૩ ઘાટે. ૬ મ. બહુલીયુ. ૫ન. ૪ વરણી. ૭ વુજાવીયુ. ૧૦ માગિ.
આરુઃ. ૧૧ આવીયુ. ૧૨ બિહુ. ૧૩ પછિ આન ભોજન સવિ કર્યું. પામ્યુ. ૧૪
અનંક. ૧૫ તે બાંધીયુ. ૧૬ વસ્ત્ર. વાં. ૧૭ બહુ. આનિ આનિ. ૨૦ બહુ.
૨૧ બિહુ. ૨૨ અગીયુ. ૨૩ વાલિયા. ૨૪ સુખ. અવમાન. ૨૬ યવ.

- અશ્વ ચઢી નિ નીગર્થ મૃગયા મન ઉઘાણ. ૬૧
 અનેક બીવ નિષાદ માથિ. ધર્મા વાગુર જન; ૬૨
 વ્યાઘર્યર્થ તે ઠિઠિયાં, અતિ દીમના વિકગલ. ૬૨
 એક ધાઇ, જગનઇ, નિ કોવાદવ અતિ હોય. ૬૩
 ૫ મજ તુગ મેના માથિ લેઈ વનિ આલ્યુ મોય. ૬૩
 ધનુષકારવ કરી અતિ તીક્ષ્ણ મેરુયા બાણ, ૬૪
 શગલ, મૂકર, દેશરી, મૃગ મારિયા બહુ પ્રાણિ, ૬૪
 દેટલા ઝા'યા ઇવના જોટલિ થ્યું મધ્યાહ્ન ૬૪
 મ્હેદ અતિ આગિ વયિ, જાણીઇ કીધુ સ્નાન. ૬૫
 ૧૦ કૃષ્ણયા બલબલ ઠગિ નિ લાગૂ પીઠિ પદાણ. ૬૬
 વૃક્ષપક્ષવ ધર્મા માથિ આતપ વારણ પાણિ. ૬૬
 વિવિધ કુસુમ રેણુઇ ધૂમર જાણીઇ ચ વમત. ૬૭
 પાલા સવિ પાછલિ ઝલા, મજપુત મગ લમંત. ૬૭
 'એ મહિય કહેવુ માગિયુ નિ, વેધિયુ ત્રરમ !' ૬૭
 ૧૫ આનંદિ એહવી પાત કરતા આવિયા ધરિ રંગ. ૬૮

- અશ્વધી તવ ઠિતર્યું, વીંજણિ નાખી વાય ૬૯
 વિશ્રમી મ્હેદ ગહિત કર્યું જનપાનથી શુભ કાય. ૬૯
 મહરતમાત્ર ખીસી નિ આવ્યુ સ્નાન મડપ માલિ, ૭૦
 અનેકિ કુલ કનક તણા નિ મજતના જિ જોડ. ૭૦
 ૨૦ હેમખીઠિ ખીમી નાણુ; કીધૂ દે ઈયન; ૭૧
 ભક્ષ્ય બોજન કર્યા મહી જે આવુ ઉત્તમ અન્ન. ૭૧
 શુદ્ધ આચમન કરી અ નિ તે પિત્તિરિ વન્ન ફુલ. ૭૨
 એટલિ ગાણીઇ મોકલી કુવર્ધના અનુકુલ. ૭૨
 અનેકિ વિધિના વન્ન ઉત્તમ, આભગણુ નિ અંગરાગ,

૧ નીસાર્યું ૨ વાગુર ૩ ઠિઠિયાં ૪ કનક ૫ મજરથ લેઈ વનિ ૬ બાણ ૭
 શરમ શૂર મારીયા બહુ પ્રાણ ૮ મેગવિ મધ્યાન ૯ વયિ જાણીઇ સ્નાન ૧૦
 રાંધવા પવપવ પહવાણ ૧૧ ધર્મા પાણિ ૧૨ કુસુમ લતાઠ જાણીઇ વસત ૧૪
 મારીયુ વેધીયુ ૧૫ આરીયા ૧૬ નારી ૧૭ મ્હેદ ગહિત થ્યું પાનથી. ૧૮ બિરતી.
 સ્નાન મડપ યાદ ૧૯ યાદ ૨૦ બિરતી કીધૂ દેવનાર્ચન ૨૧ બોજન્ય. સ્વાદ
 અન્ન ૨૨ પિત્તિરી. ૨૩ ગાણીઇ.

	હાર મુક્તાદન તણા નિ પુષ્પ મહિત પગમ,	૭૩
	દાસી માયિ અતિ ઘણી, આની સમન્ધ્યા તેહ	
	ગજપુત્રિ આપિયા કૂચિ આણી નેહ	૭૪
	વૈદ્યાપાયન વિવેકિ કિહિ, 'એહનિ આપુ એહ'	
૫	યોગ્ય જોઈ સમરખા મિત્રનિ, જોદના જોદ	૭૫
	વસ્ત્ર બૂણુ પિહિયા પોતિ ભક્ષ કીધા પાન,	
	વદન દર્પણિ નિહાલ્યુ, આનંદ જનકમાન	૭૬
	છદ્રાયુધનિ પાસ આવ્યુ ગજઅંગ સાયિ	
	ધામ આગનિ નીરિયુ પોતે મહી નિ હાયિ	૭૭
૧૦	પ્રગમા કઠિ અશ્વની ગુણુ કહી કહી વિસ્તાગિ	
	ગજસભાધ આવિયુ સંગે ગયના કુમાર	૭૮
	દર્શન કરી નિ તાતનુ આવિયુ રાધનાવાસ,	
	નિગા એણી પિગિ નીગમી આપુ નિ મનિ ઉદ્ધામ	૭૯
	ખીજિ દ્વાદિ વીગ ખીફ આનદિ અગણુ માહિ,	
૧૫	સૈનામ નામિ કચુકી આનતુ દીકુ ત્યાહ	૮૦
	આગનિ કન્યા એકે ઊ કાઈ જાપજતિ ચીરન,	
	વિનય લલ્લન નીતિ વિહિતી, માહા મનોહર તન	૮૧
	છદ્રગોપ સન્ધૂ ગત અમર, અશ્વિન નૃપુગ પાય	
	રાજગૃહની દેના જાણીધ પ્રગી કાય	૮૨
૨૦	કનકની કટિમેખના નિ ઉરજ પ્રગટયા પીન	
	ગજગતિ લીના આનતી કર હયાની રનિલીન	૮૩
	તેજ સમી દિના વ્યાપિ, કહિ અનુપમ દાન,	
	ઉદાધ માહાયી જાણી પ્રગી, લક્ષ્મી તણુ અસ્તાર	૮૪
	અધર નાસા નયન ઉત્તમ, વિમન ગદ્ય કપોન	
૨૫	કર્ણપત્ર હીરે જગ્યા ચાલતા દીપિ લોન	૮૫

૧ પગ ૩ આપીયા કૂચિ આણી ૫ રોગ પ્રેરવા હેહ ૬ પાન ૭ દપણ
 ૮ પાસ રાજકુળ ૯ નીરીતુ ૧૦ પ્રમસા વિસ્તાગ ૧૧ આવીયુ ૧૨ આવીયુ ૧૩
 આણી નિ મનિ ઉદ્ધામ (ઉદાસ) ૧૪ જિગ ૧૫ કેલાગ નામિ ૧૬ આગવિધી
 એક કન્યા ચી ન ૧૭ મકા તન ૧૮ રા પૂ નૃપ ૧૯ જાણી ૨૦ મેયવા ૨૨
 દીસા નૃપમ ૨૩ જો ગદ્યી મહાયી પગમી ૨૪ નાગા ૨૫ દીપિ

- લાવભાવ' કટાક્ષ આદિ કામતંત્રના મર્મ,
સદૃશ કથા સંપૂર્ણ જાણિ બેઠ કરા નર્મ, ૮૬
કન્યા લેઈ કુચુકી આપ્યુ, કુંઅરનિ કરી પ્રણામ
એળી પિરિ વાણી ઉચ્ચરિ:--" સાંભલુ નિ રવામિ! ૮૭
- ૫ વિજાસવતીઝ કાલાધ્યં છિ તે સાંભલુ. ૩ વાત.
'પુવિ કુતલ દેશ જીયુ જઈ તહારિ તાતિ. ૮૮
કુંતલરાની એહ પુત્રી પત્રલેખા નામ
બંદી માલાંથી ગ્રહી લાવ્યા રાય આણિ હામિ. ૮૯
અંત:પુરતી દાસી માદિ લેઈ મેહેલી જૂપ.
- ૧૦ દષ્ટિ માહારી એ પઠી. દીઠું મનોહર રૂપ. ૯૦
અનાથ રાની મુતા જાણી આણી દયા અપાર
પુત્રીની પરિ પાસિ રાખી; પ્રીતિ પાલી નારિ: ૯૧
વધારી મોટી કરી. મુઝ પાસિ રહી બહુ દિન.
આજ મુઝનિ જાપનું એહવું કુંઅર! મનિ, ૯૨
- ૧૫ પાનતુ કરંડ વહિતી રહિ તહારિ પાસિ.
એહવું જાણી મોકલિ છિ મુદર રૂપ પ્રકાશિ. ૯૩
ખાલા એહનિ લકાવે; મુત! મ કરશુ કાંઈ રીસ.
અપલપજૂ કાંઈ કરિ, તુ વારત્તે થઈ ઈશ. ૯૪
સિધ્ધની પિરિ શીખામણુ એહનિ કિહિલુ સાર.
- ૨૦ ધણુ કાલ જિછેયો માટિ મૂઢિ પ્રેમ પ્રસાર. ૯૫
રાજવંશિ જાપની પરિવારિકા તુઝ બેગિ.
કાલ ક્રેલુ કરિ સેવા. ' કચુ એ ઉપયોગ. " ૯૬
વલતુ ચંદ્રાપીઠ જોલિ, ' આત્મા આપી માય,
શીશિ વચન ચઢાવિયું.' જલદ અંગિ ન માય. ૯૭
- ૨૫ કૈલાસનિ આગન્યા દીધી. ત્યાહરપૂઠિ કામિની
સેવા કરિ અતિ કુંઅર કરી પ્રીતિભાવિ ભામિની. ૯૮

૧ કટાક્ષ જાણિ. કાંમ. મર્મ. ૨ જાણિ. ૩ કુંઅરનિ. પ્રણામ. ૪ વાંણી. ૭ કુતલ રાની. પત્રલેખા નામ. ૮ આણિ હામિ. ૧૦ માહારી દષ્ટિ. ૧૧ જાણી આંણી. ૧૨ રાધી. ૧૩ બહુ દિન. ૧૪ કુંઅર એહવું. મનિ. ૧૫ પાનતુ. પાસિ. ૧૬ જાણી. ૧૮ કાલ. વારથો. ૧૯ શીખામણુ. કિહિલો. ૨૦ ધણુ. મુંદનિ. ૨૧ થોજિ. ૨૪ શીશિ વચન ચઢાવિયું. ૨૫ કૈલાસનિ આગન્યા. કામિની. ૨૬ કુંઅર. ભામિની.

- છાયાની પિરિ રહિ પાસિ નિરંતર દિન રાત્રિ.
 સેવાથી ચૂકિ નહીં સુંદરી, કિંચિતમાત્ર. ૯૯
- ચંદ્રાપીડિ પ્રેમ આણી આપિ મણિ શૃંગાર;
 આત્મા પાછા અધિક વાહાલી, તેજનુ ગંધાર. ૧૦૦
- ૫ જાગ્યાવિ કહિ, મુત ! સાંભણુ. ઇમ દુઃખા દેટલા દિન.
 વૈશંપાયન વારતા કહિ, મુણુ રાય ! વચન. ૧૦૧

કડવું ૧૨.

રાગ અસાહીરી.

- તારાપીડ તેણી વાર જી કીધુ મન વિચાર જી,
 ૧૦ 'કુમાર જી યુવરાજ તે કીજી ૨. ૧

દાઘ

- કુમારનિ યુવરાજ તે કીજી.' વિમાસં ભૂપતિ.
 સમર્થ સવિ તાં કરાવિ હર્ષજી વિચારી મતિ. ૨
- શુકનાસ બીડુ સભા માહાં, તહીં દર્શન કાજ કુમાર
 ૧૫ આવ્યુ; આસનિ બીસારી ચિહ્ના કહિ વિસ્તાર. ૩

- આતા ! તું સવિ વિદ્યા જાણિ સકલ રાત્રિ વિચાર.
 ઉપદેશ વૃન્દિ શુ કહું ? નીતિ તથાપિ વિચારિ. ૪
- સહજિ તનુથી જીપજિ યૌવન રૂપી અંધકાર,
 દીપ રવિ મણિ પ્રભાષ ટાલ્યું ન જાણ લગાર. ૫
- ૨૦ દારણુ મદ લક્ષ્મી તણુ, તે દસિ નહીં; પરિણામિ,
 અનર્થ કોડિકે જીપાષ, જી અમારગના કામ. ૬
- ઐશ્વર્ય આવિ તિમિર આપિ પુરુષાનિ લોચનિ;
 ટાલ્યાં કિમહિ. દલજી નહિ જી કોડિ કરિ અંજન. ૭
- ઉશીર ચંદન એલચી નિ કમલપત્રનિ વાષ
 ૨૫ દર્પજલરનુ તાપ, ફૂંચર, કિમહિ ટાલ્યુ ન જાય. ૮

૧ છાયાની. ૩ આણિ. ૫ એમ હોઆ. દિન ૬ શુણુ. વચન. ૭ 'કડવું ૧૨'
 નથી. ૯ મન. ૧૦ યૌવરાજ. ૧૨ યુવરાજ કીજી. ૧૩ સવિ કરાવિ. ૧૪ શુકનાસ
 બીડુ. ૧૫ બિમારી નિ. ૧૮ ચિહ્નજી. યૌવન. ૨૦ નહીં પરિણામિ. ૨૧ કામ. ૨૨
 લોચનિ. ૨૩ તે ટાલ્યાં. નહીં. અંજન. ૨૪ કમલપત્રિ વાય. ૨૫ ટાલ્યું.

- વિષય વિદ્યા આત્માદ્યનુ મોહ મુનિ પીઠુ જોડ,
 મન મણિ નિ વાધિ ટાલ્યુ ન જાઈ તે ૯
 ગગનનુ લેખ ન દવઈ ડિ કીધિ આન ૧૦
 ગજચુખની નિદ્રાનુ ક્ષય નહિ નિશા અમાનિ ૧૦
 ૫ તે માટિ મિત્તારિ કઈ ર નાજુનિ અવનાગ,
 રૂપ, યૌન, વિદ્યા, ગમ્મિ અમાનુષી, મસાગિ ૧૧
 એ મવના અનર્થ વાપાઈ અ કના ઇ, એહ
 એકન મ્યયા અવિનય કરિ તેહનુ ગુ મહેદ ૧૨
 શાસ્ત્રજનિષ નિર્ગન કીની દુષ્ઠ યદ્યપિ ધુદ્ધિ,
 ૧૦ યૌવનનિ આરણિ તુલિ તા ચાઈ તેહ અશુદ્ધ ૧૩
 યૌન નય વપુ પામિય, અતિ રૂપ ગુણુ આમકન
 નેત્ર ધન યમ ઇ દીમિ અભારિ આરત ૧૪
 ચિત્તચયન મનુજનિ અતિ કગિ તા યૌવન,
 વિષય રસ આત્માદ્યતા તા અમૃત લાગિ તન ૧૫
 ૧૫ દિગ્મોહની પિરિ મોહ ચાઈ, જાઈ દેહની સાન
 ઉપદેશ ગુઝ સંજ્ઞાનિ લાગિ અવગિ નહિ અગ ન ૧૬
 મન રહિત જુ મન કુષ્ઠ, વાગિ તિલ ઉપદેશ,
 દર્પણુ માહ્યુ ગુ રૂપ ભામિ, તુલિ રજુ લેગ ૧૭
 રક્તિકમણિ મન રહિતદુર્લ, ગુ ભાસિ શશીના કિંગલુ
 ૨૦ ઉપદેશ તેહનિ પડગમિ જોહના શુભ આચરણુ ૧૮
 ગુરુ વચન જય જાહની, જે મકન ગુણુનૂ મૂન,
 કુદ્ધનિ અણિ પચા તે વાપાઈ અનિ રન ૧૯
 સાધુનિ મોલા કરિ તે કરીનિ જમ રાખ,
 કુખ સવિ ટાલિ સહી રે વિદગનિ જમ પખ ૨૦
 ૨૫ ઉપદેશ ભાસિ સાધુનિ, જોહનુ કામાતુર શરીર,

૧ પિઠુ એક ૨ માટિ વાધીક ગાતુ ૩ દવ આન ૪ નીદ્રાનુ મિ નહી
 અમાનિ ૫ કઈ ર નાજુનિ અવનાગ ૬ સુ ૭ નીર્ગન ૧૦ તુલિ માન તા અશુદ્ધ
 ૧૧ વિષય સમાયુ ૧૩ ચિત્ત ચયન મનિ અતિમ યૌવન ૧૪ આત્માદ્યતા અમૃત
 તન ૧૫ દિગ્મોહની આન ૧૬ સંજ્ઞાનિ નહી ૧૭ ગીત મન ૧૯ અગમિ
 શશીના કિલ્લ ૨૦ રેકના શુભ ૨૧ આચર ૨૨ ચાર્ણી ગુણુ ૨૩ અવગે ૨૪
 યમ રાખ ૨૫ દુષ્ઠ વિદગનિ યમ ૫૧ ૨૫ કામાતુર

- હૃદિય તેહનિ ગિરી બાધ, કાચિ ઘટિ જન્મ નીર ૨૧
 પ્રકૃતિનિ ગુણુ ચ કરિ, ઉપદેશ દીધા સુધ ?
 વિન વાધિ અતિ ધણૂ, સર્પનિ પાચૂ દૂધ ૨૨
 ચદન કાઢયી ઊપનુ શીતયી હુતાગન
 ૫ ૨૨ ચ નનિ જાલિ નહો ? તિમ દુષ્ટ પગતિ વચન ૨૩
 વડાનન પાગીર્ધ મીચુ ચાધ અતિ પગચક,
 ઉપદેશ તેણી પિરિ દુષ્ટનિ વિન વધાગિ મહાક ૨૪
 સમન મનનૂ પ્રધાનન ઉપદેશ રૂપી નારિ,
 પનિત પાખિ જેણિ આવિ વૃદ્ધપણૂ મમારિ ૨૫
 ૧૦ કનક વિણુ આભરણુ તે અનિ જ્યોતી વિણુ જીવન,
 ઉદ્દેશ રક્ષિત પ્રજાગ, ઉપદેશ ગનિ પ્રકાગિ ૨૬
 વિના જન તેહના મ્યનિ હિતચનના દાતાર
 પડજાની પિરિ ગમતૂ કહિ હાલાકાગ ૨૭
 ૨૦ નાએકે તા ગર્વથી તે સાલનિ નહિ કાન,
 ૧૫ મેટલાએકે ગ્રહિ નહો, સાલની ગહિ ગગન ૨૮
 મેટલાએકે ગજની પિરિ મીચિ ગુણી લોચન,
 મેટલાએકે નિમજિ ગુરુનિ વાની કહી વચન ૨૯
 નિપરીત પરગતિ રાધની, મૂછો નિહા અપકાર
 અનીકે ઉન્માદ ધન કરિ, જે નાના પિરિ નિકાર ૩૦
 ૨૦ રાનિ વદમી કરિ તંદ્રા, લખાડિ દિન રાતિ
 ઉવધિ માહિથી ઊપની તિન ગ્રહી એટની વાત ૩૧
 પાગિજતકે પદ્મથી લક્ષ્મીધ વીધુ રાગ,
 ચદ્રમાના શકેવથી તે વકતા પગભાગ, ૩૨
 અશ્વથી ગ્રહી અચનતા, કાનકૂટથી મોહગમ્ભિ,
 ૨૫ નિષ્કુતા કૌમુલ ચક્રી, મઘથી મદ અલિ યકિત ૩૩

૪ હુતાગન. ૫ દૂધ પ્રતિ વચન ૬ પા ૧૧૨ રીંગણુ પ્રચ. ૭ મહા. ૮ વૃદ્ધ
 પણૂ જેણિ આવિ ૧૦ તે જે જ્યોતિ ૧૧ ગહિત ૧૨ પ્રવગર ૧૩ ઇમતુ કરિ ૧૪
 નહો કાન ૧૫ મેટલા ગગન ૧૬ લોચન ૧૭ નિ વચન ૧૮ અવિક કનમ દન
 કિ જે ૨૦ ગા ૧૬૬ની તક્રી ૨૧ કહી માહિથી ૨૨ પાર તતકે ૨૩ પરિભાગ
 ૨૪ મદગમ્ભિ ૨૫ કૌમુલથી

- એ સંગતિ ગુણુ ગ્રહા લક્ષ્મી, અન્ય ન ગ્રહિન્નિ કાય.
 મત્તિ રાખી નવિ રહિ દાગુમાન, નાસિ સોય. ૩૪
 સદસ્ય સુલટ તે ખડું સેઈ પંજરિ રાખિ મૂઠ,
 તુહિ દાણુ એક માંદિ જાઇ, ભુ મદી માધ ગદ. ૩૫
- ૫ પ્રીતિ કાંઈ જાણિ નદી, નવિ જૂઠ કૃષ ગુણુ રૂપ,
 નવિ ચતુરતા શીઘ્ર જૂઠ, સાસ્ત્રમાન અનુપ, ૩૬
 જ્ઞાન, દાન નિ સત્ય લક્ષણુ ધર્મ નિ આચાર.
 ગંધર્વનગર તણી પિરિ દેખતા જાઇ દાણુવારિ. ૩૭
 ભ્રમરની પિરિ ભમિ કિહિ; કિહિ નવિ રહિ રિચરદામિ:
 ૧૦ નારાયણુનિ ભજી બીજુ કરિ છિ જે સ્વામિ. ૩૮
 લતા કેરી પિરિ યાઇ કિહિ વૃક્ષ આરદ;
 ચંપક તરુનિ પરદરી બાહિલિ વધગિ મૂઠ. ૩૯
 ગંગા જિમ વસુ તણી માતા, બહુ ચપલ તરંગ,
 તેહવી ગતિ લક્ષ્મી તણી; તે ધરી નાના રંગ. ૪૦
- ૧૫ સરસ્વતીઘ જેહવુ રે કીધુ અંગીકાર,
 ધૃષ્ટીઘ તાં પરદરિ ગુણુવંતનિ નિધાર. ૪૧
 કંટકની પિરિ પરદરિ એ પુરવ જે દાતાર;
 વીસારિ દુઃસ્વપનની ગતિ કરવુ જૂઠ આચાર. ૪૨
 અમૃતસહોદરી જાપનિ પણુ કહુઆં વદિ વચન;
 ૨૦ પુરગોત્તમની વણુભા પણુ નીચ સાથિ મન. ૪૩
 તપશ્ચાનિ એ વધારિ; અવિનય તાણુ ભંડાર;
 જ્ઞાનદષ્ટિનિ મૂઠ પરિ હરિ કરી આતિ અંધકાર; ૪૪
- વિપયલાલચિ વાહિયાં રે ઈંદ્રી પરવશ પંચ,
 જાણીઘ ચતસહસ્ર છિ, એહવુ કરિ તે સંચ. ૪૫
- ૨૫ એક મન પીડિ ઘણું, જાણીઘ અગ્રંખ્યાત.

૧ ગુણુ જિમ ગ્રહા. ગ્રહિ કાય. ૨ રાખી. ૩ રાખિ. ૪ માંઈ જાણિ નદી. ૫ જૂઠ. ૬ ચતુરતા નવિ. જ્ઞાન અનુપ. ૭ જ્ઞાન દાન. ૮ દેખતાં ૯ ભગિ કિહી સ્થીર ન રહિ ઠામિ. ૧૧ કીહિ. ૧૨ મૂઠ. ૧૩ ચપલ બહુ તરંગ. ૧૪ નાના. ૧૫ ચેહવુ. ૧૬ નિરધાર. ૧૮ વીસારિ દુઃસ્વપનની. એઈ. ૧૯ સહોદરિ. કહુઆં. વચન. ૨૦ મન. ૨૧ જ્ઞાન. પરિ...કરિ. ૨૩ વાટીયાં. ૨૪ જાણીઘ. ૨૫ જાણીઘ અગ્રંખ્યાત.

- લક્ષ્મીમદથી ઊપજિ અનેકવિધ ઉત્પાત. ૪૬
 અણુછતી તે ઊપજિ વેદના મરતકચલ.
 લક્ષ્મીમદ તે જાણુજી ભાઈ ! સકલ દુઃખનું મૂલ. ૪૭
 કામ ક્રોધ નિ લોભ મોહ લક્ષ્મી ચક્રી તે યાઈ,
 ૫ નિમિત્ત જોણિ જ્ઞાન સધલી દેહની તાં જાય. ૪૮
 દૂત, આસવ આનિ મૃગયા, સેવની પરદાર,
 વ્યસન સધલાં ઊપજિ તે ચક્રી સવિ સંસાર. ૪૯
 ઉપદેશ કુડુનું ન લાગિ, નિ યાઈ અતિ અજ્ઞાન.
 ગમનું ગમતું જે વદિ તે લાગિ પ્રાણુ સમાન. ૫૦
 ૧૦ તાહારિ તે કાંઈ નથી, નિ સદ્ગિ જિ તું ધીર !
 ઇંદ્રી વશ જિ તાહારિ; સવિ જ્ઞાન જાણિ વીર. ૫૧
 પિતા તૂઠિ દુદયિ પામ્યુ, કર્યાં સવિ સંસ્કાર.
 લોભ રાઈ પરહર્યું સંતોષ અંગીકાર. ૫૨
 રાજલક્ષ્મી ઊપાઈ, રે તાત દૂઆર, દેવ.
 ૧૫ પિતા તાહારાનિ નથી તે તુષણુ કેરી રેવ. ૫૩
 તું સકલ વિદ્યા જાણ્યુ જિ નિ જાણિ જિ બહુ ધર્મ.
 તથાપિ તુઝનિ કહું છું જે રાજવદના મર્મ. ૫૪
 પિતા તુઝનિ સૂંપિ જિ યુવરાજનું આસન.
 સાવધાન થઈ નિ ભોગવુ અભિરેક ઉચ્છવ ધન. ૫૫
 ૨૦ તાહારિ કુલકર્મ અજિ તે ધરુ ધુરાનુ ભાર.
 બંધુનાં મરતક સવિ જરથ કરાવુ અપાર. ૫૬
 મનુ સચિનિ સંતાપુ નિ રથાપુ કીર્તિસ્તંભ.
 મહરત દિન ઉત્તમ જિ જે રાજ્યનુ આરંભ. ૫૭
 શુકનાસ વચન કહી રહુ; દૂઆર થયુ રહિયાતિ.
 ૨૫ અમૃત માંદાં જિમ ઝીંચુ હુછ તિમ શુદ્ધ ભાવિહેજાતિ. ૫૮

૨ મઃશવ. ૩ જોગવો. ૪ કાંઈ. ૫ જ્ઞાન. ૬ અજ્ઞાન. ૭ ગમનું
 (૨). સમાનિ. ૧૦ સિદ્ધિનિ. ૧૧ જ્ઞાન જાણિ. ૧૨ પામ્યુ. ૧૪ દૂઆર. ૧૬ જોગ
 ૧૭ બહુ. ૧૮ ૧૧. ૧૮ તુઝનિ સૂંપિ. આસન. ૧૯ ઉચ્છવ ધન. ૨૦ કુલકર્મ તાહારિ
 અજિ. ધુરાભાર. ૨૧ મરતક જરથ. ૨૨ કીર્તિસ્તંભ. ૨૩ જનમ દિન છે. રાજ્યનુ.
 ૨૪ શુકનાસિ થયુ રહિયાતિ. ૨૫ ભાવિ.

- આણા માગી ગયું મદિગિ વીતા મટવા દિન
મુદ્દત દિન તે આવિયુ નિ હગખિયા સવિ જન ૫૮
- મગન કનસ ગળ ગયું મલિયા બુ જૂપાન,
નદી તીગથ સાગર મનિ જન્ય અણુ યા તનખાલિ ૬૦
- ૫ અનેકિ આણી ઓઝિ અનેકિ કનસ મભાગ,
નાના નિધની સગતઈ, બુ રતન નિધિ લડાગ ૬૧
- આનદમાણિ મિત્ર જન સવિ તીથન પાવન
અભિાક ગાઇ કગળુ આમનિ ખીસારી તન ૬૨
- અભિાકજનિ સનિ વહ બીનુ નીગનિ તા મગ
૧૦ રાજનદમીઇ કર્યું શરીગ માલિ પ્રવેગ ૬૩
- અતપુરી સવિ પરસરી આની ય તેણિ કારિ
વિનાસવતી માત ગ્રેમિ આદ્રહુદય અપાગ ૬૪
- એત અન અરગિયુ તેણિ, એત કુસુમની માન
એત મુકતાદન લેઈ નિ વધા યુ તતકાનિ ૬૫
- ૧૫ એત અગ બિન્ પિદિયા દુર્ગાઅકુગ કર્યું
આમન ઉપરિ વિરાજિ મિ કમન સગખા અરણ ૬૬
- કૂઅર સિંદાસનિ ખીકુ છત્ર ધરિયુ શીસ
મગલ કુંડ અતિ ધણા નિ વિમ્ર દિ આશિસ ૬૭
- કુંકુલિ ભેગ મૃદગ વાજિ, વર્તિઈ જયજયમાર,
૨૦ બદી જન બકુ મુતિ કરિ નિ નર્તિ તાડવ નારિ ૬૮
- કુનાદનથી પરગદુ અદ્ભૂત જે તા નાદ
ત્રેલોમ્ય માહિ ભમણુ કગિ, તેણિ ગપજિ આજ્ઞાદ ૬૯
- આસનનુ સવિ વિધિ કરી બદિયુ તે તતકાલિ
ત્વરાભગિ તે બદિયા અતિ આનદા બૂપાલ ૭૦
- ૨૫ દર્પ મગજન સહનિ થ્યુ સનુના મુખ રધામ

૧ આણા દિને ૨ મુદ્દત દિવસ આણીયુ હરથીયા જન ૩ મળીયા બદુ ૫ આણી જથથી કલમ ૬ નાના નિધિની બદુ ૭ પાવન ૮ ખિસારી તન ૯ નીંણિ ૧૦ ગળન ૧૧ અતપુરે ૧૨ માતા વિનાસવતી ગ્રેમ આદ્ર ૧૩ રવેત અરગિયુ તે રવેત ૧૪ રવેત ૧૫ રવેત બેધ દુર્ગા ૧૬ આસન ઉપરિ ગરમા થયું ૧૭ ખીકુ ધરીક શીસ આશીસ ૧૮ વાજિ ૨૦ બકુ મુતિ ૨૧ અદ્ભૂત થે ૨૨ બોડાદ ૨૩ બીયુ ૨૪ બદીયા ૨૫ મુખ સામ

- વૈરીની વિજીતિ સાથિ યાત્રિયુ તેણિ દાગિ. ૭૧
 ભીડિ ભારિ દાર ત્રુટિ, મુકતાદલ વિખરાય;
 બળીધ માદા વૃક્ષથી તે પુષ્પવૃષ્ટિ. યાય. ૭૨
 સ્વેદનલ ઝરિ દેલથી બળીધ ગજ મદધાર.
 ૫ આરયાન મંડપ થકી આન્યુ ફૂઅર વેગિ બાહારિ. ૭૩
 હસ્તિની શણુગારી રાખી માદા મનોહર મૂલ;
 પ્રથમથી તાં પત્રલેખા થઈ રહી આરદ. ૭૪
 આધોરણિધ આણી રાખી. ચડયુ તેણિ વીર.
 છત્ર શિર ઉપરિ ધડં નિ વિરાજિત શરીર. ૭૫
 ૧૦ ચમર વ્યગ્ન અતિ કરિ દેસ દેસના રાય.
 પ્રણામ રાય અકેકિ કરિ, નિ નામ સવિ કિલિવાય. ૭૬
 આભરણુ પિદિરિ કનકના થઈ રથુ ઝાકાર.
 અનેકિ ભારકર જગિયા તિમ કિરણુ આં વિસ્તાર. ૭૭
 ઇદ્રાણુધ આગણિ કર્યું બહુ પિદિરાવી શણુગાર;
 ૧૫ તૃપ કરણુ દોરિયુ, એમ નીસર્યું કુમાર. ૭૮
 સમીપિથી વૈશંપાયન સાંચરિ શુભ સાગિ;
 શોભા દીસિ અતિ ધણી; જાણી ખીલુ જીવરાજ. ૭૯
 પ્રથમ પ્રાચી દિશિ ભણી સાંચરિ સાથિ ચર.
 સેના સંગિ અતિ ધણી, બળીધ સાગરપૂર. ૮૦
 ૨૦ રજિ રવિ દીસિ નહીં નિ કુલાદલ અતિ હોય;
 જોલ્યું માહોમાલિ કુકુનું સાંભણિ નહિ ઝેય. ૮૧
 અશ્વમય સવિ મહી મડલ, કરીમિ દિશિ ચક્ર
 વ્યામ દીસિ આકલું બળીધ ઉદધિ નક. ૮૨
 અંતરિક્ષ સમ્યું છત્રમય અનિ ધ્વજમય આકાર.
 ૨૫ મુગટનિ મણિધ કરી નિ દીસિ અતિ અલુઆસ. ૮૩

૧ વિરીની. યાત્રીયુ. ૨ વિષય. ૩ બંલીધ. ૪ ક્રિષ્ણી. ૫ પુષ્પવૃષ્ટિ. ૬. ૪ બંલીધ
 ૫ આરયાન ફૂઅર ૬ હસ્તિની. રાખી. મહા. ૭ પત્રલેખા. ૮ આધોરણિ રાખી. ૯
 શીર જીપરિ નિ. ૧૦ બંજન. ૧૧ નાંજિ. ૧૨ તેણિ ચદ. ૧૩ જગીયા. ૧૪ બહ.
 ૧૫ તૃપ. દોરીયુ. નીસર્યું. ૧૬ સાગ. ૧૭ બંજે ખીલુ શું જીવરાજ. ૧૮ બંજીડ.
 ૨૦ નહી. ૨૧ જોલ્યું. નહી. ૨૩ બંજીધ ઉદધી નક. ૨૪ અંતરિ. ૨૫ મણિ કરી
 નિ. આલુઆસ.

- નાદ અતિ નીસાણુના જાણીય ગાગિ ધન.
જયકાર રાજદંધ આવયા તેણિ સમિ ત્રણ્ય ભુવન. ૮૪
- શરણુઈ સોદામણી નિ વાજિય મદનમેર.
ભાર પ્રાહારિ પીડિયા કલકલિ છિ દારેર. ૮૫
- ૫ ધંટ ધૂધર કાલલ વાજિ, અશ્વના હીસાર,
વારતા નવિ પ્રીછીય, ગજ તણા છિ ચીકાર. ૮૬
- એળી પિરિ અતિ સેન લેઈ દિગ્વિજય વ્યાપાર
દિસ જોનો સાચરિ; વસ કરિ રિયુ પરિવાર. ૮૭
- રજપટલ આકાશ દીસિ જાણી ખીજ બોમિ.
૧૦ કેટલા રજ વિગ્રમિ તે વીર દરિ રામિ. ૮૮
- સ્વેદ નરના, લાલ દયની, ગજ તણી મદધાર
રેણુ સધલુ ભીજાણુ; નિ ટલ્યુ તવ અધિકાર. ૮૯
- વિગતિ સવિ દીસવા લાગું; પૃથક્ સધસા પ્રાણિ;
સૈન્ય જોઈ વૈશંપાયન કુંઝરનિ કહિ વાણિ. ૯૦
- ૧૫ યુવરાજ ! તાહારિ પિતાઈ નથી જાણ્યા કીલા દેશ ?
કુણુ રાજ વસ નથી, જોહનિ તું હ કરેશ ? ૯૧
- કોટ કીલા નથી લીધા, જોહ લેશુ હામ ?
નમ્મુ નરપતિ કો નથી, જે કરાવશુ પ્રણામ ? ૯૨
- રતન શાં લીધા નથી, જે તજો લેશુ આજ ?
૨૦ કુણિ તાં આખ્યાં નથી, જોહનાં હરશુ રાજ્ય ? ૯૩
- પાણિ કુણિ જોડયા નથી, જોડાવશુ જે હાથ ?
છત્ર કુણિ નથી ઝાલ્યાં પિતા તવનિ માથિ ? ૯૪
- અમર કુણિ નથી હાલ્યાં ? નમ્મા નહિ કો ધીરા,
તજો તેહિ વશ કરુ જે મનિ આણી રીસ ? ૯૫
- ૨૫ ભગીરથ, દિલીપ, દશરથ, માધાતા, જૂપાલ,
ભરત સરખા વશ કર્યાં તવ પિતાઈ તતકાલિ. ૯૬

૧ નીસાણુના જાણીય. ધન. ૨ જિજ્ઞાસુ. આવશ્ય ત્રણ્ય. ભુવન. ૩ વાજિ. ૪ પીડિયા. ૫ કાલાલી દીધાર. ૬ કાંઈ વારતા. ૮ પરવાર. ૯ જોહ. ૧૦ કેદ. ૧૧ શ્વેદ. ૧૨ ભીજાણુ. ૧૩ વિગતિ સર્વ. પ્રાણુ ૧૪ કુંઝરનિ. વાણિ ૧૫ તૂડ. ૧૬ તોડ લેશુ હામ. ૧૭ કરાવ પ્રણામ. ૧૮ જોહનાં. રાજ. ૧૯ પાણિ. ૨૦ વૃહ. ૨૧ તોડ લેશુ હામ. ૨૨ માથિ. ૨૩ નહી જે ધીરા. ૨૪ મનિ. રીસ. ૨૫ દશરથ સરખા માધાતા ભરથ. ૨૬ દિલીપ સરખા.

- આગા તે મસ્તકિ ધરિ જિમ પુખ્ત ડરી માય
નિરતર તે વશ રહિ જિમ પિતા ડરિ જાન ૮૭
- જૂઠિ જૂઠિ રે રાજકુમર । સૈન્યમાગગ મૂઠ,
જેણુ દિશિ તે ચાલિય તે યામ દિશ દિગમૂઠ ૮૮
- ૫ દષ્ટિ કગિ તૂ જો લાણી, તે ધગ નમ્ર પાતાનિ
માહા ભારતના સૈન્ય જોહૂ તાદાઝ બન નિશાવ ૮૯
- આચ્છાદી આગગનિ લેછ જ્યગનમન એહ
ધંદુ સગખા અતિ ઉજ્જવન ગગન ચાપી દેહ ૧૦૦
- ૧૦ કૃષ્ણમહા ગેનના જર્જરિત થઈ નિ જાય ૧૦૧
- એહવી કરિ છિ વારતા ચાલતા પથ મુઝારિ
એમ કગતા આવિયા નિહા ઊતગવાનુ દાગ ૧૦૨
- અનેકિ તૃણમધ કર્યા મદિ મુદગ તોરણુ દારિ
ધવન મડપ પટ તણા, શોભા દીસિ અપાગ ૧૦૩
- ૧૫ શિખરિ આવી ઊતર્યા રાગગ જાણી નિરિ
ક્રિયા સવળી તિહા કરિ નિધિ સહિત પિરિ પિગિ ૧૦૪
- પ્રધાન રાયના પુત્ર બહુ ચ દરી વિવિધ વિનોદ
કથાવાતિ નીગમ્યુ તે દિનસ આજી મોદ ૧૦૫
- પિતાનિ ક્યોગિ યામ તાનાવેવી મન
૨૦ મિત્ર સપના રજા પાસિ વનિ વિનિધ વચન ૧૦૬
- દિવમ એણી પિરિ નીગમ્યુ નિ ત્રિયામા થઈ ત્યાહ
ગથા મુદર શિખર માહિ, શયન કીધૂ જાહ ૧૦૭
- વૈશંપાયન પાસિ ખીહુ, પત્રોખા નાગિ
કુય પાથરી નિ સતી છિ તેહ મહીદ મુઝારિ ૧૦૮
- ૨૫ પત્રોખા ગાથિ કરિ છિ પિતા ડરી વાત
પ્રસાસા સત્તુ કરી છિ અતિ સુમમન માત ૧૦૯

૧ આગન્યા ૨ ૨૨ ૩ નૂક (૨) ૪ દિસિ ચાલસિ તે નિશ યાહ ૫ ચ
૬ ભારત યેહૂ ૭ આચ્છાદિ આગગનિ તે ૮ રાજા તેહ ૧૦ જર્જરિત
૧૨ આવીયા ૧૩ જાગી ૧૬ સહીત ૧૭ પરધાન બહુ કગિ નિવિધિ ૧૮ જાગી
૧૯ મન ૨૦ વિવિધિ વચન ૨૧ નીગમ્યુ ત્રિયામા ૨૨ યાહ ૨૩ પાસિ બિહુ
૨૪ પત્રોખા ૨૬ પ્રસાસા અતિ સુમમન માત

- મુણ કદિ શુકનાસના; એમ કરતાં બહુ આવાપ
નિદ્રા આવી ફૂંચરનિ, સમિયુ વિરહ તણુ તાપ. ૧૧૦
- કાંઈ નિદ્રા કાંઈ જાગૃતિ, થયું એમ પ્રભાત.
હાડી સેના મજાજ કરી ચાલિયુ વીર વિખ્યાત. ૧૧૧
- ૫ ધરા કરતુ જાગૃતી, પરવત કરતુ ચૂર્ણ,
સરિતાનિ સુકાવતુ જે સદા ઇ જલપૂર્ણ, ૧૧૨
- વિષમ મારગ સમા કરતુ, ધરતુ ધનુષ નિ આણુ
કૂર કંટક મારતુ જે ચાર દિસક પ્રાણિ, ૧૧૩
- બીત જનનિ શરણુ દેતુ, લેતુ બહુના દડ,
૧૦ વશ કરી અભિષેક કરતુ રાજપુત્ર અખંડ, ૧૧૪
- દેશ બેઝડ વાસતુ નિ ધરમના આરંભ
હામિ હામિ ચાપતુ જે કીર્તિ દેરા ચંદ્ર, ૧૧૫
- ચિત્રનિ રિચર ચાપતુ, આપતુ આશ્રમ ગામ,
કીર્તિ નિજ ગવરાવતુ તે કરતુ ઉત્તમ કામ, ૧૧૬
- ૧૫ પૂર્વ દક્ષિણ પશ્ચિમ ઉત્તર દિશા જીતી આરિ
વરસ તુહે વશ થયું એણી પિરિ સવિ મંસાર. ૧૧૭
- મહીમડલિ જમણુ કરતાં કદાચિત ઉઠાસિ,
હેમકૂટ પર્વત નિકટ કૈલાસ કેરિ પાસિ ૧૧૮
- મુવર્ણપુર આવ્યું કિરાનનું પૂર્વ સાગર તીર;
૨૦ વિશ્રામકારણિ દિવસ કેટલા રહ્યુ તે તાંહાં વીર. ૧૧૯
- અનેકિ આવી બેઠણાં જે રતન બહુ ભંડાર.
રાજફૂંચર વશ થયા તે આવી કરિ જુદાર. ૧૨૦
- દેશ સમગ્રા શુદ્ધ કીધા, ટાલ્યા કંટક ચોર;
અતિ મનોદર દેશ કીધા કાઢાવતા જે ચોર. ૧૨૧
- ૨૫ એણી પિરિ તે દેશ જીતી રહ્યુ તિલાં વિશ્રામ

૧ શુકનાસિના. ૨ ફૂંચરનિ નિ વિરહ સમીયુ તાપ. ૩ કાંઈ. કાંઈ જાગૃતિ એમ થયું તિહાં પ્રભાત. ૪ ચાલીયુ. વિજ્ઞાત. ૫ સરિતાનિ સુકાવતું ૭ બાણ. ૮ પ્રાણ. ૯ બહુના. ૧૦ વિશ. રાજપૂત્ર અખંડ. ૧૧ હાંમિ હામિ. ૧૨ નિચરિ. ગાંમ. ૧૩ આર. ૧૪ નિવડ આવ્યું કૈલાસ કેરે પાસિ. ૧૫ મુવર્ણપુર કિરાનનું. ૨૦ વિશ્રામ. ૨૧ બહુ. ૨૨ રાજફૂંચર. ૨૩ દેશ કીધા. ૨૪ ચે. ૨૫ હીસ. વિશ્રામ.

(સેન્ધુ આદિ અનિ વગેરે, જે રૂપ રૂપ કમ ૧૨૨
 રૂપ કહે છે તારાં પુત્રને કહે ન અનિ
 કહે અણુ કદા એવો એવી અનિ દેવ ૧૨૩

કલ્પે ૧૩.

૫

ગા. ગુ.

- દંડ શુદ્ધ થઈ નિ અમવાજ મમગ ચ'યુ રાગુમાઝ
 મૃગયા વન નાહિ નીમ્લ, પર્વ-નિ પામિ પરવર્ષ ૧
- ગિન્ધી દનન્ તેણિ દરિ કિનરમિયુન દી તેણી વર.
 અપૂરવ તે દગ્ધન ભણી જોવની દંજી થઈ મણી ૨
- ૧૦ અથ અવાવિ પાનિ નિદા, ભયભીન નિદ નાસિ નિદા
 દંડાયુધનિ પ્રાદાર તે કરિ, પાગિ પગિ પૂદિ પરવરિ ૩
- મેના વિણ એકાકી વન દગ્ધ દેવ ચાલુ રાજન
 'હવઝા ગ્રહ', હવઝા ગ્રહ સહી' અવ્યુ પનર જોજન વહી ૪
- અથ તણિ તા વેગિ અપાર મહરત એક, ન લાગી વાર
 ૧૫ મમીપિ આબ્યુ એ જોટિ, પર્વતશયિ અકષ્ તેટલિ. ૫
- ના કિનગ્જેઝ જદા, વીરિ વાધી દણિ તદા.
 જાવી હય ગમ્યુ દદ કરી મન માહિ માદા નિતા મરી ૬
- અમન્ય અથ આપણિ શરીર હસી નિ મનિ વિમાનિ વીર
 મિ કીધુ મિથ્યા આયાસ 'ખા'મુદિ જુદુ વિચારા ૭
- ૨૦ એણિ ગ્રહિ કિન્નુ નહિ અર્થ 'મિથ્યા થમ મિ કીધુ અનર્થ '
 રિપ્ર કાજ નુહુ કાષ્ઠ ધર્મ, અનિ નદી દાગી કર્મ, ૮
- શુરુ દેવનુ નુહુ કાજ, મિથ્યા દુ રકષકિ આજ.
 મેહેની મેના સવિ પરિવાર આયુ એકનુ અરણ્ય મુજારિ ૯
- અથમુખ નિહનિ અણુમરી મરખ શુદિ મદા મિ કરી
 ૨૫ વાટપથ સેના નવિ લદ્ કર્મ આપાગુ કુંનિ કું ? ૧૦

૧ ધણુ, ૨ મુનિ ૩ ધ્યેન ૪ 'કલ્પ' ૧૩ 'નથી' ૭ નીસારું ૮ કપોત ૧૦
 મિયમીત જિન્ ૧૧ પાગિ(ર) તિલકાં પુરિ ૧૨ વન રાજન ૧૩ વાજન ૧૪ અગ
 તણિ વેગિ ૧૫ આબ્યુ ચેટલિ ચુ મઝયા ૧૬ હીફ યદ ૧૭ દિ રાખુ ૧૮
 મનિ ૧૯ હમિ નિ ૨૦ નદી લમ કીધુ ૨૧ નદી ૨૨ રકષકી ૨૩ મરખ
 ૨૪ જિદેનિ મૂરખ

- કિંનર મિથુન ઉપરિ રહી દષ્ટિ, સેના નવિ જોઈ મિ પૃષ્ઠિ.
અહીં માનુષનુ નહિ સંચાર; મારગ કુણુ કહિ નિર્ધાર ? ૧૧
મુવર્ણપુર સીમાથી પછી નિર્માનુષ સાંભલિઈ અગ્નિ.
આ વન માંહિ કો નવિ રહિ, મુવર્ણપુરની વાટ ને કહિ. ૧૨
- ૫ આગલિ ગિરિ દીસિ કેવાસ ઉત્તર દિશિ વિદ્ય પ્રકાશિ.
દક્ષિણ દિશાઈ માહારિ પ્રયાણુ. વાલ્યુ ઘોડુ કરી નિ પ્રાણુ. ૧૩
વક્ષી વિમાસિ અંતર જ્ઞાન મસ્તકિ સ્પર્શિ થ્યું મધ્યાહ્ન.
યાકુ હય; હૂં તરણુ ધણુ, કુહુનિ કહૂં ? કો નહિ આપણું. ૧૪
દ્વિપાકુર જી કોમલ મિલક, અશ્વ ચારીય, યાકુ દલક. ૧૫
- ૧૦ જી સરિતા કુદ નીઝરણુ, પાંડે અશ્વ, પપ્પાલં ચરણુ. ૧૫
યાકુ ટાલી નિ તુખાર, કરી રનાન નિ પીજી વારિ;
વૃક્ષ હેઠિ જોઈ શુભ દામ મહસ્તમાત્ર કહૂં વિશ્રામ. ૧૬
અરકુપરકુ અન્વેષણુ કરિ; જલાશયનિ જોતુ દિરિ.
એહવિ મારગ માંહિ પ્રયાણુ દીકાં નીર તણું ઈધાણુ. ૧૭
- ૧૫ વનગજ પાણી પી નિવત્યા, પર્વત પ્રૂઠ પંચિ જિહ્વાં પત્યા,
પડિયાં કમલ તણું બહુ જાલ, કર્દમ, કમલતંતુ, શેવાલ; ૧૮
બહુ પ્રચુર પોયણુ પાંખડી, કુમુદ કલારની એકડી પડી;
પુષ્પસ્તવક પક્ષવ શુભરંગ, ગુંગરવ કરિઈ અતિ ભુંગ. ૧૯
એહવુ મારગ દીકુ જયા, રાજપુત હરખ્યુ સરયા.
- ૨૦ નિરખિ જિઘી ગ્રીવા કરી શોભા અતિથન તે વિસ્તરી. ૨૦

✓ / અઝંઝાદ નામિ સરવર પ્રૂઠ એટલિ દીઠું અશ્વારૂઠ.
ઉપરિ તરુઅર તાલ તમાલ જાલા જાત્રાકાર રસાલ. ૨૧
મણુમિલચિલા દલી ગજદંત, કપિલ ચેણુ દીસિ તટપ્રાંત.

૧ ઉપરિ. ૫ષ્ઠિ. ૨ નદી. ૩ શીમાથી. ૫ કેવાસ. ૬ દક્ષિણ દિશા. ૭ જ્ઞાન. ૮ નદી. ૯ યદિય. ૧૦ નીઝરણું. પાંડ. ૫પાણું ચણું. ૧૧ તુખાર. રનાન. પીકું. ૧૨ કાંમિ. મહસ્ત. વિશ્રામ. ૧૩ જલાશયનિ. ૧૪ પ્રયાણું. ઈધાણું. ૧૫ પાંખડી. ચેલાં. ૧૬ પક્ષયાં. બહુ. કર્દમ મદન તંતુ. ૧૭ પ્રચુર. પાંખડી. કલાર તળી એપડી પડી. ૧૮ સ્તવક કરિ. ૧૯ યથા. રાજપુત. હરખ્યુ. ૨૦ નિરખિ. જિઘી. ૨૧ અઝંઝાદ નામિ સર પ્રૂઠ. ૨૨ ઉપરિ તરુઅર સાલ. ૨૩ મણિસાલ. પીત રેણુ.

- પાપાણ્બોદ તણી મજરી હામિ હામિ જાણી કોતરિ. ૨૨
 દસ, કારંડવ, ચકી બહુ આનંદિ કોડિ પખી સહ.
 સ્કાટિક મણિ તણા સોપાન રચના અતિશિ તેણિ રથાનિ. ૨૩
 ત્રધલોકમધ્યમીનિ ધામ વસવા કીધૂ ઠિ અભિરામ.
- ૫ જાણી ય શિવજનું હાસ્ય સરોવરરૂપિ પરકાશિ. ૨૪
 અતિશિ નિર્મલતા થી બાણુ ? જાણી મન મહામુનિ તણું !
 જાણી દેવ દૈત્ય મલી જોડિ મિહિરામણુ મયિજિ અતિ કોડિ, ૨૫
 અતિ ઉત્તમ અત્રત નીસરૂં જાણી ય એ તેણિ ભરૂં !
 મહત નીલ અનિ શ્વેત નિ પીત દીસિ અંગુજ મધુકર ગીતિ, ૨૬
- ૧૦ ડૂંજિ કોઠિલ મધુરધ સાદિ, પડછદિ જીપજિ ઓહાદ. ૨૭
 દર્શન મુનિ જનના મન હરિ, કામીનિ કામાતુર કરિ.
 પવનહુ વેગિ વાધિ તરંગ, જાણી ઉદધિમ્પદ્યો અગિ. N L
 જે એ મેહેલી રથામશરીઃ યયન કરિ ઠિ ઉદધિ નીરિ, ૨૮
 ચતુરપણું કાઠ નહિ મુરારિ જે નહિ સેવિ આહાવુ હાર,
 ૧૫ જાણીછ એ પૂગવિ સદી, એપી વેવા પ્રગટ્ય નહીં, ૨૯
 જાણી સક્લ જીવન જલ થયૂ તેહ અપી નિ મર નિરમિયૂ
- ચાલી આવ્યુ દક્ષિણુ તીર, અથ ચકી જિતરિયુ વીર. ૩૦
 આપિ જિતારૂં પહાણુ છદાયુધ જુઠયુ મહી માણુ
 દુર્વાકર આગવિ લેઈ ધર્મા, ભાવિ ષ્ટવા ભક્ષ તે કર્યા ૩૧
- ૨૦ પારૂં નીર, પખાણુ તુરી, આણુ બાહરિ, છાયા ખરી ૩૨
 કનકસંખવા બાખુ ચરણિ, આગવિ હરિ મેહેલિઆ તરણુ
 જલ માહા પીઠુ રાજકુમાર, ગાણુ ગજની પિરિ વારિ
 સ્નાન કરી કીધૂ રવિ ધ્યાન, તૃપાતુ કીધૂ જલપાન, ૩૩

૧ પાપાણ્બોદ હામિ(૨) સહી સોભા થી ૨ બહુ આનંદ પખી સહ ૩ સો-
 પાન રથાનિ ૪ ત્રેલોક્ય ૫ જાણે શિવજનું પ્રકાશિ ૬ જાણે મન ઉજાણે જોડ
 મિહિરામણુ મયિજિ કોડ ૮ અમૃત નીસરૂં જાણે. ૯ રત્નનીલ સ્વેત. ગીત ૧૦ મ
 ધુરે સાદ પડછદે ૧૧ કામીનિ કામાતુર ૧૨ પવન વેગ જાણે ઉદધી અગ ૧૩
 જે રામ ઉદધીનીર ૧૪ નહી જે સેવિ ૧૫ જાણીછ છે જે તેણી વેવા
 ૧૬ યાદિ યજ્ઞ નિર્મયૂ ૧૭ આવ્યુ દક્ષણુ જિતરીયુ ૧૮ માણુ ૨૦ પપાણુ
 પરી ૨૧ રાવવા, ચણું મેહેલીઆ ૨૨ પિઠુ ૨૩ સ્નાન ધ્યાન પાન

- કામાતુની પિરિ સુનિગાય હદિ ધગિઉ અણુજ મમ્ભાવ
જન થકી બહુગિ નીસર્યુ, વતામડપ દેહિ ષગર્યુ ૩૪
- મુંદર શિવા ઉપગિ તેગિ હાગિ કમવપન પાયરિઆ આગ,
મુર્તમાન કરી ગિચ મન ખીર તિડા વાવી આમન ૩૫
- ૫ વચ્ચ ઉતારી પિંડવ કર્યુ લેઈ મગ્નક ઉપગિ ધય.
- એવિ ઈદ્રાધુધ જે તુરી ગ્યુ કર્યુ મિ ગમરા કરી ૩૬
- મેહેવી તૃણુ ઓરા ગમરી ગ્યુ માભવિ ત્રવણિ ધરી.
તર મૂઅગિ સાભલિડા મીત અમાનુષ યત્રી યુત રીતિ ૩૭
- વાગિ રીણા મધુગિ નાદિ માલનના મનિ અતિ આહાદ ૩૮
- ૧૦ ત્યજ સાથક આલ્યુ રાગ ગિહાથી ગીનપ્રનાહનૂ પૂર. ૩૮
- આગલિખાલિ અદુદિસિ જ્વેય, જે, ગામ સોનવિદીસિ માય
કરી પહાણુ અડધુ હય ગય, ગીત માલયિ તે દિસિ જાય ૩૯
- હગિણી નાદિ મોહી જેદ, પથ દેખાડિ રાનિ તેદ.
બકુલ એનથી માલ લવગ કુસુમ મુગધ પનન ગત ભુંગ. ૪૦
- ૧૫ મગ પશ્ચિમ તગ મુણતુ રાગ આલ્યુ મૂઅર મનિ અતગગિ
જૂદા તુ એક આગવિ મૂદ ગિવાલય ચન્ય અનિ મૂદ, ૪૧
- પાખનિ બહુ પાદપિ આન્યુ, જાણી ઉપગિથી વેતપ
ગાલ તાન કુમ્પા સદકાર, કોટિય કલરવ અનિ ગુમગ ૪૨
- નિનિધ પનન વામ અતિ ગમ તરઅગ ફલભરિ ગદિયા નમ્ય
- ૨૦ સુધાધન્ય દીસિ અલિરામ, મુદર નાના વિધ ચિત્રામિ ૮૭
- પાખનિ શાખામૃગ બેઝમિ, એકે વૃક્ષથી ખીજિ પલિ
અનેકિ પખી કનરવ કરિ, નખી રાનું જમ ઉચ્ચરિ. ૪૪
- નામવહી વૃક્ષિ અતિ ચડી દીમિ દેહવિ પાસિ અડી
પરવાથી અ.ર અતિ રક્ત નાના દુમ દીમિ અતિ વ્યક્ત ૪૫

૧ કામાતુની હદિ ધગિ અણુ / સુમલ્યાવ ૨ નીશર્યુ ૩ હગિગિ પાયરીઆ
૪ મમ્ભન મન ગિહુ આસન ૫ ઉપગિ ૬ એવવિધ ચે ૭ અવલે ૮ કુમગ સાંભ-
લીડ ૯ નાદ મનિ કટી. ૧૦ ચિહાથી પ્રવહનુ ૧૧ તે માય ૧૩ ચેદ દેખાડિ
૧૫ પચ્ચમ કૂઅર અતુગમ ૧૬ ચન્ય ૧૭ પાયલિ બડ પાદ. જાગે વપરિચી
૧૯ ગમ બગ રહા નમ્ય ૨૦ અગિગમ નાના વિવિ ચિત્રામ ૨૧ પાયલિ
શાખામૃગ ૨૨ ચની જાણે યરા ૨૪ વ્યમ્નિ

- અન્ય જોભા શી કહ પ્રકાશિ 'જાણી શ જીલુ ટૈયામ
ચદ્રપ્રભ આગત નામ, નિકટ તેજનિ નિનન ધામ ૧૬
- પ્રતક જે આદોલન થાય, પીડી ધૂનિ ભગણુ કાય,
જાણી સિવદર્શન શ નેદિ ભગ્નધારી જન કીધુ દેદિ. ૪૭
- ૫ વાદ કાયા અનિ ઢેવાય, જાણી પુણ્ય તે તાણી જાય.
મૃદિક મ્નેલ આગિ નુવિજાય મંડપિક દીડી તનકાલિ. ૪૮
- તે મધ્ય અતિ ઉગ્ગલય મ્મ મુક્તાશિયા તખ્ન મિવલિંગ
મંગાપકજિ પૂજ્ય રાજ, નામ અતુર્મુખ િ શિવ ત . ૪૯
- દેખી મ્યાનક તે વિખ્યાત ચદ્રાપીડ ચલુ રલિવાત.
૧૦ મન્મુખ દક્ષિણ મૂર્તિ જયા પાસિ બીડી દીડી તયા ૫૦
- ખાલી વાલી પ્રભાસન અતિ પાકુર મનોહર તન.
જાણી દીર્ઘ કાય તપ જેદ પુદ્ગલત થયં છિ દેહ; ૫૧
- અથવા ગજાજન શ મ્મવી પિંડ બધાણુ, યર્ષ પૂતથી,
કાય કાતિ અતિ ઉગ્ગલય ધગિ જાણી ભવન એત શ કરિ. ૫૨
- ૧૫ નકાટિક ભિત્તિ મમીપિ ગહી મૃથક યદી તે ભામિ નદી.
જાણી દર્પણુ માદા પ્રતિભામ, જાણી શુક્ય આગ્જાણુ વામ, ૫૩
- જાણી ગિ આની છિ શરણુ બીડીતી રામુ કેરે ચગણુ,
જાણી અકલા પરગી, ક જાણી દિમાચય તરી, ૫૪
- જાણી ક્ષીરોદધિની ગિદિ, અથના ગૌરીમનની શુદ્ધિ,
૨૦ કાર્ત્તિમ્ય કેરી તપ ક્રિયા, વૃથભ દેહ પ્રભા શ પ્રિયા, ૫૫
- મુનિજનન ધ્યાન તણી મપદા દેહ ધગી શ આની તા
જાણી શ મજનની ધરી, અમ્મનકીણુ પિંડ થત જરી; ૫૬
- અથના શ કીધી કર્પૂગિ, અથના ■ મુક્તાશયગિ,

જાણે નાસિ ૭ નીકટ શીવનુ ધામ ૩ ૨ે આંવન ઘિદિ ભગણુ ૪ જાણે
શીવ નેદ દેહ ૫ જાણે પુણ્યપગણિ તાણી ૬ મ્મય ૭ મધ્ય ૮ અતુર્મુખ નામિ
મિવ તખ્ન ૯ દેખી મ્યાનક વિજ્ઞાન ગ્જીયાત ૧૦ ને પાસિ દક્ષિણા સન્મુખ બિડી
વાલી બિડી પ્રભાસન ૧૧ તન ૧૨ જાણે ૧૩ બધાણુ ૧૪ જાણે મ્મેત ૧૫ પ્રથક
નદી ૧૬ જાણે જાણે શુદ્ધિમાદુ ૧૭ જાણે આગિ રાજુ મન ચર્મ. ૧૮ જાણે
જાણે દેમાચય ૧૯ જાણે ગીર્ષિ ૨૦ તણી ૨૧ ચગ્નુ વિજ્ઞાન ૨૨ જાણે
અમૃત ચર્મ ૨૩ કર્પૂગ ચુ

- રજત-તણી જાણી શું ખરી; અથવા કુંદ કુસુમની કરી; ૫૭
 દેતકર્મલ નીપાય કાય. તનુસેવા કાંઈ કહી ન જાય.
 ધરતી રકંધલગ્ન શુભ જટા, જલકણુ રાજિત, વિદ્યુત છટા. ૫૮
 નયનવટિ ભરમતિલકલુતિ લસિ, જાણી ખંડ ધર્યું છિ શશી.
 ૫ નયણે જોતી શ્રીપશુપાલ, જાણી પૂજતી પંકજ માલિ. ૫૯
 દંતબ્યોત્સના કરતાં ગાન જાણી કરાવિ સિવનિ રનાન.
 ધાત્રીફલ માનિ શુભ ગંદિ મુક્તાફલમાલા ધરિ કંદિ. ૬૦
 પીન પથોધર યુગ્મ મુસંમુ, જાણી મોક્ષદારના કુલ;
 ગણિ હાર ગંગાનિ તીરિ ખીઠા હંસ યુગલ મુશરીર. ૬૧
 ૧૦ કમ્પસતા વનકલ્પ કરી ધરતી સુદમ વસ્ત્ર ઉતારી, ૬૨
 બ્રહ્માસન કોધિ શુભ પાગ અતિ ઉત્તાન દીસિ જે રાગ,
 તેણિ રક્ત દીસિ પ્રતિગિજ દુકુલ પિદ્ધિ શુભ નિતંબ. ૬૩
 સેવિ એણી પિરિ ધોવન જાણી શિષ્ય વિનીત સુમન.
 દંતધટિત વીણા ઉચ્છંગિ જાણી મુતા મુકોમલ અંગ. ૬૪
 ૧૫ દક્ષિણુ કરિ કરતી સ્વરનાદ રાગ રાગિણી ભેદ પ્રવાદ. ૬૫
 તાનમેહલી અથાવિ ઇમ પ્રત્યક્ષ મંધર્વવિદ્યા જિમ.
 સકલિ સંભિ પૂતલી કરી, વીણા કર માંદિ રહી ધરી; ૬૫
 રૂપિ તેહિ સેમતા આણુસરી જાણી શું સધલી અનુચરી.
 નાના તાલમાન અનુભવિ, નાદિ નીલકંઠ રીઝવિ. ૬૬
 ૨૦ મૃગ મધર વાનર વન કરી સાંભલવા રજા શ્રુતિ ધરી. ૬૭
 જાણી ગગન ચક્રી જીતરી સુરસરિતા યર્ધ મુંદરી.
 તૃણા રહિત નિ નિર્મલ્ય ચિત્ત, જાણી સાગર પૂરણુ વિતિ. ૬૮
 નિરાલંબ જાણી બીદ્યબુદ્ધિ; જાણી પૃથ્વી સરવિ સિદ્ધિ. ૬૯
 નિમલ બીડી એકિ ઠામિ જાણી લખી હુષ ચિત્રામિ.

૧ જાણે. ધરી. ૨ નીપાય. કાંઈ વિદ્યુત. ૪ લસિ. જાણે. ધર્યું. ૫ જાણે. માલ. ૬ યોત્સના. ગાન. જાણે. રનાન. ૭ માનિ. ૮ મુસંમુ. જાણે. ૯ ગંગાની તીરિ. ખીઠા. ૧૦ કમ્પતા. સુદમ. ૧૧ બ્રહ્માસન. ૧૨ દુકુલ. ૧૩ યોગન. જાણે. સુમન. ૧૪ ધટિત. ઉચ્છંગિ. જાણે. ૧૫ રાગિની. ૧૬ તાન. ઇમ. વંમ. ૧૭ રાગ્ય સ્વંમ. ૧૮ ૧૫. જાણે. ૧૯ તાના તાન માન અનુભવિ. ૨૦ વાનર. ૨૧ જાણે. ચરીતા. ૨૨ રહીત. જાણે. ૨૩ જોષની બુદ્ધિ. જાણે. પૃથ્વી; ૨૪ બિડી. કાંમિ લિમ. લખી. ચિત્રામિ.

- નિર્મલસર, રહિત અહંકારિ; મમતા સ્પર્શિ મહો લગારિ. ૬૯
- વિષ્ણુ જાણીધ વર્ષ અદ્ધાર; અમાનુષ માટિ નિર્વિકાર;
પાશુપત પ્રત ધરતી દેહ; નાદ મગ્ન મન બીડી તેહ. ૭૦
- ૫ અમ્મ થકી તતક્ષણુ જીતયું; હિંધ તરુચાખા બંધન કર્યું; ૭૧
- જઈ શિવ ચરણિ કરી પ્રણામ જોવા લાગુ તેણિ કામિ.
મીટિ ભરી નિરખી કામની; વિરમય થ્યુ જોતાં ભામિની. ૭૨
- અતિ આનંદ અંગે તે ધરી, મન સાથિ વિકલ્પ જ કરિ.
- અણુચીત્તયુ આણી ભોગ મેલિ દેવ દયા સંયોગિ. ૭૩
- ૧૦ જાણ્યું હું વનિ જૂલુ પડ્યુ; કિંનરચુગ્મ પૂઠિ રડવડ્યુ;
નિર્જન દેખી થયુ નિરાશ; મિથ્યા કરુ મુગધા આવાસ; ૭૪
- તે શ્રમ સધલુ ધ વીસર્યું; માનુષજન્મ કૃતારથ કર્યું.
દેવદેહ વિણુ દુર્લભ જેહ દીડું રમ્ય સરોવર તેહ; ૭૫
- નયન તાણું ફલ જોતાં થઈ; દુઃખમાત્ર દેખતા મળે;
- ૧૫ માનુષનિ દુર્ગમ સંચાર મારગ દીકું દિવ્ય અપાર; ૭૬
- અમાનુષ સાંભલિજી ગીત જેણિ મન અતિ યાદ પ્રીત;
અનુસરતાં કીર્તનનિ નાદિ એ મુંદર દીકું પ્રાસાદ; ૭૭
- શિવદર્શન કરતાં અતિ નેહિ દીકી મોહન કન્યા એહ.
આકૃતિ જોઈ કડું અનુમાન, નુહિ એ માનુષનું સંતાન. ૭૮
૨. મુંદરતા અનોપમ મટિ મૃત્યુલોકિ ઉત્પત્તિ કિમ ઘટિ ?
જુ ઉત્પત્તિ નહિ આકાશ, અથવા જુ નહિ ચડિ કેસાસ, ૭૯
- જુ પાસિ જઈ પૂછું વાત કિહાં જન્મ, કે માત નિ તાત,
પ્રથમિ વિષ શા કારણુ જાણી એહ અવસ્થા તપસ્મા તણી ? ૮૦
- અતિ આશ્ચર્ય દીસિ છિ; વલી વાત કાંઈ નવિ જામ કલી. '

૧ નિર્મલસર. ૨ રહિત. ૩ સ્પર્શ. ૪ લગાર. ૫ જાણીધ. અમાનુષ. ૬ બિટિ. ૭ માહિ. નયણે નિરખી. ૮ જીતવો. ૯ શાખા. ૧૦ ચરણે. પ્રણામ. તેણે. ૧૧ નિરખી કામિની. થ્યુ ભામિની ૮ ધરિ. ૧૨ અણુચીત્તયુ. સંયોગ. ૧૩ દેખી. મુગધાં કરુ. ૧૪ વીસર્યું. માનુષ ૧૫ થેહ. ૧૬ નયનત ફલ. યજ. દુઃખમાત્ર દેખતાં જણું. ૧૭ અમાનુષ સાંભલીલ. ચેણિ. મનિ. પ્રીતિ. ૧૮ શીવ. નેહ. કન્યા. ૧૯ કરતાં અનુમાન. નુહિ માનુષનું. ૨૦ નહી. નડી. કેલાસ. ૨૧ પૂછ. ૨૨ એ. તપસા. ૨૩ આશ્ચર્ય.

- એહવુ મન મુ કડી વિચાર તેદ જ ભણિમકપ મુઝારિ ૮૧
મંતલ એક બીડું આણુમરી 'સૂતિધ ગાનિ પૂઠ પરિ' કરી.
- જોટવિ મૂનૂ જીન રસાવ, વીણા મુકે મળદ, તનકાલિ ૮૨
વેગિ બરી તે ભામિની, પ્રદક્ષિણા કરી ગજગામિની,
- ૫ નામી સિવનિ ચરણિ શીમ, મંતોખ્યા ઝોગિપતિ ઈગિ. ૮૩
ફૂંચર સાદ્યમ્ નિહાવતી, જાણી દગિટધ દુખ ટાવતી,
જાણી તીર્યજલિ ક્ષાવતી, તપિધ મવિ પાનક આગતી, ૮૪
નિર્ધિકાગ મતિ આણી હદિ ચદાપીડ પ્રનિ ઇમ વદિ,
'મુખિધ આપ્યા' કુદુ, માદાભાગ, આણિ વનિકિમ દીધા પાગ? ૮૫
- ૧૦ માનુ'નુ જિહા નહીં પ્રવેગ, કિમ પાવન કિધુ આ દેશ? ૮૬
આવુ જી માદાગિ આશ્રમ, માચરીધ અતિથિનુ ધર્મ '
વચન માલકી યુ રલિઆતિ. અનુપ્રદ માન્યુ મનિ વાન
જાડી ભકિતધ ક્યુ પ્રણામ. ચદાપીડ વદિ તે કામ - ૮૭
'જો આગા પિઉ, કૃગોદરી, તે દ કડ જોલ સિરિ ધરી.'
- ૧૫ પશિનીનિ પૂદિ માચગિ; ગિધ્ય તપી પિરિ પરવરિ. ૮૮
જાતા ફૂંચર કગિધ વિચાર, 'કાએક અદ્વિતનરૂપ અપાર '
મુઝ શં જોલી આણી પ્રીતિ લલમ મધ ગયુ એ રીતિ ૮૯
વિનમ કડી પૂછીશ, વિન્તાર પોતાનુ કિદિશિ પ્રકાર. '
- એહવું મનિ ચોતરુ જન્ય. પદ્મસતમાત્ર પદ્મતા રાય ૯૦
- ૨૦ દેખિ તમાલ તચુ અતિ વન, જાણી ચ આચમિઉ દિન. ૯૧
પુષ્પિત પાદપ, અવિ ઝંકાર, વદિ નીઝગણુ તારી જલધાર,
અતિ મુદ્દ ડોમવ પાપાણુ, ગુન દીડી ત્યાહા સુપ્રમાણુ.
મોગપદ. કમડુલુ તિહાં, વનકવ નિ વિશાખા જિહા; ૯૨
નાલિકેરી ફલ કેડ પાત્ર; ઉપાનહ સુગમ મુદુમાત્ર,

૧ મન ૨ જિહા. સુતિ ઇ નાંન ૩ મુદ્દ મુક. ૪ નામિની ૫ પ્રદક્ષિણા. ૫ નાંમી ચગ્લે મંતોખ્યા ૬ નેહાવતી જાણે દીડીધ જાણે તોગ્ય ૮ આણી એમ. ૯ મુખિધ. આણિ ૧૦ માનુષનુ ચિહાં ૧૧ આશ્રમ અતિથિનુ ૧૨ રવીઆતિ માન્યુ. ૧૩ ભક્તિ ક્યુ પ્રણામ કામ ૧૪ ચે દુ. નેદ ૬૭ ૧૫ પશનીનિ. ૧૭ આણી ૧૯ મનિ નવતાં ૨૦ દેખિ તાલ વન જાણે આચમીક દીન ૨૧ નીઝગુ ૨૨ અશિ. પાપાણુ સુપ્રમાણુ. ૨૩ કમડુલુ વિશાખી ચિહાં ૨૪ કેક

- અલાગુ સંખના લિક્ષાકપાત્ર; શયન સાથેનું મૃદુ પરવાત. ૯૩
- સતી તાણુ આશ્રમ તે લયુ. રાગતુત્ર જઈ જિભુ 'રણુ.
તવ તરણી નીચરણુનું વારિ પર્ણપુટિ અહી તેણિ વારિ ૯૪
- અર્થોદક લ્યાવી જેટલિ, ચંદ્રાપીડ વદિ' તેટલિ:-
- ૫ ' પૂરણુ પૂતન માની, ઘણી કૃપાદષ્ટિ દીડી તમ તણી ૯૫
- મેહેણુ આદર. એ શ્રમ કિયુ ? અમ મનિ મનોપ જ વયુ.
અયસોકન તમાહાર જેલ, અગમર્ણુ છવ પાવન તેલ. ૯૬
- અધ રહિત આત્મા કીધા તન. બીનુ, છ, બીરુ આસન. '
અતિથિક્રિયા કીધી જેટલી, વિનય સહિત અહી તેટલી. ૯૭
- ૧૦ સમીપિ મુક્રમલ શિલાવટી, બીડી તે આસનિ કૃષાકટી.
શાગુ એક તૂંધળી રહી નારિ પૂઠિ પ્રેમિ સમાચાર. ૯૮
- 'કિહાં જન્મ, કિમ આપ્યા આહોં સત્યારમ કણુ છ સહી.'
ચંદ્રાપીડ વદિ વિરતાર, 'મૃગયા આવ્યુ વન મુચારિ; ૯૯
- કિનરમિયુન પૂઠિ પરવયુ; બહુ આણિ વનિ આચર્યુ;
૧૫ ધમ કરતાં દીડૂ તડાગ; વિશ્રમતાં સાંભલિઉ રાગ. ' ૧૦૦
- પોતાનુ સધણુ જતાંત ચંદ્રાપીડ કણુ એકાંતિ.

કડવું ૧૪

રામ મેવાડ.

- મુંદરીઈ અપણિધ સાંભલિઈ; જોડી અંશુજનપણી,
૨૦ લિક્ષાકપાત્ર લેઈ આલી તર પરતિ પિકયણી. ૧
- આશ્રણીધ પડિઆં ફલ ઉત્તમ; પૂરણુ ભરિઈ પાત્ર;
રાજકુંવર પરતિ લેઈ આવી માનિની તે ક્ષણમાત્ર. ૨
- 'હુ, છ વીર, અરોગુ ઉત્તમ તાપમના ફલ સાર.
' રાજસોગ અહોં વન માંહાં નુહિ અગ્ર અનોપમ આહાર. ' ૩

૧ અજાણુ બચ્ચા. ૩ નીચરણુનું. પર્ણકટી. તેળીવાર. ૪ ચેટવિ. ૫ માંની. ૬ મનિ
અતિ સનોપ. ૭ અધગર્વ. ૮ રટીત. તન જિભુ. જિભુ. આચન. ૯ ચેટપી. સહીત.
૧૦ શીત. બિડી. કૃષિકટી. ૧૧ તૂંધળી રહી નિ. ૧૨ આહી ૧૩ ચંદ્રાપીડિ 'વેન.
૧૪ પરવયો. આંચયો. ૧૫ એમ. સાંભલીક. ૧૬ પોતાનું-સધણું. ચંદ્રાપીડ કણ.
૧૭ 'કડવું ૧૪' નથી. ૧૮ દેશી ફેર. ૧૯ અપણે સાંભલીક ૨૦ લેઈ નિ. ૨૧
પોતાં. બરીક. ૨૨ કુંવર પરનિહ. માનિની ૨૪ અહી.

- મન માહિ અતિ આશ્ચર્ય પામ્યુ દેખી તપબલ મૂઠ.
 'માનુષની પિરિ ફલ આપ્યા વૃક્ષ અચેતન મૂઠ. ૪
 વનમ્પતિ અનુગ્રહ માનિ છિ' તપનુ એહ પ્રભાવ.
 એહવ્ મિ કહીછ નવિ દીઠ્' હૃદિ બેપનુ ભાવ. ૫
- ૫ બેડી ઇદ્રાધુધનિ સ્વાપ્સુ, બેતાર્ય પહાણુ,
 સમીપિ તરઅરિ લેઈ બાધ્યુ, સુખ પામ્યુ નિર્વાણુ. ૬
 નીઝરનું જલ સમીપિ નિર્ભવ; કીધૂ ફૂઅરિ રનાન.
 સ્વાદુ મધુર ફલ ભક્ષ કરી નિ શીતલ જલ કરે પાન. ૭
 તિહા લગિ એકાતિ ખીકું ચિયર મન કરી સમક્ષ,
 ૧૦ કામિનીછ જિહા લગિ જલ ફલ નિ મૂલ કર્યા કાઢ ભક્ષ.
 સંખ્યેચિત કર્તવ્ય તા કીધૂ. ખીકા બેહ એકાતિ.
 સમીપિ શિવાતવ સુદર. મનિ આણિ અતિ શાતિ. ૯
 મહરત મન રિયર તિહા ખીમ તે, બોલ્યુ રાનુ તન
 વિનય કરી નિ વીર વનિતાનિ એળી પિરિ વચન:- ૧૦
- ૧૫ 'ભગવતી ! તમ કૃપાદષ્ટિ આરાસુ થ્યુ આગ્ર.
 પૂજનુ અતિ આદર દેખી અમ મનિ ભાગી લાજ; ૧૧
 માનુષ સેહેજિ મૂરખ હુછ, મર્યાદા નવિ જાણિ.
 માહાર મન તે થોડિ મિલણિ પ્રેમ ધણેરુ આણિ. ૧૨
 કાઢએકે પ્રમ કરેવા ઈઈ, ભુ મનિ એદ ન આવિ,
- ૨૦ અમનિ સુખ કરવાનિ કહીઈ ઉતર, ભુ મનિ ભાવિ. ૧૩
 જિહા થકો તલો નયણિ નિરખ્યા, કોતક ચિત્તિ ન માય.
 કુણુ કુલ તલો સનાય કીધૂ ધરી મનોહર કાય ? ૧૪
 દેવ ઋપિ કિ ગંધર્વ ગુણક અપ્સરા માહા અવનાર ?
 વ્રતમહણુ શિ આચિ કીધૂ વિષ અતિશિ સુકુમાર ? ૧૫

૧ માહિ આગ્ર પામ્યુ દેખી. ૨ માનુષની. આપ્યા મૂઠ. ૩ વનમ્પતિ
 ૪ કહિ. ૫ પહાણુ ૬ સુખ પામ્યુ નિર્વાણુ ૭ નીઝર નીર્ભવ ફૂઅર રનાન ૮
 પાન ૯ ખીકું મન ૧૦ કામિની / ઈવંત નિ ૧૧ કર્તવ્યતા કીધી ખિકાં બેહ. ૧૨
 આગ્રી ૧૩ ખિકાં. તમ ૧૪ કરી વનિતાનિ એળી પિરિ વીર વચન ૧૫ કૃપાદષ્ટે
 આરાસુ ૧૬ દેખી ૧૭ મૂરખ જાણિ ૧૮ ધણુ તે આણિ ૧૯ એદ ૨૦ સુખ
 ઉતર મનિ આવિ ૨૧ નયણે નિરખ્યાં ૨૩ રપી ૨ માંદા. ૨૪ સુકુમાર

કિહાં એ વધ નિ કિહાં એ આકૃતિ ? કિહાં મનોહર ૧૫ ?
 કિહાં અતિશિ લાવણ્ય ? કિહાં ઘડી સમી રહ્યાં અનુપ ? ૧૬
 અરુણત સરિખૂં મુહુનિ લાગિ, એવડું યં છિ કામ,
 દિવ્ય મનોહર આશ્રમ મેહેલી એકલાં રહુ એ હામ ? ૧૭

૫ પંચ જૂત કરી પિંડ એ બાંધ્યુ ધવલ જિ દીસિ રંગિ !
 પૂર્વિ એહવું કિહોં ન દોડુ અતિશિ ઉજ્જવલ અંગ. ૧૮
 નવિ દોડી નિ નવિ સાંભલી કામિની કો તમ તોલ.
 કયા કહી નિ સંદેહ ટાણુ, પાણુ માહારુ બોલ. ૧૯

વચન સાંભલી રહી અણુબોલી મહારત નવિ બોલાયિ.
 ૧૦ વૈરાંપાયન વાણી કહિ છિ, એકમનાં શુણુ રાય ! ૨૦
 જાઆણિ ઝાપિ વદિ છિ વાણી, સાંભણુ નિ સવિ મુનિ !
 મહાગદ કંઠ ચર્ધ નિ કામિની ભરિઆં જલ લોચન; ૨૧
 રથૂલ રથૂલ આંસુ અ નીસરિ; હૃદય શુદ્ધિ તેણિ દારિ
 અથવા લોચનની ઉજ્જવલતા પ્રગટ કરિ ચં બાહારિ ? ૨૧ ૫૫

૧૫ વનકલ ઉપરિ પડતાં યાદ નિર્મલ જલની ધાર;
 પડતાં કુચ ઉપરિ ધમ જાણીધ, તુડુ મુકતાહાર. ૨૩
 મુખ મીલી અ માનિની અતિશય શબ્દ રહિત તવ રાય.
 ચંદ્રાપીઠ તે ચિત્ત ચીંતવિ વિરમય પામ્યુ બેય. ૨૪
 'અહો વ્યસન વાર્ષા નવિ જામ, કીજિ કોડિક મર્મ.

૨૦ આહાવી આકૃતિ દેહ પામી નિ સહી ભોગવવાં કર્મ ! ૨૫
 શરીરધર્મ સહનિ સંતાપિ. મુખદુઃખગતિ બલવંત.
 દ્વંધર્મ કુહુનિ નવિ મેહેલિ, જુ એ યાદ મહંત. ૨૬
 અધિકુ કીતક મુઝ મનિ અં દેખી અશ્રુપાત.
 ચિત્તિ જોતાં નિશ્ચ એ નુહિ અશ્વ શોકની વાત. ૨૭

૩ અદ્ભુત શરૂ મૂંઢૂનિ. કામ. ૪ હામ. ૫ ચે. રંચ. ૬ દોડુ. ૭ કામિની. ૯ મહારત. બોલાય. ૧૦ વાણી. ૧૧ વાણી. મુનિ. ૧૨ ચર્ધ કામિની ભરીઆં. લોચન. ૧૩ આંસુ. નીસરિ. જાણે બાહારિ. ૧૪ પ્રગટ નીસરૂં બાહારિ. ૧૫ ઉપરિ. નીર્મલ. ૧૬ ઉપરિ એમ જાણીધ. ૧૫-૧૬ પંક્તિ લગતચલત છે. ૧૭ મુખ. માનિની અતિશય. રહીત. રાય. ૧૮ ચિત્ત ચીંતવિ. પામ્યુ. ૨૦ પામિ નિ. ૨૧ દુષ. ૨૨ ધરમ જુ યાદ માહંત. ૨૩ એ અધિક. મનિ. દેખી અશ્રુ.

આહાવા માહાતુલાવનિ થોડિ દુઃખિ શોક ન થાય.

એવુ પ્રકાર તણિ પડ્યાઈ વસુધા ચાલી ન જાય. ૨૮

શોકાતુર અપરાધી સરિખુ જાકયુ વેગિ વીર.

મુખ ક્ષાત્રેવા અંજલીઈ કરી લેઈ આન્યુ નીર. ૨૯

૫ 'હુ; છ, મુખ પખાલુ માનિની ! શ્યામા, શોક ન કીજિ.

મુખ દુઃખ આપણા દેહનિ સરગ્યાં ભોગવી લીજિ.' ૩૦

હુંઅરનિ દુઃખ કરતુ લેઈ મુખ પખાલું નારિ.

વનકલ લેઈ નિ કરિ માર્ગન. લોચન અગણ અપાર. ૩૧

આતિશિ ઉપ્પુ ખાખ તે ચાલિ. દીર્ઘ કરી નિઃશ્વાસ

૧૦ ધીરજ મન રાખી નિ રામા વાણી કરિ પ્રકાશ. ૩૨

રાજપુત્ર ! તહો ય. સાંભલશુ મુઝ દુષિણીનુ મર્મ ?

અભાગિણી હું અતિ પાપિણી. ફૂર કર્યા બહુ કર્મ. ૩૩

જન્મ થકી, વૈરાગ્યવારતા, મુખ કરુ નહોં લેય;

તેહ સાંભલી શું કરશુ ? સું શોકકયાઈ, નરેશ ! ૩૪

૧૫ ઇમ કરતાં જુ સાંભલવાનું કૈતક હુધ મનિ,

કયા સહ હું કહું. સાંભલુ રિયર થઈ, રાગન ! ૩૫

તહો અવણિઈ સાંભલ્યું હુશિ કિહિતાં પંડિત જાણ,

દેવસદનિ અપ્સરા કન્યાકાં. હુધ અતિ વખાણ. ૩૬

તેહનાં ચાદ કુલ. એક બ્રહ્માઈ મનથી જાપાઈ,

૨૦ એક વેદથી, એક અગ્નિથી, મારુત એક નીપાઈ, ૩૭

એક મયતાં અમૃતથી પ્રગટ્યું, એક જલ થકી વિશાલ,

એક અઈના કિરણ થકી, એક સોમ કિરણ, બૂપાલ, ૩૮

એક ભૂમિથી, સૌદામિનીથી, મૃત્યુઈ કીધું એક,

કામ થકી કુલ એક જાપનું, સાંભલુ, કહું વિવેક. ૩૯

૧ માંતુભાવનિ. દુઃખિ. ૩ રાગ્યુ. ૪ મુખ ક્ષાત્રવા. લેઈ. 'પં' મુખ પખાલુ માનિની શ્યામા. ૬ મુખ દુઃખ. દેહેનિ સરગ્યાં નેહ. ૮ શ્વાખ. (પાકાંતર 'લોચન'). નિશ્વાસ ૧૦ રાખી નિ રાંગા વાણી. પ્રકાશિ. ૧૧ સાંભલશું. દુષિણીનુ. ૧૨ પાપણી. બહુ. ૧૩ વાર મુખ તણુ. ૧૪ નિ કરશું શોક. ૧૫ એમ. મનિ. ૧૬ તુ કયા કહું. રાગન. ૧૭ અવણુ. કહિતાં. જાણ. ૧૮ સદનિ. કન્યા. વખાણ. ૧૯ કુલ કિહિવાઈ એક બ્રહ્માઈ. જાપાણ. ૨૦ દેવથી. નીપાણ. ૨૧ પ્રગટ્યુ. ૨૨ કામ.

- દક્ષ પ્રગ્નપતિની 'કન્યા માંદાં મુનિ નિ અરિષ્ટા બેદ,
તેણીય બિ કુલ ભાષામાં ગંધર્વ સહિત તેદ. ૪૦
એણી પિરિ થ્યાં કુલ ચતુર્દશ અપ્સરા તણાં અપાર.
ગંધર્વનાં જે દંદામુતાથી, બેદ જ તે નિધાર. ૪૧
- ૫ તે બિ કુલ માંદિ મુનિ કેરુ મુત ચિત્રરથ એક વીર
ચિત્રસેનાદિક પંચર ભાઇ માંદાં ગુણિ અધિકુ ધીર. ૪૨
ઇન્દ્રિય મિત્ર કરી તે માન્યુ અતિશિ બલિહિ બણી;
ગંધર્વને અધિપતિપાનું આપ્યું પ્રેમ અનર્ગત આખી. ૪૩
અર્ધો થકી સમીપિ વરતિ, સાંભણુ, કહું, શુભ દાન
- ૧૦ ભારતવર્ણથી ઉત્તર ભાગિ કિપુરુષ ગિરિ નામ. ૪૪
હેમકૂટ પર્વત તે ભણીય. તિહાં ગંધર્વનુ વાસ.
અનેક કુલ વાખ્યાં તાં તેહનાં વસિઆં નિહાં ઉઠાસિ. ૪૫
ચિત્રરથ નામિ એક કાનન તેણિ કીધુ રમ્ય;
અચ્છાદ નામિય સર પણ્યુવ્યં માનુષાનિ અગમ્ય. ૪૬
- ૧૫ એહ ભવાનીપતિ લેઈ ચાપ્યા. સાંભણુ, કહું વિસ્તાર.
કૂચર અરિષ્ટાનુ તુંધુરાદિ ૭ માંદાં જ્યેષ્ઠ જે સાર ૪૭
હંસ, ચિત્રરથિ ખીજા કુલ માંદાં અધિપ કરી નિ ચાપ્યુ;
પદ્માલિંગક કરી નિ તેહનિ અધિકાર વડુ આપ્યુ. ૪૮
તે ગિરિ ઉપરિ વાસ મહત્ત્વ. મુખિ રદિ પરિવાર.
- ૨૦ જે કુલ ઇંદુદિરણથી ભપનું અમૃતમય આકાર, ૪૯
તેહ મધ્ય એક કન્યા પ્રગટી ગૌરી તે અભિધાન,
સુંદરતા ગુણ રૂપ કરી નિ જે ગૌરીનિ સમાનિ. ૫૦
ગંધર્વાધિપતિ હંસ ઉત્તમ પત્ની તેહનિ પામ્યુ.
સરિખિ સરિખું જોડું મ્યલિહું; મદન તણુ ભય વામ્યુ. ૫૧

૧ મુનિ અનિષ્ટા. ૨ તેણીએ. ગંધર્વ સહીત જ. ૪ નરધાર. ૫ તણ. ૬ માંદિ.
૭ માંન્યુ. બહીયુ નંગી. ૮ અનર્ગત આંગી. ૯ અર્ધી. ૧૨ વશીઆં. હૃદયસ. ૧૩
નામિ. ૧૪ નામિહ. પણ્યુવ્યં માનુષાનિ અગમ્ય. ૧૫ ભવાનીપતિ. સાંભણિ. ૧૬
અરિષ્ટાનુ તુંખર કૂચર ૭ માંદિ જ્યેષ્ઠ. ૧૭ 'હંસ' નથી. ચિત્રરથિ તે ખીજા. માંદિ.
૧૮ અધિકાર એ વડુ. ૧૯ ભપરિ. પરવાર. ૨૦ ચે. ૨૧ કન્યા. અભિધાન. ૨૨
સમાનિ. ૨૩ હંસ નામ એક ઉત્તમ ગંધર્વ પત્ની તેહનિ પામ્યુ. ૨૪ સરપિ સરપ.
મ્યલીહ. વાંમ્યુ.

- ધમ કરતા તા કાલ કેદલિ ગર્ભ ધર્મ મુઝ માત.
અનપત્ય માટિ આનંદ અતિશિ પામ્યુ માદારુ તાત. ૫૨
- માદાનુભાવનિ ઉદરિ બિપની ૬ અભાગિણી આય,
લક્ષણ રહિત, સોદૃઝ બાજન, સાબણ નિ, ૬ અત્ય. ૫૩
- ૫ પિતાઇ માદારિ પુનઃ-મયી ઉચ્ચ અધિક કીધ;
માદાએતા તે નામ જ માદારૂ દય દિન વીતિ દીધ. ૫૪
- બાપપણિ ૬ ભવન તાતનિ મધુરી બોવ વાણી.
અકિ અકિ ગર્ભનિ બીમૂ વીણા સગિસ વખાણી. ૫૫
- ૧૦ શેરાવ વય એટલી પિરિ વીનૂ, ઇણિ સમિ જૂઝું શુભ દેશ
કમિ કરી નિ માદારા દેહે માદા યોવનિ કર્યુ પ્રવેત. ૫૬
- વખેન મધુમાસ નિ નવપક્ષવ પુપ મધુપ મદ જિમ,
દેહે માદારિ યોવનિ પદ કીધૂ અવેત મુંદર તિમ. ૫૭
- એક સમિ ઝગુગજ રાજતિ પુષ્પિત છિ મવિ વન
મારુત મવયાચનના વાઇ, મોહિ કામુક મન. ૫૮
- ૧૫ કામિનીરિ મુખનિ અંકુષિ સીંચ્યા બકુલ વિકાસિ.
પશ્ચિની પાગ પ્રગારિ ફૂલ્યા અસોક અર્પિ સુવાસ. ૫૯
- આખા મુર મંજરી સિદ્ધિ, કોકિલના કય નાદ.
પાડ્ય કેમર કિંશુક ફૂલ્યા, વિગ્ધી મનિ વિપાદ. ૬૦
- એક દિનસ ૬ માતા સાથિ આણિ સરોવરિ આવી
૨૦ નિર્મન જયિ અહીં સ્નાન કરેવા, મુંદર વનજૂઝું ભાવિ ૬૧
- (માતા સ્નાન કરિવિ લાગી) ૬ વન જોવા ચાલી.
સખી એક તવ સાથિ આની કરિ કર બીકું ચાલી. ૬૨
- ગૌરીનૂ શિવ સ્થાનકે નિરખ્યૂ, પુષ્પવતા સુકુમાર.
ધમ કરતા આઘેરી આવી, કીડા કડું અપાગ. ૬૩
- ૨૫ એકિ સ્થાનકે રમતા વાઇ ઉત્તમ આગ્યુ ગધ,

૧ એમ ૨ પાંચુ ૩ માંનુભાવનિ આલિ ૪ રહીત આંમલિ નિ કદૂ ૫
પિતા ઉગવ ૬ મદાએતા નામ ૭ મધુરી વાંટી ૮ અકિ (૨) બિસૂ વીલા-
સ્વર વખાંડી ૯ વીવુ એબી પિરિ જોઈ ૧૦ યોવન ૧૧ મધુમાસ નિ પક્ષવ મધુ-
કર વમ ૧૨ દેહ વૈવને ત્યમ ૧૩ વન ૧૪ મન ૧૫ કામિનીરિ મુખગૂણિ
સીંચ્યા વિકાસિ ૧૭ મંજરી ૧૮ કિંશુક મનિ ૧૯ આણી ૨૦ અદી જોઈભાવી
૨૧ બિહુ ૨૩ શિવ ગૌરીનૂ નીરખ્યૂ ૨૪ એમ ૨૫ એકે સ્થાનકે

પૂર્વિધ જેહનુ નહિ મુઝ અનુભવ જોતાં જણ્યા સમધ. ૬૪
સકલ પુષ્પના ગંધનિ ઢાંકિ; તોવિ કોએ ન આવિ;
જેણિ સ્પર્શિ ધાણુ ઇંદ્રીનિ અતિસિ સુખ ઊપજાવિ. ૬૫

હું મન માંહાં અતિ કીતક પામી. કિહાંથી આવ્યુ એહ ?

૫ સરોવર તીરિ જોતી હોંડું વૃક્ષ લતા જહુ તેહ. ૬૬

તેહવિ સમિ એકે નયણિ નિરખ્યુ તાપસ તણુ કુમાર
સ્નાન કરેવા અર્થિ આવ્યુ સિધ્ધ સહિત તેણિ ઠારિ. ૬૭
જાણીધ હર હુતાશન ખાલ્યા કામનિ શોક વસંત
મિત્ર પામિવા તપ કરિ હિ આવી અહીં એકાંતિ; ૬૮

૧૦ અથવા શિવનિ વશ કરેવા તપ કરિ હિ કામ;
તેજિ તરણિ નિ પાવકે સરખુ જે અતિસિ અભિરામ. ૬૯
દેહ પ્રભાધ કાનન સઘલું કનકવર્ણ તે દીસિ
મુંદર ભમિ. કમલદલ સોચન નિરખતાં મન હીસિ; ૭૦
સઘસિ હરણિ નયણની શોભા જાણી તેહનિ આપી.

૧૫ આપત તુંગ નાસિકા નિર્મલ, કીરચંચુ જાણી થાપી. ૭૧
અતિસિ અરુણ અધરની ઊપમા, જાણી યૌવન રાગ
એણિ સ્થાનિકે હરી રહ્યુ હિ દેહિ ન લહી લાગ. ૭૨
મુહુસરિ વિણુ મુખ એહવું દીસિ જાણી આસિ વિના પશ.

ધ્વજસૂત્ર મૃણાલતંતુ જિમ તેજ તણું તાં સઘ. ૭૩

૨૦ એકિ કરિ હિ રક્ષાટિક મણિની અક્ષમાલા તે લીધી,
જાણી રતિ પિઠિશોકિ રેતાં અશ્રુખિંદુની કીધી. ૭૪
નિમ્ર નાભિ; કૃષ્ણ રોમરાજિ; મુંજ મેખલા સોહિ;
મંદાર વૃક્ષ તણું તાં વનકલ. સતી તણાં મન મોહિ. ૭૫

કંઠવું ૧૫.

૧ જેહનુ નહી. યજ્ઞ. ૨ પુષ્પનાં. ૩ જેણિ સ્પર્શિ ધાણુ. મુખ ઊપજાવિ. ૪ મન. પામી. ૫ સરોવર માંહાં. હોંડું. જહુ. ૬ નયણે નિરખ્યુ. ૭ સ્નાન. સહીત. ૮ જાણીધ કામનિ. ૯ પામિવા અહી. ૧૦ કામ. ૧૧ સરખુ. ૧૨ કાનન. વરણ. ૧૩ નિરખતાં. ૧૪ સઘલે હરણે જાણે. ૧૫ નાસિકા નીર્મલ. જાણે. ૧૬ જાણે. તેહ. ૧૭ સ્થાનિકે યદિ રહ્યુ. પિશી ન સહચું દેહ. ૧૮ મુખ. જાણે. ૧૯ તંતુ જાણે. ૨૦ એકે કરિ. મણીની. ૨૧ જાણે રિતિ પ્રિય. ખિંદુની. ૨૨ નીમ્લ. રોમરા. મેખલા. અતિકૃષ્ણ. ૨૪ 'કંઠવું ૧૫' નથી.

નન દેગાખ.

- બ્રહ્મચર્યનું એ અવકાર, ધર્મ તનુ યૌવન આકાશિ,
સરગ્વતી જાણીછ વિવાસ, શ્રુતિ મદનનું મદનવામ. ૧
- ૫ મરં વિદ્યાનું સ્વયંવરપતિ, સકલ ગુણુની જાણી ગતિ. ૨
- તાપમ તણિ અવણિછ ધરી નિગ્મી મિષ્ટ કુમુદમગરી,
જાણી વસતર્જન જાણી નિતરોણા નનવદમી તણી, ૩
- ઉપમાજ જોના સરથા મધુમામની લીના જથા,
મુગ્ધ મમિ રનિ રંગ દેહ જાણી અમગલદણિજા એદ, ૪
- ૧૦ મન્મથધન્ય ત્રિહ આણુમરી, જાણી સુવાર્તિદુની કરી,
નવિ દીપી દિહી, નવિ માલલી, ગવ તણિ અનુમાનિ કહી. ૫
- મિષ્ટ રિમામણુ માડી મનિ અહો વિધાતાના કર ધન્ય,
જેણિ આકાશી સૃષ્ટિ કરી અદ્ભુત રૂપ તણી ચાતુરી! ૬
- માયામિ મકરધ્વજ કયું ? કાગણુપ દો એ અવનર્યું !
- ૧૫ શુ એ રૂપ ? દિહા એ કાતિ ? કુણુ જોગ અહીં નહિ મનગાતિ ૭
- લાવણ્યગોલા કહી ન જાય મન્મથ પગવશ કીધુ કાપ
નિમિષ રહિત દ. નાગખુ ગદી, જાણીછ પીતા દ્રાગી નહીં. ૮
- જાત્યતી હુકા તા જિમ, 'તાદ્રી છ ક' કહી નિ ધમ
જાણી હૃદય કરતી પ્રવેશ 'ત્રાહિ, ત્રાહિ, રે ગગણિ, દેવેશ ! ૯
- ૨૦ મન્મથ મુઝ કરિ હિ પ્રાક્ષર, ગરણિ ગમુ દેઈ આધાર
'હો હો શુ અષ્ટટુ આજ' કુચકુમારીનિ એ લાજ' ૧૦
- એહનું મનિ જાણતી ધણુ વૃદ્ધિ મુખ ન ત્યજુ ને તણુ
જાણી કુણિછ જાણી તહીં, અથના ચિત્ર પ્રતવી મહી, ૧૧
- જાણી કુણિછ ગમી ગદી, અથવા શુ મૂર્છાગત મહી,

૧ ચુરે ગણુની નવેસર ન કરતા ચાહુ છે ૨ બ્રહ્મચર્યનું જે તણુ આકાશ. ૩ જાણીછ ૪ પતી જાણે ૫ નન વન ૬ અવણે નિગમિ ૭ જાણે ૮ યથા ૯ જાણે કાણીકા ૧૦ જાણે ૧૧ અનુમાનિ ૧૨ મિ ધ્યન ૧૩ ચેણિ સૃષ્ટિએ ૧૪ અવતર્યો ૧૫ યોગ નહી ૧૬ પગવગિ કીધુ ૧૭ ગદીત નીગમું જાણી ૧૮ દ્રાહ ૧૯ ચાત્યતી હુક તાં યમ ૨૦ કહી નિ ધમ ૨૧ જાણે હૃદય માહા ત્રાહિ (૨) ૨૦ ગરણે રાધુ ૨૨ મનિ જાણી મુગ ૨૩ જાણે મિ ગમી હોય મથ ૨૪ જાણે કણિ ગમી

- જાળીન શ મદન શીખવી, અથવા યૌનન નિષ્ઠા નની, ૧૨
 અચન અગ નિ નયન નિકાસિ કાયા નવિ જણાઈ આસ
 ઘણી પરિ નિરખૂ પ્રેમ અપારિ મનિ એહનુ કહ વિચાર ૧૩
 'ધંત્રી નાખિ છિ એ પાગ હાથડાં તાળી નિ તે શ્રામિ'
- ૫ પૃથ્વી જમ ઠેવિ અનગ, તિમ પાનિ તેહનિ ગ્હી ગગ ૧૪
 કુચમુખ ફગડિ થઈ વિકામ, જિમ કિલિના અભિનાન પ્રકાશ
 મુખથી સ્વેદધાર જે ઝરી, જાગી શ લગ્ન નીમરી ૧૫
 ધૂળિ કાષાયદિ અપાર, જાળી ગત મનોભાવ પ્રાહાર
 આનિમન યાનમ સરિ અગ, ગમ્ભીરમ થનુ તેહ મંગિ, ૧૬
- ૧૦ જોના કપ રૂપ તે ધરી જાગી પ્રેમ ગ, નીમરી
 મિદ્ર અતિ જોતા તેહ યુવાન મન સાચિ વિભાશ જાન ૧૭
 કામ કિશ એ માડયુ કામ ? જડા નૂ માહાર મન કામ
 કિદા એ મુજ સરિ મૃધામ ? કિદા અલો પ્રાકૃત જન શ કામ ? ૧૮
 મકરંતુ વિમિ ધણુ મન વન ગદિ નદિ આપણુ,
- ૧૫ મિદ્ર કિમિ નાય નવિ જાય એ તા કુખ કુકુનિ કિલિવાય ? ૧૯
 મન્મી ન સનુ આકાર, જે કીવા મન્મયિ વિમર
 આગિ ખીજ કન્યા ઘણી લગ્ન મવિ છાડી આપણી ૨૦
 પતિ પામિ ગર્ભ સુદગી પાપિ મન્મયિ લગ્ન તરી
 કાન તણી છિ વિસમી ગતિ, માહારી પગરશ થ છ િ મતિ ૨૧
- ૨૦ જિહા યગી મુઝનિઠિ જાન, શરી પણિ એ ઊધ માવધાન,
 જિહા યાપ્યુ નથી અતિ માગ, તિદા પિલિનુ આ મેહેનુ હાગ ૨૨
 લુ છાડી જાડા આ વન, તુ અનિ શ્રેય યાધ મુઝ તન
 કદાચિત એ મુનિકુમાર મનિ ન જાવિ મન્નવિમાન ૨૩
 કામાતુ મુઝ જોઈ આપ ગમિ નહીં તુ મુઝ દિ ગાપ
- ૨૫ મુનિનિ ગ્રેય અડિ તવકાનિ એહનુ વિભાગી જુપાન, ૨૪

૧ શીખવી ૨ વિકામિ ૩ એળી નિગ્ધ અપાર ૪ નાખિ હાથડે લે ૫
 પૃથિ યમ ૬ કુચમુખ ૭ જાગી લગ્ન નીમરી ૮ ગદિ લલે ૯ આનિમન ૧૦
 તે ૨૫ ૧૦ જાળે નીમરી ૧૧ યુવાન જાન ૧૨ કામ કામ ૧૩ મુજ શગરુ કામ
 ૧૪ નદી ૧૫ જુ મિ મન વાય તુ જે ૨૫ ૧૬ થે ૧૭ કન્યા ૧૮ મન્મયે
 ૧૯ પરવશી ૨ િ ૨૧ સિદિનુ મેહેનુ ૨૨ જાડે વન કપ વન, ૨૩ મનિ.
 ૨૪ મુઝ જોઈ

- જાવા નિ મન કીધું ખેવ. જાણું પૂજની એ ભૂદેવ;
 દષ્ટિ માદારી તેહિ મુખ દરી પચખાણિ અતિ પરવશ કરી, ૨૫
 ધૂજિ કચલટ નત્ર કપોલ, પ્રણમી આગલિ રહી મન લોલ.
 આગલિ ભાવી જેણિ દુણાર, માદારિ આ દુઃખ હૃદય પ્રકાર, ૨૬
- ૫ તે કારણિ તાપસ તે મુનિ મન્મથિ કણિ પરવશ તન.
 સંચલ નયન; દેહિ રોમાંચ; મોડિ અંગ: સંગનુ સંચ. ૨૭
 સ્વેદિ નવી મંજરી શ્રુતિ સંગ. કપિ સ્ફટિકમાલા પ્રતભંગિ.
 તે ગતિ દેખી તેણિ દામિ મુઝનિ બિમલુ વાધુ કામ. ૨૮
 નિહા કહી ન જાઇ તેહ, મિ અનુભવી અવસ્થા જેહ.
- ૧૦ મિ મન માંહિ વિમાથી વાત, કામ કલા ગતિ મતિ વિખ્યાત,
 તેહ શીખવિ હિ ગુરુ માર; આકૃષ્ટીષ્ઠ આવડિ અપાર.
 નહિ હુ માદારી દષ્ટિ વિકાર કિહાં શીખી એટલા પ્રકાર? ૩૦
 અણુપ્રીછયા નર સાંદાંમી જેહ અમૃતવૃષ્ટિ કરતી નેહિ.
 જાણી શં મદિરામદિ ગ્રહી, અથવા શં નિદ્રાજડ રહી! ૩૧
- ૧૫ એકવું ચતુરપણું કિહાં થકી જે વાણી રસના નવિ બકી,
 હૃદય તણુ અભિલાષ જે જ્યા નયણિ કહિતુ એ સર્વથા! ૩૨
 વિમાથી અનંતર મન મહોં મિ અવસર જોયુ એક તરી.
 તે ઋપિ સાથિ મુનિનુ બાલ વિદ્યાર્થી હિ રૂપ વિશાલ. ૩૩
 તેહનિજઈ મિ કરુ પ્રણામ; પૂછયું વિનય કરી તેણિ દામિ.
- ૨૦ 'સ્વામી! કુંદ, એ કુંદનુ તન? નામ કિયં? અતિ વર યૌવન. ૩૪
 કુણુ વૃક્ષની એ મંજરી, જે માદાભાગિ કણિ ધરી?
 અપૂરવ એ ગંધ અપાર. કૌતુક લાગિ મન મુઝારિ.' ૩૫
 એણી પિરિ મિ પૂછું જેટલિ, મંદ દાસ્ય બોલ્યુ તેટલિ.
 પૂછી શં કરશુ સુંદરી? સાંજણુ, વાત કંદુ દુ ખરી. ૩૬
- ૨૫ શ્વેતકેતુ નામિ એક મુનિ, ત્રિભુવનખ્યાતકીર્તિ જે ધન્ય.
 દિવ્યલોક નિવાસી ભૂપ; નલકૂવરથી અધિકૃ ૩૫; ૩૭

૧ યેવ. જાણું. ૨ મુખિ. ૪ ચેણિ. દુઃખ. ૫ મન્મથ. તન. ૬ રોમાંચિ. ૭ કુસુમમંજરી દીસિ કણિ, સ્ફટિક મણિમાલા આભણું. ૮ દેખી. બિમલુ. ૧૦ માદિ. વિદ્યાત. ૧૧ શીખવિ. ૧૨ નહી. શીખી. ૧૩ ચેહ. તેહ. ૧૪ જણે. ૧૫ વાંણી. ૧૬ થયા નયણે. ૧૭ અનંતર. માંહાં. તિહ. ૧૮ રપિ. વિદ્યારથી. ૧૯ કુંદ પ્રણામ. ૨૦ તન. નામ. યૌવન. ૨૧ કરણે. ૨૨ મન. ૨૩ ચેટલિ. ૨૪ કરમુ. સાંજણિ. ૫રી. ૨૫ નામિ. ચે. મુનિ. ધ્યન. ૨૬ નિવાસી.

- મોહિ સુર અસુગની નાગિ, ગગાતીગિ તે એક વાગ
દેવ પૂજવા અમુજ કાજિ નિર્મન જનિ આબુ દિવસાજ, ૩૮
- સદાઇ પંકજવન માહા વામ જે લક્ષ્મી અતિ તેજ પ્રકાશિ,
રામાઇ ઋષિ દીકુ સુકુમાર નયન ભરી જ્યેષ્ઠ તિણી વાર ૩૯
- ૫ કા મુખિદેહઅતિ જ્ઞાણાં ખાય, મનઅતિ મન્મથવિદ્યુત યાય
અવયોકન માત્રિ તનુ કાત પામી સુખ તનજાણુ સુગાત ૪૦
- કમન કથૂ જિ જે આમન, તેથી ડાપાયુ સુન તન,
કામિની કગિ જાચનિ ગ્રહી વેગિ મુનિ મગીપિ રહી ૪૧
- ‘આમી’ સુન તલ્લરુ એહ’ યેઈ ઋષિકગિ આપ્યુ તેહ
૧૦ જેતમેતુ કીધા મરકાગ જનકમોદિક દર્શિ અપાગ ૪૨
- પ્રગટયુ પુડરીક થી ‘મ, પુડરીક ધરિણ તે નામ
વિદ્ય દોષ દીધૂ ઉપવીત, વિદ્યા મવલી આપી પ્રીતિ ૪૩

- આર્જુન મથિક દાનન દેવિ, પ્રગટ થયુ પાદપ તતમેવ
પાગિજ્ઞતક, તે તણી મજરી જે આદગિ અવનંતિ ધરી ૪૪
- ૧૫ યદ્યપિ મતનિ એહ વિરોધ, પણુ કાગણુ ૬ દેહ વૃજ ગોધ
અતુર્દશીનુ જાણી દિન જાણ્યુ કીજિ ગિરદર્શન, ૪૫
- અમરયોકથી અહો નીમર્ષો, નદનન પામિ પરચ્યા
એટનિ તા નદનન તણી અધિવ્યા આવી અમ લણી ૪૬
- મધુમાસની લક્ષ્મી સાથિ, દર્પિ અશુ જિ તેહનુ દાથ
૨૦ બકુલમાવિકાની મેખના, કહિ વનમાયા નિર્મના, ૪૭
- કર્ણુ નવ ચુતાકુર, કરી પુપામવિ મત્ત, મદ ભરી
પારિજાતક મજરી ગ્રી, પ્રણમી નાપિનિ વાણી કહી ૪૮
- નિલુવનસુદૃઢ છિ તૂ રૂપિ તાહાગિ યોગ્ય મજરી અનુષ
યઈ પ્રમન અનતસ એ કરુ, કગિ આમી’ શ્રવણુ એ ધર ૪૯

૧ નુરાસુગની ૨ પૂજ ૩ સદા ૪ ગણિ ૫ તોડી ૬ મુખિ પાપ
૬ પામી સુખ શુરગાત ૭ આનન તન ૮ કામિની ડાસેવિ ૯ ગણિ ૧૦ જાત
૩૨મ આદિ અપાગ ૧૧ ધરીહ નામ ૧૨ હોડક દીધૂ ૧૩ મથીક દાંતર દેવ
તતમેવ ૧૪ પાગજ્ઞત તણી ૧૫ આદર ૧૬ કાગણુ કરુ ૧૬ જાગી ૧૭ નંદયુ ૭
પીજિ દર્શન ૧૭ નીચર્યા ૨૦ માવિકાની મેખના ૨૧ કરચે ચુતાકુર ૨૨ પાર
જાતક ગણિનિ પાણી ૨૩ વૃ ૨૪ ૨૫ કગિ આમી આમી શ્રવણે

- જી આનમ કર, ઝગિરાય, જન્મ મહત્ત્વ નાં કેં થાય ' ૫૦
- એકરી રૂપની સ્તુતિ સાગલી નીચૂ જોઈ લક્ષ્મી મયથી ૫૦
- હવેખી તેદનિ નીસરી જાણનિ મન આદારિ કિ ૫૧
- પાછી નારિ વનિ તે જિહા, વચન એક ૬ બોલ્યુ તિ' ૫૧
- ૫ 'દોષ કિશુ ઝિ' થ્યુ નિ, આત, પ્રેમ તળી જાઉ નિ વાત.' ૫૨
- પ્રાણિ મિઠ જેઈ મોદેલી કણિ ગણિત ઈઠ ગયા દેહ વણિ. ૫૨
- તમણી ' નિ પુત્રુ વિનાગ, તે મિ નાં કનુ નિધાર ૫૨
- એકરિ પુઝરીક મુનિ જોદ, દામ્ય કી નિ બોલ્યુ તેદ ૫૩
- 'શ પૂછુ છુ ? રે મુદરી ' જી સુમધિ એ ઈ મગરી, ૫૪
- ૧૦ તુ લીજિ પ્રેમિ એ એ' પામિ આપ્યુ તે દ્રિજ દેવ, ૫૪
- કણિ થકી ઊતારી મુદા, માદારિ કનિ ધરી તે તદા. ૫૫
- હમગ તળી મુમગવ દોય, પ્રાગ્યના સિતુમગમ મોય. ૫૫
- મુક્તિ તેદના કરતાન તણુ અપનં થયુ, તેદ વાગિ ધાગું ૫૬
- જાણી ખીજી પુષ્પ પગધાન પાગિતતન આપ્યુ કાન ૫૬
- ૧૫ અપર્ગ થયુ ઝગિ મુઝ કપોવ, મુખિ ધર્મ અંશુલી લોય, ૫૭
- કગિથી અક્ષમલા તે પરી, જાણી નદિ વગ્ગમધ જડી ૫૭
- પડતા વિચિ મિ ઝાલી પાણિ, કિ ધરી મનિ આનદ આગુ ૫૮
- તેદનુ જુજ ગણિ ધરુ હુધ જિમ, મુખ જીપનું મુઝનિ તિમ ૫૮
- અપૂરવ થ્યુ ખીજી દ્વાગ, અનુભવ જોદનુ તુલિ એક વાગ ૫૮
- ૨૦ એક સમિ ધ થયુ ઈ જદા, જનઆલિસી આવી તદા ૫૯
- વચન કલ્ મુઝ પરતિ નારિ 'વિહિયા થાઉ મજકુમારિ' ૫૯
- રાણી જાણા ઈઠિ વિરિ, વેગે આન કન નિ પિગિ ' ૬૦
- જિમ અપૂરવ હુધ દાચિણી પિલિનિધ અકૃશપ્રાદારિ દણી, ૬૦
- તિમ મુઝ લાગુ વચપ્રદાર, જર્મન સમ્ પીડી અતિ સાગ. ૬૧

૧ રમિશય ૨ નીચૂ મરી ૩ હવેખી નીસરિ મન આદારિ ૪ નારિ ૫
નૂતણી ૬ ૬ મયા ૭ નિગધાર ૮ થેદ ૧૦ પ્રેમે યેવ ૧૧ પાનિ ૧૩ મુદનિ
તેદેના. તિર્કાગિ ધણ ૧૪ જોઈ પ્રધાન પાગલતકનું મન ૧૫ રમિ મુખિ ૧૬
જાણી નડી - અર્ધા પાનાને મધાજે સજ્જાદ સાચિ વડી એ' અમલના મંદોડમાં
દિખણુ આપ્યુ ૩ ૧૭ પામિ આણિ ૧૮ ગણિ ધરિ હુધ યમ સુપ ત્યમ ૧૯
થેદ, ૨૦ ઈ થદા જનમડણી ૨૧ હણુ ધાજે ૨૨ રાંધી આન ૨૩ યમ

પ્રાણિ તાણી મુઝનિ ગ્રહી. હ મુખ માત્રાજ જે રહી
લાવણ અમૃતપદ મુઝાગિ જાણી મન થઈ તેણિ યાગિ, ૬૨
અથના રોમાચિન નન જાણી ટકમનિકા નન
તે માહા ગૂચાણી, નહિ ગત્ય મદનમાણિ - વેરી સત્ય ૬૩
૫ કે સૌભાગ્ય ગુણથી વિરી, પ્રાણિ નાહાના નિ નીસરી

મુઝનિ જાતા જેઈ તે, ખીનુ નસિનુ દાગક જેહ, ૬૪
જાણી ધીગજ ડર લોપ, કાષ કરી પ્રેમનુ ટપ,
એણી પિરિ તન મોલ્યુ નાણિ, 'પુકગીક' ગજનુ, સુખણુ ' ૬૫
મુદ્ર તણુ માગ્ગ એ, મુનિ ' નસિનિ હુધ ધીરજ ધન
૧૦ નાહુ મન, મુઝનિ નવિ ધગિ વ્યગ્ર થઈ ગદિલૂ ચા મટિ ? ૬૬
કિહિથી તાહાગિ અલ્પ પ્રકાશ અપૂર્વ ધરીનુ વિનાશ ?
કુણિ એહલુ કીધુ આજ ? કિહા તાહારી પિહિનાની વાજ ? ૬૭
કિહા ધીગજ ? કિહા તે મનચાતિ ? કિહા ધીરીનિગ્રહ એકાત ?
કિહા કુયક્રમ પામ્યુ વ્રહ્મચર્ય ? કિહા તે જ્ઞાન ? મહિ આશ્ચર્ય ૬૮
૧૫ કિહા ગ્યા ગુરુ તણુ ઉપદેશ ? કિહા તે ગગનુદિ નહિ લેમ ?
કિહા તે વિચયિમુખ તા મન ? કિહા તે શાસ્ત્રપ્રમોદ વચન ? ૬૯
કિહા તે ગમતુ નહિ જે ભોગ ? કિહા તે ગયુ જે માધુ યોગ ?
કિહા તે તપ ઉપગિ અતિ પ્રીતિ ? તે મરિં ઇ કા થ્યુ વિપગીત ? ૭૦
જુ તૂ મરખાનિ થ્યુ ભ્રમ, જુ સવના ઇ મિથ્યા કર્મ
૨૦ નિષ્કન કરલુ શાસ્ત્રાભ્યાસ, નિષ્કલ રિહિલૂ ગુરુકન નામ ૭૧
નિષ્કલ જપ તપ શ્લોકવિચાર, જુ જુઝ મરખાનિ ઇરિકાર
કગિથી જપમાયા જે ગલી, જાણી નહીં કામિનીનિ મ્યની ? ૭૨
હથ મન હગિણાલી વીગ ? વાનુ પાદ રાખી ધીગ

એજના વચન કણા જેટલિ, નાનુ નિ મોલ્યુ તેનિ ૭૩

૨ જાણે ૩ વદન જાણે વન ૪ માહિ ગૂચા ની ના. ગતિ જાણિ ૫ વિરી
પરાણિ નાહાના નીગરી ૬ હારક ૭ જેઈ ધેગજ ડર ૮ વાણિ સુવન ૯ રચિનિ
ધન ૧૦ મન ગદુ ૧૧ વિનાસ ૧૨ રિહિવાની ૧૩ ધેગજ એકાતિ. ૧૪ પામ્ય
જ્ઞાન મુઝનિ ૧૫ કિહા વૈગવ્યજુહિ ૧૬ વિમુચતા મન વચન ૧૭ નહી એ
ભોગ કિહા ગયુ માધુ ૧૮ ઉપગિ ૧૯ સરખાનિ ભર્મ ૨૦ નિરૂપ નિ ૧.
૨૧ નિરૂપ ગમ્યાનિ ૨૨ જે જાણી કામિની ૨૩ મન ગરી ૨૪ ચેલવિ

‘સખે કપિજન ! શું નિ કહ્યું ? તિહ માદાર મન તાં નવિ લલ્લું;
હું તાં થયુ નથી મતિબ્રંચ.’ જપમાલા લેવા રહ્યું અંશ. ૭૪
કાંઈએક ભમઇ કુટિલ આકાર કપટિ કોપ દેખાડિ ખાદારિ;

જમ ચુંગન કરવા નિ હેતુ ફરકિ અધર થયામંત્ર. ૭૫

૫ પ્રમંત્ર મુખચર તવ કરી મુઝ પરતિ જોસુ વૈખરી.

‘અપલા ! માલસિ સાચી વાણિ, આપ્યા વિણ જપમાલા પાણિ ૭૬

અહીંથી પગલ ભરવૂ નહીં’. એદવી જિહારિ વાણી કહી,

શન્યહૃદય મુઝ મુખનિ જોય, પાણિ ધરી નિ માગિ સોમ. ૭૭

સાંભલતાં વેગિ તતકાલિ કહિ થકી જતારી માલ.

૧૦ મદનમહોઽઘવિ પુખ્પાંજલી તિમ કરિ લેઈ એકાવલી, ૭૮

‘સ્યુ જુમાદારી માલા નાથ !’ એદવૂ કહી મિ મેહેલી દાથિ.

યથાપિ થયું રવેદનું રનાન, તથાપિ ચાલી તીરથ રનાનિ. ૭૯

પરવશ મન નિ મજ્જન કરી દુઃખિ તાં ખાદારી નીસરી.

વશગી સહીનિ વિહલ દેહિ. માતા સંગિ તાણિ તેહ. ૮૦

૧૫ જિમ નદી પાછી વાલીછ, તિમ દુઃખિ પગલાં ચાલીછ. ૮૧

મન રહ્યું તે પાસિ; પિરિ કષ્ટિ કરી પમાડી ધિરિ.

કન્યા અંતઃપુર માંહાં ગઈ. તેહનિ ધ્યાનિ મોહિત થઈ ૮૨

વિમાનું, ‘શું છું હું તિહાં ? એકલી આવી છું ? કિ કિહાં ?

કિ તૂઝી કરી નિ રહું ? કિ હ વારતા કુહુનિ કહું ? ૮૩

૨૦ કિ રોજ કિ ન રોજ દુઃખ ? કિ અથવા મુઝનિ શું મુખ ? ૮૪

કિ હ દિવસ કિ છિ એ રાતિ ? ન લલ્લું રહી પાદૂર્ધ વાત.

જાણું નહિ મદન વૃત્તાંત. કિહાં જાણ ? કો શું એકાંતિ ? ૮૫

શું જોઈ ? શું માંભલું કાનિ ? કિહિનિ હ કહું મનનું વિગાન ?

કાંઈ એ લપજિ નહીં વિવેક. રિદિ ધ્યાન દિજ કહું એક. ૮૬

૨ હું નથીથયુ. ૩ દેવાડિ. ૪ ચમ. ૫ મુખ. વૈખરી. ૬ વાંણિ. પાણિ. ૭ અહીંથી. નદી. ચિહારિ વાંઝી. ૮ મુખનિ. પાણિ. ૧૦ બજો. મહોઽઘવિ. ૧૧ વહારી. ‘મેહેલી’ શબ્દ હપર પત્રને મથાળે અસરના મરોડમાં અસમાજ રાવી પોતાની આકાંક્ષા આપી હિતિ માવ એમ ટિપ્પણ આપ્યું છે. ૧૨ રનાન. રનાનિ ૧૩ દુષિ. નીંગરી. ૧૪ તાણિ. ૧૫ ચમ. દુઃખિ. ૧૬ મંત્ર. ૧૭ કન્યા ધ્યાનિ. ૧૮ કિહાં. ૨૦ રોજ ન રોજ દુઃખ. અથ મુઝ મુખ. ૨૧ કિ. દીવસ. ૨૨ જાણું નદી. જાણ. ૨૩ જોઈ. કાનિ. વિગાન. ૨૪ લપજિ. ધ્યાન.

- ચરી કુમારીપુર પ્રાસાદિ મુખ ગવાહિ રાખી વિપાદિ
એકાંતિ જઈ ખીડી દેશ. કુટુંબ કરવા ન દી પ્રવેશ, ૮૬
- મેહેલી સઘલુ ધ વ્યાપાર, છાંડી અન્ન ઉદક સવિ આહાર,
જેણી દિશિધ ચાવ્યુ તે મુનિ તે દિશિ સાંદાંમાં ધર્યા નયન. ૮૭
- ૫ વાહાલી એદવી લાગિ તેડ, જાણી અમૃત પૂરણ એદ,
કિ જાણી બહુ રતિન ભરી; પૂરણ ઇંદુકજા વિરતરિ. ૮૮
- તે દિશિનુ જે આવિવાય, પંખીરાખદ, અતિ વાહાલા થાય.
જાણૂં પંખી પૂછું સાર, કહિ અપિ કેરુ સમાચાર. ૮૯
- તેહની પ્રીતિધ ધરિજા મૈન, મન્મથમારી અંતરશન્ય;
૧૦ પાસિની પિરિ યદપિ દૂરિ, જિમ કમલિની અનંધ સૂર, ૯૦
- સાગરવેશા નિ જિમ સોમ, મયૂરી નિ મેઘ જિમ વ્યોમ.
જાણી અક્ષમાલા જે સાર કંઠિ ઇવિતનુ આધાર. ૯૧
- કર્ણિ, કુસુમ તણી મંદરી રોમોર્કમ કપોલિ કરિ
તેહેણિ કરરપરિ મુખ જેહ અનુભવતી અંતર્ગન દેદ, ૯૨
- ૧૫ ખીડી છે એકાંતિ જિહાં, તાંમૃગવાહિની આવી તિહાં.
તરલિકા તેડનું અભિધાન. પિલિલું સાથિ હૂતી રનાનિ. ૯૩
- આશ્વાસન તે દેતી હૃદિ શનિ શનિ ચં વાળી વદિ.

- સાંભલિ, રાજકુમારી, વાત. જિ જિ મુનિ દીડા વિખ્યાત, ૯૪
- અચ્છેડ સરોવર ફરિ તીરિ પુષ્પમંદરી મેહેલી ધીરિ,
૨૦ તે મુઝ પદિથી નીસર્યુ, પુષ્પિત વનવાલી પરવર્યુ, ૯૫
- પૂછખું બોલાવી એકાંતિ, 'કુટું કામિની' ટાલી કાંતિ,
એ કન્યા કુટુંબી દીકમરી? નામ કિયં? કિહિ ક્યાંહા નીસરી? ૯૬
- તેણિ રથાનકિ ઊભી રહી હંસ મંધર્થ સુતા મિ કહી.
'માહાપ્રેતા તે એડનું નામ જોમકૂટ અય્યજ એ દામ.' ૯૭

૧ ગવાહિ મુખ રાખી વિપાદ. ૨ ખીડી. ૪ ધરી લોચન. ૫ જાણે. ૬ જેણે બહુ
વિરતરી ઉપેક્ષી. ૮ જાણું પેક્ષી. રપિ. ૯ ધરીક. અંતરશૂન. ૧૦ યમ. નિ. અર્થો 'પાસિની'
રાખદ કેપર ટાળી બાલુના કોરા ભાગમાં વાહાલુ તાગિ એવું દિખ્યાતુ છે. ૧૧ યમ.
મયૂર. ૧૨ જાણે. જીવતનુ. ૧૩ કાણે. કરી. ૧૪ તેડના કરરપરિ મુખ અંતરગન. ૧૫ ખીડી.
૧૬ રનાન. ૧૭ આશ્વાસના દેતી હૃદિ. શનિ મુ તે વાળી. ૧૮ વિશાત. ૧૯ કેરી તીર.
ધાર. ૨૦ નીસર્યું. ૨૧ કામિની. ૨૨ કન્યા. નીસરી. ૨૩ રથાનકિ. ૨૪ નામ. દામ.

- એદનું મિ કલ્ જોટલિ, મહન્ત એક ગદી તેદનિ,
વિનય કરી નિ જાચિ જિમ, મુઝ પગતિ નથી બોલ્યુ તિમ ૯૮
- ખાવા તોટારી જે આકૃતિ, અપન નથી જાણ્યાતી સત્ય
લુ માહા કાઠ કગિ વચન, તુ જાચુ થઈ એકિ મનિ ૯૯
- ૫ એદવી જાણી મિ માલવી વિનય મદિત કીધી અન્ની
આદર કરી પૃષ્ઠિજ રામિ । કહું, નું છિ અમ સગખૂ કામ? ૧૦૦
- માહાનુભાવ માહા તાપસ મુનિ, ત્રપ્ત્ય બોકનિ જે પૂજની
અપ ૭૫ અહા નહી માત્ર ? તમ જેવના પૂજનિ પાત્ર ૧૦૧
- પુણ્ય વિના અહા માહામિ દષ્ટિ ડિમ કગિ અમૃતની વૃષ્ટિ? ૧૦૨
- ૧૦ ગ્વામીશ । અનુગ્રહ કર, વિશ્વામ આણી ઉચ્ચત્ર ૧૦૨
- મિઠ એદનું કલ્ જોળી માન, જિમ ગે પ્રાણુ તપ્પી દાતાર,
જાણી પ્રાણુમલકા અખી, ધમ દષ્ટિ નિહાવી રખિ, ૧૦૩
- પાસિ હૃદુ વૃક્ષ તમાન પત્ર તેદનુ ત્રી ગ્વાલ,
શિના મનોહર જોઈ વિનાય ગમ નીચોણુ તિહા તતકાચિ ૧૦૪
- ૧૫ ઉત્તરીય વનકેનતુ ખડ કરી, પટિકા મુખ્ર અખડ
દક્ષિણુ કગની દચી આગવી લખી પત્રિકા મનની રક્ષી ૧૦૫
- લેઈ આપી માહાગિ પાણિ, વિનય કરી કહી એ વાણિ
જવ એકલી હુઘ લામિની તન તૂ એ આપે, કામિની ૧૦૬
- એદનું કહી નિ આપી મુઝ, તેદ મુદગી । સુપ તુઝ ૧૦૬
- ૨૦ મલાલી આપી મુઝ હાથિ મિ જાણુ, તૂ મ્મલિઉ નાય । ૧૦૭
- કરતલિ અહો પત્રિકા મૂદ વાચી ગાહા જે અતિ મૂદ
ગાહાના નર્મનુ દુદ્ધ
દેખાહી મુખાનતા બિમ સી દૂરિ તિમ
મન લોખી માહાઃ હર્યૂ, મ દુગીજિ જિમ ૧૦૮

૧ કલ્ જેટલિ ૨ ચાચિ યમ ૩ અકૃતી ૪ વચન જાચુ મન ૫ વાણી
સહીત ૬ પૃષ્ઠિજ ગમ કામ ૭ માનુભાવ મુનિ ૮ પૂજની પાત્ર ૯ કલ્ જામ
જામ પ્રીતિ ૧૨ અપી ગેમ જિ નીહારી ગપી ૧૩ વૃક્ષ હૃદુ તેદનુ ૧૪ પદ
પદીયા અપ ૧૬ અચિવપી ૧૭ પાણિ મિનિ વાણિ ૧૮ તિહા એકવી કામિની
મામિની ૧૯ તે હુપુ મુદગી ૨૦ ગામવિ જાણુ મ્મ મ્મલીક ૨૧ પરીકા ૨૨
ગાહા ૨૩ દેખાહી દુગિ જતા બિમિ સતી મુખા યમ ૨૪ તિમ

રાગ ચાવતુ

- વાચી નિ હ પામી મોદ જાણી સગમ સુખ વિનોદ
પૂછ તેહનિ વારોવાર, 'કિહિ, કિમ દીકુ મુનિકુમાર ? ૧૦૯
- કિહિ, તેણિ વચન શં કલૂ ? તેહના મનનુ હિત તિ લલૂ ?
કિહા લગિ ગહી તે પામિ ? વની વલી પૂછ હિંદામિ ૧૧૦
- ૫ તેહ કયાઇ નીગમુ જાવ કાઇએક સુખ પામી, ભૂપાવ ।
- એટલિ અતગત 'યુ દિન રક્તભાવ પામ્યુ ગગન ૧૧૧
પકજ મધ્યે પટપટ જાય પક્ષીનુ કોવાલય થાય
રવિ આથમતિ પક્ષી કોક નરનારી વિયોગિ શોક ૧૧૨
- એહવિ મમિ છત્રપાદિણી દ્વાર થઇ આની મુઝ લણી
૧૦ વાણી કહિ સાલણુ કુમાગિ બ્રાહ્મણુ એક આબ્યુ ડિ દ્વારિ ૧૦૩
સગિ 'તુ વિદ્યારથી, એહવી વાણી કિહિ છિ કથી
' હું વેગિ આબ્યુ આજ માવા માગેવાનિ કાગિ ' ૧૧૪
- હ સાલનીજી મુનિનુ નામ, જાણી માહામી ગઈ તે ઠામ
તેડી કસુકી પ્રેર્યુ એવ ઘર માહા તેહુ તે ભૂદેર ૧૧૫
- ૧૫ મિધ જિંદારિ વાણી બકી, તેડી આબ્યુ તે કસુકી
કર્પિજ્ય તેહનુ અભિધાન તે મિધ દીકુ તેણિ આનિ ૧૧૬
આદગિ બિડી કરી પ્રણામ નિજ આમન આપ્યુ તિણિ દામિ
છગા વિના ઇ પખાયા પાગ, લૂણા હિતરી વચ્ચિ ગગિ ૧૧૭
- આગવિ ભૂમિ અણુપાથરી હૂ ખીહી પામિ અનુચરી
૨૦ કાઇએક કિહિવા કાગણિ વાત તરલિકા સાદ મિ દકપાતિ ૧૧૮
મિધ અભિપ્રાય જાણ્યુ જ્ઞાનિ, જણાવ્યુ કરી મિ સાન,
'અમથકી અલગી નહિ એહ, એક પ્રાણુ નિ જામ્યા દેહ.' ૧૧૯
- એહવું મિ જણાવ્યુ જદા, કર્પિજ્ય જોવ્યુ અતિ મુદા.
- રાગપુત્રિ ! કહૂ શ આજ ? જિહા બોલિ ન સકિ લાગિ ૧૨૦

૧ 'રાગ ચાવતુ' નથી ૨ પામી જાણે મુખ ૩ મુદ તેણિ મનનુ ૪ પાસે
હિંદામ ૫ થાઇ નીનમ મુખ પામી ૬ દિન પામ્યુ ૭ દુઃખાત ૮ કાન્યાદાની
દ્વાર થઈ આની ૧૦ વાણી બ્રાહ્મણુ ૧૧ વાણી ૧૩ મિ સામવીક મુનિન નામ જાણે
સાહામી ૧૪ પે. ૧૫ વાણી ૧૬ આનિ ૧૭ આદર પ્રણામ તેણિ દામ ૧૮
છગા પરાધ્યાસ રાગ ૧૯ બમિ ૨૦ બિડી અનુચરી ૨૦ તરલીકા સાહાની દમ
વાત. ૨૧ અભિપ્રાય જાણ્યુ જ્ઞાન ૨૨ પ્રાણુ ૨૩ યદા ૨૪ વા /

- અથવા મનનુ ક્ષોભ જાણી મૂકી આં શં રીસિ;
લીન થઈ નિ રણાં છિ કિ જાણીય અંતર અનીશ. ૧૧
- હૃદયિ મન્મથત્વજન ધૂમિ નયન જલની ધાર.
અધર અરુણુ ચયા ધણું શં આસોચ્છાસિ આપાર. ૧૨
- ૫ વામ કપોલિ કર ધરુ છિ; નખપ્રભા તા જેલ,
નલવદિ જાણી તિલક મુંદર ચદન ક્ષં તેલ. ૧૩
- કુસુમ મંજરી ગંધ લોલિ જમરનુ ગુનર,
મદનનુ જાણી મંત્ર મોદન જપિ છિ અલિ સાર. ૧૪
- ૧૦ રેમાંચિત અતિ થયું છિ પ્રેમિ કરી સરીર,
જાણીય શં લાગા છિ કંદર્પના જલુ તીર. ૧૫
- પુષ્પરજ ઉપરિ પડિ છિ ખિરી ખિરી નિ વર્ણુ.
જાણીય વશીકરણુનું કંદર્પ મેહેલય ચૂર્ણુ. ૧૬
- અંપકદોડા પડિ છિ ઉપરિ મુલગ પ્રમાણુ,
જાણીય અતિ તમ કરી મન્મથિ મેહેલ્યાં ખાણુ. ૧૭
- ૧૫ દેહાંતર જિમ પામ્યુ હુમ તિમ જલપ્યુ નવિ જાય.
જૂતાવેશ થયુ હુમ તિમ જડ દીસિ કાય. ૧૮
- જાણીય ઇ અદિ મસુ છિ, જડ, જાધર નિ 'મૂક.
જાણીય પરવશ હુઉ કિ જાણીય કાંધ ચૂક. ૧૯
- એવુ જોઈ મિત્રનિ દં પામ્યુ મનિ વિવાદ.
૨૦ ચિતા માંડી ચિત શં, જપજિ કિમ આઠાદ ? ૨૦
- વિમાસી તે શિશા ઉપરિ જઈ ખીડુ પાસ.
અનિ શં વચન કલ્પ મિ લપાઈ વિશ્વાસ. ૨૧
- કાં થયું ? એણી પિરિ પૂછ્યું નેદ,
લોચન દિગ્ચિત બોલ્યુ ત્યાંદ ૨૨

લાગતુ નિર્દિન અક્ષર શૂ પૂઠિ ણિ ? આત !

કપિજવ । શૂ પૂઠિ છિ જાણી નિ સવતી વાત ? ૨૩

વચન તે મિ સાલતી માડિછિ મનિ વિચા

વિકાઝ એહવુ જાણતુ જોહતુ નહિ પ્રતીકાર ૨૪

૫ મિન અમાગિ જાણુ હુધ કહીછ, તા બહુ વ્યક્ત

સર્વથા તેહનિ વાગુ, આપણી જોહરી મજ્જિ ૨૫

એમ વિમાસી જોલિછિ હં પુઝરીક । અનધાગિ

કામ એ શૂ આરબ્યુ તિ ? ચતુર છિ સસાગિ ૨૬

ગુરમ્ એ શીખબ્યુ, કિ ભણ્યુ શાસ્ત્ર પુગલિ,

૧૦ બીજુ તાણુ હપાય છિ, કિ ધર્મ નતુ પરમાણુ ૨૭

વેદનુ કિ રાખ્યુ છિ, કિ મોક્ષમારગ નૂદ ?

કહુ કારણુ એહન, કા થઈ ગ્યુ દિગમદ ? ૨૮

ગુમ્ ઝેએક નિયમનુ .કિ નૂતન ણિ પ્રવા ?

મદ મદનિ કા કર્યુ ? એ કામીનુ આચા ૨૯

૧૫ સાધુ જનનુ નિદિત મારગ, નિદનિ વલ્લભ થાય

નિવલ્લીનિ સૌચિ ણિ તૂ ધર્મશુદ્ધિ જપાય । ૩૦

કૃષ્ણાગરનુ ધૂપ જાણી સર્પ ગ્રહિ છિ હાથિ ।

નન જાણી અમાર જનનુ ગ્રહિ છિ તૂ માય । ૩૧

છણી પિરિ મિ કહી સહી બહુ બહુ કથા ઇતિદાસ

૨૦ પ્રીજ્યુ પ્રીઠિ નહિ, મેહેલિ તે બહુ નિશ્વામ ૩૨

મહિ ઠણુ રે કપિજવ । તિ કહ્યુ સાચુ જ્ઞાન

શૂ કરુ ? આવિછ નહો હઠિ મન માહાઝ મ્યાન ૩૩

મિ જાણ્યુ, એ આતિ ચત્યુ, હવિ કિમહિ નાવિ દારિ

હવિ કાઇ એક કીજિછ જીનનાનુ પ્રતીકાર ૩૪

૧ અપર શૂ પૂઠે ૧ જાણી ૩ માણીક મનિ ૪ ચેહનુ નરી પ્રતીકાર ૫ વ્યક્તિ
૬ ચેહની ૭ વિમાસી જોલોક ૮ કામ ૯ પુઠિ શીખબ્યુ ૧૦ કિ બીજુ ણિ કે
ધર્મ ૧૧ વેદનુ ૧૨ હે મોક્ષ ૧૩ ૧ ગુમ્ નેવમ નૂતન ૧૪ કામીનુ ૧૫ નહિ
૧૬ રીચિ હપાય ૧૭ જાણી ૧૮ જાણી ગહે નાય ૧૯ એચી નરી કરી કથા
બહુ અતિદામ ૨૦ બિહુ નિશ્વામ ૨૧ મદનિ જ્ઞાન ૨૨ નરી મન મ્યાન ૨૩
જાણ્યુ ૨૪ કીજિછ પ્રતીકાર

- મજલ કમલ આણી કરી મિ શય્યા ગ્ગી વિશાલ
શયન તિલા કરાવિઠી નિ હદિ ધરા પ્રવાય. ૩૫
- કદવીદલ લેઈ વાયુ નાખૂ ચન ચરચી અગ,
તુલિ તાપ શમિ નહીં, અતિ દહન કગિ અનગ. ૩૬
- ૫ શુષ્ક થ્યા અવગા કંઈ નિ ધર નૂતન પત્ર,
તુલિ સુખ યાદ નહીં, ઉશીર કીધા તન. ૩૭
- વતી મન માલા વિમાનુ, કાષ્ટ જ્વરા નહિ પિરિ
કિલા કન્યા માલાશ્વેતા ગર્ધપતિનિ ધિરિ ? ૩૮
- અવળ્ય સુખ જે દેનિ તે પામીદ કીદિ કમિ ?
- ૧૦ તપ કાષ્ટ એહવૂ નહીં, એહવૂ નહીં તે ધર્મ. ૪૦
- સદાય કો માહારિ નહીં સાધન નહીં તા એક.
પિરિ પિરિ તા ચીંતવૂ મન સધાતિ પિવેક. ૪૦
- સાધુનું એ ધર્મ જિ 'ગમ્ય' પરના પ્રાણુ,
અકર્મ તા કરવું સહી, એમ વદિ ચતુર મુગ્ધ. ૪૧
- ૧૫ સર્વથા જાણી તે જાણી, નીસડ મેદેલી લાજ.
કદાપિ મહિ પાણુ વાલિ ક્રૂર્મ જાણી આજ. ૪૨
- એમ કરી હૂ નીસરું, આવિઉ તાહારિ પાસિ.
પાછા વની જાતા લગિ જીવનાની નથી આસ. ૪૩
- જુગતૂ હુષ તે કરુ કામિની ! તેહની જોઈ પ્રીતિ,
૨૦ કિ હૂ આવ્યાની લાજ જોઈ, કિ તાહાગ કુચની રીતિ. ૪૪
- સાભલિ ગગન ! કપિંગલ એહવા કહી વચન
માહારા મુખ સાહામા નિશ્ચય રાખી રહુ લોચન ૪૫
- જાણી ઉત્તર શુ દેશિ એમ તૂણી રહુ લગાર.
૬ તા મુખસાગર માહિ મગન ચઈ તેણી વાગ. ૪૬
- ૨૫ મનોરથ સવિ કૃત્યા માહારા. લજ્જા નમૂ વદન.

૧ આણી ૨ શયન કરાવીઈ ૩ નાંખૂ ૪ યાઈ અગાં નૂતન ૫ સુખ નહીં
પત્ર ૭ મનિમા વિમાનુ નહીં ૮ કન્યા ગણુધર પની. ૯ સુખ જે પામીદ ૧૦
નહીં નહીં ૧૧ નહીં નહીં ૧૨ મન ૧૩ રાપવા પ્રાણ ૧૪ મુગ્ધ ૧૫ સર્વથા
જાણી નીસડ ૧૬ મુઢનિ જાણી ૧૭ નીસરું આવીઓ પાસિ ૧૮ મુગ્ધ
કામિની ૨૦ જોઈ ક કુચની રીતિ ૨૧ વચન ૨૨ માહારા મુખ સાહામાં રાખી
લોચન ૨૩ જાણી રહો ૨૪ સુખ ૨૫ વદન

- હર્ષાશ્રુધારા વહિ બોવાઇ નહીં વચન ૪૭
 અનગિ અતિ કરૂં વાર, કીધા તેહનિ પ્રાહાર.
 મુક્તિ તા કીધુ મહી અદ્ભૂત એ ઉપકાર ૪૮
 કામ માહાર સર્વ સધવૂ જાણીઈ નિર્વાણુ
 ૫ કર્પિજલ બોલિ નહીં અવનિ તે જૂરી વાણિ ૪૯
 હવિ હ તા શ કદ ? શુ ઉત્તર આપૂ એહ ?
 વિમાસણુ માહિ પદી. છિ કામાતુર અતિ દેહ ૫૦
 મુનિ માદામ્ જોઈ રહુ, મુખિ કાંઈ નવિ બોવાય
 તિહાર પૂઠિ જે થયુ તે સાબતુ નિ રાય । ૫૧

૧૦

કડવું ૧૭.

રાગ રામગ્રી

એટલિ આવી તે પ્રતીહારી છ એણી પિરિ બોલી ચુલુ, કુમારી છ । ૧

૬૧

- કુમારી । તહો સાબતુ આબ્યા તહારા માત
 ૧૫ અસ્વસ્થ તહનિ સાબલી જોવાનિ કારણિ વાત ૨
 કર્પિજલ તે સાબલી નિ પામિહિ મનિ પીડ
 જોઈ અનગુ જવા લાગુ, જાણુ થાશિ બીડિ ૩
 શનિ શ મુક્તિ કદ શ કીજિ રાજકુમારિ ।
 અમત મરજ પામશિ વિપરીત થુ વિવિહાર ૪
 ૨૦ મિત્રપ્રાણ રક્ષણુ દક્ષિણા હ માગવાનિ હેત
 અજલી એ કદ ૨ ગખણુ મનિ સંકેત ૫
 એહવ કહી જીજુ રહુ પ્રત્યુત્તર ચુલવા કામ
 એટનિ તા સમર્થ થુ હાણુમાત્ર માહા મુઝ ધામ ૬
 કનકની કરિ લાકડી પ્રતીહારી જન અનોકિ,
 ૨૫ કચુદી, તાજવધારિણી મિત્યા બહુ વિવેક. ૭

૧ હર્ષાશ્રુ નહી વચન ૩ મુહનિ ૪ કામ માદારૂં જાણીઈ નિર્વાણુ ૫ નહી વાણિ ૬ આપ ૭ માહિ કામાતુર ૮ મુહનિ મુખિ ૧૦ '૧૭' નથી ૧૧ 'રાગ રામગ્રી' નથી ૧૨ પ્રતિહારી ૧૪ તહારી ૧૫ અસ્વસ્થ સાબલી ૧૬ પીડિ ૧૭ લગ્ન ૧૮ મુહનિ ૧૯ વિપરીતિ વિહિવાર ૨૦ પ્રાણુ રાખવા માગવાનેહેતુ ૨૧ રાયજે ૨૨ પ્રત્યુત્તર ચુલવા ૨૫ તાજવધારી બહુ

- મમદં માદિ નીમરી ડુનિ મ્યુ ને દાગિ
અમા મુઠ પામિ આરી બેઈ મનિ પગિનાર ૮
૫ રડી નાર બીશી નિ માતા ગયા નિજ ભવન
મિ તા લાઠ જાગ્યુ નહીં મન્મથિ સુન મન ૯
- ૫ મ કલ્પ, ય પૂઠિએ જનનીષ નેઈ દુમ્મિ,
મિ તા કાઠ ગ્રીડી નહીં ને રાન ની વ્યન્નિ ૧૦
માનાશ મદિગિ ગયા નિ અગનગન રનિ થાય,
મિ તરનિજાનિ પૂઠિએ, દાવિ નુ કગ્ગુ ઉપાય? ૧૧
માનાને ગતિ નથી દેખતી? ધંડી થયા ઠિ થન્ય
- ૧૦ ગોલી નિ મકતી નથી, નથી કરી મકતી મુન્ય ૧૨
શીખામણુ સાચી કુ તમ દેખતિ તે મુનિ
કપિંજન્ય દહી ગયુ તેદના વિરદ તણુ વચન ૧૩
ધંતર કન્યાની પિગિ જુ મેદેલીષ કુનકાણિ,
વિનય ધીગજ છાડીષ નિ ચોદનગજ દાણિ ૧૪
- ૧૫ સદાચાર જનધીષ, મેદેલીષ જનની નાગિ,
માનપિતાના કલા નિણુ જઈ પાણિ પ્રહીષ પામ, ૧૫
ગુજનનિ લોખ્યા ભાગી અતિ થણુ થાધ અધર્મ
મગજ અગીકાર કીજિ, રાખીષ આપણુ ધર્મ ૧૬
જુ ધર્મ ગમી ન જઈષ મતોખના મામાપ,
૨૦ કદાચિ વિગદિ જિ મગિ દત્તાનુ લાગિ પાપ ૧૭
કપિંજનની પ્રાર્થનાનુ પણિ થાધ ભગ,
વિનય કરી નિ માગિઉ મુઠ દેખના પ્રમગ ૧૮
એદલી કગ્ગા વાગના તે ઉદ્ધમ પામ્યુ ધંદુ
નિદ્રમ સન્યુ મકા લાગિ વિગદકર તા નદ ૧૯

૧ માદિ નીમરી ડુનિ ૨ રાશિ જ પરનાર ૩ ગિગા ભુવન ૪ જાગ્યુ
સુન મન ૫ શ પૂઠિએ દુમ્મિ ૬ કાઈ નહીં ૮ પૂઠિએ દેખતી ચ્યાં ૧૧
ગીસામનુ દેખને મુનિ ૧૨ તેદના વિરદિ તણુ વચન ૧૩ ધંતર કન્યાની કાણિ
૧૪ કાણિ ૧૫ જનધીષ ચરાની ૧૬ વિના પાણિ પાગ ૧૮ ગામી ૧૯ રાખી
ન ધ સતોપવા ૨૦ ને દત્તાનુ ૨૧ તે પણિ ૨૨ માગીક દેખતા ૨૩ પામ્યુ
૨૪ રારણુ વિરદગવા

- કુપિત રોહિણી ચરણની ધાક્ષાઈ જાણી મન
વિધુ જોઈ વિદુલ થઈ. મુઝ ચિત્ત આતિ આમકન. ૨૦
- શીતકર ખાલિ ઘણું. રશ્મિ જાણીઈ અંગાર.
મૂઝ તા પામી પડી મોઝી નયન તેણિ દાગિ. ૨૧
- ૫ તરલિકા અનનલકણિ વોજણિ કરિ વાપ,
મિસમાલા કંઠિ આરોપિ, તુદિ યિ શીત ન થાય. ૨૨
- પયન શીતય સ્પર્શથી કાઠએક વધી મુઝ સાન.
રુદન કરતી તરલિકા દોરી તે તેણિ સ્થાનિ. ૨૩
- જિઘડયા લોચન જોઈ મુઝ સખી થઈ રક્ષિઆતિ.
૧૦ પ્રણામ કરી મુઝનિ કંઠિ. સાભલિ ખાઈ' વાત. ૨૪
- લજ્જા શી ? ગુરુજન કિયા ? મોકયુ મુઝનિ ત્યાહ.
પ્રાણુજીવન તેડી આવૂ વેગિ કરી નિ આહ. ૨૫
- અથવા આપણુ તિદા જઈઈ જિમ થાઈ અરથ.
જોઈ ખાઈ ! જતાવથી આલવા થઈ સમરથ. ૨૬
- ૧૫ વચન એહવા સાભલી દૂ મોલી તેણી વાર.
ખાઈ' સગવિ વિલિવા દુ, જે ધર્મ લોક વિવિધાર. ૨૭
- જુ વધેલ જીવાડીઈ, મનિ સુ સદેહ ?
વિવન કીજ શા લણી, જુ સ્વિધ જાવૂ તેહ ? ૨૮
- એહવું કહી નિ ધૂજતી જભી થઈ તનકાસિ
૨૦ તરલિકાનિ અવયળી વિદ્ય અંચ પ્રવાસ ૨૯
- નીસગતા તે નયન દક્ષિણુ ફરકિડાં તેણી વાર.
અપશકન મુઝનિ થયા. માડિઉ મનિ વિચાર. ૩૦
- દૈવિ વૂ વિવન ક્યૂ ? એમ વિમાસી નિ લગાર,
વિવનની વેલા નહીં એ અતિ કરી નિરધાર. ૩૧
- ૨૫ ઉદય થાતિ ઈદુ જિગ્મઘ જિ દૂતી કેડિ,
અલિમાગિકા તા માચરિ જિ મનયસ્થાનકિ જોડિ. ૩૨

૧ વાક્ષાઈ જાણે ૩ તેજી રશ્મિ જાણે ૪ મૂઝના પામી ૫ કલુ ૬ મિસમાલ
જે ૭ કાઠ એક સાંન. ૮ મ્યાંનિ. ૯ કપાડયાં મયી ગ્યીઆતિ ૧૦ પ્રણામ ૧૧
આંદાં. ૧૩ વ્યમ અર્થે ૧૬ ધગમ ૧૭ વૈભવનિ મનિ ૨૧ નીગગતાં. દક્ષણુ ફરકીડ
૨૨ માંડીડ. મનિ. ૨૩ વિમાગી ૨૪ નહી. ૨૫ ચાનિક ઈદુનિ જાઈ. ૩૨ ૨૬ તા.
ગ્યાંનકિ.

- ગજભાગે મનુષ્ય થયા હિ જોનિ હિ ધગિ મોન,
 વૃષ અગર લખેવિ હિ દુષ્કિત નિગદિ અંગર ૩૩
 વિવિધ કુમુદ મુગધ તામ્ર તગલિકા કગિ લીધ
 વનચરિત વૃષવૃસર વેા હિતમ કીધ ૩૪
- ૫ કણિ કુમુમ્બી મજરી નિ કઠિ તે અક્ષમાન
 પ્રામાદથી ન ન જાણિ તિમ નિર્વા તનકાનિ ૩૫
 મજરી પગિમન લોભથી મધુકર બીઠા દેહ,
 નીન અત્ર નજી શોભા કગિ હિ અનિ તેહ ૩૬
 પ્રમદનનનિ પાઠનિ નીર્મ્યા મેદ દારિ
- ૧૦ મુનિ સારામા માચરી વિદ્યુત બહુ તિદ્ગારિ ૩૭
 પૃથિ પરિજન નીમગિ તેહિ વારી રાખુ ત્યાદ,
 બાહ્ય પરિજન મધાતિ કાષ્ટ કૃત્ય કહીધ ૧-ન્યાહ ૩૮
 ધનુષ સાધી બાણ પૂરી પૃથિ શ્યુ હિ કામ,
 કગિ કરી નિ તાણિ હિ એ ઇદુ અતિ અભિરામ, ૩૯
- ૧૫ આખડતા હિ અનનમન એ પગિ પગિ અનુરાગ,
 પૃથિ વનજ કીવી હિ નિ ધાધ હિ હૃદિ આગિ ૪૦
 એહપું કિદિતી નીમરી, એ ઇદુ અલી શ્ય
 મુઝ આગલિ આબી નિ રાખુ તપિ હિ નવિ લેગ ૪૧
 તગનિકા કદિ, મુલ્ય બાઈ એ કગિ હિ હૃય્યાગ
- ૨૦ સ્વેદનવનિ ટાપિ હિ, અરણિ કગિ હિ ભુદાર ૪૨
 કામાતુર એ અદમા કરિ કુચ કેરુ અપર્શ
 કપોન નુપન કગિ હિ તૂ જાણિ નહીં અવશ્ય ૪૩
 એદપુ વચન રોયતા, આવિયા વન મુઝારિ
 કેતમી ગજિ શ્વેત શ્યા તે પામ દીઠ અપાગ ૪૪

૧ તોરે દુષ્કિત રહિ ૩ વિવિધ તામ્ર મુગધ ૫ કરજે ૬ ચમ ન ન
 જાણિ તમ ૭ પરીમન મધુકર બિડા ૮ નીરાયા ૧૦ મુની સાચગિ વિદ્યુત એહ
 ઇ નારિ ૧૧ નીરાગિ ગપિ ૧૨ બાહરિ ન્યાહા ૧૩ કામ ૧૪ તાણિ અભિગમ
 ૧૫ આખડતા અધકાર ૧૬ કીધી હિ ધાધ હિ હૃદય અપાગ ૧૭ નીરારી હુ એ
 ૧૮ ગાબી નિ ગધુ વવરેશ ૧૯ શુભ હપકાર ૨૦ એહ વગ્જે ૨૧ કામાતુર
 કેરા ૨૨ કરે જાણિ નહી ૨૩ આવીયા વન ૨૪ દીઠ

અંદકાંતથી ચાલતું તિલાં નિરખિજી નીઝરણ.
તિલાં રહી નિ પખાણિયા નિર્મલ જલ શું ચરણ. ૪૫
ચરણ ધોઈ ચાલિયાં, આપિજી સર તે સાર.
તિહાર પૂઠિ જે થયું, સાંભલુ રા ! વિસ્તાર. ૪૬

૫

૬૬૨ું ૧૮.

રાગ રામમી. યતિ લાલ.

- સર જોઈ અહો ચાલતાં અતિ ઉત્તમ વન
પશ્ચિમ તટિ તાં સાંભલું ધણું નમિત રદન.
હા હા દૈવ ! એ શું થટિ ? ધૂનિ છિ અતિ ગાન.
૧૦ શબ્દનિ સન્મુખિ સાંચર્યા વેગિ વહી નિ રાત્રિ. મુવપદ. ૧
પ્રગટ તાં પ્રીત્યું નહીં વેગદા રથલ માટિ.
લોચન દરકું સાંભલું નીસરતાં તે વટિ. હા હા ૦ ૨
માહા નિશા લણી મનુષ્યનુ જોલિ નહીં મેચાર,
શબ્દ મુણીધ પડવડે; આદેહ હુધ અપાર. હા હા ૦ ૩
૧૫ હા હા હણુ હં ! બાલિજી ! શુ ચયુ કિતગત ?
મૂલ હેદાણાં માહરાં, કયું વળિ ઘાત ! હા હા ૦ ૪
શું કરિ છિ, પાપિયા, નિર્દય થઈ નિ ? કામ !
વિપ્ર પ્રતિ કાં માંડિજી પિશાચનું કામ ? હા હા ૦ ૫
માહામેતા માહા પાપિણી ! દયા નહીં લગાર.
૨૦ એણિ શું વિલુસાડિજી, જે મારિ તું ? નારિ ! હા હા ૦ ૬
હંદુ ! દહિ છિ શા લણી ? પાપિયા ચાંડાલ !
એક કલંકે આગિ અછિ, ખીમું એદ વિચાલ ! હા હા ૦ ૭
દક્ષિણ અનિલ ! ભલું કમૂ ! સીધું તુઝ કોળ !

૧ અંદકાંતથી ચાલતું. નિરખીક નીઝરું. ૨ પખાણીયાં. ચણું કે ચણું. ધોઈ ચા-
લીયાં આવીક. ૪ ચણું. ૫ '૬૬૨ું ૧૮' નથી. ૬ લાલ જિત. 'રાગ રામમી' નથી.
૭ વન. ૮ પશ્ચિમ. નમિત થતું. રદન. ૯ વરણિકા એ શું થટિ ધૂનિ ૧૦ સન્મુખિ.
૧૧ નહી. તે માટિ. ૧૨ ત્યાહારિ લોચન. નીસરતાં. ૧૩-૧૨ આ ચાર પંક્તિ અસ-
લમાં '૩, ૪, હા હા દૈવ એ શું થટિ ? ૦ ૧, ૨ હા હા ૦' એમ છે. ૧૩ જોતું
નહી. ૧૪ શબ્દાં પડવડે. ૧૫ બાલિક. ૧૬ હેદાણાં. કયું. ૧૭ પાપીઆ નીરદિ.
કામ. ૧૮ માંડિજી પિશાચનુ નહી કામ. ૧૯ અરે માહામેતા. નહી. ૨૦ વિલુસા-
ડિ. મારિ છિ તું. ૨૧ અરિ હંદુ. પાપીયા. ૨૨ એ. ૨૩ દક્ષિણનિલ. શીષુ રે વ્રજ.

- આત્મજુનિ તા બાલતા વાધી અતિ લાગ ૧ લા લા ૦ ૮
 હા હા એતમેતુ મુનિ ૧ વાહાલુ તુલિ પુત્ર.
 વિદ્યાતાઇ ગમ્યૂ નહીં તાહાઃ ઘમ્યૂત્ર ૧ લા લા ૦ ૯
 મરમ્વતી વિધવા યઈ ૧ મુતુ થયુ મુરલોક ૧
 ૫ આશ્રય નહિત તે તપ થયુ ૧ અત્ય થ્યુ તે ફોટ ૧ લા લા ૦ ૧૦
 મિત્ર ૧ મુલિ તા પડખિય. આપું તા તુઝ સાથિ
 વાત કરતા આલીઈ વયગી નિ એહ લાથિ. લા લા ૦ ૧૧
 કાણુ એ રહી નવિ મદ તુઝ વિણુ, માહા વીર ૧
 નિખુર થઈ કા નીમરુ મુલિ મેલેલી ધીર ૧ લા લા ૦ ૧૨
 ૧૦ કહિણુ એલુ કહીઈ નહીં જાણે કુલુનિ રાણુ ૧
 અથ બધિર તા હ થયુ આલિ નહીં તા ચરણુ. લા લા ૦ ૧૩
 દિશ સવથી સૂતી થઈ ૧ જીવ્યુ નિખુલ દેહ ૧
 પુડરીક ૧ મેલેલી મુલિ જાનુ દેઈ છેલ ૧ લા લા ૦ ૧૪
 જિહ, મિત્ર તૂ માહગ, છુ નિ પ્રતિવચન.
 ૧૫ પ્રેમ પૂમ્વનુ કિહા ગયુ, હણુ માયુ જે મનિ ૧ લા લા ૦ ૧૫
 વાત કરે કાઇ મનની, જોણુ તા એકે વાર.
 આકદ કરણુ સાભલ્યુ કપિજલ તેણિ હારિ. લા લા ૦ ૧૬

કડવું ૧૯

રામ વિગણ

- ૨૦ દૂર થકી આકદ માભલ્યુ, અંગ માહકે શેષકે કથ્યું
 વયગિ વજ્ર વૃક્ષની ડાલિ પર્વત સગખી લાગિ પાલિ. ૧
 વિપમ વાટ, પાગિ આખરુ કુખ ન જાખુ, મનિ અતિ રહુ.
 જિમ ટો જોપાહી લેઈ જાય, તિમ તે ન્યાનિ ગઈ હ, રાય! ૨
 મગતિ મણિશિયા કરી શીત ગચિત કમલદલ ગચ્યા પ્રીતિ,

૧ આત્મજુનિ વાધી રે અતિ ૨ અરે હા હા એતમેત તુલિ પુત્ર ૩ વિદ્યાતાઇ
 વાલી રાખ્યુ નહીં તાહાઃ ૪ થયુ સત્ય થ્યુ ૫ મુલનિ પડખીય ૬ જાહુ લાથિ ૮
 એક રહી સહુ નહી ૯ નીસણે મુનિ ૧૦ કહીણુ બહુ શણું ૧૧ નહી શણું ૧૨
 માહાગિ નિખુલ જીવ્યુ દેહ ૧૩ મુલનિ મેલેલી જાનુ વન માહાં દેઈ ૧૫ જે હણુ માયિ
 મનિ ૧૬ માઈ મનની ૧૮ કડવા ૩ ૨૦ જાહાઃ ૨૧ ગમ્યો ૨૨ આપડું કપ ન
 નાપુ મને ૨૩ થમ સ્થાનિ ૨૪ સરતગિ શિવા મણિ કમલ રાગ્યા દવ

- તિહા સુત્ર દીકું મુનિ તન પામિ છિય કર્પિજલ મુનિ. ૩
 જાણીય છિ શ યોગાભ્યાસ, ધ્યાનિ યર્થ રહુ નિશ્વાસ.
 અથવા મન્મથન દુખ મહી અમુ છાડી નિ નિશ્ચત ગદિ ૪
 શયન કર્યું છિ મન વિશ્રામ, દવિ થ કરશિ મુઝ કામ ?
 ૫ અતિગિ રોષ લોચન અરુણ, જાણી જસજ મનોહર તરણ ૫
 'તાહારિ વરલ ખીલુ કોય,' રીસાવી સુત્ર જિમ હોય !
 અથવા કામમત્ર અભ્યાસ સાધિ છિ યર્થ નિ નિશ્વાસ. ૬
 અંદન અગિ અગ્નિજી, તેહ જાણી ભગ્ન લગાડી દેહ.
 જાણી મુઝનિ પામવા કાજિ વ્રત ચેઈ સુત્ર દિજરાજ. ૭
- ૧૦ પાપકાગિણી હું મદભાગ્ય ! પ્રાણુ રહિત દીકું માદાભાગ્ય.
 હું ચિંતાતુર યર્થ અપાગ. રૂં કરે ? જાણી કીહિ હારિ ? ૮
 કહિણુ હૃદય માહાર પાપાણુ શટ્ટ નહીં. ન ગયા મુઝ પ્રાણુ !
 દુઃખ ભોગવના ન પડ્યું તન ! વિવિધ પરિ વિમાસૂ મન. ૯
 એના રહિત દીકું દેહિ અતિ, મનિ વિશ્વાસ ન આવિ સતિ.
- ૧૫ અસભાવિત કારણુ મરણુ ! વિકલ આ દીકા તે કંઈ ૧૦
 કરવા લાગી હાહાકાર. હા અંજ ! માતા પરિવાર !
 હા નાથ જીવન આધાર ! કા એકલા મેહેલા આ કાનિ ? ૧૧
 મૂઢિ તા નવિ આવિ મળ્યું ! કહ, હ જાણી કુહુનિ શરણુ ?
 પૂછુ તરલિકાનિ આજ, તાહારિ કીધિ મિઈ, માહારાજ, ૧૨
- ૨૦ શી શી અવગ્યા ભોગવી ? વિવિધ યાતના શી અનુભવી ?
 દિવમ ચલુ જુગ સદસ પ્રમાણુ ! એક વાર મુખિ બોલુ વાણિ. ૧૩
 ભક્તવચ્છતતા દેખાડીય, સાહ્યમ જોઈ જાણીય.
 પૂરિ મનોરથ, છુ હ દામિ અનન્યશરણુ અનાથ ઉદાસ, ૧૪
 મન્મથ મારી છુ અતિ ઘણુ. દુઃખ મન કુહુ આગલિ ભણુ ?
- ૨૫ કા ન કરે દયા નિર્વાધ ? શુ કીધુ છિ મિ અપરાધ ? ૧૫

૧ છિ તન મુનિ ૨ જાણીય ધ્યાનિ નિશ્વાસ ૩ દુખ છાડી નિ નિશ્ચિત
 ૪ કર્યું વિશ્રામ કામ ૫ જાણે ૬ યમ ૭ કામ સાધિ નિશ્વાસ ૮ ચન્નાડ
 જાણે ૯ જાણે ૧૦ રહીત ૧૧ રૂં કરે ૧૨ હૃદય માહાર પાપાણુ નહીં ૧૩ દુખ
 તન વિવિધિ વિમાસૂ મન ૧૪ એક દેઈ ૧૫ મુઝનિ મળ્યું કુહુ જાણી શણિ ૨૦
 વિવિધિ યાતના યે સો અનુભવી ૨૧ જુગ મુખિ વાણિ ૨૨ વચ્છતા દેખાડીય
 સાહ્યમ જોઈ ભક્તવચ્છ ૨૩ દાસિ ૨૪ દુખ ૨૫ નિર્વાધ

અનુકૂળ સેવકનિ ત્યજી જના કા ખીડું નહીં હજી ?

૬ અપરાધમિ છૂ પાપિણી તલ્લો વાહિયા મેલભાગિણી ૧૬

મુઝ માટિ તમનિ એ ગતિ, મુહિ મરણુ ન આવિ સતિ ।

તલ્લનિ મેહેલી ગઈ વિગિ, તેદવિ દૈવિ કીધી પિગિ । ૧૭

૫ માહારિ વરિ શ છિછ કામ, અમાધ, પરિવારિ નિ ધામિ ?

અનાથ, ગરણિ ગખીધ' એક વાર કાધ લાખીધ' । ૧૮

એણી પિરિ બહુ કરી વિનાપ પૃથ્વી પૂ, પછા આપ

છૂટા પ્રેશ, નયણિ વહિ નીગ, શોકિ વિહન થયૂ શરીગ ૧૯

કપોતિ હદિ ફેરવતી પાણિ, રદન કગતી મેલી વાણિ,

૧૦ પુડરીક' ત નિખુર ધણૂ, દુખ ન જાણિ જે અમ તણ ૨૦

વલિ કદિ લેઈ ધાણુ કાય, કરે સુમન મોયુ છ નાથ ।

એકાવલી મળી નિ કહૂ (મન માહા શોક થકી અતિ દુઃ), ૨૧

હદિ પાપિણી એકાવલી' પામિ હુતી કદિ અપી,

હુ આવ તિહા લગિ નિર્વાણુ વાહાવાના નવિ ગખ્યા પ્રાણુ ? ૨૨

૧૫ કપિજનનિ કરુ પ્રણામ પાણુ મિત્ર છગાકુ, અમિ ।

તરલિકાનિ વનગી ગનિ, ગાહિ રોઈ નિ મનિ બહી ૨૩

તેણી વેના શોકવચન કિહીધયા ઉપના રદનિ

અણુશીખિ પિહિલુ અભ્યાસ કિહીધયા આનકુ નિશ્વાસ ૨૪

કહિ જમાલિ, સુણુ પરિવાર' એહની વારતા કરતા નારિ

૨૦ રોહ સાલર્કુ નિ અડવડી, રા આગનિ મઠીગત પડી ૨૫

પડતા ઝાલી નદ્રાપીડિ મન મામિ માયાની પીડિ

તેહ તણૂ વનકથ ઉત્તની આસપ્ત જીનૂ કર ધરી ૨૬

છેકુ એક તાણી નિ રાય નાખિ મૃતનયનીનિ વાય

વાયુ દરતા આની આન, એણી પરિ મોલુ ગવનન ૨૭

૨૫ મિ ફોકટ પૂછી એ વાત પાપી કીધુ ઉત્તપત

૧ અનુકૂળ બિહુ નહી ૨ વાહીયા ૩ મૂકનિ ૪ મેહની તેહવી ૫ છિ કામ
૬ રાપીઈ ભાતીઈ ૭ બહુ ૮ નયત્રે ૯ હદિ પાણિ વાણિ ૧૦ કપિજન તુ નિ
૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦
૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦
૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦
૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦
૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

પ્રિયવિરહ સંભાર વધી, તું તેણિ કીધી આકુલી. ૨૮
એટલિયા રિહિવા છુ કયા, જેણિ અતિ જીપની વ્યથા.
હું ઇ એ સાંભલી નવિ સફું. વિરહવારતા શી પિરિ બકુ ? ૨૯
વધી સંભારી પિછિનુ શોક પ્રાણ બાલવા કામિની ! રોક.

- ૫ રાગકુઅરનાં મુણી વચન નીસાસુ મેહેલી અતિ ધન, ૩૦
આંખિ આંસુ કેરી ધાર, વૈરાગિ બોલિ તેણી વાર.
સાંભલિ, રાય ! તે દારુણુ નિયા વિરહવેદનાઇ અસુ કસ્યા, ૩૧
હુદિ તજ્યુ નહોં એ દેહ; હવડાં કિમ ત્યજશિ તેહ ?
મુઝ પાપિણીનું જમજન દૂરિ થકી ટાલિ દરશન ! ૩૨
૧૦ શોક કશુ એ દારુણુ હુદિ ? જે કહિ એ, તે મિથ્યા વદિ !
નિખુર હજી નીલજ કરી, દારી પ્રાણુ ન ગ્યા નીસરી ! ૩૩
વજ્રથી અધિકી વેદના સહી, હુદિ દુઃખિ દહ્યું તન નહોં !
તુ વારતા કરતા શ્રી બલિ ? કઠિન હૃદયનિ કો નવિ કલિ. ૩૪
એથી અધિકી કયા કઠોર મુણી ન જાઇ કિહિતાં શી ઓર ?
૧૫ વજ્રપાતથી અધિકી વધી વેદના જે નવિ જાઇ કલી, ૩૫
તે ધાર્યાનું કારણુ મૂઢ, સાંભલિ, રાય, કેહું હું મૂઢ.
આશા, મૃગતૃષ્ણાજલ જિમ, જીવિનઅ ધરું છું તિમ. ૩૬
પીઆરુ હુઇ જિમ ભાર, અપ્રયોજન કલીઇ ઉપકાર,
એહવું હું વહું છું શરીર, ત્યાહાર પૂદિ, સાંભલુ નિ વીર ! ૩૭
૨૦ એણિ પિરિ વિશ્વાપ જ કરી તરલિકા પરતિ ઉચ્ચરી.
જાહુ, સખી, મન નિખુર કરુ; કાષ્ઠમિતા વેગિ વિસ્તરુ; ૩૮
વેગિ આણુ હુતાશન, વજ્રલ સાથિ બાલું તન.
મનઇ કોજિ છિ જદા, ગગન થકી પુરુષ એક તદા ૩૯

૧ વિરહિ ૨ રેહિવા. ચેણિ. પ્રથા. ૩ વિરહિ. બકું. ૪ પ્રીકનુ પ્રાણુ કામિનિ.
૫ રાગકુઅરનાં મુણી. વચન-ધન. ૬ આંખિ. ૭ કસ્યા. ૮ નહી. ૯ પાપિણીનું. યમ તન.
દરશન. ૧૦ કહિ એ કહીઈ. ૧૧ એ કાલી નીસરી. ૧૨ અપકી. દુઃખિ તન દહ્યુ
નહી. ૧૩ વારતા. કઠિન. ૧૪ મુણી. કિહિતાં શોક. ૧૫ અધિક જે વધી વેદના
તે. ૧૬ મુઝ પ્રાણુ ધાર્યાનું. ૧૭ વેમ જીવન અહું. ત્યમ. ૧૮ યમ. ૧૯ એહવું વહું
છું. ૨૦ કાષ્ઠ વિસ્તરે. ૨૧ હુતાશન. તન. ૨૩ યદા. પુરુષ કત્યું તદા.

- અમહલથી નીમર્યુ એત વસ્ત્ર, હાર ઉગિ ધર્યુ
અવણિ કુન મણિમય સાગ ગોર દેહ, જાણી ત્રિપુરારિ ૪૦
- મહા પુરુષ તણી આકૃતિ મૃતગ પામિ આન્યુ તે સત્ય
મુદર શીતન કગિ તા ધરી મૃત દેહ લીધુ ઉદરી ૪૧
- ૫ દુદ્ધલિ નાદિ જોલ્યુ વાણિ માલલિ, માળાચેના મુગ્ધાણુ
પ્રાણુ મ છડીજે મુદરી^૧ વાણી દુ કાનુ છ સત્ય કરી, ૪૨
- અનગગતિ શ રાખે રગ એ શ પુનગપિ પામીગિ મગ
એહનુ કહી ગ્રહી મૃત તન અતરિશિ ચાણુ ગગન ૪૩
- દૂ તેણિ ચઈ ભવલીત, વિમય કૌતુક પામી ચિત્ત
૧૦ જાણુ જોઈ રહી આકાશિ કપિજનનિ પૂજ્ય પ્રકાશિ ૪૪
- એ શ છિ? કહિ મુઝનિ, જાત^૧ આગળ સગમી દીમિ વાત
ઉત્તર અણુઆપિ, ભૂપાન, કપિજન્ય જિહ્વુ તતકાનિ ૪૫
- જાણુ જોઈ જોલ્યુ ચિત્ર, કિહા જોઈ જાણશિ માહારુ મિત્ર?^૨
કુરાભા^૧ ગહિ, જિહ્વુ રહિ^૧ આપિ ધાઈ એહનુ કહી ૪૬
- ૧૫ પનવટિ વાની વસ્ત્ર ઉતરી પૃથિ આલ્યુ ગ્રપિ કરી
તેહિ સાચિ ગ્યુ આકાશિ દૂ જોઈ નિ ચઈ નિગરા ૪૭
- મુજ જોતા મધનાઈ, નરેગ, તારાગણુ માળા કર્યુ પ્રવેશ
દૂ તુ જોઈ રહી અનતોક પિહિનાથી જિમણુ ધ્યુ શોક ૪૮
- હંધૂ ફાટવા લાગુ જિહ્વા, તરલિયા પગતિ કદૂ તિહા
૨૦ બાઈ^૧ એ શ? મહિ કહુ જુ કારણુ તહો કાઈ લહુ ૪૯
- તે તા અતિ શોકાતુર થાય મનિ તા^૧ પરિ ધૂનિ કય
માહારા મરણુની ગદા મનિ તરનિકા ગોરી વચન ૫૦
- શ જાણુ? અકૃતકારિણી દૂ તા અણુ પાપકારિણી
સાલલિ, બાઈ, કદૂ દૂ સત્ય એ તુ દેવ તણી આકૃતિ ૫૧
- ૨૫ પિતા તણી પિરિ તુઝ આજ આશ્વામના દેવાનિ કાગિ

૧ યકી નીસડુ એત ૨ વચણે કુ વ નવે ૪ કગિ વગી ૩ ધરી ૫ જોલ્યુ
વાણિ ૬ બાણુ ૭ પ્રાણુ ૮ મુદરી વાણી ૯ કાનુ ૧૦ ફિરી ૧૧ ગગે ૧૨ મૃતતન અત
રપિ ગગન ૧૩ કૌતક પામી ચિત ૧૪ ગમી ૧૫ અગતર આપિ જિહ્વુ ૧૬
જોઈ જાણી ૧૭ કપિ ધાઈ એહનુ કહિ ૧૮ યથુ નિગરા ૧૯ માહા ૨૦ મુઝનિ
કાઈ શ મરણુની ૨૧ જાણુ ૨૨ આકૃત્ય ૨૩ મુઝ

- દેવરૂપ કો બોલ્યુ જોહ, અધિમંત્રાદિની વાણી એહ. ૫૨
તું મન માંહાં વિમાસી ગ્રહિ, એ જૂઠું સા માટિ કહિ ?
તે માટિ એ છાંડુ કલેશ પ્રાણત્યાગ કરવા નિવેશ. ૫૩
કર્પિજલ ગ્યુ છિ તે સાથિ, ન જાણીય શી અછિ વાત ?
- ૫ જિતાવજુ ગ્યુ અણુકહી, તે આબ્યા વણુ તા રહિ નહીં. ૫૪
શૂ જાણીય શું છિ તિલ ? આપણુ નથી પ્રીછતા ઇલાં.
પ્રીછપા પૂકે સમાચાર મરતા દેદી લાગિ વાર ? ૫૫
આસા છિ સમાગમ તણી; વારે છું તુલિ તે લણી.
હા કે ના થાઇ લગિ જિહાં, પ્રાણુ ધરુ, આઇ, લગિ તિહા. ૫૬
- ૧૭ એહયું કહી તે પાઇ પડી; માયા જિપાઈ અતિ રહી.
હું છ જી-અ સ્વભાવ પ્રકાશ. લાગી દુઃખજન જીવિત આસ. ૫૭
તેહ પુરુષની વચનપ્રતિતી, કર્પિજલ આબ્યાની રીતિ,
તેહ જ જુગતું માનીકૃત્ય પામી નહીં પાવક માંહાં મૃત્ય. ૫૮
વર્ષ સદસ્ય સમી થઈ રાતિ; રેણુ કપોલિ, અતિ અશ્રુપાત;
- ૧૫ ખીજી તરલિકા તે સરતીર; ક્ષીણુ કંક નિ શોક શરીર. ૫૯
રાત્રિ ગઈ નિ થયું પ્રભાત, તેણિ સરિ તે કીધા રનાત.
મિથ્યા જાણી એ સંસાર, છાંટી માતપિતા પરિવાર, ૬૦
શોક દુઃખ જાણી દુર્વાર કિખ્યાં કષ્ટ નહીં પ્રતીકાર,
જાણી મંદ લાગ્ય આપણું, દુષ્ટપણું જાણી વિધિ તણુ, ૬૧
- ૨૦ વાલી ઇદ્રીમુખથી મન, બ્રહ્મચર્ય ગ્રહી છ વન,
ગરણુ વાંછતી જિહાં લગી મરણુ લેઈ એ શિવકંડે શરણુ, ૬૨
રહી કરેવા તપ અભ્યાસ દહ થઈ આ શંખ પાસિ.

ખીજિ ઘાટિ માતનિ તાત જાણી શોક તણિ મવિ વાત ૬૩
ખંધુ સહિત આબ્યા; અતિ મંદ કરવા લાગાં તે આકંદ.

૨૫ દીધા મૂલિ જહુ ઉપદેશ; આશ્વાસના કરી નરેગ. ૬૪

૧ ચેહ. વાંળી. ૨ વિમાસી. ૩ પ્રાણુ ૪ જાણીય. ૫ અણુકહિ નહી ગદિ. ૬ જાણીય. આંહાં. ૮ વારે છું છું કહિ. ૯ સાથિ જિહાં લગિ પ્રાણુ તિહાં લગિ ૧૦ જિપાઈ ૧૧ જીવન આગિ. ૧૨ પુરુષના. ૧૩ જુગતું માંની પામી નહી. ૧૪ અશ્રુ ૧૭ જાણી. ૧૮ કિખ્યાં. નહી પ્રતિકાર. ૧૯ જાણી. જાણી. ૨૦ વધી. મુખથી મન. તન. ૨૧ મરણુ વાંછતી. મરણુ શરણુ. ૨૨ દ્રઢ સખ પાસ ૨૩ આબ્યા તાત જાણી. ૨૪ સહીત આબ્યા. ૨૫ મૂલનિ જહુ.

- યત્ન કર્યું ધરિ જાવા કાળિ; મિ તેહની નવિ માની લાજ.
 દિવસ કેટલા પાસિ રહ્યા, અનેકિ પિરિ બોલ મુઝ કલા. ૬૫
 મિધ પ્રાણિ મોકલિયા ધરિ, શોકાતુર થઈ બહુ પિરિ.
 દુખિયા અતિ મુઝ પાખિ યયા, વિમના થઈ કષ્ટિ અતિ ગયા. ૬૬
 ૫ માતપિતા ગ્યા પછી એ રીતિ વનિ રહી છું તેહની પ્રીતિ.
 ક્ષણ ક્ષણ પ્રતિ આંસુ પાડતી પ્રેમ એ તેહનિ દેખાડતી, ૬૭
 વિરહિ તેહનિ કાયા ક્ષીણ, નિયમ કરી સરવિ મુખ હીણ.
 જાખ્ય મિશિ તેહના ગુણગ્રામ; ફલ મૂલ ઇતન વિશ્રામ. ૬૮
 તેહ કમેડણ નિ કોપીન, માતા તે, રાખી મન લીન
 ૧૦ વાત શીત આતપનિ સહું તેહનું ધ્યાન ધરી તાં બહુ. ૬૯
 એણિ સરિ સંધ્યા ત્રય સ્નાન. અર્ચુચિવ, પણિ તેહ ધ્યાન.
 તરલિકા ખીછ સહયરી અહીં રહી છું તપ આવરી. ૭૦
 તે હું છું મહા પાપિણી બ્રહ્મહત્યા જાણી શાપિણી !
 નિઃપ્રયોજન માતાઈ જણી ! જિગંતી દેવિ અતિ દણી ! ૭૧
 ૧૫ નિરાલંબ, નિ છું નિર્નાથ ! એહવું કહી મુખિ દેઈ હાથ
 વનકલિ ઉજ્જવલ ઢાંકી મુખ રોવા લાગી આણી દુઃખ; ૭૨
 શરદ આભલિ જાણી શક્તી ! પ્રદ શબ્દ ગાદિ નિશ્ચસી.
 શતી જોઈ રાજકુમાર મન માંહાં પામ્યુ અસુખ અપાર. ૭૩
 તેહનું શીલ, સત્ય નિ ક્ષમા, મધુર બોલનું નદી ઉપમા,
 ૨૦ નિરભિમાન નિ રૂપ યૌવન રાતું મગન થયું અતિ મન. ૭૪
 વિશેષિ વારતા સાંભલી મન મધું રાગનું ગલી;
 અતિશિ આદ્ર થયું તાં હદિ; વીર એણિ પિરિ વાણી લદિ. ૭૫
 શ્યામા ! દુઃસહ વલ્લભ રનેહ, તે હું જાણું છું તુઝ દેહ.
 રુદન કરિ હવિ યં હોય ? તિતુ અતિ તપ માંડ્યું સોય; ૭૬

૧. માંની. ૨ મૂઝ ૩ પ્રાણિ મોકલિયા. બહુ. ૪ દુખિયાં. પાપિ. ૫ વનિ. ૬
 ૬ ક્ષણ(૨) પ્રેમિ. દેખાડતી. ૭ મુખ. ૮ ગમ્ય ગ્રામ. વિશ્રામ. ૯ રાખી. ૧૦ ધ્યાન
 ધરિ તાં બહુ. ૧૧ સ્નાન. આવું સિર પણ તેહનું ધ્યાન. ૧૩ છ. બ્રહ્મહત્યા જાણી
 શાપિણી. ૧૪ નિઃપ્રયોજન. યાણી ૧૫ મૂખિ. ૧૬ ઉજ્જવલ વનકલ. મુખ આણી દુઃખ.
 ૧૭ આશલે જાણી. નિઃશસી. ૧૮ જોઈ. માહાં. ૧૯ ક્ષમા મધુર. નદી. ૨૦ યૌવન.
 યયુ. મન. ૨૧ મન. ૨૨ આદ્ર. સિદિ. વાંણી ૨૩ શાંમા. જાણી. ૨૪ તે.

- તેલિ અર્થિ ત્યલુ સવિ મગ, તપચર્ચાઈ કષ્ટ અમ
 ઇંદ્રીસુખ છાજ્યા તે હેત, ધર્મ તણુ કીધુ સંમેન ૭૭
- પૂઠિ મરવૂ મૂગખમતિ મોહ પડચા કરિ છિ સત્ય,
 વીલલપણાનુ એ આચરણુ, પ્રેમભાગનુ તુહિ અનુમરણુ, ૭૮
- ૫ જે માતા પિતા ભરતાર મુઘ પ્રાણુ તિજમ્મ પગિવાર
 કષ્ટિ કરી મરિ છિ સોય મુઆનિ તેણિ સુ ગુણ હોય ? ૭૯
- પા જીવનાનુ નહોં જોગ, પુણ્ય નહોં, નહોં સ્વર્ગનુ ભોગ,
 નરક પડતા વારણુ નહોં, દર્શન પણિ નવિ આવિ સહી ૮૦
- તેહનિ કર્મિંધ તે તાણીધ, કર્મજૂમિ પગતિ આણીધ,
 આત્મવ તી ભોગવિંધ પાપ તેદ્દિ શુ સુખ યામ આપ ? ૮૧
- જીવિ તુ હિ ઉદકાજલી, ચ કરશિ તે પૂઠિ ખસી ?
 આગિ રાજસુતા તા બહુ વિધગ્રાધર્મ રહી મહ ૮૨
- શરસુતા પૃથા માધની પાકુ પૂઠિ રહી માધની,
 આગિ વૈગદી ઉતરા અભિમન્યુ મુઘ દુર્ધરા, ૮૩
- ૧૫ ધૃતગાષ્ટ્રપુત્રી દુશના સિંધુરાજ મુઘ વચ્છના,
 સુર મુનિ ગંધર્વ પુત્રી ધણી વિધવા ચઈ જીમિ મિ સુણી ૮૪
- તેહનિ મ્યનવાની નહોં આશ, તાહારિ છિ સધુ વિશ્વાસ
 માહાપુરુષિ જે બોલી વાણિ, તે મિથ્યા તુહિ નિર્વાણુ. ૮૫
- માહાપુરુષ લેઈ મ્યુ જોહ, જાણુ જીવવા સ્થિત તા તેહ
 ૨૦ દેવનોકે રાખી ૩ દિન તુજનિ કરણુ કરશિ ધન્ય ૮૬
- એહ વાત કેની નવિ જામ તપસિદ્ધિ અદ્ભુત મહિમા પ,
 ધર્મધર્મની છિ બહુ શક્તિ, મન શ કલ્પુ એહવી ભુક્તિ ૮૭
- અથના જીવાડવુ ન હોય, તુ શાનિ વેઈ જામ સોય ?
 તે માટિ આણી વિશ્વાસ તિ માડવુ છિ તપઅભ્યામ ૮૮
- ૨૫ વિશ્વાવસુ ગંધર્વ મેનકા પ્રમદગ ઊપની કન્યકા

૭ સુખ ૩ મૂગ્ય સતિ ૪ ભવપણાન આચારુ ભાગનુ તુહિ અનુમલુ ૫ ૨
 મૂઘ પ્રાણુ પરનાર ૬ મુઆનિ ગુણ હપગ સ્વં સુર પાઠાતર ૭ તેદ્દિ પાહ
 નહી ભોગ પુણ્ય નહોં સ્વર્ગનુ ૮ નર્ક પછે ૯ તાણીધ આણીધ ૧૦ શ મુખ
 ૧૨ રાજસુતા બહુ રહી તા સદુ ૧૩ શરસેન સુતા માવવી ૧૪ ત્રિરાટી તાગિ
 અભિમન્યુ મુઘ ૧૫ પૃત્રી મુઘ ૧૬ વીધવા ગુણી ૧૭ નહી આસ ૧૮ પુત્ર
 વાણિ નિર્વાણુ ૧૯ જાણુ તેહ ૨૦ રાષી દિન વનિ ૨૧ અદ્ભુત ૨૨ બહુ
 શક્તિ ૨૩ સાહાનિ ૨૪ આણુ ૨૫ મનિકા કન્યકા

- અવનપાત્ર પ્રમતિનુ તન પરવ્યુ અતિસિ ગ્રેમી મુનિ. ૮૯
 સર્પેડ્યુ, મુર્ધ તત્કાલિ. મુનિ પામ્યુ અનિ ગોકની ઝાપ.
 અર્ધ આપ્યુ આપી નિ ખેવ જ્વાડી તે અવરપમેવ. ૯૦
 ૫ તુરમ રક્ષાઇ જ્યુ અર્જુન, યુદ્ધિ માર્યુ બજુવાદન,
 નામકન્થા ઉજ્જી નામ, જ્વાડ્યુ તે તેણિ કામિ ૯૧
 અભિમન્યુ સુત પનિલિન ગાય, બ્રહ્મભાણુ જ્વાડ્યુ તે કાય,
 ઉત્તરાઇ કપાં વિવાપ કૃષિણુ જ્વાડ્યુ તે આપ. ૯૨
 તિમ સાદીપન ચુરનુ જ્વાડ્યુ કૃષિણુ જ્વાડ્યુ તત્કાલિ.
 તિમ તાપ્તુ વચ્ચે એમ યયુ જ્વાડ્યા લેઈ તે મયુ. ૯૩
 ૧૦ અથવા શુ કીર્તિ પરવચ ૧ મિથ્યા મનુ એક પ્રપચ.
 એકવા બહુ દેઈ ઉપદેશ પ્રાણિ મુખ ધોયું તરેશ. ૯૪

- એકરિ અવસરિ સવિના લોકિ અમ્ત પામ્યુ માહાશ્વેતાશોકિ.
 માહાશ્વેતા પમાલી પાદ, વનકલ્પ પિલિરી મનિ વિવાદિ, ૯૫
 સધ્યા ઉપાસી સુદરી શિયા ઉપગિ બીડી ગિયર દરી.
 ૧૫ વિધિ માચવી ગજકુમાર બીજી શિયા બીડુ તેણિ કારિ ૯૬
 મનિ વિમાસિ તેહનુ ગ્રેમ કુર્મટ કામ જતવુ ખેમ.
 પુનરપિ પૃષ્ઠિ રાજા નેદિ, કિહા મર્ધ તરસિકા તેહ ૧ ૯૭
 કુખ મુખની જે સાચિણી જાણિ વેદના સચિ વપુ તણી.

- માહાશ્વેતા કહિ રાજા' સુણ. પૂર્વિ વંશ કથ્યુ અમ તણુ. ૯૮
 ૨૦ અમૃત થકી બિપનુ દેહ, કુલ અપ્સરા કેડ જેહ,
 તે મધિ એક મદિરા નામ. ચિત્રગથ પામી તે શ્વામિ. ૯૯
 માહોમાદિ એક અપાર. કરિ વિલાસ ગ્રેમિ નર નાગિ,
 ઘણા દિવમ વજ આધાન પુત્રી એક હવું સંતાન. ૧૦૦

કંડવૂ ૨૦.

૧ રથુવડા અવનનુ તન. ૨ ડચુ પાંચુ. ૩ પેવ અવગમેવ ૪ યુધિ.
 ૫ કન્યા. નાંમ કાંમિ ૬ અભિમન્ય પગીસત બ્રહ્મભાણુ ૮ જ્વાડ્યો. ૯ તાજો
 ૧૧ પ્રાણિ મુખ. ૧૨ લોક. પાંચુ માહાશ્વેતા ગોક. ૧૩ માહાશ્વેતા પમાલી મનિ
 વિવાદ. ૧૪ ઉપાસી. બિડી. ૧૫ બિડુ ૧૬ અન્ય પેમ. ૧૭ પૃષ્ઠ નેદ ૧૮ કુખ-
 મુખની જે જાણિ વેદના ૧૯ માહાશ્વેતા ગુણ ૨૦ પેદ. ૨૧ નાંમ પાંમી ૨૩
 આધાન. ૨૪ 'કંડવૂ ૨૦ નથી.

રાગ મેવાડુ એકતારી તાન

- ઉત્તર અતિ હલિઆ ધરિ તેહનિ સાભનિ, હો રાગન ૧
 સકન મુદરી માત્રિ મુદર કાદગરી અભિધાન ૧
 જન્મ થકી રહી માત્રિ પાસિ અગન પાન વિશ્રામ
 ૫ દીડા કગતા માનભાન સવિ રિરમ્યુ મન આગમ ૨
 માહોમાહા જે ગ્રેમ અભારિ, તે રાયજી ય કહીધ ૩
 રાત્રિ દિવસ અભો પ્રીતિ ખાખ્યા એકિ ગ્યાનકિ ગલીધ ૩
 માહારિ વ્યસન પડ્યુ જે અફશુન કાદગરીધ જાણ્યુ,
 જાનપણાનિ રમેદિ કરી નિ દુખ મન માદિ આપ્યુ, ૪
 ૧૦ મખીજન સાભનતા રોલી મમ ખાઈ નિ વાલી
 મહાશ્વેતા જિહા શોક ન મેદેનિ તિહા લગિ ગ્રહન પાણિ ૫
 માત પિતા પ્રાણિ પગણાવિ, તુ અનશન દેહનામ,
 નિભક્ષણ પાવક પીચુ કહિ દોગડિ પાશ ૬
 પુત્રીધ એદનુ પણુ કીધુ, માય બાપ માભનિકા
 ૧૫ યૌવન પામી દોરી જાહિ, ચિરગ્ય મનિ ગનિહ ૭
 ધાગુ કટી કહી નિ ભાગુ માનિધ નહો કાધ નારી,
 નિયવિમુખ થઈ નિ ખીરી માદરુ ગ્રેમ મભારી ૮
 મદિગલ મન થ નિભાથ, માહાશ્વેતાનિ કાહાનુ
 દુખ ભાગ્યા નિ જુ આવિ, તુ વેગિ તેડાવુ ૯
 ૨૦ નિમાશી, ખીરાદક નામિ કચુકી એક તા જેદ,
 મુઠ ભણી વેગિ મોકનિહ, એણી પરિ કાહાનુ તેડ ૧૦
 તુ નિના પિદિનું દુખ અમનિ વિરહ તણી તા આગિ
 ત હ શરણુ છિ કાદ ગગીનિ, તે ખીતુ દુખ આગિ ૧૧
 અદો આત્રી નિ પુત્રી રી નિરહવેદના દાતુ
 ૨૫ દુખાગ્ય તા અહો યથા જ તેહ પીડા નિવાતુ ૧૨

૧ 'તાન' નથી ૨ કૃપ હોમા રાગન ૩ માદિ ૪ તે જન્મ ૬ માહો
 માહા ૭ જ ગ્યાનકિ ૮ વિસન થે અદ્યુત જીવન ૯ ૫ માહે આગમ ૧૦
 ખાઈ પાણિ ૧૧ માહાશ્વેતા પાણિ ૧૨ જુ માત પ્રાણિ અગન દેહે ૧૩ પ્રિયુ
 કે કહિ દોગડી પાશિ ૧૪ કીધુ માભનિકા ૧૫ પામી ચાહિ ગ્લીધ ૧૬ માનિ નદી
 ૧૭ વિમુખ બિડી ૧૮ માહાશ્વેતાનિ કાહાવુ ૧૯ જુય તેડાવુ ૨૦ વીમાગી
 પીરાદક કચુકીક તા થે ૨૧ મોકનિકા ૨૨ કાદગરીનિ તે ખીતુ દુખ તણુ ૨૩
 શર દુખ ૨૫ કા

- તે માટિ શુરુજની લાજિ, કાદંબરીની પ્રીતિ,
તરલિકા કચુકી માથિ મિધ મોકલી રીતિ ૧૩
- એદનુ કાદા હિ મિધ તેનિ, સત્ય કરી નિ મન
જુ મુદ્દનિ જીવની વાછિ કચ્ચે તાત વચન ૧૪
- ૫ તરલિકા ચનાવ્યા મડિ થોડિ દિન તલો આવ્યા,
(વાટ જોડો ૪ ૬ મળી નરી) માદાગ મન માદા ભાવ્યા ૧૫
- એદધી વારતા કચ્ચા જીયુ પૂજુ વિનુ આકાત
અશુર સવના સુમ ચયા નિ કુમુદિની ચર્ધ વિકાસ ૧૬
- ૧૦ ચદાપીડિ રાવન જ ડીધુ, જોઈ રથામા જેવ
શનિ ગનિ ચ જીવી જર્ધ નિ મુતી અવશ્યમેવ ૧૭
- એદધિ અનરિ ગતુ ક્યર એદનુ ચોતવિ મનિ,
કિ મુઝ પાખિ વૈરાપાયન અનરિ ગયના તન ૧૮
- અથવા પનરેખા આવી હિ? એમ ચોતવતા રાય
નિદા આવિ મુખશ્યા નિ જેવ ધામિની જાય ૧૯
- ૧૫ નિશા મર્ધ નિ પ્રાત થયૂ રે, માદાચેતા તતકાનિ
નિત્ય કચ્ચ કરી નિ ખીડી, ખીડા હિ જૂપાલ, ૨૦
- એદધિ તિદા તરલિકા આવી કચ્ચક હિ માથિ
સોવ વગસનુ અતિશિ મુદ્દ ગતયદિકા દાયિ ૨૧
- ચૂપલન મમન ધર્યું મગ્તકિ નીન ઉતરી વાસ
૨૦ આવિ નિ વેગિ બિ જભા આણી અતિ ઉન્દાસ ૨૨
- અદાપીડનિ ખીડુ દેખી 'કુણુ એ?' કરી વિચાર
તરલિકા પામિ જર્ધ ખીડી પ્રણમી તેણિ દાગિ ૨૩
- દાગિ ગલા કચ્ચકિ કીધુ રથામાનિ પ્રણામ
માટિ માદાચેતા દેખાડ્યુ, ખીડુ તેણિ દામિ ૨૪
- ૨૫ અતિગચ્ચ રાયનિ જોઈ વિગમય પામ્યુ મનિ

૧ માટિ મિ શુરુની કચુકી મિ મોકલી ૩ નતિ મન ૪ વચન ૬ જોડ
૭ સખી કરી ૮ અશુર કુમુદિનિ વિકાસ ૯ રામા જેવ ૧૦ અવશ્યમેવ ૧૧
મનિ ૧૨ ૫ પિ તન ૧૩ ચિત્રા ૧૪ આરી સુવ જેવ ધામિની ૧૫ માદારેવતા
૧૬ મિડી બિડા ૧૭ ધર્યું ૨૦ આણી ૨૧ બિડુ દેખી ૨૨ માદારેવતા બિડી
૨૩ રામાનિ પ્રણામ ૨૪ દેખાડ્યુ બિડુ ૨૫ પામ્યુ મન

- એટલિ જાખ્ય મુપુ નિ પૂઠિ રથામા પ્રેમ વચન. ૨૫
 કુહુ નિ, કાદંબરી તિ દીડી ! બોલાવી તિ ? બાધ !
 કલ્ અભાઈ તેહ માનસિ ? પૂછયું પ્રેમિ ધાઈ ? ૨૬
 તરલિકા કહિ. રાજકુમારી ! દીડી મિ તે નારી.
 ૫ મોતી જેવડાં આંસૂ ઢાલિ કિહિતાં વાત તભારી. ૨૭
 સંદેસુ કાંઈ જે કાલાવ્યુ હિ, દુરક તિ કિહિસિ.
 એહ કહી રહી અણુબોલી. દુઃખ હુદય માંદિ રિહિસિ. ૨૮
- દુરક એણી પિરિ બોલિ માદું આલિંગન
 દેઈ કાલાં હિ કાદંબરીધ, સાંભણુ એકિ મન. ૨૯
- ૧૦ બાધ ! તલિ એ શં કાલાવ્યું હિ માદારી પરીક્ષા કરવા,
 અથવા બિલેશુ એ મૂલિ ધિરિ રથાનું વરવા, ૩૦
 કિવા માદારુ પ્રેમ હેદેવા, કે કરવા વિનય,
 કિ અપરાધ માદારુ છે કાંઈ પરદરવાના ભેગ ? ૩૧
 કહિણપણિ સંદેસુ કિહિતાં લાભયાં નહીં શં બાધ ?
- ૧૫ કહિણુ બોલયું કુણિ શીખવ્યું, મધુરભાષિણી યાઈ ? ૩૨
 વાલાલાંનિ દુઃખ હુદય જિહારિ ત્યાદારિ શુ સંભોગ ?
 મુખની ઈજા તાં શી, જાહિ એહવુ તભારુ યોગ ? ૩૩
 કમલિનીની સંગતિ માટિ, આસ્તંગત રવિ ભંદ,
 ચક્રવાકી પિઉ પાસિ ન રહિ દુઃખ સખીનિ ત્યાંદ. ૩૪
- ૨૦ તું વિરહિણીનિ પ્રીડિ હિ વિરી તાદારુ કામ.
 તું સખી માદારી. હું તેહનિ કિહી પિરિ કઈ સકામ ? ૩૫
 પિઉનિ વિરહિ સખી સાધવી સખીનિ ધિરિ ન જાઇ,
 મનિ વરાંસી પર પુરુષનું દર્શન તા રખે યાઇ, ૩૬

૧ મુપુ. રથાંગા. વચન. ૩ માનસિ. ૭ કહી નિ રહી. દુઃખ રીધિય. રિહિસિ.
 ૮ કેટલક. આલયંચન. ૧૦ મન ૧૦ મારી મન પરીક્ષા. ૧૧ ઉર્વશુ. રથાનુ. ૧૨ કિ
 માદારુ. વિયોગ. ૧૩ કાઈ પરદરવાનુ યોગ. ૧૪ નહી. ૧૫ શીખવ્યુ મધુરભાષિણી
 યાઇ. ૧૬ વર્ણારિ. મુ. ૧૭ મુખની. શી દીજિ યાહિ. તભારુ. ૧૮ કમલિનીની.
 યાંદ. ૧૯ ચક્રવાકી પ્રીડ. ૨૦ વિરહુનીનિ. કામ ૨૧ સખી. તેહની. સકામ. ૨૨
 પ્રીડનિ. સખી તણિ ધિરિ નહ. 'સખી સાધવી' ઉપર મધાવાના કોરા ભાવમાં
 સખી સાધવી અસહના મંદોહમાં પાડાવર છે. ૨૩ ભંજી પર પુરુષનું દર્શન
 વરાંસિ રખે યાઇ.

- તે તું વિદ્વાતુ થઈ આવી માદારા ચિત માદા ખીડી,
ત્યાદા પુરુષાનિ કિમ તેહ ? જિહા તૂ આની પીડી, ૩૭
- તૂહિ તે મન માદાથી કાઢી કિમ ઝનાવૂ પાણિ
આપણા મુખનિ કાજિ, બાધ, લપટતા મનિ આપી ? ૩૮
- ૫ મુઝનિ તે સુખ કિતાથી યાચિ, જિ મિધ તાદાગિ કાજિ
ગુઝન તણા વચન તા લોખ્યા ? લોપી લોકની લાજિ, ૩૯
- તે પરણિ કિદાથી સુખ યાચિ ? વલી મ કિદિશુ અમનિ.
પ્રણામ કરી નિ પ્રારથ હ માઢા સમ િ તહનિ ૪૦
- અપન માદિ એ કાગજ ન કરે, પ્રતિજ્ઞા એ માદારી.
૧૦ માદાએતા તે વાણિ સાલલી મન માદા ગ્હી વિચારી ૪૧
- દેશરકનિ કલ્પ, તહો જહિ, હ પોતિ તિદા આ, ,
સમય બેઈ તેનિ સતોળૂ, મનનુ તાપ શમાવૂ. ૪૨
- દેશરક અ, નિ માદાએતા ગળ પરતિ બોલિ.
અનેકિ ગિગિ િ, પલુ નહિ કો એ હેમકૂટનિ તોલિ. ૪૩
- ૧૫ મુદ્ગ ચિત્રરથ રાજધાની, કિપુગપનુ દેશ
અતિ પેશય મધર્વલોક િ, નાના લવનનિવેગ ૪૪
- અતિગિ કામય માદાનુભાવ િ કાદમરી કુમારી
હિધ દૃઢક, ખેદ નથી કાધ માદારુ પ્રેમ વિચારી ૪૫
- જુ બેવા કેતુદંત યાધ, તૂ ત્યાદા આપણુ જઈઈ,
૨૦ તેલ સખીનુ દુખ ટાલવા પરહિપકારી થઈઈ ૪૬
- માદાનુભાવના ગુણુ તે આપિ નિગિ પગનિ તે કામિ.
એક દિવસ રહી નિ વચસ, આનસ આણિ હામિ ૪૭
- વનતુ ગજકૂઆ એમ બોનિ જહાગિ થજિ દરસન,
તિદાઁ થકી હ વસ હ તાદાગિ કામ કહુ જે મનિ ૪૮

૧ જિહા ૨ પિડી ૩ પાણિ ૪ સુખનિ આણિ ૫ તે મુઝનિ સુખ
૬ ગુઝ તણા લોખ્યા લોક તાની તાં લાજિ ૭ સુખ ૮ પ્રણામ કરી નિ ૯ માદિ
૧૦ માદાએતા વાણિ ૧૧ કુઝનિ જાઓ ૧૨ મનેષુ ૧૩ માદાએતા ૧૪
અનિકિ નહી ૧૫ રાજધાની ૧૬ નાના બુનન ૧૭ અતિગિ માનુભાવ ૧૮ પેદ
૧૯ બે બેવા ૨૦ મીનુ દુખ ૨૧ નિસિ પગતિ તે હામિ ૨૨ આણિ ૨૩ ગજ-
કુઆ, યા કારિ થકે દરગમ ૨૪ તિદાઁ થકી કામ કહો મનિ

મકા રહિત કુહુ નિ મુઝનિ. એમ કહી તતકાલિ
 તેણિ આશ્રમિથી નીસગિઆ માહાએતા બૂપાત્ર ૪૯
 કમિ હેમટૂટ ગિરિ પામી, ગધર્ ગજકુલિ મેહેલી
 કનકતોગ્ણની સાત પોવિ, નાઈ કન્યાનૃકની છેહેલી. ૫૦
 ૫ માહાએતા દેખી પ્રતીહારી અનેકિ ભડી ધાર્ધ
 વેત્રહત્તા પ્રણામ કરી કિલિ, આ વાટિ આવુ, નાઈ. ૫૧

કન્યાનૂ અંતપુર દીહુ જાણી સ્ત્રીમિ રચિજા,
 નાના ગનપ્રકર જહુ હીરા ગૃહસાલાષ ખચિજા. ૫૨
 જાણી ૧૫ લોકની નારી સંખ્યા કરના કામ
 ૧૦ ઉત્તમ દાની નિ મેહેલી જિ આણી એકિ હામિ. ૫૩
 અથના પુરુષ રહિત એ કીધી સૃષ્ટિ નરી શ વેધા.
 અથના દ્વીપ અગનાનુ જિ. ભાતિ ન દીસિ દેધા. ૫૪
 અથવા અનેકિ કપનુ કીધુ એખટુ સ્ત્રીભડાર.
 અથના શ ગૌરીષ કીધા પુરુષ સવે તે નાગિ. ૫૫
 ૧૫ જાણી સદસ શગિમડમિ ગ્યના કીધી એહ.
 અથના યોવનમિ સવિ ગચિઆ નાના દીસિ દેહ. ૫૬
 અથવા મન્મથચર્યાનિ કીધા પ્રેમિ શ ચેપન.
 અથના રસ શૃંગારિ નિર્મ્યા નાના ભાસિ તન. ૫૭
 જાણી પ્રેમરસમઝ ધર્યુ જિ જોતા ભાગિ મીન.
 ૨૦ મહા મનોદર અંતપુર તે પ્રવેશ કરતા દીહુ. ૫૮
 હામિ હામિ મુખ માનિની કેગ જાણી ધનુની વૃષ્ટિ.
 અપાગગ જૂમકલિ જાણી જન વિલુ અશુભનૃષ્ટિ ૫૯
 મુદર વક ભમિ જે, જાણી કામ તણુ ધનુ મડિ
 દેશકનાપ અધકાર જાણી કૃણુ જામિની જોડિ ૬૦

૧ કહુ ૧ આશ્રમથી નીગરીઆ માહાએતા ૨ પામી ૪ કન્યા ૫ માહા
 એતા દેખી ૬ પ્રણામ ૭ કન્યાનૂ જાણે ૮ ગૃહ ૯ જાણી ૧૦ જાણે કામ
 ૧૦ આણી હામિ ૧૧ રહીત ગાળ ૧૩ એખટુ ૧૫ જાણે સરમીમડનિ ૧૬ ગચિ
 નાના ૧૭ ચચિગ ૧૮ જાણે રસ શૃંગારિ નીર્મ્યા નાના તન ૧૯ જાણે પ્રેમરસ
 ધર્યુ જિ ૨૦ કરંતાં ૨૧ હામિ હામિ મુખ માનિની જાણે ૨૨ જાણે ૨૩ જાણે
 કામ ૨૪ જાણે ચાગિની જોડ

- અરાંપરાં ચાલતાં દીસિ નારીના કપોત
 જાણી મન્મથનાં અતિ ઉચ્છવદ દીસિ દર્પણુ સોલ. ૬૧
 નખનાં કિરણુ નરાલાં દીસિ જાણી મન્મથબાણુ.
 બૂપણુ રતનજટા બહુ જાણી ઇન્દ્રધનુષ નિર્માણુ. ૬૨
- ૫ પાણિગ્રહણુ જિહાં સખી સખી માંહાં કરતા કાંઈ વ્યાપાર,
 મુંબન વાદન વેણુનૂ કરતાં, વીણાઈ નખપ્રહાર, ૬૩
 તાલી સખી સખી માંહાં રમતાં, દંત ખીડીછ દેવા,
 ભુજલતા જે કંઠિ ધાતવી કનકકલશ જલ લેવા; ૬૪
 કટિ દલાવિ હીડાલિ હોંચતાં, બકુલ કુમ્ભિ છાંટિ,
 ૧૦ પાગપ્રહાર તે અશોક વૃક્ષનિ દોહદ દેતાં આંટિ, ૬૫
 પૂજપુષ્પિ પડિ નિર્ધારિ તેહિ મુખ સીતકાર;
 સુરતકલા અખસતી હુધ તિમ દીસિ તે નારિ. ૬૬
 જિહાં કણિ કર્ણકમલ તાં લોચન, દત્તજિવ અંગરાગ,
 ઉત્તમ ગંધ વધી મુખ શ્વાસિ, કુંકુમ અધરનિ રાગ; ૬૭
- ૧૫ લીલાકમલ તે કરતલ જેહાં, ભુજ તે ચંપકમાલ,
 તંત્રીશબ્દ બોલવાં જેહાં, સ્તન દર્પણુ સુવિશાલ. ૬૮
 અરણિ ઉલ્લસ ભાર કરિ, મેખલા માલા જેદ.
 એહવા કન્થાપુર માંહાં ચાલ્યા આણી અંતરિ નેહ. ૬૯
- જાતાં એહવા શબ્દ સાંભલિ, મનોહર આલાપ,
 ૨૦ કાદંબરી પરિજનનિ કહિ છિ કારણ જે જે થાપ. ૭૦
 લવણિકા, લિ કેતકરણ, કરિ લવલીલતાલવાલ.
 રજનિકા, તં રતનદીપ કરિ જાંહાં છિ વીધી તમાલ. ૭૧
 સારસિકા, ગંધનદી માંહિ રતનવાલુકા ધાતુ.
 મૃણાલિકા, કૃત્રિમ નલિનીના કોકનિ કુંકુમિ છાંદુ. ૭૨

૧ નારીનાં. જાણે. ૩ નરાલાં જાણે. જાણુ. ૪ બહુ જાણે નિર્માણુ. ૫ પાણિ,
 માંહાં, કાંઈ. 'પાણિગ્રહણુ' ઉપર અસલના મરોડમાં મથાળાના કોરા જાગમાં
 કુમારિકામયન માટિ એવું ટિપ્પણુ આપ્યું છે. ૬ નખ. ૭ સખી. માટિ. ૮
 યે. ■ હીડોલિ હોંચતાં, કુમ્ભિ. ૧૧ મુખ. ૧૨ સુરતજલ. ૧૩ પિંડાકણિ. ૧૪ મુખ.
 ૧૫ યજ્ઞાં ૧૭ મેખલા. ૧૮ એહવાં કન્થા. આણિ. ૧૯ જાતાં. ૨૦ કારણ યે યે.
 ૨૧ લવણિકા. કેતકની પરિ લળતી ૨૨ રજનિકા. રત. ચાંદાંધી. ૨૩ ગંધેદક. ધાતુ.
 ૨૪ કર્ત્રિમ નલનીનિ કુંકુમિ છાંટવા આણુ.

- મંદારિકા, કપૂરપક્ષવરસિ યાદા સુગંધનાં પાત્ર.
 મુક્તાન્મલિ, કૌમુદિકા, આન્નજડું દાડિમમાત્ર. ૭૩
 નિપુણિકા, મલિસ્તંભ પૂતલી કુચિ કરુ પત્રભંગ;
 સુંદર ચિત્ર રસુ શુભ લેઈ લેઈ કુંકુમ રંગ. ૭૪
 ૫ હિપ્પલિકા, લેઈ કનકમાર્ગની, કલ્પીગૃહ છિન્નંદ,
 મરકતવેદિ ઉપરિ વેગિ કરુ માર્ગન ત્યાંદ. ૭૫
 કુસુમિકા, સૌચુ મદિરારસિ બુકુલ કુસુમનાં ઠામ.
 માલતિકા, સિંદૂરિ રંચુ કામદેવનું ધામ. ૭૬
 નલિનિકા, લેઈ કમલ મધુરસ, લવન હંસનિ પાઉ.
 ૧૦ કલ્પિકા, ધારાગૃહ માંહિ ગૃહમયૂર લેઈ જાઉ. ૭૭
 પક્ષવિકા, હારીત પંખીનિ મરીચ પક્ષવ દલ આપુ.
 ચૂતકલિકા, ગૃહકોટલિનિ ચૂતાંકુર તે ચાપુ. ૭૮
 લવંગિકા, ચક્રોરપંજરિ પિપ્પલીખંડ નાંખુ.
 શુકનિ દાડિમખીજ રક્ત તે, ચકુનિકા, લેઈ દાપુ. ૭૯
 ૧૫ કુસુમાલરણ રસુ, મધુકરિકા. શુક, સારિકા, લણાપુ.
 મધુરિકા, સંગીતશાલાઈ કિનરમિથુન અણાપુ. ૮૦
 એહવાં વચન બહુ સાંભલતાં કણિ અતિ અલિરામ
 રચના બહુ નિરખતાં આવ્યાં કાદંબરીનિ ધામિ. ૮૧
 શોભા અતિ ધન કહું કેટલી ? થાઇ ગ્રંથ વિસ્તાર.
 ૨૦ કલિ બાલણુ સંદેષિ જોલું કયા તણુ જે સાર. ૮૨
 આગલિ ઉત્તમ મારગ દોહુ, મંડપ તિહાં વિશાલ;
 તિહાં કન્યકા સદસ માંહાં ખીડી દોડી તે લલકારિ. ૮૩
 કુંડલ હાર વલય નઇ નૃપુર જૂવણુ અનેકિ ધરતી.
 અંગતેજિ જૂવણુ સધલાંનિ અતિ શોભા તે કરતી. ૮૪
 ૨૫ જાણી રૂ. હલ્દી, પારવતી, ચિત્તિ રંગા સમાન.

૧ રસવા. ૨ નલિ. કુમુદિકા. દાડિમ. ૩ કુચિ. ૪ હલ્પલિકા. કમલમાર્ગની. યાંદ.
 ૬ વેદી ઉપરિ. ૭ રાંચુ. રસ. ઠાંગ. ૮ આલિતિકા. કાંમ ધાંગ. ૯ નલનિકા. મધુ.
 શુવન. પાઓ. ૧૦ માહિ. ૧૧ પંખીનિ. પક્ષવદલ આપુ. ૧૨ કામલિકા, લેઈ ગૃહ.
 નૃતાંકુર. ૧૩ પંજર માંહાં પિપ્પલીખંડનિ નાંખુ. ૧૪ તે મદનનિકે સિ તે દેસુ. ૧૫
 સારિકાનિ. ૧૬ લલિતાનિ સંગીતની શાલા. જણાપુ. ૧૭ બહુ. કણ. અભિરામ.
 ૧૮ નિરખતાં ધામિ. ૨૦ તખૂ. ૨૧ તિહાં મંડપ. ૨૨ કન્યકા. બિડી. ૨૩ નટ. ૨૪ તેજ.
 ૨૫ જાણે રૂ. સમાન.

- પ્રતિબિંબ લક્ષ્મીશત જાણી સરજિ છિ તેણિ રથાનિ. ૮૫
જાણી મન્મથ બાસ્યા માટિ સિવ શં આણી દોષ
ગિપાઇ છિ હૃદિ હૃદિથી ખીજા મન્મથ ચોધ. ૮૬
મખી ડ્રોએનિ સાદ કરિ છિ, જાન ! વેગિ આણુ.
૫ કમલ મહી નાસી જાઇ છિ, હમ્મથિયુનનિ જાણુ. ૮૭
નીલમણિના મયૂખ દેખાડી દુર્ગાએજિ વાહી
રમતી રમતી લીલાઇ મૂ દરિયુ સાદાવા જાઇ. ૮૮
સખી કાનિથી જવાકુર લેઈ તેલનિ તા ખવરાવિ.
પખીનિ પ્રેમિ બોલાવિ પામિ આવી આવિ. ૮૯
૧૦ બાલ વૃક્ષ નિજ પુષ્પિત સાંભલી વધામણી તા આપિ.
ચૂર્ણ મુષ્ટિ ભરી એક સખિના મુખ ઉપરિ તે થાપિ. ૯૦
સન્મુખ ખીઠા કંચરકનિ પૂછિ છિ એમ વાત,
કુણ પુરુષ તે ? કુહુનુ કુંઅર ? દિલિવુ છિ વિખ્યાત ? ૯૧
વિષ કેટલિ ? રૂપિ કેલેવુ ? તેહ તણું શં નામ ?
૧૫ તું શં બોલ્યુ ? તિષ બોલાવ્યુ ? શૂ અ કરિ છિ કામ ? ૯૨
માહાસ્વેતા શું પરિચય થયુ છિ ? અહીં આવશિ તેહ ?
ઇમ ચંદ્રાપીડની કથા પૂછતી કંચરકનિ એહ. ૯૩
રાજકુંઅરિ કાદંબરી દીડી, હમ્મઅડિ થ્યુ ઉઠાસ;
જમ ઉદધિ વાધિ તાં અતિ ધન જોઈ ચંદ્ર પ્રકાશિ. ૯૪
૨૦ આહો વિધાતા ! એ શું કીધું ? (એમ વિભાસિ જૂપ)
છત્રી સધલાં નેત્ર ન કીધાં ! નિરખત નારીરૂપ. ૯૫
ધન્ય ધન્ય તાં એ ગિપાધું અતિશિ મોહન ચિત્ર
ત્રણ લોક માહિ જે અતિશિ વિશદ કામિ એકત્ર ! ૯૬
એહનિ ગિપાતાં ધાતાનિ કરિ થયુ જે કલેશ,
૩૫ તેહ કરી લોચનથી ગલિયા આંસના લવલેશ, ૯૭

૧ પ્રતિબિંબ લક્ષ્મીનાં. બંધે શરજિ. રથાંનિ. ૨ બંધે. આંખી. ૪ કરિ બાંધ.
૫ નાશી જાણી. ૬ દેખાડી. વાહિ. ૭ રમતી (૨) લીલાંધ. ૮ રણુ સાદાવા નિ.
૮ કાનિથી. ખવરાવિ. ૯ પંક્ષીનિ. ૧૦ વૃક્ષ પુષ્પીત વધામણી તેનિ. ૧૧
એક સખિનિ ચૂર્ણ મુષ્ટિ ભરી મુખ ઉપરિ લેઈ થાપિ. ૧૨ સન્મુખ ખીઠા. ૧૩ વિખ્યાત.
૧૫ કામ. ૧૬ માહાસ્વેતાં. પરચિ. ૧૭ એમ. જોહ. ૧૮ રાજકુંઅર. દીકિ હમ્મઅડિ.
૧૯ યમ ઉદધી. ૨૧ નિરખત. ૨૨ ધન્ય વિધાતા. ૨૩ ત્રણ. એ કાંમનિ મિત્ર.
૨૪ ધાતાઈ ૨૫ ગલીયાં.

- તેહ થકી આ કુમુદ લેપના એહવી ઉત્તમ સૃષ્ટિ ।
 ઇમ ચીતવતા કામિની ઉપરિ પડી રાયની દષ્ટિ ૯૮
 રૂપ તણુ સમૂહ જ બોધ કાદમરીના લોચન
 ગાન્ધૂઆનિ મુખિ ગર્ભ પડિયા પ્રેમ લેપનુ મન, ૯૯
 ૫ વિદ્યુત અદાપીડ થયુ નિ એમ સમારૂપ
 રયામા નચત ચિત્ત ચર્ચ નિ નયણિ નિરખિ બૂપ ૧૦૦
 ગાનિ દેખી રોમોદગમ થયુ, પછિ તે બૂણનાદ,
 પછિ કાદમરી તે ઠાડી આણી મનિ આહાદ ૧૦૧

કડવું ૨૧

૧૦

રામ આસાડરી

તેનિ કામિ લેપાયુ મ્વેદ રે, અલિ જીરુ મનિમેદ રે
 વેદના વિગદ તણી વપુનિ ચર્ચ રે ૧

કાળ

- નિશાસિ તે કાપડૂ અનગૂ કરૂ તેણી વાગ
 ૧૫ ચમગ્વાદનિ માથિ દીધૂ ચર્ચ વિદ્યુત નારિ ૨
 હદિ ગમુન રપરી કરના લોલિ દીધુ પાણિ
 મિત જણાવિ માનિતી કુચકનગનિ નિર્વાણ ૩
 આનદિ આસૂ પગા, મિત કદિ કમવપરાગ
 લાગિ બોલી મકિ નહીં, મુખિ મધુપ નવિ દિ માગ ૪
 ૨૦ કામરાગિ પ્રથમ પ્રાદારિ વેદના સીતકાર
 કેતકીકટકે તણિ મિતિ દેખાડિ તેણી વાગ ૫
 જીકાટિ કર ધૂળિઉ, ઇમ જણાપૂ તેણિ દાગિ,
 પ્રતીતારી કાષ પૂછિ છિ, નિ કિદિ છિ નાકાર ૬

૨ અમ કામિની ઉપરિ ૩ લાવન ૪ રાજકુમારનિ મુખિ પડિયા મન ૫
 ગમ્યા ૬ રામા નયો નિરખી ૭ દેરી બનાદ ૮ આગી મનિ વર્ણદ ૯ '૬૩૫ ૨૧'
 છે નહિ ૧૦ અગાડરી ૧૧ કામિ ૩૩ ૧૩ 'અગ' નથી ૧૪ અદ્યુ તે ૧૫
 દીધુ નહિ ૧૬ ૧૧ હૃદય પાણિ જમગી બાળુના કોરા માગમ આ પતિ
 ૩૨ બીજી શાલીથી બીજા મરોદમા ॥ હૃદય માહિ વસતુ સહનિ રમણ કરવા ॥
 એ ૧૧૫૫ છે ૧૭ મિલ માનિનિ નિર્વા ૧૮ મિમ કદિ વગમ ૧૯ મુરિ
 ૨૦ કામ ૨૧ મસ દેખાડિ ૨૨ ધૂળ્યો એમ જણાવ

- કાદંબરી માંહિ પ્રવેશ કરતાં મન્મથનિ તતકાલિ
ખીનું મન્મથ રૂપ થું મોહનિ તે બ્રુપાત. ૭
પરિગ્રહ તે માનિ હિ જે હુદે માંહિ પ્રવેશ.
બ્રુપણુરવ ભાવણુ કરી નિ ગણિ હિ નરેશ. ૮
૫ સર્વેન્દ્રિયનું હરણુ માનિ અતિ કરી પ્રસાદ.
દેહપ્રભાતુ સ્પર્શ માનિ મુરતમુખ આહ્વાદિ. ૯
કાદંબરી અતિ કષ્ટ શં પગલા ભરી ખિચ્ચારિ
સ્નેહ શં માહાશ્વેતાનિ આલિંગન દિ અપાર. ૧૦
માહાશ્વેતા કાદંબરીનિ હુદિ સાથિ ભીડિ.
૧૦ વચન કહી નિ દેખાડિ અંગુલીધ ચંદ્રાપીઠ. ૧૧
ભામિની ! એક ભારતવર્ષિ તારાપીઠ રાગન.
ચંદ્રાપીઠ એ કુંઝર તેહનું વંશકર મંતાન. ૧૨
અશ્વ અટી એ નીસરું દિગ્વિજયનિ વ્યાપારિ.
અગ્રોહ સરિ તે આવિઉ આશ્રમિ માહારિ સાર. ૧૩
૧૫ દર્શનમાત્રિ ખંધુ થુ રે એ અકારણુ મિત્ર
જન એહવા દુર્લભ જણુ સકલ વિદ્યા વિચિત્ર. ૧૪
કથા માહારી સાંભલી અતિ પામિઉ મનિ શોક.
એણિ કરી નિ જણીધ હિ ધન્ય માનુષ ભોક. ૧૫
માનુષી સ્ત્રીનાં લોચનનુ ખામ ! એક એ વિશ્રામ.
૨૦ રૂપ, લાવણ્ય, વેપ વપુ, વય, સકલ વિદ્યા ધામ. ૧૬
બલિધ હું અહો તેહી આવી કહી તહારી વાત.
અપ્રાપ્ત એ પામિયાં છુ, જાણુ સખી ! વિખ્યાત. ૧૭
અપૂરવ દર્શન હિ, એહની મેહેલુ મનથી લાજ.
અસાત શીલ હિ એહવી શીકા ત્યજુ, મુણુ, આજ. ૧૮
૨૫ અપરિચિત હિ તેહ છાંડી આણુ મનિ વિશ્વાસ.

૧ ખીનું, થુ મોહન. ૩ માંનિ. ૪ ગણે. ૫ સર્વેન્દ્રિયન. માંનિ. ૬ માંનિ.
મુખ આહ્વાદ. ■ અપાર. ૮ માહાશ્વેતાનિ આલિંગન. ૯ માહાશ્વેતા. રીદિ. ૧૦ દે-
ખાડિ. ચંદ્રાપીઠ. ૧૧ ભામિની. તારાપીઠ રાગન. ૧૨ એ પુત્ર તેહનું. ૧૩ ની-
સરું. વ્યાપાર. ૧૪ અગ્રોહ, આવીઉ આશ્રમ. ૧૬ જાણુ. વિચિત્ર, ૧૭ પાંખીક.
૧૮ જાણીધ હિ ધન. ૧૯ માંનુષી સ્ત્રીના. ૨૧ અટી. કહી ધણી તહારી ૨૨ પાં-
ખાયાં છું જાણુ વિદ્યાત. ૨૩ એ મેહેલ. ૨૪ શીવ તે જાણુનયો એહવી ત્યજુ શણુ.
૨૫ આણુ.

- મુઝ સાથિ તિમ એહ સાથિ પ્રીતિ કરુ ઉદ્ધાસિ ૧૯
એ મિત્ર, પરિજન, બાધવ તાહારિ. જણાવ્યું તે કામ.
પ્રેમ થં કાદંબરીની કીધુ રાધ પ્રણામ. ૨૦
ચંદ્રાપીડિ પ્રણામ કર્યુ તાહારિ વક્ર દષ્ટિષ ભેય,
૫ કામિનીની નયન ત્યાહિ અધુકણિહા હેય. ૨૧
કુટિલ દષ્ટિષ રાનિ ભેષ. જંભા મુખિ વ્યુ પાણિ,
વીરી રતન પ્રભા ધમ ભાસિ બીડી ભક્ષણુ જાણિ. ૨૨
સસત્રમ સવિ સખી ભેતાં મહાશ્વેતા સંગિ
પ્રણામ કરી કાદંબરી બીડી તિહાં પસંગિ. ૨૩
૧૦ આસંદિકા એક સખીપિ રા આગતિ મેહેલી મૂઠ;
શ્વેત વસ્ત્ર આચ્છાદિહા, તાં કૂંચર ધ્યુ આરુ. ૨૪
માહાશ્વેતા માટિ કાદંબરીધ કરી સવિનિ સાન,
જય શબ્દ નિ વેણુ વીણા રખાવ્યાં તવ ગાન. ૨૫
કાદંબરીધ માહાશ્વેતાના પોતિ પખાલ્યા અર્થ;
૧૫ ઉત્તરી વસ્ત્ર લૂછિઆ ઢોલિધ બીડી વર્ણ ૨૬
કાદંબરીની સખી વાહાલી મદલેષા અભિધાન,
પ્રાણિ પાગ પખાલિઆ રાયના તેણિ સ્થાનિ. ૨૭
કાદંબરીના અંસ ઉપરિ પ્રેમિ મેહેલી હાય
માહાશ્વેતા પૂછિ છિ તે કુશલ કરી વાત. ૨૮
૨૦ લાગતી પ્રેમિ કરી શનિ શનિ સમાચાર
કાદંબરી કહિ દૂહલિ સખી પ્રતિ નિરધાર. ૨૯
કાદંબરીધ પાનબીડાં અણુબ્યાં અનેકિ.
ચંદ્રાપીડનિ આલવા નિ કરતી પ્રેમિ વિવેક ૩૦
માહાશ્વેતા કહિ, કામિની ! આપિ પોતિ પાણિ.

૧ કરિ ઉદ્ધાસ. ૨ પરિજ. કામ. ૩ કાદંબરીધ કર્યુ રાય ૪ કીધુ. દષ્ટિ. ૫ કામિનીની કટિકા. ૬ દષ્ટિ. મુખિ. પાણિ. ૭ વીડી. એમ જંભા. ૮ માહાશ્વેતા. ૯ બિહિ. આસંદિકા. સખીપિ. આ આગતિ. મેહેલી. ૧૧ શ્વેત. આચ્છાદીક કૂંચર. ૧૨ માહાશ્વેતા કાદંબરીધ. સાન. ૧૩ રખાવ્યાં જાન. ૧૪ કાદંબરી માહાશ્વેતાના. પખાલ્યા. ૧૫ લૂછિઆ ઢોલિધ બિડી વર્ણ. ૧૬ મદલેષા. ૧૭ પ્રાણિ, પખાલીઆ. ૧૮ ઉપરિ પ્રેમ. ૧૯ માહાશ્વેતા. ૨૦ શનિ (૨). ૨૧ કહિ હજી સખી. ૨૨ કાદંબરીએ પાન ૨૩ ચંદ્રાપીડનિ. કરી પ્રેમ. ૨૪ માહાશ્વેતા. કામિની. પાણિ.

- અમ સદ્ધી એટ અધિક, પ્રેમ એ વૂ આણિ. ૩૧
 નીચું જોઈ હલુછ કહિ, મિષ લાજતા ન અપાય.
 તજો આપુ હાથિ લેઈ. પરિચય વિણુ કિમ થાય ? ૩૨
 માદાએતા કહિ, તજો આપુ. આપવા કરિ મન.
 ૫ મખી ટ્રેા મુખ માદામી દષ્ટિ, મુલિન લોચન. ૩૩
 દેહ ધૂળિ, એદ અગિ, ખીડિ લેઈ હાથ
 કિ આધુ, 'એહેવગવણુ જાણુને મનિ, નાય ' ૩૪
 ચંદ્રાખીડિ હાથ ધનિ અમણુ અમુજ વણુ.
 જાણીછ વૂ કિહિ જિ હુ તજાગિ જિ હા ચણિ. ૩૫
 ૧૦ પાન મિણિ દેહ જાણીછ મમગણિ ઠિ દેતુ,
 એદ અલિય મહિન જાણી પ્રેમનિ મકેન, ૩૬
 મન્મથિ હામજન અરધુ ધમ જાણીછ કહી બોલ
 ખીડી ગનિ હાથિ એદવી પ્રેમનિ મમતોલિ. ૩૭
 ખીજૂ માદાએતાનિ આપુ ખીડા જિ અતિ ગગિ.
 ૧૫ વિવિધ હુછ વાગતા, તે રેમાચિન જિ અગ. ૩૮

- એદવી સમિષ એક શુક મુદ્ગ, વિદુમ સરખી અચુ,
 ઈંદ્રધનુપનિ વણિ કહિ કુહી શુભ સચ, ૩૯
 મરકત મણિ મરખી અ પાખિ, મથગ ગમન મુજન,
 તિદા આલી આવિઉ જિહા કરિ ઠિ સહ વાત. ૪૦
 ૨૦ પૂહિથી આવી સારિકા સકોધ સરખી જાણિ.
 કાદમરી આગણિ આવી વહિ એદવી વાણિ. ૪૧
 ગજપુત્રી વારુ નહિ શિ નીવજ નિષ્કુર એદ ?
 મુઝ પામિ આવિ શા ભાણી અભિમાની અતિ જેદ ? ૪૨
 જુ પીડા કગુ નહો વારુ, હુ સમ તજાગ જાણિ,
 ૨૫ દુણિ તા એદનિ કરી તતજણુ જાડિશિ પ્રાણુ ૪૩ --

૧ મૂ આણિ ૨ નીચું હલુજિ ૪ માદાએતા મન ૫ મુખ શુભ લોચન
 ૬ એટ હાથિ ૭ આધુ જાણુને ૮ વરીક ૯ જાણીછ જિહા ૧૦ પાન મિણિ
 જાણીછ ૧૧ જાણે ૧૨ તજાગિ દાસ મરધુ જાણીછ ૧૪ માદાએતાનિ જિહા
 ૧૫ વિવિધ ૧૬ શુધી ૧૮ ગમી અ પાખિ મથગ ૧૯ કીડ આલીઓ ૨૦ ગરબી
 જાણિ ૨૧ કાદમરી વાણિ ૨૨ નહી નીષ્કુર ૨૩ અભિમાની ચંદ ૨૪ નહી,
 જાણિ ૨૫ દુખિ કાંડીશ પ્રાણુ

- સાંભલી કાદંબરીઘ મંદ કીધું હાર્ય.
 મદલેખાનિ મહાશ્વેતા પૃષ્ઠિ વાત પ્રકાસ, ૪૪
 સારિકા એ સું કહિ જિ ? વદિધ તે વિસ્તાર.
 એ કાલિદી કાદંબરીની સખી જિ ગુણસાર. ૪૫
- ૫ પરિહાસ નામિ શુક મું કાદંબરી એક વાર
 વિદિવા કીધુ એહનુ નિ પરદિધ ભરથાર. ૪૬
 તે શુક સાચિ પ્રેમ ધરતી કરતી વિવિધ વિત્રાસ.
 કોધ જે એહનિ ચડ્યુ તે વાત મુણુ ઉર્જાસિ. ૪૭
 બાધની તાંબૂલવાદિની તરલિકા તે અઘ
- ૧૦ બણાવતી 'તી એકલી. એણીઘ દીકી સઘ. ૪૮
 ત્યાહારપૂઠિ અદેખાધધ ચડ્યુ એહનિ કોપ.
 સાંહાંમું ન જૂઠ, જોલધ નહિ, પાસિ ન જાધ ભોપ. ૪૯
 અઠો ધણું આશ્વાસના કીધી; યાધ નહીં પ્રસન.
 એહવું સાંભલી અદલાસિ હસુ રાયનુ તન. ૫૦
- ૧૫ હસી રાજ બોલિઉ. સભા માલિ સાંભલ્યું,
 લોક વાર્તા કરતા હતા, કૃષ્ણિ નવિ જાધ કસ્યું, ૫૧
 કાદંબરીની તાંબૂલવાદિની તરલિકાનિ સંગિ
 કામી અતિ પરિહાસ શુક કીડા કરિ જિ રગિ. ૫૨
 રિદિવા છુ એ વારતા નીલજની સંસારિ,
- ૨૦ જેણિ મેહેલી કામિની ગુણવતી સુંદર નારિ. ૫૩
 કાદંબરી ફૂં કરિ જિ, નિવારી તાં શુદ્ધિ
 ચપલ દાસી દુષ્ટ નિ શુકનિ ન વારિ શુદ્ધિ. ૫૪
 પિહિલું પણુ ફૂં કર્યું, જે માધુ સુંદરી એહ,
 દુર્વિનીત વિદંબનિ કાં પરણાવી તા તેહ ? ૫૫
- ૨૫ માધવી એ મું કરિ રે ? સુકિ કેડે માથ

૧ કાદંબરીઝિ. ૨ મદલેખાનિ માહાસ્વેતા ૪ કાદંબરીનિ. ૫ નામિ શુક.
 ૬ પરકીડ. ૭ વિવિધિ. ૮ થે. સુણો ઉર્જાસ. ૯ બાધની તાંબૂલવાદિની તમાલિકા.
 ૧૦ એણિઝિ. ૧૧ અદેખાધ. ૧૨ સાંમું. નાદી. ૧૩ આશ્વાસના. યાઅઈ. ૧૪ હથ.
 તન. ૧૫ હસી. બોલીડ. માલિ. ૧૬ વારતા. ૧૭ તાંબૂલવાદિની તરલિકા રું. ૧૮
 કામી. ૨૦ કામિની. ૨૧ નવારિ તાં મધ. ૨૨ દાસી. શુકનિ. શુધિ. ૨૩ ફૂં. સાધ.
 ૨૪ જેહ. ૨૫ કરિસિ રે સુકિ.

- મોટું કારણ કોપનું, વૈગમટેતુ વિશાળ, ૫૬
 કદ કડ કારણ હિ એ લથી ધીગ, જિ માધુ
 દુખ એલવિ પ્રાણુનિ કાઇ ન કીધી બાધ, ૫૭
 વિન ન ખાધુ, વહિ ન પીકી, ધાસ્યુ નદિ ગણિ પાશ.
 ૫ વથી જુ ભોલી થઈ નિ જાણિ એલનિ પાસિ, ૫૮
 તુ તા ધિક એ પખિણી ! વરજવી તા એ દૂરિ
 કુણુ એહિ બોલાવશિ ? મૂખ મદા જૂરિ ૫૯
 એલ્યું રાયજી કણુ તવ હમુ સધલુ સાથ
 તે મર્મભાપિત સાભથી નિ ગુકે બોલ્યુ નાથ ૬૦
 ૧૦ ધૂત રાજકુમાર ! ગુહિ બંગનુ આ કામ.
 સારિકા એ જાણિ હિ વકોક્તિ નાવિ કામ, ૬૧
 વાહી એ જાઇ નહોં તય સગખિ ખીજિ કોઇ.
 એહ ગજસભા રહિ હિ, ચતુર મતિ અતિ હોય. ૬૨
 વિટ ભાપણુની જુમિ ગુહિ, બોનિ હિ જે મર્મ
 ૧૫ કાન કારણ રીઝખીજના એ રામજિ હિ પર્મ ૬૩
 એલવિ સમિ એક કચુકી આવી કહિ અતિ આહ્વાદિ,
 માહાશ્વેતા ! તહનિ રાયજી કગિ હિ તા માહ ૬૪
 અનિ ખીજી મદિરા દેવી પૂજવા સમાચાર
 જનાનિ મન કરે તિદ્ધારિ ધરી મનિ વિચાર, ૬૫
 ૨૦ કાદબરીનિ કહ. 'રામનિ ઊતરવા કિહા મ્યાન ?'
 મર્મે વાણી ઉચ્ચરિ, 'એ ચતુર હિ રાગનન, ૬૬
 એણિ સ્ત્રીના સહસ્રના અવળા હિ તે મન '
 કાદબરી મન માહા હસી, ઉચ્ચરિ એમ વચન. ૬૭
 સખી ! એ તિ શૂ કણુ ? દર્શનથી આ દેદ
 ૨૫ એલતુ હિ, તૂ ગજૂ મદિર કેરે તેદ ? ૬૮

૧ કદનું ૨ સાથ ૩ દુખ પ્રાણુનિ કાઇ ૪ ખાધુ પિંડી નહી પાસિ ૫ જાણિ
 પાસિ ૬ પખિણી તાં દૂરિ ૮ હમુ ૧૦ કામ ૧૧ જાણિ વકોક્તિના વિરામ
 ૧૨ નહી ગરે ખીજે કોખિ ૧૩ 'એહ' નથી ૧૪ ભાપણુની જુમિ ૧૫
 કારણ હિ સહી સર્વિ કરિ હિ કર્મ ૧૬ કચુકીકે આહ્વાદ ૧૭ મહારવેતા
 ૧૮ મરીરા ૧૯ કરે દેરી મનિ ૨૦ કાદબરીનિ કહુ મ્યાન ૨૧ વાણી રાગનન
 ૨૨ સ્ત્રીના મન ૨૩ મનમાં દેરી વચન

- ગમિ રાનિ, ગમિ તહાનિ, યિતરુ તે ધામ,
 તે સાંભલી માહાચેતા બોલિ, પ્રમદવન મોહાં દામ ૬૯
 ક્રીડાપર્વતિ મણિમંદિરિ, કહી એહવું એવ
 મહાચેતા નીસરી રાકુંઅર સાચિ એવ. ૭૦
 ૫ મહાચેતા ગઈ માત પાસિ તિહાંથી; રાજકુમાર,
 ગીત વીણા હૂત જાણિ તેહ સાચિ નારિ, ૭૧
 કેરક મારગ દેખાડિ, ક્રીડાપર્વતિ મૂઠ
 મણિમંદિરિ આવી રહુ, આવાસ અતિસિ મૂઠ. ૭૨

કડવું ૨૨

૧૦

રાગ કેદાર.

ચેદ્રાપીડ જીડી જવિ, કાદંબરી, વિરહ યવિ,
 સવિ સખી પુલાવી તિહાં થકી રે. ૧

દાહ.

- સખી પુલાવી કરી મુદરી ચડી અવાસ.
 ૧૫ ગણી તા પરિચારિકા સખી તિહારિ પાસિ. ૨
 જઈ શમ્યાઈ પઠી. દાસી નાંખિ વાય.
 મૂરછિત સરખી યઈ, મુખિ કાંઈ નવિ બોલાય. ૩
 વિમાસણુ કરવા નિ લાગી, વડી જાહારિ સાન.
 મૂરખપણું મિ શ્રે કર્યું (મનિ લાજતી નિદાન) ! ૪
 ૨૦ કહીઈ જે દીકું નહોં, તેની શંકા નાણી લગાર !
 સખી સઘલી જાણુશિ, નીલજ યઈ એ નારિ ! ૫
 વૃદ્ધ થકી ખીહીની નહોં ! નવિ કર્યું મનિ વિચાર !
 લોકાપવાદ મણુ નહોં, કુલકમ તણુ આચાર ! ૬
 મહાચેતા દુરખણી છિ, એ દાક્ષિણ્ય આણી મનિ

૨ માહાચેતા. - માહા. ૩ પર્વત મણિનાં મંદિર. યેવ. ૪ માહાચેતા નીસરી રાકુંઅર. ૫ મહાચેતા ગઈ. ૬ હૂત જાણિ. ૭ દેખાડિ. પર્વત. ૮ અતિસિ. '૯ '૨૨' મધી. ૧૦ 'રાગ કેદાર' નથી. ૧૧ ગયુ. વિરહિ થયુ. ૧૨ સખીનિ. સવિ. ૧૪ સખી. અવાસ. ૧૫ સખી. પાસિ. ૧૬ જઈ. દાસી નાંખિ. ૧૭ મૂરખ સરખી. મુખિ યઈ. ૧૮ યાહારિ સાન. ૧૯ નિદાનિ. ૨૦ જે. નાંખી. ૨૧ સખી. જાણુસે. ૨૨ ખીહીતી ખડી. મનિ. ૨૩ નહી. કમન. ૨૪ માહાચેતા. દાક્ષિણિ આણી. મનિ.

- પાસિ આવી તે વીમાય મિ દેખતા મરિ જન । ૭
 મન માહા એ આજ્ય નહોં જે વિમામરિ કાઠ લોક,
 ચતુર સહીર કાણુ કાઠ ચીતવરિ મનિ ફોક । ૮
 માહા ચતુર હિ મહાચેતા ગર્ધંગજ કુમારિ,
 ૫ હાવભાવનિ જિવખિ ૬ હણાણી મસારિ । ૯
 મદભાગ્યણી મુહનિ હવિ મરણુ તે કસ્યાણુ
 લાજ ગર્ધ જીવવુ કાઠ વાર નહિ નિર્વાણુ ૧૦
 માતાપિતા સાલણશિ ગર્વવ મવિ પગિવાર.
 કિમ કરી એ દાકીધ ? કાઠ નથી પ્રતીકાર ૧૧
 ૧૦ એણિ ઇંદ્રી વરા કરા કુહુનિ કહૂ ? કિહા જાણી ?
 હુદય દાધુ માહર મન આદિ અતિ સીદાજી ૧૨
 માહાચેતાનિ કારણિ મિ પ્રતિયા કરી મૂઠ,
 સખી સહધ જાણિજી, તે વાત ન રહી ગૂઠ, ૧૩
 ક્યૂરક સાથિ કહાવિજી તે થજી સનદિ જાણુ,
 ૧૫ એમ શિ જાણ્યુ નહોં જે પરવશ થાશિ પ્રાણુ ? ૧૪
 વિધાતાઈ પૂરવ કર્મિ આણિઉં અહોં એહ,
 દીકું નહિ, નવિ સાલણુ, કહીધ ન જાણ્યુ જેહ ૧૫
 નયનિ દીકું જેદવિ જાણીધ ઇંદ્રી સાથિ
 પજરિ ધાલી સમરખી લેઈ એહનિ દાથિ ૧૬
 ૨૦ પ્રેમિ દાસી કીધી એહની, જાણુ સમરખી કામિ
 જાણીધ વેચી હુદય માહિ, મૂલ તે ગુણુ દ્રામ ૧૭
 (શનુ તા યે એ નથી) એ અપનન નહિ કાજ
 (છણી પિરિ મનમાહા સકનપિ) શુ કરે હવિ આજ ? ૧૮
 કામિ કીધી આકવી. વરી થયુ અચય ચિત
 ૨૫ મણિમંદિર સન્મુખ ખીડી ગવાક્ષિ કરી નિમિત્ત, ૧૯

૧ આણી વીસાર્ય દેખતા ૨ નહીં વિમાસરિ ૪ મહારચેતા અવરિ ૫ હવણિ
 ૬ કસ્યાણુ ૭ નહીં નિવાણુ ૮ પરવાર ૯ પ્રતિકાર ૧૦ એણે ઇંદ્રીધ વરા કરી
 ૧૧ સીદાજી ૧૨ મહારચેતાનિ ૧૩ જાણી ૧૪ કહાવિજી થક જાણુ ૧૫ જિ જાણ્યુ
 નહીં પરવશ પ્રાણુ ૧૬ આણીએ અહીં ૧૭ નહીં કહોંધ જાણ્યુ ૧૮ નયને થયવિ
 જાણી ૧૯ લેઈનિ ૨૦ જાણુ કામ ૨૧ જાણીધ ગૂણુ મૂલ તે દ્રામિ ૨૨ નહીં
 ૨૩ એણી શુ શુ કરે ૨૪ કામિ થયુ ૨૫ મણિપૂર્વ સન્મુખ ખીડી ગવાક્ષ

જાણિ કિમહિ દેખું તેહનિ ચર્ધ વિદ્યુલ કામ
વિરહિ આકુલબ્યાકુલી; નિ રહું તાં નવિ જામ. ૨૦

અંદાપીક ચાલી ગયુ અતિ સ્વચ્છિ મણિઅવન.

પ્રવેશ પ્રેમિ શું કરી તા જાણી માનિની મન, ૨૧

૫ શયા મુતુ પાગ મેહેલી ક્યૂરક ઉચ્છંગ.

દાસી સવિ વીટી રહી. મન માનિની મંગ. ૨૨

ચિત્ત માહિ ચીંતવિ. માહા ભાગ્યનુ નહિ પાર !

વિણુ આરાધિ પ્રસન્ન થયુ મુઝ ઉપરિ જાણી મુરારિ. ૨૩

નહિ તુ એ હુવી કામિની શ ? એવડા વિદાસ

૧૦ હૃદયહારિ કિમ હુધ હૃદયના ઉદાસ ? ૨૪

જે મું સાદામ વક દષ્ટિષ જોય નારિ સુખજી,

દેહ મુઝ આવી પચા જાણી કામ કેરા બાણ. ૨૫

મિ જિહારિ સાદામ જોયું, મદ કરી નિ દાસ્ય

ધવલ વસ્ત્ર કરી શું દામું લગ્ન વદન પ્રકાશિ ! ૨૬

૧૫ દાવભાવ અનેક કયાં મિ જીવખા તનકાલિ.

પ્રેમ સાચુ કામિનીનિ જીપતુ વિશાસ. ૨૭

વલી મન માહિ ચીંતવિ. શ જાણીષ કાંઈ વેદ ?

માયા મિથ્યા દેખાડિ. એ મન કરવા બેદ. ૨૮

પારખું જોવા નિ માહાર એણીષ કીધા ભાવ.

૨૦ કદ્યુ તાં જાંઈ નહીં એહના મનનુ ભાવ. ૨૯

મિથ્યા સંકલ્પ જીપનિ ૨ માનુષનિ તા કોડિ;

મનોરથ કરિ અતિ ધણા; જાણિ નહિ કાંઈ ખોડિ. ૩૦

યોવન મદિ રોહથી માહારી દષ્ટિ ચર્ધ વિપરીત;

ચિતા મનથી જીપાર્ધ; જાણીષ નહિ તે પ્રીતિ. ૩૧

૧ જાણિ દેખું. ચર્ધ. ૨ વિરહ. ૩ સ્વચ્છ છિ સુવન. ૪ કરવા જાણે માનિની. મન. ૫ કેડરક ઉછંગ. ૬ માનિનિ. ૭ અચત. નહી. ૮ ઉપરિ જાણે. ૯ નહીં તુ એહવી કામિની. ૧૦ ચે. દષ્ટિ. સુખજી. ૧૧ જાણે કામ. જાણ. ૧૨ મુતુ કેરી વસ્ત્ર રૂ. ૧૫ અનેક દાવભાવ. ઉલ્લંઘી. ૧૬ કામિનીનિ. ૧૭ એ માયા. દેખાડિ એ મન. ૧૮ મનનુ ભાવ. ૧૯ કયે ધણા જાણે નહીં કાંઈ ખોડિ. ૨૦ મારી. થાઈ વિપરીતિ. ૨૧ ઉપાધી જાણે નહીં.

વહી તાં મન માંહિ વિભાસી. એ. મિથ્યા મન વિલાસ. ;
 પ્રેમ જી તેહનિ હસિ, તુ. જણાસિ. પ્રકાસિ. ૩૨
 મનમથ મુઝ પ્રારથ્યા વિના આણુસિ તાણી પાસિ.
 એમ કરી કામિની સાથિ કરિ છૂત વિલાસ; ૩૩
 ૫ ગાન કરિ નિ ગવરાનિ; વેણુ વીણા વાય.
 મુહૂર્ત રહી ઉપવન જોવા કુતૂહલથી જાય. ૩૪

પર્વત શિખર ઉપરિ તેહનિ દેખી ત્યાંહ
 સખી પરતિ ઉચ્ચરિ એ મિથ કરી મન માંહિ. ૩૫
 માહાએતા આવી નહીં હં જોઈ ચઢી અવાસિ.
 ૧૦ રાય સુતનિ નિહાસિ, જમ ગૌરી ચઢી કૈલાસ. ૩૬
 ક્ષણુ જ્વનિ દંડિ વલગિ, સખીનિ રકંધિ દાથ,
 ક્ષણુ મદલેખાનિ પ્રેમિ આલિંગન દિ બાથ. ૩૭
 વક્ર ગ્રીવા કુટિલ દષ્ટિ જૂઝ તાં, ક્ષણુ લોલ,
 પ્રતીહારીની વેત્રલતાઘ ક્ષણુ ધરિષ્ઠ કપોલ, ૩૮
 ૧૫ ખીડી દંતહ આગલિ ધરી રાખી રહિ અતિ કાલ.
 ભાવ તાં એહવા કરિ, જમ દેખિ તાં ભૂપાલ. ૩૯
 કમુલ લેઈ પ્રાહાર કરેવા સખી પૂઠિ ધાય.
 સાંદાંમું જૂઝ પ્રેમિ હસતાં, દષ્ટિ દેખિ. રાય. ૪૦
 સૌધ ઉપરિ રજાં જાણિ. ધૂં રાજનિ પાસિ.

૨૦ વેદા જાતી જાણી નહીં દેખાડતાં વિલાસ. ૪૧
 પ્રતીહારીઘ નિવેણું માહાએતા. આવી જોહ.

૧ મન. ૩ આણુસિ તાણી પાસિ. ૪ દંત. ૫ ગાન. ૬ મુહૂર્ત. ૭ ઉપવન. ૮ કુતૂહલથી. ૯ શિખર. ૧૦ ઉપરિ ચડ્યુ. ૧૧ દેખી ત્યાંહ. ૧૨ મથાજાના કોરા ભાગમાં. ૧૩ અસલની કક્ષમે અને ઠાહીએ. ૧૪ મિથ. ૧૫ પાછી સૂ. ૧૬ મન માંહિ. ૧૭ પાઠ આપ્યો છે. ૧૮ અસલનો પાઠ. ૧૯ કવો છે. ૨૦ માહારવેતા. ૨૧ નહીં. ૨૨ જોઈ. ૨૩ ચમ. કૈલાસ. ૨૪ વહી જ્વનિ. ૨૫ વલગિ ક્ષણુ સખીનિ. ૨૬ ક્ષણુ મદલેખાનિ. આલિંગન. ૨૭ જુહતાં ક્ષણુ. ૨૮ પ્રતીહારીની વેત્ર ઉપરિ ધરી. રહિ. ૨૯ કપોલ. ૩૦ દંત. રાખી. ૩૧ ચમ દેખિ. ૩૨ લેઈ નિ. સખી. ૩૩ સાંદાંમું. ૩૪ હસતાં ચમ દષ્ટિ દેખિ. ૩૫ સૌધ ઉપરિ જોણિ. પાસિ. ૩૬ એમ વેદા. દેખાડતાં. ૩૭ પ્રતીહારીએ. માહારવેતા. ચેહ.

- સૌધ શિખરથી ઊતરી રે! મંદ આદર દેહ ૪૨
 માહાશ્વેતાનિ અનુરોધિ કરિ દિવસનુ, વ્યાપાર.
- અંદ્રાપીડિ ઊતરી કરિ નિત્ય ક્રોધ આહાર. ૪૩
 મદલેખા કાદંબરીય મોકલી જાંહ ભૂપ;
- ૫ વચ્ચ ઉત્તમ મોકલ્યા નિ અંગરાગ અનુપ; ૪૪
 અંદન ચર્ચા; નાલિકેરિ પ્રતીહારીનિ પાણિ.
 કેશરકિ કરાવલંબન કર્યુ; તેહ પ્રમાણ ૪૫
 મારગ તેહનિ કિહિ હિ, નિ સંજિ હિ તમાલિકા.
 તરલિકાધ મહુ હિ એક હાર સુંદર બાલિકા. ૪૬
- ૧૦ માનું ઉદધિ થકી પ્રગટયા અમૃત કરાં ફેન. ✓
 સકલ રતન શિરોમણિ દીસિ, જાણીય કૃત રથેન. ૪૭
 અથવા જાણીય તારાગણુ કે ઉદધિ કેરુ સાર.
 અંદ્રાપીડિ આવતાં દીકુ તે તાં સુંદર હાર. ૪૮
 જભાં થઈ નિ મદલેખાનિ રમિ દીધા માન;
- ૧૫ આસન ઉપરિ ખીસારી નિ ખીઠા પણિ રાજન. ૪૯
 મુહૂર્ત ખીસી નિ મદલેખા બીડી તે તતકાલિ,
 વચ્ચ, લેઈ સમરખાં; અંદન ચરચુ ભૂપાલ; ૫૦
- ખૂબ કુસુમ તણુ કરી નિ હાર લેઈ પાણિ.
 મદલેખા. તાં ઉચ્ચરી રાયજી પરતિ વાણિ. ૫૧
- ૨૦ સ્વામીજી ! રૂપિ તજારિ વસિ ન કુણુ તા હોધ ?
 દાસભાવ સહુ ધ પામિ વિનય દાખી સોય. ૫૨

૧ 'સૌધ' નથી. શિખરથી તાં ઊતરી. ૨ માહાશ્વેતાનિ. દીવસનુ ૩-૪ આ
 બે, પક્ષિ વચ્ચે, નીચેની કડી અગ્રવમાં વધારે છે; નિત્ય કર્મ કરી રહ્યા પછિ અસ્ત
 પાંગ્યુ, દિન, ઉદય-હોઈ ઘડુ કરે. માંનિની મોહન મંન. ૪ મદલેખા. મોકલીયા યાંદ.
 ૫, અનુપ, ૬, ચરચુ નાલિકેર એક પ્રતીહારીનિ પાણિ. ૭ તિ પ્રમાણ. ૮ સુંદર. ૧૦
 માને. ઉદધી. કરા. ૧૧ શિરોમણિ જાણીય કૃતરોન. ૧૨ ઉદધી કેરુ. ૧૪ જે નિ
 મદલેખાનિ, માંન. ૧૫ બિસારી નિ બિઠા પણિ રાજન. ૧૬ બિશી નિ ચિત્રલેખા
 ૧૭ લેઈ નિ. ૧૮ ખૂબ તણે. લેઈ નિ પાણિ. ૧૯ મદલેખા. ઉચ્ચરિ તે રાયજી.
 પાણિ. ૨૦ તજારે રૂપિ કુણુ તાં વસિ ન. ૨૧ ભાવ તે સહુ ધ પામિ. દેખો.

- કરવા નિ કાદંબરીના પ્રેમનુ તાં ભંગ. ૬૫
 એહવું કહી નિ આંધિઉ તવ વક્ષરચલિ વિશાલ.
 દારચ કરતુ બોલિઉ જી એણી પરિ ભૂપાલ. ૬૬
 મદલેખા ! હું શું કહું ? તું જાણિ વચન વિવેક.
 ૫ વાત એવડી શી કહુ છુ ? સાંભલુ કેહું કાંઇ એક. ૬૭
 ગુણુ તહારિ વશ થયુ હું. યથેષ્ટ કહુ મુદ્દ ફલ્ય.
 તેહ મિ કરવું સહી. એ વચન કેહું હું સત્ય. ૬૮
 માહોમાંહાં એહવું કહી રહી મદલેખા ધણી વાર
 કથા વાર્તા કાદંબરીની કરિ તે વિસ્તાર. ૬૯
 ૧૦ ચંદ્રાપીડિ આગા દીધી; મદલેખા તાં જાન્ય.
 કહિ જાણણુ કથા સંક્ષેપિ કહુ તે મહિમા ય. ૭૦

કહ્યું ૨૩.

રાગ મેવાહુ. આહુ તાલ.

- જાખાલિ અપિ ઉચ્ચરિ રે, સાંભલુ, સવિ પરિવાર !
 ૧૫ મદલેખાનિ આવ્યાં થઈરે જોણિ સમિ કાંઇ વાર, ૧
 દાલ.

- વાર કાંઇ જાણિ થઈ, તિદ્ધારિ વિરહાધીન
 કુમારી તે સૌધ ઉપરિ ચડી અતિ અનિ લીન. ૨
 ઉદય યાતાં ઈંદુ કરા દર્શન કાજિ જમ,
 ૨૦ જોવા ચંદ્રાપીડનિ ચડી સિખર ઉપરિ ત્યમ. ૩
 છત્ર ચામર વેત્ર ધારિણી નિવારી પરિવાર,
 તમાલિકા એક સંગિ લીધી; કરિ વિવિધ વિકાર. ૪
 નિતંબ ઉપરિ વામ કર, દક્ષિણ પ્રસારિત તે કરી,
 તારકા ધવ લિખી હુધ, તિમ જીભી મુંદરી. ૫

૧ લેસમાત્રે તાં તમ સાધિ. તાં નંથી ભંગ. ૨ જાંધીડ. ૨૫લ. ૩ કરતુ બોલીડ.
 ૪ મદલેખા. જાણિ. ૫ કેહું એક. ૬ તહારે. ૮ માહોમાંદ્રાં. મદલેખા. ૯ વારના ૧૦
 ચિત્રલેખા. ૧૧ કહું ૧૨ કહ્યાં ૨. ૧૩ આરો તાલ. ૧૪ રપિ પરવાર ૧૫ મદલેખાનિ
 ગયા. ચેણિ સવિ અતિ. ૧૬ દાલ ૧. ૧૭ અતિ યાહિ. ત્વારિ. ૧૮ સૌધ ઉપરિ. ૧૯
 ચમ ઉદય. હુના. ચંમ. ૨૦ ચંદ્રાપીડને. સિપિરિ ઉપરિ ત્યમ. ૨૧ પરવાર. ૨૨
 વિવિધિ. ૨૩ ઉપરિ. પ્રસારિત કરી. ૨૪ લિખી.

- ૧ ગિરંજી એ તાડી કાંતિનિ, જે હરિ સ્થિતિનાં ચિત્ત.
 પ્રેમ તાં મધુ થયુ જિ દર્શન પિદિલિ વિત્ત. ૫૩
 હૃદય પિદિલું તા અભ્યા, તુ આપીઈ શું, નાથ ?
 દીગ્ધ તા તમનિ શું ? જીવિત તાહારિ દાધિ. ૫૪
 ૫ કાદંબરીઈ મોકલ્યુ જિ દાર એ કરી નીનિ,
 વિલસ જણાવવા નહીં, જણાવના નિ પ્રીનિ. ૫૫
 વાહાલાનિ નિજ આતમ આપી નહીં પશ્ચાતાપ.
 જીવિતવ્ય આપી કિલિવૂ નહીં વેહેવરાણા આપ. ૫૬
 અર્પિ જિ કાદંબરી એ રતનભૂયણુ દાર,
 ૧૦ એમ કરિ નિ; જાણ્યું જે દેહનું સંસ્કાર. ૫૬
 ઉદધિ મધી નિ ઉદધી જે રતન સ્થિ અભિરામ,
 એક શેષ એ જિગર્થ; તેણિ શેષ પામ્યુ નામ. ૫૮
 અર્જુનિ આપ્યુ પ્રએનાનિ ચિરિ આવી દાર.
 પ્રએતાઈ સમર્થુ તે ચિત્તરથનિ સાર. ૫૯
 ૧૫ ચિત્તરથિ સુતાનિ પ્રેમિ કરાવ્યુ શૃંગાર.
 તમ થોઅ જોઈ મોકલિઉ કાદંબરીઈ હારિ. ૬૦
 ચંદ્રમંડલ ગગનિ સોલિ, નદિ તે પૃથ્વી માંલિ;
 એહયું જાણી મોકલ્યુ જિ પ્રીતિપૂર્વક આંલિ. ૬૧
 ગુણગણિ જીવિત દેહનિ મધપિ લાગિ ભાર,
 ૨૦ તથાપિ અહુ પ્રીતિ જાણી વાહાલાંનુ શણુગાર. ૬૨
 શિશાખંડ કોસ્તભ જમ લક્ષ્મીનુ જોઈ પ્રેમ
 નારાયણિ ઇ ઉરિ ધર્યું, ત્યમ ધરુ સ્વામી ! એમ. ૬૩
 માહાશ્વેતાઈ મોકલી જિ તરલિકા તાં સાધિ.
 સંદેસુ સ્વામી ! કહ્યુ જિ, દાર અહીઈ નાથ ! ૬૪
 ૨૫ રખે મન માંલિ આણુતા લેશમાત્રિ તમ સંગ

૧ એહમે. ૪ કીજઈ. જીવત. ૫ નિતિ. ૬ નહી જણાવવાની. ૭ 'નિજ' નથી. આપિ નહી. ૮ જીવતવ્ય આપિ. વેવરાણું એ આપ. ૯ અર્પ. ૧૦ જાણ્યું. સંસ્કાર. ૧૧ ઉદધી. ૧૨ પાંચું નામ. હેઠલા કોરા બાગમાં 'નામ' ઉપર અસલની કલમ ને શાહીથી દારુ ટિપ્પણુ છે. ૧૩ આપ્યુ. ૧૫ સુતાનિ. ૧૬ જ્યોત્ય મોકલીક. ૧૭ નહી. ૧૮ જાણી. ૧૯ ગણે ૨૦ અહયું જાણી. ૨૧ કોસ્તભ યમ. ૨૨ યે. એમ. ૨૩ માહાશ્વેતાઈ. ૨૫ ૨૬. આણુતા કાદંબરી મનકરંગ.

- કરવા નિ કાદબરીના પ્રેમનું તા જમ ૬૫
 એહવૂ કહી નિ બાધિઉ તવ વક્ષમ્યલિ વિશાન
 હાસ્ય કરતુ બોનિઉ જી એણી પઠિ જૂપાલ ૬૬
 મદલેખા ૧ હૂ શૂ કહૂ ૨ તૂ બાણિ વચન નિવેક
 ૫ વાત એવડી શી કહૂ છુ ૩ સાબનુ કહૂ કામ એક ૬૭
 ગુણ તભારિ વશ ચયુ છૂ યથેષ્ટ કહૂ મુલ્લ કૃત્ય
 તેહ મિ કરવૂ સહી એ વચન કહૂ છૂ મત્ય ૬૮
 માહોમાહા એહવૂ કહી રહી મદલેખા ધણી વાર
 કથા વાર્તા કાદબરીની કરિ તે વિમ્તાર ૬૯
 ૧૦ ચદ્રાપીડિ આસા દીધી મદલેખા તા જમ
 કહિ જાલણુ કથા મલેપિ કહુ તે મહિમા ય ૭૦

કંઠવું ૨૩.

રાગ મેવાહુ આહુ તાવ

- જાબાલિ જાપિ ઉચ્ચરિ રે, સાબનુ, સનિ પરિવાર ।
 ૧૫ મદલેખાનિ આવ્યા ચઈરે જોણિ સમિ કામ વાર, ૧

હાવ

- વાર કામ જાહિ ચઈ, તિહારિ વિરહાધીન
 કુમારી તે સૌધ ઉપગિ ચડી આતિ મનિ લીન ૨
 ઉદય થાતા ઇંદુ કરા દર્શન કાજિ જમ,
 ૨૦ જોવા ચદ્રાપીડનિ ચડી શિખર ઉપરિ ત્યમ ૩
 જીવ આમર વેત્ર ધારિણી નિવારી પરિવાર,
 તમાનિકા એક સગિ લીધી, કરિ વિવિધ વિકાર ૪
 નિતબ ઉપરિ વામ કર, દક્ષિણ પ્રસારિત તે કરી,
 તારકા ઇવ નિખી હુમ, તિમ જીભી સુદરી ૫

૧ લેશમાત્રિ તા તમ સાધિ તા નથી જમ ૨ જાધીક રચવ ૩ કરતુ બો નીક
 ૪ મદલેખા બાણિ ૫ કહૂ એક ૬ તભારે ૮ માહોમાહા મદલેખા ૯ વારના ૧૦
 ચિત્રલેખા ૧૧ કહૂ ૧૨ કડવા ૨ ૧૩ આડો તાવ ૧૪ રધિ પગવાર ૧૫ મદલેખાનિ
 ગયા ચેણિ સનિ આતિ ૧૬ હાવ ૧ ૧૭ આતિ ચાહિ ત્વારિ ૧૮ સૌધિ જાપરિ ૧૯
 ચમ ઉદય ઈંદુના ચમ ૨૦ ચદ્રાપીડને સિધિરિ ઉપગિ ત્યમ ૨૧ પગવા ૨૨
 વિવિધિ ૨૩ જાપરિ પ્રસારિત કરી ૨૪ લિધી

- જંભા ખાઇ; મુખિ કર ધરિ; બિદાજૂં શિરથી બિતરિ,
 સાન જાણી આલિંગનની, પયોધરિ પાછું ધરિ. ૬
- દેશ છૂટિ, કુસુમ તૂટિ; કરિ કરિ મુખપાંજરી
 ગંધ લેવા મિયિ, જાણી કરિ પ્રણામ વધી વધી. ૭
- ૫ તર્જની બિદુધ કરી ફેરવિ મુક્તાદાર,
 સાન જાણી કરિ છિ ધમ માહાર મન અપાર. ૮
- કુસુમકલિકા ત્રહી ઉચી દેખાડિ છિ નારિ,
 સાન જાણી વારિ વારિ કામચર મુગ્ર પ્રહાર. ૯
- છૂટી કટિની મેખલા જતાં બાંધિ છિ તાણિ,
 ૧૦ મન્મથિ હં બાંધી નિ આપી અ તાણિ પાણિ. ૧૦
- કંદુક લેઈ જીજાલી આચરુ જાલિ દાયિ,
 સાન જાણીઈ એહ પરિ તું ગ્રહ્ય મિ તાં નાય. ૧૧
- અંગ મોડિ, દેશ છોડિ, જોડિ કર જમ સાન.
 કમલ કાંપિ હૃદિ આંપિ, જૂઠું જમ રાજન. ૧૨
- ૧૫ મંદ આલિ રસના ગાલી; શિથિલ થયું કુદૃલ,
 ત્રિવલી હીસિ; મન હીસિ, કુંવરનિ અનુકૂલ. ૧૩
- સખીનિ મુખન કરિ નિ ધરિ ગાલિ કપોલ
 કટાક્ષ રાખિ લલિત ભાખિ, નયન તાં અતિ લોલ. ૧૪
- એણી પિરિ તે સૌધ ઉપરિ કરિ કીડા કામિની.
 ૨૦ દિવસ લાગુ આથમવા નિ નિકટ આવી જામિની. ૧૫
- અરુણ અંબર. આથમિ રવિ. વિરહ પામિ કોઈ.
 ઉદાસ હુધ કુમુદિનીનિ, કમલિનીનિ શોક. ૧૬
- સૌધથી તે બિતરી; જેટલિ થ્યુ અંધકાર,
 શીતરશ્મિ ઉદય પામ્યુ વિરહિણી અંગાર. ૧૭

૧ ખાઇ મુખિ. કટાજૂં શિરથી. ૨ સાન જાણી આલિંગનની. પાછું ૪ તે ગંધ. મિશિ જાણી પ્રણામ પરિ ૫ જહુ એ. ૬ સાન જાણી. મન. ૭ કલિકા ત્રહી નિ ઉચી દેખાડિ. ૮ સાન જાણી. ૯ છૂટિ છિ કટિમેખલા. તાણિ. ૧૦ પાણિ. ૧૧ કુંદ. ૧૨ સાન જાણીઈ. મિ તું નાય. ૧૩ થમ સાન. ૧૪ થમ રાજન. ૧૬ અનુકૂલ. ૧૭ મુખન. ૧૮ રાવિ. ભાખિ. ૧૯ ઉપરિ. કામિની. ૨૦ યામિની. ૨૧ વિરહિ પામિ કોરા. ૨૨ વિકાસિ. દેડલા કોરા બાગમાં કમલિનીનિ શોક જદલ અસલની કલમ ને શાહીએ કમલની સકોચ છે. ૨૩ જેટલિ. ૨૪ ૫ શીતરશ્મિ તે ઉદય પાંચુ.

- ચાપીડિ ઊતરી કરી કીધા સંખ્યા કર્મ
સંખ્યા ઉત્તમ સયન કીધૂ સાચવી નિજ ધર્મ ૧૮
એટલે ધૂરકિ આવી કહી તા વધામણી,
દર્શન કરવા ડુમારી તે આવિ છિ અહીં તમ લાણી ૧૯
- ૫ ચાપીડ તે માલની ઊભુ થયુ તેણી વાર
અરુ પરિજન પરવરી આનતી દીકી નારિ ૨૦
રાજચિહ્ન એકે નહોં આલસણુ તા એકે હાર
મેલત અદન અગ ચગચૂ મેલત અમર સાર ૨૧
દતપત્ર એકિ, કુમુદદન ધરૂં બીજી કાન
- ૧૦ કરાવનબન મદલેખાઇ આપ્યુ તેણી સ્થાનિ ૨૨
આવી પ્રીતિ જણાવતી નમ્રતા કરી પ્રણામ
પ્રાકૃત જનની પિરિ બીકી ભૂમિ તેણી ઠામિ ૨૩
રાજ અર વારતા આસનથી તવ ઊતર્યુ
સમીપે મહીમકનિ બીકુ વચન પ્રેમિ ઉચ્ચર્યુ ૨૪
- ૧૫ કામિની 'તમ દષ્ટિમાત્રિ કર્યુ છૂ છૂ દાસ
શા માટિ નથી પામતા બોલવાનુ અવશશ ? ૨૫
& એનુ જ અમ ઉપરિ અનુગ્રહ તણુ છિ મન ?
ગુણુ તહારા શા કહ ? મમનતા અતિ તન ૨૬
મુજનતા તા મેનક સાથિ અગિ નહિ અટકાર
- ૨૦ ધન્ય તે, જે ઉપરિ એવકુ પ્રેમનુ પમાર ૨૭
તહો તા મેના તણી સગર્વ કીધી અતિ ઘણી
આગાહારી સેનક ઉપરિ આદર એનકુ શા લણી ? ૨૮
શરીર સરખૂ તહા, તે કરવા પર ઉપકાર
તણુ પાઠ લખુ જમિત ય તે હુઝર એ સસાર ૨૯
- ૨૫ તહો આન્યા બેટિ કરવા હૂ કહુ જે આજ,

૩ આવી ધૂરકિ વધામણી ૭ નવી આવ્યા ૮ ચરચુ ૯ કર્મો દતપત્ર ધરી
દેતકીદન ધરૂં કાન ૧૦ આવી તેણી મ્યાનિ ૧૧ પ્રણામ ૧૨ બીકી ઠામિ ૧૩
આનનથી ૧૪ બિ. ૧૫ કામિની ૬ નહિ ૧૬ પામતા ૧૭ એનુ અમ પરિ
અનુગ્રહનુ મન ૧૮ તન ૧૯ જનતા સેનક નહી ૨૦ ધન્ય ઉપરિ ૨૩ શરચુ
૨૪ જીવતન્ય ૨૫ બેટિ કરવા તહો આન્યા

- વચન જોતા અઘારા ૭ એ તા આનિ લાગ. ૩૦
 આ ઈંદ્રી માણા, ગરીબ એ, ઇન્નિતલ્ય લગિ ઇ અપા
 પ્રેમ આણી કામિની ૧ અનિ દરુ અંગીકાર. ૩૧
 મોટુ થાઈ માનિની ૧ જુ માદારુ કહુ એક વાગ.
 ૫ એ દેહેનુ પરિગ્રહ કરીજિ, જિમ મદ્ય મુઝ અવનાર. ૩૨

- સાલવી મદલેખા મોલી મદ કરી નિ લાલ્ય.
 હમ, લલ્ય, અતિ પ્રેમિ મખી ખેદાઈ હિ અવ કામુ.
 ચિત દોષારૂ હિ મનિ ચિના નાનાવિધ કરી
 વચન તલો જે જે કલા, તે ગલા અવિ કાદંબરી. ૩૪
 ૧૦ એ વાત માદા પૂછવા લાગી તઠારુ જે તાત
 કેહેવુ તારાપીડ, કેહેની વિનાનવતી જે માત ? ૩૫
 હજીયિની તે કેહેવી હિ નિ કેહેવુ હિ શુકનામ ?
 પથ હિ તે કેદલિ ? કેહેવા તિહા અવાસ ? ૩૬
 ભરતખંડ તે કેહેવુ હિ ? કેહેવુ તે માનુષલોક ?
 ૧૫ અન્ન મધવી કથા પૂછી દાસરા નિ શોક ૩૭
 એમ કથા કરી કાદંબરી ભરી જવા નિ અવામિ
 ક્યૂરકનિ આગા દેઈ રિલિવા રાનિ પામિ ૩૮
 આધિ આવી આપણિ સિત વલ્લ પિલિરી પ્રૂદ
 રાધા આવી ગમન કીધુ, મન નિહા આરૂદ ૩૯
 ૨૦ ક્યૂરકે શ કથા કરણ સુણ ગજકુમાર
 માદાએતા કાદંબરીના મુણુ મતની વિતાન ૪૦
 અણુ આપિ ક્યૂરક, નિ નિહા આવી ખેવ
 પ્રાત ધ્યુ નિ જાગિહિ દત્તાવન કીધુ એવ ૪૧
 સધાવદન કરી નિ તાજુન લેઈ પાણિ

૧ અઘારા દીસિ વાજ ૨ જીવતલ્ય ૩ આણી કામિની ૪ થાઈ માનિની
 ૫ એ દેહનુ ૬ રી ૭ મદલેખા ૮ સરી ખેદાઈ હિ અવાસિ ૯ મલુ ચિત દોષારૂ
 હિ મનિ વિધિ ૧૦ જે જે ૧૧ પમ્તિ ભલ્લસૂવ ૧૨ જે ૧૩ કેદવુ તારાપીડ
 વિલાસવતી જે. ૧૪ હજીયની કેદવુ શુકનાસિ ૧૫ કેદવા ૧૬ ભારતખંડ કેદવુ
 કેદવુ માનુષ, ૧૭ આગા ૧૮ પાસિ ૧૯ કીધુ મન ૨૦ સુણ ૨૧ મદલેખા
 ૨૨ અણુ જેવ ૨૩ જાગિહિ કીધુ એવ ૨૪ લેઈ પાણિ

- ઊભાં રહી નિ કૂરકનિ 'કહી એહવી વાણિ. ૪૨
 કામિની' જાગી ? કિહાં છિ ? જૂલ નિ સમાચાર.
 કૂરક જોઈ આવિલિ વેગિ; ન લાગી વાર. ૪૩
 'સ્વામી ! પ્રાસાદનિ હેલિ અંગણિ મહામેતા સંગિ
 ૫ બીહાં છિ, આવી કહ્યું. જોવા નિ ચાહ્યુ. રંગિ. ૪૪
 આવિલિ, તુ બીડી દાડી. એકનિ દિ છિ માન;
 એક થં કરિ વારતા, અહીં સાંભલિ છિ ગાન; ૪૫
 એક સખીનિ પ્રેરિ છિ કાઠએક દેઈ કામ.
 રાજસુત ઊણુ રહ્યુ બિહુનિ કરી પ્રણામ. ૪૬

૧૦

૬૬૫ ૨૪.

રાગ મેવાકુ. આકુ તાલ.

આસન ઉત્તમ આપિજાં રે. બીકુ ચંદ્રાપીડ.
 સખી સવિ યઈ વેગલી રે ટાલી તતક્ષણુ બીડિ. ૧

દાળ.

- ૧૫ બીડિ ટાલી ભામિનીની. કુંઅર પ્રેમિ પ્રકાશ
 માહામેતાના સાંહાંમું જોઈ મંદ કીધું. દાસ્ય. ૨
 મન ઊલખ્યું માનિનીઈ; મહામેતા મુંદરી
 અંધર્વરાજની સુતા પરતિ વચન એહલુ ઉચ્ચરી. ૩
 લાજિ કહી સકેતુ નથી નિ ચાલવા છિ મન;
 ૨૦ શીખ દિ જુ મુંદરી, તુ જઈ નિજ લવન. ૪
 પ્રેમ તાહારિ યંત્રિલ; ચાલતાં ચાઈ શોક.
 પરિવાર લાજિ કષ્ટ પામિ અજાણે રાજલોક. ૫
 તમ બિહુનિ વેગલિથી સમીપિ છિ મોગ.
 કમલ રવિ, યથી કુમુદની પિરિ પ્રીતિ અંતરભોગ. ૬

૧ વાણિ. ૨ કામિની. ૩ આવીક. ૪ માહારવેતા. ૫ બિડાં. ૬ આવીક. બિડી.
 માન. ૭ વારતાં અહીં. ગાન. ૮ સખીનિ. કામ. ૯ જુલનિ પ્રણામ. ૧૦ ૧. ૧૧ 'રાગ
 મેવાકુ. આકુ તાલ' નથી. ૧૨ અ પીડ. બિહુ ચંદ્રાપીડ. ૧૩ તતક્ષણુ બીડ. ૧૫
 કુંઅર પ્રેમ. ૧૬ માહારવેતાના મુખ સાંહાંમું. ૧૭ મંદ ઉલખ્યું માનિનીઈ માહારવેતા.
 ૧૮ મંદ. ૨૦ શીખ. જઈ લવન. ૨૧ યંત્રિઓ. ૨૨ પરવાર. પામિ અજાણે. ૨૩
 અતિ તમ બેઠ્ઠનિ. ૨૪ શયિ.

- મરણુ લગિ ટલિ નહીં જે જડથુ મન માંદાં પ્રેમ.
 આગા આપુ, માનિની, જે માર્ગ પુદુચિ ખેમ. ૭
 કાદંબરી તવ મંદ બોલી, આધીન છિ એ જન.
 મન વિરહ જલટિ નિ વદિ જલ લોચન. ૮
 ૫ ગંધર્વ તા બહુ તેડિયા; કટૂં, જલિ રાનિ સાથિ.
 એહા દેશ માંદિ વુલાવળુ. જાણુ તા નિજ નાથ. ૯
 જડી ચંદ્રાપીડિ માહાચેનાનિ નામ્યું શીસ,
 કાદંબરીનિ. સખી સવિનિ દીધ તેણિ આશીસ. ૧૦
 આગા માગી એણી પરિ હિચારિ છિ તે રાય.
 ૧૦ સખી માહાં સંભારણુ જિહા કયાહિ તમ થાય. ૧૧
 ધણું થં તમનિ કહું, વિરહ મુગનિ જેલ ?
 ધણું બોધ્યું નિષ્કલ માનીધ, સત્ય ન માનીધ તેલ. ૧૨
 એલવું કહી નિ નીસર્યું; જાણા નિ લાગુ રાય.
 કાદંબરી મંદિર રહી. સહીરુ વુલાવા જાય. ૧૩
 ૧૫ દાર તોરણુ લગિ આવી વણી પાછી નારિ.
 કેયુરકિ ધોડુ આપ્યુ. વીર થ્યુ અસવાર. ૧૪

- ગંધર્વકુંઘર બહુ સાથિ હેમકુટથી નીસરિ.
 કાદંબરી શિદિ વિમાસિ; ક્રેહી પિરિ તે પરવરિ ? ૧૫
 જાણી પૂદિ આવિ છિ પ્રેમદુઃખિણી, ધમ
 ૨૦ આગલિ મારમ ઈધતી; જઈ સહીઈ કિમ ? ૧૬
 પૃથ્વી માંદાં આકાશિ દીસિ તિદ્ધારિ તે કામિની,
 હદિ માહિ જે વસી, તિ મુખિ આવિ લામિની. ૧૭
 જિહાં જામ તિહાં તેલ જિ દીસિ થયું તનમય મન.
 ગાદિ દુહિલિ નીસર્યું જેણુ અવાસ સુધન. ૧૮

૧ મનમાં. ૨ આગન્યા. ૩ માનિનીપ્રેમ. ૪ જન. ૫ મન વિરહ, નિ મળ
 હિ. સોચન. ૬ બહુ તેડીયા. જાણો ૭ દેસ માહિ વુલાવળું જાણુનાયો. ૮ ચંદ્રાપીડ
 માહાચેનાનિ નામ્યું. ૯ કાદંબરી. દીધી. ૧૦ આજન્યા. ૧૦ સંભારણુ. કયા હિતમ.
 ૧૨ નિષ્કલ માનિ. માનિ. ૧૩ નીસર્યું. ૧૪ ધોડો આપ્યુ. ૧૫ કુંઘર બહુ. નીસરિ.
 ૧૮ કાદંબરી શિ વિમાસિ. ૧૯ જાણો. દુખિણી. ૨૦ જઈ કિમ. ૨૧ માંદાં આકાશ.
 કામિની. ૨૨ વણી. નિ. લામિની. ૨૩ જ. મન. ૨૪ દુહિલિ નીસર્યું. આવાસ સંધન.

- માહાસ્વેતાનિ આશ્રમિ આવ્યુ અગ્રોદ સરનિ તીર.
 ઈન્દ્રાયુધથી બિતરી મન્ગન કર્યું સરીર. ૧૯
- અશ્ર ક્રેરા ચરણુ જોતી સેના આવી ત્યાંહ.
 વીર આનેદ પામિયા; નિ સૈન્ય દીર્ઘ મ્નેહ, ૨૦
- ૫ ગંધર્વસુત તે વાલિયા; આવિહિ સેના દામ.
 આવી સેવક જન સહુ ધ કર્યું તાં પ્રણામ. ૨૧
- સમાચાર સવિ પૂછિયા; આવિયા નિજ અવાસ.
 રાજકોકિ માનિહ મન માંહિ અતિ ઉદ્ધાસ. ૨૨
- પત્રલેખા નિ વૈશંપાયન પૂછિ ત્યાંદાંની વાત.
 ૧૦ ‘માહાસ્વેતા કાદંબરી મદલેખા છિ વિખ્યાત; ૨૩
- એક છિ તમાલિકા; કેયૂરક છિ એક.’
 વાત કરતાં નીગમ્યુ રે દિવસ તેહ વિવેક. ૨૪
- કાદંબરીનું રૂપ એષ્ટા ચીતવતાં પરિ પરિ કરી
 જાગતાં તે નિમિષ સરખી ચર્ષ તેહનિ ચર્વરી. ૨૫
- ૧૫ બીજિ દિન રૂપિ જગતિ રા બીઠા મંડપ મુગારિ.
 પ્રતીહારી સાથિ કેયૂરક આવતુ દીડુ તેણિ દારિ. ૨૬
- વેગલિથી રાયસુતનિ નામિહિ તેણિ શીસ.
 બીઠી આધુ તેડિહિ નિ આલિંગન દેઈ ઈસ ૨૭
- સમીપિ આસન બીસાર્યું; અમૃત અક્ષર સ્મિત કરી
 ૨૦ કહ્. વીરા, કુશલ છિ માહાસ્વેતા, કાદંબરી ? ૨૮
- સંભારિ છિ મૂહનિ ? એ પ્રશ્નિ ગ્યુ પથ અમ;
 કેયૂરક તે બોલિહિ એણી પિરિ વાણી નર્મ. ૨૯
- આજ તે તાં કુશલિની જોહિ સંભારુ છુ, રાય !
 એહવું કહી નિ છોડિહિ કાંઈ મોકલ્યું મહી માંહિ. ૩૦

૧ માહાસ્વેતાનિ. અગ્રોદ સરની. ૨ મન્ગન. ૩ ક્રેરાં. સેના. ૪ પાંમીયા. યાંડ.
 ૫ વાલીયા આવીડ. ૬ જ્નેન. કર્યું તાં પ્રણામ. ૭ પૂછીયા આવીયા. અવાસ ૮ માં-
 નીક મન. ૯ પત્રલેખા. ૧૦ માહાસ્વેતા. મદલેખા. વિખ્યાત. ૧૨ દીવસ. ૧૪ સરખી.
 સરવરી. ૧૫ બીઠા. ૧૬ પ્રતિહારી. ૧૭ નાંમીક. ૧૮ કડી. તેડીક. આલિંગન દે ઈસ.
 ૧૯ બિસાર્યું. સ્મિત ૨૦ કહો. માહાસ્વેતા. ૨૧ પ્રશ્ન. અંમ. ૨૨ બોલીક. વાણી.
 ૨૩ કુશલની ચેકનિ. ૨૪ છોડીક. મહિમાય.

- આર્દ્ર વસ્ત્રિ આગ્રહાણું, ખિસ મૂત્ર મયન મુખ,
આર્દ્ર વદન પક મધ્ય રમ્યુ છિ જે સુખ, ૭૧
- આલ મૃણાલના વલયની મુદ્રા કરી છિ જેહ,
નલિની પત્રનુ પુટ, લેઈ દેખાડ્યુ તા તેહ. ૭૨
- ૫ તે જાણાડી નિહાલિજી ડુઅરિ લેઈ પાણિ
ગદમરીઘ મોકયા તે લલિ િ અલિનાણુ. ૭૩
- મગ્ધત મણિ સરખા મુદર, ત્વયા રહિત, નિ મંગરી
ક્ષીર સહિત તે પૂગી ફવના ખડ તે મધ્ય ધરી, ૭૪
- શુક્રકામિની કપોલ ઉન્નવલ ધર્યા છિ તા પાન;
૧૦ હગ્ધદ્રમાના ખડ સરખૂ કપૂર છિ સુવાન; ૭૫
- મૃગમદના આમોદ થ જે મલયવદન સાર.
વચન એહવૂ કાદાવિજી છિ, શુણુ સમાચાર. ૭૬
- ‘કર જોડી કાદબરીઘ કંદુ છિ નમસ્કાર,
મહાસ્વેતા મદનેખાઘ અવરિ સવિ પરિવાર. ૭૭
- ૧૫ માહાસ્વેતાનુ મદેસુ. તે લોક, સ્વામી, ધન્ય,
જેહનિ ક્ષણમાત્ર અલગૂં યાઘ નહીં દરસન. ૭૮
- જે જે ક્ષીતલ વસ્તુ દત્તી ઈદુકિરણુ સમાન,
રવિ કિરણુ મરખી યઈ છિ ચિરહિ આણિ સ્થાન. ૭૯
- સ્વામિ જે મુકી ગયા, તે નિરવજવ નમર ધયૂ.
૨૦ દર્દન વાઠિ સકલ ગ્રાણી મુખ જે પિહિયૂ ગયૂ. ૮૦
- કાદબરીનિ સ્મરણુ એક છિ તહાડ તાં નામ.
અપરાધ સિદ્ધિવા અહારા મરખ જાણી કામ. ૮૧
- સ્વામી સેજિ વીસાર્યુંતુ આ શેષ નામિ હાર,
તે મોકયુ છિ.’ વસ્ત્રથી છોડી આખુ તેણી વાર. ૮૨

૧ આર્દ્ર આગ્રહાણું ખિસ મુખ ૨ મધ્યે રમ્યુ થે ૩ ચેહ ૪ નલિનીપત્રનુ
પૂર થે જ્ઞા દેખાડ્યુ ૫ નેડાવીક પાણિ ૬ અિધાણુ ૭ શરખાં ગહીત
૮ મુટ મ થે ૯ કામિની છે પાન ૧૦ પડ શખૂ સુવાન ૧૧ થે ૧૨
કાદાવીક. શુણુ ૧૪ મહાસ્વેતા મદનેખાણિ પગ્વાર ૧૫ મહાસ્વેતાનુ ધન્ય ૧૬
જેહનિ નલી દમન ૧૭ થે થે સમાન ૧૮ કીરણુ શરખી આણિ સ્થાન ૧૯ થે
મુકી નિરવજ ૨૦ ગ્રાણી દુખ જે પિહિયું ૨૧ તહાડ નામ ૨૨ મરખ જાણી
કામ ૨૩ સેજિ વીસાર્યું નામિ

- શિર ચઢાવી રાયજી કાદંબરીનુ પ્રસાદ
કંઠિ લેઈ આરોપિછિ; આણ્હિ મનિ હિદાદ. ૪૩
પાન ચંદન ગ્રહાં પોતિ; લેપ કીધુ અંગ;
તાંબૂલ તે આરોગિયા આણ્હિ નિ અંતરિ રંગ. ૪૪
- ૫ મુદ્ગતમાત્રિ બીડિ આસનથી કુમાર.
કેપૂરકના રકંધ ઉપરિ હાથ ધરી હિદાર, ૪૫
રાજસોઠ સવિ વાલિહિ, શનિ શનિ પલાય;
ગંધમાદન નામિ હસતી, તેહનિ જોવા ગાય. ૪૬
હસતીનિ જોઈ કરી જોયુ વણલ તુષાર.
- ૧૦ સેવક સવિ બાહારિ ગયા; એકલા તેણિ દારિ ૪૭
છંદાસુધનિ પૂજાગિ જોઈ નિ એકાંતિ
કેપૂરકનિ વાત પૂછિ મન કરી ખાંતિ. ૪૮
કુહ, મુઝ આઘ્યા પછિ તિહાં તણુ શુ વૃતાંત ?
કાદંબરી શું કરિ છિ ? માહાચેતા મન શાંતિ ? ૪૯
- ૧૫ મહલેખા, તમાલિકા, મૂલ્કિ સંભારિ હિ ક્રોધ ?
કયા પુર માંહિ કિશ્કારિ માહારી કરિ છિ સોય ? ૫૦

- કેપૂરક સરવિ કહિ, સાંભણુ નિ તલો, દેવ !
તમ આલિ કાદંબરી અવાસિ ચઢી તા જેવ. ૫૧
અશ્વપુરની રજ દીસિ તિહાં લગિ જોઈ ત્યાહ
- ૨૦ મહલેખાનિ રકંધિ ચડિ, મારગ જોઈ જાંહ. ૫૨
નિરાસ થઈ પછિ કતરી. ગમિ નહીં શણગાર.
બાહારિ રહ્યું ગમિ નહીં નિ ગમિ નહીં આગાર. ૫૩
પછિ રથાનક જૂઠ તહારાં. ખીલા જે આણ્હિ દારિ,
મનજન તાં અડીકણિ કર્યું, અડી પૂજિઆ ત્રિપુરારિ, ૫૪

૨ આરોપિઓ આણ્હિ મનિ. ૩ પાન. કીધું. ૪ તેડ આરોગીયા આણ્હિ. ૫ મુદ્ગતમાત્રિ બીડિ. આસનથી. ૬ ઉપરિ. ૭ વાલોડ. ૮ નાંમિ. ૯ તુષાર. ૧૦ બાહરિ. ૧૧ પૂ. ૧૨ મન. શાંતિ. ૧૩ પછી. ૧૪ મહાચેતા ૧૫ મહલેખા તે માલિકા મૂલ્કિ. ૧૬ માલિકા. કદે. ૧૮ અવાસિ. જેવ. ૧૯ કુરની. ૨૦ પછિ મહલેખાનિ. ચડી. પાંદ. ૨૧ નીરાસ. કતરી. નહીં. ૨૨ બાહરિ રહ્યું નહીં. નહીં. ૨૩ ખિલા. આણ્હિ ૨૪ અડીકણિ. પૂજ્યા.

- આ મળિશિવાલ ખીસી નિ, રાઈ કર્યું બોજન
 છૂત તે આઈકિંગિ ગમ્યા નિ મળ્યા શય્યામન ૫૫
 એમ ગ્યાન મવિ નિગાનતા નીગમ્યુ તે દિન
 કહ્યું કેનૂ ન માનિ, નવિ કિંગિ તા બોજન ૫૬
- ૫ માહાએતાઈ પ્રીઠરી નિ ડગલુ કાઈ આહાર
 પિંગિદિ આકુનબ્યાકુરી નિ મન ન રહિ દાગિ ૫૭
 શયન સુતા અગ દાજિ બાજિ નહિ । માથિ
 રિરોવેદના અતિ ધણી અતિ દાહ પીડિ, નાથ ૫૮
 અજાણ્યુ ડે ઊપનુ રે મકલ અગિ બ્યાધિ
- ૧૦ વૈદ્ય ડિકે મેલિઆ, પણુ નહિ ગએનિ સાધ્ય ૫૯
 નેત્રથી અતિ જન ઝરિ નિ મિનઈ નહીં લોચન
 ભુગ મમી કાણુદા ચઈ, છ, સાલયુ ગજન ૬૦
 પ્રાત ડીરી મૂનિ મોકલુ તહાગિ પામિ
 ઊનણુ એ કાહાનિઉ, કા મેલિયા નિગમ ૬૧
- ૧૫ ચદ્રાપીડિ તે સાલની તુરગ માગ્યુ ત્યાહ
 પર્થાણુ લેઈ મહાનિજિ, પત્રનેખા તેડી વાહ ૬૨
 અશ્વ તા આરૂદ થ્યુ પત્રનેખા ચડારી પૃથિ
 અરૂદ સાથિ થડી આપ્યુ ગ્રેમ પૂરણુ દષ્ટિ ૬૩
 વેશપાયન રકવાવારિ ગ્યાપ્યુ તે તતકાસિ
- ૨૦ ઇંદ્રાયુધિ ચડી આપિના હેમકૂટિ તે શૂપાન ૬૪
 મદમગિનિ દાગિ આવી અશ્વથી તે જતગિ,
 પત્રનેખા સગિ સુદરી, ભવન માલિ પગલિ ૬૫

કંઠ્યૂં ૨૫

ગમ દેખ

૨૫ મદિરિ જઈ પૂઠિ ગજન કહ્યું, કાદળરી કિદિ થાનિ ?

૧ બિગી બોજન ૨ દૂત નિ શયન શય્યામન ૩ ગ્યાન ૪ માનિ બોજન
 ૫ મ માહાએતાઈ ૬ મન ૭ તરી ૮ અજાણ્યુ ૯ ભુ ૧૦ મેલીઆ નદી
 'સા થ' તપી ૧૧ મિલેઈ નદી ગોચન ૧૨ ધુ ૧૩ પારા ૧૪ કાદી
 તોગો મેલેવીયા નિગમ ૧૬ પર્થા લે, મજાની ૧૭ પત્રનેખા ચાહ ૧૮ પત્રનેખા
 પૃથિ ૧૯ ગ્યાપ્યુ ૨૦ આવીયા ૨૧ પત્રનેખા ૨૨ મદવા ૨૩ નથી ૨૪ દેશાવ
 ૨૫ મદિરિ જઈ ગજન કામિ

- વર્ષધર (તે પૂજ્ય રાધ) બોલ્યુ વાણી લાગી પાય. ૧
 નૃત મયૂર કરિ છિ જિહાં, ક્રીડાપર્વત હેલ્લિ તિહાં
 કમલવન દીર્ઘિકા તીર હિમગૃહ રચ્યું છિ, ધીર ! ૨
 તેણિ સ્થાનકિ છિ સુંદરી. ક્યૂરકનિ આગલિ કરી
 ૫ પ્રમદવન મધ્ય યર્ધ જૂપ કલ્લીવન આવુ અનુપ. ૩
 જોતુ વન શોભા અતિ ઘણી ચાલી આવ્યુ કમલવન બાણી,
 પૂછતાં લાધી તવ ઠેકિ સૂતી કુસુમમંડપિકા હેકિ. ૪
 આવેતાં દીડી કામિની મહા મનોહર તે ભામિની.
 અંગદ વલ્લભ નૃપુર નિ દાર મૃણાલનાં કીધાં છિ નારિ, ૫
 ૧૦ રીસભરિ મન્મથિ સર્વથા નિગડબંધનિ બાધી જથા.
 નલવદિ ચંદન તિલક જે શ્વેત, જાણી સોમિ કર્યું નિકેત. ૬
 લોચન નીર ઝરિ છિ જેહ, જાણી વરુણિ વધાર્યું તેહ.
 અતિશિ આલિ છિ નિશ્વાસ, જાણી મુખ મારતિ કર્યું વાસ. ૭
 હકડું દાઝે અતિશિ, મન જાણી બીકું હુતાશન.
 ૧૫ ધરિયા હિરણ્મયરિ બિ પાણિ, જાણી મુગ્ધાપિઉ ભય આણિ. ૮
 વલી વલી ચંદન ચરિ ચર્યું; વલી વલી પંકજ બાધિ શર્યું;
 શીત લ્યાવુ કહિ વારોવારિ; એહવી રાધ દીડી નારિ. ૯
 આવંતુ રાગ સાંભલી જાણી અતિ યર્ધ આકુલી.
 પડિ જીતણું, ધૂનિ તન, વિપ્રીય ચિત્ત, ચંચલ લોચન. ૧૦
 ૨૦ જાણિ સહીરુ જમ દામિણી મદગંધિ આણિ ગજ લાણી.
 પ્રેમિ નયન નિદાસી જોમ, વિરમમ માની આશ્ચર્ય હોય. ૧૧
 નયણિ આનંદિ જલ ઝરિ. છૂટી વેણિ અતિ શોભા કરિ.
 લક્ષણ પ્રોપિતપતિકા તણાં દીકાં રાગકુંઝરિ અતિ ઘણાં. ૧૨

૧ રાય. વાંભી. ૨ નૃત્ય મયુર ચિહાં ૩ વંત દીર્ઘિકા નીર. ૪ સ્થાનકિ. ૫ મ-
 ધિર્ધયર્ધ. આવું અનુપ. ૬ જોતો આવ્યુ તે વન. ૭ મંડિકા, ૮ કામિની. ૯-૮ પંક્તિઓ
 ચરણ મૂળમાં ઉવડચુલક છે. ૧૦ જાનદ વય નિ નૃપુર દાર. મૃણાલનાં ૧૦ મન્મથ, નંજે
 નિગડ બંધનિ યથા. ૧૧ ચે. જાણે સોમિ. ૧૨ ચેદ. નંજે વરુણ. ૧૩ અતિસિ. નંજે
 મુખ મારત કર્યો. ૧૪ અતિસિ. મન, નંજે બિહુ હુતાશન. ૧૫ ધરીયા હિરણ-
 મયરિ. પાણિ નંજે. પ્રિત. આણિ. ૧૬ વલી (૨). વલી (૨). ૧૭ એહવિ સમિ
 ત્યાં દીડી રાય, ૧૮ આવતુ. ચર. ૧૯ તન. લેચન. ૨૦ સહીરો યમ, ૨૧ પ્રેમે.
 માંની આશ્ચર્ય. ૨૨ નયણે. ૨૩ લક્ષ. રાગકુંઝર.

- માદાએતાનિ કરુ પ્રણામ, કાદમરીનિ તેણિ કામિ
આસીમ દેઈ મનની ગ્લી કુમુમગયન તે ખીરી વરી ૧૩
- પ્રતીહારી ટ્યાવી આમન રતનજડિત 'ખીમુ, ગજન' !
ચણિ અર્પણ કરી બૂપાન ખીકુ જુમિ તે તતકાણિ ૧૪
- ૫ કુચક જોનિ નયન પત્રવેષા દેખારી ધન્ય
'તામનવાહિની ગતી એહ અતિગિ કૂઅગનિ તા નેહ' ૧૫
- કાદમરી અતિ આદર કરી પામિ ખીસારી મનિ ધરી
માનુરીનિ ચિરિ પક્ષપાત ત્રિધાતાનુ છિ વિખ્યાત ૧૬
- પ્રીતિ કરી નિ વારોનાગિ પાણિ ફેરવિ અગિ અપાગ
૧૦ ચદ્રાપીડની ઠીની સેન અર્ધ પાઘ મ્વાગત તનખેન ૧૭

- કૂઅર મનિ વિમાસણ કગિ, હજી ચિત ધીગજ નવિ ધગિ.
'જેજી પારખૂ એહનૂ વધી પાઠ પ્રયુત્તર સાલની' ૧૮
- એહનૂ તા વિમાસી હદિ ચદ્રાપીડ તે વાણી વદિ
એ તૂ જણિ છિ અગાધ દુર્ધટ કામરૂપિણ વ્યાધિ ૧૯
- ૧૫ મૂઢિ તા પીડિ છિ જિમ તૂહિ નથી પીડવુ ત્યમ
ધણ દેહ પ્રદાનિ કરી તૂહિ સ્વસ્થ કરવા, મુદરી ૨૦
- કામિની ! કામનિ બાણિ નહી ધૂજતી ધરતીછ પહી
એહ અવગથા જોઈ તુઝ પામિ હૃદય પડિ છિ મુઝ ૨૧
- લોચન રક્ત થયા સતાપિ નયન ઝગિ મુઝ આસૂ આપ
૨૦ ધરિ તા મન્ય વર આલગણ કુમુમ શિલીમુખ મય આવગણિ ૨૨
- ન માનતા શોભિ તા મહી કૂઅગિ એહરી વાણી કહી
યદ્યપિ અર્ધસ્તુતા ખાત મિશ્ર વચન જોલ્યુ બૂપાલ, ૨૩
- મુજ થકી કામિ શીખની પ્રજા મન માહિયી નથી

૧ મહાએતાનિ કરુ પ્રણામ કામિ ૨ દેહ બિહી ૩ જડિત આસન ખિસુ
રાજન ૪ ચણે નિહુ તે તકાનિ ૫ પનરેગ દેવા વ ધન ૬ તાબૂવાહની કૂઅરનિ
૭ ખિસારી ૮ વિજ્ઞાત ૯ પાણિ ૧૦ ચદ્રાપીડનિ તતવેન ૧૧ કૂઅર વિમાસણ
૧૨ જોડ પાગૂ પ્રનૂન ૧૩ વિમાસી વાગી ૧૪ જણિ છિ અગાધિ ૧૫ પીડ
૧૫ મૂઢિ તમ ૧૬ હજી પ્રાનિ ૧૭ જોઈ કામનિ બાણિ ૧૮ જોઈ હદિ ૧૯
સત્રાપ ગારુ, ૨૦ અર્ધજી, કુમુમ બાણમાવા આવરણ ૨૧ હજી એલતા, નહી,
એહરી વાણી, ૨૨ સુતા તૂ બાલ, ૨૩ કામિ શીખરી, મ- -હિયી,

- વક્ર વાક્ય સાંભલિજી; અર્થ મન સાથિ મધુ સમર્થ. ૨૪
 મનોરથનુ જાણી પાર માતપિતાનિ, વશિ સંસાર
 અણુખોલી રહી કામિની, ઉત્તર નામ્ય મુખિ ભામિની. ૨૫
 મદ હાસ્ય કીધું સખી જિહાં, મદલેખા તે ખોલી તિહાં.
- ૫ જાણુ. શં કહીધ ? કુમાર, દારણુ મન્મથ તણા વિકાર. ૨૬
 મૃણાલિકા જાણિ હુતાશન, ચંદ્રવ્યોત્સના આતપ તન,
 ચંદન વિષ, માલા પવનારા; જુ દેખુ છુ અવસ્થા પાસિ. ૨૭
 મદલેખાઈ વચન જે કહું, તે મનિ પ્રત્યુત્તર થઈ રહું.
- રાજન મન માંહિ ઘટમટ કરિ, સંદેહ મન માંહિ અતિ ધરિ. ૨૮
- ૧૦ ચિત્ત થયું અતિ દોષારૂઢ, મન્મથિ અતિ કીધુ મતિમૂઢ.
 માહાશ્વેતા શં કીધી કથા પ્રીતિ અનેક પરિ સર્વથા. ૨૯
 તિહાંકણિ ખીસી નિ ધણી વાર કણિ આચા કરિ કુમાર.
 જવા કારણિ રકંધાવારિ નીસરિજી મંદિરથી ખાહારિ. ૩૦
 જેટલિ યાદ તે અસવાર, કેમરક આગ્યુ તેણિ હારિ.
- ૧૫ મદલેખા કહિ, માહારાજ, પત્રલેખા આગ્યાં છિ આજ. ૩૧
 અહોં રહિ અમ મનિ ભાવણિ; સ્વામીજી, પછિ એ આવણિ.
 જુ મન માનિ, મેહેજુ અહોં. કેમરકિ એહવી વાણી કહી. ૩૨
 તેહ સુણી ખોલ્યુ રાજન. જીવિત પત્રલેખાનું ધન્ય,
 જેહનિ દેવીએ દયા કરિ, દુર્લભ તેહ પ્રસાદ જે ધરિ. ૩૩
- ૨૦ લેઈ જાહિ જવન મુઝારિ. આચા દેઈ આગ્યુ તેણી વાર.
 કટક માંહિ પુટ્ટુ જેટલિ, કાસદ એક દીકું તેટલિ. ૩૪
 પિતા પાસિથી આગ્યુ સહી. રાઘ પૂછયું જિભા રહી.
 કહિ, કુશલ છિ માઠું તાત ? શી આચા દીધી ? કહિ વાત. ૩૫
 કુશલ કહી નિ કર્યું પ્રણામ; લેખ જિ આપ્યા અભિરામ.

૧ સાંભલિક. ૨ જાણી. ૩ કામિની. ઉત્તર. મુખિ. ૪ કીધું તાં સખી. મદલેખા.
 ૫ જાણુ. ૬ જાણુ. કશપતન. ૭ દેખુ છું. પાસિ. ૮ વચન મદલેખાનિ કહું. તમનિ
 પ્રત્યુત્તર થઈ. ૯ માહિ. ૧૦ હો- -હ. તાં અતિ. ૧૧ મહાસ્વેતા. ૧૨ એશી. ૧૩
 નીસરીક. ૧૪ મદલેખા. પત્રલેખા આગ્યા. ૧૫ પછિ આવણિ. ૧૭ માંનિ. વાંણી. ૧૮
 રાજન. જીવિત પત્રલેખાનું ધન્ય. ૧૯ જેહનિ દેવી દયા. ૨૦ જાહિ જવન મુઝારિ. ૨૧
 કટક માહિ. જેટલિ. કાસદ. ૨૨ પિતા પાસિથી. હસાં. ૨૪ કર્યું પ્રણામ. લેખ.

- જાએલી સેઈ નિજ હાથિ આહુ જીવખ્યા લખિયા નાથ ૩૬
હરખિ તા મનિ અતિ ઉદ્ધામ જીવુ ગુરુ ગુરુગનિ પામિ
સ્વગિત શ્રી જાએલી મ્યાન સકર-રાજ શેખર ગતન ૩૭
તારાપીડ વિખિ મનિ ધરી ચદાપીડગિરિ મુંગન કરી
૫ સકર સપદનુ એક પાત્ર એદના કૂચર મુંગરા ૩૮
કુશલી છિ પ્રગ્ન સવિમય ગુઝવિણુ નિમિત્ત ૫ મમ હોય
તાહારી માત સહિત મુઝ હદિ ઉદ્ધામ દર્શનની સદિ ૩૯
લેખવાંચતા ખેવ જ કરી નિહિલા આરણુ મોદ મનિ ધરી
શુઝનામનુ ખીલુ લેખ લિખ્યુ તેટલુ તે માહા રેખ ૪૦
૧૦ ખીલુ ઇ વાચ્યુ બ્રૂપાલ વૈગપાયન આચ્યુ તનકાનિ
મૂઝિ લેખ નિખ્યા છિ તેહ તેહનુ અર્થ એટલુ એહ ૪૧
તેહિ વાચ્યા ચદાપીડિ પ્રેમિ ગિદિ સનાસિ બીડિ
જે આત્રા આપિ છિ તાત તે હવડા કરી મિ વાત ૪૨
એહધુ કહી શ્યુ અચ્ચાડ, પ્રથાણુ પગલ વળડ્યુ ૪૩
૧૫ ત્યાહિ બલાહકસુન મેરનાદ પાસિ તેડ્યુ અતિ આહાદિ ૪૩
તૂ આલે પત્રલેખા મગિ ક્યૂરક તેડી આરગિ રગિ
કિહિલુ કાદમરીનિ ઘણુ માહાચેતાનિ વચન અલ્લ તાણુ ૪૪
કિહિલુ સાચ સદ્ગનિ પ્રણામ ઘણી નીનતી કિહિલુ તામ
માહાદ મન છિ તાં તમ પામિ, દેઈ આલ્યુ ૨ નિશ્વાસ ૪૫
૨૦ શ કરે ? પગલ મુઝ કાય, તાતનચન લોખુ નવિ નાચ
કયા વારતા વગતિ ગિદા, સંભારનુ સેનકનિ તિદા ૪૬
મૂઝિ મનિ માની આગલ રખે વીસારુ મન રમાય
હુ વિણુ મનિ શ્યુ હુ દાસ દર્શનમાત્રિ મનિ ઉદ્ધામ ૪૭
માહાચેતાનિ પ્રેમિ કરી કિહિલુ ઘણી વાત વિસ્તરી
૨૫ મદરેખાનિ કિહિલુ મન, તમાનિકાનિ આવિગન ૪૮

૧ ગયેલી ગવખ્યા લખીયા ૨ હરખિ જીવુ પાસ ૩ ગયેલી ત્યાન શેખર રા-
નન ૪ લિપિ ૫ સપદનુ પાત્ર તુંછિ, ૭ સદિમ ગરુડા. ૮ લેવ થેવ આવખ્યા
૯ કુકનાશિનુ લેવ વિખ્યુ ૧૫ ૧૧ તેમુ અર્થ ૧૨ રીદિ ૧૩ થે આગ્યા ૧૪
પ્રયાણુ વળડ્યુ ૧૫ બલાહક હુદ્દાદ ૧૬ પત્રલેખા ૧૭ કુકિયો માહાચેતાનિ
૧૮ કહિયો, પ્રણામ ઘણી કિહિયો તામ ૧૯ પાસ ૨૦ લોખુ ૨૨ શુદ્ધનિ મનિ
માની ચાહાદિ રખે વીસારુ મન ૨૩ ઉદ્ધામ ૨૪ માહાચેતાનિ કિહિયો ૨૫ મદરે-
ખાનિ કહિયો મન આતિથમ

કાદંબરીનું જે પરિવાર, તે સદ્દનિ કિહિણુ બુહાર.

એહવું કહી નિ તેણી વાર વૈશંપાયન રકંધાવારિ ૪૯

મેહેલી નિ રાજા નીસર્યું. પત્રવાહક સાચિ પરવર્યું.

વાર્તા ઉજ્જવનીની કરિ, કાસદ અથ સાચિ સાંચરિ. ૫૦

૫ આલ્યા મારગ માલિ જાય. મોટા પાદપ, વાઘ વાય.

કિહીએક પહું તણા સાચરા પંચોછ મારગિ પાયથાં. ૫૧

કિહીએક તાં કદલીનાં વન, નાલિકેરીનાં દીસિ ધન.

કિહીએક સૂકી નદી માંદાં કૂપ. કિહીએક પુરાતન છિ ચૂપ. ૫૨

કિહીએક પર્વત કરાં શુંગ. કિહી કૈતકીવન યુત ભુંગ.

૧૦ શુદ્ધ લતાઇ ગહન કિહાં દાર. જોતાં ચાલિ વન મુઝારિ. ૫૩

અનેકિ મારગ મેહેલ્યા જિહા, ધ્વજ રક્ત એક દીકું તિરાં.

પાસિ ધ્વજ ફરકિ બહુ; નાના રંગ વિકાસિ સહ. ૫૪

કનકદંડ અતિ ઉચ્ચ અપાર. શિખર મનોહર તેણિ દારિ;

પાસિ ચંમર; અનિ ત્રિશલ સ્પર્શ કરિ નભમેઝલ રથૂલ, ૫૫

૧૫ અતિચિકિયા કરવા નિ કાચ જમ મારગ નિહાલતુ હોય.

તે સાંદાંમું જોતા તે જાય. મારગ કૌતુક સરખુ યાય. ૫૬

કિહોં પશુ માર્યાનુ દાર; દીસિ રાધર તણા અંબાર;

કિહોં પચા છિ પશુના થીસ, વેદિ સુંદર દીસઇ ઇસિ. ૫૭

અનેકિ કૌતુક જોતા આહાદિ આઘ્યા ચંડીની પ્રાસાદિ.

૨૦ સેના સાધની તિહાં ગતરી. રાધ પૂજ પ્રદક્ષિણા કરી. ૫૮

આંતરિ કાદંબરીનું ધ્યાન, તિહાં રાત્રિ રણા રાગન.

જરૂઠ મ્યલિઉ જોગી કાચ, રાધ પરિ પરિ પૂછુ સોય. ૫૯

સતિ રહી તે તિહાં વિશ્રામ દિન કેદલિ આઘ્યા નિજ ગામ.

હામિ હામિથી વધામણી વેગિ જાઇ રાજા લાણી. ૬૦

૧ પરવાર. કિહિજો. ૩ પરવર્યો. ૪ કાસદ. ૬ પહું તણા. મારગે. ૭ વન.

નાલિકેરીના. ધન. ૮ કિહીએક. ૯ કિહીએક ૧૦ લતા ગિદિનિ. એમ જોતાં. વન.

૧૧ મેહેલ્યાં ચાંદાં. ધ્વજ. ૧૨ પાસિ. બહુ. સહ. ૧૩ શિખર. ૧૪ પાસે ચમર.

૧૫ ચમ મારગનિ નીહાલતુ. ૧૬ જોતાં. કૌતુક સરખું ૧૭ પચ. તણાં. ૧૮ કિહી.

પશુના. વેદી. ૧૯ કૌતુક. ઉદ્ઘાદ. ૨૦ રાજ. પ્રદક્ષિણા. ૨૧ કાદંબરીનું ધ્યાન. રાગન.

૨૨ મ્યલુ સંન્યાસી. રાયે. ૨૩ એમ દિન. ગાંધ. ૨૪ હાંમિ. વધામણી.

- કુશરનિ આપ્યુ આભવી મન માદિ પામ્યુ અતિ રલી
અનેક માથિ રેવક નગણુ જઈ ગણુ પિતાનિ ચન્દા ૬૧
- ‘આવિ, આનિ’ ઘી આનિગન ગ્રેમિ તા દીવૂ ગગન
અલિઆ મરી મનિ પરિવાર કમિ કરિ સનિનિ નમરકાર ૬૨
- ૫ ગગન કેગિ ઝાલી હજામિ આપ્યુ નિનામવતી અવામ
નિનામવતીઠ ગ્રેમિ કરી આનિગન દીધ આદર ધરી ૬૩
- અનપુગ્નુ સનતુ માથ આનદ પામ્યુ જોઈ નાય
અલિનાદન અવિરી પ્રણામ કિચિન કાન રહો તેણિ દામિ ૬૪
- અ ગા માગી નિ તવ રાય શુકનામનિ જોયા જાપ
૧૦ શુકનામનિ નામૂ રીમ દેઠ આનિગન આદીસ ૬૫
- વૈગપાયનની કહી વાત, ‘મકધાનારિ મેદેત્સુ છિ વ્રાત’
આવી વિનામવતી લવન કીધૂ તનાનકિયા બોજન ૬૬
- અપરાણુ સમય થયુ જોડનિ, નિજ લગનિ આવ્યા તેદસિ
તિહા વિરહિ કાલરી તપિ નાખિ ગત્રિ હુદ્દનિ ધણિ ૬૭
- ૧૫ દિવસ ઝેટનિ તા મેવનાદ આન્યા પત્રલેખા આજ્ઞાદિ
તેરી મદિર માટા મુદરી, જાણી આવી દાદમરી ૬૮
- યદ્યપિ વાહાની અતિ તેદ, તિહાથી આન્યા લાગી અતિ નેહ
આદરિ ડરી આનિગન ગ્રેમિ દીધા ગનિ તન ૬૯
- મેધનાદિ પ્રણમ્યુ તન નાય તેનિ પૃષ્ઠિ ધર્યુ તે દાય
૨૦ પત્રલેખાનિ પૃષ્ઠિ ગ્રેમિ, ‘દાદમરી છિ કુલની એમ ?’ ૭૦
- માહાખેતા, મદતેખા અલી, તમાનિકા, મ્યૂરક નરી,
મુદ્ધિ મલાગિ છિ પ્રીતિ ? કિહિવી પરિજન સનિની રીતિ ? ૭૧
- પત્રલેખા વનતી એમ વદિ ‘તલો વસ્ત્રા ધુ મહનિ રિદિ
માથ મહનિ છિ કે યાણુ આભતુ, રાયજી, વચન પ્રમાણુ ૭૨

૧ કુશરનિ પામ્યુ ૨ રાણુ ૩ જઈ ચા. ૪ આવિ (૭) આનિગન રાગન ૪
અલીઆ પરવાર કરી ૫ હજામ રેહ આણ્યુ અવાસ ૬ આનિગન અતિ આદર
૧૦ શુકનાસિનિ નામૂ આનિગન ૧૨ જુનન કીધૂ બોજન ૧૩ અપરાજન ચેરકિ
૧૪ નાથે ૧૫ પત્રલેખા ગોડાદિ ૧૬ જાતે ૧૭ અદ્યાપિ ૧૮ આદર આનિગન
ગ્રેમિ તા દીધા રાગિ તન ૧૯ પ્રામ્યુ પૃષ્ઠિ ૨૦ પત્રલેખાનિ ગ્રેમ એમ ૨૧
માહાખેતા મદતેખા ૨૨ કેડીની પરજન ૨૩ પત્રલેખા વસ્ત્રા ૨૪ કલ્યાણુ પ્રમાણુ

તિહાં રહી નિ ઘણુ કાલ કિલિવા ઈછી વચન રસાલ
માહારા મુખ સાંઢાંમું અતિ જોય. નયન તારકા નિશ્ચય હોય. ૮૫
કાંઈક કલિવાનુ સંકેષ. 'કહે, ન કહે ?' એલવુ વિકેષ.
સ્વેદોદકિ કીધું સ્નાન મદનાગિ પીસવા રથાન. ૮૬

૫ પડવા બુંસિ ધૂળિ તન અણુપ્રીઝ્યું જોણિ માહારૂ મન.
મિછ વિનય કહ્યું તેણિ ઠારિ, 'આગા કાંઈ મુઝ દેહ, નારિ!' ૮૭
તુલિ કિલિનાં કંપિ પાણિ, જાણી વારિ છિ નિર્વાણિ;
અરણિ ભૂમિનું લેખન કરિ, વસ્ત્રાચર કર માદિ ધરી ૮૮

૧૦ હાડાડિ મધુકરનિ કાન આળ્યા ઉત્તમ ગંધનિ ધ્યાનિ.
તુલિ તાં બોલી નવિ સંકિ. લાજિ ખીજ વારતા બાકિ. ૮૯
હલિ અતિ મદનાનલ જલસિ; નયણિ નીર નિરંતર ગલિ;
વધી વધી મેહોસિ નિશ્વાસ. માહારુ તાં નાવિ વિશ્વાસ. ૯૦
આંસુ મુકતા સરખા દસિ દુઃખ ગણવા લિખ માલા મ્યલિ.
લગ્ન તેહની લગ્ન થિકી, વિદ્યાસિતાથી વિદ્યાસની બકી, ૯૧

૧૫ લીલા લીલા થકી અપાર, મુગ્ધતા મુગ્ધતાથી સાર;
વિનય થકી વિનય ઉપદેશ, ભય થકી ભય નિવેશ, ૯૨
વિજ્રમથી વિજ્રમની ગતિ, વૈદગ્ધીથી વિદગ્ધા મતિ,
તેહના વિપાદ થકી વિપાદ જાણી શીખઈ મન પ્રસાદ. ૯૩
વધી વધી મુખ સાંઢાંમું જોય; ફરકિ અધર વિમાસા સોય.

૨૦ માહારા મુખ સાંઢાંમી કરિ દષ્ટિ જાણી શું અમૃતની વૃષ્ટિ. ૯૪
મી પૂછી જુ વાર તિહાર, લાજંતી બોલી તાં નારિ.
પત્રલેખા ! વાણી સાંભણુ, જુ તહો સાચિ મન મ્યલું. ૯૫
હાઠાડિ માહારિ જાપની પીડ જાંઠાંનુ દીડું અંદાપીડ.
તેહવુ વાહાલુ નહીં મુઝ તાત, નહિ માહાશ્વેતા નિ નહી. ૯૬

૧ તિહા. ઇછિ. ૨ મુખ સાંઢાંમું તારિકા. ૩ કાઈક. ૪ સ્નાન. મદનાગિ પીસવા
મ્યાન. ૫ જુણિ. તન. જેણિ માહારૂ. મન. ૬ દાઈ. દેય. ૭ પાણિ. જાણિ. નિર્વાણિ ૮ અરણિ.
લેખન. ધરિ ૯ હાડાડિ. કાન. લય. ધ્યાનિ. ૧૦ તોલિ. ૧૧ નયણે. ૧૨ વધી (૨). ૧૩
આમું. સરખાં. જાંણે દુઃખ ગણવા માલા. ૧૪ લગ્ન થિકી વિનયથી વિનય તે બકી.
૧૫ મુગ્ધાથી. ૧૭ વિદગ્ધા વૈદગ્ધી મતિ. ૧૮ જાણે શીખઈ મ પ્રસાદ. ૧૯ મુખ સા-
ંઢાંમું. ૨૦ મુખ. જાંણે. અમૃતની. ૨૧ લાજંતી. ૨૨ વાંણી. સાચિ મનિ મ્યલું. ૨૩
હાઠાડિ પીડિ. યાંઢાંનું. અંદાપીડિ. ૨૪ નહી નહી મહાસ્વેતા નિ નહી.

મદ્યેષા નહીં તમાંલિકા, ખીજ દોએ નહિ બાલિકા,
જવિતન્મ તેહવું વાદાજું નથી, છ ખીજું ચં કહીષ કથી ? ૯૭
નંદીથી દષ્ટિ દોડુ રાય, પરવશ થયુ તિદાંથી કાય,
મન ન માનિ દો એ સાથિ, જેહ આગલિ કહીષ વાત. ૯૮

૫ તું સાથિ આવ્યુ વિશ્વાસ. મનની કહું છું વાત પ્રકાશ,
એ બિલ્લુ કુંડુનઇ કહું ? કિહી સમદુરખિણી ચર્ષ રહું ? ૯૯
સહ્યુ ન ભર્ષ દુત્પનુ ભાર. કિમલિ કિહિતાં નાવિ પાર.
ગુઝ આગસિ સવિ કહી વૃત્તાંત પ્રાણુત્પજ તેહ આણીશ અંત. ૧૦૦

૧૦ એહનિ કિમ લગાડું કરંક ? કુલજલ્મ કિમ મેહેડું અંક ? ૧૦૧

માતપિતાઇ ન દીધી સહી; ગુરુજનિ કાંઈ ષેરી નહીં;
મિધ કુંડનિ ન કહું સંદેશ; હૃત નવિ મોહસિલ્લ દેશ: ૧૦૨
ધિરિ ખીડાં આવી નિ ઠારિ ગિહિલી કીધી રાજકુમારિ.
એણિ લગળ માદારી હરી. સઘસિ નિંદાપાત્ર હું કરી. ૧૦૩

૧૫ માદાનુભાવનુ એ આચાર કે પરિચયનું ફલ સંસારિ ?
કમલતંતુ સરખું મુઝ મેન, કિમ સહિ તે હુતાશન ? ૧૦૪
કુમારિકાજન કોમલ કાય પીડયુ નહીં મુવાનિ મુવિ.

પિહિલું કામિ ખાલી લાજ; પછિ રૂદય બિપાર્ષ દામિ; ૧૦૫
પછિ વિનય સવે બાસિલિ; સમય કુલધરમ દાસિલિ.

૨૦ એણિ બહુ દુ:ખ દીધું મુઝ. મનમાંની કહું છું વૃઝ. ૧૦૬

તૂંથી ખીજ માદિ નથી; તેણિ વાત સવે મિ કથી.
પ્રાયશ્ચિત્ત કરી પ્રાણુભાગ કલંક ધોળિ ઓઝિ વિભાગ. ૧૦૭
જન્માંતરિ પામેના કાજ મારગિ દેહ ત્વજ્જય હું આજ.
એહવી મુહનિ વાણી કહી ગદમઠ કું અલ્પભોધી રહી. ૧૦૮

૧ મદ્યેષા નહી. નહી. ૨ જવિતન્મ. સું. ૩ ચાંદાંથી. યયુ. ૪ મન. ૫ છ
મનની. ૬ કુંડુ. કુંઝિણી ચર્ષ કો આગલિ રહું. ૮ વર્નાત. પ્રાણુ ત્વજ્જય કે આંખી
અંત. ૯ વેરે નંદુ. ૧૦ એનિ લગાડું. ૧૧ માતપિતાઇ દીધી નહીં. ૧૨ હૃત.
મોહવીડ. ૧૩ બિહી. ૧૪ નિંદા. ૧૫ મનમાનુ. ૧૬ રાસડું. મેન. કિમ. હુતાશન.
૧૭ નદી. ૧૮ કામિ. ૧૯ બાલીડ. ડાલીડ. ૨૦ બહુ દુ:ખ. મનમાનિ. ૨૧ ધોળ. ૨૨
પામિવા. ૨૩ મુદનિ વાણી. ગદ(ર).

રાગજી ! હું સાંભલી ચિત્ત અવિશય ત્યાહારિ યર્ષ લખતીત.
 અણુપ્રીતયા માટિ એ દેવ ! ચક્રિત બીતકાર જ યર્ષ એવ. ૧૦૯
 પામી શોક અનિ વિશાદ. નાવિ મન આંદિ આહાદ.
 વિનય કરી હું બોલિ વાણિ, 'સા માટિ છાંકુ છુ પ્રાણ ?' ૧૧૦
 ૫ હુંઅરિ શુ કીધુ અપરાધ ? તુદનિ સી કરિ છિ બાધ ?

વક્તરી તે બોલી મુંદરી. સાંભલિ, બાધ, તું ચિત્ત ધરી. ૧૧૧
 નિતિ નિતિ આવિ સ્વપન મુઝારિ ચતુર ધૂર્ત એ રાજકુમાર.
 શુક શારિકાની દૂત જ કરિ, ગોખ્ય સંદેસા તાં ઉચ્ચારિ. ૧૧૨
 મનારયિ અહસિ, જે ઠામ કીઠા કરવા દેરા ઠામ,
 ૧૦ શ્રવણ કમલ ઉદરનિ વિખિધ જૂઠિ તાં સંકેત જ લિખિધ. ૧૧૩
 વક્તરી કહૂં, સાંભલિ, ભામિની, જે એણિ કીધું, કામિની !
 મોહનમંત્ર ક્ષિપ્તી નિ રેખ મોહલિયા મન્મથના લેખ ૧૧૪
 યદ્યપિ પરસેવિ ધોવાય, અત્યુગ્નિદુ અંજન યુત થાય,
 તુહિ મમ આશાનિ તેહ અતિ ધન નચાવિ તાં નેલિ. ૧૧૫
 ૧૫ માહા અરણ્ય તણા નખ માંદિ પ્રતિગિનિ દીસિ તે ત્યાંદ;
 ઉપવન માંદિ એકલી મ્મલ, ગ્રહવા બીહીતી નાસી દલૂં; ૧૧૬
 વચ્ચાંચક કિહી વક્તગિ લતા અથવા સખી ગ્રહિ ચાલતાં,
 સહી ગ્રહી સમરપણુ કરિ, યદ્યપિ ગિરારાટી છ ધરિ, ૧૧૭
 અતિ અણુગમતિ માહારિ મન પ્રાણિ દિ છિ આલિંગન.
 ૨૦, કુચિ લખિ છિ પત્રાવલી, કામલ કરસ્પર્શિ તે વલી ૧૧૮
 મનનિ શિક્ષા દિ છિ અશી જે રહિધ મુઝ પાસિ વસી;
 પુષ્પવામુ જેહવા મુખવાય સ્વેદનિદુ ટાલિ મુઝ કાય, ૧૧૯
 કરપશ્કવિ કરી કપોલિ વાયુ કરિ છિ સીકર લોલ.
 સ્વેદ ટાલવા નિ મિસિ કરી શ્રવણ સમીપિ કરનિ ધરી ૧૨૦

૧ રાગ હં. સ્થિતિ. ત્યારિ. ૨ મા -- દેવ. ૩ પાંખા. મન આહાદ. ૪ વાણિ. છાંકુ છુ પ્રાણ. ૫ બાઈ ૭ ચતુર. કુમાર. ૮ શુક. ૯ ઈ કૃત્યિયે. ૧૦ શ્રવણ અધર. વિખિધ ૧૧ ચે. કામિની. ૧૨ લખી રેખ. મોહલીયા. લેખ. ૧૩ પરસેવિ. ૧૪ મર્મ આશાને. ચેહ. ૧૫ નખ. ૧૬ ઉપવનમાંદિ (કંઠ). નાશી. ૧૭ વક્તર. સખી. ચાલતાં. ૧૮ મંત્ર. પ્રાણિ. આલિંગન. ૨૦ કુચિ લ છિ. ૨૧ મંનનિ. ચે રહિએ. વશી. ૨૨ ચેદા મુખ.

- નખચટાઇ જવઆકાર કલ્પપૂર કરિય શૃંગાર.
વસભ બકુલ વૃક્ષ જે ખાલ, સુરાકુગલા ભરૂં વિશાલ, ૧૨૧
સીંચતાં આવી કય ત્રહિ, 'મૃદ્નિ પા' હઠ માંડી રહિ;
અશોક વૃક્ષાનિ કરવા પ્રાહાર ચરણુ બપાડું જેણી વાર, ૧૨૨
- ૫ આગલિ આવી નિ શિર ધરિ, 'મૃદ્નિ પ્રાહાર કરુ' હઠ કરિ.
મન્મથ પરવશ યાઇ કાય, શિ પ્રકારિ વાયું જાય ? ૧૨૩
રીસ કરૂં તે માનિ હાસ્ય; બોલું નહિ તુ માન પ્રકાશ;
દોષ તણું સંકીર્તન જેહ, માનિ રમરણુ ઉપાય જ તેહ; ૧૨૪
બોલિ જે તાં લોક અપવાદ, જશ કરી માનિ આહ્વાદિ.
- ૧૦ એહવાં વચન તાં દૂં સાંભલી મન માંહિ પામી અતિ રહી. ૧૨૫
મિ અંતરિ જાણ્યું માહારાજ ચંદ્રાપીડનું સરિકાં કાજ.
કામિ રાનિ કર્યું ઉપકાર, જે વશિ આણી આપી નારિ. ૧૨૬
યૌવનિ રાત્રી વૃષ્ટિ કરી, વસંતકાલિ આણ્યુ ધ્રીરિ.
એહવું વિમાસી નિ મન વગતી દેં બોલી, રાજન ! ૧૨૭
- ૧૫ બાઇ ! એ સવિ કરિ હિ કામ; નુહિ રાઇય કરાં કામ.
મન્મથ મનનિ કરિ હિ બાઇ; ચંદ્રાપીડનુ શુ અપરાધ ! ૧૨૮
અપદ્મપણું કુસુમાયુધ તણું મુઝ આગલિ કહિ રાનું ધણું;
સહી જાણુ નિ આકુ આંક, કાંઇ નથી રાયનુ વાક. ૧૨૯
એહવા મિ કલા પ્રતિબોધ. વસતી બોલી આણી ક્રોધ,
- ૨૦ 'પત્રલેખા ! કહિ વાત, અનુપ ! કુણુ કામ ? તેદનું શું રૂપ ? ૧૩૦
વસતું વચન કલ્પ મિ ધયું, અનંગનું, બાઇ, રૂપ જ કિયું ?
એ હુતાશન નવિ પ્રકાશિ જ્વાલા, સંતાપ કરિ વિકાસ, ૧૩૧
ધૂમપટલ પ્રગટ નવિ કરિ, આંસુ નયન થકી તાં ઝરિ;
ભરમરેણુ પ્રગટ નવિ હોય, પાકુરતા કરિ તાં સોય. ૧૩૨

૧ નખચટાઇ. કરિ. ૨ કુગડા ભરૂં. ૩ સીંચતાં. મૃદ્નિ. ૪ ચેણી. ૫ આગલે.
ફાલનિ. હય. ૭ માંનિ. બોલું નહી. માંન. ૮ ઘોષ. ચેહ. માંનિ કાંમેાપાય. ૯ યશ.
માંનિ ઉડ્ડાદ. ૧૦ માંહિ પાંખી. ૧૧ જાણ્યુ માહારાજ. સરીક ૧૨ કામિ. ચે. આણી.
૧૩ રત્ન તણી કાલ લેઈ આણ્યુ. ધરી. ૧૪ વિમાસી. ૧૫ સર્વિ. કામ. નુહે. કામ. ૧૬
મનિ. બાઇ. ચંદ્રાપીડનુ. ૧૭ એ અપદ્મપણું. ૧૮ જાણુ કાઇ. ૨૦ પત્રલેખા. અનુપ.
કામ. ૨૧ અનંગનુ ૨૨ પણું નહી પ્રકાશ. સંતાપ જ્વાલા. વિકાસ.

- ત્રિમુવન માંદાં ક્રો નહિ કામિની, જે તેહનિ.વશિ નવિ ભામિની.
 એથાં કોણુ ન પામિ ત્રાસ ? કુસુમચાપ બહુનુ કરિ નાગ. ૧૩૩
 સાંભલિ, તેહનિ વશ જે થાઈ તેહની ચેષ્ટા કરૂં દૂ કાંઈ.
 ચિંતાઈ પ્રિયમા મુખચણી કોડિક નલિ દેખિ રજા વસી; ૧૩૪
- ૫ મહી માદાં તેહ તણા મુખ ધ્યાવ, જિહ્વા તેહ તણા ગુણુ ગાય;
 કથા તેહ તણી સાંભલિ; મન ખીજિ કિહીધ નવિ ભલિ. ૧૩૫
- એહવું :મુણી વિમાસી હદિ વલી કામિની વાણી વદિ.
 પત્રલેખા ! તું કહિ છિ જન દૂ પરવશ થઈ છું ત્યમ. ૧૩૬
 શનિ પાસિ થ્યુ કંઠર્પ; માહારુ તાં જનાર્ણુ દર્પ.
 ૧૦ જેહવા જેહવા રૂપ તિ કણાં, તે સવિ મુઝ માદાં આવી રણાં. ૧૩૭
 હવિ તૂહનિ પૂછું છું, માય, મહિ કાઈક કહુ ઉપાય.
 વન માંદાં મુખ મહી, ના ધિરી; તેણિશી કરવી તાં પિરિ ? ૧૩૮
 મોટી ગુરુજન કરી લાજ. કાંઈ ધ તાં નવિ સંજિ કાજ.
 ગુરુજન પરતિ કહૂં ન જાય. દીસિ નહીં નિ દાઝિ કાય. ૧૩૯
- ૧૫ મુઝ જોતા તાં માહાઈ શરણુ નિશ્ચય તા દીસિ છિ મરણુ
 મરણુ વિના કો આશ્રય નહીં એહવી જહારિ વાણી કહી, ૧૪૦
 મિધ વક્તૂ તાં કહૂં વચન. ખાઈ! એહવું કાંઈ કહુ છુ મનિ ?
 વિણુ આરાધિ અનંગ દેવ વહિ પ્રસન્ન થયુ તાં ખેવ. ૧૪૧
 કામિ એ છુઝ વર આપિહ, રાગ વશ કરી આપિહ.
 ૨૦ ગુરુજન કહાની શી વાત, મન્મથિ દીધી લુ થઈ તાત ?
 પ્રેરિ યુવાવરથા થઈ માત, ત્યારિહ તાં ખીજી શી ખ્યાતિ ?
 આદિજીઈ વર વરી જે નારિ, કટલીએકે કરૂં સંસારિ ? ૧૪૩
 રવયંવરનુ છિ માહા ધર્મ, ધર્મશાસ્ત્ર ગોરયું છિ મર્મ.
 કાલિયરી ! થાઉ પ્રસન્ન અંતરિ, મોદ ધરુ નિ મન. ૧૪૪
- ૨૫ મૂહનિ આજા આપુ ત્યાંહ. તાહારુ વધલ આણું આંહ.

૧ નહી કામિની. ૨ પામિ. બહુનુ. ૩ સાંભલિ. ૪. માય કાય.
 ૫ પ્રિયનાં મુખ. દેખિ. વશ. ૭ શુણી વિમાસી, કામિની વાંળી. ૮ પત્રલેખા. ૯ ત્યમ.
 ૧૦ ચેહવા (૨). ૧૧ વચન. મનિ. ૧૨ તૂહનિ. ૧૩ માદાં મુખ. તાં ધિરિ.
 ૧૫ શરણુ. મર્મ. ૧૬ મર્મુ વિનાં. ચાહારિ વાંળી. ૧૭ છુહનિ. ૧૮. યેવ. ૧૯ કામિ.
 આપીડ. આપીડ. ૨૧ ચોવન થઈ નિ. ત્યારિ ખીજી શી વિખ્યાતિ. ૨૨ યે. ૨૩
 મહા. યોદ્યુ. ૨૪ મન. ૨૫ મૂહનિ. ત્યાંહાં. આંણું આહાં.

- તાહાં ચરણની કંઈ છં આણિ; માહાઈં બોલું સાચું જાણિ. ૧૪૫
એહવું મિ કહું જેટલિ, પ્રેમદષ્ટિ જોયું તેટલિ.
જાણી દષ્ટિ કરિ છિ પાન, સ્વેદ વકત્ર, નિ તાહાઈં ધ્યાન, ૧૪૬
પ્રિય વચન સાંભલી પ્રીતિ રાનિ રાનિ વદિષ કાંઈ રીતિ.
- ૫ જાણું છ, બાઈ, તાહારુ રોહ, કોમલ મન છિ તાહાઈં જેહ. ૧૪૭
તિ સાચી શીખામણુ કહી; મિ મન સાચિ નિશ્ચલ મહી.
પણુ એ પ્રગલ્ભપણું કિમ હોય નારી મનિ, વિમાસી જોય ? ૧૪૮
વિશેષિ કુમારી કાય એવડૂ દીકપણું કિમ થાય ?
સાદસકારિણી તે સુંદરી જે ઇચ્છા સ્વયંવર વરી. ૧૪૯
- ૧૦ કિમ કાહાવિ છિ તે સંદેશ ? કિમ જાઇ પોતિ તેણિ દેશ ?
હું લાજિ વિમાસણુ કંઈ, શં કાહાવૂ નિ શ ઉચ્ચ ? ૧૫૦
જુ કાહાવૂ તું વાહાણુ ધણુ તુ પુનરક્તિ વચન; શ લાણું ?
તાહિં હ શ વલ્લભ નહીં, એ તુ જડ પ્રથ તાં સહી. ૧૫૧
જુ કહું તું શં આતિ અનુરાગ, વેશ્યાલાપ યાઇ તુ જાણ.
- ૧૫ તું વિના જીવી નવિ સહું, અનુભવ વિરદ, કિહી પરિ બહું ? ૧૫૨
જુ કહું મુઝ પીડિ કામ, આત્મદોષ; બલંભા કામ.
કામિ હં આપી તુઝ હાથિ, પ્રાણિ છ મિ વયું તું નાથ, ૧૫૩
કુલકન્યા ઇમ કિમ ઉચ્ચરિ ? દાસી દીકપણું ઇમ કરિ.
અવરમ આવજુ જુ કાહાવીહ, પ્રભુપણું; કમ જોલાવીહ ? ૧૫૪
- ૨૦ હં આવું છું કાહાવું જિહાં સ્ત્રીનું અપલપણું યાઇ તિહાં.
અનુરક્ત છું કાહાવીહ વચન, હલુઆપણું; જણાઇ મન. ૧૫૫
પાછું કાહાન્માની શંકા કરી જુ નવિ કાહાવું તે મનિ ધરી,
તુ ઉદતપણું તાં યાથ; રોહજાગની ગતિ તે જાય. ૧૫૬
મુઝ્યા પૃથિ જાણુશુ પ્રેમ એમ કાહાવું, તુ નહિ એમ.
- ૨૫ દષ્ટિ મ્હલાં લગ્ન પાપિણી જોવા દિધ નહીં તે જાણી. ૧૫૭

૧ ચર્ણનો. આણિ. સાચું જાણિ. ૨ કહું જેટલિ. ૩ જાણું. પાન. ધ્યાન. ૪ પ્રીય. રાનિ (૨). કાઇ. ૫ જાણું. ૬ શીખામણ. ૭ વિમાસી. ૮ જે ઈછાં. ૧૦ સંદેશ. ૧૧ સ. ૧૩ વલ્લભા નહીં. એણ. ૧૪ તુ તું. ૧૫ વિરોધ. કેહી. ૧૬ કહું કાંમ. ઉલ્લભા. ૧૭ કામિ. પ્રાણિછ. ૧૮ કન્યા. ઉચ્ચરિ. દાસી. ૧૯ અવરમ આવજો. પ્રભુપણ. ૨૦ છ. ૨૧ વચન. હલુઆપણું. મન. ૨૨ જુ ન. ૨૩ મુઝ્યા. જાણુશુ. તુ નહીં એમ. ૨૫ નહીં.

વણી એક કહું વિચાર, સખી ! સાંભણુ યુદ્ધિપ્રચાર.
પ્રતિજ્ઞા માહાચેતા સાચિ: તિહાં લગિ અહું નહિ હાય. ૧૫૮
'તું દુઃખી, મુઝ સુખ તાં નહીં,' એહવી મર્યાદા મિ કહી.
તે કહી પિરિ મિ લોપાય ? વિહિવા કેહી પિરિ કરાય ? ૧૫૯

૫ મિઠ વસતૂં કલ્પે, કુમાર, એહવૂં વચન ન કહિહું, નારિ !
પાપી મનમથ પીડા કરિ અદરશમાન વણમનિ ધરી. ૧૬૦

વણતી બોલી મૃગલોચની, પીડા કિહી. થકી જીપની;
મનમથ અથવા પીડિ ચિત્ત, બહુ મંકરણ કરિ અચિત્ત, ૧૬૧
અનુરાગિ અથવા ચૌવનિ કુણિ પરવશ કીધું તન,
૧૦ દિવસ રાત્રિ દેખું હ પાસિ જાણી લક્ષ્મીપતિ અવિનાશ. ૧૬૨
વિરહિ મિ રહેવાઈ નહીં. એહવૂં કહી અણુગોલી રહી.

મન થં માંડયુ મિ વિચાર, એ કુલકન્યા બાલકુમારિ. ૧૬૩
હૂતીની ગતિ કહી પિરિ થાય ? લજ્જાભારિ નમિત છિ કાય;
વિરોધ એહ વિડંબન સહી. વ.ત કેહી પિરિ જાઈ કહી ? ૧૬૪
૧૫ અનુભવ એહનિ નથી લગારિ. ઇજાઈ જાવું અભિસાર,
આલંબન, સુંબન, નખત્રાત, અધરિ દંત તણા ત્રણપાત. ૧૬૫
કીડાં કુઅરે નહીં વ્યવધાન નિર્ભર આર્થિગનનૂ દાન,
સુંબનિ શબ્દ રહિત સીતદાર, કેશપાશ મહણુ મુખ સાર, ૧૬૬
અપ્રગટ અક્ષર મુખ વાણિ, કન્યા નહિ અનુભવ એ જાણિ.

૨૦ એહેવી મુઝ ચીંતવતાં વાત દિવસ આથમ્યુ નિં થઈ રાતિ. ૧૬૭
એહવિ અંતરિ દાસી બહુ, કામ આપણાં માંડયાં સહ.
એક કરિ દીવી આતકાર સુગંધ તૈલ મેહેલી નિ ધાર. ૧૬૮
એક અગર જીખેવિ ધૂપ. ગૂંચિ એક કુસુમ અનુપ.

૨ માહાચેતા. પાણિ અહ નહી. ૩ દુઃખી ય સુખ. નહી. ૪ વીહીવા. ૫ કહું
વચન કહીઉ. ૬ અદરશમાન. વણમનિ ધરિ. ૮ બહુ. ૯ ચૌવન. ૧૦ દેખું. પાસ.
નંજે. અવનાશ. ૧૧ વિરહે. સેહેવાઈ નહી. ૧૨ મન. કન્યા. ૧૩ હૂતીની. ૧૪
નમીત. ૧૫ લગાર. ૧૬ નખ. અધરે. તણાં ત્રણપાત. ૧૭ દીડા. નહી. આર્થિગનનૂ.
૧૮ સુંબન. રહીત સુખ. ૧૯ સુખ વાંણિ. કન્યા નિહી. જાણિ. ૨૧ દારી બહુ.
કામ આપણા. ૨૨ મેહી નિ. ૨૩ જીખેવે. ગૂંચિ. અનુપ.

- એક કરિ કહ્યું અવતંસ, એક રહી બોલાવિ હસ. ૧૬૯
 હામિ હામિ કરિ યુગાર; મદિરિ યઈ રહ્યુ આકાર.
 સાથ સવેનિ દુરિ જ કરી મુઝ પરતિ બોલી સુંદરી. ૧૭૦
 ચંદ્રાપીડનિ એ સંદેશ પત્રલેખા ! કિહિજિ નિવેશ.
 ૫ 'શીતલ સર્પ હિયુ તિ કયાં, વહિયાય લેઈ મિ ધયા, ૧૭૧
 લાગી કામ તણી વેદના. યઈ રહી નિશ્ચય તન્મના.
 ગમિષ નહિ તે તનિ ચંદન, માલ જાણિ વિષ વસગુ ચં વ્યાલ ! ૧૭૨
 ચંદ્રકિરણ પાવકની જ્વાલ ! કાપ્યુ પાપી મન્મથ કાલ.
 એહ અવસ્થા જોઇ જયા, કહું કેટલી તેહની કયા ?' ૧૭૩
 ૧૦ કમ્પુરકનિ કહ્યું મન લાવિ. 'પત્રલેખાનિ જઈ વુલાવિ.' ૧૭૪
 એટલિ તાં દીકુ મેઘનાદ. આવી અહીંકણિ જોઇ વિવાદ.
 તેહનિ વિરહિ વેદના ધણી. વાત કહું કેટલી તેહ તણી ?
 કમલપત્ર નિ શીકરસેક ન કરિ શૈલ્ય મલયજરસ એક. ૧૭૫
 કુંદલતા કલિકા મંજરી તનુ લાગિ વિપની વક્ષરી.
 ૧૫ એહવી પીડાઈ સહો ભરિ. સંગમ આશાઈ મન કરિ. ૧૭૬
 બલવતી વક્ષભની આશ, જોણિ પ્રાણુ રહિ િ શ્વાસ.
 વલી વલી મુઝ પરતિ વદિ. પત્રલેખા ! દાઝિ મુઝ હદિ. ૧૭૭
 એહવું કાએ નહિ જે કહું. શં કઈ ? દોહિ કુન્ન સહું.
 કિમ દીસિ ? કિમ બોલિ, મિલિ ? વિરહવેદના શી પરિ ટલિ ? ૧૭૮
 ૨૦ સતાં સ્વમિ દેખું રૂપ; તે પરતક્ષ ન દીસિ બ્રૂપ.' ૧૭૯
 કુસુમ સેજિ રચિ સહચરી, સુઆરી કષ્ટિ કરિ કરી.
 'દેહ દાઝિ િ' એહવું કહિ; નયન કમલ સાંઢાંમું જોઇ રહિ.
 જાણીધ તુલનિ પામવા હેતુ કંટકશયન કરિ મતસેતુ. ૧૮૦
 જિમ પાવક માંહિ પીડી હોય, હસ્તકમલ ધૂણાવિ સોય.
 ૨૫ તુલનિ જાણી હૃદય મુઝારિ હદિ કાટતું પાંછિ નારિ; ૧૮૧

૧ કગ્લે. ૨ હામિ (૨)થી ૪ સંદેશ. પત્રલેખા કિહિજે. ૫ વંદનિ. લેઈ નિ. ૬ કાંમ. ૭ નહી તેનિ. જાણે. ૮ યથા. ૧૦ કહ્યું. પત્રલેખાનિ જઈ. ૧૧ અહીંકણિ જોઇ વિવાદિ. ૧૩ પત્ર જ. કન કરિ. મવચરસ. ૧૫ પીડાઈ. આસ્થાઈ. ૧૬ આસ ચેણિ પ્રાણ. ૧૭ વલી (૨). પત્રલેખા. ૧૮ નહી. રૂપ. ૨૦ દેખું. ૨૧ સેજિ. સુઆરિ. ૨૨ દેહે. ૨૩ જાણીધ તુલનિ પામવા. જત. ૨૪ પીડી. ૨૫ તુલનિ જાણી.

- જાણિ કિમહિ આવિ બાહારિ, તુ દરસન પામું એક વાર.
 કાણુ સર, કાણુ વાપી વાટિકા, કાણુ મંદિર અંગણુવાટિકા; ૧૮૨
 નિમિષમાત્ર મનની નહિ શાંતિ. નામ જપિ તાહાઈ એકાંતિ.
 બિધસિ તાં કર દેઈ કપોલ, નીર ઝરિ નયનાં અતિ લોલ. ૧૮૩
- ૫ તુઝનિ બલવા નિ ભય કરી હમજી જલિ સીંચ મુદરી.
 મધુર વાઘ વીણા નવિ ગમિ; નૃત, ગાન હમજી અતિ દમિ. ૧૮૪
 ચંદ્રકિરણુ લાગિ અંગાર. અંગિ એકિ ન ધરિ શૃંગાર.
 જાણી વિકલ યદુ હિન્દુ સુણી લારવમુદંગનુ નાદ ૧૮૫
 મેઘગર્જના જાણી ધોર, (ભય આણિ કેકાનુ સોર)
 ૧૦ મરતકમણિના મયૂર હિ જોદ, તેહનાં મુખ કરિ પૂરિ તેહ. ૧૮૬
 વિશ્વેષથી ખીલી અપારિ મૃણાલમુત્ર લેધ નિ નારિ
 ચિત્રિત ચક્રવાકનિ ધરી જોડિ તે બાંધિ મુદરી. ૧૮૭
 ચંદન કુસુમ હૃદિ લેધ ધરિ, જાણી તાહો પૂજા કરિ.
 સખી સવે યદુ છિધ સુજાણુ, જિહાં તિહાં બોલી મમતી વાણિ. ૧૮૮
- ૧૫ વાત કરિ તુ તુઝારી કથા, ખીજી નહિ કાંઈ સર્વથા.
 જાતાં વલતાં તહાઈ નામ. તહા મિલવાના મન વિશ્રામ ૧૮૯
 ભેદ ઉપાય સડી જોદ કહિ તેહ હૃદિ માંહિ અતિ અહિ.
 તહાનિ ઉદેશી નિ વિનોદ જય તેહનિ જપજિ મોદ. ૧૯૦
 તહાનિ જલંભાનાં ગીત ગાધ નિ જપાધ પ્રીતિ.
- ૨૦ કામ કરિ તહારી વાત. એમ નીચમિ હમ દિન રાતિ. ૧૯૧
 એટલિ પૂરવ કાદંબરી, બાણુ તણી વાણી શંકરી.
 બાણોઅંછિટ સકલ સંસાર ઉપમા અલંકાર રસ સારિ. ૧૯૨
 ગ્રંથ રહ્યુ અધવચિ; ઉત્પાત. અન્ય કવિ નવિ નીપની વાત.
 લોજરાજ ધરિ પંડિત બાણુ, તેણિ ગ્રંથ રચ્યુ શુભ વાણિ. ૧૯૩

૧ દરશન પામું. ૩ મંત્રનિ નહી. નામ તાહા ૫ બિધ. હમજી. સીંચિ. ૬ નૃત્ય
 ગાન હમજી. ૮ ભંજે. સુણી લારવ. ૯ ભંજે આણિ. ૧૦ મયૂર. જિહાં. મુખ. તિહા.
 ૧૧ ખીલિ. ૧૨ ધરિ. ૧૩ ભંજે. ૧૪ મુજાણુ. વાણિ. ૧૫ કરિ તુઝારિ નહી કાંઈ.
 ૧૬ નામ. મન મિલવાના. ૧૭ ભેદ ઉપાય કરી નિ કહિ ચેહ. અતિ સહિ. ૧૮
 ઉદેશી નિ. યમ. ઉપજિ. ૧૯ જલંભાનાં. ઉપાઈ ૨૧ વાણી ૨૨ બાણોઅંછિટ. સાર.
 ૨૩ નવિ નીપની. ૨૪ બાણુ. વાણિ.

સર્વ ઉપમા કહી નવિ જાય. કિહિતાં ગ્રંથ ઘણુ અતિ યાય.

તે માટિ સંક્ષેપિ કરી મુખ્યબોધની કાલંબરી. ૧૬૪

કથામાત્ર લેઈ રસ સાર, કહિ બાલણુ, બુદ્ધિમાનિ પ્રકાર

ભાષાઈ કીધું આખ્યાન. રસિક મુખ્ય રીઝવણ ગાન. ૧૬૫

૫ વિપ્રલંબ સંગાર સંગોગ પ્રીતિ ઘણી ઉપાઈ ભોગ.

કાદંબરી પૂર્વભાગ.

અનુપ્રાતે.

૫૪ ૯૪ પંક્તિ ૧૨ થી ૫૪ ૯૭ પંક્તિ ૬ સુધીમાં

ક્ષેપક ભાગ.

- મિઠ અતિ જોતાં તેહ યુવાન મન સાથિ વિમાયં આનં.
અહો વિધવાના ધન્ય પાણિ. ચેણિ રચીત રૂપનિર્માણ! ૯૧
- માયામિ મહરધ્વજ કર્યું! કારણ રૂપ કે એ અવતર્યો.
લાવણ્ય શોભા કદી ન જાય. મનમય પરવશિ કીધું કાપ. ૯૨
- નિમિષ રહીત હું નીરવું રહી, જાણીય પીતાં કાંઈ નહો.
યાચંતી હુધ તા થમ, તાણી હું કદી નિ છમ ૯૩
- જાણે હૃદય માહાં કરતી પ્રવેશ, તાહિ (૨), રે શરણિ દેવેશ!
મનમય મુઝ કરિ છિ પ્રા.ર. શરણે રાપુ દેઈ આધાર. ૯૪
- હાહા શું અધટતું આજ! કુલકુમારીનિ એ લાજ.
એહવું મંનિ જાણીતી ધણું, હૃદિ મુપ ન ત્યજું તે તણું. ૯૫*
- જાણે કુણિ રથબી હોય, અથવા ચિત્રપૂતલી કાપ,
જાણે કુણિ રાખી ગ્રહી, અથવા શું મૂર્છાગત સહી, ૯૬
- જાણીય શું મદન શીવની અથવા યૌવન વિદ્યા નવી,
અથવા અંગ નિ નયન વિકાશિ, કાયા નવિ જગ્યામ શ્વાસ. ૯૭
- શું એ રૂપ? કિહાં એ કાંતિ! કુણુ યોગ અહો! નહી મનશાંતિ.
એણી પરિ નિરવું પ્રેમ અપાર. મનિ એહવુ કઈ વિચાર. ૯૮
- ધંત્રી નાપિ છિ એ પાસ હૃદિ તાણી લે તે શ્રામિ.
પૂરિ થમ દેલિ અનંગ, તિમ પાસિ તેહનિ રહી સંગ. ૯૯
- કરહિ કુચમુપ, શ્વેદ શરીર, કાંમ હંડાવિ લલ્લમ ધીર,
રોમાંચિત અતિ ચાઇ તંન જાણે દેવા આલિધન; ૯૦
- મન સાથિ વિમાસણુ કરું, દ્વરિ થકી પાસિ સાંચરું.
રો રપિ મૂનિ દે શાપ કોપાતુર થઈ નિ અતિ આપ. ૯૧

* ચુ. ૬૯ । ત ૨૦૦ ॥ ત ૨૦૧ એ પ્રણય ચોપડે પંચાસીથી લાંચવી,
એવું મૂળની શાહી ને મરોડમાં જમણા પડખાના કોરા ભાગમાં ટિપ્પણ છે.

મુનિનિ કોપાચ્ચિ નીર્વાણિ. અહીંથી નંદે તુ કન્યાણુ.
 એ સકલ લોકનિ પૂજ્ય જ સહી, એમ વિમાથી પાસી રહી. ૯૨
 દષ્ટિ માહારી તેડનિ મુપિ હરી પંચગાણિ અતિ પરવશ કરી.
 ધૂળિ કચલટ નમ્ર કપોલ, પ્રણમી આગલિ રહી મન લોલ, ૯૩
 આગલિ લાવિ ચેણિ હુણાર, માહારી આ હુગઉદય પ્રકાર,
 તેહ કારણિ તાપસ તે મુનિ મન્મથ કીધુ પરવશ તંન. ૯૪
 ચંચલ નયન, દેહિ રેખાંચિ, મોડિ અંગ, સંગતુ સંચ.
 હુસમમંજરી દીસિ કર્ણિ. સ્ફાટિક મણિમાલા આંભણુ. ૯૫
 તે ગતિ દેખી તેણિ ઠામિ મુઝનિ જમણુ વાધુ કામ.
 જિહ્વા દહી ન જામ તેહ, મિ અનુભવી અવસ્થા જોહે, ૯૬*
 મિ વિમાસણુ માંડી મનિ, અહો વિધાતાના કર ખ્યન !
 ચેણિ આહાવી સૃષ્ટિ એ કરી અદ્ભુત રૂપ તણી ચાતુરી. ૯૭
 કિહાં એ સૂર્ય ચરણુ ધામ, કિહાં અહો પ્રાકૃત જન શું કામ ?
 મકરદેવ વિહંગિ ધણું મન વશ રહિ નહી આપણું. ૯૮
 કુચમુખ ફરકિ ચર્ધ વિકાશ, જિમ કિહિવા અભિલાષ પ્રકાશ.
 મુષથી રવેદધાર જે ધરી, જાણે શું લગ્ન નીશરી. ૯૯
 મૂઝિ કાપાયણિ અપાર, જાણે ત્રસ્ત મનોભવ પ્રાહાર.
 આશિંધન લાલસ સવિ અંગ ઊરધરોમ ચર્ધ તે રંગ, ૧૦૦
 જોવા રૂપ રૂપ તે ધરી જાણે પ્રેમ રહુ નીશરી.
 કામ કિધું એ માંડણું કામ ? છંડાવ્યું માહારૂં મન ઠામ. ૧
 જુ મિ મન વાર્યુ નવિ જામ, તુ એ દુપ કુલુનિ કિદિવાય ?
 સંકેલી ન સકું આકાર. ચે કીધા મન્મથિ વિકાર. ૨
 આગિ ખીજ કન્યા ધણી લગ્ન સવિ છાંડી આપણી
 પતિ પાસિ ગર્ધ મુદરી. પાપી મન્મથે લગ્ન હરી ! ૩
 પેકાલ તણુછિ વિસમી ગતિ. માહારી પરવશિ ચર્ધ છિ મતિ.
 જિહાં લગિ મુઝનિ છિ જ્ઞાન, ચરીર પણિ એ છિ સાવધાન, ૪
 જિહાં ચાપુ નથી અતિ માર, તિહાં પિલિહુ આ મેહેવ દાર.
 જુ જાંડી જાણ આ વંન, તુ અતિ શ્રમ યાછ મુઝ તંન. ૫

* અંક ૯૬ ઉપર મૂળમાં જોવા આવી લીંટીની નિયાની કરી છે. તે નિશા-
 નીનો જ્ઞાનેશ્વર પૃથ્વીમાં કોઈ ઠેકાણે છે નહિ. માત્ર અંક ૩ (=૧૦૩) પછી દેસપદ છે.

કદાચિત એ મુનિ કુમાર મંનિ ન ભાવિ મદનવિકાર.
 કામાતુર મઝ જોઈ આપ ગમિ નહીં તુ મુઝનિ દિ શાપ. ૬
 મુનિનિ કોપ અડિ તતકાલિ. એહવું વિમાશી, બૂપાલ,
 જાવાનિ મન કીધું ખેવ. જાંણ્યુ, પૂજની એ ભૂદેવ.† ૭
 મિ મન માહિ વિમાશી વાત, કામકલા ગતિ મતિ વિક્ષાત !
 તેહ શીપવિ છિ શુરુ માર; આફળીછે આવાડિ અપાર. ૮
 નહીં તુ માહારી દષ્ટિ વિકાર કિહાં શીપી એટલા પ્રકાર ?
 અણુપ્રીજયા નર સાંઠાંમી થેહ અમૃતવૃષ્ટિ કરતી તેહ. ૯
 જાણે શં મદિરામદ ગ્રહી, અથવા શં નિદ્રાજડ રહી !
 એહવું અતુરપણું કિહાં ચકી જે વાંણી રસના નવિ બકી, ૧૦
 હૃદય તણુ અભિલાષ જે યથા નયણે કહિલુ એ સર્વથા !
 વિમાંશી અંતર મન માંહાં મિ અવસર જોયુ એક તિહાં. ૧૦૦
 તે રપિ સાથિ મુનિનુ બાલ વિદ્યારથી છિ રૂપ વિશાલ.
 તેહનિ જઈ મિ કઈ પ્રણામ; પૂછ્યું વિનય કરી તેણિ હામિ.
 રવામી ! કુહું એ કુહુંનુ તંન ? નાંમ કિયું ? અતિ વર યાવંન. ૧
 કુણુ વૃક્ષની એ મંજરી જે માહાભાગિ કરણે ધરી ?
 અપૂરવ એ ગંધ અપાર. કૌતુક લાગિ મન મુઝારિ. ૨
 એણી પિરિ મિ પૂછું થેટલિ, મંદ હાસ્ય બોલ્યુ તેટલિ.
 પૂછિ શં કરસુ ? સુંદરી ! સાંભલિ, વાત કહું હું ધરી. ૩
 શ્વેતકેતુ નાંમિ એક મુનિ, ત્રિભુવનખ્યાત કીર્તિ થે ધ્યંન.
 દિવ્યલોક નિવાશી બૂપ; નસકૂવરથી અધિકું રૂપ. ૪
 મોહિ સુરાસુરની નારિ. ગંગાતીરિ તે એક વાર
 દેવ પૂજ અંબુજ કાજિ નિર્ભલ જલિ આબ્યુ દિગ્ગરાજ. ૫
 સદા પંકજવન માંહાં વાસ થે લક્ષ્મી અતિ તેજ પ્રકાશ,
 રામાધ રપિ દીકું સુકુમાર. નયન ભરી જોયું તેણી વાર. ૬
 કર મુપિ દેઈ અતિ જૂંભા પાય; મન અતિ મન્મથ વિકૃત થાય.
 અવલોકન માત્રિ તનુ કાંત પાંમી સુપ તતક્ષણુ સુરસાંત. ૭

† ‡ આ બે ચિહ્નો વચ્ચેનો ભાગ કડી ૩ પછી હંસપદ કરી જમણી બાજુના અને નીચેના દેરા ભાગમાં મૂળની સાહી અને મૂળના મરોડમાં જોવાયો છે.

કાદંબરી, પૂર્વભાગ.

સમજૂતી.

પૃષ્ઠ ૧.

૨ કથાની નામિક કાદંબરી છે, તે ઉપરથી કથાનું નામ કાદંબરી રાખવામાં આવ્યું છે, વર્તમાન કાળના મરાઠી અને ગૂજરાતી સાહિત્યમાં કાદંબરી યજ્ઞ ૧૦૪૭ [નવલકથા] નો પર્ણાય બન્યો છે.

૫ કાદંબરીના ઉત્તર ભાગના કડવા ૧ ની અને સસરાતીના ૫. ૨૭ ની દેશી ખ્યાનમાં લેઈ ' રાગ કેદાર ' ભેરેલ છે.

૬-૭ આ ભાલણ કવિનું મંગળાચરણ છે. જ્ઞાન ગુરુગમ્ય છે; સિદ્ધિ આપનાર ગણપતિ છે; અને વાણીની પ્રેરનારી સરસ્વતી છે. તેથી એ કવિ-ઓની ત્રિમૂર્તિનું અહીં આરાધન છે. ભલસુતા-અઘાની પુત્રી સરસ્વતી. પ્રથમ કામ-પ્રથમી રચના, ગૂજરાતીમાં પદ્યાત્મક રચના. પ્રથમિ [પહેલાં]-અહીં અધિકરણાર્થે ૬-અર્થ-વિશેષણનું-ક્રિયાવિશેષણ બનાવે છે. જેણે [જેણે]-સં. યેન, પ્રા. જેન

૮ બાણ ભટ્ટ ભોજ રાજના દરબારમાં થયાનું ભાલણ લખે છે, તે ભોજ રાજની ખ્યાતિ વધારનારા પ્રબંધને અનુસરીને લખતો જણાય છે. બાકી બાણ કવિને તો સ્થાપવીશ્વર (થાનેશ્વર)ના મહારાજ દર્પદેવનો આશ્રય હતો. જુઓ 'વિધવનની કન્યા'નો ઉપોદ્ધાત.

૯ કથા-ગદ્યમાં રચેલી રસમય વાર્તા. આર્લકારિકો કથા અને આલ્યાવિકનો ભેદ પાડે છે. તેઓ બાણભટ્ટની કાદમ્બરીને કથા અને એના દર્પચરિતને આલ્યાવિકા કહે છે. પણ દંડી કાવ્યાદર્શમાં તેનું ખંડન કરે છે. પ્રાચીન કથાસંગ્રહ તન્ત્રાચાર્યિકાનું નામ વિચારતાં પણ ઉક્ત ભેદ અવાસ્તવિક હરે છે.

૧૦-૧૧ અલંકારનો મોટો ભાગ સામ્યમૂલક છે ને તેમાં ઉપમા મુખ્ય છે; મારે ઉપમેષા, રૂપક, શ્લેષ, પરિસંખ્યા આદિ અલંકાર વાપર્યા હતાં ઉપ-

માનો જ પ્રધાનપણે કવિએ અહીં નિર્દેશ કર્યો છે. જુઓ ચિત્રમીમાંતા, ઉપમા પ્રકરણ. પદ્ય-કવિતા. સાહિત્ય-૨૫, રીતિ, વૃત્તિ, શુભ, શ્યા આદિની સામગ્રી. ૨૨-ગોઠવી છે, સમાવી છે. વિવેક [વિવેકિ]-ઉચિત અનુચિતની ઝીણવટથી, ઔચિત્ય અનુસાર. કરણાર્થ પ્રત્યય લુપ્ત.

૧૩ મુગધ [સં. મુગ્ધ]-કાદમ્બરીની ખ્યાતિથી મોહ પામેલા. નવિ [પ્રા. નવિ, સં. ન+અપિ]-નદિ. અપિ બોલ વધારાનો; સરખાવો પુનરપિ (=ફરીને), સોય [સં. સોડપિ]

૧૪-૧૫ તેહિ-તેઓને માટે; તાદર્થ્યરૂપ. સમન્વય એવા હેતુથી ભાવણે તેઓના સાફ ગૂજરાતી ભાષામાં એ ગ્રંથની રચના કરી છે. કવિના રસિક નાગર યજ્ઞમાનોનું અહીં ગલિત સૂચન છે. ભાષાગ્રંથ-સરખાવો પદ્યગ્રંથ, કાવ્યગ્રંથ, સર્ગગ્રંથ વગેરે. કિંચિત કથાગ્રંથ-ગૂજ કથાને લગતી હકીકત જ લીધી છે. આ વિનયની ભક્તિ છે.

અહીં કાદમ્બરીના પૂર્વભાગને લગતી ભાવણની પૂર્વપીઠિકા સમાપ્ત થાય છે.

૧૬-૧૭ બાણ ભટ્ટની કાદમ્બરીનું આ મંગલાચરણ છે. 'રત્નેશુભે બ્રહ્મારૂપે જે સંસારને સરજે છે, સત્વગુણે વિષ્ણુરૂપે પાળે છે અને તમોગુણે રદ્ધરૂપે સંહારે છે, તે સ્વયંભૂ [અજ] ભગવાનને હું પ્રેમપૂર્વક નમસ્કાર કરું છું.' સત્ત્વવૃત્તિ-સત્ત્વગુણના વર્તન [વૃત] થી.

૧૮-૧૯ વિપ્ર વિદ્વાતાવાચક છે. મુનિ શુદ્ધ આચાર મૂલ્યે છે. 'સ્પર્શથી પાવન કરે એવાં જેનાં ચરણારવિંદ વિદ્વાન બ્રાહ્મણો વડે વંદિત છે.'

પૃષ્ઠ ૨

૧-૨ 'જેનું મુખ પુરોડાશનાં ભક્ષણથી પવિત્ર, સોમરમના પાનથી સુવાસિત અને વેદના અધ્યયનથી શુદ્ધ બનેલું જેઈને સરસ્વતી પોતે તેમાં ઉર્ભગથી વચ્ચાં હતાં.' અંતરંગકાર પાદાંતયમક અને. કાવ્યલિંગયુક્ત ઉત્પ્રેક્ષાની સંસ્કૃષ્ટિ. અગ્નિહોત્રમાં-દેવોને આપેલા હવિષ્યાજની પ્રસાદી કિંવા શેષ તે પુરોડાશ. સુવાસ [સં. સ્વ+વાસ]-પોતાને રહેવાનું રથાન.

૪ કયા સ્વરે લેવા તેની શંકા પડતાં ન્હાના વિદ્યાર્થીઓ, મેના પોપટ સામ ગાતાં હતાં તેમનાથી સ્વરગ્રામ જાણી લેઈ, સ્વરમાં સ્વર પૂરતાં હતાં. ગ્રામ-સ્વરનો ક્રમબદ્ધ સમૂહ.

૪-૫ આ બે પંક્તિ વચ્ચે પાશુપત વિશેની કૃત્લીક પંક્તિઓ ગૂમ થઈ છે. પાશુપત એ કુબેરનો પુત્ર અને અર્ચપતિનો પિતા થાય; જુઓ હ.ચ. ૧૧. બાણે કાદમ્બરીના પૂર્વાધાપમાં ગિના, પિતામહ અને પ્રપિતામહ માટે

ત્રણ ત્રણ શ્લોક આપ્યા છે, તે જોતાં અહીં પૂર્વઅપિતામહ વિશે ત્રણ શ્લોક મૂક્યા હોવા જોઈએ. અજબ જોવું છે કે આ ખૂટતા શ્લોક વિશે કોઈ વિદ્વાને કંઈ નોંધ લીધી નથી.

૫-૬ સમુદ્રમંથન કરવાથી જે ચૈદ રતન નીકળ્યાં હતાં, તેમાંનું એક તે ચંદ્ર છે; જુઓ મત્સ્યાવતારની કથા. વિનતા-દક્ષ પ્રજાપતિની પુત્રી અને ભગવાન કર્ણપત્ની પત્ની; તેનો પુત્ર ગરુડ, તે પક્ષીઓનો રાજા મનાય છે. પક્ષીઓ પ્રથમ ઇડારૂપે અને પછી બર્યારૂપે અવતરે છે, તેથી દિવસ કહેવાય છે. હોહિ [સં. મૂતઃ પ્રા. હુઓ અપ. હુઝ]-હવે, થયો. શુભકાળ-સત્કર્મો. અર્ધપતિ કુમેરનો પૌત્ર થાય; જુઓ હર્ષચરિત. અસંકાર ઉપમા.

૭-૮ ચૂપ-અગિદ્વાન આપવા માટેના પશુને બાધવાનો સ્તંભ. સુવિધાન-બરાબર વિધિવાળા, વિધિ પ્રમાણે કરાયલા. શ્રુતિ વેદ.

૯-૧૦ મખ-યજ્ઞ. માંડી-સારા સમારંભથી. જરા જગિ હવું વખાણું -જગતમાં તેની કીર્તિ ગવાઈ. 'જરા' સંસ્કૃત યજ્ઞ પેઠે અહીં નપુંસક લિંગે છે. ઉત્તરાર્ધમાં પ્રશંસાના શબ્દો બાલજુના છે.

૧૧-૧૨ 'તે કવિએ [તેણે કવિ] રસિક પુરુષોને ખુશ કરવાની કળ [રીતિ]થી આ કાંદમરી કથા રચી છે. તે ચંપાના ફૂલની માળાની પેઠે કોને પ્રસન્ન નહિ કરે ?' ઉત્તરાર્ધની ઉપમા મૂળના નવમા શ્લોકમાથી લેઈ અહીં મિલાવી દીધી છે. બાણુ ભટ્ટના ઉપોદ્ધાતની અહીં સમાપ્તિ થાય છે.

૧૪ સસશતીમાં ૫. ૨૪ અને ૨૬ ની દેશી તેમ જ કાંદબરીમાં 'રાગ આસાઝરી' નામવાળી દેશી ધ્વાનમાં લેઈ 'રાગ આસાઝરી' જોરેરલ છે.

૨૦-૨૧ સુરપતિ-દેવોના રાજા ઇંદ્ર. કોડિ [સં. કોટિ, પ્રા. કોટિ] -કોડ, કરોડ. અર્વાચીન રૂપમાં રકાર લેપક છે. સરખાવે સં. તટ, ગૂ. તટ; સં. ગ્રાસ, ગૂ. ગ્રાશકો; પ્રા. ઘગ્ગો, ગૂ. ગ્રાગો, પ્રા. કોલિઓ, ગૂ. કરોળિયો ઇ.

૨૨-૨૩ 'આર સમુદ્ર રૂપી કટિમેખલાવાળી અર્થાત આખી પૃથ્વીનો તે જ એક ધણી હતો. આસપાસના સૌ રાજાઓ દીન બનીને તેના આગળ હાથ જોડતા હતા.' આરિ-ઉદ્ધિ-મેખલા એ બહુગ્રીહ સમાસ છે. સામંતક [સં. સમન્ત, પું., આસપાસની સરહદ]-આસપાસના. ચકા-મૂળ રૂપ યિહિ પું. ૧, સં. સ્થિતઃ, જુઓ કા. પ્ર., ૪,૩. સાવધાન યિહિ પાતસાહ સુણુઇ. એનો અર્થ જો. એ મૂળમાં મધ્યક કે ના વધારાથી ચિકિહિ આદિ વિકારી રૂપ. વર્તમાન વિકારી ચક્રું અને અવિકારી થી એના ઉત્તરાધિકારી છે. જૂની ગૂજરાતીમાં સ્વકૃત વગેરે પણ મળી આવે છે; જુઓ ગદ્ય રામા-

પણુ ('અપ્રસિદ્ધ કાવ્ય'માં છપાયેલું). સવિ [સં. સર્વ, ગ્રા. સર્વે]-અધા. પુર્વિલગ પ્રથમાના જહુવચનના પ્રત્યય તરીકે ફકાર જહુ જૂનો છે. વેદના મહાસંસ્કૃતમાં એ નામને પણ લગાડવામાં આવેલો. પછીના સંસ્કૃતમાં એ સર્વનામના રૂપાખ્યાનમાં જ વપરાતો. હાલમાં એ 'અમે તમે' અને 'સર્વે' માં જળવાઈ રહ્યો છે; ને તે કેવળ જહુવચન જનાવે છે.

પૃષ્ઠ ૩

૧-૨ 'ચદ્રક રાજા જયકને મ્હો માગ્યું આપવાથી કદંબવૃક્ષ સરખો અને અપાર સમૃદ્ધિ [દ્રવ્ય] ને લીવે રત્નાકર [ઉદધિ] સરખો હતો. તે કાવ્યકલાનું અથવા કાવ્યનું અને કથાનું જાણું [જાણી] ઉત્પત્તિસ્થાન હતો; અને સર્વ વિદ્યાનો જાણે ભંડાર હતો.' અલંકાર ઉપમા અને ઉપેક્ષાની સંમૃદ્ધિ. પૂર્વાર્ધની બીજી ઉપમા જીવાડવા રત્નાકરનો ભાવ અભિપ્રેત હોવાથી ઉદધિ શબ્દમાં નિષિદ્ધ લક્ષિતલક્ષણ લેવી પડે છે, જેથી નેયાર્થતા નામે પદ્ધેય અનિવાર્ય છે. મૂળમાં જલધિરિવ સ્વમીપ્રસૂતિ: છે.

૩-૪ ગુહ-કાર્તિકેય. એ મહાદેવજીના પુત્ર ધ્યામ. દેવના સેનાપતિ બની તેમણે તારકાસુરને હણ્યો હતો. એમણે એક જ બાણે ક્રૌંચ પર્વત વીંધી નાખ્યો હતો. બાણાવળી તરીકે એમના આ પરાક્રમનો કવિ નિર્દેશ કરે છે. અશ્વિનીમુત-ત્વષ્ટાએ ખેતાની દીકરી સૂર્યને દીધી હતી. તેનાથી સૂર્યનો પ્રતાપ ન ખર્માયો, 'તેથી તે અશ્વિની એટલે ઘોડીનું રૂપ લેઈ નોકી. તેને તે સ્વરૂપે અશ્વરૂપધારી સૂર્યથી બે જોડવા પુત્ર થયા, તે દેવવૈદ્ય અશ્વિની-કુમાર. તેઓ રૂપને માટે જહુ પ્રખ્યાત છે.

૬ નરહરિ-હિરણ્યકશિપુ દૈત્યને મારનાર નરસિંહરૂપધારી વિષ્ણુ ભગવાન. ક્રોધ [ક્રોધિ]-ક્રોધે, 'ક્રોધ વિશે. ભાષણની વાણીમાં ડરણાર્થ અને અધિકરણાર્થ ૬ પ્રત્યય ધણી વાર લુપ્ત જોવામાં આવે છે.

૭-૮ શોભા-સવારીનો ઠાઠ. અવરિ કામિ-દિગ્વિજય આદિ બીજાં કામમાં, સવિ [જુઓ પૃ. ૨ પં. ૬૨-૨૩ ઉપરની સમજૂતી] ની પેઠે અવરિ પણ જૂનું જહુવચનાર્થ રૂપ છે. એવું બીજૂં રૂપ 'અનેકિ' વ્યાજળ આવશે. આ રૂપો વર્તમાન ગૂજરાતીમાં વપરાતાં નથી. આપ નામ પરતાપિ- 'આપ' પછી અસલ પ્રતમાં ત્રણ અક્ષર ખવાઈ ગયા છે. તે પેઠી ત્રીજા અક્ષર બદલ બીજા મરોડમાં અને બીજી શાહીથી ક્રોધએ 'પ્ર' લખી મૂક્યો છે.

૯-૧૨ વળી રૂપક અને ઉપમાથી રાજાનાં ગુણ, બળ, શુદ્ધિ, પ્રતાપ, પરાક્રમ આદિ વર્ણવે છે. તે રાજા અંતઃકરણ વિશે સાક્ષાત્ ધર્મરાજ હતો,

અર્થાત્ ધર્મરાજ જેવું તેનું અંતઃકરણ ધર્મિષ્ઠ-પવિત્ર હતું, ક્રોધમાં તે યમરૂપ હતો; એટલે યમરાજ જેવો તેનો કોપ ભયંકર હતો. પ્રતાપે તે અશિરૂપ હતો; એટલે કે તેના પ્રતાપથી દુશ્મનો સહિ બળતા હતા. પ્રસાદે તે ધનદ હતો; મતલબ કે જેવા ઉપર તે પ્રસન્ન થતો, તેને અલગેક ધન આપતો. રૂપમાં તે મૂર્તિમાન મન્મથ હતો; અર્થાત્ કામના જેવો ખુબસુરત હોવાથી સ્ત્રીઓનાં મન મથી નાંખતો. જુદામાં એ સાક્ષાત્ બૃહસ્પતિ જ હતો; એટલે કે દેવતાના શુરના જેવો તે જુદાશાળી હતો. આનંદ ઉપજાવવાને લીધે તેનું મુખ ચંદ્ર તુલ્ય હતું; અને પ્રીતતામાં તેની વાણી બ્રહ્માની પુત્રી સરસ્વતી સમાન હતી. તેજમાં તે સૂર્યરૂપ હતો, એટલે કે સૂર્યના જેવી તેની કાંતિ હતી. બળના માપમાં તે બીજો વાયુ જ હતો, એટલે વાયુ જેવું તેનું બળ પ્રચંડ હતું. વળી બાર સહેવામાં તે પૃથ્વી તુલ્ય હતો, એટલે કે પૃથ્વી રથાવર જંગમ સૃષ્ટિનો બાર સહે છે, તેમ તે સમસ્ત બૃહંડના રાજ્યનો બાર ધારણ કરતો હતો. શુરત્વમાં તે મેરુ પર્વતની બરાબરી કરતો, અર્થાત્ તેનું શુરત્વ મેરુ તુલ્ય મહાન હતું. આ રીતે વિશ્વરૂપ દેખાડનાર ભગવાન સાથે રાજાં શ્વરકને મૂળમાં સરખાવ્યો છે; એ ભાગ ભાવણે તથા દીધો છે. ધનદ-(૧) ધન આપનાર; (૨) કુબેર. શ્વરકમાં કુબેરનો આરોપ શબ્દકલ્પિત છે. બાકી કુબેર ભંડારીની કૃપણતા તો પ્રસિદ્ધ જ છે; ભુઓ મહામારતમાં અને ક્ષેત્રેન્દ્રે કલાવિલાસમાં ઊતારેલી કુબેર અને શુક્લચાર્ણની કથા. ધમ અને મહીધર પદમાં નિમ્નદનો અને પૃથ્વી ધારણ કરવાનો યૌગિક અર્થ સ્પષ્ટ લેઈ શકાય. મન્મથ અને ચંદ્રનો ધાત્વર્થ પણ વ્યાખ્યાનમાં ઉપકારક છે. વેદાપુત્રી-બ્રહ્માની પુત્રી સરસ્વતી. રૂપક અને ઉપમા.

૧૩ જે રાજા પૃથ્વી અ પાલતિ—જે રાજા પૃથ્વી પાળતો છતાં, જે રાજા પૃથ્વી પાળતો હતો ત્યારે, જેના રાજ્યમાં. સંસ્કૃત વ્યાકરણ પ્રમાણે આ સત્તિ સત્તમી અથવા મુગધાવબોધ ઔકિતિક પ્રમાણે કર્તૃરિ માવલક્ષણા નામે ખંડોક્તિ છે. પાદપૂરક ‘અ’ સંસ્કૃત જ ઉપરથી થયો છે ને અર્વાચીન ‘ય’ નું પૂર્વરૂપ છે. ‘વસંતવિદ્યાસ’ માંની નીચેની પંક્તિમાં એ આંખમાં ખૂંચે એવો આગળ પડતો છે, ‘વિરહકરાલી અ બાલી અ ફાલી અ ચોલી અ ચંગ [...ગિણુષ્ઠ ત્રિણુ તોલધ]’.

૧૩-૧૫ વર્ણસંકર-(૧) રંગની મેળવણી; (૨) વર્ણમયોદાના ભંગથી કાકાપુરી પ્રજા ઉત્પન્ન થવી. ચિત્રાગ [સં. ચિત્રકર્મન, પ્રા. અપ. ચિત્ત-લક્ષ્મ; રકાર પ્રક્ષિપ્ત]—ચિત્ર કામ. દદર્શન-(૧) અર્ધબ્રમ, સર્વતોલદ્ર, પદ્મબદ્ધ,

છત્રગ્રંથ, સમુદ્રગ્રંથ આદિ સુપ્રસિદ્ધ દુર્ધટ પ્રગ્રંથ; (૨) સખત હેડ બેટી વગેરેનું ગ્રંથન. કેશનું ગ્રંથ—(૧) ચુંખનાથે કેશ ઝાલવા; (૨) શિરચ્છેદ માટે કેશ ઝાલવા. સુરત-રતિદ્રીડા, ભાગવિલાસ. કનકદંડ—(૧) સોનાનો દાંડો; (૨) અમુક સોનીયા-ગોનામ્હોરનો દડ. સ્વપન [સં દત્ત]— સમખૂં. અભિપ્રાય એવો છે, કે ઉપમા પ્રિયજનનાં શમણ આવત્ર તે દરમ્યાન સ્વપ્નની સ્વાભાવિક અસ્થિરતાથી વક્ત્રમજનની મોહન મર્તિ દર્શન દેઈ અદરશ થતી, તેટલા પૂરતો જ વિયોગ દનો. ઉપરની પાંચ પરિસ્થિતિઓ પ્રજામાં શાસ્ત્રમયીદાને લીધે વર્ણધર્મના ભોખનો, સુનીતિને લીધે યુષ્મતાગ્રંથનનો, સાતિને લીધે સંભ્રામનો, ધર્મરાત્યને લીધે દડનો અને દાપત્યપ્રેમને લીધે વિયોગનો અભાવ મુશ્યબો છે. કનકદંડ તે છત્ર રાવનિ-સરખાવો ઉદ્ભવકૃત રામાયણ, ૧, ૨, ૧૪, દંડ નામ તે છત્રો દંડ.

૧૬ તે રામના રાત્ર્યમાં પવનથી ધમ એકસી પ્રગ્ને છે, પ્રજા કોઇ પણ પ્રકારના ત્રાસથી ફરકડતી નથી; સૌ પરશોકથી ડરીને ચાલે છે, આ દુનિયાની કંઠેણીની દરકાર ન કરતાં પારલૌકિક કલ્યાણ જ સંચિન કરે છે, તેમને પરશોકનો એટલે દુરમનનો ભય નથી; તેઓ પૃથ્વી ઉપરના જ મુખ-રેખા પ્રિય ગણે છે, સ્વર્ગનું સુખ ઇચ્છતા નથી. સારી રમતાં મારિ-સરખાવો નયનુંદરકૃત નળદમયંતીરાસ, પ્રસ્તાવ ૧, દાળ ૭, કહી ૧૫, મારિ શબ્દ તે સારિષ ભણૂં. ખાણનો તર્ક દ્વાર્ગચેષુ શૂન્યગ્રહાઃ એવો અનેરો જ છે. ‘વસુધા’—આ અધિકરણાર્થ ઉપનાસિક આકારાંત અને ઇકારાંત સ્ત્રીલિંગ નામોમાં વાપરેલો જૂની ગૂચ્છાતીમાં મળી આવે છે. તે સ્ત્રીલિંગ એકવચનમાં અધિકરણાર્થ જામ્ પ્રત્યય ઉપરથી લેખ્યો છે અને નામનો અવ્યય બનાવે છે.

૧૭-૨૨ તેના રાત્ર્યમાં મેનાપોપદને રાખવાનાં પાંજરાં દતાં, ચોર વગેરે ગુન્હેગારોને પૂરી રાખવાનાં મજબૂત કેદખાનાં ન હતાં; સોગટાંબાણ [સારી, સં. શારી] ની રમતમાં મ્હોભાથી ‘માર’ શબ્દ નીકળતો, વદવાડમાં નહિ; ઘોડો ફેરવતાં ચાણૂક વડે પ્રહાર કરવામાં આવતો, કોઇને ફટકા મારવા પડતા નહિ; ચંડિકાના દહેરા [પ્રસાદ, સં. ગ્રાસાદ] માં શળ એટલે ત્રિદાળ જેવામાં આવતું, વધાર્યે વધરવાનમાં શળ એટલે શળી ન હતી. ગાંધીને ત્યાં વેચવાની ચીજો [પણ્ય, સં. વણ્ય] માં કુષ્ટ એટલે ઉપસેટ મળતું હતું, કોઇને કુષ્ટ [સં. કુષ્ટ] એટલે કોટ થતો નહિ; સંસ્કૃત વ્યાકરણમાં સંનિપાત એટલે વિશેષણવિશેષ્યાદિ સંગ્રંથ જેવામાં આવતો, પ્રજામાં કોઇને સંનિપાત એટલે ત્રિદોષ થતો નહિ; મસ્ત દાથીઓને મદ ઝરતો, લોકમાં કોઇને મદ ન

હતો; ગાયનમાં નાના પ્રકારના રાગ સંભળાતા, મનુષ્યમાં રાગ એટલે માત્સર ન હતો; ખરીદી અને વેચાણમાં માન એટલે તોલ થતું, જનસમૂહમાં માન એટલે ગર્વ ન હતો; ધર્મનો જ લોભ એટલે પુણ્યની જ આદના હતી, ધનની તૃષ્ણા ન હતી; અને બ્રહ્મજ્ઞાનના અંગે જ જ્ઞાનીઓમાં અહં વ્રહ્માસ્મિ કે સોહં હંસઃ કેપે અહંબ્રહ્માભાવના હતી, અજ્ઞાનમૂલક હંપદ ન હતું. 'મારિ' સ્ત્રી. હિંસા, સોગટી મારી નાંખવી તે; સરખાવો જૈન અમારિ કે અમારી. સંનિપાતનો વ્યાકરણમાં પૂર્વોપરસંબંધ અથવા વિશેષણવિશેષ્યસંબંધ એવો અર્થ છે; જુઓ પરિભાષેન્દુશેખરની પરિભાષા ૮૫, સંનિપાતલક્ષણો વિચિરનિમિત્તં તદ્વિષાતસ્ય । અને તેનું વિવેચન. વૈદ્યકશાસ્ત્રમાં વાત પિત્ત અને કફ એ ત્રણેનો સાથે પ્રદ્રાપ થવાથી નીપજતા ત્રિદોષને સંનિપાત કહે છે.

૨૩-૨૪ વિદિશા-હાલના બેલસા શહેર પાસેનું બેસાનગર, દશાણુ દેશની રાજધાની. વેતવતી-એટલા નદી. રાજિ-રાજ્ય.

૫૫ ૪

૧-૨ મંત્રી, સચિવ—પ્રધાન. પરવરુ [સં. પરિવૃત્તઃ]—વર્ગીકૃતશો. જાણી મધવા દેવ-દેવોએ વર્ગીકૃતશો છેદ શોભે તેવો.

૩-૮ રાજના વિવિધ વિનોદ ગણાવે છે. ગજક્રીડા-હાથી ખેલાવવા. પારાપત-પારેવાં, કબૂતર. બહુ ધંખી-કૂકડા, લાવક આદિ જાતજાતનાં ક્રીડાનાં પક્ષી. પિંગલ કવિતંબ-હંદશાસ્ત્ર પ્રમાણે કવિતાની રચના હંદશાસ્ત્રના આચાર્ય પિંગલ મુનિ મનાય છે. એમનું દરિયા કાંઠે મગરથી મૃત્યુ નીપજ્યું હતું. એમના નામ ઉપરથી હંદશાસ્ત્ર પણ પિંગલ સગ્રાથી ઓળખાય છે. અરથ અતિ વંકા પ્રેક્ષિકા, ગૂઢઅર્થપાદ આદિ કૃતકવિતાના અર્થ ખેસાડવા. મનમાં નાણિ-મનમાં આણુતો નથી [ન આણિ]; શદ્રક રાજનું ચિત્ત કદી પણ સ્ત્રીમાં રમતું ન હતું. અહીં શદ્રકને સ્ત્રીથી વિમુખ વર્ણવ્યો છે, તે ચંદ્રાપીડરૂપે તેનાં પૂર્વજન્મમાં કાદંબરી પ્રત્યેની પ્રીતિના ગૂઢ અંધનને લીધે છે, એ વાત આખી કથા વાંચ્યાથી સમજવામાં આવશે.

૯-૧૨ સુહદ [સં. સુહૃદ]—મિત્ર. નીગમિ [સં. નિર્ગમયતિ]—ગાળે છે. વસુધાપતિ વપુષ્ઠ-રાજના શરીરે. નૂતનનલિન ધ.—જે વખતે તાજા રક્ત-કમળના જેવા રાતા સૂર્યથી રળિયામણો પ્રાતઃકાળ શોભતો હતો. નૂતનનલિન-રક્તરવિ તે દિનનું બહુમીઠું વિશેષણ છે. 'નલિન' નો સામાન્ય અર્થ કમળ છે; પરંતુ અહીં તેને જગતા સૂર્યનું ઉપમાન કલ્પ છે, તેથી રાતું કમળ કિંવા કોકનદ એવો વિશેષ અર્થ લેવો પડે છે. હસ્ત શબ્દે કરીને લક્ષણથી અગ્રહસ્ત

સમજાય છે, તેમ અહીં દિન શબ્દે કરીને દિનમુખ (પ્રભાત) સમજવાનું છે. ઉપમા અસંકાર. કથાનાં નવાં બે પાત્ર ચાંડાલકન્યા અને પોપટનો પ્રસંગ અહીંથી શરૂ થાય છે.

૧૩-૧૮ પ્રતીદારીનું વર્ણન. તેના સુંદર અંગે ચંદન ચમ્પૂ હતું; અને તેણે ઘોળાં વસ્ત્ર પહેર્યા હતાં. તેને લીધે, રાજદંડોએ મુક્ત શરદ ત્રણ જ નાણે હોય, તેવી તે દેખાતી હતી. અસંકાર ઉત્પ્રેક્ષા. વાન[મં. વર્ણ]ને। મૂળ અર્થ રંગ છે; તે ઉપરથી સંસ્કૃતમાં જ 'શરીરની કાંતિ, રૂપ' એવો વિશેષ અર્થ ઉત્પન્ન થયો છે; તેના ઉપરથી ગૂજરાતીમાં 'શરીર' અર્થે ઉપન્યો છે. પાણિ વેત્ર ધ-ન્તેના હાથ[પાણિ]માં છડી[વેત્ર] હતી; તેણે કરીને, નાણે તે જન્મદગ્નિના પુત્ર પરશુરામની ફરસી[પરશુ]ની અત્યંત ભયંકર ધાર હોય, તેમ તેને સૌ રાજાનું મંડળ[પરવાર, સં. પરિવાર] આધીન [વશ] રહેતું હતું. જુગુકુળના રામ એ જન્મદગ્નિ ને રેણુકાના પુત્ર થાય. તેઓ પરશુ શસ્ત્ર ધારણ કરતા હતા, તેથી પરશુરામને નામે ઓળખાતા હતા. એક દિવસે તર્મદાને તટે માહિખતીનો હૈહયવંશી રાજા કાર્તવીર્ય સહસ્રાશ્રુન આવીને જન્મદગ્નિના આશ્રમમાંથી કામધેનુ હરી ગયો. પરશુરામ તે વખતે આશ્રમમાં ન હતા. તેઓ આવ્યા ત્યારે તેમણે કામધેનુના હરણની વાત જાણી, તેટલે તેઓ કાર્તવીર્યની ખૂંડે મ્હા, અને તેની સાથે લુહ કરી તેને મારી સૈન્ય સંહારી કામધેનુ પાછી લેઈ આવ્યા. પિતાના વધનું વેર વાળવા ટાંપી રહેલા કાર્તવીર્યના કૂંવરોએ પરશુરામની ગેરહાજરીમાં ચઢી આવી જન્મદગ્નિનો ચિરમ્હેદ કરી આશ્રમ ઉત્ત્તર કર્યો. તેઓના આ ત્રાસદાયક કર્મથી ક્રોધે ભરાઈ પરશુરામે ક્ષત્રિયવર્ણ નિહંદન કરવાની ભયંકર પ્રતિજ્ઞા લેઈ એક-વીસ વાર શસ્ત્રધારી ક્ષત્રિયોનો સંહાર કર્યો. ત્યારે જાળપણમાં પરશુરામ કાર્તિકેય સાથે મહાદેવજી પાસે ધનુર્વિદ્યા શીખતા હતા, ત્યારે તેમણે એક બાણે કૈાચ પર્વત વાંધી નાંખ્યો હતો. પરશુરામ ચિરંજીવી મનાય છે. તેઓ અઘાપિ મહોદ્ધ પર્વત ઉપર તપ કરે છે એમ કહેવાય છે.

રાજાઓના રાજગડિત મુગટમાં પ્રતીદારીનું પ્રતિબિંબ પડતું હતું, તે ઉપરથી કવિ ઉત્પ્રેક્ષા કરે છે, કે નાણે મહારાજા શરદકની આગા જ મૂર્તિમાન હોય તેમ તેને સૌ રાજાઓ પ્રીતિપૂર્વક માથે ધારણ કરતા હતા.

૧૯-૨૦ વીનતી [પ્રા. વિનતી, સં. વિનતિ:]-પ્રાર્થના. 'વિનંતી' રૂપે અર્વાચીન છે; ને 'વિનતિ' રૂપે વિનતિના અર્થમાં જૂઠું ભરેલું છે. દંડકારણ્યમાં પંપાસરોવરની પાસે જાળાલિ મુનિના આશ્રમથી થોડે દૂર ચાંડાલની મુવાડી

હતી; તેથી આંડાલકન્યાને દક્ષિણથી આવી કહી છે. પોતાનો પુત્ર પુંડરીક મનુષ્યયોનિમાં પડેલો અને ત્યાંથી પાછો તિથેગ્યોનિમાં પડેલો જોઈ પુત્રસ્નેહથી મુગ્ધ બનેલી લક્ષ્મીએ જ આંડાલકન્યાનું રૂપ લીધું હતું.

૨૧-૨૨ ત્રિશંકુ અયોધ્યાનો સૂર્યવંશી રાજા હતો. તેણે સદેહ સ્વર્ગ જવાય એવો યજ્ઞ કરાવતા પુરાહિત વસિષ્ઠને કહ્યું. મર્ત્યદેહે અમરલોકમાં જવાની તેની ગાંડી ઇચ્છાને વસિષ્ઠે અને તેના પુત્રાએ હસી કાઢી. ક્રોધને વશ થઈ તેણે તેમને ન કહેવાનાં વચન કહ્યાં. તેથી વસિષ્ઠના પુત્રાએ તેને શાપ દીધો, કે આંડાલના મુખમાર્થી નીકળે એવા વચન તું બોલે છે, તો આંડાલ થા. એ શાપથી આંડાલપણાને પ્રાપ્ત થયેલો રાજા વિશ્વામિત્રને શરણે ગયો. તેણે એની મનકામના પૂર્ણ કરવા યજ્ઞ આરંભ્યો અને સા દેવાને નોંતર્યા. પશુ આંડાલના યજ્ઞમાં કેમ જવાય કરી દેવો આન્યા નહિ. ત્યારે ક્રોધે ભરાયલા વિશ્વામિત્રે પોતાના તપોબળથી રાજાને સદેહ સ્વર્ગ મોકલ્યો. રાપના હુંકારશ્રવણથી ધ્રુવે આંડાલ રાજાને નીચે પાડ્યો. તેને વિશ્વામિત્રે તપના પ્રભાવથી અદ્ધર રાખ્યો; તે ખગોળના દક્ષિણાર્ધમાં નક્ષત્રરૂપે રહેલ છે. એ આંડાલ રામની હડસેલી પાડેલી રાજલક્ષ્મીની આંડાલકન્યા વિશે ઉત્પ્રેક્ષા કરી છે. ૨૧-રાજા.

પૃષ્ઠ ૫

૧-૨ ‘તેની પામે એક પક્ષી છે; જેમ રત્નાકર સમુદ્ર સર્વ રતનનો બંડાર છે, તેમ તે પક્ષી સર્વ કળાનો બંડાર છે. એ ખરેખર અમરકારક છે.’ પંક્તિ ૧-૩ માં પ્રતીહારી આંડાલકન્યાના કહાવેલા બોલ કહે છે.

૫-૧૦ પોષ્ટને જોવાનું મનમાં બહુ કૈાતુક છતાં રાજા પાસે બેઠેલા [પાર્શ્વવર્તી] સામેનાના મનનો અભિપ્રાય જાણવા તેમના સામું જુએ છે. દૂપણ-દોષ, વાધો. મંડપિ.—આગ્યાનમેડપમાં, રાજસભામાં. માતંગકુમારી—આંડાલકન્યા. ‘માતંગ’ ઉપરથી ‘ભગડો, ભંગિયા, ભંગી’ શબ્દ થયા છે.

૧૧-૧૨ મ્યલિઉ-ધેગયલો. જાણે સર્વ પર્વતોએ એકઠા મળાને વીંટેલો મેરુ પર્વત હોય તેવો. ‘મ્યવી’ શબ્દ વડે શદ્ધકનું ચક્રવર્તીપણું સૂચવ્યું છે.

૧૩-૧૫ સિંહાસનની છત્રીની ચાર રતનજડિત લાકડીઓએ મોનેરી કસબની દોરીની કસો જકડી લીધી હતી; એ રીતે સિંહાસન ઉપર ગગાના શીલુ જેવો ઘોળો રેશમી ચંદરવો બાંધ્યો હતો. કનકનુંબલા—સોનેરી કસબની

દોરી. ગૃહસ્થાનો આધાર રીતે 'આકળ' અર્થ થાય છે. અર્થ લાભુચ્ચ તેનો અર્થ રસિમ એટલે 'રસી, દોરી' કહે છે. તેની વચ્ચેવચ અમૃત્ય મોતીનો હાર ઝૂવતો હતો' ગજમુક્તાકળ-દાથીના સ્વચ્છગ્રામથી અણમના મોતી નીકળે છે, એની માન્યતા છે જુઓ નીચેનું અગત્ય મુનિદ વચન —
 દ્વિપેન્દ્રજીમૂતવરાદશઙ્ગમસ્યાદિશુસ્ત્યુદમવેશુચનિ । મુક્તાફલગિ પ્રથિગાનિ લોકે
 તેગ તુ શુક્લયુદમવમેવ મૂરિ ॥ 'હ તો યાળ બર રે જગમોતીએ' એ લોક ગીતમા ગજમૌખિકનો જ ઉલ્લેખ છે મૂટિકપાદુકા-મૂટિકની પગ મકવાની પાટલી વામ પાદ-ડાળે પગ શુભતન મુંદર દેહવાળો, રૂપાળો, ગગાનો પ્રવાહ ધવગતાને માટે પ્રખ્યાત છે તેના શીલુ સાથે ચદરવાને નરખાવવાથી એની આત્મત ઉચ્ચગતિ સૂચી છે

૧૭-૧૮ 'સભામડપના પરચાગ [અવની] મા બધે પાના [ઇંદ્રની-૧] જડી લીધા હતા તેના પ્રકાશ[સ્થિતિ]થી ગગનના પગના નખ લીનછાયા [શ્યામ] દેખાતા હતા, તે જાણે પ્રણામ કરતા શુભોના નિશ્વાસથી તેની કાતિ સામળી બની ગઈ હોય એમ લાગતૂ હતૂ' તદ્દશુ અને ઉત્પ્રેક્ષા

૧૯-૨૦ સિંહાસનનો પાટ માણેકમય હતો એ માણેક[પદ્મગગ]ના ફિરણે કરીને સાચગના ભાગમા [જિરિ] તે ગગન લાય લાલ દેખાતો હતો આથી મધુ અને કૈટભ અહાગતા જેની સાચગો[જિગ, સ કઠ] લોહીએ રાતી રંગાઈ હતી એના વિણ ભગવાન સાથે તેને સરખાવ્યો છે મધુ અને કૈટભ એ બે અસુરો શેનશાથી ભગવાનના કાનમાંથી ઉત્પન્ન થયા હતા તેઓ નાભિકમળથી પ્રગટેલા અહાને ખાઈ જનાર કરતા હતા, એ નામા વિણ ભગવાને તેમને મારી નાખ્યા

૨૧-૨૪ ગગન ઉત્તરીમ કિંયા ઉપવચ્ચ વર્ણન છે 'તે અગ્રનના શીલુ જેવું ધોગૂ હતૂ તેના આગ છેડે ગોરાચનાથી રસ[નિડગ] ચિતર્યા હતા તે સોનાની દારીવાળા અમ્મગના વાએ જાણે નાચ્યા કરતૂ હતૂ' વમન-વચ્ચ, ઉપવચ્ચ ગોરાચના-ગાયના માથામાંથી મળી આવતો ચગકતો પીગ ચટો પદાર્થ, જેને લોખ ગોઝ ચદન કહે છે ઉડગણુ-તારાના ઝૂમખા છદુ ચદ કનકકપા-કનકનો ભાગ કુમતિનક મુર્ખિદુ-પ્રસરનો ગોળ ચાહો

પૃષ્ઠ ૬

૧-૪ 'તેણે હાથે લીનમ[ઇંદ્રની-૧]ના કડા[મ્પૂર] પહેર્યા હતા, તે જાણે ચદનના લોખી નાગ વીંટાયા હોય એના દેખાતા હતા, અથવા તો

અવલાવે અચળ હોવાથી ભાગી ન જાય એટલા માટે દેહમા વસતી રાજ
લક્ષ્મીના બધન અર્થે જકડી લેવાના કડા [નિગડકેટક] હોય તેના જણાતા
હતા ' સ્તરિમ્ [સ્તુતિ નરકારે છે, બિરુદાવની ગાય છે]-એ મધ્યકાલીન 'સ્તવિ'
નું પૂર્વરૂપ છે એ ભાનજીના વખતના અસન રૂપ 'ગ્તનધ' ની સ્મૃતિ આપે
છે એમા અત્ય 'ઠ' ને લીધે ઉપાતમા પણ 'ધ' પેઠેલ છે

૫-૧૦ અવ્યયરૂપ વેગળા' માટે જુઓ પૃ ૩૫ ૧૬ ઉપરની સમજૂતી
ભાનમા અધિકારી રૂપ 'વેગળે' અને વિકારી 'વેગળૂ' વધારે વપરાય છે વામા,
શ્યામા-અંબી વિમાસી [મ વિમ્સજ્]-વિચારીને વંશનતા-વાસની સોદી
કુદિમ-જાતરનો ચોક, ફૂસમદી ઘાત કીધુ-પ્રકાર કર્યો, ધા કર્યા તાન-
કાસ્યનાન, ઝાઝ સ ર ૧૬૧૧૮૨-૮૪ મા કામ્યતાનનું લક્ષણ જોવું યથ
કરીનું-જગની હાથીનું ટોળું ન્યૂનપદ્ધત દોષ ધરનનઅ શુભાકૃતિ-જેણે ધોળા
વસ્ત્ર પહેર્યા હતા અને જેનો દેખાન સામ્ય હતો એવો

૧૧-૧૨ અહીં આડાનકન્યાનું વર્ણન શરૂ થાય છે 'તે ગે[વર્ધુ]
શ્યામ હતી તેણે પોશાકમા [પિહિરણિ] ગળિયન વાળનો પગની પાન્હીએ
ધસડાતો [રલતુ] ઝૂઓ પહેર્યો હતો, તેનો અને એના શરીરનો રંગ ભળી
જતો હતો એ ઝૂભા ઉપર રાતૂ વસ્ત્ર એણે ઓઢી લીધૂ હતૂ ' ગ્લતુ
[મ ર્ ૧, આતમ, રિ ૬ પર], જુઓ કઠ્ઠદેવવ્રવધ ૧૨૪ મરખાવો
ગડ, ગગડ, જુઓ વગી રેદૂ, રેદિયાળ, રખડ, રખડાઉ વેપ-પહેરવેશ,
પોશાક, અહીં અર્થ ઝૂઓ

૧૩-૧૪ દતપત્ર-હાથીદાતની કાને પહેરવાની પાદડી પ્રભા-કાતિ

૧૫-૧૮ આડલમ્ન્યાએ ગોરોચનાનું તિનકે કર્યૂ હતૂ, તે નાણે ત્રીજૂ
લોચન હોય એવૂ દેખાનૂ હતૂ' એના શ્યામ વર્ણને લીધે આડલકન્યામા તપ
કરતા શકરને બીનહીનો વેન ધરી ઝગના ગયેના પાર્વતીની, મિષ્ટુ ભગ
વાનના શરીરની છાયાએ શ્યામ દેખાતા લક્ષ્મીની અને મહાદેવના ત્રીજા
નેત્રના અગ્નિથી બળતા કામદેવના શરીરના ધૂમાડાથી કાગી પડેલી રતિની
ઉત્પ્રેક્ષાઓ કરી છે પટેલી ઉત્પ્રેક્ષાના સમઘમા ભાનજીનો ગિવલીલડીસવાદ
જોવો અથવા રતિ હનનયન-અથવા હરનયનિ કામ દહતા કૃણુતનુ રતિ'
એવો અન્વય છે

૧૯-૨૦ 'તે રાતા કમળ જેના હાથપગે શોભે છે' આ એક ગર્ભ
વાક્ય છે આડાનકન્યા વિશે બગરામના હળથી ખેંચાનાના ભયે નાસી આવેની
યમુનાની ઉત્પ્રેક્ષા પૂરેની ત્રણ ઉત્પ્રેક્ષાઓના અનુસંધાનમા છે વિમના
[મ. વિમનજ્]-જેનું મન ઉદ્દિમ બન્યૂ હતૂ, બિચૂ થયૂ હતૂ તેવી

૨૧-૨૪ 'અત્યંત રાત્રી આગળીઓની કાતિને લીધે તેના નખની કાતિ પણ રાત્રી થઈ હતી તેથી મહિષાસુરને મારી તેના રધિરે શોભતી નખ ની પાંજરાગી કાળિકા જાણે દોષ તેરી તે દેખાતી હતી ' દેહી-કાયા સ્ત્રીપ્રત્યયના ઊમેગથી બનેલું સ્ત્રીનિર્ગર્ય સગખાવો વાસ ખાસી પાસ ફાસી, હાસ હાસી આ ત્રણમા સ્ત્રીપ્રત્યય ઉપરાત પટેલી વરડીમા ઉપનામિક પણ આગવુક તરીકે ઊમેગયો છે વિનાગી [સ વિલગ્ન, પ્રા વિલગ્ન]-માઝી, વગગી પડી કાનિંદી-પમુના એ કર્નિ પરતમાથી નીમ્મે છે, માટે કાનિંદી ત્રાડી[સ ગ્રસ્ત વિ ત્રામ પામેલું] નામ પામેલી જુઓ પ્રેમાનંદકૃત ન્ના ખ્યાન, પડ ૭૭ નીમરી નાઠો ભયે ઠો મ ગ્રસ્તના સ્ત્રનો તથ થઈ દલનો મૂઢન્ય ઠું થયા પછી મધુકત યજ્ઞનમાના પ્રથમનો લોપ અને વજન જળવત્રા પૂવનો સ્વર દીધ.

પૃષ્ઠ ૭

૧-૪ કાચી[સ કચ ખાધવું]-કટિમેખળા, કદોરો સવ્રત્રકયૌવન -તાજૂ જ જોનન ખી ચૂ છે એવું, નવજોનન અવગિ નારિ-ખીજી સ્ત્રીઓ, અવરિષ્પ ખાખત જુઓ પૃ ૩૫ ૨૨-૨૩ અને પૃ ૩, ૫ ૭ ઉપરની સમજૂતી વિધાતા બ્રહ્મા પ્રૂઠ ત્રેઠ, ભારે થમ-મહેનત

૫-૮ એમ જણાય છે કે એ તન્વગીને રચતા એના અર્થે ક્રિક રૂપે બ્રહ્માને પોતાને મમમાણુનો ભય લાગ્યો હશે, તેથી તેમણે એને આડાગકન્યા સરજી હશે આડાગકન્યાનો દેવથી તો શૂ, ચાર વર્ણના મનુ યથા પણ પ્રતિમદ થાય નહિ, એ સમજથી સૌ એને અડે પણ નહિ ને વેગળા ગહે એવો બ્રહ્માના મનનો વિચાર અહીં મળ્યો છે જુઓ મૂળ એમણે વગી એમ ધાર્યું હશે આની કાયા બહુ કોમળ છે, તે પુત્રપનો કહણ અપર્શ મ્મ સહન કરશે ? માટે, લાવ ને, આડાલકન્યા મ્મ, કે જેથી સ્પર્શના દોષથી સૌ એનાથી આગળા ગહે' જાણી[સ જ્ઞાત પ્રા જાણી, દૂગાયલું જૂ ૩૫ જાણી ચાલુ ૩૧ જાણે મૂળ અર્થ 'જણાય છે, લાગે છે >

૧૨ ' ભારેખમ [પ્રગ લા] સ્ત્રીની પેડે તે સ્ત્રીએ રૂઆબથી [ગર્વિ] માયૂ નમાવ્યું ' લક્ષ્મી સાથે ગર્વ આભાવિક રીતે જ હોય છે

૧૭-૨૨ ગીતશ્રુતિ-ગાયનવિદ્યાના ખાનીસ ખડગર 'આ શુક નરા સુભારિત ગ્યે છે આ તેનો આ મ્મ વાપર[સચ્ચા] કરવો તે પોતાના દષ્ટાતથી બગમગ [સમ્યક] શીખવે છે એ તાન અને લય જેનું મડાણ છે એવું ટૂંત જાણે છે આ રીમાયની સ્ત્રીને મેગરી લેના[યોગ]મા-મના

વનામાં પણ કુશળ છે...એ પૃથ્વી ઉપરના સ્તનશૂત પદાર્થોમાં સર્વોત્તમ [લલામ] છે,' વૃત્ત, વૃત્ત અને નાટ્યના વિવેક માટે દશરૂપા ૧૭-૧૦૧ જોવા પીનતી છે.

પૃષ્ઠ ૮

૬ આપણુ કં—પોતાનો કરો, સ્વીકારો. મં. જાતમનુ નો ગૌણ અર્થ 'પોતે' છે. તે ઉપરથી 'પોતે' ના અર્થમાં 'આપ' અને 'આપણુ' સર્વનામ થયા છે. વળી 'તમે પોતે' ના અર્થમાં 'આપ' સર્વનામ પણ એના ઉપરથી બન્યું છે. ત્યમ વળી 'તમે ને હું', 'તમે ને અમે' એવા સંયુક્ત અર્થમાં 'આપણે' સર્વનામ પણ એ જ શબ્દ ઉપરથી ઊતરી આવ્યું છે. ઉપરાંત 'આપણુ' મર્વનામ માથે મનધ ધરાવતુ 'આપણુ' વિશેષણ પણ એ જ મળતું છે. પ્રેમાનંદ 'આપણુ' વિશેષણ સ્વાર્થનાયક તરીકે વાપરે છે, જુઓ નળાખ્યાન. ૫૩, ૬૭, વચનદ્રોહી ને બ્રહ્મદ્રોહી એ મહિ મુણુ આપણા. નામ ઉપરથી સર્વનામની ઉત્પત્તિ લક્ષ બેચનારી છે.

૮-૯ પોપટ ગજના પ્રતાપના વખાણુ કરે છે. 'મદારાજ' તમારા શત્રુની સ્ત્રીઓની શી વાત કહું ? નદીનાળામાં ન્દાર્ધ પચામ્મિ સેવી ભર-જવાનીમાં તેઓ નિર્મુક્તાદાર નવ એટલે આદાર તજવારપ જોગ સાધે તો સાધે, પણ તેમના સ્તન પણ આસૂના પ્રવાહમાં ન્દાર્ધ નિગંતર પતિવિયોગ રૂપી અમ્મિમાં કાયા પ્રજાળી નિર્મુક્તાદાર જોગ એટલે મુક્તાદાર[મોતીના દાર] તજવા રૂપી જોગ સાધે છે.' નિર્મુક્તાદાર-(૧) જેમાં આદાર નિર્મુક્તા એટલે તણ દીધો છે એવું, (૨) જેમાં મુક્તાદાર એટલે મોતીની માળા નિગંતર એટલે અવિદ્યમાન છે એવું. મૂળ મન્દુક ગાથા ઔચિત્યવિચારચર્ચામાં કર્તૃપદ્ધાનિત્યના દૃષ્ટાંતરૂપે ઊતારી છે. આદર્શ હાથપ્રતમાં પૂર્વાર્ધને છેડે 'પ્રતિદિન કર્મ' અને ઉત્તરાર્ધમાં 'કુચ્ચુગ વિમુક્તાદાર વ્રત' પાઠ આપેલ છે. એ પાઠથી કર્મ ક્રિયાપદ વધારા પડતુ બને છે, અને ઉત્તરાર્ધની પદ્યરચના દૂષિત નહિ, તો કર્કશ બને છે. આથી એ પાઠ મે ગ્હેજ બદલી નાખ્યા છે.

૧૧-૧૨ અભિધાન-નામે. વચનનિધાન-વચનનો લક્ષર. સાવિજ [સં. સન્વાજ પાખ ?]-પક્ષી. 'માવજી, માવજી' રો આ શબ્દ પ્રેમાનંદના નળાખ્યાન, ૧૦, ૧૫ માં વાપર્યો છે. પક્ષીના અર્થનો આ શબ્દ શિકારી હિંમક પ્રાણીના અર્થના સાવજ [મ જાવડ]થી લિજ છે. પદ્મ-મધુર. પ્રકાશ-પ્રપ્ત. જ-માતર મરકાર-જુઓ નીચેનું વચન -પૂર્વાખ્યતા તુ યા વિયા પૂર્વદત્તં ચ યદ્ધનમ્ । પૂર્વવ્યૂહા ચ યા કન્યા દ્વામે તિષ્ઠતિ સ્વેદા ॥ નિરધાર [સં. નિર્ધારય] ને અવિધાર [સં. અવધારય] એ નિશ્ચયાર્થ અવ્યયો કવિ

તામા મળી આવે છે, તે મૂળે આજાર્ય ખીજ પુરપ એકવચનના રૂપ છે, સરખાવો જાણુ, પગ્માણુ વગેરે નિશ્ચય કદ-મારા મનનો નિશ્ચય કદ છૂ પૃથ્થ ૯.

૧ અગ્નિ શાપથી હવી એહવી મુદ્દ શુકની વાણી-પોપટની ઝુટ [મુદ્દર] વાણી અગ્નિના શાપથી આરી અઘટ થઈ 'મુદ્દર' એ કર્તૃપક્ષનો ભાગ છે અને એહવી હવી એ ક્રિયાપક્ષ છે, જુઓ મૂળ દત્તેવામપિ પુરા પુરુષાણામિવાતિપરિસ્ફુટામિથાતા વાગાસીત । અમિતાપાત્ ત્વપરિસ્ફુટાપતા શુક્તાનામુપજાતા । તારકાસુરથી પીડાતા દેવો પાવકિ કાર્ત્તિશ્યની ઉત્પત્તિ સાથે અગ્નિની શોધમા ફગતા હતા, ત્યારે પોપટ તેમને કહ્યું કે અરે । અગ્નિ તો આ શમીમા મંતાઈ બેઠો તેથી અગ્નિએ તેને શાપ દીધો કે તૂ આજથી વાચા બોઈ બેસીશ તે વખતે દેવોએ તેના ઉપર અનુગ્રહ કરી કહ્યું કે તારી વાચા છેકાછેક નષ્ટ નહિ થાય તારી ગોલી તોતડી-કાલી થશે, પણ તે મધુર લાગશે આ કથાનું અહીં સૂચન છે, જુઓ મહાભારત । અનુશાસન૦ । ૮૬।૩૧-૪૩।

૩-૧૨ પરિ [સ પ્રકાર, ના પમાર ઉપરથી બનેલુ સ્ત્રીલિંગ રૂપ] -પેર, રીત પરશમા [સ પ્રકાર] વખાણુ વિસર્જ-નરખાસ્ત કરી દિનકર-સૂર્ય પડહ [સ પટહ]-કુદુલિ, દોલ આ શબ્દનું 'પડો' રૂપ પ્રેમાનંદ વાપરે છે, જુઓ નગ્નાખ્યાન, કંઠુ ૧૨, તે સરખાવો પડાદાર જ્વનિ-શબ્દ, અવાજ અન્યોઅનિ [સ અન્યોન્ય]-એક ખીજને જેમ 'રાન્ય' ને ઠેકાણે 'રાનિ' પૃથ્થ ૩ પક્તિ ૨૪ મા વાપર્યું છે, તેમ અહીં અન્યોઅન્ય ને બદલે 'અન્યો અનિ' છે. નગરનાયિકા-અલ્પિકા જુઓ એકદેશ નાયકા વનય-કાડે પહેરવાના કડા 'મનૈયુ' શબ્દ 'વનય' મૂળ ઉપરથી છે કહોણીએ પહેરવાના કપૂરથી કાઠાના વનય લિખ સમજવા. સાર શબ્દ મધુર રણુકા. મળળ પાક -મદિજનની આશીર્વાદપદ્ધતિ કોવાહન-ભારે ઘોઘાટ ચાલુ રૂપ કળાહોળ એના ઉપરથી છે કા દર્પણુ તેઈ દાખિ-તે વખતે પ્રેમ દર્પણુ લેઈને મહો આગળ ધરે છે દાખિ [સ દર્શયતિ]-ખતાવે છે તાવન્ય અને મૂર્ધન્ય ઉખાક્ષરના ઉચ્ચારનો ભેદ બૂલાયાથી તાવન્ય 'શ'નો અહીં 'ખ' થયો છે સહસ્રાઅચર્યક મળળ પદાર્થમા દર્પણુની ગણના છે જુઓ આર્યાસપ્તરાત્રી । અવારપ્રજ્યા । ૧૨ । ઉપર અનત પડિતની ટીકા મુકુરપદેન મર્જલ-વેનાવચ્ચ દર્શનીયવં વ્યજ્યતે । આથી જ પં તં । ૩ । મા વૂડના અભિપ્રેકના પ્રસંગમા સજ્જીકૃતેતુ દર્પણાવિપુ મજ્જલવસ્તુનુ લખ્યું છે.

૧૩-૧૮ સીમાદ્ય [સ સીમાલ, જુઓ કરણાવજ્રાયુષ, સ્તો ૬૪, સીમાલક્ષિતિપાલ્કાલ્મુનય]-સીમાડિયા, ખંડિયા ગળા ઇગિ-નરેશ, રાગ અનેકરિ[મં અ ત પુર, આ અન્તેર પરથી સ્ત્રોત્રત્વયથી બનેલ રૂપ, મગખાવો પરિ પ ૯ પ ૩]-ગણ્યામ આદેશ-આજ્ઞા ઊતાગિ થાઉ-જન રે જાઓ, મગ-ખાવો 'વે' થતા, ઘેગ ચઢને આનજો અગ્રાસ [મ આજ્ઞા]- રામ, મહેન

૧૯-૨૪ નિર્વિકાગ-વિવિધવિકાગ ગહિન, શુદ્ધ હૃદયનો, જુઓ પ ૪, પ ૧૦ અનિ ભાવ્યુ-ધણો મનોહર લાગતો હતો હેમદ્રોણી-સોનાની મોગી દૂદી ગધોદક સુવાસિન પાણી કનકકનશ કગિ નીગ-તેમના હાથમા પાણીના કનકકનશ છે 'નીર' પછી સમધાર્ય પ્રત્યય નુસ જુઓ ૬ વ્યા ૧૮૪૧૪૫૧ મુજગશરીર-મુદર દેવવાળો રૂપાળો પરિકર ખારી પામિ-વસ્ત્ર ખરી ન જાય એવો માટે ઘાટડી ભોંડીને આની પ્હોને કે પામ અને પ્હોચ બને સ પ્રત્યા મૂળ ઉપરથી છે પગિકર-પ્રક બાધવી તે

પૃષ્ઠ ૧૦

૧-૪ શ્રમને લીધે તેમની છાતી મનોહર રીતે ડિપડે છે અને શરીરે પરમેનાના નેમ વહે છે એ રીતે જળમય શરીર થયાથી દાસીના વિશે જતદેવીની ઉત્પ્રેક્ષા થોછ છે પગસેવી-પરસેવો વહેતી, પગસેવે ન્હાઈ ગયેલી પગસેન ક્રિયાપદ દ્વાન વપગર નથી મરકત રજત કનશ મ્હાટિકના-મરકતના રૂપાના અને રટિક મણિના ધડાઓ વિનમન નિધાનથી મ્હટિક ઉપરથી ર્હાટિક પુ થયેન કે જુઓ પ ૪૪ પ ૯, તારાખી ઉપરની ટિપ્પણી

પ ૮ પકિત પાચ અને છ ભાનણે પોતાના તરફની બેમેરી છે ઝનરી [સ]-જાનર, ધડિયાળ એના વિશે જુઓ સગિતરનાકરાદા ૧૧૧૧-૧૧૧૭ મુદુરવ વેણુ-મીઠા સુગંધી વામળી મજ્જન [મ]-સ્નાન અમૃત કુડલી-એક પ્રકારનું વાદિત્ર જુઓ પ્રેમાનદકૃત ભાગવત દશમસ્કંધ, કડવુ ૬૩, કડી ૧૦-ચગ, મૃદગ, ઉપમ, વાસળી અમૃતકુડની, ઢોલ, સમસ્તવગ વીણા વગેરે, ઊતારે ગીતના જોન આદર્શ હાથપ્રતમા 'અસિ અમૃતી' છે, તે અરપબ છે

૯ ૨૦ પરિધાન-પહેરવાને તાદર્થ્ય મનુષ્ય સમજવાનો છે મણિધર કચુક સગખા-નાગની કાચળી જેવા હળના સાધારણ ધર્મ હુમ છે કોમળ-કુમારદાર શિરવેળનનિ રથાનિ-માથે વાંટવાને આણેના વસ્ત્રો પહેરવા એવનાને [અમ પરિધાન] અને માથે બાધવને માટે હતા ચરણ થકી ન જણાય-પગ ગતા હોવાથી માણેકે જડેની પાવડી જુદી ઓળખાતી ન હતી,

સામાન્ય અવકાર. દેવભાન-મહાદેવનું દેહ. પશુપતિ-મહાદેવ વૈદિક રૂપ પશુ-સમૃદ્ધિ આપનાર અને પશુનું પાલન કરનાર દેવ લેખાય છે. વર્ણોચિત્ત કર્મ-ક્ષત્રિયે કરવાના કર્મ, ગ્રાધ્યાય યજ્ઞ અને દાન આપવચન-જેને કન્ટૂરી ખરાસ અને કેસગી ભાવના દીધી હતી એનું ચંદન, બગમ કન્ટૂરી ને રમ રથી વધારે ખુશમોદાર બનાવેનું ચંદન, જુઓ મૂળ મૃગમદર્પૂરુષ્કુદ્દમગાસસુર મિળા ચંદનેન પ્રાશસ્ત્યનાયક શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ વિચારની બહુ મુશ્કેલી છે, જુઓ આવનવીર, માણેકચબ, ગ્લનચોક, મદનમેગ, ગય-તખૂ, પારસપીપળો, ક્ષત્રભાટ વગેરે લેપન લેપ ગજનએ કેનની અમોઢી વાગીને માલતી ફૂલનો તોરો લટકાવ્યો હતો. વાળના જૂટના અર્થમાં દેના.મા. । ૬૧૧૭ મા મઝઢી અને મોઢો તથા દેનામા. । ૧૧૬૨ મા આમોઢો શબ્દ આપ્યા છે, તે ઉપરથી અમોઢો અમોઢી બોલ ગતરી આવ્યા છે. પ્રાકૃત શબ્દો સ મૌલિ માથે સંબંધ ધરાવે છે. ખટગમ-મીઢો, ખાટો, ખારો, કડવો, તીખો અને તૂટે એ છ ગમના. ભદ્ય-દાતે ચાનીને ખાવાનો ખોરાક. બોલ્ય-અમથો ખરાય એવો ખોગક લેલ આગળથી ચટાય એવો ખોરાક. પેય-ઘૂંટડે પીવાય એવો ખોરાક આ ઉપરાંત ચૂસીને ખવાય એવો ખોગક [ચોપ્ય] મળીને પાંચ પ્રકારનો ખોરાક કહેવાય છે આગ્રવાદન કરિ-ખાય છે. પાક અન્ન-પકવાન આરોગી, -જુઓ દનામા । ૧૧૬૧ મામટ-આઠઢ-આરોગ-આઠુઆલ-આઠુપ્રમૂતીનિ ધારવાજશપ્રતિરૂપરાણિ નામાનિ । તેરા કરોત્યર્થે જિચિ નામધાનુત્વમપિ । શુદ્ધ આચમન-શુદ્ધિને માટે આચમન પૂગ-ખોપારી, જુઓ પૂગજલ ઉપરથી ફેફળ પ્રાણી પૂરણ ઇ-જૂલૂત નામનું માર્ધકપણું ખતાવ્યું છે અહીં 'પ્રાણી' મરફન પ્રમાણે પુરિષો છે. જુઓ-હાથી.

૨૧-૨૪ સમ્યા સુનર્ણ તણી-ખોનાનો પવન. તમાઈ હમતૂચિકા બેગ સુવાળા હંસના રવામની તળાઈ ખિજાવી હતી. તૂર, તળાઈ મ તૂલ ઉપરથી છે. પાખલિ [સં વક્ષ બાળુ]-આરે બાળુએ, આસપાસ, સરખાવો સં. ભ્રમ ઉપરથી જૂ ચૂ આગવિ, ગૂ આગળ પરકા [મં પ્રકર, ગૂ ફગર]-દગની પલગની આસપાસ ફૂલથી ચોક પૂર્ણ હતા. સરખાવો દેરીદામકૃત રકિમજીદરણ, ૨૩, ૬, ચૂઆ ચન વેગે હંટકાવ્યા, ફૂલે પગ ભરાવ્યા. અગરના ધૂપ-મલયાગરના અથરા અગમતીના ધૂપ સળઈ-તૈયારી.

પૃષ્ઠ ૧૧

૧-૮ તલાસિ [પ્રા. તલનપસ, મ તલનસ્પશં]-પગના તળિયે દાઢ દેરવે છે. મેનવારના-રાજદારી પ્રકરણની ચર્ચા સમિ સુપોલ પ્રકાશી-

અવસર જોઈ યોગ્ય ભાષા વાપરી. કહ્યું દાસીની કાજ-અહીં દાસી શબ્દે પ્રતીહારી જ અભિપ્રેત છે. અપારિ-પરમ(અનુત્તર) કથન, પરમ આત્મા; સરખાવો પરમ [જુઓ કુ. સં. ૧૬૩૫ તતઃ પરમમિત્યુક્તવા પ્રતસ્યે મુનિમણ્ડલમ્ ૧]. ભવનિ-અંતર્ભવનમાં, અંતઃપુરમાં.

૧૧-૧૬ ઉર્વશીના શાપથી નપુસકપણાને પામેલો અર્જુન રાજકુમારી ઉત્તરાને નૃત શીખવતા વૃદ્ધજા કે વૃદ્ધજા એવું નામ ધારણ કરી વિરાટ-રાજાને ત્યાં એક વરસ ગુપ્ત રહ્યો હતો. એ વૃદ્ધજા શબ્દ ઉપરથી વૃદ્ધલ અને વૃદ્ધ થયેલ છે. ભાલણ કંચુકીને વૃદ્ધલ કહે છે તે એના સમયની હકીકતથી દોરાર્ધને કહેતો જણાય છે. એ વખતમાં રાજારજવાડાના રણવાસમાં વ્યંડળને કંચુકીનો અધિકાર મળતો. એથી બિલ્લૂં પ્રાચીન કાળમાં પવિત્ર વિદ્વાન પ્રૌઢ વયના બ્રાહ્મણને કંચુકી નીમતા. વંડળ કે વ્યંડળ બોલ સં. પ્રા. વણ (કલીમ, નપુંસક) ઉપરથી થયો છે. વૃદ્ધગાત્ર-ધડપણથી ખખળી ગયેલા શરીરનો. પલિતમસ્તક-પળિયેલ માથાવાળો. હેમવેત્ર-સોનાની છડી. નમ્ર-વાંકી વળી ગયેલી.

૫૪ ૧૨

૧-૬ અંતર્ગૃહ-અંતઃપુર. રાય સમક્ષ-સામા બિરાજતા રાજાજી ! પિક-ક્રાંતિ. એની આંખ ઘેરી રાતી હોય છે. નીલરક્ત સુવાન-જેનો રૂપાળો નેનજીડી [નીલરક્ત] રંગ હતો એવો. ઈછાં-યથેચ્છ, ધરાતાં મુધી. આમલી સહકાર રૂળ-આંખનાં અને ફેરી. જંગલી આંખાની ડાળને સારા આંખાની ડાળ સાથે બાંધી કલમ અડાવવાથી કલમી આંગો બને છે; તે કારણથી તે સહકાર કહેવાય છે.

૭-૧૭ જનની-મા. જન્માંતર-ખીજે જનમ, પૂર્વજન્મ. વડ-મોટો. પ્રેમપ્રત્ન-વહાલ સાથે પૂછેલા સવાલ. સાવધાન [સં. સ + જવધાન ધ્યાન]-ધ્યાનથી કાન માંડવું. એની ખોટી નકલ સાવચેત છે. એરી જ રીતે સાંતવન કે સાંતવનની ખોટી નકલ ચિંતવન અને દમયંતીની ભમયંતી, નમયંતી વગેરે છે.

૧૮-૨૨ વિંધ્યાટવી-વિંધ્યાચળની આસપાસનું પુરાણું વિશાળ જંગલ. ભરતખંડને વીંધીને વિંધ્ય પર્વત પૂર્વમાં ખંગાળાના ઉપસાગર સુધી અને પશ્ચિમમાં અરણીસમુદ્ર સુધી વધેલો છે. તેની આસપાસનું મહારણ્ય ભરતખંડના મધ્ય ભાગને શેલાવે છે, તે જગે જૂમિનું કટિમખલારૂપ આશ્રયણ હોય

તેવુ દીસે છે, ત્રિવિધ ઉત્પ્રેક્ષા. મધ્યદેશ-(૧) ભરતખંડનો મધ્યભાગ, (૨) દેડ. મહી પૃથ્વી. વનગજ મદિહ-૦. જંગલી દાથીના કુંભચળમાથી મદના જે અરણ્ય વહે છે તેનાથી એ મદાગળ્યના ઝાડ સૌંચાર્ધ મોટા થાય છે. 'મદિહ' મધ્યકાલીન 'મદિ' નું પૂર્વરૂપ છે. એ ભાલણના મમયના મૂળમૂત 'મદધ' ની રમૂતિ આપે છે. એમા અત્ય 'ધ' ને લીધે ઉપાતમા અકારનો છકાર બનેવ છે જુઓ પૃ ૬, પ ૪ 'રતવિધ' ઉપગની મમમૂતી અવિચૂથ પ્રેમિવસત-ત્યા ભમગા [અલિ]ના ટાળા પ્રેમથી વાત્ત કરીને રહે છે. 'વમત' [સ વસન્ત પ્રા વસન્તો] મૂળે વર્તમાન કૃત્ત છે કરિતામા તે કાળવાચક રૂપને બદલે વપરાય છે ગદ્યમા તો વનમાન નિશ્ચયાર્થના નિગેધરૂપમા જ 'વમતો' ધ. રૂપ આવે છે. હિંદીમા તેનો પ્રયોગ ગદ્યમા તેમ જ કવિનામા વર્તમાન નિશ્ચયાર્થના ઉભય રૂપમા મદાયક ક્રિયાપદ સાથે એકમરખો થતો જોવામા આવે છે મિંધીમા તે ભવિષ્યકાળ બનાવનામા વપરાય છે. 'વમત' ને મ વસન્તિ [તેઓ રહે છે] સાથે કરો સમઘ નથી.

પૃષ્ઠ ૧૩

૧-૪ દાડિમીફ-દાડમના દાણા. ફલનો દાણાના અર્થમા ઉપયોગ જૂનો છે, જુઓ અમરુગતક, શ્લોક ૨૩. વળી જુઓ મુક્તાનદકૃત મતીગીતા, ૪૯, ૨, વંતાક ને સર્વ ફળી તન્ને અહીં ફળીનો અર્થ શોધ છે, જુઓ મગફળી, ચોળાફળી, ગુવારફળી, સગખાવો મુત્તાફલ અને મુક્તાન્ગ ફાલ, ફાલ અને ફડિયો શબ્દ પણ આ ફલના કુટુંબી છે. ગુજફલ-ચનોડી. માયરા પત્ર લવગ, -સમધાર્થ પ્રત્યય લુપ્ત છે.

૫-૧૮ ન્હાના મોટા સિત્તેર ઝાડના નામ અહીં ગણાવ્યા છે. વન-વર્ણનની આ પદ્ધતિ કરી અર્થ વગરની અને નીચમ છે (પાદી જંગલના પરિચયથી નહિ પણ વૈષ્ણવના પરિચયથી ધડાર્ધ જણાય છે) કેમકે દવામા ઉપયોગી એવાં ઘણા ઝાડ એમા છે માલ સર્જ, જેનો ગૂદર તે રાળ. તાલ-તાડ. તમાલ-તાડની જાતનુ જણીનું ઝાડ. તુડી-ટીડીર. લડી-મજાદર ઝાડ. માલ-લીમડો. ત્રિપાલ-ગયલુ ગરમાળાના ઝાડ સીધા ઊંચા [મૂઠ] વધે છે. તેના ગોળને ઉદ્દેશીને 'રસાલ' વિશેષણ તેને લગાડ્યું છે. અશોક-આમોપાલવ અગર [સ અગર]-અગરના લાકડાનુ ઝાડ કંકાલ-કળાજવીની કિંવા વીની કમાવાનુ ઝાડ ફૂલ-કોઠી કરીર-કેર કેમર-પ્રસિદ્ધ કેસગના છોડ કારમીરમા થનાર કેસરનો અહીં નિરૂદ્ધ કવિપ્રૌઢિકૃત મમજવો કરણી-એક ફૂલઝાડ, જુઓ

દાત 'જમપુરી ભુએ ને ડાઘા પ્રાણી]ના દોગનશ બીડી જાય, તેમ આ મહારણ્ય જોઈને પ્રાણીમાત્રના હોશગ્રજ બીડી જતા દતા.' મૂળનો તર્ક ભાવણે બદલ્યો છે. ઉત્પ્રેક્ષા

પૃષ્ઠ ૧૪

૧-૨ કવિ એવાળી ઉપમાઓ થોજે છે ખડા-(૧) ગેડો, તે ઉપરથી ખેડ (૨) તગવાગ, તે ઉપરથી ખાડ શિરીમુખ-(૧) ભમગ, (૨) તીગ સિદનાદ-(૧) મિટોની ગર્જના, (૨) વીરપુગ્યોના હોકારા રક્તચદન-(૧) ગ્તાદણીના ઝાડ (૨) લાહી રૂપી ચદન મહિન (૧) પાડા (૨) મહિનામુર જેવી રીતે મહિનાસુગમર્દની દેવી કાત્યાયની મહિન અમુગના લોહી રૂપી ચદનની ચચાએ તથા ડિગામેના ખડ્ગે છોડેલા તીરે અને ડકથી કાઢેલી સિદમર્જનાએ અપાગ લયકર લાગતી હતી, તેની રીતે આ અટવી પણ તે તે કાગણે લયકર લાગતી હતી

૩-૮ પાદગાહી [ગજનીતિ]ને અગિ જેવી રીતે ગજવટા [હાથીની ફેજ] અને ચમર દોય છે, તેની ગતિ અહીં પણ ગજવટા [જગથી હાથીના ટોળા] અને ચમર [એ નામના મુગ] છે સીતાજીને લગ કુશ સતાન હતા, તેમ અટવીના પ્રમગમા લગ કુશ સતાન [ન્ટાના ન્દાના દર્ભનાળા પટ] છે. સુધન્ય ગણ્યભૂમિ ગર[તીર]ના મમૂહે છવાયવી દોય છે તેમ તે પણ શગ [સરકટ]ના સમૂહે [બોચાએ] બ્યાસ છે કપિવજ અર્જુનના ધ્વજમા જેમ વાનર [હનુમાન] આરૂઢ દોય છે, તેમ અહીં પણ વ્રક્ષે વાનર[વાદગઓ] ચડે છે વેનનતા[છટીદારની છટી]એ કરીને રાજદારમા મચાર મુશકન હોય છે તેમ અહીં પણ વેનનતા[વાસની ડાળી]ને લીવે સચાર મુશકન છે. વળી નિરાદનગરીમા જેમ સો કીચક [નિગટરાબના સાળા] હતા, તેમ અહીં પણ મેંકડો કીચક [છિદ્રવાળા વાસ] છે

૯-૧૦ દર્ભ ચીર અનિ જટા તણા-જેમ લેનારી [ધૂતનત] સાધની પુષ્કળ [નિકામ] દર્ભ, વ'કન [ચીગ], જટા, મુગચમર [હરણના ચામડા] અને શૃંગી રાખે છે, તેમ તે અટવી પણ દર્ભ, ઝાડની છાલ [ચીગ], વડવાઇઓ [જટા], ચમર મુગ અને શીંગડાવાળા અન્ય પશુઓ સધરે છે ચીર-(૧) વ'કન (૨) ઝાડની છાલ જટા-(૧) માથાના વાળનો જૂડો, (૨) વડવાઈ મુગચમર-(૧) હરણન ચામડૂ, (૨) જેના વાળના ચમર બને છે તે ચમર મુગ શૃંગી-(૧) એક પ્રકારન વાદિત્ર, (૨) શીંગડાવાળા પ્રાણી. મૂગમા ચૂદીતવ્રતવ દર્ભચીરજગવલ્લવારિણી પાદ છે. બાકણે

પણ તેને અનુસરી 'દર્શ ચીર નિ જટા વનકથ ધારિણી જોણી હામિ જાણીધ છિ ધૃતવત' એવો અનુવાદ કર્યો છે. પરંતુ ચીર અને વચ્ચલ [વન-કથ] એક અર્થના બોલ છે. અને સાથે એકજ વાક્યમા આવ્યાથી પુનરુક્તિ થાય છે. ૬ તો એમ ધારૂ છ કે કોઇએ ચીર ઉપર વચ્ચલ ટિપ્પણી આપી દશે તે મૂળમા ભળી ગઈ છે. આવા ભ્રમોગ વાદમ્મરોમા બીજે રથને પણ દષ્ટિ-ગોચર થાય છે. જુઓ વાદ. ૧૭૧૧/૪૧ આચાર્યવિધિધર્મસંગ્રહચિર ૦૧, વાદ ૧૭૨૧/૫૫ ઉત્તરસક્ત્યાગમર્તસ્વરમાસ્વર્યા ૧, વાદ. ૧૯૨૩/૪૧ દ્વિગુણીકૃત-કૂજિતહતામિ. ૧, વાદ. ૧૨૪૨/૧૫ સમ્પાળામૂલનાલૈ. પુનરુક્તિ ટાળવા મેં વચ્ચલ [વનકથ]નો ત્યાગ કર્યો છે. ટીકાકાર વચ્ચલ ગહેવા દેઈ પુનરુક્તિ મટાડવા ચોરનો અર્થ તુળવિશેષ કરે છે, પરંતુ કોશમા એ અર્થ આપ્યો નથી.

૧૧-૧૨ એ અટવી મક્ષપરૂણે શયુઆરેલી છતાં તેમાં અસખ્ય પાનડા હતા; અને પુષ્પવતી છતાં પણ તે પવિત્ર હતી. મક્ષપરૂણ-(૧) સાત પાનડા; (૨) માદડ. પુષ્પવતી (૧) રજરવગા; (૨) ફૂલવાળી. વિરોધ અર્થકાર. વિંધ્યાટવીમા વિંધ્યામિની દેવીનું પવિત્ર ધામ વિખ્યાત છે.

૧૩-૧૪ 'તે વિંધ્યાટવીમા દંડકારણ્ય નામે જગલ છે. તેની અંદર અગત્ય મુનિનો આશ્રમ છે. તે ધર્મ[ધાર્મિક કર્મ] ની જન્મભૂમિ રૂપ છે; જાણે ભગવાન ધર્મ ત્યા જ જન્મ્યા હોય ને તેથી સ્વભૂમિની મમતાથી ત્યા જ ધર કરીને ગહેતા હોય' ઉત્પ્રેક્ષા અવકાર. અતિ પ્રાચીન અને વિસ્તીર્ણ દંડકારણ્યની એધાણી હાલ તો માત્ર ડાંગ જગલમા ગદી છે. જાણીધ શ-એ ઉત્પ્રેક્ષાવાચકનો અહીં માથે પ્રયોગ કર્યો છે.

૧૫-૨૦ અગત્ય મુનિનો મહિમા પ્રકાશતા આખ્યાનોનો અહીં સદજ નિર્દેશ છે.

૧૫ કાવેય નામે અનુરો દેવાને બહુ ગ્રામ આપતા હતા. તેઓ સમુદ્રમા ભરાઈ બેસતા હતા, તેથી દેવો તેમને કંઈ કરી શકતા નહિ. એ કારણથી ઇંદ્રે અગત્ય મુનિને અમુનૂ પાન કરી જવાની પ્રાર્થના કરી એટલે એક જ અંગળાએ મુનિ મસુદનૂ પાન કરી ગયા.

૧૬ ઇન્દ્રાસુરને માર્યાથી વાગેલી બ્રહ્મદત્તાથી મુક્ત થવા ઇંદ્ર જાનો-માનો જળવાસ કૃત્ષ્ણ સેવનો હતો. ત્યારે ત્રેલોક્યના મગધણ અર્થે દેવોએ પૃથ્વી ઉપરથી મહાપ્રનાથી ચંદ્રવરી ગગન નહુપને તેડી ઇંદ્રામને ત્યાંઓ. એક વખત તેણે ઇંદ્રાણીના રૂપથી પિંડળ બની તેમને મમાગમસુખની પ્રાર્થના કરી. તેમણે અપૂર્વ રથમા બેસીને અવામે આવવાનું કથાથી મમર્ષિ પામે

પાલખી ઉપડાવી તે જવા નીકળ્યો. વૃદ્ધ ઋષિઓ ધીમે ધીમે ચાલતા હતા, તેમને પ્રત્યેકને જિતાવળ કરવા કામાતુર રાગએ સર્પ સર્પ [ચાલ, ચાલ] એમ કહ્યું. તેટલે અગત્ય મુનિએ તેને ચાપ દીધો કે ' તું જ, જા, સર્પ ચર્ષ પૃથ્વી પર પડ. ' તેથી તે પૃથ્વી પર અજગરનો અવતાર પામ્યો. તેને એ સર્પયોનિમાથી યુધિષ્ઠિરે છોડાવ્યો.

૧૭ સૂર્ય મેરુની પ્રદક્ષિણા કરે છે અને બીજા પર્વતોને ઓળંગીને જાય છે. એ ન ખમાયાથી વિંધ્યાચળ સૂર્યને કહ્યું કે તમે મારી પણ પ્રદક્ષિણા કરીને જાઓ; મને ઓળંગશો નહિ. સૂર્ય ભગવાને ઉત્તર વાળ્યો કે એમ બને નહિ. તે ઉપરથી સૂર્યનો માર્ગ રોકવા વિંધ્યાચળ ઊંચો ને ઊંચો વધતો જાયો. એથી દેવો ગભરાયા. તેઓ અગસ્ત્યને શરણે ગયા. મુનિ દેવકાર્યના અર્થે તે જ ક્ષણે દક્ષિણ જવા નીકળ્યા. વિંધ્યાચળ સમીપ આવી પ્હોંચતાં તેમણે એને કહ્યું કે જરા નમીને જો જવા દે, તો મારે દક્ષિણમાં કામ છે તે જઈ આવું. વિંધ્યાચળ નમ્યો ને ઋષિ દક્ષિણે સિધાવ્યા. એ ગયા તે ગયા; અગસ્ત્યના વાયદાનો અવધિ આવ્યો જ નહિ; એથી વિંધ્યાચળ નમેલો જ રહ્યો.

૧૮ ઇશ્વર નામે અસુર હતો. તેણે એક તપસ્વીને કહ્યું કે મહારાજ ! મને ઇશ્વરો સમોવડિયો પુત્ર આપો. મુનિએ તેની પ્રાર્થના કાને ના ધરી. તે દિવસથી બ્રાહ્મણવંશ સાથે વેર રાખી ઇશ્વરે બ્રાહ્મણોને મારવાનો સંકલ્પ કર્યો. તેના વાતાપિ કરીને ન્હાનો ભાઈ હતો, તેને માયાના બળે મેળું રૂપ લેવાવા રાધીને ને બ્રાહ્મણને પિરસતો; ને એ જમી રહેતો એટલે ' વાતાપિ ! ભાઈ વાતાપિ ! ' કરી ઇશ્વર હાક મારતો; તે જ ક્ષણે વાતાપિ બ્રાહ્મણનું પેટ ચીરી બહાર આવતો. આમ તેણે અનેક બ્રાહ્મણોના જીવ લીધા. એક સમયે અગસ્ત્ય મુનિ કાર્યપ્રસંગે ઇશ્વરને ત્યાં આવ્યા. તેમને પણ મેળભૂત વાતાપિ રાધીને પિરસ્યો. પરંતુ અગસ્ત્ય મુનિએ તેને જઠરાગ્નિમાં ભસ્મ કરી દીધો. જુઓ મ.મા. ૧ વન. ૧ ૯૬-૯૯ ૧.

૧૯ અગસ્ત્ય મુનિનાં પત્ની લોપામુદ્રા અને તેમનો નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્ય પાળનારો પુત્ર દક્ષ્યુષ્ઠ ઇશ્મવાહ, એઓના વિશે જુઓ મ.મા. ૧ વન. ૧ ૯૬-૯૯ ૧.

૨૦ એક સત્રના સમારંભમાં દેવો એકઠા ગળ્યા હશે ત્યાં મિત્ર અને વરુણ ઉવંશીને જોઈ ક્ષોભ પામ્યા અને ઉન્નયનૂ વીર્ય રખસિન થયું. તે

• સંશોધક ડૉ. પીટરસન, ટીકાકાર સિદ્ધચંદ્ર અને બાષાંતકાર રા. રા. હમનલાલ દલદસ્યુ નામ આપે છે, પરંતુ મહાભારતમાં દલદસ્યુ છે.

અર્ધું એક કુલ એટલે ઘડામા પડ્યું અને અર્ધ પાણી [વસુ]મા પડ્યું તેમાથી અનુક્રમે અગત્ય અને વસિષ્ઠ પ્રગટયા. આ રીતે કુલમાથી થયાને લીધે અગત્ય કુલયોનિ કહેવાયા.

૨૨ ચરણ કરી—રામચંદ્રના ચરણે કરીને. અભિગમ-રમણીય, સુંદર. ભાવિક અવકાર,

૫૯ ૧૫

૧-૪ કુસુમ-ફૂલ. લીલા-નરમાયથી; ૩૫ બામત જુઓ ૫૪ ૪, પક્તિ ૧૬, ' વસુધા ' ઉપરની સમજૂતી. સ્પર્શસગ-સ્પર્શાત્મક અર્થાત્ અભ્યવહિત સમાગમ, અડોઅડ થવું. રક્ત, અરણ્ય [વિશે] ગતા. રક્ત [નામ]-ચોઢી. અનુકૂલ-ઔચિત્ય પુર મર, બેધએ તેમ જ. ઝાડની રૂપળોની રતાશ ઉપર બે ઉત્પ્રેક્ષાઓ છે.

૫-૬ મેઘની ગર્જનાથી ખેંચીકણુ હજી મહોમાથી ધામના તરણાં નાખી દે છે, તે વિષે કનિષ્ઠોદ્દિત ઉત્પ્રેક્ષા છે. વાયક લુપ્ત છે. 'અદ્યાપિ'નો અનવય 'ત્યજ છે' સાથે છે.

૭-૧૨ સીતાહજીના પ્રમગ્નો અને કબંધવધનો અહીં નિર્દેશ છે. રાક્ષસ-મારીય. રાક્ષસકુલની નાશ કરવા ઇ.-રાવણે સીતાનું હરથ કર્યું અને રામને સતીનો વિયોગ પડાવ્યો, તે બનાવ આખા રાક્ષકુળને નાશકાંઠે રોગરૂપ નીવડ્યો. દૈત્ય-કબંધ યોજનમાહુ. રામના બાણથી છેદાઈ ભોય પડેલા કબંધના હાથ ત્રિશે સદ્ગતિ પામેલા નહુપ રાજાના અજગરદેહની ઉત્પ્રેક્ષા કરી છે. નહુપ બામત જુઓ ૫. ૧૪ પં. ૧૬, સમજૂતી. અજગરભૂત નહુપ અગત્યનો અનુચક મેળવના આગ્યો ધારી ઋષિઓ બધ પામ્યા હતા. જુઓ મૂળ, ભાગ્યવતઃ યસ્મિન્ દશરથસુતશરણિપાતિતો યોજન-વાહોર્વાહુરગસ્ત્યપ્રસાદનાગતનટ્ટપાજગરવાયશદ્વામકરોદપિજનસ્ય ।

૧૩-૧૬ ૫૫૫ સરોવર એવડૂ મોટું હતું, કે અગત્ય મુનિ સમુદ્ર પી ગયા જાણી બ્રહ્માએ તત્કાળ બીજો સાગર ગંધો હોય તેવું જણાવ્યું હતું; અથવા તે વરાહ ભગવાને હિંગ્વ્યાક્ષને મારીને પૃથ્વી અગાધ જળમાથી ઉદ્ધારી, ત્યારે દતાલી ભરાવાથી જનણે ખાડો પડ્યો હોય ને તેમા તે વખતનું પાણી ભરાઈ ગયેનું હોય તે જ એ સરોવર હોય તેમ લાગતું હવે/ સુવિશાધ -મોટું. આદિવરાહ-આદિબૃત વગહ ભગવાન ધરા-પૃથ્વી. ગર્ત-ખાડો. ઉદક-પાણી પૂરણ [મં. ઈર્ણ] પૂરાયું, ભરાયું; અનૃતસ્યના જુઓ વિરા-જિત, ૭૫, ૬, ૨૫૮.

૧૭ નીચ-ભૂરા અંમુજ [મં કમ્પુ પાણી, જન્ ઉત્પન્ન થવું]-કમળ ભૂગ-ભમરા. વગટા-હમણી પનગ-પલ્લી, અર્થાત્ જગચર પક્ષી નવરાગના આસરાઓપમ અંગ-જેમના ગરીર અપ્સરા જેના ધાત્રીના હતા એવી બીનડીઓ કુચ હરણુ પક-કાપ. નિમ ખગડાયના નિત્ય-આનન્દ અર્થ આદિ નિયત્કર્મ, એકશેષ. નિત્ય ઇ-સદા એ અન્યોકિ કંઠિ આહ્વાદ-જેવાથી આનન્દ ઊપજાવે છે

૫૯ ૧૬

૧-૮ જીરણ-ત્રેતાયુગના, માટે જીરણ કહ્યા છે મનરા [સ જોર]-અહમોખરા જુઓ રામા । કિષ્કિન્ધ્યા ૧૩૦ તરખંડ [તદ્દ આડ, પેઢ જૂથ]-સાત તાડનૂ જૂથ. આવાય-ચડૂ, પાણીનો ક્યારો સાખા-ડાળીઓ નિર્મોક-સાપની કાચળી. ઉત્તરીય વમન-પામરી, ખેમ. માન-માપ જગત્પૂરણ [જૂર્ણ] ખખગી ગયેલો.

૯-૧૨ નૃતના એ બેઠ કહ્યા છે, મધુ તે લામ્ય અને ઉદ્ધત તે તાડવ કંઈપને અતે સૃષ્ટિનો સહાર કરી હઝાર હાથરાળા રૂઢ ભગવાન ઉત્કંઠ તાડવ નૃત કરે છે એમ કહેવાય છે એ કંઈપાતકાળના તાડવને દમી કાઢી શીમળો તે નૃતની જાણે એટલા કમ્પે હોય તેમ તેની અનેક ડાળીઓ આકાશમા વીંઝતો હતો. અથવા તો બહુ જીર્ણ હોવાથી 'હવણા પડી જવાશે, હવણા પડી જવાશે' એ ભયે તે જાણે પરનને વગવવાનું કરતો હોય એમ લાગતું હ . અથવા તો તે નદનવનની શોભા જોવા મેજે જાયે ને જીએ વવવાનું રતો હોય એમ જણાતું હતું ઉત્પ્રેક્ષા અનકાર શશિશેખર [મ શશિન્ ચંદ્ર, સેતાર જટાનૂ ભૂપણ]-રૂ ભગવાન લાસ્ય બોલ ભાવણે નૃતવિશેષના પારિભાષિક અર્થમા નહિ, પણ સામાન્ય 'નૃત્ત'ના અર્થમા વાપર્યો છે જુઓ અકો હાસ્ય-ઉપહાસથી નહિ દેખાડિ-દેખાડતો ન હોય, ભજવતો ન હોય શ ? અહીં 'નહિ' સલાવાના અર્થમા છે, સરખાવો વૈદિક ન નો દ્વના અર્થમા ઉપયોગ. સરખાવો સ ન્તુ, પ્રા ણ અપ, નદ જુઓ વગી નેપથ ૧ । ૨૧ ॥, ૨ । ૨૮ । લિ ભણી-ભયને લીધે, ભયના કાચળથી કા પ્ર, ૩, ૨૧૭, અવતરિઉ હ દાનવ ભણી, એ પકિતમા પણ 'ભણીનો અર્થ 'લીધે, માટે' જણાય છે સ મય ઉપરથી લિ સાચે સરખાવો સ વચ્ચે ઉપરથી વિ વન્યુ, -મ વિઝમ્, પ્રા વિઝમ્ગો પ્રાણિ [સ પ્રાણ બગ]-બગ કરીને વઠ ઉપરથી મેજે અને પ્રાણ ઉપરથી પરાણે થયેલ છે

શીમળાની અત્યંત ઊંચાઇનો ખ્યાલ આપવાને ઉત્પ્રેક્ષાઓ વાપરી છે. તે સાર્યક છે.

૧૪-૧૬ વૃક્ષ-૩, અર્થાત્ શીમળાનું ૩. શીણોટા-શીથુતા લોચા. સં. ફેન. ઉપરથી શીણોટા સાથે સરખાવો સં. રેખા ઉપરથી લીસોટો, સં. લાક્ષા, ઉપરથી લખોટો, સં. કચ્છ ઉપરથી કછોટો વગેરે. કપોલ-લમણા. મધુકર-માલ-લમરાની હાર. લોહોની શૂખતા-લ્હોડાની સાંકળ. કરાલ-પ્રચંડ. ગંગાલી હાથીઓએ માર્યું ધસ્યાથી બ્યા બ્યાં એ ઝાડના થડે મદા વળગ્યે હતો, ત્યાં ત્યાં તેના મહમહાટથી આકર્ષાઈ લમરા બાઝ્યા હતા. તેમનો ભડો પડો તે ભણે જીર્ણ શીમળાને ટટાર ટકાવી રાખવાને લ્હોડાની, સાંકળ બાંધી લીધી હોય તેવું જણાતુ હતું.

૧૭-૨૩ કોટર-પોલાણુ. બખોલ. સજીવ [સં. સજીવ]-ચક્રતા પોલાણમાં રહેતાં પંખીઓ ફરકાટ કરતા, તે ભણે એ વૃક્ષ જવતું પ્રાણી હોય ને તેની છાતીનો ધડકારો સંભળાતો હોય એમ લાગતું હતું: ઉત્પ્રેક્ષા. 'એમ દુર્યોધનને શકુનિનો સંગ હતો, તેમ એ વૃક્ષને પણ શકુનિ એટલે પક્ષીઓનો સંગ હતો': ત્રિલેખ ઉપમા. નાયક-ઉપરી, રાજ. વનકલ [સં. વનકલ]-છાલ. 'વનકુળ' એ આનું જ બદલ રૂપ છે. ચૂડ-મહન, ઝાડાં.

૫૪ ૧૭

૪-૭ પત્ર વિહુણાં-પાનડાં રહિત છતાં, પાનડાં વગર: અભ્યયરૂપ. મં. વિહીતમ્ ઉપરથી સ્વરસંક્રમ[ablaant]ના ધોરણ પ્રમાણે પ્રા. વિહૂળ રૂપ થયું; જુઓ. દ્વિ. વ્યા. ૮. ૧. ૧૦૩. ૧, ને સરખાવો દ્વિ. વ્યા. ૮. ૧. ૧૦૪-૧૦૬. ૧. પછી જૂની ગૂજરાતીમાં ત્વરિત ઉચ્ચારથી વિહુણાં રૂપ થ. અર્વાચીન ગૂજરાતી કવિતામાં વિશેષ ફેરફાર પામેલું વિકારી 'વોણું' રૂપ વપરાય છે. પાંખડી કરી-પાંખોને લીધે; કટલાક ભાગમાં પત્ર ખરી પડેલાં છતાં એ ત્યાં પોપટો બેઠેલા હોવાથી ભણે નવાં પાનડાં આવેલા જ હોય એવું દેખાતું હતું. રજની-રાત. લક્ષ્મિ લાવિ કરી-ખોરા-કની ઇચ્છાથી. સરખાવો અપ્રાચરત્યના અર્થમાં નજ્ સમાસ 'અલાવા.' આકાશમાં અર્ધગોળ આકારમાં ઊડતા પોપટોના ટોળાને રાત્રી યાંચ, કાળો કાંકસો, લીલી પાંખો વગેરેના રંગોના યોગને લીધે મેઘધનુષની ઉપમા આપી છે.

૮-૯ ઝાડ ઉપર માળો કરી રહેવું અને, ચણ લેવા જવું એ બે વ્યાપાર કહી જઈ બચ્ચાંને પોષવાનો વ્યાપાર વર્ણવે છે, પ્રેમાનંદ. 'ચણ.'

દ્વિપાદ તરીકે વાપરે છે. ભુઓ નગાખ્યાન, ૬૦, ૮, જેમ પાર્શ્વી કપટના કણ ચણાવી પાડે પખીને દૃઢતા રહેતી જણાવી પોપટની ગતિ ચાલને મારેના હાથના લોટીથી ખગડાયતા વાઘના નખ આવે સરખારી છે. આરો પિ-મેલે છે અતિ સચ-સભાળથી, તત્ત્વીનથી, ભુક્તિથી, ભુઓ પૃથ ૨૫ પમિત ૬. સચ[સ સચય] શૂન અર્થ ગ્યના સગખાવો મચો, તે ઉપનથી ભુક્તિ, તાપ ભુઓ પ્રેમાનદકૃત નગાખ્યાન, ૨૮ ૧, ભુએ તો નાગ ઊભા પચ, કન્યા કહે આ ખોગ મચ

૧૩-૧૯ મુઝ શગણ મારે આગરે 'મને જો નિ તેણે ધીરજ પકડી' જૂના પ્રા મજ્જ ઉપરથી મુઝ ૩૫ થયું છે, તેમા મૂલ્લિની પેડે ઉકાગ છે તે ખીળ પુરના સનનામને મગતા ૩૫ કરવા ઇમેરેલો છે સરખાવો પ્રા મુજ્જ, ગુ ગુજ કિહો [સ કસ્મિન્, પ્રા કસ્સિ, કહિ, ભુઓ હિ વ્યા ૮ ૧ ૩ ૧૬૦ ૧]-પ્રાઇ ઠેમણે વ્યુત્પત્તિએ પ્રશ્નાર્થ ળના અનિગયાર્થ તરીકે ઉપયોગ છે અપ પિ-ઠ નિ ઇ-પીઠા ખરી પડવાથી પાખ જાવરી થઈ ગઈ હતી અને તેજ શરીર લથડી ગયું હતું, તેની સાથે તેના અવયવો મૂળતા હતા, આથી કરીને ભોય પડેના અર્ધા ખાધેના ફળ લેના જતા શરીરે ધડપણના દુખે જાણે તે ભૈરવ જવ [અપ] ખાતો હોય તેનું જણાવું હતું કાપિ [સ કાય શરીર]-પડ, જાતે

૨૦-૨૩ અતિ સખ્યા રોહિતગગ-પ્રાત મખ્યા[પ્રમાત]ને લીલે જેનો ગા[રાગ] અત્યત લાન[રોહિત] જણાતો હતો એવો ૧મ જાતી વૃદ્ધતા પરભાગ-ધડપણની અત્યતતા[પગભાગ]૩૫, અર્થાત્ અત્યત વગડા હસ જેવો પ્રભાતનો ચંદ્રમા ધોળો પણ કેક નિગ્ને-પ્રાખો હોય છે, તેથી તેને ધગડા દસની ઉપમા આપી છે ઉપરિ ગાખા નમ-ઝાડ[નગ]ની ઉપરની ડાળાઓ સમધાર્થ અત્યથ હુસ કનગવ-અગ્નિ પણ મધુર[કેન] ઝીણો સ્વર[રવ] નાના ખગ તરેલ તરેલના પખી, અનેક ૧૬૧

પૃષ્ઠ ૧૮

૧-૪ અગ્નિહોત્ર ધૂમિ-તપોનનમાના અગ્નિહોત્રના ધૂમાડાથી પ્રાત સ વનનો આ ધૂમાડો છે ચક્રચક્રી અશોક-ગાત્રિવિયોગી ચક્રચક્રીનો શોક નાશ પામે છે તેઓ એકબીજાના સયોગમા આનન્દ માણે છે હલૂક નહિ અવરેક -ધૂડ[હલૂક]ની જોડાની શક્તિ[અવરોક] જતી રહે છે, તે આધગા બને છે. સુગધિ પરિમલિ પુષ્પના-ફૂલની ખુશગો[પરિમર] થી સુગમિત

બનેલ [મુગધિ]. પ્રભાતની આ રળિયામણી ગાતિનૂ નિરૂપણ પડે મૃગયાના ત્રાસપ્રદ કોલાહલનૂ કાગમાપણ હસાવવાને માટે છે.

૫-૧૨ રાશક-સસવા સૂકર-બૂડ સાવિજ-પક્ષી. કવલ-હાથીના બચ્ચા. ચીતકાર-ત્રાડ, ચીમ હાહાકાર-દુ ખના અવાજ. અહીં મનુષ્યના શોકના પોકારને માટે નહિ, પણ ઇતર પ્રાણીની દુ ખની ચીસ માટે હાહાકાર શબ્દ વાપર્યો છે રાખવા [સ રખ]-બચાવના નગટોચિ-ઝાડની ટોચે સ. કોટિ ઉપગથી ટોચ ટોકાટોક, ટોક શબ્દ થયા જણાય છે. આકુલ-વિહ્વળ, ગલ-રાયસો અતિ બેકાદુ ગરીર દૂ શરીર બહુ કપિત [બેકાદુ સ ઝતકન્દકિતઃ] થયો, મારે શરીરે ધૂનરી વહૂટી

૧૩-૨૨ તા [સ. તાવત્, પ્રા. તા, અપ તા]-તો અર્થ દદ કર નાગ અવ્યય મહિય મોટા ગૂંચ-મોટા શીંગડાના પાડા સંમધાર્થ પ્રત્યય હુમ્મ અહીં મૃગથી વ્યર્થ છે ઇ. આ હરણીનો ભયથી તૂટી પડેલો ગર્ભ એનૂ લોહી [રધિર], જુઓ, આ કંઠણ [કંઠાર] બૂમિ ઉપર પડ્યું છે માહા ધ્વાન-મોટા શિકારી રૂતરા સૂર [સ. સૂર, પ્રા. સૂર]-સૂર. બૂંડ. પામે પાસે બે ચ્વરો બોલવાની સુરઝેથી ટાળવા જૂની ગૂંજરાતીમા તેમની વચ્ચે ક્ષેપક હકાર નાખવામા આવ્યો, મરખાવો સરજનહાર. પાઠ ળથી શ્રમ બચાવવા મદામ્મણ ગવત કરી અર્ધસ્વર વ ક્ષેપક તરીકે વપરાઈ સૂર ગબ્દ પ્રચ્ચાગમા આવ્યો કરુ ધનુષ મધાન-ધનુષ સાધો. શબ્દવેધી નજરે જોયા વગર કાને શબ્દ સાંભળી નિશાન તાકનાગ ધીગ-બહાદુર. પખીની જોષ્ટિકા સાધુ-પખીઓને પકડવાને લાકડી [જોષ્ટિકા, સં. ચષ્ટિ] મજ કરી રાખો. વાગગીઓ અનેક પ્રકારે જાગથી પક્ષીને પકડે છે, તેમાનો આ એક છે. મેએક હાથ ધડોળી અને મોએક હાથ લાખી જાગ લેઈ વચ્ચોવચ્ચી એક લાકડાની ખીંચીને આટી પાટી એ ખીંચી તેઓ ભોમમા જોડી ઠોકે છે. પછી જાળના બે પલા ખીંચીના બે પડબે ખેંચીને ભોલ ઉપર સકેથીને રાખે છે. ને તેના નીચે છેડે ન્હાની ચૂમે લગવી હોય છે તે ચાર હાથનો ગાજો રાખી ભોમમા મજડ બેમારી દે છે એ પલાઓના ઉપવા છૂટા છેડ ને લાખી દોગ બાધેની હોય છે, તે હાથમા ગખી વાગગી પચામ માલ હાથ વેગગો ઝાડને ઝોરે કે જાળાઝાખગમા કે ખાડામા મતાઈને બેમે છે. દોરી બાધેનો દરેક છેડો દોઢેક હાથના દડુકાના ચરિયા પડખામા ભેગવેલો હોય છે દડુકાનૂ ખીંચૂ પડખૂ આખૂ રાખે છે ને તે મોઈદડાની બહી જેવા ખાડામા મજજન ટેકનીને મકે છે. જાગનૂ બધુ કમગણુ ધૂગથો દાકી જે છે,

એટલા માટે કે તે પક્ષીઓની નજરે ન પડે પછી વચગાળામાં ભોળ ઉપર દાણા વેરે છે અને ભોળમાં ઠોકી પોમાડેની ચૂક માથે પાંચે ઝીંથી દોરી બાધી એક પાળેલું પક્ષી ત્યાં ચડના મેતે છે તથા બી , જાળના માર્ગની બહાર ચાર પાંચ હાથ જિંમી લાકડી[જેટિકા] જમીનમાં ઉભી કરી રા ખેલી હોય છે, તેના ઉપર તેવી જ રીતે દોરી બાધી જેમારે છે એ પાળેલા પક્ષીઓથી ભોળવાઈ જવની પક્ષીઓ ચણુ ખાવા ટોળાબધ ઊતરી પડે છે. તે બેસે છે કે તરત વેગથી વાગરી એકદમ સફાઈથી દોરી ખેંચે છે, એટલે ચણિયારામાં કમાડ ફરે તેમ કુકા પેની બદીમાં ફરવાની માથે તેમાં ભેગ વેના જાળના છેડા ઊપડી બાગણીની પેડે ભાઈજાઈ જાય છે ને પક્ષીઓ જાળમાં સપડાય છે આધારણુ જાળની યુક્તિ ઉપનત પક્ષીઓને ભોળવવાને બી લાકડી ખોડવામાં આવે છે, તેથી 'પક્ષિની જેટિકા સાધવી' એ નામે આ યુક્તિ ઓળખાય છે કાદમ્યરીમાં મૃગયાનો આ પ્રકાર કહ્યો નથી એ બાનણે જાહેર્યો છે ચણુ કાંઈ મેહેલુ સાજ-કપ ચણુની સામગ્રી[સાજ] મેતો, ચણુ નાખો.

૪૯ ૧૯

૧-૬ વિપાદ-અતાપ, ખેદ ગુફા માહાથી બાણુ ધ-બાણુ વાગ્યાથી [વાગિ] ગુફામાંથી સિંહો[મૃગરાજ] ત્રાડ નાખે છે સમાજ ટોળા કરતતિ વાગિ કરી ગાગિ-સૂદ[ક]ના પ્રદાર[તન]નો અવાજ થતા છતાં એટલે કે સૂદના ઝપાટા[તવ]ના અવાજ સાથે દાથીઓ ચીતકાગ કરે છે ઉલ્કાપાત-ગમગટ ખરતા તારાને ઘડ્યું કહે છે મોટા ઉત્પાતો ગણાવ્યા છે, તેમાંનો એક ઉલ્કાપાત કિંવા ખરતા તારનો વરસાદ છે એથી લોકમાં ભારે ગભરાટ પેદા થાય છે આ ઉપરથી 'ઉલ્કાપાત'નો ગીણુ અર્થ 'ગભરાટ' થયો સગખાવો 'હનક પડિયુ' (પાણીપત), 'હાનકહનક' અને 'હલકાહોન (અંગદરિષ્ટિ), 'હાલકતોલ' (કાન્દહડે પ્રમવ) ગર્ભનું દાવ-ગર્ભ વૂટી પડવો વિગવ-નાસાનામ કુતૂહલચૂ-કીતુથી અ-અચર્ય ગણુ-પણુછ [સ ગુણ], અથવા (પશુન) ટોગૂ [સ ગુણ]

૧૦-૧૯ ચખરસન્યનૂ વર્ણન છે ચખરો પશુ પક્ષીના જીવ લેવા આવ્યા હતા, તેથી તેમના વિશે જન્મદૂતની ઉત્પ્રેક્ષા છે, આડમાં તેઓ નદીના પૂરની પેડે વધતા હતા, તેથી સહસ્રાણને ડમોળ્યાથી પાડો ઠેલો મારી દોદિય ફરી વળતા નર્મદાના પ્રવાહની ઉત્પ્રેક્ષા છે કાળાચૂહ હતા, તેથી કાલરાત્રિની ઉત્પ્રેક્ષા છે, એકાએક બહારાતા હતા, તેથી પૃથ્વી ફાડીને નીક-

ળના પાતાળના રાક્ષસોની ઉત્પ્રેક્ષા છે, કાળા છના કંઠે બાધાના હના, તેથી અંજનગિરિની કાળા શિલાના મ્તલની ઉત્પ્રેક્ષા છે, ભૂત જેવા દેખાતા હના, તેથી અવગતિ પામેલા ખરદૂપણના મેનની ઉત્પ્રેક્ષા છે, ભારે શબ્દ કરતા હતા, તેથી મેધની ઉત્પ્રેક્ષા છે, અને 'મારો' 'મારો' કરતા હતા, તેથી લોહીમામના તરસ્યા પિશાચની ઉત્પ્રેક્ષા છે ઘોઠ-અધમ. જુઓ નર્મકોશ. હૈદય હૈદય વંશનો સદસ્યાર્જુન. એની જ્યદ્દીડની દડીકન માટે જુઓ રામા. ઉત્તર. ૧૩૨. અનિ કૂરિ બાહુ સદસિ આલોડયુ-ધણા કંઠે [કૂર; જુઓ ભ.કો. ૧ કૂરો કઠિનનિર્દયો] હઝાર હાથે ડખોળેવૂ. ડોળવૂં, ડખોળવૂં, ડોળા, ડખો, લોડ કે લોડ, વિરોળયુ-વળોવયુ અને આલોડયુ એ બધા શબ્દ 'લુહ ૧ પરમૈ. ડખોળયુ' ઉપરથી થયા છે. કુહુ દિશિ-મૂળ અને મુખ અને બાહુએથી. પૂર-પ્રવાહ. કાલરાતિ-બંધારી રાત. ઘાત કરી-પૃથ્વી ફાડીને. અંજનશિલા-અંજનગિરિના પથર. ખરદૂખ-ખર અને દૂપણ; એમના માટે જુઓ રામા. ૧ અરણ્ય. ૧૮-૩૦. બુધ પરમર્દ-રામનુ અનિષ્ટ ચિન્ત્યાથી અવગતિયુ થયેલુ, ભૂત થયેલું. મૂળની રામનિહત્તરદૂપગવલનિરહમિવ તદપથ્યાનાત્ વિશા-ચતામુપગતમ્ અને અવદારિતરસાતલોદ્ભૂતમિવ રાનવફુલમ્ એ બે ઉત્પ્રેક્ષાનો આધાર ભેઈ બાવળે એની ઉત્પ્રેક્ષા ધડી છે વન અંધકાર-અંધારા વનમા. 'અધકાર' શબ્દના વિશેષણ તરીકે ઉપયોગ બાબત જુઓ પ્રિ ૬. ૨. ૧૦. સંજાતા સહસા મમેવ મુવનસ્વાપ્યન્વકારા દિશ ૧ પોદા-પ્રોદ, લાખા-પ્લોળા મારિ મારિ કરતા-માર, માર' એમ બોલના. ૩૫ બાબત જુઓ પૃષ્ઠ ૩, પક્તિ ૧૭ ઉપરની સમજૂતી.

૨૦-૨૪ બીથોનો નાપક બગતી જવાનીમા હતો. તેનો બાધો બહુ કંઠે [કંકથ] હતો, તેથી જાણે તે દ્હોડનો જ ધચ્છો હોય એમ લાગતું. એકલવ્ય-એ જાતે નિપાદ [બીય] હતો. તેથી દ્રોણે તેને શિખ્ય કરવા ના પાડી. તે ઉપરથી ભક્તિપૂર્વક આચાર્યને હંડવત નમસ્કાર કરી જંગલમા જઈ ત્યાં દ્રોણાચાર્યની માટીની મુર્તિ કરી તેને ગુરુ સ્થાપી તેણે બ્રહ્મચર્યાદિ નિયમ પુરમર અશ્રવિદ્યા સાધી. તે વનમા એક વખતે પાડવકોરવ મૃગયા રમવા આવ્યા. તેમનો કૂતરો ભમનો ભમતો બધા એકલવ્ય અશ્રવિદ્યા સાધતો હતો ત્યાં આવી ચડ્યો. ને એકલવ્યને ભમવા લાગ્યો. તેણે તત્કણ માન બધું મેલી તેનું મ્હો પૂરી લીધું. કૂતરો ભમી પૂઠડીએ નામનો પાડવો પામે આવ્યો. તેઓ જાણુ મારનાગની ચપગતા અને શબ્દવેદિનાથી ઊંક ધઈ ગયા. કૂતરાને પગસે પગસે દ્રોણાચાર્ય અને અ ન એકલવ્ય પામે ગયા.

નિયાદકુમાર દ્રોણાચાર્યને ગુરુલકિતથી પગે લાગ્યો. દ્રોણે તેની હકીકતથી પ્રસન્ન થઈ અર્જુનથી તે ચઢી ન જાય એટલા માટે ગુરુદક્ષિણામાં તેના અંગૂઠો માગ્યો. એકનલ્યે પ્રસન્ન મુખથી તે તરત જ કાપી આપ્યો જુઓ મા. મા । આદિ । ૧૩૪। ૩૧-૫૮. વક્ર કૃતવ્ય-તેના વાળ[કૃતવ્ય] ગૂંછાના દાર[વક્ર] હતા

૫૪ ૨૦

૧-૬ નલવર્તિ-કપાળ અનુનખિત પાણિ-તેના હાથ ઠીંચણ[અનુ] સ્પર્શી લાખ્યા હતા, સગખાવો અન્નનમાલું ચમરીલાગ-ચમગ મૃગના પૂછડાના વાળનો જથ્થો. ગજદત્ત-હાથીદત્ત મધુના પુડા-મધપૂડા મૃગમાં વૈશ્વદચ્છિદ્ર પર્ણવદ્ધમધુપુટ્ટે એમ છે, તેને અનુચરી અહીં મેં ‘મધુના પુડા પણિ કો કન્દિ’ એવો પાઠ યોજ્યો છે કુલ મધ-તાડીના માટયા કલ્પિ [મ કળ પુ કાખ] કને, સરખાવો ‘પામે’ [સ પાર્શ્વ દગ્ધસીના આકારની પાસગીઓનો જથ્થો, પાસૂ] કુણ્ણિકિ આભિપ ઇ-જે પશુ[મૃગ] તાલ્લ[સિદ્ધ] માર્યા હતા, તેમનૂ માસ[આભિર] કૃટલાકે ઊપાડ્યૂ હતું

૭-૮ મોરપિચ્છ-(૧) મોરેલા મોરના પોંછા (૨) દિગખગ જૈન સાધુઓ મોગપૂછણી કે લોમહાથ ગમે છે તે, (જુઓ ગજશેખર કૃત વક્ર દર્શનસમુચ્ચય । ૧ । ૨૨-૨૩ । દિગમર [સ દિશ્ દિના, અમર વસ્ત્ર] મૂળે નન્દા રહેનારા દિગમર જૈન સાધુએ કાતી [મ કૃત્તિ]-કાતડી, જાતરડી લીધેની લોહિયાળી આમડી

૯-૧૦ પક્ષી[સાવિજ]ને લગભાવી પકડના માટે પ્રાણએ આ[તર] ના લીલા[નીત] પાનડા માથે રાખ્યા હતા, જેમાં કાગડા જેવા સારથ પક્ષી પણ નિરાતે આવીને બેઠા છે એમ બતાવવાને કાગડાની પાખો [કાક પીછા] પણ દેખાય એમ ગોઠવી હતી કોણકે એ જ મતવબથી ડાળાનો ટોપ [છત્ર] ધાગણ કર્યો હતો. ‘કુલ્લિ’ અને ‘કુણ્ણિકિ’ અનિશ્વયાર્ય મર્વનામ તરીકે વાપરેલ છે આ અનિશ્વયનો અર્થ બહુજ જૂનો છે. શ્વ. વે । ૧૦ । ૧૧૬ । ના પ્રસિદ્ધ હિરણ્યગર્ભસૂચના જે વસ્ત્રે દેવાય દ્વિપા વિશેષ એવી ટેકની પકિત છે, તેમાનૂ પદ વસ્ત્રે ‘કોલક(દેવ)ને’ એવા ભાવમાં અનિશ્વ યાર્ય જ યોજ્યૂ છે, જો કે ટીકાકાર અને અનુવાદક પ્રશ્નાર્થ જ આપે છે અંગ્રેજીમાં આ સર્વનામમાં પ્રત્ન અને સંમધનો અર્થ ભેગો રહેતો છે સ સાષ્ [મેળવણ] ઉપરથી સાદાપૂ થયું છે અષ્ટાવક્ર આખ્યાનમાં પ્રેમાનંદ મૃગયાના આ પ્રકારને ડાળમૃગયા નામ આપે છે, અને તે પક્ષીને

નહિ પણ પશુને પકડવા માટે યોગ્ય છે; ભુઓ અષ્ટા., કડવું ૧૨, ૩૩!-

વૃક્ષની ડાળીઓ હાથમાં ઝાલીઓ; આવનાં પશુ ઘણાં પાંસ સુવા.
મારવા તેહને ડાળમૂગવા ભણી. રાયના ખેલ એવા યં જૂવા!"

૧૩-૧૬ 'લીલના નાયકનું નામ માતંગક હપ્તું. તે મેં એના એક સેવકને મહેડે સાંભળ્યું.' જાણીતું છે-જણાય છે. 'જાણીતું' પ્રાકૃતમાં યદ્યપિ ઊતરી આવેલું અતિ પ્રાચીન અકર્તરિ [prassāṅṇ] ૩૫ છે. સંસ્કૃતમાં ય પ્રત્યયથી સાર્વધાતુક અકર્તરિ ૩૫ બને છે. પ્રાકૃતમાં ઊતરતાં હકાર એ પ્રત્યયની પૂર્વે જામેરાયો. અને દ્વીકરણ વિધાનથી ચકાર બેવડાયો તથા તેનો કોષ્ટએ જકાર પણ કર્યો. આ રીતે હ્ય અને હજ એવા બે અકર્તરિ પ્રત્યય થયા. તેમાના પહેલાના અંત્ય સંયુક્ત અક્ષરમાનો પહેલો ચકાર નાશ પામી પૂર્વનો સ્વર દીર્ઘ થઈ બીજો ચકાર લોપ પામી ફક્ત પ્રત્યય થયો. આ પ્રમાણે ઉત્પન્ન થયેલા પ્રાકૃત પ્રત્યયોમાથી જૂની ગૂજરાતીમાં ફક્ત અને ફક્ત એ બે અકર્તરિ પ્રત્યય ઊતરી આવ્યા. પહેલો ફક્ત અર્વાચીન પંજાબીમાં અને બીજો ફક્ત અર્વાચીન સિંધીમાં રહેલો મળી આવે છે. અર્વાચીન ગૂજરાતીમાં તે અકર્તરિ પ્રત્યય 'આ' વપરાય છે. મૂળ પ્રત્યય ય ઉપરથી અર્થ સ્વરના લોપે જ થાય, તે ક્રિયાવાચક મૂળને અતિ બહુધા જોવામા આવતા અકાર સાથે મળી આપણો અકર્તરિ 'આ' પ્રત્યય બન્યો સમજાય છે. એનો પ્રયોગ સં. ૧૪૫૦ માં કુલમંડને રચેલા મુગ્ધાવગ્ધોષ ઔકિતકમા દષ્ટિગોચર થાય છે; ઉદા. એ મન્યુ સુખિ પદાયધ.

૧૭ ૨૩ 'આવા દિસાનાં કર્મ તે એમને ધર્મ છે! એ નરમાસની માનતા [ઉપદાર] કરે છે. સત્પુરપને જે નિહિત અર્થોત્ વર્જિત કહેલ છે, તે માંસ અને દારૂનો એ આદાર કરે છે. લુંટવા જતાં શિયાળની બોલી સાંભળતી તે જ એમને શાસ્ત્રશ્રવણ છે. ઘૂડ[ઘુક]નાં ટેળાં[જાસ] જ એમને શુઠન આપનાર ગુરુ છે. વન વગડો એ જ એમને રાજ્ય છે. દિસક સિદ્ધ એ જ એમના ગોદિયા છે. વાટ ફંધવાનું જ એમને મનન અને નિદિખાસન છે. એક પછી એક શિકારને ગળે પાસ નાંખવો તે જ એમને માળાના મણકા મૂકવા છે. અરેરે! એઓ પશુના લોહીનું દેવને ચંદન ચડાવે છે!" 'અરણ્યઅટવી' પદ્યોપદ્રવ છે. ભુઓ ૫. ૭. ૫. ૨૫ ની ટિપ્પણી. મિદ શબ્દ સં. દિસ ઉપરથી થયો હોઈ દિસકપણનો અર્થ સ્પષ્ટ છે.

૫૯ ૨૧

૧-૫ 'એઓ દેવને માંસનું નૈવેદ્ય ધરાવે છે. એમને જીવાઈ કિંવા કમાઈ[જીવન] ચોરીની છે. રાકરાને ખવરાવે છે, તે જ એમને ભૂતખણિ [ખસિદાન] છે. દેવતા ઉપર માંસ ભૂજે છે, તે જ એમને હોમ છે. પામેલ શિકારી કૃતરા એમના મહેમાન[અતિથિ, સં. જતિથિ] છે..... જાણે કાળ નામ હોય એનાં પ્રાણુઘાતક બાણ[શિલીમુખ] તે એમના સોખતી[સહાય] છે.' રાકરો [કા. શિકર] બાજની જાતનું શિકારી પક્ષી છે. 'બાજ' [કા.]ને એનો પર્યાય ગણી રાકરોબાજ શબ્દ ધડાયો છે: જુઓ ૫. ૧૮, પં. ૧૧. અતિથિ આવી ચડે તેમને જમાડવા, તે ગૃહસ્થને એક અવરપર્ક મનાય છે.

૬-૧૧ પડિધ પલારાના પત્રનિ-ખાખરા[પલાશ]નાં પાનડાંના પડિયામાં. પડો, પડી, પડીકું, પડિયો સં, પુટ ઉપરથી થયા છે. મૂલમાં કમલિની-પત્રપુટેન છે. ગૂજરાતના બ્રાહ્મણે તે બદલ પરિચિત ખાખરાના પાનના પડિયાનો ઉપયોગ કયો છે. ઈછાં-સ્વેચ્છાએ, થયેચ્છ. અબ્યયરૂપ; જુઓ ૫૯ ૩, પંક્તિ ૧૬, 'વસુધા' ઉપરની સમજૂતી. આધુ[સં. જાત્રે]-આગળ: વિકારી ક્રિયાવિશેષણ. સરખાવો આધૂપાદ્ય, આધીપાદી.

૧૨-૧૭ 'એ રાજોરામાંના[માંડાંયુ] એક વીસામો ખાનાર[વીસા-મ્યુ] શિકારી બેસી રહ્યો. તે જાણે અમારા પ્રાણ[અમુ] પીતો હોય તેમ ધારી ધારીને જોતો હતો.' સિચાણા[સં. શાશ્વત]ની પરિ-બાજની પેડે. લાલસ-લોભી.

૧૭-૨૪ જુંખાર-સોર, ચીચિયારી. પહેલા લાગ સાથે સરખાવો ખૂંખાટ, ખૂંખાટો, ખૂંખ ['મ. કૂ બોલવું' ઉપરથી]. પિરિ સ્ત્રી. પ્રકાર, તજવીજ, ખચવાનો ઉપાય. બાચડાં [કા. ચઢ્ઢ ઉપરથી અધ્યપાર્થ પ્રત્યયના વધારાથી-થયેલો બોલ]-દયાપાત્ર બચ્ચાં. ચત્રચત્રતાં-ચક ચક ચીં ચીં કરતાં.

૫૯ ૨૨

૧-૩ 'પર પૂરાં કુટખાં ન હતાં, તેથી તે બચ્ચાં નરા માંસના લોચા હોય તેવાં દેખાતાં હતાં. તેમને તે બીલે હાયથી ઝગોઝગ પકડ્યાં [ધાર્યાં] અને ડોક મરડી નાંખી ઝાડ પરથી બોંચ[વસુધાતલિ] નાંખ્યાં.' સં સ્વ ઉપરથી લોલો, લોચો, લોદો-લૂદો, લૂચો, લોઈ, રવો, રોટી, 'રોટલો, લોટ, લોકણુચાઈ, લચકો વગેરે બોલ થયા છે. "લોલા" શબ્દ રહેજ જુદા અર્થમાં ઉદ્ભવકૃત રાખાયણ, ૩, ૮, ૩૭ માં 'મારે પામે લોલા વળે' એ

વાક્યમાં વાપર્યો છે. હાલ એ બોલ વપરાતો નથી.

૪-૧૦ ખાલુ-હાનો. અસવા-પકડવાને, મારી ખાવાને. કાલુ-કાળ, જમ. દંડ જમ તણુ-જમદતનો લોદદંડ. અતિ સૂક્ષ્મ તન-જેન્-શરીર બહુ નહાનું [સૂક્ષ્મ, સં. સૂક્ષ્મ] હતું એવો.

૧૧-૧૨ 'મારો આવરદા બાકી[શિવ] હશે તેથી અને હું ભયે કાકડું વળા ગયો હતો તેથી તેણે મને દોઠો નહિ. મને તો લાગે છે કે દૈવે જ મને ઊગારી લીધો. ' હ તેણે દોઠુ નહો-હું તેનાથી જોવાયો[દોઠુ સં. દટઃ] નહિ. જૂની ગૂજરાતીમાં અપભ્રંશ સાથે નિકટ સંબંધને લીધે અકર્તરિ [pāṣāṇī] જૂત કૃદંતનો અકર્તરિ અર્થ બહુધા જળવાઈ રહ્યો હતો. તેથી સંસ્કૃત અને અપભ્રંશને મળતી ઉપરના જેવી વાક્યરચના તેમાં મળી આવે છે. પરંતુ નવા અકર્તરિ પ્રત્યય 'આ' વાળાં રૂપ વધારે પ્રચારમાં આવતાં કાજલ પડેલા સકર્મક અકર્તરિ જૂત કૃદંત રૂપને બાપાએ અર્ધકર્તરિ રૂપ બનાવ્યું. આ નવતર પ્રયોગમાં મૂળ કર્તા અકર્તરિ રચનાના જૂના ધોરણે તૃતીયામાં જ રહ્યો, પણ મૂળ કર્મને કર્તરિ [ātī] રચનાની પેઠે 'ને' પ્રત્યય લગાડવામાં આવ્યો. એ રીતે 'તેણે મને દોઠો' એવી વિકૃત વાક્યરચના નીપજી. 'રાત્રિ વિસ્મય પામ્યો, છોકરો લાડુ જાયો' વગેરે દષ્ટાંતમાં અકર્તરિ અર્ધ સમૂળગો લુપ્ત થયો છે ને કર્તરિ રચના વપરાઈ છે. ભોજપુરી હિંદીમાં અકર્તરિ જૂત કૃદંત કેવળ કર્તરિ અર્ધમાં વપરાતો જોવામાં આવે છે.

૧૪-૨૩ સાથિથી-ખાપના ભેગો, ખાપની સાથે. બાપી બણી-એમ ખનવા કાળ હશે તેથી, એવું બવિખમાં લખ્યું હશે તેથી. મીટિ [સં. મિટ્ ૬, ૫૨., જોડૂ]-નજરે, દષ્ટિએ. પુંજ-દગલો. સમીર-પવન. સંભાલ્યું મિ આપ-મેં જાત ઊગારવાની બનથી ચીવટ કરી, મે પંડને બચાવવાનો વિચાર કયો. આપ ન. [સં. આત્મન્]-શરીર, જાત, પંડઃ જુઓ પ્રેમાનંદકૃત નળાખ્યાન, ૩૯, ૨૬, ભરમ થજો વ્યાધિરૂં આપ. સ્વામિ-મુરખમી. એક ધરમ જાણ્યુ નહોં છ.-જીવ જવાની વખતે પિતૃભક્તિની ફરજ હું વીસરી ગયો. પરગટી [સં. પ્રકટ]-નીકળી હતી, આવી હતી. ત્રાહુ [સં. પ્રસ્ત]-મહારામણો. વર્ણવિકાર માટે સરખાવો સં પ્રસ્ત ઉપરથી ગાડો, પ્રેમાનંદકૃત નળાખ્યાન, ૧૧, ૭, અલ્યા ! ગાહુઓ(=અંગ) ચર્ધને ગાડો ! નાહુ[સં. નટઃ] અદશ્ય થયો, સંતાઈ ગયો. જાણુ [સં. પ્રચ્છન્ન, છન્ન] જેમાલૂમ રીતે. વિકારી-કિયાવિશેષણ અન્યથા.

પૃષ્ઠ ૨૩

૧-૬ પગ દીધા-પગલાં માડ્યાં, ચાલ્યો; સરખાવો પગ ઊપાડવા. તેણે હું દીડું નહીં-પ્રથમ આપની કાટ મરટી ભોંય નાંખતા પહેલાં એની પાંખમાં મને તેણે બેસાડ્યો ન હતો, તેમ આ વખતે પણ મને તેણે દીડો નહિ; આ પણ કાઠક આવરદાનું બળ જ કહેવાય. ભોગ-ભોગ્ય પદાર્થ, ભોગ્યવનું સુખદુઃખ. અતિ ઘન-બહુ વધારે. 'ધણુ' વિશેષણ 'ધન' ઉપરથી થયું છે.

૯-૨૩ તાતશોક મહિ ઇન્-આપના મરણના શોકનો ધા લાગ્યો તેને જ લીધે જાણે કંઠે મોસ પડેનો હોય, તેમ તે ટાણે મને તરસ લાગી. ધવા-ધક્ષા પુરુષને કંઠે મોમ પડે છે ને તે પાણી માગે છે, એ જાણીતી વાત છે. 'મહિ' તે સંબંધાર્થ પ્રા. મહ રૂપને પાછો પ્રા. તળ [સં. તલ] પ્રત્યય લાગી બનેલું અવિકારી રૂપ છે. સ્કિ [સં. શુક]-સ્કે છે, સ્કાય છે. વિશેષણ ઉપરથી થયેલા નામધાતુરૂં રૂપ; નામધાતુ નામ વિશેષણ અને અવ્યય ઉપરથી થાય છે: ઉદા. (૧) ધિષ્ઠાર-ધિષ્ઠારવું, ટંકારો-ટંકારવું, ફાંટો-ફાંટવું, ગધ-ગંધાવું, મોર-મોરવું, ડમ-ડમવું, શીણ-શીણવું, મોળ-મોળવાવું; (૨) ધોળું-ધોળવું, પાકું-પાકવું, પ્રગટ-પ્રગટવું; (૩) ચમત્-ચમકવું, ધીમ-ધીમવું, થૂ-થૂકવું, થરથર-થરકવું. છેદ [સં. છેદ]-છેડો. પ્રાણિઉ [સં. પ્રાણ]-પાપી પ્રાણુ જીવ. અત્પાર્થ ઉ [સં. ક, પ્રા. બો, અપ. ઉ] તિરસ્કાર બતાવે છે. વ્યાધ ગયાં-શિકારી ગયો છતાં. વિકારી ફૂંડતનું અવિકારી રૂપ; એથી સત્તિ સપ્તમી જેવી ખડોક્તિ બને છે. 'બંને,' ની પેઠે આરિ [આર] નપુંમકલિંગના પ્રા. ચત્તારિ, સં. ચત્વારિ ઉપરથી થયેલ છે. અડવડું [સં. અવપત્] લથડી પડું; અંત્ય વરડી અભ્યસ્ત થયાથી બનેલું રૂપ: જુઓ અડબડિયું. સરખાવો પડવડું પ. ૧૧૩, પ. ૧૪: સરખાવો વળી અષ્ટમ-પષ્ટમ (સં. અસ્પષ્ટમ), આસનાવાસના, જા. ગૂ. આસવાસના, સં. બાશ્વાસના). આખડું [સં. આસ્તલ્] ઠોકર ખાઈને પડેનો હતો. મુદ્ [સં. મુલ]-મહો. શં કરીછ કથી-વાત વર્ણુનીને [કથી] શં કહેવાય, વીગતથી શં કહેવું? સગોત્ર 'કથ' અને 'કલ' ના વપરાટમાં દેખીતી પુનરક્તિ છે. નહિતરિ [સં. નહિન્તરહિ]-નહિ તો; સરખાવો મરાઠી તર નિબુર-કઠોર, દૂર. સખત હાંપ્યાનું. સમક્ષ-પ્રત્યક્ષ, બિઘાડી રીતે; જુઓ ઉદ્ધવકૃત રામાયણ, ૩, ૧૮, ૬, વચન સાંભળી મીઝી ચક્ષુ બિઘાડો એમ કહ્યું સમક્ષ. દોહિસિ-મુરકેલીથી ઘણાં ઘણાં દુઃખ વેડીને. પ્રાકૃત દુહ [સં. દુહ] માં પ્રા. દુહ [સં.

ફલ] પ્રત્યય જિમેરી બનેલા વિશેષણ ઉપરથી થયેલું અવ્યયરૂપ; સરખાવો પ્રથમ, પૃષ્ઠ ૧ પંક્તિ ૫, અને જુઓ તે ઉપરની સમજૂતી.

૫૫ ૨૪

૧-૫ શ્રાત થકા-થાક લાગ્યો હોવાથી. પૃષ્ઠ ૨, પંક્તિ ૨૩ ના 'થકા' ની સમજૂતી જોવી; એ વિકારી રૂપનું જ 'થકા' જૂનું અવિકારી રૂપ છે. તનુ-શરીર. વાંછ-વાંછચૂ, ધચ્છેલ. આવી અંધારૂં ભોયન-આંખે અંધારા આવતા હતા. 'અંધારૂં' એકવચનમાં છે તે ધ્યાનમાં લેવું. રિદિ [સ હૃદય] -છાતી. ન ચાલિ મન-મને કંઈ કંઈ નહિ, મને આશા છોડી. પિપાસા-તરસ. 'ખાસ, ખાસી' એ મૂળ ઉપરથી છે. વારિ-પાણી. આ શબ્દ 'વરીડો વીરડો' એ બે લખા બિતરી આવ્યો છે.

૬-૧૦ તપોવન પાદપ સુત નીપ-રક્તારોક ઝાડ [પાદપ, સં. પાદ મૂળ, પા પીવૂ] સહિત [સુત] તપોવન છે ત્યાં. તાપમ-તપસ્વી, તપ કરનારા. જિમ વનનું પતિ વાનર વાલિ-જેમ વાનર વાલિ વનનો પતિ કહેવાતો હતો, તેમ જળાલિ પણ વનના અર્થાત્ તપોવનના પતિ કહેવાતા હતા, તપોવનના પતિ તરીકે પૂજાતા હતા. ઉપમા ગ્રાસ ખાતર જ થોડું છે. વિદ્યા વેદ વિનોદિ પ્રીત-વેદવિદ્યાના વિનોદમાં જેને પ્રીતિ હતી. વ્યુત્ક્રમ ધ્યાન ખેંચે છે. સનિધાન-મોખનમાં. સનતકુમાર બ્રહ્માના બ્રહ્મવર્ચસ્વી પુત્ર. તે બ્રહ્મવિદ્યામાં પરમ કુશળ હતા. પાવક-આમિ. તમ કનક-તપાવેલું મોન, ચોખ્ખું સોન. વિરાગિત ઝલહળ થવું. લાલિ-કપાળે. મુઘટિત-પ્રાટીવૃ. કૃષ્ણાનિન-કાળિ-યારનું ચામડું. તેજિ આતિ લાલિ બ્રહ્માડ-તેના અત્યંત તેજથી બ્રહ્માડ અગમગામ થઈ રહ્યું હતું. ઉપવીત-જનોઈ. ઉપહાર-પૂજના પુષ્પ. ગોમય ગાયનું છાણું. બ્રહ્મવિચાર-વેદમંત્રની ચર્ચા.

૧૮-૨૪ મત્પુરુષના હૃદય સ્વાભાવિક રીતે દયા રૂપી ધનના ભંડાર હોય છે, અર્થાત્ સત્પુરુષ દયાના ભંડાર એટલે દયાશુ હોય છે જાણૂ-હ જાણૂ હું કે, મને લાગે છે કે. સિચાણિ કાલિ-કાળરૂપ સંચિચાણે. છૂટવું, છોડવું, છૂટ, છૂટી, છૂટ્ટ, છૂટકવું, ઝૂટવું, ઝૂટકવું, ચૂકવું વગેરે શબ્દ વ્યુ ઉપરથી થયા છે. વિહોધૂ, વિહોઈ, વહોઈ સ. વિચ્છુત ઉપરથી છે. ચંચા [સ. ચઢ્ઢ]-ચાચ. સ્ત્રીપ્રત્યય 'ચા' વધારાનો છે, સરખાવો સં. તલ્લિ-તડિતા, મ. વિશ્નુ-વિષ્ણુ; અથવા ગુરુ સ્વર બે બદલ્યા. એ જીવનું રાખુ મહારાજિ-ભગવાને એને જીવનો રાખ્યો છે, બગારી લીધો છે. ધાખ-ધખા; જુઓ લાલણ્યુદત ભાગવત દશમસ્કંધ, ૮૨, માટે મનદૂરે મળવા કરે ધાખ.

સરખાવો 'ધખ' [સં. ત્વ, ત્વા]. વધી વધી કરિ ચાંચ પ્રકાર-વારંવાર
ચાંચ ખુદી, ધોળી કરે છે.

૫૪૪ ૨૫

૧-૯ ડમડગિ-ડમલે ડમલે. હાચિ કર્વું-હાથમાં લીધો. સંચ-સાચવટથી;
જુઓ ૫૪ ૧૭, પંક્તિ ૯ ઉપરની સમજૂતી. પાંખ પખોડી-પાંખ ખંખેરી,
પાંખમાં કાંકરા કસ્તર વગેરે ભરાયું હતું તે ખંખેરી નાંખ્યું. પ્રા. પક્ષોઢ
ધાતુ હેમાચાર્યે કુ. ચ. ૧૬૧ ૮૯ ૧ માં 'વિધૂનન' ના અર્થમાં વાપર્યો છે.
જુઓ વળી હૈ. વ્યા. ૧૮૪૪૨૧, ૩૦૧. જુઓ ઉદ્ધવકૃત રામાયણ, અરણ્યકાંડ,
'૧૪, ૧૦, ઉવાણી પાગિ પહિરી'તી જોહ, ચિદા ઉપર પખોડી તેહ. જાંહાં-
જિહાં, તાંહાં-તિહાં, આંહાં-મહા વગેરે અધિકરણાર્થ રૂપો હોઈ જહોં, તહોં,
અહોં વગેરે રૂપોના પર્ચાય છે. છેહાં કહેલાં રૂપો પ્રાકૃતમાંથી અપભ્રંશમાં થઈ
ગુજરાતીમાં ઊતરી આવ્યાં છે. પહેલાં કહેલાં જાંહાં વગેરે અપભ્રંશમાં જહાં
વગેરે સ્વરૂપે દેખા દે છે. અપ. જહિં, પ્રા. જહિનો અંત્યાક્ષર સં. સ્મિન્ પ્રા.
સ્મિનો પ્રતિનિધિ હોઈ હકાર અંગભૂત [organio] છે. એથી ઊલટું
અપ. જહાંમાં હકાર આંગતુક [inorganio] છે ને તે જહિના દેખા-
દેખી ઊમેરાયો છે. અવ્યયાર્થ જાં પ્રત્યય ૫૪૩ ૩ પંક્તિ ૧૬ માં કહેલા
સં. અમનું સંતાન છે. હેમાચાર્યે જહાં વગેરેમાં અધિકરણનો નહિ પણ
અપાદાનનો અર્થ લે છે. પરંતુ હૈ. વ્યા. ૧૮૪૩૫૫માં અને કુ. ચ. ૧૮૧૬
માં આપેલા દર્શાવોમાં અધિકરણાર્થ સ્પષ્ટ દીસી આવે છે. કાંઠિ કમલ તણી
જાંહાં તંતિ-તે સરોવરને તીરે જ્યાં કમળની ઢગલી હતી ત્યાં. તંતિ [સં]-
હાર, પંક્તિ, ઢગલી. મૂળમાં ઉપતટપ્રસ્થસ્ય મલિનીપલ્લવસ્ય જલસિશિરાયાં છાયાયામ્
છે. અહોં તે ખલ્લ પૂજાને માટે લીધેલાં કમળની ઢગલી કહી છે. આદર્શ
હાથપ્રતનો પાઠ કલ્પમ તણા...તંતુ છે, તે સુધારી લેઈ કમલ તણી...તંતિ
પાઠ મેં આપ્યો છે.

૧૦-૧૪ પ્રાણ્યાયામ અધર્મર્પણ અને અર્ધપ્રદાન એ સંખ્યાનાં મુખ્ય
અંગ છે. ધાત-ધોયેલાં. મહર્ધ-મોંધાં. પવિત્ર ઋષિજીવન ગાળનાર દારીત,
એ જીવનને અનુરૂપ જે વસ્તુ, તેને મોંધાં ગણતો હતો. તપોવન સ-મુખ
સાંચર્યું-પાંશરો તપોવન ગયો. સ-મુખ [સં. સમુચ]-સીધે સીધો, પાંશરો.

૧૫ રહ્યા નગ નમ્ય-ઝાડ નમી રહ્યાં. 'નગ' [ઝાડ] પુલિંગ છે.
'નમ્ય' સંબંધાર્થ અવ્યય કૃદંતનું રૂપ છે. આ કૃદંત બનાવવાના સંસ્કૃતમાં
એ પ્રત્યય છે, સ્વા અને ય. બને અનેક રૂપમાં પ્રાકૃતમાં ઊતરી આવ્યાં.

પરંતુ અપદ્મમાં પહેલે પ્રત્યક્ષ દેવિજ્ઞ દશે અને છઠ્ઠીએ ટકી રહી. ત્યાં જુલો ત્યાં અને ઉપરની સ્પર્શ જુલો ન હોય, એવો સંસ્કૃત વ્યાકરણમાં વિવેક કર્યો છે. પરંતુ આર્ષ સંસ્કૃતમાં અને પ્રાકૃતમાં એ નિયમ જાળવામાં આવ્યો નહિ. એ રીતે ન પ્રત્યક્ષનો પ્રાકૃતમાં વ્યાપ્તિપ્રસેષ વધ્યો. એ પ્રત્યક્ષ અંત-જૂત સ્વરોમાં પહેલાઈ ગઈ પ્રાકૃત હવે પ્રત્યક્ષ દેવો દશે. તેમાંના અંત-સ્વરનો હોય ઘર્ષ કાણંતરે અપદ્મમાં પ્રત્યક્ષ નીપજ્યો. તેના ઉપરથી જૂની ગૂજરાતીમાં તથા પ્રત્યક્ષ ધવા, સ્પર્શવિધાનથી 'વ', સ્વરસંક્રમથી 'અ' અને વિવંચનવિધાનથી 'ઈ' પહેલો પ્રત્યક્ષ જૂની ગૂજરાતીમાં એવામાં આવે છે. ખીન્ને પ્રેમાનંદના સમય સુધી હયાતી ભોજવે છે; છુઓ સક્ષમ સ્કંધ કડવું ૧૬, કડી ૧, ત્રાક; દશમ સ્કંધ; કડવું ૬૫, કડી ૨, તર્પ. ત્રીજો અપ્સારે પણ વપરાય છે. સંસ્કૃત ન પ્રત્યક્ષ પૂર્વરૂપે રૂં વેદના મહાસંસ્કૃતમાં મળી આવે છે. અજ્ઞાત જેવું છે કે તેનો તે પ્રત્યક્ષ અનેક શતક વ્યતીત થતાં વિવિધ રૂપાંતર પામી મૂળરૂપમાં ગૂજરાતીમાં દેખા દે છે! અર્થની સ્પષ્ટતા સાદું અર્વાચીન રૂપમાં 'ને' ઊમેરાય છે. સિંધી, પંજાબી, હિંદી, બંગાળી અને ઉત્કલિમાં અપદ્મમાં પ્રત્યક્ષનો જ પરિવાર મૂળ કે વિકૃત રૂપમાં કેવળ કે સ્પષ્ટતાય ઊમેરણ સહિત ઊતરી આવ્યો છે.

૧૬-૨૨ પુષ્પિત-તરેહ તરેહનાં કૃષ્ણાણો. મીઠાંત-વર્ષા. એથા-એલચીના હોડ. સદકારહ-કલમી આંખાની. જૂની ગૂજરાતીનો સંબંધાર્થ 'હ' પ્રત્યક્ષ સં. સ્વ, પ્રા. સ્વ, અપ. હોનો કુદુંખી છે. કૃષ્ણશાર-કાળિયાર. કૃતકની રજ.....કૃષ્ણશાર, તદ્વચ્ચ અલંકાર. રાજિત-શોભિતું. મોહન મોર તથા ઈ-ધડો ભરતાં જે અવાજ થતો, તે સાંતળી અકિત બનેલા મોર મધુર ટહુકા કરતા; તેણે કરીને વર્ષાઋતુ પાસે આવી હોય એવો ભાસ થતો. છુઓ કવદ. ૧ પૃ. ૩૯ ૧ પં. ૨ । ઉત્કલિતસિરાઈમળહલધૂયમાજલરત્નપૂર્ણધ્વનિમ્ ।
૫૦૬ ૨૬

૧ હોમધૂમથી નીચ આકાશ, જળનીદાર પડખૂ પર ધાસ-હોમથી આકાશ થયામ જન્યુ હજુ; અને તપોવન હોવાથી મનુષ્યની ઓછી અવર-જવરને લીધે ધાસ ઉપર ઝાકળનાં ટીપાં ખાઝી રણાં હતા. નીદાર, પું. [સં.]-ઝાકળ.

૨-૯ માહા ઘોષ-મોટા શબ્દથી. જાણી ગોઠીસારવ ઘોષ-જાણે ગોશાળા[ઘોષ]માં ગાયો ખાંધાટતી હોય. હીસારવ [સં. દેવા હણદણાટ, રવ શબ્દ] નો મૂળ અર્થ ઘોડાનો હણદણાટ છે; અહીં તે ગાયના ખાંધા-

દને માટે વાપર્યો છે તંસ પેત પામિ નિ માન-માતના પિંડ કરીને જે
 મલિદાન મુક્યા તતા, તે તંસના મચ્ચ નૂ એ માન મુકાવે એના ધોળા હતા
 મુજ દડ મેખન શણગાર, -ઘઘચારી ડેડે મુજની મેખના અને દ્વાયમા
 ખાખગનો દડ ધારણુ કરે છે આગમમન-દ્વયમન આદિ તાત્રિક ગ્રંથમાના
 મત્ર ઉલ્લામ-તીવ્ર કામનાથી કરણાર્થ પ્રત્યય ગુપ્ત તીન ઇચ્છાના અથની
 વ્યુત્પત્તિ માટે જુઓ ૫ ૪૭, ૫ ૧૮ ઉચ્ચ-પર્ગ ૧, ૪૫૫ ત્યાગનો
 મૂળ અર્થ 'અલિદાન અર્પણુ કરવૂ ને' એવો થાય છે અર્થો એ નાખે કરીને
 મ્વાહા આદિ ત્યાગના યોગનો ભાવ લક્ષિત છે કપિઓ હજુ તો સ્વાહા
 બોલે છે અને અનિદાન અગ્નિમા નખાય છે, એમ્થામા તો દેવનાએ આની
 અદરથી તે લેઈ લે છે દેવતા પ્રત્યક્ષ આની અલિદાન ઝડપી લે છે, એમ
 કહેવામા કરિએનો મહાન પ્રભાવ સૂચવવો એ જ હેતુ છે કપિન કથિત
 દર્શનકારિકા-માખ્યકારિકા ' એ આશ્રમમા મેનાપેપ કહોંક શિષ્યો માથે
 સ્પર્ધાથી સાખ્યકાગિકા વાદે લણે છે સાહ્યકારિકા એ સાખ્યશાસ્ત્રનો ધર્મ
 રકુષ્ણકૃત ખંડ માનપાત્ર ગાથામદ્ ગ્રંથ છે મૂળ માખ્યદર્શનના દ્રષ્ટા કપિન
 મુનિ મનાય છે

૧૦-૧૧ કાળા હજુના ચામડા[કૃષ્ણાગ્નિ] ઉપર ઉત્પન્ન[ખાડ
 શિયો] મૂકી મુમન[સાનેના] વડે નીહિ ખાડે છે ચાત્રનો શાગડો મૂકી
 ઊનીનીથી તેનૂ માયૂ દનાવી અરણિમાદમાથી અગ્નિન મથન કરે છે વાડકા
 જેવા ગોળ પ્રણીના પાત્રમાથી કડછી જેવા સુચ્ચ વડે લોમવા માગ અમચા
 જેના સુવમા ઘી લે છે યગમયમા લાકડાની ત વાગ[ખજ] પાસે ગખવામા
 આવે છે તે તે કામમા બ્રહ્મગણુમાનો પોતૂ બ્રહ્માને સાહાય્ય આપે છે
 ભાનણે અહોં યાદિથી પ્રક્રિયાનો વીક પરિચય ખતા રો છે એ શ્રીત માર્ગ
 યગકાર્યમા કુશળ હશે

૧૨-૧૩ મધ ઠેકાણે કરિકુમાગિઓ જાણુથી લીપી આગણુ શુદ્ધ
 કરે છે તથા લીપણુમા[જાણિ] ઝેરે લગ્મ જાટે છે ને આડ [વારિકા
 પકિત] ખાધે છે આગણુમા અનેક બ્રાહ્મણો પેલા છે જુઓ
 વાદ ૧૫ ૩૬, ૪૦૧ વિદિત્તમસ્મત્રેલાદિત્તમુનિજનમોનનમૂમિપરિદારમ્
 ઉપલિપ્યમાનાતિરમ્ ।

૧૪-૧૭ અક્ષ-અક્ષમાનાનો એકદેશ રુદ્રાક્ષ, સ્ફટિક, કમળકાકડી
 અને પરવાળાને વીંધીને માળાઓ બનાવતા હતા મિત્ર-બીના કદનીસાખ
 -પાકા કેળાની લૂમ કડકધૂ-કાકડી પનમ-ફણમ ગ્રમ્હી મુકવેના ગયણા
 કા ઉપરીત કરિ કોકડી-કોષ જનોષ બનાવવાને રૂના તાર કાઢી સૂતરની

કોકડી તૈયાર કરે છે. કોકડી-(૧) [સં કોષ પુ. શંકુના જેવી કે લંબગોળ આકૃતિ]-મુકવેલી રાયણ, કોકડી; (૨) [સ. કોષ પુ. કોશેટા]-મુતરનો વીંટો. આદર્શ હાથપ્રતમા 'કર્કધૂ, પન્ન, કોકડી; કા ઉપરીન કરિ ત્રાકડી' એવો પાઠ છે, તે પુનરુક્તિથી દૂષિત અને અસ્પૃહ છે. કર્કધૂ અને કોકડી બોલ એક અર્થના હોવાથી પુનરુક્તિ યાચ છે. ઉત્તર ચગણ અસ્પૃહ છે. તેથી નવો પાઠ યોજવો પડ્યો છે.

૧૮-૨૪ એકવીસ પરિસખ્યાથી આશ્રમની વિશુદ્ધતા બતાવેલી છે, તેનો અર્હો આગલ યાચ છે. મહિનતા-(૧) કાળારા, (૨) બ્રજતા, પાપી-પણું. કોપપ્રસંગિ-કોધમા. તીક્ષણ-(૧) તીણુ, (૨) ઉગ્ર, આકળો. સ્વભાવ-(૧) કુદરત, (૨) મીઝળ. ચચક્ષતા-(૧) વારેવારે હાલ્યા કરવૂં તે, (૨) વિપયમાં મન ભમવૂં રહેવૂં તે ગગ-(૧) રનાગ; (૨) આમકિા. કંઠપ્રહણ-(૧) કાંઠેથી ઝાલવૂં તે, (૨) કાટી કચ્વી તે. રતનસ્પર્શ-(૧) ગામના આચળનો સ્પર્શ, (૨) ખીજ કોઇની સ્ત્રીની [કુહુની કામિનીતુ] છાતીનો સ્પર્શ.

પૃષ્ઠ ૨૭

૧-૮ ભમવૂં-(૧) પ્રદક્ષિણા કરવી તે; (૨) બાંત થવૂં તે, મૂઝાવૂં તે. વસુ-(૧) ભીષ્મ પિતામહની કથામા આઠ વસુ નામે દેવની હકીકત આવે છે તે, (૨) ધન, પૈસો. કતુ દીક્ષાવિધિ-મચની દીક્ષાએ શાસ્ત્ર પ્રમાણે વધ કર્મ-પશુહિંસા. ગણના-(૧) સખ્યાની ગણતરી; (૨) મૃદુલા, દરકાર. બાલનુ નાશ-(૧) યજ્ઞની દીક્ષા લેતા કેળવપન, (૨) બાળકનૂ મરણ. રામ-(૧) રામચંદ્ર, (૨) ગમા, સુદરી. નવયૌવન-ખીલતી જવાની. મુખભગવિકાર-(૧) મહોએ કરચલી[ભગ] પડતી તે, (૨) અભિમાનમા નમરોરા કૂલાવના, બ્રહ્મદી ચડાવવી, આંખો જાગી ને જાગી ગમવી, આંઠ દાખવા વગેરે એટલા. શકુનિ-(૧) કોંગેનો મામો, (૨) પક્ષી

૯-૧૬ એ આશ્રમમા વૃદ્ધ થયે દિન એટલે દાત પડી જાય છે; પણ દિન એટલે શ્રાદ્ધજ્ઞનો દેહપાત થનો નથી, અથાત્ તેઓ તો ધરડા ધરડા એ સો વરસ પૂગ જીવે છે. અગ્નિના ડુડા વિભૂતિ એટલે ભસ્મ નોંધયે જિયે. પણ પર્ણકુટીમા વિભૂતિ એટલે સમૃદ્ધિ જોતા નથી. વાદગ શ્રીફલ એટલે ખીસા ચ્હાય છે, પણ આશ્રમવાસીઓ શ્રીફલ એટલે લક્ષ્મીનો કાંઠ ઇચ્છતા નથી. તૃણ મુગ વગેરે વનસ્પતિ[જિભિદ્]ના મૂળની અધોગતિ એટલે તેમનૂ નીચે જવૂં યાચ છે; પણ તપસ્વીઓની અધોગતિ એટલે તેમની દુર્ગતિ થતી નથી હરજને મીતવ્યમન એટલે વાધગીનથી નીપજતી ખગખી નડે છે,

પણ કાપિઓને ગીતવ્યસન એટલે સગીતની લત નથી. નાગને ભોગ એટલે ફણવાળો દેહ હોય છે, પણ મુનિઓને ભોગ એટલે વિવામ નથી. વૃદ્ધ થયા, -હાલ અવિકારી રૂપે 'થયે' વપરાય છે; 'થયા' પ્રચારમાં નથી. એ રૂપમાના અવ્યયાર્થ ઇમ્-આ બાબત જુઓ પૃષ્ઠ ૩ પકિત ૧૧ વમુધાં ઉપરની સમજૂતી. જયપણના દાત પટી જઈ વય વધ્યે ફરી આવે છે, તેથી દાત દિજ કહેવાય છે વળા યજોપવીતવિધાન સન્કારથી નવો જન્મ મળે છે, તેથી બ્રાહ્મણ પણ દિજ કહેવાય છે. વ્યસન-(૧) ખરાખી; (૨) લત.

૧૨-૧૭ પૂજાની પરિ-આડ મુનિની પૂજા કરતું હોય તેમ. પૂજા કરવાના કારણ જે નિત્ય નૈમિત્તિક ધર્મકર્મ, મયમ, પુણ્ય અને તપ, તેનું હવે ઉત્પ્રેક્ષાથી નિરપણ કરે છે. જેમ અષાઢ ધનની સમૃદ્ધિ બતાવવા કોટિ-ધ્વજને ત્યા ધનની ધગાં બે છે, તેમ મુનિને આથે ધોળા જે જટા ફરકે છે તે જાણે ધર્મની સમૃદ્ધિ બતાવતી ધર્મધ્વજ બે છે, અથવા મુનિએ કામ જીત્યો હોવાથી મહાદેવ સાથેની સરસાઈમાં જાણે એ વિજયધ્વજ ફરકે છે, અથવા જાણે સુકૃત રૂપી વૃક્ષની મંજરી પવનમાં ફરફર થાય છે, અથવા તો તપોબળે સદેહ સ્વર્ગે જવાને મિલક કરેલી દોરીના ગૂંછળા જાણે આમ તેમ હાલે છે. વાળ ધોળા હેવાથી તેમાં ધર્મધ્વજની ઉત્પ્રેક્ષા ઔચિત્ય પામે છે. ફરફરી-દિલાવ બાબત જુઓ પૃ. ૪૭, ૧૬, પરવગિ ઉપર ટિપ્પણ.

૧૮-૨૧ ધોળા દાદી વધી ઢેઠ નાભિ [દૂડી] મૂધી ખેંચી હતી અને તેથી નાભિ ધોળા દેખાતી હતી, તે જાણે સમસ્ત પાપ પ્રજાળી ઉપચય પામેલું પુણ્ય જ મૂર્તિમાન થયું હોય એમ લાગતું હતું. ધોળ [મં. ધવલ]-ધોળા દાતના કિંજલ જે પ્રમરતા હતા તે જાણે ભૂતધ્યાની છોળો હોય એમ જણાવ હતું. ત્રિપુક્રને ત્રિપથગા ગંગા સાથે સરખાવ્યું છે. જાણે શ્રવણેન્દ્રિય જીતવાના બાને કાન ઢાકી લીધા હોય, તેમ તે વાળથી છવાઈ ગયા હતા.

પૃષ્ઠ ૨૮

૧-૧૦ હનવટી [સ. હનુ]-હડપચી. એમાં વકાર પેડો છે તે માતા-મર્યાદાના નિયમને અનુમરી માપ જાગવવા માટે છે, ચરખાવો સ. લલાટ, ત્રા ગિલાહ, જૂ. ગૂ. નલવટિ, ગૂ. નિલવટ. ઉપરાત સ્વાર્થ પ્રત્યય ટ સ્ત્રીપ્રત્યય ઈ સાથે બિભેરથો છે. છૂટા વાળના ગૂંછળામાં ચક્રની ટળાની સમાવના કરી છે. કંઠનાળ-કમળના દાડા જેવી પાતળી ડોક. અવશ-કમળે ન રહે એવા મન્ત. રાશિ [સ. રશ્મિ પુ.]-અછોડા, લગામ સ્ત્રીપ્રત્યય બિભેરાર્થ ટૂંકાવાયો છે.

તેથી સ્ત્રીલિંગે વપરાય છે. નમતી કોટ વિશે ઉત્પ્રેક્ષા કરે છે:-જાણે સંયમ-
સિદ્ધિ મેળવી મુનિ પરમાત્માને પગે ધાગતા હોય અને પોતાનો નિશ્ચય
જળ્યાવતા હોય કે પ્રભુ ! હું કેમે પણ અતઃપર ઇન્દ્રિયને વશ નહિ થાઉં.
ચોથી પંક્તિમાંથી ઇન્દ્રિયનો સંબંધ અહીં યોજવાનો છે. રકંધ-ખમા. શમ-
ચિત્તની શાંતતા. મુનિત-પવિત્ર. જાણી મેરુ ભૂમિ ચાંદ્રણી-સ્થિરતા અને
ગૌરવને લેઈને મુનિમાં મેરુની સમતા કરી છે. પ્રાચીન ન્યોતિપમાં ભયક
મેરુની આસપાસ ભમે છે એમ માનેલું છે. ધડપણમાં ચામડી ખડખડડી
થાય છે, તેથી વંકક વિશે જરાજાવની ઉત્પ્રેક્ષા છે. ક્ષુધાષ્ટ અતિ જાડું ઇ.-
ઉપવાસ ક્યાંથી પેટ જાડું ગયું હતું ને મોટા ખાડા પડેલા હતા, તે અગત્ય
મુનિએ પી જઈ ખાલી કરેલા એકાદ ન્હાના સમુદ્રના ખાડા જેવા જણાતા
હતા. મિહિરામણ-સમુદ્ર. બેટ-ન્હાનો; ભુજો પ્રેમાનંદકૃત રણુચર, ૧૪,
૬૨, દુર્ગંધ વાસના મોટું પેટ શેવાલ ભર્યો સાગર ચં બેટ; સરખાવો બહુ,
બહુકંડૂ, બટકી.

૧૧-૧૪ તરણિ-સૂર્ય. સોમ-ચંદ્ર. દિગ્ગપતિ-(૧) આઠણોમાં શ્રેષ્ઠ; (૨)
પક્ષીઓમાં શ્રેષ્ઠ. અતિ મોટા કાન-તેણે ધણાં ધણાં શાસ્ત્ર અવણુ કર્યા હતાં.
અહીં કાન શબ્દે કરીને કાનનો અવણુ ધર્મ લક્ષિત છે. સરખાવો મોટું પેટ,
મોટું મોઢો વગેરે. જિ [પ્રા. ચિમ, સં. ચ+અવ],-અવધારણુર્થ અવ્યય; ભુજો
હે. વ્યા. ૮ ૮૨.૧૮૪. વડવાનથ સમુદ્રનું પાણી પીધા કરે છે, એ પ્રસિદ્ધિને
અનુસરી જલાહારી મુનિને વડવાનથ સાથે સરખાવ્યા છે.

૧૫-૨૩ હેન-આર્દ્રતા, સ્નેહાર્દ્રતા, પ્રીતિ. ધન્ય વેદ ઇ.-બ્રહ્માના
મુખથી ધસીને વેદ જે આ મુનિના મુખે વસ્યા, તે પણ કૃતાર્થ [ધન્ય]
થયા ! જિહ્વાં આચરણિ ઇ.-આ આશ્રમમાં કૃત યુગનાં જ આચરણુ જોવામાં
આવે છે, તેથી ધર્મ અહીં હમેશાં પ્રસન્ન ચિત્તથી ચારે પગે રહે છે. સત્ય-
કિંવા કૃત યુગનાં 'વર્મ' ચારે, ત્રેતામાં ત્રણે, દ્વાપરમાં એએ અને કલિમાં એકે
પગે રહે છે, એમ પુરાણમાં કહ્યું છે. ઋષિલોકથી ઉત્તમ લોક-આ આશ્રમ-
સ્થાન[લોક] સમર્પિલોક[ઋષિલોક]થી પણ પવિત્રતામાં ચડિયાતું છે; અથવા
આશ્રમવાસી જનો[લોક] સમર્પિ [ઋષિલોક]થી ચડિયાતા છે. ન્યોતિપ
શાસ્ત્રમાં સમર્પિલોકનું સ્થાન બહુ જાણ્યું બાખ્યું છે. એમાં સાત ઋષિઓ
પત્નીઓ સાથે રહે છે અને તેઓ તેમના તપના જળથી અહ્યાંડને ટકાવી
રાખે છે. એ સમર્પિલોકથી આશ્રમનો વ્યતિરેક કર્યો છે.

૫૯ ૨૯

૧-૧૦ તપનો પ્રભાવ વર્ણવ્યો છે. અલગ [પ્રા. બલમ્નો, સં. બલમ્નો]-તપોવનનાં વૃક્ષોની ઘટાને કિરણથી ભેદા વગર વેગજો ને વેગજો. શનિ શનિ [સં. શનૈઃ શનૈઃ]-ધીમે. યદ્યપિ-જોકે. હરિ-દેડકા; જુઓ બ. કો. ૩૩૧૭૪. કામ ક્રોધ ઇ. અહીં પડિપુત્રં જિતરત્નું [અવતાર] થતું નથી, પરિપુ આ આશ્રમમાં દેખાતા નથી. આશ્રમ એણિ-આ આશ્રમમાં. જૂની ગૂજરાતીમાં 'આ' અને 'એ' પર્યાયરૂપે વપરાય છે. 'એ' એતદ ઉપરથી અને 'આ' હદમ્ ઉપરથી જિતરી આવેલ છે; જુઓ હે. વ્યા. ૧૮૪ ૩૬૨, ૩૬૩, ૩૬૫ એતદઃ સ્ત્રીપુંક્રીવે દદ-દદો-દદુ । દદર્જસૂત્રસોઃદદમ આયઃ. એવી જ રીતે 'ઓ' અદસ્ ઉપરથી થયેલ છે; જુઓ હે. વ્યા. ૧૮૪ ૩૬૪ અદસ ઓઃ । વ્યુત્પત્તિની દૃષ્ટિ 'એ' સંનિકર્ષે બતાવે છે. પરંતુ 'ઓ' ખોઈ બેઠા પછી 'એ'માં વિગ્રહર્થનો અર્થ પણ સંક્રાંત થયો છે. સંનિકર્ષે તારતમ્ય હદમ્ અને એતદના સંબંધમાં સંસ્કૃત ભાષામાં પણ જુલાયું; તેથી જૂની ગૂજરાતીમાં તે ટકરા પામ્યું નથી. જાણી ['જાણીઈ' નું દ્રેક ૩૫]-જણાય છે. નિકેત-ધર. સેતુ-પુલ. ક્ષમા-જલની પાલિ જ કરી-આ આશ્રમ ક્ષમા રૂપી પાણીના બંધરૂપ છે, અર્થાત્ ક્ષમાનો પૂર્ણ સંચય અહીં જોવામાં આવે છે. ઉપશમ-ચિત્તની શાંતતા, શમ. ફલ-કાઠો, આરો. 'અમી' બોલ અહીં લાક્ષણિક 'મીઠાશ, દયા'ના અર્થમાં વાપર્યો છે. વડવાતન-શંકરે ક્રોધમાં કામને ખાળીને ભરમ કર્યો હતો. એ ક્રોધને વડવા એટલે ઘોડીના રૂપમાં ધ્વજાએ સમુદ્રમાં વસાવ્યો. તે વડવાના મુખનો અગ્નિ એ વડવાનજ. અહીં એને વડવાતન (વડવાનો પુત્ર) કહ્યો છે. તે સમુદ્રનું પાણી મોત્સા કરે છે.

૧૧-૨૩ પ્રણમી-નમસ્કાર કરી. નીડ થકુ પડયુ [સં. નીડે સ્થિતઃ પતિતઃ, અપ. નીડ ધિઅડ પઢિડ; સરખાવો સ્થિત્યર્થ કિંવા અસ્થિત્વવાચક સ્થાને મળતો મૂનો ઉપયોગ, જ્યાં હોન્તડ, ત્યાં હોન્તડ, ક્યાં હોન્તડ । હે. વ્યા. ૧૮૪ ૩૫૫]-માળામાં છતો પડયો, અર્થાત્ માલેથી પડયો. ધિઅડમાં કકારના પ્રક્ષેપ બાળત જુઓ હે. વ્યા. ૧૮૪ ૧૬૪. સંસ્કૃતમાં યદ્ આદિ સર્વનામનાં યકઃ આદિ રૂપમાં એ પ્રત્યય દેખા દે છે. ગૂજરાતીમાં આ અને ખીજા ક્ષેપક વર્ણો ધુસી વ્યુત્પત્તિ મૂળવળુ ભરેલી બનાવી દીધી છે. કનડ જહડ અને વટકમાં આદિ મધ્ય અને અંતમાં આવી ક્ષેપક કકાર સર્વવ્યાપી બન્યો છે. ખાજોચિયુ, પડખું, જિવટ, પદાંખું, કરમોડ વગેરે ઉગ્રહરણમાં ખીજા ક્ષેપક વર્ણ પણ ધુસેલા જોવામાં આવે છે.

સંસ્કૃતમાં ક, ટ, ઠ, ડ, ઢ વાચ્યે ઊમેરાય છે, ઉદા. કરણક, વધૂટી, પાણ્ડુર, મઝ્જુલ. પણ તે છેડે જ ઊમેરાય છે, અને તે નામ તથા વિશેષણમાં જ વપરાય છે. પ્રાકૃતમાં કકારનો વ્યાપ્તિપ્રદેશ વિસ્તાર પામે છે કૃદ્વતરૂપમાં પણ તે ધ્રુસે છે, ઉદા. આલેદુલ. સખધક કૃદ્વતના પ્રાકૃત ક્ષણ પ્રત્યય ઉપરથી ઊતરી આવેલા મરાઠી પ્રત્યય ડન ઉપરથી સ્વરસક્રમથી ડનિ પ્રત્યય થયેલો છે, તેમાં આ ક પ્રત્યયના ઉપનાસિક આવેના ઊમેરાથી પાછળથી મરાઠીમાં યદ્યુતિપૂર્વક ડનિયા પ્રત્યય ઉદ્ભવ્યો છે ઉદા. લાગુન-લાગુનિયા ધ. પ્રાકૃત અને મરાઠીમાં આ કકાર અતગરૂપે દેખા દે છે પરંતુ ગૂજરાતીમાં તે તે પૂર્વગ અને મધ્યગ ક્ષેપક તરીકે પણ વપરાયતો જોવામાં આવે છે અવનોકી જોમુ-મનથી વિચારી જોયો. પાલીઘ, ટાલીઘ-આ વર્તમાન અર્કર્તરિ રૂપો નિધ્યર્થ રૂપ 'પાળવો, 'ટાળવૂ'ના અર્થમાં વાપર્યો છે. 'કહોંક આશ્રમના ઝાડમાં હુ એને મેલીશ એમ ધારી એને મેં અહીં આપ્યો છે.' મેહેલીશિ, આપીશિ ભવિષ્ય પહેલો પુરુષ એકવચન છે સંસ્કૃતમાં ભવિષ્યાર્થ ધાતુમાં સ્વના ઊમેરાથી બતાવાય છે, બાકી પ્રત્યયો તે વર્તમાનના જ લગાડાય છે. એ પદ્ધતિ પ્રાકૃતમાં થઈ અપભ્રંશમાં ઊતરી આવી એના પૂરે ભવિષ્યાર્થનો સ્ત્ર ઊમેરી વર્તમાનના પ્રત્યયોથી રૂપો બનાવાય છે. વર્તમાન પહેલા પુરુષ એક વચનનો પ્રત્યય ડ કે પ્રાકૃત મ્ ને ભવિષ્યનાં બહુવચનનો હુ છે, અને બીજા ત્રીજાના તે જ ક્રમે હિને હુ તથા હને હિ છે તે ઉપરથી હકાઠ કાચો પડી જૂની ગૂજરાતીમાં [હ] કંઠ કે કરા, [અહિ] કરે, [તૂ] કરિ, [તહિ] કરહ, [તિ] કરધ, [તેહ] કરહ કે કરધ એના વર્તમાન રૂપો થયા પાછળથી 'હં કરે' 'હ કરા' ઉપરથી 'તૂં કરે' 'તૂ કરા' અનુકરણથી થયા, તેમ જ તૂ કરિ હિ ઉપરથી તૂ કર હ રૂપ પ્રગટતા અનુકરણથી કદહ (હ કદહં) પણ પ્રગટ્યું ભવિષ્યમાં જૂની ગૂજરાતીમાં હૂ કરીશા, અહિ કરીશ, તૂ કરીશિ, તહિ કરીશ, તે કરીશિ તેહ કરીશિ કે કરીશિ એવું રૂપાખ્યાન વપરાયું. ઊરાત અનુકરણથી હ કરીશિ, કરીશા એ રૂપ પણ નીપળ્યા વર્તમાન હ કરીશ, તૂ કરીશ એ હ કરાશિ તૂ કરીશિ ઉપરથી ઊતરી આવેલ છે. નીવાર-નમાં આવી પાખ નિ જોડી જસિ-પાખ આવીને જોડી જશે અવાચીન સમધાર્ય અન્યય કૃદ્વતના રૂપમાં અર્ચની સ્પષ્ટતા સાદે 'ને' ઊમેરાય છે, એમ પૃષ્ઠ ૨૫, પાનિ ૧૫ ઉપરની સમજૂતીમાં કહ્યું છે એ ઊમેરણ છે એટલે કે આગતુક [inorganio] છે-અગમૂત [organio] નથી, તે વાત 'આવી' અને 'નિ' અહીં પાખ તત્ત્વથી છૂટા પડતાથી સ્પષ્ટ થાય છે. આ ઊમેરણ પ્રાકૃત અસ્થારણ્ય અવ્યય જદ [લુઓ દૈ વ્યા ૧૮૧૧

૧૮૪] ઉપરથી નીપજી આવ્યું છે. વિશ્રામ-નિરાંત, મુખ. છ પછુ-તો વળી.
૫૪ ૩૦

૧-૧૫ દષ્ટિ અવલોક-નજરે જોઈ ને; ૩૫ બાબત જુઓ ૫૪ ૨૫,
પંક્તિ ૧૫, નમ્ય ઉપરની સમજૂતી. આગમ નિર્ગમ-ઉત્પત્તિનો વૃત્તાંત, અને
તે પછીની દહીકતઃ બધો વૃત્તાત. પૂરવતું કારણ મનિ ઇ.-જાણે મને જોવાથી
સાંભરી આવી હોય તેમ મારા પૂર્વજ-મની સર્વ દહીકત તેમના મનમાં
રપૂરી. ધરૂં-ધરૂં, અકર્તરિ [paṣṣaṇe] જૂત ફેલના પુલિંગ ઇજી અને
નપુસકલિંગ ઇજી પ્રત્યયોમા ઇકાર હોય છે, તેનો લોપ થવાથી જૂની
ગુજરાતીમાં ઉ અને ઊ પ્રત્યય અનુક્રમે થયા. કચ્છ કાઠિયાવાડમાં તે ઉપ-
રથી ઓ અને ઊ પ્રત્યય ઊતરી આવ્યા છે; ને લોક 'લાગો' 'લાગૂં'
કહે છે. વાડવ [મં વાઢ ૧ આત્મને. ન્હાવૂ]-આહાણુ. પ્રશ્ન કહું-સવાલનો
ખુલાસો કરો. અવિનય શુ અપાર-શો હદપાર અવિનય, શો અતિ ભારે દોષ.
શાહાનિ-શા માટે, શા કારણથી. કીર્ત-કથું. વિસ્તાર-વિસ્તારીને. હસ્તામલક
સમાન-હાથમાં અર્થાત્ હાથેળીમાં રાખેલા આંખળા જેવું, એટલે કે પ્રત્યક્ષ.

૧૧-૨૦ તહો, તહુ, અહો, અહુ નામના બહુવચનના ઓ પ્રત્યયથી
નીપજેલાં ૩૫ છે, તહિ, તહે અહિ અહે ૩૫માં કર્તા અને કરણનો એવડો
અધિકાર એકઠો મળેલો હોવાથી રપજતા સારૂં બાપાએ તહુ, તહો, અહુ,
અહો ૩૫ો ધડયા છે. વચન આણી રિદિ-વીનતી મન પર લેઈ. રસિઆયિત,-
'રસી' નામથી થયેલા 'રસિઆયિત' વિશેષણ ઉપરથી નીપજેલું અવ્યય૩૫;
જુઓ ૫૪ ૧, પંક્તિ ૧, 'પ્રથમિ' ઉપરની સમજૂતી. ભોજન વિવિહાર-
ભોજનનું કામ વિવિહાર. સં. વ્યવહાર-ફેલ.

૫૪ ૩૧

૩-૨૨ તપોવનમાં સંધ્યાકાળ પડે છે તેનું આ બહુ રમણીય વર્ણન છે.

૩-૮ ધરણ [સં. ધરણિ]-પૃથ્વી ભોંય. જિરધ મુખિ તાપસ ઇ-
મુનિઓ ઊંઝા [જિરધ, સં. ઝર્જ] મ્હોથી અર્થાત્ સૂર્ય સામી દષ્ટિથી પ્રીતિ
[હિજ] પૂર્વક તપ કરતા હતા તે જાણે બધું તેજ પી ગયા હોય, તેમ સૂર્ય
અંખો જણાયો. રક્તાંજર ઊગવિયાં યથા-જેમ રાતાં વચ્ચે જાડ ઉપર સૂકવ્યાં
[ઊગવિયાં] હોય તેમ. સં. જવમ્જલે ઉપરથી સૂકાવાના અર્થમાં જૂની ગૂજ-
રાતીમાં ઊગા ને તે ઉપરથી ઊગવ થયેલ છે; જુઓ કાઠિયાવાડપ્રબંધ ૧.
૨, ૩૧૬૪, ૨૭ કરી સનાન ઊગવિયા વાળ, ધોતિજી ઊગાઈ આકાશિ ૧.
શેડિ-દોણીમાં પડતી દૂધની ધાર.

૧૦-૧૩ અહીં કમળની તળાવડીને સૂર્યની -પત્ની કલ્પી, -સૂર્ય-મેરુ પાછળ જતાં પ્રોષિતપતિકાનો ભાવ ઊપજાવ્યો છે: અને તેનો ફરી મેળાપ થવા તળાવડીને ઘત કરતી વર્ણવી છે; ઉપમા અને રૂપકનો સંકર છે. પદ્મિની- (૧) કમળની તળાવડી; (૨) ઉત્તમ લક્ષણવાળી સ્ત્રી. મુકુલ-કળા. મૃદુલ-કમળનો ઘાંડો. પુનરપિ-ફરીને. પામેવાનિ-પામવાને. સંસ્કૃતનો હેતુર્થ અન્યથા કૃદંતનો પ્રત્યય ભુમ્ અને પ્રાકૃતનો ડં, એ અપભ્રંશમાં ઉચ્છિન્ન થતાં ક્રિયાવાચક નામ ઉપરથી એ કૃદંત બનાવવાની ભાષાની પરિપાટી પ્રમાણે સંસ્કૃત તત્ત્વ પ્રત્યયનો આશ્રય લેઈ અપભ્રંશમાં એવં, એવિ, એવિણ, એવિ, એવિણ પ્રત્યયો થયા. આ હેતુર્થ કૃદંતના પ્રત્યયો ઉપરાંત અપભ્રંશ-માં સં. તત્ત્વ ઉપરથી એવ્વડં અને એવા એમ નામ બનાવનારા બે પ્રત્યયો પણ નીપજ્યા. વાસ્તવિક રીતે જોતાં એવિ, એવિ હેતુર્થે સમ્ભવીનો પ્રત્યય જોડાયાથી બન્યા છે; એમાં અવધારણ્યર્થ અપ. જડ બિમેરાઈ એવિણ, એવિણ થયા હાગે છે. આમાંના એવ્વડ પ્રત્યયે જૂની ગૂજરાતીમાં કરેવું પામેવું વગેરેને જન્મ આપ્યો. એ ક્રિયાવાચક નામ પણ છે અને વિધ્યર્થ કૃદંત પણ છે. સદરહ ક્રિયાવાચક નામ ઉપરથી અપભ્રંશ રૂપાખ્યાન સાથે સંબંધ ધરાવતું કરેલા પામેવા વગેરે અને નવા જિભા થયેલા રૂપાખ્યાન પ્રમાણેનું કરેવાનિ પામેવાનિ વગેરે એમ હેતુર્થ અન્યથા કૃદંકનાં બે રૂપો પ્રચારમાં આવ્યાં, જેના ઉત્તરાધિકારી કરવા કરવાને પામવા પામવાને વગેરે છે. બાકીના ઉપર નોંધેલા પ્રત્યયોની હયાતી ભરપ, મેળાપ, બળાપો, રખોપૂં, પડાવ, ઘેરાવો વગેરે ભર, મળ, બળ, રાખ, પડ, ઘેર વગેરે મૂળ ઉપરથી થયેલાં નામમાં જળવાઈ રહી છે. બંગાળી, ઉત્કલી અને જૂની હિંદીમાં ગૂજરાતીને મળતૂ ક્રિયાવાચક નામ મજૂર પ્રત્યયથી બનતું મળી આવે છે.

૧૪-૧૭ રવિપાત યુ-સૂર્ય પડ્યો. પડઘાત [સં. પ્રતિષ્ઠાત]-પ્રત્યા-ધાતને લીધે, અથડાઈ ને પાછા ઊછળવાથી. કુમ્ભાંજલી-ખેખે ભરીને ફૂલ સમર્પવાં તે.

૧૮-૨૪ રાતડિ-રતાશ. વિરાગિણ [સં. વિરાગિણી]-લેગણ. સંધ્યા-માં દીકરીનો, રાત્રિ[વિભાવરી]માં માનો અને અંધારામાં કૃષ્ણાન્નિન [મરગ-ચરમ]નો આરોપ છે. વનમાં રહેનારા બ્રાહ્મણોના મનમાં રાનનો પ્રકાશ હતો; તેથી ત્યાં અંધકાર પેદા થકયો નહિ, જેકે અંધારાથી આખું વન છવાઈ ગયું. અંધકાર-(૧) અંધારું; (૨) અરાન. 'અંધારિ વ્યાખ્યું તે વન' એ જૂની અકર્તરિ [prasaiv] ઉક્તિ છે; જે માટે લુઓ પૃષ્ઠ ૨૨ પંક્તિ

૧૨ ઉપરની સમજૂતી. અરણ્ય-સ્ત્રાણ, અર્થાત્ ચંદ્રની.

પૃષ્ઠ ૩૨

૧-૮ કરી ખીસારી તિહાં સમક્ષ-તે વળતે સન્મુખ [સમક્ષ] ખેસારીને. વેત્રાસન-નેતર વગેરે ગ્રંથીને કરેલી બેઠક. આશ-આશા સાથે, આશા બેર; સાદ્યર્થાર્થ તૃતીયાનો પ્રત્યય ધ છે, તે અહીં લુપ્ત છે. સોય-તે, એટલે કે તે વાત. આ 'શબ્દ' 'ક્રાય' ના અનુકરણથી બન્યો છે. બાકી એમાં 'ય' [મં. અપિ] તો 'પુનરપિ' માં 'અપિ' ની પેઠે નિર્ણય છે. અર્થવાળો ભાગ તો સો [પ્રા. સો, સં. સઃ] જ છે. કારણ-ઉત્પત્તિ. આગલિ ચં થાસિ-હવે પછી એનું થયે શે? સ્વ [સં. સ્વ]—પર્યાય. કથાપ્રસંગ-કથાનો આરંભ. પૂરવરંગ [સં. પૂર્વરંગ]—પ્રસ્તાવના.

૧૫-૧૬ રસિઆયિત-આનંદિત, પ્રસન્ન. મહિમા કહિયુ માંડયુ-મહિમા કહેવો શરૂ કર્યો. જૂની વાક્યરચના ધ્યાનમાં લેવી. હાલ 'મહિમા કહેવા માંડ્યો' બોલાય છે. મહિમા-વિસ્તાર, વિસ્તારવાળી વાત.

૧૭-૨૪ મેદિની-પૃથ્વી. મંડન-ગણગાર. અવતરી-પ્રગટી. સત્પયુગ- [આદિયુગ]ની ઉત્પ્રેક્ષાથી ધર્મની સમૃદ્ધિ જણાવી છે. લલામ-રમણીય, સૌથી સુંદર, ઉત્તમ. ઉજ્જયિનીમાં જે જ્યોતિર્લિંગ છે, તેનું નામ મહાકાલ છે. પ્રાકાર-કોટ. ગગન જગત્તા [સં. છુપ, ૬ પરસ્પૃ. પ્રા. છુવ અડકવૂં.]—આકાશને અડકતા. હિં. વ્યા. ૧. ૮૪૪૧૮૨ માં છિવઅને છિહ અડકવાના અર્થનાં ધાતુ કહ્યા છે. ખંને પ્રા. છુવ ધાતુની વિકૃતિ છે. 'છોવાવું' પણ પ્રા. છુવ ઉપરથી થયેલ છે. સુધાધવલ-ચૂને છોઈ લીધેલ. છો, છોવૂં મુષા [છા] ઉપરથી છે. મહાકાલના સાંનિધ્યને લીધે ઘોળા કોટના વિશે રૂપાના કૈલાસની ઉત્પ્રેક્ષા કરી છે. ખાઇ ક્ષિપ્રા સરિત ધ.-કોટની આસપાસ ખાઇ છે, તે જાણે ખીજ ક્ષિપ્રા નહીં છે. એનું પાણી અગાધ છે અને તે બધી [સકલ] અર્થાત્ પૂરેપૂરી ભરેલી [પૂરણ, સં. પૂર્ણ] છે તથા ભવ્ય [ધન્ય] દેખાય છે, તેથી જ્યાં નવસેં નવ્વાણુ તીર્થ ભેગા થાય છે એવો પવિત્ર મહાસાગર જાણે પ્રદક્ષિણા કરી રહ્યો હોય એમ લાગે છે.

પૃષ્ઠ ૩૩

૧-૪ વિપણિ [પું.]—દાટ. શુક્તિ-મોતીની છીપ. મરકત-પાનું. એનાથી સાપનું ઝેર ઊતરે છે એવી પ્રસિદ્ધિને લીધે એ ગારુડ પણ કહેવાય છે. આથી કદાચ નાગમણિ તરીકે તેની નામસોકથી અર્થાત્ સમુદ્રમાંથી ઉત્પત્તિ મનાઈ હશે. મુક્તાફલ-મોતીનો દાણો; જુઓ પૃષ્ઠ ૧૭, પંક્તિ ૩,

૬૬ ઉપરની સમજૂતી: 'અને સરખાવો મુકતાકણુ. સુવર્ણનું ભૂકુ-સોનાની રજની ઢગલીઓ. સોનું ખાણુભાથી ગદ્દા રૂપે અને નદીની રેતમાંથી કણરૂપે નીકળે છે. પ્રાચીન કણરૂપે ઉત્પત્તિની ખાતરી પરદેશના તવારિખનવેશો આપે છે અને જામ્બૂનદ અને ગાંધેય એ બે નામ પણ આપે છે. વેલુ [સં. વાલૂકા] -રેતી. તે તે રત્નને લીધે અને પીળા રેતી જેવી સોનાની રજને લીધે ઉત્તરિયિનીના રત્નચોકને જલરહિત સમુદ્ર સાથે સંરખાવ્યો છે.

૫-૮ મેલિ-ટાળામાં, ટાળા સાથે. ચિત્રશાલા-જેની ભીંતો ચિતરેલી હતી એવો ખંડ. અહીં ચિત્રશાલાની ચિત્રની સ્ત્રીઓને વિમાનની દેવાંગના સાથે, ગાયકોને ગંધર્વ સાથે અને નટ્ટીઓને દિગ્ધ નટ્ટી સાથે સરખાવ્યાં છે. ગણધર [સં. ગન્ધર્વ]- (૧) ગાયક; (૨) દેવના ગવૈયા ગંધર્વ. ગંધ-નાદયના પ્રકાર.

૯-૧૬ ગૂડી--હાની ધગ; જુઓ કાલ્લકંઠે પ્રખંધ ૧ ૧ ૧૨૭ અને ૫૨૭. દેવ. ૧ ૧૪૪, નગર માંહિ ગૂડી જિજ્ઞાસ; સરખાવો ગૂડીપડવો. સરકિ-પવનમાં સરસર કરતી હાલે છે. સરસ લાગિછ. -ધગ ગૂડી અને મૃદંગનાદને લીધે નિવાસનાં ઘર પણ દેવમંદિર જેવાં રળિયામણાં લાગતાં હતાં. તરુણિ તોલિ ધ.-સ્ત્રીઓ સાથે [તોલિ, સં. તુલ્યમ્] પુરુષોને અર્થાત્ સ્ત્રીપુરુષને કામાતુર [અર્થ] બનાવવા. જયજંત્ર-પ્રવાસ. ખેડૂ રાખી-પર, સ્વર સાચવી, ખરજ સુરમાં. મોરના કંઠનો સ્વર ગાયનના ગ્રંથિમાં પડે, કલ્પો છે. ત્રિવિધ-સુવાસિત, ધીમો અને હડો. પુષ્પ લિહિકિ બદુલ ધ.-મોરસલીના ફૂલ લહેકે છે અને બાગ [વન, સરખવો પ્રમદવન] સુવાસિત બની રહે છે.

૧૭-૨૨ નગરની સ્ત્રીઓનું વર્ણન કરે છે. પાણિ આસોડિ ધ.-મુપ્પડ મુંઢીઓ હાથ હલાવે છે, અંગના જાણે કડકા કરી મરડાતી મરડાતી ચાલે છે, બેલડીએ વળગે છે ને સાથે સાથે જાય છે; તે વખતે તેમનાં કટિ-મેખલા ધમધમ થાય છે, જેથી સાંભળનારનાં મન ચલિત થાય છે. નયન વાલિ-વાળેલે નેત્ર, કટાક્ષે. કામિની લામિની-કામ કળામાં કુશળ સ્ત્રીઓ. તેજ તપતી તન-શરીરના તેજે ઝળહળ થતી.

૫૭૪ ૩૪

૧-૮ ઓટ-પડખે, ભીંતર: જુઓ 'અનેક મારગ કોટકોટ રહે આ-વર્ણ ગુણુનિ ઓટ' [અખો.] સં. જવસ્તુત, પ્રા. ઓત્પજં [વિદિતમ્] સાથે અને ગૂજરાતી ઓટ કે ઓટ્ શબ્દ સાથે ઉપરનો શબ્દ સંબંધ ધરાવે છે.

એ સ. અપાવૃત્તિ ઉપરથી થયેલા ઓટ [abb] થી લિન છે. કૌતુકદ્યુત-ગમ્મ-તની ખાતર જૂવું રમવું તે, જુગાગ્ની લતથી નહિ. પ્રીત-શોખ. ગત્રિએ મણિના દીપ કલાથી પવન વડે ઓલાવાનો અસહ્ય ખતાવી અંધકારનો અભાવ પ્રતિપાદિત કર્યો છે. લોક-તે રથાનમા, તે નગરમા; જુઓ પૃષ્ઠ ૨૮ પકિત ૨૩, 'લોક' ઉપરની સમજૂતી, અને મરખાવો લાટિન locust.

૯-૧૯ નહુંપની હકીકત પૂર્વે આપી છે, જુઓ પૃષ્ઠ ૧૪ પકિત ૧૬ ઉપરની સમજૂતી. ધુંધુમાર માટે હરિવશ । ૧૧।૩૯-૫૫ । મા અને ખીન વિશે પૌરાણિક કથાકોશમા જોવું. મેઘ વસિ અન્ન સરસિ-ઉત્તમ પાક થાય એમ મેઘ વરસે છે. હેતુવર્થ સમગ્રી, અખાવો. ચર્મણિ દ્વીપિન દન્તિ દન્તગોર્હન્તિ કુજરમ્ । કેશેષુ ચર્મણી દન્તિ સીમ્નિ પુષ્પલ્લવો હત્ત ॥ મ. મા. ॥. દેશ નાવિ દીક,--આ માત્ર ઉપલક્ષણ છે. એ ઉપરથી છ એ ઈતિઓનો અભાવ સમજવાનો છે. ખાલિ નામિ પાપ-જે જે પાપ નામ ધરાવે છે તે સર્વેને પ્રજાજે છે. દેશ રાખિ પાખિ અન્ય પ્રતાપિ-સેનાદિક અન્ય સાધનનો ઉપયોગ કર્યા વગર [અન્ય પાખિ] પોતાના માત્ર પ્રતાપથી જ દેશન રક્ષણ કરે છે. શ્રુતિ-વિશ્રુતિ, સમૃદ્ધિ. શક-ઇદ. શક્તિ ત્રહે યુક્ત-પ્રભુશક્તિ, મત્રશક્તિ અને ઉત્સાહશક્તિ, એ ત્રણે શક્તિ ધારણ કરતો. 'ત્રહ' સાથે સરખાવો કન્ઝી ત્રા, બો. જાણી દાસિ-જાણે દાસી ખની હોય તેમ 'નારી' ને બદલે હાય 'નાર' રૂપ જે બોલિયે છિયે, તે પ્રસ્તુત દષ્ટાતની પેઠે વચગાળામા અંત્ય-સ્વર ટૂંકાવ્યાથી, અને પાછળથી સ્વરમક્રમ થયાથી બન્યું છે સદ્ગત્-સદ્ગત્ સ્વભાવનું.

૨૦-૨૩ ત્રણ વિરોધાભાસથી રાગનૂ વિશેષ વર્ણન કરે છે. શીત સ્વભાવ-(૧) ટાઢક ઊંપજાવે એવી ખાસિયતનો, (૨) હડા મીઠાજનો. રિયર-પણુ-(૧) ઠરી ઠામ રહેવાપણું; (૨) અડગપણુ. ગિરિરાજ-હિમાલય કે મેરુ. સમથી [સં. સમ સ્થિત; પ્રા. સમો ચિત્તમો, અપ. સમુ ચિત્]-મમાન થકો, સમાન છતાં એ. અવિકારી રૂપ, સરખાવો આત થકા, પૃ. ૨૪, પકિત ૨; અને જુઓ પૃષ્ઠ ૨૯, પકિત ૧૪, 'નીડ થકુ પડયુ' ઉપરની સમજૂતી. આપ [સ જાત્મન]-આ જૂતી ગૂજરાતીના સ્વાર્થસર્વનામની જગા હાલ 'પોતે' શબ્દ લીધી છે. વિરી [પ્રા. વદરી, અં. વૈરિન્] દુશ્મન. તે દુશ્મનને રથાનથી શ્રષ્ટ કરે છે, દુશ્મનનું રાજ્ય પડાવી લે છે. ક્ષમા-(૧) ગુન્હાની માફી બક્ષવી તે, (૨) પૃથ્વી. શેષ ક્ષમા[પૃથ્વી] ધારણ કરે છે; તેમ રાગ પણુ ક્ષમા-આરી એટલે ક્ષમાશીલ છે.

પૃષ્ઠ ૩૫

૧-૧૧ ચલાવ્યુ-ચલાવ્યો, ચલિત કર્યો. ધંધોલઉ-હલાવ્યો. મંરૂત!
 ઋ ધાતુ ઉપરથી થયેલા. પ્રાકૃત બોલ મૂળમાં જ બિમેરાયો છે, તે જ ક્ષેપક
 લે રૂપે સંસ્કૃત ષ્ ધાતુમાં બિમેરાઈ આઘક્ષર દિર્ઘાવ પામી માત્રામર્યાદા
 બળવવા દીર્ઘ સ્વરને બદલે અં ને ઓ મૂકાઈ જૂની ગૂજરાતીમાં ધંધોલ મૂળ
 નીપજ્ય છે. હાલ ભગતા સ્થાનમાં પત્રટાવાથી ટંડોળ ગોલામ છે. દિર્ઘાવ
 અતિથય [intensity] બતાવવાને અર્થે છે; સરખાવો હંછેડ, ખંખેર,
 લંબેર, ખંખોળા, વગેરે. સં. ધૂના પ્રાકૃત અકર્તરિ [passive] ધુવ મૂળ
 ઉપરથી ઢુમ નીપજ દિર્ઘાવથી એ જ રીતે ટપ્પલ, ટપ્પલ તથા ટપ્પોલ મૂળોનું
 જૂથ બન્યું થયું છે. પ્રાકૃત-પરાકૃત વડે, પ્રચંડ બળથી. મુદ્ધ [પ્રા. ચડ, સં.
 ચતુર],-સ્વરસંક્રમ અને હકારપ્રસેપથી થયેલું રૂપ. એના અનુકરણથી થયેલાં
 મુદ્ધ અને મુદ્ધ રૂપ જૂની ગૂજરાતીમાં મળી આવે છે; જુઓ પૃષ્ઠ ૩૪, પંક્તિ
 ૧૭. સવિ વર્ણુ ધર્માચરણ-સર્વે વર્ણુના ધર્માચરણ વડે, સર્વ વર્ણુ ધર્મમાર્ગે
 જવાથી. કુબેરનગરી-અલકાપુરી. અંત-મધી. આદર્શ હાથપ્રતમા ઉત્તરે
 બદરિકાશ્રમ અને અલકાપુરી જોડે મંદરાચલને મૂક્યો છે. કાદમ્બરીમાં તેનો
 પશ્ચિમના સીમાડે નિર્દેશ છે; ઉત્તરની હદ તો ગંધમાદન પર્વતથી બાંધી છે. આ
 કારણથી આદર્શ હાથપ્રતના મંદરાચલને કેકાણે ગંધમાદન પાડ કર્યો છે. દ્રામ [સં.
 દ્રમ્મ પ્રા. દવ્વ, અપ. દવ્વ]-નામું. આની વ્યુત્પત્તિ ગ્રીક drachma ઉપ-
 રથી કરવી કે દ્રવિગના સગોત્ર દવ્વ ઉપરથી, તે સવાલ છે. દોકડો ફુકાની
 શબ્દ એ મૂળ ઉપરથી કદાચ બન્યા હોય. દંદને કર ભરતો કહી અના-
 વૃદ્ધિનો તેમ જ અતિવૃદ્ધિનો અભાવ મૂલ્યવ્યો છે. ગુણિઅન [સં. ગુણિજન]-
 ગુણ માનાર પુરખો, ભાટચારણ. જયદેવ 'ગુણગાન' ના અર્થમાં ગુણન
 વાપરે છે; જુઓ ગી. ગો. ૧ ૭ ૧. રૂઢ રસમગને રૂઢરુણને ૧. માથે પુષ્પ-
 માળા ધારણ કરવાનો શોખ પહેલાં કેટલો બધો હતો, તેનો ખ્યાલ
 ભરતકોષમાં મણાવેલા ગર્મક, પ્રગટક, લલામક અને સેતારક પ્રકાર
 જોવાથી આવશે. આગા વહિ-આગા માથે ચડાવે છે.

૧૨-૧૬ પરિસંખ્યા અલંકાર વડે પ્રજ્ઞની મુખી અવસ્થા વર્ણવે છે.

વિપક્ષતા-(૧) પાંખરહિતપાખૂં; (૨) ફુરમનાવટ. પ્રથમ પર્વતોને પાંખો હતી.
 તે વતી એ ગિડતા. તે દરમ્યાન મોટી શિલાઓ ગગડી પડવાથી પૃથ્વી ઉપર
 કચ્ચરવાણ વળેતો. આ મદા કંઈમાંની ત્યાવાવાને છંદે વન્દુ વડે પર્વતોની
 પાંખો કાપી નાંખી. એ રીતે એ પાંખરહિત થયા અને અચલ બન્યા. પર-
 પખૂં-(૧) પૂકે બિમેરાવાપખૂં, (૨) પરાવાપખૂં, જુદાંનીરી. પ્રત્યય મૂળની

આવી જોરેણ છે, તેથી જ તે પ્રત્યય કહેવાય છે. સાંદાંમ્ [પ્રા. સંમુદ્, સં. સંમુદ]-(૧) મ્હો જોવાને માટે સન્મુખ; (૨) લડવાને માટે સન્મુખ. જલદ-મેધ. આપ-(૧) ઈંદ્રધનુષ; (૨) કામદૂ. ઉચ્ચતા-(૧) ઉચ્ચે આરોપાવાપણું; (૨) મોટાઇ, ગર્વ. નમ્રતા-(૧) નમવાપણું; (૨) પોચાપણું. ટાંડ-ધનુષની કામડી. શિડીમુખદાત-(૧) જામરાઓ વડે વૌધાવાપણ; (૨) તીરના ધા. વંદ-વાંસ. વૃદ્ધાવ-ધડપણ. દંડ-(૧) લાકડી; (૨) નાણાના આકારમાં સમ. નિઝદ-(૧) વશ કરવી તે, કબજે રાખવી તે; (૨) શિક્ષા કરવી તે, શાસન કરવું તે. બંધ-(૧) દોરે પરાવનાં તે; (૨) બંધન, જેડી; સરખાવો ઉદ્ધવદૃત રામાયણ ૧, ૨, ૧૪, બંધ નામ તે કુસુમિ નિ દ્વિશિ. એણી પિરિ રા રાત્ય ધ.-એ રીતે તે રાગ રાત્યવહીવટમાં ધર્મનો સંબંધ સાચવે છે, ધર્મરાત્ય વર્તાવે છે.

૨૦-૨૪ કલા જુદી વિચાર-તેણે સુદ્ધિથી કલાનો વિચાર પણ કર્યો હતો, તે સર્વ કલા જાણુનો હતો. આવી-જાણે છે; અર્થ અને જ્ઞાનાર્થ આવ મૂળ સં. જ્ઞાનગ્મ ઉપરથી જિતરી આવેલું છે. જ્ઞાનાર્થ આવ મૂળ અર્થારે વપરાટમાં નથી. જુઓ અર્થ આગ અને જ્ઞાનાર્થ આગમ, ગમ. મરાડી જાવજો 'રોચ્યું'ના અર્થે છે, તે આ જ કુટુંબનો જોલ છે. વિમુખ સમલા જોગ-સૌ જોજોજના સામું જોતો ન હતો. ઇદ-વ્હાસો.

૫૯ ૩૬

૧-૬ જાપર્વા-અસુરોનો રાગ; જુઓ વીરાણિક કથાકોપ. રાવનિ જાહણુ તે અતિ સૌમ્ય-તે બહુ સારો જાહણુમંત્રી તે રાગને મળી આવ્યો હતો. ધર યકી-આરંભમાં, માદીએ જેસતાં જ. સં. ધુર. સરખાવો ધરમૂળ, માંડો પંડ્યા ધરથી, ધર ધરી ને ધર દહાડો, ધરાજ. આપિ-જાતે, પંડે; જુઓ ૫૭ ૨૨ પંક્તિ ૧૮, 'આપ' ઉપરની સમજૂતી.

૬-૧૭ કીડાનું આ ઉ-માદક વર્ણન લાલણે પોતાના તરફનું જોર્ણ છે. રાણી બહુ-બહુ રાણીઓ સાથે. સાહચર્યો પ્રત્યક્ષ લુપ્ત છે. વીડા-લાજ, રામ. અપ્સરાણિ અગમ્ય-વિદાસપરાયણ અને કામદેવની માનીતી જે અપ્સરાઓ, તેમને પણ જેનાં સ્વપ્ન નથી આવતાં એવી. તાડિ-મારે છે. પાસિ પાડિ-મુજપાશમાં પૂરે છે. રમાડિ જે...રંગ-જે રાણીઓ મનમાં પ્રીતિ આણીને કામશાસ્ત્રની પ્રક્રિયા પ્રમાણે [કાકરીતિ] રાગને રંગ રમાડે છે ને કામની રંગબૂમિ [કામ રંગ] માં વિજ્ય મેળવે છે. કુછોક પંડિતે રતિરહસ્ય નામે કામશાસ્ત્રનો ગ્રંથ રચ્યો છે. એ પંડિત સામાન્ય રીતે 'કાક' કિંવા 'કાકદેવ'

ના નામે પ્રસિદ્ધ છે, અને એને લીધે કામશાસ્ત્ર તે ક્રોકશાસ્ત્ર કહેવાય છે. કટાક્ષ નિરખિ રાય હરખિ-સાગ પણ હરખલેર તિરછી આખે જુએ છે, કટાક્ષ મારે છે. કસણુ-કચુકીના ગધ, કસ. ઉરજ [સ. ડરજ્ છાતી, જન્ જનમપૂ]-સ્તન. નાગિ,-સંબંધાર્થ પ્રત્યય લુપ્ત અધર [અધરોષ્ટનું ખંડિત ૩૫]-નીચસો ઓઠ. સગ્સ શ્ચ સીનકાર નયન મોચિ-રમમય સીતકાર સાથે તે આખ મોચે છે; સીસકારી કરત. કરતા તો ક્રીડામુખથી તેની આંખ દળી જાય છે. અમી મોચે ઇ.-કામ પોખાય છે તે [સિદ્ધિ] પણ ક્રીડામુખનું અત્રત સોચાયાથી સ્ત્રીથી લહેવાતૂ નથી [જાણીય નહિ]; અર્થાત્ તે સ્ત્રી મુખના આનદમાં એવી મગ્ન બને છે કે કામ પોખાયો પણ લહેતી નથી. મુખ જાણી ઇ.-રાકને જાણે ગિદ્ધિ મળ્યા હોય તેમ તે મુખ અનુભવે છે અને હૃદય [મોદ] પામે છે. હિય લાગિ બધિ જાણી બેલિ-એનું જાણે એક જોડકૂ [બેલિ] જ હોય તેમ ક્રીડાના ગંધમા તેઓના હૃદય સગ્સ જડાઈ જાય છે.

૧૬-૨૩ નયનમા ઉત્પત્તી, ભુજસતામા ચંપકમાળાની અને સોનાના આભરણની પ્રભા[છટા]મા કેમરની રજની સજાવના કરી છે. કામિની કુચનુ ઇ.-થાકથી થયેલા પરમેવાએ મિત્ર બની સ્તન ઉપરનું કેસર [કુંકુમ] રેલાઈ આસપાસ લાગ્યાથી [લાગિ] સ્ત્રી બિલટી [તા] અધિક ખૂબસુરત લાગે છે.

૫૪ ૩૭

૧-૭ રતિ વમંત-વમત ઋતુમા. ચૂડાલી-ચૌલાગ્યવતી. કરિ પ્રાગ્નિ-પરાજ્ય કરે છે, દરાવે છે. દીર્ઘિકા-વાવ, કુડ ગતનીડા-લાજ જેની જતી રહી છે એવો, જેણે લાજ ત્યાગ કરી છે એવો. સરસ્વત અકાગત પુલ્લિંગ નામની પ્રથમાના એકવચનનો અંત્ય ગુરુસ્વર અ સ્વરસંક્રમના ધોરી નિયમે બદલાઈ ને માગધી પ્રાકૃતમાં ૯ અને મદારાઝ્ઢીઘોરએની પ્રાકૃતમાં બો થયો. સિદ્ધ પ્રાકૃતનું આ બોકારાત ૩૫ ટકાવી રાખવા ઉપરાંત અપચંશે એ જ ધોરી નિયમે નવૂ બાકરાત ૩૫ ઉપજાવ્યું*. જૂની ગૂજરાતીમાં ઢોહો, ઢોહા અને રૂપો અપચંસમાથી બિતરી આવ્યા. 'ગતનીડા' એ આ બીજા પ્રકારનું ૩૫ છે. અર્વાચીન ગૂજરાતીમાં એ ૩૫ માત્ર આકના પાડામાં ટકી રહ્યું છે, ઉદા. તેર એકું તેરા, ચોનીસ એકું ચોવીમા ઇ. કર્તાનો અધિકાર ઓકાગત ૩૫ને

• આ બીજું ૩૫ દેમાચાર્ય સ્વાદો દીર્ઘહસ્વોઃ। હે. વ્યા. । ડાઠા૩૨૦ એ સૂત્રથી સાધે છે.

માટે ગ્રહેવા દેઈ ભાસએ આકારાત રૂપ કતાં મિનાયના અધિકારના પ્રત્યયો
લગાડવાના અમ તરી? ઉપયોગમા લીધું ઉદા ધોડાથી, ધોડાને, ધોડામા ઇ
દિંદીમા આખરાત રૂપ કતાના અધિભગ્ન પ્રધાનપાત્ર પામ્યુ આ એકાગત
રૂપ બીજા અધિભગ્ના પ્રત્યયો લગાડના માટેન ગૌ ગુમાધન બન્યુ ધોવા-ધોવાયા
હોવાથી મિન-કુડમથી કપાળે ગાલે અને છાતીએ કાટેના તિનક, પનાવની
વોરે અગ્નિ-ગતા કલ્પન-દાળળને લીધે કલ્પાર્થ પ્રત્યય હુમ મગ્ની-
વાવ[નીર્ધિકા]નો ન્દાહી મગ્ની તગાવડી જેવો એ સુભગ-મુદર લીસિ
પ્રા હામદ, મ હ્યતિ-૧૧ પામે છે

૬-૨૪ ગતિરૂપ-રૂપે નતિના જેવી મુદર પશ્ચિનીના પાગ ઇ-લુઓ
પદાધાતાદશોકસ્તિત્વકુદ્વસી ધીક્ષણાત્રિગ્માખ્યા છીણા સ્પર્શાર પ્રિયદ્વુર્વિસતિ
વકુલ સાધુગણ્ધપમેવાન । મદારો નમવાન્ન્યાત્ પદ્મદુદ્ધમનાદમ્પસા વ્યવ્રવાતાચ્છૂતો
ગીતામ્રમેહવિવર્સતિ ચ પુરો નર્તનાત્ કર્ણિકાર ॥ પામી-પાગપ્રાહાર પામી
અશોક-(૧) આસોપાનન (૨) રોક ગદિત કુમુદેરી દામ-પોયણાની માળા
દામ [મં દામન્ નપુ] અહીં 'માળા' ની નતિ પામી સ્ત્રીને પ્રયુક્ત
છે ખડિતા-પ્રણુ ખડિત થયાથી કોધે ભગવતી ખડિતપ્રણુયાનો ખંડપ્રયોગ
કામિની જાટિ દુગતિ-સ્ત્રી પોતાના મ્દોમાનો દાર તેને પાય છે, સરખાવો
છાટાપાણી મીધુગાધિ-દારના વામથી વારુણી ગુલશન દારના નિશાથી જેનુ
રૂપ મુદર બન્યુ છે એવો આઝી ગેતિ-જેનદીએ વગગી મંત્રિ-મળવા ઠરાવી
રાખેને ઠેકાણે ગળગામિની-હાથીના જેવી આનવાળી સ્ત્રી

૫૭૭ ૩૮

૧-૧૬ કુરવક-રાતો કાટાસળિયો એને ફૂન ન આવના હોય, તો
પૂરેં જતારેલા શોકમાની કવિપ્રમિદિ પ્રમાણે સ્ત્રીએ આલિંગન દીધાથી એ
ફૂતે છે, એમ કહેવાય છે મોદવિકાસ આનંદ પ્રગટવો તે તિનક સારિ-ત્રણ
રંગ મુદર તિનક ચિતરે છે અધિકુ-ઉઓ, મોટો કાપયોગિ-ગજદારી કામ
પ્રસંગે કિહવારિ, મિહારિ, કિહનારિકિ, કિહારિકિ કિનારિ, કિવારિકિ-અર્વા
ચીન 'ક્યારે, ક્યારેક' ના પૂર્વરૂપ એ અનિશ્ચિતાર્થ 'કહિ' અને 'વાર' શબ્દના
બનેના છે ને તેમાં ઋનાકને છેડે કકાર જોવામા આવે છે, તે સ્વાર્થ પ્રત્યય છે

૧૭-૨૫ રાયનાથી અધિક-રાગ કરતા વધારે જાતનથી પ્રમાદ-
મહેરમાની, કૃપા સેના વાધિ દ્રવ્યસાધિ-સેના સાથે તે રાગ્યમા ફરતો રહે
છે [વાધિ,] ખડણી ઊધરાવે છે અને ચોર લૂટાર ખડખોર વગેરે કુદ્દનો
સોકને ઉપદ્રવ થના દેતો નથી. ઘટા-ગજદગના હાથીનો હાર દશરિ-ચોધ

ડિયાંના ધોરથી; સરખાવો ટકોરખાનું, ટકોર. જોગ-સંજોગ, પ્રસંગ. જોગ જાગ્યિ-નૃતના પ્રસંગમાં બક્ષીસ માગે છે. અધિકરણાર્થ પ્રત્યય લુપ્ત છે. રાગિ સાગિ દાનિ-રાજનએ આપેલી બક્ષીસથી નટી ખરેખર [સાગિ] ખૂશખૂશ થાય છે.

૫૯ ૩૯

૧-૩ મનિ કાગિ શત્રુ-ખૂશખૂશ થયેલી નટી આનંદ ભેર તારા પીડનો મજરો ભરે છે; તેથી તેના દુશ્મનો જે રાજસભામાં મંચના આસને બેઠા હતા તે દુઃખથી દુભાઈ [કાગિ] મનમાં બળે છે. આ ભાલણે કરેલો જોરો છે. યમકના લોભમાં અર્થ કિલ્લટ બન્યો છે. કાગિ [સં. કુચ્છ ન. દુઃખ; કટ]-માનસિક કટથી. સરખાવો ગ્રા. વચન્ત (પીડિત), ગૂ. કથવાવું, કથવાટ. પાગિ [અપ. પાવહિ, ગ્રા. પચન્તિ, સ. પચ્યન્તે] રંધાઈ જાય છે, બળે છે. માગિ [સં. મથ]-ખંડિયા રાજની બેઠકના આસને. માન-નટીએ ભરેલો મજરો. રંગ રૂડિ કનક ધ.-બક્ષીરાથી વધારે ઉત્સાહમાં આવી અદ્-ભુત નાચ નાચતી નટીનું વર્ણન જારી છે. 'શરીરના રૂડા વાનથી અને સોનાની ખાંભથી શોભતી નટી અદ્ધર ચેષ્ટકાર કરે છે તે વખતે જાણે સ્વર્ગની અપ્સરા હોય તેવી જણાય છે. તે લાયથી અનેક અભિનય કરે છે, પગથી તાલ આપે છે અને નૃત્યબંધને અંતે કમળ જેવી ડોક [કંધરા] તરફ હાથ કરી જબી રહે છે.' જરથ [સં. કર્ચ્ય]-અદ્ધર. જરથ બિડિ-ક્ષણ ભર અદ્ધર રહે છે, અદ્ધર થઈ જાય છે.

૪-૧૫ ખાંતિ-છમ્મા, અપૂર્ણ મનોરથ. પુષ્પ-(૧) ઓપટી, આર્તવ; (૨) ફૂલ. શરના વનને ફૂલ બેસે છે પણ ફળ લાગતાં નથી; તેમ રાણીને ઓપટી આવે છે પરંતુ ઓધાન રહેતું નથી, અંતેઊરિ [સં. અન્તઃપુર]-રાણી; જુઓ ઉદ્ધવકૃત રામાયણ, મુંદરકાંડ, ૨૧, ૨, પ્રધાન સપ્તગાનાં ધર ખાળ્યાં, કુંવરનાં જે ધામ; અંતેઊરિના અવાસ ખાળ્યા અનુપમ અભિરામ. રણવાસના અર્થના અન્તઃપુર બોલનો આશ્રયાશ્રયી સંબંધથી થયેલો લક્ષ્યાર્થ. અતિક્રમિ-વીતે છે, જાય છે.

૧૬-૨૫ દર-મદાદેવ. ચંદ્રેખા-ચંદ્રની કળા. પ્રખા-કાંતિ. મધુમ્દન-મધુ દૈત્યને મારનાર વિષ્ણુ ભગવાન. ઉરઝયત-જાતી. પુષ્પરિદ્ધિ-ફૂલની સમૃદ્ધિ. હંસતતિ-જીડતા હંસની દાર. નભઅંત-આકાશનો એક ભાગ. શૃંગાર રૂપિ-શણુગારને દેકાળે, શણુગારરૂપ. શોક કેરી પિરિ-શોકના ડોળમાં, શોકા-તુર અવસ્થામાં.

પૃષ્ઠ ૪૦

૧-૬ આશ્વાસન-આસનાવાસના સાધન. લોલ-ચચળ, ઝડપથી વહેતી.

૧૨-૨૪ કરતય-હાથેળી ચચી-છદ્રાણી જમ ચચી પગતિ ઇદ્ર-આ ઉપમાવાક્ય લાવણે પ્રાસ મેળવવા જ જોઈએ છે ઉપમામા પ્રાસ વૈચિત્ર્ય કંઈ નથી શા લણી-ચાને લીધે, શા માટે. ખાવરવિ જિગતો સૂયં અંસ પુ. [સં અવતસ, પ્રા. અવસ]-ચણુગાર ઉપસર્ગનો લોપ થયો છે. પગને ગતા કમળ સાથે અને નેપુરને અવ્યક્ત નાદ કરતા ૮મ સાથે સરખાવેલ છે. મૃક-શબ્દ રહિત મૃગો. કટિદેશ-કેડનો ભાગ દુષ્પ દિ િ ઇ -નણે મોન ધારણ કરતો હોય તેવો લાગતો તમારો આ કટિપ્રદેશ મને ખરે જ દુષ્પ ઊપજાવે છે. કૃષ્ણાગરની પત્રવેખા-કાળા અગરનાં લાકડાનાં રસની સુદર ચચી. પયોધગ્ભાગિ-અતનમડળ ઉપર નિવેશ [સ અભિનિવેશ]-ખરેજ.

પૃષ્ઠ ૪૧

૧-૧૩ હરિણુનાછન-ચદ્રમા ચદ્રની અદ્યનો ડાઘ હરણુના જેવો જણાય છે, તેથી તેને મૃગાક, હરિણુનાછન વગેરે નામ આપે છે. અવૂણી-વરવી લવણુ એટલે મીઠા વગરનો પદાર્થ શીઝી નીગસ લાગે છે. લવણુમા રહેલા એ અતત્ત્વને અવળખીને ગૂજરાતીમા સવૂજ અવૂજ [પ્રા લાવળ, સ લાવળ્ય] એ શબ્દો ધડાયા છે મુકુટ-જટામડળ, જટામૂટ અહીં ડોકને શકરની જટાની ચદ્રેખા સાથે અને હાગને ગંગા સાથે સરખાવ્યા છે જુઓ મૂળ કેવળ કારણેન સર્વોચ્ચ હરમુકુચન્દ્રલેખેવ ગંગાસોતસા ન વિમૂષિતા હારેન વરોહ સિરોષસા । ચાલિ-પ્રકાર. અપ્રિય-અણુજમતૂ બૂપ[ઇ] સખી પુછી, -જૂતી અર્કર્તરિ [pasara] રચના, જુઓ પૃષ્ઠ ૨૦ પકિત, ૧૨ ઉપરની સમજૂતી.

૧૪-૧૬ જી-માનાર્થ ઉદ્દગાર, જુઓ 'જી મહારાજ, જી આખો' વગેરે એ સ જીવ [જીવતો રહે] ઉપરથી થયો છે સસ્કૃતમા જય અને જીવ રાજનના સમધમા આશીર્વાચનરૂપે વપરાય છે. પચતન્ન ૧૩મા માનાર્થ ઉદ્દગાર તરીકે પણ જીવનો પ્રયોગ મળી આવે છે, ઉદા. જિવેતિ પ્રમુવન્ પ્રોક્ત કૃત્ય વૃત્યવિચક્ષણ । કરોતિ નિવિવરપ ચ સ મવેદ રાજવલ્લમ ॥ ગૂજરાતીમા 'જી' માનાર્થ પ્રત્યય તરીકે પણ વપરાતો થયો છે સરખાવો મરાઠી જી. દ્વલ્લિ-દુષ્પ ઊપજાવે. વિપરીત-વસગી, માડી

૧૭-૨૫ સુખ-ગર્ભોધાન સુખ નીતિ-નિત્ય, સરખાવો રાજિ [પૃષ્ઠ ૩, પકિત ૨૪], અન્થોઅનિ [પૃષ્ઠ ૬, પકિત ૭] સુખ-શોભિતૂ, સુદર વસન [સ ઘસન]-૧૩

૫૯ ૪૨

૧-૮ અપુત્રિણીના ઓરિયાનું મુંદર વર્ણન છે. પથપાન કરાવતાં-ધવરાવતાં, નેસાલીથી લણી ધ.-કથાનાં પાત્ર અને દેશકાલ વીસારી અહીં પણ લાલણુ પોતાના જમાનાની અને પોતાની જ હકીકત દાખવ કરે છે: જુઓ પૃષ્ઠ ૧૧, પંક્તિ ૧૧ '૪૬૬૬' ઉપરની સમજૂતી. ધરિ-વળગે, બાકે. ઊરિઉ-ઓરિયો, ઓરતો, સ્થાવો. નેસાલી-સં. નયશાળ. સ્ત્રીપ્રત્યય ई વધારા પડતો છે. સરખાવો વિનયભદિર. કેટલાક વિદ્વાન લેક્ષણાલા ઉપરથી એ શબ્દને ઊપખ્યે છે. પરંતુ નય, વિનય કિંવા કેળવણીનો માત્ર લેખનમાં સમાસ થઈ જતો નથી. વળી મહાપ્રાણનો સમૂળગો નામ વિરલ છે.

૯-૧૮ તહાં કિહિતાં-આદર્શ હાથપ્રતમાં 'પુરાણ કિહિતાં સાંભર્યું ભારત માંહિ આક્ષાંન' એવો પાઠ છે. તે કિલ્લ હોવાથી મેં સ્થેજ ફેરફાર કર્યો છે. પુરાણ આખ્યાનિ-આદિપર્વના શકુન્તલોપાખ્યાનમાં. શુભ શ્લોક ગતિ-જુઓ મૂળ, અપુત્રાણાં ન સન્તિ લોકઃ શુભાઃ । પુત્રામ્નો મરકાન્ પ્રાયત્ત્વમ્ હિતિ પુત્રઃ । આ મહામારતમાંથી અવતરણુ નથી, પણ આદિપર્વના અધ્યાય ૭૪ ના શ્લોક ૩૭ નો તાંદુલવાદિનીના મુખનો વંધધ્રવાળો સાર છે. એ શ્લોક નીચે પ્રમાણે છે:-પુત્રામ્નો નરકાદ યસ્માત્ પિતરં પ્રાયતે સુતઃ । તસ્મિન્ પુત્રમ્ હિતિ પ્રોક્તઃ સ્વયમેવ સ્વયંમુક્ત ॥ ન કરિ આહાર પડી પાગિ પરિજનિ કલાં-પરિજને પગે પડી કલા છતાં તેઓ ભોજન કરતાં નથી. અવિકારી કલાં રૂપના સંબંધમાં જુઓ ૨૩, ૧૨૧, ૨૭, ૬૧, ૫૫, ૧૫૧, ૧૬૫, ૨૫૧, તથા તે ઉપરની ટિપ્પણી. પુત્ર સંતાન-પુત્ર પ્રજા. ૬૬ શ્લોક-આ લોકમાં. અમુત્ર-પેશા લોકમાં, પરલોકમાં. આંસુ-આંસુ સાથે. સાદ્યર્થાર્થ ઇકાર શુભ. રલાં કરિ રદન-રલાં રલાં રડે છે, રબા કરે છે.

૧૯-૨૪ મર્મ-શુભ વિધિ. કોઈક મં મર્મ-એ સુભ ઉપાય કરાય, શું શુભ વિધાન કરવું ? સંસ્કૃત ધાતુ ક ઉપરથી દૃ. આ । ૮૧૧૭૮૧ પ્રમાણે જ્ઞ લભ્યાર્થ પ્રાકૃતમાં કિજ્ઞ મૂળ યદ્, તે અપ્રચ્છમાં યદ્ ને ગૂળરાત્રીમાં 'કીજ' રૂપે ઊતરી આવ્યું. તેનું અકર્ષિ [practive] વર્ધન ત્રીજા પુરુષ એકવચનનું રૂપ તે કીજ્ઞ. આ જ્ઞ ક્રેપ્ઞ પ્રાકૃત જ્ઞનંદ્ રૂપે રૂપ છે. બીજા વર્ગના ધાતુના સાવંધાત્ક વિશ્વેષ પરિણેષ રૂપમાં લે આવે છે, તે ઉપરથી દલીલરણુ અને વર્ધવિકારનો જ્ઞ થયેલ છે. જ્ઞનંદ્ પયાંયદ્ઃ સરખાવો હિંદી મલજોરી નિર્દેશુ કરે.

૧-૮ પામીધ-પમાય, સધાય, સિદ્ધ થાય. જૂનું અકર્તરિ [passive] વર્તમાન ત્રીજા પુરુષ એકવચનનું ૩૫; જુઓ ૫૫૬ ૨૦ પંક્તિ ૧૬, 'જાણીધ' ઉપરની સમજૂતી. મનવાંછિત-મનથી ઇચ્છેલું, મનમાં ઝંખેલું. ચંડકીશિક પ્રભાવિ ઇ. મગધદેશના જૃહદ્રથ રાજાને કંઈ સંતાન ન હતું. તેથી તે રાજા પાટ છોડી વનમાં ગયો. ત્યાં તેણે આંખાના ઝાડ હેઠળ ચંડકીશિક નામે મુનિને જોયા. તેમને તેણે અનેક રત્નો બેટ ધરાવ્યાં. મુનિએ પ્રસન્ન થઈ રાજાને અભિમંત્રિત આમ્રકળ આપ્યું. તે લેઈ રાજા ગિરિવજ પાછો આવ્યો. એને જે રાણીઓ હતી, તે જે બહેનોએ અર્ધ અર્ધ રૂળ વહેંચી લીધું. તેને લીધે તેમને ગર્ભનું અકેદું અર્ધિયું સાંપડ્યું. એ અર્ધિયાં ચીનરી ખાઈ ધાવે બહાર ફેંકી દીધાં. તે લેખ જ્યાં સહેલાં પડે એટલા માટે જરા નામની રાક્ષસીએ સરખાઈમાં ગોઠવ્યાં. તે જ ક્ષણે જોડાઈ તેનું એક શરીર બની ગયું, જરાને મુકો મેલી બાળકશરીર મોટેથી ઉઘાં ઉઘાં કરવા લાગ્યું, એટલે અંતઃપુરમાંથી રાજારાણી ને દાસદાસી દોડી આવ્યાં. રાક્ષસી રાજાની ગૃહદેવી હતી, તેણે જોયું કે આ તો જૃહદ્રથનો પુત્ર છે. તે ઉપરથી તેણે તે રાજાને સ્વાધીન કર્યો. જરાએ સાંધ્યાથી તે જરાસંધ કહેવાયો. [જુઓ મ. મા. ૧ સમા. ૧૭-૧૮ ૧]. કંઈ એનો જમાઇ થાય. તેને કૃષ્ણ બગવાને મારી નાંખ્યો, ત્યારે તેનું વેર લેવા જરાસંધે મથુરા ઉપર ચડાઈ કરી. પરંતુ શરા જાદવાએ તેને હરાવી મારી કાઢ્યો. તે છતાં એ તે ફરીફરીને ચડી આવ્યો. છેવટની ચડાઈમાં જરાસંધ હત્યો અને કૃષ્ણ તથા બળરામ મથુરા છોડી નાહા. ઋષ્યશૃંગનિ પ્રસાદિ ઇ.-જુઓ રામા. ૧ ચાલ. ૧ ૧૫-૧૬ ૧. તપોધન-તપ એ જેનું ધન છે એવા ઋષિઓ.

૯-૨૪ ઇ.-અપુત્રના અભિલાષનું રમણીય વર્ણન છે. પાંડર [સં. પાણ્ડર]-ધોળું, શીઝું. પૂર્ણિમાની રાત્રિ જાળી-ભાંડણે બાણીની ઉત્પ્રેક્ષાનો બાવ અહીં બરાબર જિતાર્યા નથી; જુઓ મૂળ, ભાસત્પૂર્ણચન્દ્રોદયામિત્ર પૌર્ણ-મત્સ્યોનિશામ્ ૧. મુખ તર્લું સદ્ય-મુખનું ઘર [સદ્ય], મુખનું ધામ. મંદિરિ આણિ-આ મહેલમાં. સજ્જન-સત્પાત્ર. સજ્જન પાઠ લેઈએ, તો સ્વજન એટલે પોતાનાં માણસો, સગાંસંબંધી બાળખીતાંપાળખીતાં આશ્રિત વગેરે, એવા અર્થ થાય; અને તે અર્થ અહીં વધારે સારી રીતે બંધ બેસે છે. પિહિરા-વીજિ-પહેરાવાય, પોશાક અપાય; અર્થાત્ આપણે તેમને પોશાક આપિએ. ઈજ પ્રત્યયથી થયેલું જૂનું અકર્તરિ [passive] ૩૫; જુઓ ૫૫૬ ૨૦ પંક્તિ

૧૬, 'મણીધ' ઉપરની સમજૂતી. હલદ્રપીણાં-કુંવરને શરીરે ચોળેલી હળદરથી પીણાં બનેલાં. કહીધ [વૈદિક સં. કહિ]—ક્યારે. એમાં અર્થ છકાર વધારા પડતો છે. 'ક્યારે પણ, કદી પણ' એ અર્થના 'કહીધ' બોલમાં અર્થ છકાર સં. અપિ નો પ્રાકૃત પ્રતિનિધિ હોઈ અંગભૂત છે કેમકે એ સં. કહિ અને અપિ ઉપરથી ઊતરી આવેલો છે. રીખતુ [સં. રિદ્ધ્]—ભાંખડીએ ચાલતો. ગેલિ [સં. કેલિ]—આનંદ. ધૂલિધૂસર-ધૂળ વળઆથી ગેલો. અગ્નિર-આંગણું, જે-જેના; સંબંધાર્થ પ્રત્યય લુપ્ત. છુદ્ર-હાની, ઝીણી. કિકિણી-ધૂધરી.

૫૭૪ ૪૪

૧-૧૪ આલિ ઉત્તતિ-અગતીની લીધી લુગદીએ. રાણીનો પગ રંગતાં વધેલી લુગદી અહીં અલિગ્રેત છે; જુઓ મૂળ કદા માતૃધરણયુગલરાગો-પયુક્તશેવેણ પિણ્ડાલક્ષકસેન ઇ. આલિ [પ્રા. અલ, અલ; સં. આર્દ] લીધો, ન સૂચાયત્તો, એવા અર્થમાં વપરાયો છે. ચાહુ ગુજરાતીમાં 'આણું' નો અર્થ જરા બદલાયો છે. જાલવાણા-ખાગકની રક્ષાને અર્થે જેમાં સર્વોપધિની જાલનો જૂઠા બહરાવ્યો છે એવા. જાલ [પ્રા. જાલો] સં. જલ ધાતુ સાથે સંબંધ રાખે છે. જાલા-પડાઓ; સરખાવો જાંઈ. ચિત્રામશુક-ચિત્રામણનો પોપટ. તારુણી-સં. તરુણી; સરખાવો આધીન-સં. અધીન, થાન-સં. સ્તન, દીના-નાથ-સં. દીનનાથ, પડાળ-સં. પટલ, રક્ષાટિક-સં. સ્ફટિક, વાર્ડ-સં. વરમ્, નાટારંગ-સં. નાટયરજ્ઞ. નુદિ ['ન હુધ' નું ટૂંકું રૂપ]—ન હોય. તે દુઃખ કીજીય ફેક-તેનું દુઃખ કરિયે તે ફેગટ. અહીં સંબંધાર્થ પ્રત્યય લુપ્ત છે. પ્રીજવી-સમગ્નવી.

૧૫-૨૫ આચરણુ-કર્મ, ત્રિહિત કર્મ. નદિ અશંત [સં. અશન ભોજન]-ઉપવાસ. હોમ ગૂગળ ખીર મધુના ધૂમ કેડે પાન-ખીર [સં. જીર] એટલે દૂધ અને મધુ એટલે મધની હુતદ્રવ્યમાં ગણના થાય છે; અને ગૂગળ ધૂપ તરીકે વપરાય છે. આથી પાઠ બ્રહ્મ હોવાનો બહેમ રહે છે. ઔચિત્ય અનુસાર નીચે પ્રમાણે કલ્પિત પાઠ સ્વીકારવાની જરૂર છે:- 'ખીર મધુના હોમ ગૂગળ ધૂપ કેડે પાન.' કચ્છમાં અઘાપિ ખીર શબ્દ દૂધના અર્થમાં વપરાય છે. મંત્ર આગમ-જ્ઞાનાર્ણવ, હૃદયમલ વગેરે તંત્ર ક્રિયા આગમમાં આપેલા મંત્ર. પંચપલ્લવ-આંબો, વડ, પીપળો, પીપર અને જામરડો, એ પાંચ જાડનાં પાનડાં. ગોકુલરથાનિ-ગાયોના ધણુના વાડામાં. લક્ષણવતી-સારાં લક્ષણવાળી. પાત્ર દાનપાત્ર, લાયક. દાનખડિ-હેમાદ્રિકૃત ચતુર્વર્ગચિન્તામણિના દાનરુપમાં.

૫૭૪ ૪૫

૨-૧૧ ચૂંટણી [સ ચતુર, જી. ગૂ. ઘૂ; મં. ધર્મન ગૂ. યાટ]-અર્થાં
ચાર રસ્તા મળે તે, ચક્રાં. મળવન [નં મવન]-અનાન. પ્રાગાદ-મંદિર,
દેવળ. સિદ્ધસ્થાનક-મહાયોગીઓના યોગશીઠ (ભાનુચંદ્ર). મૃગમા સિદ્ધાચતનાન
છે. મિદ્ધ તીરથ-પ્રમિદ્ધ ગર્માન્ય તીથ. વિશ્વામ-વ્રદા. અવગાદિ-
આરભે છે, કરે છે. વાયસ-કામડા. ગૈધપાન-ચાદીન વામણ. દધિઓદન-
દહી ને ભાત [અ ઓદન] મમ્ર અનણુમા મમ્ર, એકામ્ર. પ્રશ્ન પૃચ્છા-
દેખીતી પુનરુક્તિ છે. પ્રશ્નનો ગણિતથી અને પૃચ્છાનો સ્વરગાત્ર કે
શાકુનશાસ્ત્રથી નિર્ણય, એવો બેઠ કગિયે, તો તે દૂર થાય. નમ્રપણુક નવત્રા
જૈન સાધુઓ. જૂજપત્રિ-જોજપત્રમા દિમાયય ઉપર જૂજ નામે ઝાડ થાય છે,
તેની આતર છ લ પત્ર એટલે લખવાના માધન તરીકે વપગતી હતી, તેથી તે
સં. મૂર્જપત્ર, જૂ. ગૂ. જૂજપત્ર, ગૂ. જોજપત્ર કહેવાય છે. ઓપધિ ઉપચાર-નદુધ
ગુણની વનમ્પતિના માદળિઆનો ઉપયોગ. અવધ્યકર-વામિયાપણુ ટાળનાર.

૧૧-૨૩ નિશાશેષિ-ચોડી રાત બાકી ગ્હી ત્યારે, પાછલી રાતે.
અદાપીઠ અદ્રોત અવતાર હતો, તે જણાવવાને કહી ૧૪ મા પૂર્ણિમાનો
સ્વપ્નને અંગે નિરૂદ્ધેશ કર્યો છે. પ્રગુત કહી ૫૭ી પાઠમગ્રદની ટિપ્પણીમા
જણાવ્યા મુજબ નીચેની કહી હાથપ્રતમા વધારે આપેલી છે - "સ્વેનવલ્લિ
વિપ્ર કો એક કમય કોમલ રમ મહસ્ત્ર દયનું મેહેલિયૂ માનિનીનિ ઠાજમ "

આ કહી કમ્પય રાખવાથી ગમ્મને જ પોતાને ત્યા અને પ્રધાનને ત્યા પુત્ર
જનમવાનું જેવડું સ્વપ્ન આવ્યું હતુ એમ માન્યું પડે છે. પરંતુ બાણુ તથા
પુલિનની કાદમ્બરીમા તેમ જ અભિનંદના કાદમ્બરીસ્વાસારમા અદાપીઠના
ભાવી જન્મન સ્વપ્ન રાગ્મને અને વૈગપાથનના ભાવી જન્મન પ્રધાનને આવે
છે. તે વિચારતા ગમ્મના સ્વપ્નમા પ્રધાનને ત્યા પુત્ર જનમવાના નિર્દેશને
સ્થાન નથી અર્ચાં ૧૬ કહીને પ્રધાનની ઉક્તિ ગણિયે, તો ગોઠવવાનું મ્યાન
નથી. તેથી તે તથા હીધી છે થોડા દિન માલિ - આપ હવે થોડા દિવસમા
આ દેહે અર્થાત્ આ જ અનારે પુનના મુખ પામશે. સહી [અ. સહીહ
ખડ] - ખરે જ. મહીમથામત જોવામા પણ આરભે આ જ સહીહ જોય
છે. સહી દરકત પોતે એ પ્રયોગનો આરંભનો ભાગ અ. સહીહ અને દસ્તરાત
ઉપરથી થયેલ વિકૃતિ છે

૫૭૪ ૪૬

૧-૩ રાગ ગધુ ન્ણુનાસ-સણીને સ્વપ્નની હકીકત કહેવા રાગ

ગણનાસમા ગયા તે દમીકત સાલણી ગણી આનંદ પામ્યા, તેમને તે સ્વપ્નનો વિશ્વાસ આવ્યો 'રણુનાસ' પાઠ કટિપત છે, આદર્શ હાયવ્રતમા 'અનામ' છે

૪-૧૧ ગૂઢ જેનુ સ્વરૂપ ન જ્ઞાય એવો, દિવ્ય, અનૌકિક બગાઈ -બગામા કામ-કોડ, અભિનાય ઉજ્જ [સં ઝરસ છાતી તન્ જનમવૂ]-મ્તન, ધાન મુખ મ્તનની દોંગીઓ મોદ-આનંદ સાથે સાહચર્યનો પ્રત્યય હુમ મૃત્તિકા [સ મૃદ્ યોળવૂ]-ચરીરે યોળનાથી પાપ દગ્નારી માગી, જુઓ મૃત્તિકે હર મે પાપમ્ ઇ રચન મૃત્તિક્ષાલક્ષણુ લાલણે પોતાના તગ્દનુ બેમેરે ન છે

૧૨-૨૩ સૈન્દ્રી દાસી માવધાન-ચકાર નિગામુખ મધ્યાકાળ. દિનસ જોઈ અનુષ-વધામણી ખાવા લાયક, ચોખો, માગલિક દિવસ જોઈ મુગધતૈન ખુશોદાર તેન ભુજગપતિ-નાગનો રાજ વાસુકિ મુરારિ-મુર જ્યના શત્રુ વિધ્યુ લગનાન મુગ નરકાસુરનો અનુયાયી હતા જુઓ પૌરાણિક કથાકોશ ઝાતકાર, આ શબ્દ ઝગાર, ઝગારા, ઝગઝગ, ઝગમગ અને ચકચક વગેરે માથે સગધ ધનવે છે અને તે સ ચ્કાસ [પ્રકાશવૂ] ઉપરથી થયો છે સાદા ગૂજરાતી શબ્દને સરકૃતના જેવૂ રૂપ આપવા અહીં વન્યુ જોનામા આવે છે સગખાવો ચમત્કાર, પૂકાર ઇ

પૃષ્ઠ ૪૭

૫-૧૬ કહીધ [સ કહિન્અપિ] જ્યારે પથુ, કદી પથુ સરખાવો તહીધ સમીપિ-સમીપમા, પાસે, અવ્યયાર્થ પ્રત્યય મુજ મન જોતા જ્ઞાન-અછય [જ્ઞાન]થી મનમા વિચારતા વાક્ય પ્રમાણુ-પ્રમાણુ વાક્ય સત્ય વચન વ્રત સમાચાર પૂછીધ-પૂછિયે

૧૭-૨૪ ઉદ્ધવાસિ-દર્શી મ દ્વ ધાતુ ઉપગથી પ્રાકૃતમા દ્હસ ધાતુ થયેલો મળી આવે છે ડહ ઉપસર્ગ સહિત તે મળ ઉપરથી ઉદ્ધવાસ ગન્દ થયો છે મ હ્સ ઉપરથી પ્રાકૃતમા દ્હસ ધાતુ થયો છે તે જુદો, જેના ઉપરથી ગૂજરાતીમા દ્હસદ્ધસર્ગ કે લસનમ્, લપસદ્, લપમાણુ, લાસુ, લાસરિયુ, લીસુ વગેરે શબ્દ બિપલ્યા છે વળી સ લ્ઘ્ ધાતુ ઉપરથી પ્રા જ્ઞ થયેન છે તે પથુ લિજ છે એના ઉપરથી ત્રીન ઇન્દ્રના અર્ચનો ઉદ્ધવાસ ગન્દ થયો છે મ હ્સ ઉપરથી થયેનો ડહલ પ્રકાશના અર્થમા ગુદ્ધ સરકૃત છે તે ઉન્નામ એટલે મહુ દર્શ અને ઉદ્ધવાસ એટલે ત્રીન ઇન્દ્ર એ બે ગન્દ બદન ગ્રમથી વપગય છે પરવગિ-ગય છે પર ઉપસર્ગ સહિત ગત્યર્થ મ દ્ ધાતુ ઉપરથી ત્રિભાવિધાનથી ગૂજરાતી પરવર મૂળ બિપ્ત આવ્યું છે મગખાવો મ ત્ત મ્ તગર, મ દ્દ મ્ મગવગ,

મ ચલ્ મૂ અગવગ, સ દ્વ મૂ ૬૩૧૬, ૬૩૧૬, મ ધૂ મૂ ૬૩૧૬
સરખાવો વગી સં સ્થા મૂ ૬૩૧૬ મ ધૂ મૂ ૬૩૧૬, સ ધૂ મૂ ૬૩૧૬
દે વ્યા । ૮૪ ૧૬૭મા જમણના અર્થમા પરી પર એવા બે પ્રાકૃત ધાતુ
આપ્યા છે, તે મૂ પગવરના બૂના પિતરાઈ છે તેમની ઓલાદના મૂ ફર
અને ફરદગ છે એ જ ધાતુ સાથે કા પ્ર ૧૭૧૨૬નો પ્રયાણના અર્થનો
પરગણ બોલ મંધ ધરાવે છે ગિણ્યા-ગણ્યા ગાઠ્યા સ્વમકમવિધાનથી
અકારને ધ્યાને ઇકાર થયો છે સગખાવો દિંદી ગિનના ત્રિષ્યા તોરણુ-
આલાના તોરણુ કાઠ્યા છે ત્રિવિધ પ્રકાર, -'ત્રિવિધ'નો યૌગિક અર્થ લેવાથી
પુનરુક્તિ થાય છે, એકે વિધા અને પ્રકાર પર્વાય છે આથી ત્રિવિધનો
'અનેક' એવો ગૌણ અર્થ કવો બિનય [સ ઉદ્ધોચ]-અદ્રવો માત્રામર્પાદા
કિંવા વજન ભગવવા અનુવાર દાખલ થયું છે

૫૭૭ ૪૮

૧-૧૩ પર્થક-પરગ પોદુ [મ પ્રૌઢ]-મેટો નિગતે ઊંધ આવે માટે
નિદ્રાકુલ, નજર ન લાગે માટે જડીબુગી અને જૂતપ્રેત દૂર રહે માટે સગસવને
લોદનો નિર્દેશ છે નિદ્રા શમિતુ એક રૂપ છે, બુઓ સમસતી તેના આવાહનન
સૂચન નિદ્રાકુલના રચાપનથી કરેલું છે જ્વરાદિક બાધ ન કરે માટે
પીપળપાનનો નિર્દેશ છે કુસુભ-કમુની ગગનુ આળસ-શરીર ભારે હોવૂ તે,
જડતા, ઉદ્બમ-પ્રયત્ન અવનમન-ટેકો કેનક તથિ પીઠ-સોનાને બાજકે
હાસ [પ્રા હાસ, સ હર્ષ]-આનંદ

૧૬-૨૫ ભવિ [સ્ત્રીનિગ]-ભર સ જૂ સ્ત્રીનિગ છે, તેમા ચથા
[બુઓ ૫ ૨૪, ૫ ૨૧ ઉપરની સમજૂતી] ની પેઠે પુનરુક્ત સ્ત્રીપ્રત્યય
ઊમેરાઈ જૂ મૂ ભવિ શબ્દ થયો છે હાલ નપુમકનિગ પ્રત્યયથી બનેતો
ભયૂ બોલ વપરાય છે એકીના પત્ર મગજુ-કેડાના પાન જેવો ફીંગ, પીળો
કારણુ તેહનુ સા બણી-તેનુ કાગણુ કઈ તરફનુ, તેનુ કારણુ કયૂ, તેનુ
કારણુ શું ? પ્રીછવુ-સમજવો અથિ [સં ચચ્ચ]-આચમા

૫૭૮ ૪૯

૧-૮ રયામગુખ, રયામવદન-જેરી દોંગડીઓ કાળી બની છે એવા
મધ્ય ત્રિવરી દીસતી-કગીની પાસે પેઠ ઉપર ત્રણ પાતળી કચ્ચરીઓ બે
વામા આવતી હતી ચૂન-મોદુ ઢાકે મળ પ્રા. લક્ક સ સ્યગ્ ઉપરથી
થયેલું છે દૂમ લયુક મૂળ એનાથી લિત છે, તે પ્રા જુમ કે જુમ, સં હુ
થી જતરી આપ્યા છે. ઢાકાદૂમા ગોલમા ઢાક ને દૂમ બને મૂળ દેખા દે છે,

૧૦-૧૫ સાધ્ર પૂર્ગિ-કોડ પોળે છે, દોહદ પૂરે છે. સ- પ્રજાના ગૌણ અર્થ તીવ્ર અભિલાષ ને દોહદ થાય છે. પ્રેમાનંદકૃત નરમિહ મહેતાના મામે-રામા 'સાદરવાત ન પૂછે કંથ' એ પક્તિનો સ્ત્રીલિંગ માદર મળદ જૂ. ગૂ. સાધ્ર જોલ ઉપરથી થયો છે. સરકાર સપળા-ગભાંધાન આદિ શાસ્ત્રોક્ત વિધિ. વેગ-વેળાએ. અવ્યયરૂપ, જુઓ પૃષ્ઠ ૩, પક્તિ ૧૬, વસ્તુધા ઉપરની સમજૂતી. ઘડી-એકે ઝીણા છિદ્રવાળા કાસાના વાડકાથી ઘડી વગ્તાય છે તે. જાયા-શકુની જાયા. એ માપીને પણ ઘડીપણ વરતાય છે. દિનમાન-કેટલા પહેર, કેટલી ઘડી ને કેટલી પળવિપળ થઈ છે તે જ-મસમ મૂકવા માટે નક્કી કરવું તે.

૧૬-૨૫ જિજ્ઞાસ [સ. રહસ્યા]—જિતાવળથી જાય છે. કુખ્જ-ખૂધા. નીસાણુ વાજિ-નોખત ગડગડે છે. વધાવાનિ-વધાવા માટે. સં. વર્ણવય ઉપરથી વધાવ મૂળ અને વધાવો વધાધ, વધામણી વધામણિયો નામો થયા છે. વધાવાનિ એ તાદર્થ્ય ચતુર્થીની કાટિનો જૂનો પ્રયોગ છે. તે પ્રેમાનંદના સમય સૂધી ટકી રહી પછી લુપ્ત થયો છે, જુઓ પ્રેમાનંદકૃત નળાખ્યાન, ૨૦, ૧, ૨૧૧૧૨૧ને સાતરી થાવા. વારિયોપા [સ.]—ગણિકા. નિ ધરી-ધરીને, પહેરીને. રગ-આનંદ.

પૃષ્ઠ ૫૦

૧-૬ સ્તિકાભવન-સુવાવડનો આગડો. સોહામણુ-સોહ મૂળ ઉપરથી થયેલા સોહામણું વિશેષણમાના આમણુ પ્રત્યયની ઉત્પત્તિ નીચે મુજબ છે. પ્રેરકરૂપ બનાવવા મંરકૃતમા આપય પ્રત્યય છે. તે મંરકૃતમા અમુક ધાતુને જ લાગે છે, પરંતુ પ્રાકૃતમા તે સામાન્ય પ્રેરકપ્રત્યય થઈ પડે છે. તે ઉપરથી ગૂજરાતી પ્રેરકપ્રત્યય આવ જિતરી આવ્યો છે. એ પ્રેરકપ્રત્યયમા આણુ પ્રત્યય બળી આમણુ પ્રત્યય ઉત્પન્ન થયો છે. અણુ પ્રત્યય સંસ્કૃત જનની વિકૃતિ છે; તે વિશેષણુ તેમ જ ક્રિયાવાચક નામ બનાવવામા વપરાય છે. એ કારણથી આમણું પ્રત્યય પણ એ રીતે પ્રયુક્ત જોઈએ છિયે. લગ્નમણુ, પદા-મણું, ખ્હીઆમણુ, સોહામણુ વિશેષણુ તેનાથી થાય છે, તેમ જ મનામણુ હુલામણુ નામ પણ તેનાથી થાય છે. મૂળે ધાતુને લગાડાતા આ કૃત પ્રત્યયનો અતિદેશ નામ ને લગાડવામા પણ થયો ને કોડામણુ :જિયામણું વગેરે વિશેષણુ એનાથી માધિત થયા. અહીં આમણુ તદ્દિત પ્રત્યય બને છે. ઉચ્છુક [સ. ઉત્સુક]—આતુર. દિવસમળ-તિથિનું જ્યોતિષમા કહેલ બળ. સમ-મુહૂર્ત.

૭-૨૪ પૂતળી અને દીંગલી નમ્દ મ પુત્રો અને દુહિતૃ [પ્રા ધીમા]
 ઉપરથી થયા છે દીંગના દીંગલીમા નતાનના વ્યવહારનો મમારોપ કંવામા
 આવે છે, તેને અનુસક્ષીને સગાઈનાયક ગળ્દનો પ્રયોગ થયો જણાય છે
 પૂતળી, લતાપ્રતાન-ખાન્ડે પૂતળીઓ ચિત્રગી દત્તી અને એક જાતની
 વનસ્પતિની ડાખળીઓ લટકાવી હતી સતિશાસ્ત્રમા નાટીથી પામે પામે
 પૂતળીઓ ચિતરવાનો દૃઢાનો આવ્યા છે, એમ દીકાકાં ભાનુચંદ્ર જણાવે
 છે વહુપુત્રિના મગમા છે તેનો આ પ્રમાણે અર્થ કયા ઉપનામ એક જાતની
 વનસ્પતિ એવો પણ અથ તે નોવે છે ભાનુચંદ્રનો પાંડ શાસ્ત્રવદ્વપુત્રિકાવૃક્તન
 છે ભાણે હાથપ્રત B નો બાસત્વવહુપુત્રિકાપ્રતાનન પાંડ ગ્રીકારી ઉપ
 નોધેના બને અથ અનુવાદમા મમાવ્યા છે 'લતાપ્રતાન' નમ્દે કરીને
 વહુપુત્રિકાની સાખાની ડાખળીઓ એવો અથ અભિપ્રેત છે જેને બહુદ્રી
 કહે છે તે જ કદાચ વહુપુત્રિકા દરો નાંધ વહુપુત્રિકા ચતાવરીને કહે છે, એવું
 ભાનુચંદ્ર ગમેરે છે રાણીને બહુ પુત્ર થાય તેના ભાવથી બાંણે એ માગલિક
 વનસ્પતિની ડાખળીઓ લટકાવી દત્તી મહાધાન મકાંને અંગે હુબળાની
 માગાના જેવો આ એક દુચ્ચ જણાય છે હવમુમય સુખી મમાગના
 ઉપકરણ છે વિવાહમા વગેરે પોખવામા એ વપરાય છે તે જગજગીર છે.
 અખંડ વ્યાપ્ત્યર્થ અને વદનમાગાની ઘટ્ટીઓ મનિન મત્વને દૂર ગખવા
 માટે છે કર્પામ કુમુમ-રૂના પોન મગળ ચિહ્ન તરીકે ગોમયના માથિયા
 કરી તેમા ઘટ્ટીઓ [વગટિકા] ચોઢે છે અને તેને વચ્ચે વચ્ચે કંકુથી
 પીળેના રૂના પોલથી નળુગારે છે હરિદ્રા-હળદર મુચ્ચ બહુ મુદર રવામી
 કુમાર-કાર્તિકેશ્વરમી ચિત્ર-ચિત્ર વડે, ચિત્ર દોરીને મગળ-કંવાણ અભિગમ-
 મુદર અનન-દેના પુષ્ટ-ગામેન અનિષ્ટ-લીમડો ક્ષોદ-ભૂકા નિર્મોહ-સાપની
 કાચગી મેર-વેગ મૃગ-શીંગડા ત્યા દેનતા હાંધુ માતા લીમડાના પાનડાનો
 તથા ઘી માપની કાચગી ને ભૂકા રૂના ઘેગના શીંગડાનો અકમીગ [અનુપ]
 ધૂપ નિન્તર બળનો હતો મૂગમા અનનુવ્યમાણ પાંડ છે, તેથી 'અનનપુષ્પ'
 ને બદલે મે 'અનનાલુષ્ટ પાંડ કહ્યો છે અરિ ત મુગત-ગ્રામ જૈન અરિન્ત
 1 [મ અર્હત] ને પાંચ બૌદ્ધ મુદ્ધ [મુગત] નામ જપે છે પકિત ૧૯
 ભાનણે પોતાના તરફની ગમેરી છે ધાની-ધાવ, દાઈ ચિકિત્સક-ચિકિત્સા
 કરી જણનાર, વૈષ્ણવ જનહનમ મ જ્ઞાન ધાતુ ઉપરથી દ્વિર્ભાનવિધાનથી
 જનહન મૂગ નીપજ્ય છે. જનમન તેની સાથે મ પાંચ ગખે છે મટઅનામ-
 વિષ્ણુસદ્દનામ અવિ હામ-મધે રેકાણે અગ્નિ પાવક રપર્શ કરી-ગ્રામ મવિન
 સત્ત્વ ભેળૂ આચ્ચ હોય તો તે પ્રવેશ કંવા ન પામે, એટલા માટે પવિત્ર

અમિતો સ્પર્ગ કરવા કહ્યું છે.

૫૪ ૫૨

૧-૬ નવા જન્મેલા કૂંવરને જિગતા સૂર્યની, પાકીને લાય ખનેના ણિખ ફળની, કટપટ્ટણની નવી કૂંપળની, ઉદ્યાયળને અડેવા [ઉદ્યાસક્ત] અર્થાત્ તરત જિમેવા ચઢની, પ્રવાળ[વિદ્રુમ]ની નરી કાખળાની અને રાતા કમળની સાથે સરખાવે છે. મ્યના જગ સિચિવ છે. છ એ ઉત્પ્રેક્ષા લેધયે ઢિયે, તો ઉપમા સઝા ખોટી દેર છે તથા છેલ્લી ઉત્પ્રેક્ષામા સમાન વાયક પણ ખોટો દેર છે પહેલી પાય ઉત્પ્રેક્ષા અને છેલ્લી ઉપમા લેતા પણ એનો એ ઉપમા રાખ્દ વાધા ભરેલો યર્ધ પડે છે અગ તાતા કમળ સમાન કહેવાય, અગને રાતા કમળની ઉપમા એ અપાય, પરતુ અગ ઉપમા રાતા કમળ સમાન કહેવાય નહિ. શરીર સરખાનણી(ઉપમા)મા ગતા કમળ જેનૂ લતૂ, એવો અર્થ કરિયે તો ગોટાળો મટે

૭-૧૮ આહ્વાદ-આનદ, હય ધન [સ]-ધણેા જાપતુ [સ. ઉત્પન્ન પ્રા. ઉપ્પણો]-થયેા, પ્રગટયો. નિમિપ-આખ મીચરી તે. હર્યજ્ઞ-આનંદતા આસુ મનોરથતન્ન-પૂર્ણ થયેલા ઓરિયાના તરગ અહીં પૂર્ણ મનોરથને ભરતીમા જાઠાળા મારતા અમુદ્ર સાથે સખાવેવ છે, તે જન્મ તેના સ્થાનમા માતો નથી, તેમ પૂર્ણ થયેલો ઓરિયો પણ તેના હૃદયમા માતો નથી. કૃત કૃત્ય-જેના મર્મ અર્થ સિદ્ધ થયા છે એવો, કૃતાર્થ વળતુ-પછી હાય આ વિઠારી રૂપને બદલે અવિઠારી રૂપ વળતી વપરાય છે ભમિ [સ ખૂ]-ભમગ, ભવિ [લુઓ. ૫૪ ૪૮, પકિત ૨૬ ઉપરની સમજૂતી] નૂ બીજૂ રૂપ. નયવટિ [પ્રા. તિલાદ, સ લલાટ]-કપાળ વકાગના ડોમેગ બાખત લુઓ. ૫૮ ૨૮, પકિત ૧, હનવની ઉપગની સમજૂતી લોવ [અન્યથ]-નોવપણાથી વાચાળ ખનીને ગખ ચક નિન્-કૂવગ જાણે સાક્ષાત વિષ્ણુ ભગવાન હોય, તેમ એના હાથમા રાખ અને ચક(ના ચિહ્નની રેખા) છે જન, ૫૫૪, રથન્-અહીં પગના સામુદ્રિક લક્ષણ કહ્યા છે મૂળ માથે મરખાનીને 'ગજ' ને દેગણે 'ખજ' પાઠ લીયો છે નિદાન [અન્યથ]-નક્કી

૧૯-૨૨ વારતા ઇમ કરિ છિ આનદ અતિ આહ્વાદ,—એ રીતે તેઓ આનદનાર્તા બ્યારે કરે છે અને અત્યત દર્દ જનમે છે. ચિરજીવી તૂ હ પૃથ્વી-અહીં 'હ' નિશ્ચયાર્થ અન્યથ છે અને 'પૃથ્વી' પછી અધિકરણાર્થ પ્રત્યય લુપ્ત છે દવડા-દવણા' નૂ બીજૂ રૂપ, સખાવો આપણે-આપડે, આપણ-આપડુ વગેરે.

૫૪૪ ૫૨

૧-૧૦ કલ્યાણ થ્યુ તા અતિ ધણ જાણી વૃદ્ધિ અત્રત પાત-જણે
અત્રતની વૃદ્ધિનો પાત થયો હોય, અર્થાત્ જણે અત્રતનો વરમાદ વરસ્યો
હોય, એમ ત્યાં તેને અત્યંત સુખ [કલ્યાણ] થયું આનંદિ આવી શકિ
-સુખમપત્તિ [શકિ] આનંદા જા અધિક સુખમપત્તિ આવે છે પ્રીતિ-
કૃપા મનાથ-ભાગ્યવાન, સુખી સરખાવો 'નિરાધાર, દીન, લાચાર'ના અર્થમાં
અનાથ સનાથનો યૌગિક અર્થ 'જેને માથે ધણી છે, જેને ધણીની કૃપા
છે તે, એવો થાય છે વધામણી-સારી ખમગ કલ્યાણ બદન સગપાવ શુદ્ધા
ઉપાદાન લક્ષણા અપ્સરા બહુ ગાય-અહીં ગીણી માધ્યમમાના લક્ષણાથી
અપ્સરા રાખ્ખનો સુદરી' અર્થ લક્ષિત છે, પ્રયોજનભૂત અસાધારણ કંઠ
માધુર્યનો ધ્વનિ છે વિનાશના ગીતમાં રૂપવતી સ્ત્રીના અર્થમાં અનપર રાખ્ખ
સાભગિયે છિયે

૧૧-૨૮ પછીનું જાગરણ-આળસ અવતર્યા પછી જુદું વાગે પછી
દેવીની પૂજા કરી જાગરણ કરવું, એમ રાખ્ખમાં કહેલું છે અતિક્રમ્યા દય
દિન-દમ વામાં થયા ત્યારે દમ જાગરણ પછી મુનિજન-ધ્યાનશો રવમ જેણિ
રાખ્ખ-અવમમાં રાણીના મુખારવિદમાં મેં પૂણ ચદ્ર પેસતો દીઠો હતો એવો
વિચાર રાખ્ખના મનમાં આ-યો, તેને લીધે તેણે દૂરનું ગમને બધ મેસાનું
[અનુરૂપ] ચક્રાપીઃ એવું નામ પ્રદિપૂર્વક [અનરિ આણી જ્ઞાન] પાડવું જેણિ
-જેને લીધે સરખાવો સ ચેન, પ્રા જેમ વગેરેનો આવો જ ઉપયોગ 'જેણિ
ને જવાબ આપતો 'તેણિ' પક્તિ ૧૫ ના આગમમાં અધ્યાદાર છે અજ
પ્રાશન-માગકને મોટણ કરાવનાનો મગકાં ઓનકગણ-મૂંઝણનો સમકાર સ
ચૂકા, ચૂકા ઉપરથી ઓન વિશેષણ થયું છે વિદ્યા અર્થિ-ભણતરની
ખામતમાં વરને ગમતનું નડતું [વિનાત] છે, અર્થાત્ ભણતરમાં રમત
નડતરૂપ છે

૫૪૪ ૫૩

૧-૧૨ પ્રાકાં [સ]-કોટ જૂ ગૂ પગાર દિમાચનનિ અનુકરિ ઇમ
સુધાધવન સુધામ-દિમાચન પવતની જરાખરી કરતું હોય [અનુકરિ] એવું
તે છોઈ લીધાથી ધોગૂ ધોગૂ ખ્યાતુ સુદર મમન લાગતુ હતુ સુધા-છો
નિગમત્રા-નિકમવાન ખારણ ગુરુકુનિ-ગુરુઓના મડગમાં મવિવેક-વિનય
સાથે રમકડાં મેહેનાવિધા-ખાગખેન છોડાવી દીધા દક્ષિણા પાન-નિશાળગરણાની
દક્ષિણા અને રાજસાકાં ૧ તામૂન

૧૩-૨૫ આદર-પ્રીતિ, બિલટ. ૫૬ - પ્રકૃતિ પ્રત્યક્ષના વિચારથી જેમાં પદની સિદ્ધિ બતાવી છે તે, વ્યાકરણ. વાક્ય - વાક્યબોધનો જેમાં નિર્ણય કર્યો છે તે, પૂર્વમીમાંસા. પ્રમાણ - પ્રત્યક્ષ આદિ પ્રમાણરૂપ સ્વરૂપ જેમાં કહ્યું છે તે, ન્યાયશાસ્ત્ર. બાણિય નિરુક્ત ભેદ જે વર્ણ - વર્ણાંગમ, વર્ણવિપર્યય, વર્ણાતર, વર્ણવિકાર ને વર્ણનાશ, એ પાંચ ભેદનું શાસ્ત્ર જે નિરુક્ત, તે પણ એ ભર્યો. રાજનીતિવ્યાકરણ-રાજનીતિનું વિવેચન કરનારૂં શાસ્ત્ર, અર્થશાસ્ત્ર વ્યાયામ વિદ્યા કરિ-અંગકસરતની વિદ્યા બાણે છે. ચર્મ-દાહ. શક્તિ-સાગ. તોમર-ભાલાને મળતું છૂટ્ટું ફેંકવાનું હથિયાર. પરશુ-ફરસી. પ્રતાપ-પ્રતાપ સાથે, સાહયર્થ પ્રત્યક્ષ હુમ્મ. અહીં ગણાવેલા અસ્ત્રશસ્ત્ર અને તેના ઉપયોગ બાબત બુદ્ધિ. મરિનપુરાણ, અષ્ટાદશ ૨૪૧-૨૫૨. કાસ્ય [સ. કાસ્ય કાસ્ય] - કામિયા: સં. કાસ્યતાલનો ખડકપ્રયોગ સરખાવે સ. જલ્લનિધિ-નિધિ, સીમન્તોદ્ધવન-સીમંત ઇ. દંડુર-એકે પ્રકારનું ભારે અવાજનું વાદ્ય. કોશકાગ વામન શિવગમ આપ્ટે એની સુપિરવાઘમાં ગણના કરે છે. તાલ-કરતાળ. પટહ-ટાલ જેવું વાદ્ય, ચૂ. પડો. પ્રભૃતિ-વગેરે. ભરત નારદ પ્રોકા-ભરત અને નારદે કહેય ભરત નાટ્યશાસ્ત્રના અને નારદ સંગીતના આચાર્ય મનાય છે. ગાદ્યવેદ-સંગીતશાસ્ત્ર, એ સામવેદનો ઉપવેદ ગણાય છે. શાલિહોત્ર-એ મૂળે અશ્વવિદ્યાના આચાર્યનું નામ છે. તે ઉપરથી અશ્વવિદ્યાને અને અશ્વવિદ્યાના મથને પણ શાલિહોત્ર કહે છે, સરખાવે પિંગલ [બુદ્ધિ પૃષ્ઠ ૪, પક્ષિ ૭ ઉપરની સમજૂતી] સામુદ્રિક-સ્ત્રીપુરુષના શરીર ઉપર ચિહ્ન હોય, તે ઉપરથી તેમના લક્ષણ અને ભવિષ્ય વર્તવાનું શાસ્ત્ર

પૃષ્ઠ ૫૪

૧-૧૭ પત્રચ્છેદ, -પૂર્વે સ્ત્રીઓને કપાળે ચોટવને ભોજપત્ર આદિનું મનોહર આકૃતિનું વિશેષક કિંવા તિલક પુરુષો બનાવતા*. એ બનાવવાની કળાને કામસૂત્ર । ૧।૩।૧૬। મા વાર્ત્યાયને વિશેષકચ્છેદ નામ આપ્યું છે, અને તેનો કામસૂત્રના અગતી ચોમ્હ કળામાં સમાવેશ કર્યો છે. વિશેષકચ્છેદનો કા. સુ ।૩।૪।૪। અને કા સુ ।૫।૪।૧૮। માં પત્રચ્છેદ ચન્દ્રધી વ્યન્દાર કર્યો છે જે સ્ત્રીને ચોતે ચ્દાતો હોય, તેની પ્રીતિ મપાદન કરવાને પુરુષ કર્ણપૂર, આપીડ, તામ્ર્ય તેમ જ

• બુદ્ધિ કા. સુ । ૧।૩।૧૬ । ઉપર જ્યમગચ્છની ટીકા — વિશેષકચ્છેદમિતિ । વિશેષકસ્તિલકો યો સ્લાટે દીક્ષતે । તસ્ય મૂર્જાદિપત્રમયસ્યવેકપ્રકાર ઉદનમેવ ચ્છેદમ્ પત્રચ્છેદમિતિ વક્તવ્યમ્ ।

વિશેષક બેટ મોકલતો. એ વિશેષકની આકૃતિમાં હસદેશણીનું નેદું વગેરે કાઢી પોતાનો અંતર્ગત ભાવ પણ તે અદ્ભુત રીતે પ્રકાશતો; જુઓ. કા. સુ. ૧૫૫/૧૫૬. પુસ્તકકર્મ-સચિત્ર પુસ્તક ગિતારવાની કળા; લલિયાની કળા. ને પુસ્તકકર્મ શબ્દ સ્વારથે ક પ્રત્યય બિભેરાઈ પુસ્તકર્મ ઉપરથી થયેલો સમજિયે, તો તેનો પૂતળાં બનાવવાની કળા એવો અર્થ થાય. ભામત્ર અને જયમંગલ એમક કળા ગણાવે છે, તેમાં પુસ્તકર્મ એટલે પૂતળાં બનાવવાની કળા ગણેલી છે, પરંતુ પુસ્તકકર્મ એટલે લલિયાની કળા નથી ગણી. મળ પણ અહીં સંદિગ્ધ અને ગ્રાંથ જણાય છે. પુસ્તકવ્યાપારે લેખ્યકર્મણિ એમ તેમાં છે. એ પાઠ પુનરુક્તિથી દૂષિત છે. ને પૂતળા બનાવવાની પ્રાચીન કળા એકલી જ કવિને અભિપ્રેત હોય, તો પુસ્તકવ્યાપારે, પુસ્તકર્મણિ કે લેખ્યકર્મણિ એવો પાઠ હોવો નોંધયે. ને લલિયાની કળા જ એકલી અભિપ્રેત હોય, તો પુસ્તકવ્યાપારે કે લેખ્યકર્મણિ પાઠ હોવો નોંધયે. ને ઉભય અભિપ્રેત હોય, તો પુસ્તકવ્યાપારે લેખ્યકર્મણિ અથવા તો પુસ્તકવ્યાપારે લેખ્યકર્મણિ એવો અમલ પાઠ હોવો નોંધયે. લલિયાની કળા એટલે કળાની નવી રીપમાં ગણાવેલી નેવામાં આવે છે. પ્રદ-મોદ્, ખડુ પ્રકારનું. સર્વિ છૂતકલા,-દંડી દશકુમારચરિતમાં છૂત-કલાની સંખ્યા પચીસ આપે છે. જયમંગલ નિર્ણય છૂતની ૫૬૨ અને સહવની પાંચ મળી કુલ વીસ છૂતકલા ગણાવે છે; તે કા. સુ. ૧૧૨/૧૧૬ ની અવ-તરણિકામાં નોંધ લેવા ધીનતી છે. કહી-જાણી લીધી. શકુનશબ્દ પ્રમાણ-પક્ષી [શકુન, સં. શકુનિ] ની બોલીનો ભાવ. પારસી-ગૂઢ સાંદેતિક બોલી. એને સંસ્કૃતમાં સ્લેચ્છિતક કહે છે. એનો જૂનામાં જૂનો પ્રયોગ મ. મા. ૧. ૧૪૭/૨૦-૨૧ માં છે. ત્યાં વારણાવત જતા પાંડવોને દુર્યોધને રચા-વેલા લાક્ષાગૃહ વિશે વિદુર સ્લેચ્છલાપામાં એટલે કે સ્લેચ્છિતકમાં, અર્થાત્ સંસ્કૃતની વિલાપાની પારસીમાં ચેતાવે છે. ત્યારપછી આણક્યે અનં મૂલદેવે યોગ કાટેલા સ્લેચ્છિતકનો નિર્દેશ પૂર્વોક્ત જયમંગલ કામસૂત્રની રીકામાં કરે છે. સ્લેચ્છિતકને મુસલમાનોના અમલમાં પારસી નામ મળ્યું; કેમકે એ જુદા જુદા પ્રકારની સાંદેતિક બોલી તેની કૂચી ન જાણનારા માણસને શરસી જેવી જ અગમ્ય લાગે છે. વિનાયુ [પ્રા. વિગ્ગણ, સં. વિગ્ગણ]-આવડ, જ્ઞાન. ગ્રહ-ગણિત-ન્યોતિય. ગજદંતવ્યાપાર-હાથીદાંતનું કામ. દારુકર્મ-લક્ષ્મકામ. વારણ-વિદ્યા-ધર [વારણ] વગેરે બાંધવાની વિદ્યા, શિલ્પશાસ્ત્ર. આયુર્વેદ-વૈદ્યવિદ્યા, વૈદક. એ ઋગ્વેદનો ઉપવેદ ગણાય છે. લંધન-ઓળંગી જવું [Long jump]. તરણ-તરવું. ધવન-ફાટી જવું [High jump]. આરોહણ-

ઝાડ વગેરે ઉપર ચડી જવું. ઈદમ્મવિકાર-મદુના માયિક દેખાવ. પંક્તિ ૭ મૂળ સાથે મરખાવી 'લઘન, તરણ, ધવન, આરોદણ, ઈદમ્મવિકાર,' એ કલ્પિત પાઠ રચીકાચો છે. ચિત્રમેદ બંધાણુ-ખર્જૂનધ, સમુદ્રપ્રબંધ વગેરે તરેહતરેહના ચિત્રકાવ્ય રચવા તે. નવિનદંડ જમ ધાગિ-એ તેમને કમળના દાડા ધાન્તો હોય તેમ. અખ્યામ-તી-દાઇનો મ્હાવરો. પાનુ-ધૂળ.

૧૮-૨૫ વિરાજિત-શોભિત, ગોલાપમાન. ૩અકુ-૩ડો, ૩પાળો. અહીં ૩પ નામમાં બેમેરાયયો તદ્દિત ૩ પ્રત્યય માસલ, કંસલ, કેનલ પાંચલ વગેરેમાં યોગ્યવક્તા મરચર્થોય લ [લચ્] સાથે અંગધ ધરાવે છે. ત્રિણી-વધની; લુઓ પૃષ્ઠ ૬૧, પંક્તિ ૧૭, હૃતીણી, લુઓ વળી ફાદ. પ્ર. ૧ મટાડલી ૧ ભાતગી [અશ્વની] કડી રજા. હો, ટી, છું વગેરે નો, ની, વં આદિની પેડે સંસ્કૃત તદ્દિત પ્રત્યય તન્નો પરિવાર છે. તાદર્થ્ય પ્રત્યય તળેળ અને સંબંધાર્થ તળેળ વગેરે આપબંધમાં દેખા દે છે, તે પણ એ જ કુટુંબના છે. 'પોતાનું' એવા અર્થના આપણુ [અપ. અપ્પણડ] વિશેષણમાં અને 'આપણે' સર્વનામના સંબંધાર્થ ૩પ આપણો વગેરેમાં એ જૂનો પ્રત્યય જળવાઈ રહ્યો છે. નવા મેવકની પિરિં-જેમ નવો નોકર નોકરી માટે હાજર થાય, તેમ કામદેવ તેની સેવામાં હાજર થયો; અર્થાત્ કામવિકારને અનુકૂળ વય [age of puberty] તે પામ્યો. લક્ષ્મી સાથિં-અહીંથી સાત સહોદિતઓ દ્વારા યૌવનના વિકાસનું મનોહર વર્ણન છે. ચંદ્રાપીડની છાતી [વક્ત્રસ્થલ] વૃદ્ધિ પામી ને તેનું રાજતેજ [લક્ષ્મી] પણ વૃદ્ધિ પામ્યું. તેની સાથળ [બિરુ] ના ભાગ પૂરાયા ને મગાંસંબંધીના મનોરથ પણ પૂર્ણ થયા. તેનો કટિપ્રદેશ [દિહતુ મધ્યભાગ] પાતળો [સૂક્ષ્મ] થયો ને તેના શત્રુનો મમૂદ પણ પાતળો થયો. તેની પૂંઠ [નિતંબ] નો ભાગ મોટો થયો ને તેનાં દાન પણ મોટાં થયા.

૫૪ ૫૫

૧-૪ તેનો દેહ રોમ [ફવાટી] થી છવાયો ને પ્રતાપ [majesty] થી પણ છવાયો. તેના રકંધ [લુન્થિયર] ભારે [પ્રૂદ] થયા ને તેની આગા પણ ભારવાળી [અર્થાત્ જેનો ૩આજ પડે એવી] થઈ. તેનું હૃદય એંબીર થઈ ને તેનો રવર પણ એંબીર [પ્રીદ] થયો. મપાટી [મં. સંગદિગ્ધ]-અંપાદન કરી, પૂરેપૂરી પ્રાપ્ત કરી. સાંપડ મ. [સંપદ] મૂળનું જૂનું પ્રેરકરૂપ.

૫-૨૪ પદાનિ-પાળા, પાવળા. નિવેતુ-તેની ખજર કરી, બસાવક આવેતો જણાવ્યો. પ્રતિદારિ [મં. પ્રતિહાર] - હારપાળો. કશા

મધ્યી તહો નીખી, - કદાચ લેખકદોષ દોષ આખી પકિત વિચારતા 'શીખા' [શીખ્યા] અર્થ લેવાનો છે આવીછ - આપ આવિયે, તમે આવો અકર્તરી [passive] પ્રત્યય 'આ' રૂઢ થના જૂનૂ અકર્તરિ રૂપ આનીછ કર્તગિ [active] વર્નમાન પહંના પુરના બહુવચન તરીકે, અને આચાર્ય બીજા પુરુષના એકવચન તરીકે તથા માનાર્થ બહુવચન તરીકે પ્રચાગ્રા આ ય જણાય છે મનખાવો હિંદી માનાર્થ બહુવચન શાફય ઉપર કહેતા રૂપોને હિંદી આચાર્ય ભવિન્ય એકવચન શાફયે, બહુવચન શાફયો માથે કછ મધ્ય નથી 'નારી તેનૂ નામ સ્વામીના અવગુણ મહિયે [મદનમોહના] એ પમિતમા સહિયે' રૂપ છે, તે પણ ઉપર સમજાવેના હયે પ્રત્યયવાળા રૂપોથી જુદૂ પડે છે એ કર્તગિ વર્નમાન ત્રીજા પુરુષનૂ રૂપ છે ને સર્વજ્ઞ સહિયનૂ રૂપાતર છે સુરમુદરીરામની ઢાળ ૬ ની કહી ૩-૮ મા આ કર્તરિ રૂપ બહુ વાગ વપગયૂ છે એ સામજીભટના સમય સૂધી હયાતી ધરાવતૂ હતૂ ધિરિ-ઉપાત્મ ઇકાગ્ર આગતુક છે વાસ કીધા-વાસ કીધા છતા, જુઓ પૃષ્ઠ ૨૭, પકિત ૯, વૃદ્ધ થયા, પૃષ્ઠ ૬૯, પકિત ૨૧, ટાળ્યા મુખ્ય ભોગવુ જે ગજ - જે ગજમુખ કહેવાય છે, તે ભોગવો વ્યસ્ત પ્રયોગ પારસીકર-પાગસીકરના ધરાનીઓના સન્કૃતમા તદ્વિત મત્વર્થીય પ્રત્યય ર છે, તે નામને લાગી વિશેષણ બનાવે છે, ઉઠા મચર, કચર, મુચર આ તદ્વિત પ્રત્યયનો જૂની ગૂજગતીમા સખધાર્ય ૨ પ્રત્યય જન્યો છે જુઓ પૃષ્ઠ ૬૨, પકિત ૧૫, કામિનીગિ મુખનિ ગહુનિ મીચ્યા બહુન વિકાસિ, જુઓ વગી કાહ જ ૧૪૪૮ પદિરહ એક કજયરી જૂલિ ૧, લાવણમમયકૃત વિમય પ્રબધ, ખડ ૧, કહી ૨૫, હરણુ અધુગ [માર્ગના, સ અચ્ચનૂ માર્ગ] જમણા જાછ, અને મતિસારકૃત શાલિભદ્રરાસ, સહુકોને અચ્ચો દેખણુરો પડો રે મારવાડીનો સખધાર્ય વિકારી પ્રત્યય અને વગ તથા ઉત્કનનો અવિકારી પ્રત્યય જૂની ગૂજગતીના ૨ પ્રત્યયના સમાસબંધી છે માર્ફ, મોર્ફ, તાર્ફ, તોર્ફ, અમાર્ફ, તમાર્ફ વગેરેમા અને તે ઉપરથી થયેલા મારે, તારે, અમારે, તમારે એ રૂપોમા અઘાપિ એ જૂનો પ્રત્યય જળવાઈ રહ્યો છે હિંદી અવિ કારી બેવડો સંબંધાર્ય પ્રત્યય કર જે તુનસીદામજી પુષ્કળ વાપરે છે, તેમાં પણ ક સાથે જ ભજેતો જોષ્યે ઢિયે અયોનિજ-ધોડીનૂ યાન નહિ, માટે નેટ [સ નિષ્ઠિત પ્રા નિષ્ઠિત વિ certain, સરખાવો નિષ્ઠા]-નહી કશણ જણિ અશ્વના તેહનિ-જે ધોડાઓના લક્ષણ જણતા હતા તેમને, અશ્વવિદ્યામા કુરાળ પુરુષોને ઉચ્ચ શ્રવા-સમુદ્ર મંથન કરતા સાત મ્હોનો જે ધોડો નીકળ્યો હતો તે પ્રસિદ્ધ ચૌદ રતન પૈકી એક

૫૭૪ ૫૬

૮-૧૬ અશ્વત્થ એ-માગ પિતાજી આ અશ્વત્થ પામ્યા તે સદ્
ભાગ્ય [સાધાગ્ય] હૃદયિષ્ઠ તા-સમુદ્ર પામે અનેક અશ્વત્થ જતા તેણે એક
જ ઉચ્ચે થવા આપીને ખરેખર ધંદને છેતર્યો અને તેને જોઈ મોહ પામેને
ધંદ પણ છેતરાયો. મૃતિ-વખાણ હેપારવ, હીસાગવ-હણહણાટ બંધ કરી
આનન-તે મોહો જાંચુ કરે છે તેથી જાણે ત્રિભુવન જોળાનનાને તે ધંદજનો
હોય તેમ, અને ખરીથી જોય ખણે છે તેથી પાતાળમા જઈ રહેનાર કરતો
હોય તેમ લાગે છે ધંદાયુધ સમુદ્રમાંથી પ્રગટ્યો હતો, તેથી પાતાળવાસની
ઉત્પ્રેક્ષા યોગ્યતા પામે છે એક [સ ઓક્સ]-વર ચૂકડૂ-ચોકડૂ પનાણ
[પ્રા પળળ, સ પળળ]-ખોગીર ચિત્રનણી-રંગમેરગી કેશવાળી [સ કેશ
અને વાર પુ સમૂહ]-યાળ સ્ત્રીપ્રત્યયના બિમેરાથી મનેલૂશ્પ મગખાવો
દેહી [૫૭૪ ૬, પક્તિ ૨૩] પ્રમાણ-ખરેખર

૧૭-૨૨ અવશ્યમેવ [સ અવશ્યમ્ અને એવ]-અચીત, જરૂર આ
શબ્દ ટૂંકાઈને કવિતામા અશ્વમેવ રૂપમા મળી આવે છે વડના-ધોડી રહ્યા
જે વર નારિ-રથૂનસિરા નામે મહર્ષિ કુશ અને સમિધ લેવા જતા હતા,
ત્યારે તેમણે 'અરે અમને બિગાર, હાડા ખાડામા અમે પડિયે છિયે' એવા
આર્ત બોલ માલત્યા જઈને જુએ છે તો કેટલાક ક્ષીણ શરીરનાળા પુરુષોને
હટકતા જોયા મુનિએ તેમને પૂછ્યું તમે ગણે છે ? તેઓએ જવાબ દીધો,
અમે તારા પિત્રીઓ છિયે, તે પિંડ આપના પુત્ર બિપન્ન થો નહિ, તેથી
અમારે પુત્રામા નગકમા પડવા વારો આવ્યો છે એ સાલગીને મહર્ષિને
પુત્રોત્પત્તિની સ્ત્રીવટ પેડી તે વખતે ત્યાં થઈને ગલા જતી હતી તેને તેમણે
કહ્યું કે ખારી સાથે ઘર માડ તેણે નમ્રતાથી ઉત્તર વાળ્યો-જેવી મહર્ષિની
આજ્ઞા પરત્વે આપ જરા બોલશે હું દેવકાર્યે નીકળી છૂં તે કરીને સત્વર
પાછી આવૂ છૂં એ રીતે સંકેત કરીને તે ગઈ પણ વખતમર આવી નહિ
તેથી મહર્ષિએ કોપાયમાન થઈ શાપ દીધો તેને ક્ષીણે મૃતિકાવતીના રાગ
શતધ્વનનાં ત્યાં ધોડી થઈને તેને ધણો કાળ રહેવું પડ્યું ધોડું [સ ઘોટક,
પ્રા ઘોટક]-આ શબ્દ તામિલ ગુરંમ કે ગુરંમ ઉપરથી થયો છે એમ
કેટલાક માને છે.

૫૭૫ ૫૭

૧-૧૪ સત-પ્રસિદ્ધ રાજવશીઓના રામા ગાનાર માગધ-વશની
કીર્તિ ગાનાર બદી-સ્તુતિપાઠક વગેરે ગોસિ-નયમા થઈ ગયેના પુરુષોની

ખ્યાતિ ગાય છે. દીસિ અતિ પ્રકાશ-તેનો પ્રકાશ બહુ જણાય છે, તે છત્ર ચમકારા કરે છે. ક્રમિ-રહેતે રહેને, ધીરિ. દેહવંત જમ કામ-કામ અનંગ છે તે જાણે દેહ ધારણ કરીને આવ્યો હોય, તેવો તે દેખાતો હતો. વિડંબિ છિ- [કાંતિએ] લજવે છે. કુમાર ચંદ્રાપીડની સરખામણીમા કુમાર કાર્તિકેય છ મહેને લીધે વરવા-લજમણા લાગે છે. અંજલી કરી નિ-હાય જોડીને. અજ્ઞાતિ પુ. મા સ્ત્રીપ્રત્યય જિમેરાયાથી 'અંજલી સ્ત્રી.' માં અંત્યસ્વર દીર્ઘ થયો છે. પ્રાણી-મનુષ્યપ્રાણી, મનુષ્યો. નગર જાણી હપિ' સોચન-રાજ્યનો ધણી [સ્વામિ] આવનો જોઈ રાજધાની [નગર] ના નેત્રો જાણે દરખે છે. સર્વ સ્થળે બારી અને ગટારીના બારણા ફરોફ્ટ બંધ છે, તેમાં નેત્ર-વિકાસનો ઉપચાર છે.

૧૫-૨૫ અધ [સ. અર્ધ, પ્રા. અર્ધ]-અર્ધો. વીણી-વેણી, કટિ મેખલાનુ વિભાગ-કેડે મણિમેખળાનો કડકે જ વળગી રહ્યો હતો. વિખરાણું-વેરાયાં. અકર્તરિ [prative] પરોક્ષ ભૂત કૃદતના સંસ્કૃત જ્ઞાન પ્રત્યય ઉપરથી ગૂજરાતી અકર્તરિ ભૂત વિકારી પ્રત્યય આણો વગેરે થયેલ છે. જ્ઞાન પ્રત્યય લાગતાં સંસ્કૃતમા ધાતુ દ્વિર્ભાવ પામે છે; પરંતુ ગૂજરાતીમાં દ્વિર્ભાવ વગર મૂળને આણો વગેરે પ્રત્યય લાગે છે. સિંધીમા પણ આ જ્ઞાન પ્રત્યય ગૂજરાતીની પેઠે જતરી આવ્યો છે. ગૂજરાતી મૂળ વિખર વિખેર અને વેર સં. વિકૃ, વિકિર્ ઉપરથી નીપળ્યાં છે. વિખર-વિખેર સાથે બેકલ-બેકલ, બખડ-બખેડ, બેકર-બેકર, બખળ-બખેળ વગેરે સરખાવો. ગ્રેરક રૂપોમાં જે એકાર છે, તે આકારનો સ્વરસક્રમથી નીપજેલો આદેશ છે; જુઓ બખડ બખેડ જેવાં બેવડાં રૂપ. પિહિર [સં. પરિવ્રજા પ્રા. પરિહ, પહિર], -આ ક્રિયાપદનો યૌગિક અર્થ વસ્ત્ર ધારણ કરવાં એવો છે; ગૂજરાતીમાં તે વિસ્તાર પામી આભૂષણના સંગ્રહમાં પણ વપરાય છે. ચીર છટિ-ઓઢેલું વસ્ત્ર પડી જાય છે.

૫૪ ૫૮

૧-૧૭ વારુણી-મદિરા, દારૂ. અધવચિ અવ્ય. [મં. અધવન પું. + ઘર્મન પું., અપ. અધવિચ્ચિ]-મારગમાં, વચમાં; પથાંપડેલ. ૨ મારગતિ પ્રતિનિરૂત્તઃ। પ્રતિ. દસ. ૧૬૧, ગુ. વચમાં. ૭૮ શનલિની માં પદ્મસરોવરની અને સ્ત્રીનાં મુખમાં કર સોપાન છે. [મણિ] નાં પગથિયે [સોપાન] મુંઝરી છે, અચુકતી હોય એમ લાગે છે. પ્રાસાદ-દારૂ.

ઈંદુ કોડિ-કરોડો અદ્ર. વદનવિવમિત-સ્ત્રીઓનાં મુખના ઝબકારાને લીધે. ચરણિ કરી નિન્-તામ લગાવેલા અળતાના પગલા પડે છે, તેને લીધે ભૂમિ પલ્લવમય બન્યાની ઉત્પ્રેક્ષા છે, જુઓ મૂળ સાલક્ષ્મ્યદક્ષિણાસૈ પલ્લવમયમિત્ત ક્ષિતિતલમ્ । આલરણુનિ મધુખિ કરીન્-ધરેણુના રત્નોના કિંગ્ણો[મધુખ]ને લીધે અંતરિયાળ મેઘધનુષના આકાર થાય છે, એમ વાદ વદતી આપ-તેઓ પોતે [આપ] આ રીતે એકબીજા પ્રત્યે કહે છે, જુઓ પ્રેમાનંદકૂત સુદામાચરિત્ર, કકત્તુ ૧૨, કઠી ૧૩, નિંદા કરવા લાગ્યો આપ. આપ સ. શાત્મન્ ઉપરથી થયેલ જૂનું મ્વાર્થ સર્વનામ છે. તે વિદ્યમાન મ્વાર્થ મર્નનામ આપણુ માથે મર્નધ ધરાવે છે. જુઓ પૃષ્ઠ ૮, પક્ષિ ૬, આપણુ ઉપગની સમજૂતી.

૨૦-૨૪ ઉન્મત્તે-મદભરેલી । ‘સુચિ’ આચાર્ય ખીજ પુરુષનું એક-વચન છે. હૈ. વ્યા. ૧૮૪૧૭૩-૪૧ થી આચાર્ય ખીજ પુરુષ એકવચનના પ્રાકૃતમા હિ અને સુ પ્રત્યય વિહિત છે. તે બદલ હૈ. વ્યા. ૧૮૪૩૮૭ થી અપ-ભ્રશમા હિ, હ, ડ ને એ પ્રત્યયો થાય છે પ્રાકૃતમા બહુવચનનો પ્રત્યય હ છે, જુઓ હૈ. વ્યા. ૧૮૪૧૭૬. વાગ્તરિક રીતે તે વર્તમાન ખીજ પુરુષ બહુ-વચનનો પ્રત્યય છે, જુઓ હૈ. વ્યા. ૧૮૪૧૪૩૧. જૂની ગૂજરાતીમા અપર્ણ-શનો હ પ્રત્યય ગિતરી આવ્યો. જૂની મરાઠીમા નાસિક્યવિધાનવાળો એ પ્રત્યય જોવામા આવે છે, ઉદા પાવે (૫ પામ) મધ્યકાલીન હિંદીમા હિ ટકી રહ્યો છે. સિંધીમા ડ પ્રત્યય ગિતરી આવ્યો છે, ઉદા મારડ [તું માર]. અપર્ણશમા આચાર્ય ખીજ પુરુષ બહુવચનનું ૩૫ તે વર્તમાનનું ૩૫ છે, તેથી રીતે તેમાથી થયેલી દેશી લાપાઓમા પણ જૂના વર્તમાન ખીજ પુરુષ બહુવચનનું ૩૫ જૂના આચાર્યમા વપરાય છે હિંદી પંજાબી સિંધી અને ગૂજરાતીમા તેનો પ્રત્યય ઓ છે તે જુના વર્તમાનના પ્રત્યયમાથી જ બેપળ્યો છે. મરાઠીમા આ પ્રત્યય છે, તે વર્તમાનના આ સાથે મર્નધ ધરાવે છે ઉત્કલી ખંગાળીમા અ [ઉચ્ચાઝ ઓ] છે, તે પણ વર્તમાનના પ્રત્યયની પ્રસૂતિ છે. મધ્યકાલીન હિંદીમા હુ પ્રત્યય જોવામા આવે છે, તે વર્તમાન પ્રાકૃત અપર્ણશમા હ પ્રત્યયની વિવૃત્તિ છે, ગિહિલી, -વેનના વગગાડના કારણથી થાય છે એ સમજીથી સ ગ્રદ્ધ [=જૂત, પિગાય] ઉપરથી જૂની ગૂજરાતીમા ગિહિલું શબ્દ થયો છે, જેનું વર્તમાન ૩૫ થેલૂ છે ક્ય-વાળ ચદ્રલેખાઈ ચકિત થન્-“અરે તૂ કેમ આમ વિમ્મયથી લાન જૂની ચદ્રલેખાની સથે આખડી પડે છે, અર્થાત્ તૂ એ પડે છે ને આ તારી ચદ્રલેખા પણ પડે

છે ? અરે મૂઠ ! તને ખબર છે ? લેઈ લે એ." ચંદ્રલેખા કપાળે ધારણ કરવાનું આબૂપણ છે. ચંદ્રલેખાઈ સાહચર્યોર્થ તૃતીયા છે. ઉપહારક્રમ ક્રિયા-ચોક પૂરવાને તે હાથમા ફૂલ લીધાં હતાં તે દર્શન કરવાની તારી લોહપતામાં, ચંદ્ર, વેરાઈ ગયાં ! શોભા આરંભ અનેક આકારમાં ફૂલ ગોઠવે છે ને ચોક પૂરે છે તે ઉપહારક્રમ. મદનાધે મનિ રિથર-અરે કામથી આંધળા બનેલી ! મન જરા ઠેકણે રાખી આ તારી નીચી જાતરી પડેલી કદિમેખળાની સેર [દામ] તૂ જાચી ચડાવ.

પૃષ્ઠ ૫૬

૧-૨૫ લોભે-જેને દર્શનની તાલાવેલી લાગી છે એવી ! લીલાગતિ મહુ-ધીમી ચાલે ચાલ. યૌવનમાતી-જેબનના મદ્યી મસ્ત. મલપતી [સં. ફૂલ ; પ્રા. મદ લીલા કરવી. મલ્હણ લીલા.]-મ્હાલતી; સરખાવો મ્હાલવું, મ્હાલામ્હાલ. સૂની-દેવાસૂની, ભાન વગરની. સં. કન્યહૃદયનો ખંડપ્રયોગ. સરખાવો સં. સીમન્તોદયન-સીમેત, સિદ્ધાર્થ-સિદ્ધ. નીલજ [સં. નિર્લજ્જ]-લાજ વગરની ! પિદિરણું-કટિવસ્ત્ર. અલગી રહિ-આઘી રહે. અમંગુષ્ટ-જોઈ જોઈ ન ધરાનારી ! કુતૂહલિની-જોવાના કાંચી ભરેલી. ચિત્તવુ-વિચાર કર, સંભાળ. ફલિલિ-અગવડથી, અગવડ વેડીને; ૩૫ બાબત લુઓ પૃષ્ઠ ૨૩, પંક્તિ ૨૨ ઉપરની સમજૂતી. પધોધરિ પીડી ધણું-તારી છાતીના ભારથી હું બહુ દુખાઈ ગઈ છું. ગૂબ [સં. ગવાલ]-ગોખ. પ્રીતિ થઈ અમાન-કામથી બેભાન બની. કામજવરે મુગધે પીડી-અરે આંદોલી ! તને કામજવર ચડી આવ્યો છે, તારા હૃદયમાં પ્રેમ [રંગ] પ્રગટ્યો છે. લાકુ એ, મુગલોચની-તારું શરીર રોમાંચિત બન્યું છે, તે તું, અરે મુગના જેવા ચંચળ નેત્રવાળી, જરા લાંક. ઊપાય [અપ. ઉપાદય, સં. ઉત્પાદિત:]-ઉત્પન્ન થયો છે, પ્રગટ્યો છે. ઊપાય નીપાય કવિતામાં મળી આવે છે. થું કરિ મોડામોડિ-શા માટે કેડ આમ મરડે છે ને તેમ મરડે છે ? ચલિતે-ચલિત ચિતની, ચળેલી ! સ. ચલિતચિત્ત ઉપરથી ચળ્યું વિશેષણ નીપળ્યું. એ ખંડપ્રયોગ ઉપરથી નામધાતુની પ્રક્રિયાથી ચળ મૂળ થયું. તેના ઉપરથી શુદ્ધ સ્વરૂપ વાપરવાના પ્રયાસમાં ચલિત વિશેષણ ધડાચું જણાય છે. આહો અંબોહ મ છોડિ-બાહુમૂળ દર્શાવવાની આ કામચેષ્ટા છે.

પૃષ્ઠ ૬૦

૪-૨૨ ગ્રંથિ-મનમાં ગાંઠ વાળવી તે, નિશ્ચય, દંડ આગ્રહ. વાહી-છેતરી. વામ [સં. વામા]-સ્ત્રી ! એહનિ નિરખિ ન કા ચ ?-કાણે વાંકે એને

ન જુએ, જોવાને ન લક્ષ્યાય ? શેઠરુ [સં. શેલર]-શિખાએ વીંટેલો હાર. મધ્ય નાયક રક્ત હાર માંહિ-ગોતીની માળામાં માણેકનો રાતો મેર [મધ્ય નાયક] છે તે યૌવનમાં રાગ ને હૃદયે પ્રવેશ કરે છે તેનો શેષ ભાગ જાણે બહાર રહ્યો હોય એમ લાગે છે. રાગ-(૧) આસક્તિ, પ્રેમવિકાર; (૨) રતાશ. સંસ્કૃતમાં નાયકનો મધ્યમણિ એવો અર્થ થાય છે, તે જોતાં મધ્ય શબ્દ વધારા પડતો જણાય છે. તે અનુપ્રયો નાયક શબ્દ સમજાવવાને અર્થે છે એમ ગણી નિર્વાહ કરવો. જાણી જપા માંહિ કુંદ-ઓઠના વિશે જાણ [જપા] ની અને દંતના વિશે કુંદની ઉપેક્ષા છે. તેટલા માટે 'દીઠા ઓઠે દંત દીપતા ?' એમ વાંચવાની જરૂર છે. અન્યથા ન્યૂનપત્તન દોષ પ્રગટે છે. કૃતસિ-વાળા ઉપર. અશ્વ પુરા આઘાત-ઘોડાની ખરીના પડવાથી; કરણાર્થ પ્રત્યય હુમ્. છુર પું. ઉપરથી સ્ત્રીપ્રત્યય આ ઉમેર્યાથી જૂની ગૂજરાતીમાં પુરા શબ્દ થયો છે; સરખાવો સં. કાર્ય પું. ઉપરથી કાયા વગેરે. હાલની ગૂજરાતીમાં સ્ત્રીપ્રત્યય ઉમેરી આપણે ખરી શબ્દ બનાવ્યો છે. બલાહક હુંછન કરી વસ્ત્રાચલિ કરિવાત-તે રજા લ્હોઈ નાંખી ફરી નવી રજા ન ચોટે એટલા માટે બલાહક વસ્ત્રના છેડા વડે વા નાંખે છે. પ્રાકૃત ધાતુ જ્ઞઞ ઉપરથી ગૂજરાતી મૂળ જૂછ અને નામ હુંછન થયેલ છે. કોર્મલ અંગુલિ રક્ત-જેની આંગળીઓ મુકુમાર અને રાતી છે. લીલા લિહિર આમકન-રમત અને લહેરની વૃત્તિથી, રમતમાં અને લહેરમાં. પરિવાર-કુટુંબ, અર્થાત્ રાજકુટુંબ [પણ ધન્ય]. પરિવારનો અર્થ દાસદાસી પણ થાય છે. તે અર્થ લેધ્યે, તો 'બીજી બધી સ્ત્રીઓ [અવર-સવિ] વિલામવતીની દાસીઓ ગણવી' એવો અર્થ થાય. એવ [સં. ક્ષિપ્ર] -તતકાળ

૪૫ ૬૧

૩-૨૩ ઊપત્ત [સં. ઉત્પન્ન; ગ્રા. ઉત્પન્નો]-ઊપજ્યો, પ્રગટ્યો. સરખાવો નીપન્યો [સં. નિષ્પન્ન:]. મુંદર વિવિધ પ્રકારિ-અનેક રીતે મનોદર. લાજાધ-જૂજેલી ડાંગર વડે. આ શબ્દ લાજાહોમ એ સમામમાં માત્ર જોવામાં આવે છે. સંસ્કૃત લાજ પુ. માં સ્ત્રીપ્રત્યય આ ઉમેરાવાથી ગૂજરાતી લાજ શબ્દ થયો છે; સરખાવો સંસ્કૃત કાય પુ.-કાયા, પલ્લ-પંખા. નર્મદાપમાં લાજાં રૂપ નપુંસક લિંગે આપેલું છે. સંગિ-સુવરાજની સાથે. અનેકિ ગજની-રાજદારની સમૃદ્ધિ વર્ણવી છે. ઉદાત્ત અલંકાર. કરિ-હાથમાં. ઉદરુ કર-ઊભો કડાઉ પોંચો; સંસ્કૃત ઋજ ઉપરથી ઊતરી આવી ગદરૂ શબ્દ ગજૂ, ગધૂ સાથે સગપણ ધરાવે છે. પલાય [સં. પરાજય, પલાય]-જન્ય છે

આકાર દૂંકાઈ ગૂંજાતી મૂળ પળ એના ઉપરથી જન્મ્યું છે. આશ્રિ-આશરે; સરખાવે સં. ભતિશય, જૂ. ચૂ. અતિશિ. અશ્વશાળા શબ્દે સમગ્ર ઘોડાર અને સ્થાન શબ્દે પ્રત્યેક ઘોડાને બાંધવાનું દેકાડું દિવા દાણ, એવો બેદ સમજવાનો છે. દસ્તીબી-દાથીઓની; જુઓ પૃષ્ઠ ૫૭, પંક્તિ ૧૮, વિળી ઉપરની સમજૂતી. આયુષ્યશાળા-દયિષારના સંગ્રહનું સ્થાન. દીડાશ્રેણ-ગાગતી અંદરનો નકલી ડુંગર. વાપી-કુડ. દીર્ઘિકા-વાવ. શુભતોષ-મુંદર પાણી [તોય]-વાળી. નાદ મુંદગ-પખાજના અવાજ; અહીં સંબંધાર્થ પ્રત્યય હુમ છે. તાલ-તાળ. હરતકમેદ તાંડવ-ભિન્નભિન્ન દાથના અભિનયવાળું તાંડવ નૃત્ત. ધર્માધિકારી-આધાધીશ. ધર્મચર્ચા-ધર્મશાસ્ત્ર [Hindu Law] ની ચર્ચા, રમૂતિના કામદાની ચર્ચા.

પૃષ્ઠ ૬૨

૧-૧૩ દુરોદર-જૂત, જૂમટું. પ્રકાશ-ખુલ્લી રીતે, છાની હુઆઇ વગર. અભ્યાસ કારણિ-અવરા સાઈ. શ્રમ [સં. ધમ]-કસરત. તત્તુનાં કર્મ-અંત-કસરતના દાવ. કાવ્યગોષ્ઠી-કાવ્યશાસ્ત્રની ચર્ચા. પ્રવેશિકા પરિબંધ-સમસ્યા બાંધવી તે. શિખેડી-ભોર. પિક-ક્રોચલ. સારિકા-મેના. સંબંધ-બાબત, પ્રસંગ. મેય-ધેટો. કપિજલ-તીતર. લાવક-તીતરની જાતનું ખરેર [વગર] પક્ષી. કાંઈ-હંસ. હારીત-હરિયલ પક્ષી. કીડા કંદુક પાંચાલી-દડા [કંદુક]ની, દાંગલી [પાંચાલી]ની અને ઝડપઅંધ [લોચ] ચાલતા [વડમાન] દાંગલે હોંચવાની કીડા. ખાલક ખડુ રમિ છિ-મૂળ સાથે સરખાવી ખાલિકા પાંદ લીધો છે; જુઓ કાદ. ૧ ચાલિકાજનપ્રસ્તુતવન્દુકપાચાલિકાકીટન. ૨૫૨-મુંદર, ચગકનું. આકાશ જિડયાં પારાપત-કખતરને જિડાડે છે, પાછાં બોલાવે છે, અને તે જમીન ઉપર અનેક પ્રકારની ભતિથી જિતરે છે, તેનો અહીં નિર્દેશ છે. પારાપત-કખતર, પારિવાં. આશ્વાન-પાછાં બોલાવવાં તે. અવતીપાત-આકાશથી ભોંચ જિતરવાં તે.

૧૬-૨૨ દાસી દાસ પ્રણામ કરતિ ધરતિ-સતિ સત્તમી નામે ખંડોક્તિ છે; જુઓ પૃષ્ઠ ૨, પંક્તિ ૧૩, 'જે રાજા પૃથ્વી અ પાલતિ' ઉપરની સમ-જૂતી. ચમર દાલતી રહી-ચમર દાળતી સતી અટકી, ચમર દાળતાં અટકીને; જુઓ બાલચુકૃત બાગવત દશમ સ્કંધ, ૬૦, આબ્યાં જાણુશે, તે પીતો રહેશે.

પૃષ્ઠ ૬૩

૧-૧૨ નિધ-ઉત્તરકાલીન 'નિ' નું પૂર્વરૂપ છે. એ પૂર્વકાલીન 'નધ', 'અનધ' રૂપો યાદ દેવરાવે છે. એમાં અંત્ય ઇકારને લીધે ઉપાંતમાં 'ધ' પ્રક્ષિપ્ત

ખનેલ છે. જુઓ પૃષ્ઠ ૬, પંક્તિ ૪, ૨૮વિધ ઉપરની અને પૃષ્ઠ ૧૨, પંક્તિ ૨૧, મદિઈ ઉપરની સમજૂતી. વિશાળ ઉત્તમ-અત્યંત ઉત્તમ. જરૂર પ્રવ્રજિકા-સસાર ત્યાગ કરી બેખ લીધેલી વૃદ્ધ જાઈઓ. અતુર-પોતાના કાર્યમાં કુશળ, દક્ષ. પુષ્પ કરિ-દુકૃષ્ઠ-ઢાંધના હાથમાં [કરિ] ફૂલ છે [તે એ ચૂંચે છે]; ઢાંધના હાથમાં રેશમી સાડી [દુકૃષ્ઠ] છે જુઓ મૃગ વસનામળકુસુમ.....મૃદ્ધાર-ધારિણાદ્રનાલનેનોપાસ્યમાનામ્. ખીડી કરિ કરી-હાથવતી ખીડૂં વાળીને પાન [તાખડ] ખવરાવે છે. જલભગાર-પાણીની ઝારી. પ્રસ્નવ-પાન્હો. મરતકનૂ આધાણુ કરી નિ-માય સૂંઘીને. આ ક્રિયા વાત્સલ્યસૂચક છે. પૂછે કુશલી ખેમ-‘વત્સ! તૂ આરોગ્યવાન અને સુખી છે?’ એમ પૂછે છે. કુશલી [સં. કુશલ ન. આરોગ્ય, નન્ન]-તનુદુરસ્ત. ખેમ [સં. શેમ વિ.]-સુખી. પ્રેમપૂરિત અંગ-જેના શરીરમાં પ્રેમ માતો ન હોતો. મેહેલ્યુ-ભણુવા મેર્યો. તાપ-સંતાપ, ચિંતા. ઘાઠિ [દિહાડિની વિકાસ]-દિવમે. પ્રસાદ-મહેર, આશીશ.

પૃષ્ઠ ૬૪

૧-૨૩ નિરખીધ-અમે નિરખિયે, ૬ નિરખૂ, ક્ષણુ એક ખીસી.-ક્ષણુ ૩૫ સંસ્કૃત દ્વિતીયાન્ એકવચન ક્ષણમ્ યાદ દેવરાવે છે. વધાવિયુ-મોતી વગેરે કીમતી વસ્તુએ વધાવ્યો. રાજદંઅર અનેકિ-અનેક રાજકુંવરના રસાલા [પરિવાર] સાથે ગયો. અજિરદારિ-આમણામાં, ખારણા આમળ જોડ-જોડે; જા. ગૂ. જોડિનૂ ખીજાં ૩૫. પ્રકાશ-ખુદી રીતે, ભરી કચેરીમાં. અલિંગન દિધ સુત સહિત-શુકનાસ અદ્રાપીડને બેઠે છે તે સાથે પોતાના પુત્ર વૈશપાય-નને બેઠે છે.

પૃષ્ઠ ૬૫

૧-૧૧ સાચવ્યા જે ધર્મ જે મત પાળ્યા, મરખાવો ધર્મ નિયમ. ત્રેલો-કચરતન-ત્રણે લોકમાં રતન૩૫, સર્વશિરોમણિ. કિહા ૩૫ વય યૌવન...કિહા વિદ્યા ભણિયું-અહા શૂ તાડ ૩૫, શૂ તાઈ યૌવન છે! અને શી તૂ વિદ્યા ભણ્યો છે, અર્થાત્ શી તારી વિદ્યા છે! વવરાણી-કઠાઈ, છેતરાઈ. ચૂજરાતી મળ ‘વ્હા’નું અકર્નરિ [prassāṇe] જૂતકાળનું ૩૫ છે, જુઓ પૃષ્ઠ ૫૭, પંક્તિ ૨૨, વિખરાણાં ઉપરની સમજૂતી. ન્હા મળને પ્રેરક પ્રત્યય આવ લખાડિયે ઝિયે તે પ્રસંગે મળનો અંત્ય આકાર દૂકાઈ અકાર યાવ છે ને પ્રકૃતિ પ્રત્યયના પાસપાસે આવેલા સ્વરો નોખા જોલવા ઠીક પડે એટલા માટે ક્ષેપક વ ને રૂબેરી જેમ ન્હવગવ૩૫ કરિયે ઝિયે, તેમ આણો વગેરે

પ્રત્યય લાગતાં વ્હા મૂળ ઉપરથી વ્હવરાણો વગેરે રૂપ થાય છે. જુઓ
 કાન્દ. પ્ર. ૧૧૨૨૮૮ દેવરાઈ [દેવાય છે]. સરખાવો વળી વિગ્નપુર વિસ-
 નગર તરફના પ્રાંતિક પ્રયોગ જવરાય વગેરે. ધરી પરતક્ષ દેહ-દેહ ધરી
 સહ જુઓ તેમ [પરતક્ષ] તારી પત્ની થઈ ન રહે નો. આગ-યા દેહ-
 ચંદ્રાંપીડે ગાંધવાની આગ્રા માગી તે આપી. વિવેકિ-કુંકુમવિશેષન વસ્ત્રાલંકાર
 વગેરેથી સત્કાર કરી; જુઓ મૂળ દ્વયમામમરણવસનકુહૂકમાત્રરાગાદિભિરભ્યર્ચ્ય,
 અંત:પુર માહિ ગયુ, -અહીં મૂળમા અન્ત:પુર પ્રવિશ્ય એવો પાઠ છે. ભાલણે
 તે જ પાઠ લીધો હોય, તો અનુવાદ તેને અનુસરતો છે. પરંતુ અન્ત પુર નો
 અર્થ રણુવાસ છે; જુઓ અમરકોશ ૧૨૨૧૧૧ હ્રયગાર મુમુજામન્ત:પુરં દયાદ-
 ઘરોષ્ઠનમ્ ૧. રણુવાસ રાજવંશીનો જ કહેવાય, ખીજનો નહિ; એ જોતાં
 મૂળમાં પાઠ ભ્રષ્ટ થયો લાગે છે. બાણભટ્ટે માત્ર અન્ત: પ્રવિશ્ય લખ્યું હશે.
 જો આ દૂકો શુદ્ધ પાઠ ભાલણે મળ્યો હોય, તો એ 'અંત:પુર માહિ ગયુ'
 એમ લખે નહિ. કદાચ એણે 'અત:પર માહિ ગયુ' લખ્યું હોય ને
 પાછળથી 'અત:પર' નું 'અંત:પુર' થઈ ગયું હોય. અત:પર-તે પછી.
 માહિ-માંહેલા ખંડમાં.

૧૨-૨૫ શ્રીમંડપ-ભોંતર મુશ્કાકાતં દીવાનખાનું, શયન સ્થાનક-પંક્તિ
 ૨૨ માં કહેલું 'શયનાગાર', સવાનો મહેલ. ગૂઢ સુરક્ષિત. પ્રીતિ કરી પ્રવેશ-પ્રીતિ
 સાથે જાતે જઈને. અતિક્રમ્ય-ગાળ્યો; કિલકિલિ [સં. કલ્ ૧ આ. અવાજ
 કરવો]-અરકુટ શબ્દ કરે છે: સરખાવો સં. કિલકિલા અને તે ઉપરથી થયેલો
 નામધ્રાતુ. પક્ષવયાન-કૂંપળવર્ણી, કૂંપળ જેવી. દીપિકા-દીવા. બાહુ બેદ-
 અનેક આકારમા ગોઠવેલ. દીપિકા-મશાલ. એના ઉપરથી થયેલો દીવી શબ્દ
 ક્રમમાં મશાલના અર્થમા હાલ પણ વપરાય છે. સભા-રાજસભામાં.
 તૂર-યાદિત્ર; સરખાવો મૂળરાતી તરી. એ લોક સારંગી રાવણુદત્તો વગેરે
 વગાડે છે ને ટેકના આશ્રિત છે. સરખાવો વળી સં. તૂર્ય, તોર્યન્નિક વગેરે.
 સામાન્ય ઉપરથી વિશેષ અર્થ થઈ સંસ્કૃત તૂર, તૂર્ય અને મૂળરાતીમાં તૂરાઈ
 શબ્દો નીપળ્યા છે. શયનાગાર-સવાનો મહેલ. અવસાન-છેડો. નિશા થઈ
 અવસાન-રાત્રિ પૂરી થઈ. પ્રાતિ-સવારે. સં. પ્રાતર્ શબ્દ અન્યથ છે. દંત્રા-
 વમ-દાંત'સાફ કરવા તે, દાંતણ.

પૃષ્ઠ ૬૬

૧-૧૫ ઉદ્યાન-આ શબ્દ અહીં 'વન' ના અર્થમાં વાપર્યો છે; જુઓ
 પંક્તિ ૫. એથી બિલકું પ્રમદવનમાં વન ઉદ્યાનવાચક છે. નિપાદ-જંગલમાં
 વસનારી એક પુરાણી અનાર્થ જાતના લોક. વાગુરજલ [સં. વાગુરા જાળ; જાલ

ન જયો]-અંગનો જયો વાગુરા વડે શિકાર કરનાગ વાગુરિક, તે ઉપરથી
 યયેલો વાગરી સખ્દ મૂજરાતીમા જ્વલિતાયક જ-યો છે મજ્જ્યમેના સાયિ,-
 મૂળમા बहुगजतुरगपदातिपरिस्त છે, તે જોતા 'રથ ને ઝ્યાને 'તુરગ' વાચનાની
 જરૂર છે, શિકારમા આડે વગડે ખાડા ટેકગ ને ઝાડીમા રથ અઝ્યાને છે
 અને તુરગ આવરથક છે ટકારવ [સ ટ્ઢાર]-પણુજનો ધોગ, રારભ-
 એક વનચર પશુ ઇમરકોસની મહેશ્વરકૃત ઇમરવિવેક ટીકામા શરમો લઢીસરા
 इति प्रसिद्ध [मृग] એમ કહ્યું છે નૃપના-નગમની સાકળ ખનખન કરિ-
 ખણખણે છે ખનખન સસ્કૃત નામધાતુ ચળરાળાયતે ઉપરથી યયો છે, જે
 સ કળ્ ઉપરથી યએન છે આતપ વારણુ-તડમ રોકાને,
 અહીં 'વારણુ' જૂનો હેતવર્થ કૃદત છે સરખાવો સામળકૃત
 ભદ્રા ભામિની પહેરણુ [પરપ ૬૦૫] બેસણુ [૬૭૦] રીઝાનણુ
 [૬૮૫], રહેઆડણુ [૮૭૫] જુઓ હે જ્યો ૧૮૧૪૪૪૧૧ ધૂસર-
 જૂખરો વિવિધ કુસુમ રેણુધ ધૂસર,-મળ સાથે સરખાવી અને ઉપત્તિ વિચારી
 'નતાધ'ને રથાને રેણુધ વાચું છૂ રાજકુમાર ફૂનની રજથી છનાયો હતો,
 વનવેલીએ નહિ વસત ઋતુમા પુખ્તો ખીલે છે ને તેની રજ જડે છે, તેથી
 અહીં વનવેલીએના ફૂનની રજથી છનાયના રાજકુમારના વિશે વસતની ઉત્પ્રેક્ષા
 કરી છે લમત શોભતા મલ્લિપ-જગલી પાડો, લેસો ઇરમ [સ ફુરજ]-
 હરણુ વેધિયુ-વધી નાખ્યો એને પ્રત્યક્ષ મ વેષ નામ સાથે અને પરપરાએ
 મ વ્યધ્ [મૂ વધ્] ધાતુ માથે સ ૧૫ છે

૧૬-૨૪ વૉજણિ [સ વ્યજન]-વીજણો નામ અને વૉજ, ઉજ
 મિયાપદ સ વિનમજ્ [જ્યૂ]ઉપરથી થયા છે વૉજણિ નાખી કાય-વીમામે
 લીધા ખાડ [વિશ્રમી] કારે પાણી પીધુ જતા (જલપાનથી) સેવકોએ પખા વડે
 પનન નાખી તેજ સુદર અમ પરસેવાથી મુક્ત કરૂ જલપાનથી [જલપાને
 દિપત,જલપાને મૂત] એ પ્રયોગમા થી સત્તાવચક છે જુઓ પૃષ્ઠ ૩૪, પકિત
 ૨૧, અમથી ઉપરની સમજૂતી જુઓ વગી પૃષ્ઠ ૨૪, પકિત ૨, શ્રાત થકા,
 અને પૃષ્ઠ ૨૯, પકિત ૨૮, નીડ થકુ ઉપરની સમજૂતી સગખાવો વિમન પ્રમધ,
 ખડ ૩, તુઝ ૫૫, ન દતિ દેનથી, અને ખડ ૪, તુક ૩૧, નવિ સીઘર્ધ વિદ્યા
 થકન રજત-૩૫ જન-જિહા જલ, જલ, જ્યાહ, એ સૌ 'જ્યા' ના
 પૂર્વરૂપો છે હેમપીદિ-સોનાને ખાજકે દેનાર્યન દેવની ધૂમ [અર્યન] લક્ષ્ય-
 ખાવાને માટે તૈયાર કરેના પદાર્થ જોજન કયા-ખાધા ગ્રાહુ-મિષ્ટ,સ્વાદિષ્ઠ
 ઉત્તમ અન્ન-સગસ વાનીઓ કરી અ નિ-સમધાય અવ્યય કૃદતના ઈ અને
 ઈને એમ બે પ્રત્યય કહેનાય છે તેમાના ખીજ પ્રત્યય 'ઈ'ને 'મા' 'ને' વાગત

વિક રીતે ક્ષેપક છે. આ વાત, કરી અને નિ એ એની વચ્ચે પાદપૂરાણાર્થ અ અવ્યય આવ્યો છે, તેથી સ્પષ્ટ થશે. રાણીઈ, જૂની ગૂજરાતીમાં- ઇ પ્રત્યય અપભ્રંશમાંથી જિતરી આવ્યો છે. અપભ્રંશ દેવેમાં જોવામાં આવતો અનુસ્વાર પ્રાકૃત દેવેન સંસ્કૃત દેવેન સાથેનો સંગ્રંધ જળવી રાખે છે. અનુદ્વ-મનપસંદ, અર્થાત્ મનગમતી રીતભાતવાળી. આભરણ-ધરેણાં. અંગરાગ-શરીરે લગાડવાના મુગંધીદાર પદાર્થ, વિલેપન.

પૃષ્ઠ ૬૭

૧-૧૩ વિવેકિ-અધિકારનો ભેદ, ન્યૂનાધિક યોગ્યતા વિચારી, મનથી નાણી જોઈ. લક્ષ કીધાં પાન-અર્થો લક્ષ એ લક્ષણનું ખંડિત રૂપ છે, લક્ષ્યની વિકૃતિ નથી; જૂઓ પૃષ્ઠ ૬૬, પંક્તિ ૨૧, લક્ષ્ય ભોજન કર્યાં સહી. જિલ્લમાન-જિલ્લતો; જિલ્લ છે. વર્તમાન કૃદંત કાળવાચક રૂપને ઠેકાણે વપરાવા બાબત પૃષ્ઠ ૧૨, પંક્તિ ૨૨, વસંત ઉપરની સમજૂતી જોવી. સંસ્કૃતમાં વર્તમાન કૃદંતનો પરસ્મૈપદ પ્રત્યય જ્ઞ અને આત્મનેપદ પ્રત્યય માન છે. પરસ્મૈપદ આત્મનેપદનો ભેદ પ્રાકૃતમાં ન રહેતાં અને પ્રત્યયો ધાતુમાત્રને વર્તમાન કૃદંત બનાવવા લગાડવામાં આવ્યા; જુઓ હૈ. વ્યા. ૮. ૧૩. ૧૮૧૧. તે અપભ્રંશ દ્વારા જૂની ગૂજરાતીમાં પણ જિતરી આવ્યા. એ પ્રત્યયો પૈકી વધતાઓછા વપરાઈને આધારે અર્વાચીન ગુજરાતીમાં પહેલો વર્તમાન કૃદંતના પ્રત્યય તરીકે રૂઢ થયો અને બીજો દુષમાન, બિરાજમાન વગેરે રજાંખડાં વિશેષણમાં કૃત્ પ્રત્યય તરીકે જળવાઈ રહ્યો*. જિલ્લ, જિલ્લ, જિલ્લી, જિલ્લવું, જિલ્લમાન વગેરે બોલ પ્રા. ઉચ્ચક, કમચ, સં. ઉચ્ચત્ત ઉપરથી જિતરી આવ્યા છે. લકાર ક્ષેપક છે. ધાસ આગસિ નીરિવું-મ્હો આગળ ધાસનો ઢગલો કર્યો. ગૂજરાતી મૂળ નીર સંસ્કૃત નિકર [ઢગલો]નું કુટુંબી છે. તે સં. નિક્, નિકિર્ ઉપરથી થયું છે; સરખાવો વેર, સં. વિક્, વિકિર્. શયનાગાર-શયનશય.

૧૪-૨૫ ઉપજતિ યૌવન-ગિગતી જવાનીમાં. વિહિતી [સં. વહ્]-ધારણ કરતી સ્વરસંક્રમથી છકાર પ્રગલ્બો છે, જે અર્વાચીન ગૂજરાતીમાં એકારરૂપે દેખા દે છે. કવણિત-ખણખણતાં. રાજગૃહની દેવતા-રાજમહેલની અધિષ્ઠાત્રી દેવી. સંસ્કૃતમાં દેવતા સ્ત્રીલિંગ છે. કાય-સ્વદેહે, મૂર્તિમાન. પીન-પુષ્પ, રમૂલ. રતિલીન-પ્રેમાળ, હેતાળ. ગદ્ય-ગાદ્ય. કપોલ-ગાલની ઉપરનો ભાગ. કર્ણપત્ર-પાંદડી. લોલ-ચંચળ. ચત્રાચમાન.

*અધારણું ખરૂં સ્વરૂપ ન સમજવાથી દુષમાન બાસમાન એવી ખોટી જોડણીવાળાં રૂપો દુષમાન બાસમાનને બદલે મળી આવે છે, જુઓ પ્રેમાનંદકૃત ભાગવત દશમ સ્કંધ, કડવું ૧૨, પંક્તિ ૫, વેગનિદ્રાને આજ્ઞા થઈ, તેણી બાસમાન.

પૃષ્ઠ ૬૮

૧-૫ હાવભાવ, સ્ત્રીના અદ્વાવીસ સત્વજ અલંકાર કહ્યા છે, તેના ભાવ અને હાવ ઉપલક્ષક છે. એ અદ્વાવીસ અલંકાર બાબત દશરૂપ ૧૨૨૮-૨૧૧ જુઓ. કટાક્ષ-આખની કીકીનું વિવર્તન કર્મ એ ભ્રમણ આદિ અન્ય કર્મનું ઉપલક્ષક છે. એ બાબત મ. ના. યા. ૧૮૧૧-૧૮૧ જુઓ. કામતંત્રના મર્મ-કામસાસ્ત્રની ચોસઠ કળા, જે પાશાલિકી ચતુષ્ટિને નામે ઓળખાય છે, તેનાં ૨૬૨૫. એ પણ સમગ્ર કામસાસ્ત્રના ઉપલક્ષણાર્થે છે. એ બાબત વાત્સ્યાયન મુનિનું કામસૂત્ર જુઓ. સંપૂરણ-પૂરેપૂરી. કલા-ચોસઠ નાગરિક કલાઓ. એ બાબત કા. સુ. ૧૧૩૧૬ જુઓ. ગતિ-દાન, વાકેદગારી. બેદ કેરા નર્મ-નર્મના બેદ. નર્મ એ કેશિકી વૃત્તિના ઉપલક્ષણાર્થે છે. એ બાબત દશરૂપ ૧૨ ૪૪-૪૮ જુઓ. પત્રલેખા નાધિકાલકાર, નેત્રાદિના અભિનય અને કામસાસ્ત્ર જાણતી હતી. તેને ચોસઠ કળાનું અને કેશિકી વૃત્તિવાળા ટુંગાર રસનું પણ દાન હતું. વાત [સં. વાર્તા]-હકીકત; સરખાવો વૃત્ત.

૬-૨૬ કુંતલ દેશ પશ્ચિમ ઘાટની પૂર્વમાં બીમા અને વેદવતીની વચ્ચે આવ્યો હતો. બિખપુર, ધારવાડ, બેજેરી, ચીતલદ્રુમ, સીમોગા વગેરેનો જૂના કુંતલ દેશમાં સમાસ થાય છે. ટીકાકાર લાનુચ્છ કુલૂત પાઠ સ્વીકારે છે. કુલૂત દેશ જાલંધર દુઆખના ઈશાન કોણમાં રાતદ્રુ [સતલજ] નદીને કાંઠે હિમાલયની ખીણમાં આવ્યો હતો, એ હાલ કુલૂ નામથી ઓળખાય છે. બાણકદત્તા સમયમાં એ ટુંગરી રાજ્ય બહુ મહત્ત્વ ધરાવતું ન હતું. એથી ઉલટું કુંતલ દેશ ઘણા સૈકાથી ઇતિહાસમાં જાણીતો હતો. બાણકદત્તા સમયમાં એ દેશનો રાજા સત્યાશ્રય પુલકેશી પૃથ્વીવલ્લભ મહા સમર્થ મનાતો હતો. એ હકીકત ખ્યાનમાં લેતાં બાલણે સ્વીકારેલો પાઠ જ ગ્રાણ લાગે છે. 'બંદી માંહાથી [ઘન્દીનાં મધ્યે સ્થિતા]-કેદી સ્ત્રીઓ ભેગી. અનાથ-નિરાધાર, માખાપ વગરની. વધારી [સં. સંવૃણા ગ્રેરક ઉપરથી]-ગહેરીને, સંસ્કૃતમાં પ્ર. વરા, ભવ, સમ્ વગેરે પુરોષ [prefixes] ધાતુ સાથે જોડાઈ અર્થમાં ફેરફાર કરે છે, તેને ઉપસર્ગ કહે છે. તેઓ ધાતુ સાથે જોડાયલા રહે છે, તેને લીધે તેમને ઉપસર્ગ સંઘા મળી છે. મહાસંસ્કૃતમાં તે ધાતુથી છૂટા વપરાતા હતા, સંસ્કૃતમાં પણ ભરતન અને અનંતન ભૂતકાળનો આગમ તેમની અને ધાતુની વચ્ચે ધુસી તેમનાં નોંખા-પણાની ધસાઈ ગયેલી યાદગીરી તાજી રાખ્યા કરતો હતો. આ શિબિલ સંબંધને લીધે કે મછી ખીજ કાઢ કારણથી ઉપસર્ગ ખરી પડી ધાતુ સોપ-મર્ગ ક્રિયાના અર્થમાં એકલો વપરાતો ગુજરાતીમાં મળી આવે છે. સંવર્ધન

કેદારી વધાર મળનો ઉપયોગ એ ક્રાંતિનો છે. જુઓ વળી નિરામય સાંભળી, નિપદ પોદ, નિર્ગમ્ય મમાવ ગુમાવ, અતિવાદ્ય વ્દા, વિનંત ઉંડ, સંપન્ન ખન વગેરે. સરખાવો વળી વિગ્રન્ધ સંખ્યું, પરિવળ વાસી [પરિવિત] વગેરે. વધાર એ વધ મળ ઉપરથી થયેલું પ્રેરકરૂપ છે. અદિયત્વ દહેગામ તરફ પ્રેરકપ્રત્યય આર સંભળાય છે. પરંતુ જેમાર, સુવાર, ઘટાર વગેરે રૂપો આમ્ય ગણ્યાર્થ તેમનો વપરાટ ઘટવા લાગ્યો છે અને ગિટ રૂપ જેગાડ, સુવાડ, ઘગાડ વગેરેનો કેલાવો વધ્યો જાય છે, જેથી થોડાક સમયમાં પ્રેરકપ્રત્યય આર એ ભાગમાં વપરાતો અર્થ પડવાની વકી છે*. અંરૂતમા પ્રેરકપ્રત્યય અર્થ છે, ઉદા. વાચયતિ, વારયતિ. આકાશત અને કેટલાક અન્યમ્વરાંત ધાતુ-નો પ્રેરકભેદ કરતા અવની પૂર્વે વ વધારવામાં આવે છે; ઉદા. વાચયતિ. વારયતિ, તે ઉપરથી પાક્ષીમાં વાપય, વાપે પ્રત્યય ઉત્પન્ન થયા; ઉદા. વાપાવયતિ, વાપાવેતિ. તે પ્રાકૃતમાં થઈ અપભ્રંશમાં આવે, આવ રૂપે દેખા દે છે; ઉદા. વરાવેદ વરાવેદ. આ અપભ્રંશપ્રત્યય ઉપરથી પંચતમી અને જૂની દિંદીમાં ગાડ [ઉદા. દિગાડના, વરાડના], ખગાળા અને ઉત્કલીમાં ગાડ [ઉદા. વરાહો અને વરાહ્યા], મરાડીમાં આવ, જાવ, જાવિ, જવ, દૈવ, દૈવિ [ઉદા. વરાજો, વરાજો, વરાજો, વરાજો, વરાજો, વરાજો], ગૂજરાતીમાં આવ [ઉદા. કરાવ્યું, જોલાવ્યું] અને અર્વાચીન દિંદીમાં ગા [ઉદા. કરાના, જુલના] ધારી આવ્યા છે. મિંધી આર [ઉદા. દિવારણ, મુદ્દારણ] અને ગૂજરાતી આર, આડ [ઉદા. ખેસારવું, ખેસાડવું] પ્રત્યયો ક્ષેપક રકાર અને ડકારના વધારાથી પુરાણ પ્રેરકપ્રત્યય આ ઉપરથી બેપછ આવેલા જણાય છે. શિંધીમાં અને ગૂજરાતીમાં એ ક્ષેપક પ્રેરકપ્રત્યય જાના પછી આવે છે. દિંદીમાં કેટલાક રૂપોમાં પ્રેરકપ્રત્યય જાની પૂર્વે ક્ષેપક લ જોવાય છે; ઉદા. રિલ્લના, રિલ્લના, ગૂજરાતીમાં રવરાત મળના પ્રેરકમાં આવ પ્રત્યયની પૂર્વે કવચિત્ વકારરકાર અને વકારડકાર ધુસી જાય છે; ઉદા. કહેવરાય કહેવડાય, જોવરાય જોવડાય, ખીવરાય ખીવડાય, સુવરાય સુવડાય, ખવરાય ખવડાય એવા જ પ્રસંગમાં આ પ્રત્યય પૂર્વે ક્ષેપક લ જોવાયેલા જોવામાં આવે છે; ઉદા. કહેવાડ, જોવાડ, ખીવાડ, સુવાડ, ખવાડ. આ ક્ષેપકને લીધે અસલ પ્રેરક-પ્રત્યય ન જોવાપાઈ ખવરાવરાય ખવડાવરાય વગેરેમાં વપરાયેલા પુનરક્રાં

* મં. મર્ધાપય ઉપરથી થયેલું વધાવ ક્રિયાપદ જોવાય છે તેનાથી વ્દાં જો-
જાવવાને વધ મળ ઉપરથી જનાં પ્રેરકરૂપ વધાર ગૂજરાતીમાં વપરાય છે, તે નો
વપરાટમાં રહેશે જ.

રાવ પ્રત્યય ઉત્પન્ન થયો છે. મુઝ્ઝનિ મનિ જપનું-મારા મનમાં થયું; મારા મનમાં આવ્યું. પાનનુ કરડ વહિતી-તાળવવાહિની તરીકે. પદારથે વાક્ય-સ્થના નામે પ્રીદિનો આ દષ્ટાંત છે.-એહવું જાણી મોકલી છે સુંદર રૂપ પ્રકાશિ-આનુ સ્વરૂપ અદ્ભુત ખીલી નીકળે છે-અર્થાત્ એ તારે પાસે ગમવા યોગ્ય છે, એમ વિચારી મેં એને મોકલી છે. જાણા એહનિ લડાવે-જેમ બાલિકાને લાડ લડાવિયે, તેમ એને લડાવજો. વાચક હુમ્મ; જુઓ મૂઝ જાલેજ લાલનીયા. પ્રાકૃત અને અપખમગમા સમ્પૂર્ણ વિધ્યર્થનુ કામ આગાર્થ બનતવે છે. એ આગાર્થ બીજો પુરવ એકવચન અપવ્રસમા ૬, ૩ ને ૧ પ્રત્યયથી થાય છે, જુઓ હૈ. વ્યા. ૧૮૪૩૮૭. જૂની ગૂજરાતીમાં એમાના ૬ ને ૧ જોતરી આવ્યા. પહેલો આગાર્થ અને બીજો વિધિના અર્થમાં નિયત થયો. વિધ્યર્થમાં ભવિષ્યકાળનો અર્થ રહેયો છે, તેથી કરીને વિધિના અર્થનુ લડાવે રૂપ ભવિષ્યાર્થ બતાવનાર બન્યું, અને તેનો લડાવજો અર્થ થયો. આ વિધિના અર્થનો 'એ' પ્રત્યય પ્રેમાનંદના કાળ સુધી ટકી રહેલો જોવામાં આવે છે. અપજપણ-અજકલાપણ. કિહિજુ-કહેજો જુઓ હ્રસ્વસ્વરસક્રમ બામત પૃષ્ઠ ૬૭, પક્તિ ૧૭, નિહિતી હિપગની સમજૂતી આ રૂપમાનો જકાર, મંસ્કૃતમાં બીજા વર્ગના ધાતુના વિધ્યર્થ પરસ્પૃષ્ઠ રૂપમાં આવતા ચા નો દલીકરણ વિધાનથી પાલીમાં વ્યા અને તે હિપગથી પ્રાકૃતમાં જગા થયો હતો, તેનો અવશેષ છે વિધ્યર્થ રૂપોનો વપરાટ બંધ પડવાથી ધાતુ સહિત જગ કે જગા પ્રાકૃતમાં અગ લેખાઈ તેને કાળવાચક પ્રત્યયો લગાડવામાં આવ્યા, જુઓ હૈ વ્યા. ૧૮૩૧૭૪. આ રીતે ગૂજરાતીમાં કિહિજિ કહેજો, કિહિજુ કહેજો રૂપ જોતરી આવ્યા. સમ્પૂર્ણ વિધ્યર્થમાં સમાયયો આગાર્થ સાથે ભવિષ્યનો અર્થ એ રૂપોમાં અત્યારે પણ જળવાઈ ગયો છે. જોઈયાં માટિ-જોઈરીને મોટી કરી તેને લીવે. પ્રેમપ્રસાર-હેતનો ઠાભરો. પગિચારિકા-તબિયત જાણવાનારી, સેવા કરનારી. જોગિ-યોગ્ય, સરખાવો રાજિ, પૃષ્ઠ ૩, પક્તિ ૨૪, અન્યો-અનિ, પૃષ્ઠ ૮, પક્તિ ■ વગેરે. કાલ કેટલુ કગિ સેવા-એ કેટલોક વખત તારી સેવા કરો. કહુ એ હિપગ-એ રીતે એને આપવી સેવામાં રાખજો કહું છે. જવટ-માતૃશ્રીની આગાર્થ અમવમા મૂકવાનો ઠમગ આગમના દીધી-રજા આપી, વદાય કર્યો. કામિની-સ્ત્રી. જામિની-કાતિવાળી.

૫૫૭ ૬૮

૧-૧૫ જાયાની પિગિ-જેમ કાયા ને જાયા માથે ને સાથે રહે છે, તેમ તે પણ રાતદહાડો પળનો પણ આતરો પડવા દીધા વગર [નિરતર]

માથે ને સાથે રહેતી હતી સેનાથી ચૂકિ નહીં [સેનાયા ન જ્યત]-આ અપાદાનવાળી વાચ્યગ્યના મગ્નૂત વ્યાકરણને અનુમતી છે. માધાન્ય ગો-લીમા આપણે 'સેનામા ચૂકે નહિ' એમ કહિયે છિયે આત્મા પાછે અધિક વ્હાવી-પત્રેખા અદ્રાપીકને પોતાના છવ કગ્તા પણ વગારે વ્હાની હતી. પાર્હિ કે પાર્હિ રૂપ પણ જૂની ગૂઢગતીમા મળી આવે છે, જુઓ બીમગ્નૂત પ્રમોધપ્રકાશ, ૬, ૨૮, માતા પાર્હિ તૂ અધિક અને કા પ્ર, ૧, ૧૮૨ એક એક પાર્હિ અપરાણ વખત જતા પા' ઉપગ્થી ૫ નામયોગી ઉદ્દેશ્યો જુઓ પ્રેમાનદકૃત નળાખ્યાન, ૫૩, ૩૮, હું પેં તું સુ કિય ? જૂના પાર્હ પાર્હિ મુકામવાના અર્થ ઉપગત માનનીના અર્થમા પણ વપગયના મળી આવે છે, જુઓ કાદ ઉ ભા, ૪, ૧૦ પ્રધાન પાર્હ શીખ મગારી, અને કા. પ્ર, ૪, ૧૧૬, વ્યાસ પાર્હિ તેકાવ્યા તેકે પ્રેમાનદકૃત રોનદર્શિકા નત્ય ભામાખ્યાનમા તરફના અર્થમા પા રૂપ પણ વાપર્યું છે જુઓ પૃ ૧૦૩, આણીપાથી સનાજિતે મને કાદી મુકી અને પેરીપાથી પદ્મપ્રભા આવી કહી મર્ધ કે જે હવેથી ૦ તરફના અર્થમા પા અત્યારે પણ વપરાય છે મુકા બધાનો, માનદતનો અને તરફેણનો અર્થ, પામે એને પડખે છતા, પામે એટલે મારફત અને પામે એટલે તરફ, એ ઉપગ્થી પ્રગ્નૂત નામયોગીઓમા મ વાર્ધ મૂળમાથી પાનવેના બાગે છે કીડધ, કીર્ણિ-કરિયે વિમાશ બૂપતિ-રાગએ વિમાશ્ય, વિચાર કયો સગર્ધ [મેં સજ્જ તૈયાર]-તૈયારી હદધ વિચારી મતિ-મન સાથે [હદધ] એ પ્રમાણે હગર [મતિ] કરીને મજા-કચેરી વિરનાર-વિગ્તારીને, જુઓ પૃષ્ઠ ૩૦, પકિત ૨, અવનોકે ઉપગ્ની મમજૂલી

૧૬-૨૫ આતા [સ આત્મચ, પ્રા બત્તર] હે વત્તમ ! વ્હાનથી પુત્રને સોધતા આ શબ્દ પ્રેમાનદના મમય સ્થી વપગયતો મળી આવે છે, જુઓ પ્રેમાનદકૃત ભાગવત દત્તમ રમ્ધ કા'વુ ૨૬, પકિત ૧૧, કા રોયા આતા ? નીતિ તથાપિ વિચારી-તેમ છતા એ હ જે નીતિના વચન કહ છ તે ધ્યાનમા લે બદીથી યોવન, લક્ષ્મી અને રાક્ષાધિકાગ્થી ગિપજતા અનર્થ વિશે શુકનામ્ન સુપ્રમિદ્ધ બાપણુ રાડ ચાય છે મદ્ગિ તત્તુથી-સરીગમા રનાલા વિક રીતે યોવનના રૂપમા અધકાર પસરે છે, તે દીવાથી, મણિની ન્યોતથી કે સૂર્યથી એ વગા પણુ ટળતો નથી અહીં યોવનમદમા અધકાગ્નો આરોપ કરી તેનો તેજના અભાવરૂપ અવકાગ્થી વ્યતિરેક થતાવ્યો છે તત્તુથી

[તનો સ્થિતાયામ્, તનો સત્યમ્]-શરીર વિષ્ણુમાન છતા, અર્થાત્ શરીરની અપેક્ષાએ, સરખાવો પૃષ્ઠ ૧૦, પંક્તિ ૧૧, ચરણ ચક્રો [ચરણયોઃ સ્થિતયોઃ]. પરિણામિ-(૧) છેવટે, (૨) ઘડપણે ક્રોડિક-કરોડો બપાઇ [સં. ઉત્પાદયતિ, પ્રા. ઉત્પાદય]-ઉત્પન્ન કરે છે, બપાઇવે છે. અનર્થ ક્રોડિક-કરોડો (જુ) અનીતિ (અગારગ)ના કામરૂપી કરોડો અનર્થ બાળવે છે, અર્થાત્ જેને લીધે કુમારો ચઢી કુટૂંબ રૂપી અનેક અનર્થ માણસ આદરે છે. દાદ્યા કિમહિ-કરોડો [જુ] દાળતા છતા એ કરોડો આજણુ આજ્યે કુમે [કિમદિ] દળનૂ નથી. દાદ્યા-દાદ્યું છતા, સરખાવો પૃષ્ઠ ૨૩, પંક્તિ ૧૧, વ્યાધ ગયા. અંજન ક્રિ-અંજન કપે, અંજન આજ્યાથી. રૂપ ધ્યાનમા લેતૂં ઉશીર-ચીરણ. દર્પન-વર-અભિમાન રૂપી તાવ. તાવ-દાદ. કિમહિ-કુમે. આ ' કિમધ ' નૂ ખીજૂં રૂપ છે. એમા હકાર પ્રક્ષિપ્ત છે. મૂળ ' કિમધ ' મા ઇ. સ. અવિનો અવશેષ છે.

પૃષ્ઠ ૭૦

૧-૨૫ વિષય વિષય અવમાનિ-સાધારણ રીતે વિષનૂ ઘેન [મોહ] મનથી જડીનુદીથી અને ગામ્મ મણિથી બિતરે છે, પરંતુ વિષય રૂપી વિષના બક્ષણ [આસ્વાદ] નૂ ઘેન તો કશાએ દાદ્યું દળનૂ નથી મનાયથી શરીરે ચોટેસો મેલ દૂર થાય છે, પરંતુ રાગનો મેલ તો વજૂલેપ થઈ કરોડ વાર ન્દાયે પણ દૂર થતો નથી. ગત વીતી જતા [નિશા અવસાનિ] બંધનો છેડો આવે છે, પરંતુ રાગમુખનૂ જે ધારણ છે તેનો તો કુમે છેડો આવતો નથી. અહીં પણ વ્યતિરેક જ ચાલુ છે. બિપદિ [મ. બોવધિ] ચમત્કારક ગુણુવાળી વનસ્પતિ, જડીનુદી આરબનો દીર્ઘ સ્વર ઓકારને સ્થાને આવી માપ સાચવે છે. આમાનુષી શક્તિ-મનુષ્યચોકમા ખીજાને નથી તેરી સત્તા. અકેકલા-એકે એક છતા પણ, એકે એક લેતા પણ. અવ્યયરૂપ; સરખાવો દૈનિકશ અને પ્રત્યેકમ્ એકત્ર મ્યવા-એકકલા. અશુદ્ધ-મલિન, ચિકારથી ડોળાયલી. અતિ રૂપ ગુણુ આસક્ત નેત્ર-પચ વિષય પૈકી જે રૂપમા જ આસક્ત છે એવા નેત્ર ધોળા છતા એ કુદરતી રીતે [સ્વભાવિ] બહુ રાગવાળા થાય છે વિરોધાભાસ અવંકાર. રાગ-(૧) રતાશ, (૨) પ્રીતિ. રૂપ, ગચ, શબ્દ સ્પર્શ, અને ગધને ન્યાયમા ગુણુની અને વેદાતમા વિષયની સરા આપી છે. ધનય ચક્રો ઇ [ઘવલે દિવલે અપિ]-ધોળા છતા એ; જુઓ પૃષ્ઠ ૨, પંક્તિ ૨૩, દીન ચક્રો ઉશરની સમગ્રૂતી. ચિત્તચંચલ [સ ચચલચિત્તઃ બહુનીહિ]-અચળ ચિત્તવાળો, વિદ્વગ આગ્વાદતા-આખના. તેન [મં. તજ શરીર]-

નતને; સરખાવો કાચિ, પૃષ્ઠ ૧૭, પંક્તિ ૧૮. દિગ્દોષ [દિગ્ દિશાઃ મોહ બાન બૂધવું તે]-દિશા ન ચૂકતી તે. અવરિ નહિ અગ્નિ-અગ્નિના મનમાં તેમના અગ્નિને લીધે ઉપદેશ જનરતો નથી. લેશ-ભાગ. પડગમિ [સં. પરિગમ્ આરે દ્વાર પસરવું]-વ્યાપે છે. લાગે છે. ગુરવચન બલ-વડીલની શીખામણ ગંગાજના જળની પેટ સર્વ ગુણ [(૧) સદ્ગુણ, લાભ; (૨) પુણ્ય, કલ્યાણ]નું મૂળ છે; તેમ જના એ દુર્જનના કાને પડતાં ભારે શૂળ [(૧) દુઃખ; (૨) કર્ણગળ] જપગળે છે. સાધુનિ શોભા કરિ-જેમ શંખથી લાધીના કાન શોભે છે, તેમ સત્પુરુષના શ્રવણ ગુરુના સદુપદેશથી શોભે છે; જેમ પાખથી પક્ષીના કુધા તૃણ આદિ દુઃખ ટળે છે, તેમ સદુપદેશથી સર્વ દુઃખ ટળે છે. આ છેઃલી ઉપમા બાલજે પોતાના તરફની જામેરી છે. ઉપદેશ ભાસિ સાધુનિ-સત્પુરુષને ઉપદેશ રચે છે, રડો લાગે છે.

૫૪ ૭૧

૧-૧૧ ગિરી જામ-(૧) ગળી જાય છે, આ કાનેથી આ કાને નીકળી જાય છે, ટકવા પામતો નથી; (૨) ઝરી જાય છે. ગિર મૂળ સં. ગર્ધ ધાતુનો ફોટો છે તે તે અર્વાચીન ગળ મૂળનું જૂનું રૂપાંતર છે. પ્રકૃતિનિ ગુણ ચં કરિ ઉપદેશ-સારા [સ્વ, સં. જુઠ] ઉપદેશ આપેલા પણ માણસના જાતિ-સ્વભાવ [પ્રકૃતિ] ઉપર ચં કંઈ પણ રૂડી અસર [ગુણ] કરે છે ? નથી કરતા. કાકુ પ્રશ્ન છે. વિષ વાધિ અતિ ધણું સર્પનિ પાશું દૂધ-અર્પને દૂધ પાચેલું દળાહળ એર વધારે છે. વાધિ પ્રત્યક્ષ મં. વૃષ્ [ગૂ. વધ] સાથે નહિ, પણ તેના પ્રેરકરૂપ વર્ધવ સાથે સંબંધ ધરાવે છે. વધ-વાધ સાથે મર-માર, પડ-પાડ, તર-તાર વગેરે સરખાવો. જૂઓ વળી પૃષ્ઠ ૫૫, પંક્તિ ૪, સંપાઠી, અને તેના ઉપરની સમજૂતી. કાષ્ઠથી.....શીતથી-હંડા લાકડાથી. વિશેષ્ય અને વિશેષણ છૂટાં પડી ગયા છે અને વિશેષ્ય વપરાઈ મયા પછી વચ્ચે ખીજૂં પદ પદ આવી જઈ વિશેષણ વપરાયું છે તેથી ઉલ્લખને પ્રત્યય લગાડ્યો છે; સરખાવો સંસ્કૃત રચના. વર્તમાન કાળમાં પાસે કે છેડે પડેલાં વિશેષણ વિશેષ્યમાં બહુધા 'એ' પ્રત્યય વિકલ્પે બેવડાય છે. હુતાશન [હુતાશન] -અગ્નિ શૂં ચંદનનિ, -સંગતિ વિચારી વદન બદલ ચંદન પાઠ ચોળ્યો છે. અગ્નિનો રતભાવ દહનનો છે, તે શીતળ ચંદનનાં લાકડે ચોખાયાથી ટળતો નથી. વડવાનલ-પુરાણોમાં કહેલો સમુદ્રની અંદર બળ્યા કરતો અગ્નિ. તે સમુદ્રના જળે છંટાઈ ઓલાવાને બદલે પ્રજળ્યા કરે છે. પરચંડ [સં. પ્રચંડ] -ઉગ્ર, ભયંકર. બહાંડ-વિશ્વમાં, જગતમાં. મક્ષ-(૧) મક્ષિન ભાવ કે

વૃત્તિઓ; (૨) મેઘ. પ્રક્ષાલન-ધોઈ નાંખનાર. પલિત પાખિ-પગિયાવાળું
 વૃદ્ધપણું [વડપણ] આવે છે તે જૂદું; સદુપદેશથી તો સંસારમાં પગિયાં
 વગરનું વૃદ્ધપણું [વડપણ] આવે છે. સોનાના ધરેણુ [આભરણ] થાય
 છે તે જૂદાં, આ તો સોના વગરનું ધરેણુ છે. દીવા વગેરેની જ્યોતથી
 જગ્મસ [પ્રકાશ] પ્રગટે છે તે જુદો; આ તો જ્યોત વગરનો જગ્મસ
 [જ્ઞાનનું અજવાળું] છે. ઉદ્દેગ [પીડા] જીવજનવનારો પ્રજાગર [જાગરણ]
 થાય છે તે જૂદો; આ તો ઉદ્દેગ [ખેદ] વગરનો પ્રજાગર [જાગૃતપણું,
 સાવધાની] છે. અહીં પાખિ વિણ અને રહિત બિનપણું બતાવે છે.
 શનિ પ્રકાશ-મગ્નના અગ્રંધમા તો ઉપર કહ્યું તે ખુલ્લી રીતે, ખાસ
 કરીને ખરું છે.

૧૧-૨૫ પડછાની પિરિ-જેમ પડયો [પડછદ્ધુ, મ. પ્રતિશબ્દઃ] માથુસાના
 બોલેયા બોલ બોલે છે, તેમ રાજસેવકો રાજાના બોલ મડપી લેઈ હાથ હાથ
 સાથે રાજાને ગમતું બોલે છે, સાહચર્યાર્થ પ્રત્યય લુપ્ત. ગગની પિરિ મીચિ
 લોચન-હાથીની પેટે મદમા આખો મીચે છે. આ અવધીરણુનો અનુભાવ
 છે. નિમ્નિ [સં. નિર્મલ્લ, ૧૦, ભાડયુ]-વખોડે છે, નિદે છે; જુઓ પ્રેમાનંદ-
 કૃત નળાખ્યાન, કડવું ૨૧, વલણ, 'નળ માનવ; કદૂપ કાયા' નળ નિગંછ્યો
 નળે. વિપરીત પરગતિ-રાજાની પ્રકૃતિ અલંકારની મૂર્છાવાળી દોઈ વિષમ
 [વિપરીત] છે, અર્થાત્ રાજા કળો, એટલે અલંકારથી ભાનરાન જૂદું
 થઈ ચૂક્યો. અલીક ઉન્માદ ધન કરિ-પૈએ અનેક પ્રકારના વિદાન્વેષ.

છે, તોયે લક્ષ્મી ક્ષણમા જતી રહે છે; બોધમા નનાડી રાખી દોષ છે, તોયે ક્ષણમા જતી રહે છે. તુલિ ક્ષણ એક માલિ જાણ, એ મધ્યમણિ ન્યાયે પૂરવે જનાર તેમ જ પછી આવનાર વાક્ય માથે સમઘ રાખે છે. પ્રીતિ જાણિ નહીં-પ્રીતિ પ્રમાણુતી નથી. શાસ્ત્રજ્ઞાન-વિજ્ઞા. ગર્વનગર-પૃતી ઉપરના મૃગજળની પેઠે દવામાનો માયિક દેખાવ કિલ્લિ વૃક્ષ-ગમે તે ઝાડે. ગગા જિમ વસુન્-ગગા વસુ નામે દેવોની જનની એટલે માતા છે, તેમ લક્ષ્મી પણ વસુ [ધન]ની જનની એટલે નીપજનવનારી છે, તેની સાથે ગગાના તરંગ જેમ ચચળ છે, તેમ એ લક્ષ્મીના તરંગ પણ ચચળ ગતિવાળા છે, તે એકરંગી નથી, બહુરંગી છે ઈર્વાઈ-રોહ્યની ઈર્વાઈથી. કટકની પિરિ-દાતા-ગમે તો એ કાટો જ કાઢી નાખે છે. વીમારિ દુઃસ્વપ્નની ગનિ-માહું સ્વપ્ન આંધ્ર હોય તો તેને માણસ જેમ વીમારે નાખવા કરે છે, તેમ તે પવિત્ર પુરુષને પણ વીસારે નાખે છે. અમૃતગહોદરી અમૃતની બહેન. અમૃત અને લક્ષ્મી બને સમુદ્રમાથી પ્રગલ્બા હોવાથી તેમને સહોદર કલ્યા છે. કંકુઆ વદિ વચન-લક્ષ્મી, અથાત્ ધનવાન પુરુષ કંકુઆ બોલ્ય બોલે છે. પુરુ-પોત્તમ-(૧) વિણ્ણ ભગનાન, (૨) ઉત્તમ પુરુષ. વપ્તમા-(૧) પત્ની; (૨) બહાલી. વિરોધાભાસ આલકાર. મૂઠ પરિ-બહોળા રીતે, અત્યંત. અંધકાર-(૧) અધાઝ, ૨) અંધ બનાવનાર રોગ, અધાપો. મૃણમા નિષ્કૃતિમિર શબ્દ છે, તેને ઠેકાણે લાલણે રૂઢ અને યોગિક અર્થમા અધકાર બોલ વાપર્યો છે. હવે ઈદ્રિયો અને મન વિપયની લાલસાથી પરવશ બની ધનવાનને કેશ દમે છે તે કહે છે. વિપય લાલચિ વાદિયા રે-વિચ મુખની લાલચથી લોભાઈ પરવશ બની ઈદ્રિયો જાણે પાત્ર નહિ પણ સો કે હઝાર હોય એવો તાલ જમાવે છે [મચ કરિ], અર્થાત્ જોર જણુની પીડે છે, મન પણ એક છતાં જાણે અસંખ્યાત હોય તેમ દમે છે. ઇત્રી બોલ સમૃત્ત દ્વિત્ર્ય પ્રમાણે નપુસક લિંગે વાપર્યો છે.

૫૪૬ ૭૩

૧-૨૫ ઉત્પત્ત-મૃજ અર્થ આણુચિત્તની પીડા, તે ઉપરથી અહીં અનર્થ એવો ગૌણ અર્થ થાય છે. આણુજીતી તે બિપજિ વેદના મસ્તકશય-તેણે [અર્થાત્ લક્ષ્મીમદે] માયાના દેખાવાની ન અનુભવેલી [આણુજીતી] પીડા જાણે બિપજે છે. જેની રીતે દારની કેફ [મદ]થી ન અનુભવેલી માયાની વેદના થાય છે જેથી કફ કરનાર દોષની સાથે બોલતો ચાલતો નથી તે પડી રહે છે, તેની રીતે લક્ષ્મીની કેફથી પણ માણસ દોષની સાથે બોલતો

નથી અને જાણે ન અનુભવેથી શિરોવેદના થઈ હોય તેમ પડી ગ્હે છે. મૂળમા સસચ્ચદત્તસ્વ દ્વ રજોવિકારીરાસનવર્તિના શિર ગૂલમુત્તાદયન્તિ છે, તે તર્ક કવિએ બદલી નાખ્યો છે નિમિત્ત જેણિ-જે કારણથી. આમન-દાર વ્યમન-દુખ, ખગમી. સહજિ ધીર-મળથી જ દરેક. જ્ઞાન-જેય, જ્ઞાનનો વિષય. સંકાર-ઉંચા પ્રકારની ઝેણવણી લોભ સમગ્ર રાજસત્તા એકવા પોતાના હાથમા ગમવાનો લોભ સંતોષ અંગીકાર-પિતાપુત્રના દ્વિરાજ્યથી વિભક્ત રાજસત્તા ધારણ કરવાનો સંતોષ સ્વીકાર્યો છે. વૃષ્ણ-રાજસત્તાનો લોભ રેપ [મ. રેપ]—અત્યત થોડ ભાગે, લગભગ પણ રાજવડના મર્મ-રાજની તિના ગદગ્ય યુવરાજન આમન-યુવરાજપદ. માવધાન-પ્રમાદ નિતિ, કર્તવ્યમાં તત્પર, જાગૃત તદ્દાગિ કુલકર્મ અછિ તે ધર ધુરાણ ભાગ-જે ધૂમરી [ધુમ]—નો ભાગ વશપરપરા [કુલકર્મ, મ કુલકર્મ] એ તમારે ધારણ કરવાનો છે તે ધાન્ય કરો. પ્રાચીન અછદ અને અર્વાચીન છે એ રૂપોની સાકળના વચવા અદોષ પૈકી એક અછિ રૂ છે. છત્ર અછત્ર અણુઠત વિશેષણો અને છત્ર અછત્ર નામો નિચાગતા અછિ ક્રિયાપદન મૂળ સ. અન્ ૨, ઉ. હોવું જોઇયે જેઓ ગિયત્યર્થ જાસ્ અને ગત્યર્થ જ્ઞચ્ઝ ઉપગથી મૂળગતી સત્તાર્થ ક્રિયાપદ જાપત્તવે છે, તેઓ પ્રાકૃત પૂર્વજ ભચ્ઝના સ્વરૂપથી આગ્ર દેરાતા હોય એમ લાગે છે આ પ્રાકૃત ધાતુમા ચકારનો પ્રસેપ વા વ્યા । ૧૫૩ છે જા એ સૂત્રે નોધેલા ઉ-આન્યુના વનણુને આભારી છે. એ વચણુને લીધે જેમ જ્યનો સરકૃત જ્ઞચ્ઝ આદેશ થયો છે, તેમ જ્યનો પ્રાકૃત ભચ્ઝ આદેશ થયો છે. એ વચણુ બદલાવાની સાથે અપભ્રંશકાળમા પ્રક્ષિપ્ત ચકાર મૂમ થાય છે. આ રીતે ગૂજરાતી સત્તાર્થ ક્રિયાપદની ઉત્પત્તિ છે. મરતક ડગ્ધ કરાણુ-પ્રતિષ્ઠા વધારો, ખ્યાતિ વધારો મહત્ત દિન ડત્તમ છિ જે રાજ્યનુ આરભ -ધન્ય [ઉત્તમ] ધડી ને ધન્ય દિવમ કે યૌવરાજ્ય [રાજ્ય] ના અભિષેકનો સમાજભ [આરભ] કરવાનો છે ? રચિયાતિ-રહિઆયિત અને રણિયાતને જોડનાડ રૂપ, જા મૂ ન્વી ઉપગથી. શુદ્ધ ભાવિઉ [જુદો મવિત] નિર્મળ બનેલો. ઝીત્યુ-ઝીનવું, ઝીપત્ર, ઝીવત્ર, ઝીપત્ર સ ધૃ ઉભય (પકડત્ર, ધગત્ર) ઉપરથી થયેન છે, ઝીનવ અર્થે 'મગ્ન બનવું, ધૃત બનવું' એના અર્થમા અકર્મક છે. 'ઝગપત્ર' એ અર્થમા ઝીલવું સકર્મક છે.

• અસન પાઠ કુમરજોગિકારે છે, તે બધ છે તેથી બદલ્યો છે કુમર-નો અર્થ મીકાકાગ જાનુઅદ્ર નેત્ર કરે છે તે ખોટા છે એનો અર્થ તો નેત્રરોગ થાય છે એ અર્થમા કુમર પદ પ્રસ્તુતને જાણ પાડી સમજ નથી એ વધારેપરતો રાખ્ઝ કાઢી નાખતા જોખૂ બનેવું રજોવિકારે પદ પ્રસ્તુત અપ્રસ્તુત ઉભયને વાણ પડે છે

૫૪૭ ૭૪

૧-૨૫ મુહર્તદિન-યૌવરાઠ્યાલિખેકના મહરતનો દહાડો કનચ નભાર-
 અલિખેકની સામગ્રી [મભર]ના કગમ ગ્તનનિધિ ભડાર-ભડારમાના ગ્તનોની
 દગલીઓ [નિધિ] ઉભય વાકયાનમા મર્બધર્થ પ્રત્યય લુપ્ત આનદ આધિ
 મિત્ર-આનદના આમુ જેમા ભગેના [મિત્ર] છે એવૂ આમનિ-મિદાસને
 પક્તિ ૩-૧૦ આથે મૂળ સગખાવો સર્વેભ્યસ્તીયમ્ય સ્વામ્યો મદીમ્ય સર્વેભ્યમ
 સાગરેમ્ય સમાહૃતન સર્વોપધિમિ સર્વરત્નૈશ્વ પરિગૃહીતનાન-દવાપ્પજલમિથેન
 ...વારિણા સુતમમિપિયેચ । અમિપેક્ષગર્દઁહ ૩ ત . સચક્ષામ રાજલક્ષ્મી ।
 અતપુરી સરિ પરવરી-સર્ રાણીઓ [અતપુરી] વડે ઘેરાયતી [વિનાસવતી ,
 કરણાર્થ પ્રત્યય લુપ્ત અતપુરનો મૂળ અર્થ મહેનાતની બદરનો ગણીઓને
 રહેના માટેનો ભાગ, રણવાચ તે ઉપગ્રથી ઉપાદાન-નક્ષણથી ગણીગો એવો
 અર્થ પણ અગ્રુતમા થાય છે તેને આધારે વધાગનો સ્ત્રીપ્રસય લાગીને
 'રાણી' ના અર્થમા અતપુરી અને તેનો ઉત્તગધિકારી અતેઉરિ [૫૪ ૨૬,
 પક્તિ ૬] શબ્દ જૂની ગુજગતીમા થયા છે સરખાવો દેહી [૫૪ ૬, પક્તિ
 ૨૩] કેશવાળી [૫૪ ૫૧ પક્તિ ૧૬] વગેરે પ્રેમિ આર્દ્રહૃદય-જેમનું હૃદય
 પ્રેમથી ભીંજાયેલ છે એવા મગન-માગનિકે આચ્ચા, કુનાચ્ચા તાડય-નૃત,
 જુઓ જ કો । ૧૧૬।૧૦૧ કુનાટન [મ કોગહલ] ઘોઘાટ અદ્ભૂત [મ
 હદ્ભૂત]-મોરો, અન્ય સરખાવો 'હાની નારી દની પ્રમૂત વગતી વાધે નદિ અદ
 ભૂત [અખો] આસનનુ નિધિ-મિદામને પેસાનો આચ્ચા, યૌવગત્યાલિ
 પેકનો વિધિ ત્રરાભગિ-ઝડપ ભેગ, ઝડપમધ

૫૪૭ ૭૫

૧-૨૫ વૈરીની નિમૂતિ સાથિ આલિયુઠ-તે દિવિજન્ય કરવા આત્યો
 તે જ નખતે નાની આહેળી [નિમૂતિ] પણ આની, વદાય થઈ જુઓ
 મૂળ, સહ દ્વિપતા ત્રિયા સચ્ચાલ ચંદ્રાપીડા, સહોમ્નિ આનકાર સ્વેદનન ઝરિ
 દેહથી જાણીધ મજ મદધાર જેમ દાઘીના ગરીરે મદની ધારાઓ વહે, તેમ
 બીડને લીધે તેને શરીર પરમેશાની ધારા વહે છે મૂળમા બીડને લીધે
 મોતીના દાર તૂની મુક્તામગ વેરાનાના મંદમા દિગ્ગજનેએ મૂંથી જલગિંદુ
 વગમાવ્યાનો ઉપચાર છે તેને ખદતે બાનજો આ ઘટતી અથવા અઘટતી
 કંપના અહીં મૂંથી છે આગેરણિય-મહાવને રૂપ ખામત જુગો ૫૪ ૧૨,
 પક્તિ ૨૧, મદિધ ઉપગની મમજૂતી નિરાજિત શરીર-દેહ નિરાળ્યો,

ગોળ્યો. 'વિરાગિહિ ને બદલે મૂળ વિરાગિત વાપરેવું છે. ચમરવ્યજન-ચમ-
રથી વા નાખવો તે. નામ સવિ કિહિવાય-રાગઓ. ચદ્રાપીડને તાઝીમ કરે
છે, તે વખતે ચોખદાર તેમના નામ લેઈ લેઈ તાઝીમ સીકારવાની વીનતી
કરે છે. આભરણુ પિહિરિ કનકનાં તેણિ થઈ રહ્યું જાતકાર-ચદ્રાપીડે
સોનાના [રતનજડિત] આભૂષણ પહેર્યા હતા, તેણે અજવાળું
અજવાળુ થઈ રહ્યું હતું. આ અર્થને મારે 'આભરણુ પિહિરિયાં કનકના
તેણિ થઈ રહ્યું જાતકાર' એમ, અથવા તો 'આભરણુ પિહિરિ કનકના થઈ
રહ્યું જાતકાર' એમ વાચવાની જરૂર છે. પિહિરિ-પહેર્યે, પહેર્યાથી. જાતકાર
શબ્દ પ્રકાશના અર્થમાં નામ તરીકે વપરાયો છે. એમ નીસર્ગ કુમાર, -અર્થાત્
દિગ્વિજય કરવાને નીકળ્યો. શુભ સાન્નિ-યોગ્ય વેળા, યોગ્ય પેશાક્રમા.
સમીપથી સાચરિ-જોડાજોડ [સમીપથી સમીપે સ્થિત, આસન્નવર્તી] ચાલે
છે. સાચિ થર-શૌર્ય સાથે, શૌર્ય ભેર અશ્વમય સવિ. ઉદધિ નકલ-પૃથ્વીની
સપાટી અશ્વમય દીસે છે અને દિશાચક્ર હાથીમય દીમે છે, તે મગરમચ્છ
[નક]થી ખૂન [આકલ] વ્યાપ્ત મહાસાગર જેવા જણાય છે. આકલૂ [અ.
આકલ્મ thakaly] કિયારિશેષણુ અવ્યય છે અતરિ સધલૂ છત્રમય, -લેખક-
દોષ જણાય છે. અંતરિક્ષ જોધયે, મૂવમા અન્તરિક્ષમ્ છે તેને અનુમરી
આદર્શ હાથપ્રનના 'અંતરિ' બદલ અંતરિક્ષ વાચ્યુ છે. અનુઆમ-તેજ,
પ્રકાશ સ. ઓજસ ઉપરથી આ શબ્દ બિપળ્યો છે. બિગસ, બિજેશ,
બિગમવૂ તેના અર્થમાં છે.

૫૪ ૭૬

૧-૨૬ નીમાણુ [નિઃસ્વન્ અવાજ કરવો]-ડકો, નોમત. 'નિશાન'
[શ] અને 'નિશાની'થી આ નીસાણુ શબ્દ નોખો છે. સગીતરત્નાવરમા નિસાણ
રૂપ વાપર્યું છે, ને તેનું લક્ષણ નીચે પ્રમાણે આપ્યું છે -કાસ્યજસ્તામ્નજો લૌહો
ધોતમો મધ્યમોઽધમ । એકવરત્રો મહાન્ વરત્રે સ્વલ્પોઽધોઽર્ધયવાદૃતિ । મૃતગર્ભ
કારવપાત્રમાર્મરેમ્હિવર્મણા । છન્નાનનો વદ્ધર્મા તદ્વન્નન્યસ્તત્ત્રધ્રક । ક્ષિતોઽધો
વધ્રવલયે નિવેદ્યાવર્તિર્મુહા દ્વિપદ્વિનાસપનનો નિસાણ શાન્તિગોદિત । ચાર્મગેનાસ્ય
• કેળેન સદ્વિતીયસ્ય ઘાદનમ્ । હૃદયચરેન મીઠ્ઠા મિવત્તિ હૃદયાન્વયમ્ । સ્યાદસ્મા-
શુદ્ધચોરાણા રોમાગોપચિત ઘણુ । આવર્થા [આનર] -છવાયા, વ્યાપ્ત થયા,
મદનભેર-મદ બિપગ્નવનારી બેરી મરખાવો મદનમાટ, મદનમારિકા વગેરે
પ્રાસરત્યના ભાવથી 'મદન'ના ઉપયોગ સાથે મરખાવો રામ, ગ્તન, માર્જેક,
આવન, યજ્ઞ, પારમ વગેરેનો વપગટ. સગીતરત્નાવરમા બેરીનું લક્ષણ નીચે

પ્રભાણે છે:-વિતસ્તિત્રયદૈર્ઘ્યાં રયાદ મેરી તાન્નેન નિર્મિના । ચતુર્વિંશત્યદ્વ્યુત્તે ચ
 વદન્ને ધલ્યાન્વિતે । તસ્યાઃ સમલયે ચર્મચ્છન્ને છિદ્રસમન્વિતે । રજ્જવા નિયમિતે
 ગાઠં મધ્યે સુદ્રેણ વન્ધનમ્ । દક્ષિણસથેન કોણેન વામહસ્તેન તાટનાન્ । ઉદમટો ભવતિ
 પ્વાનો ગમ્ભીરોડરિમયઃકરઃ । તત્કારઃ પાટવર્ણોડસ્યાં મુદ્યો નિઃશ્વદ્કીર્તિતઃ । ભાર
 પ્રાહારિ પીડિયાન્-દાદેયા ભારને લીધે અને ઉપર પડતા ભારને લીધે પીડાતાં
 જાંટ [દાસેર, સં. દાસેરક] ગાગડે છે [કલકલિ]. ધંટધુધર-હાથીના ધંટ અને
 ધુધરમાળ [ધુધર, પર્યસ્વા]. કાહલ [સ કાહલા]-એક પ્રકારનું સુપિરવાણ.
 એનું લક્ષણ સંગીતરસાકરમા આ પ્રભાણે આપ્યું છે:-તાલજા રાજતી યદ્વા
 કામ્પતી સુપિરાન્તરા । ધત્તરવસુમાકારવદનેન વિરાજિતા । હસ્તપ્રયમિતા દૈર્ઘ્યે વાહલા
 શાશ્વતે જર્જરઃ । હાહવર્ણવતી ધીરવિરલોચ્ચારકારિણી । હીમાર [સં. હેપારલ]-
 હલ્લહણાટ. વારતા નેવિ પ્રીછીધ-ગ્રોધએ ગ્રોધનું કથ્થુ [વારતા] સમજાનું નથી
 [નેવિ પ્રીછીધ], અર્થાત્ સમજાતું નથી. ચીતકાર-હાથીની ચીસ. દિગ્વિજય
 વ્યાપાર-દિગ્વિજયના કાર્યમા. દિસ-દિશાઓ. રજપટલ-ગરદ ડાડતી હતી
 તેના જથ્થો. ભોમિ-ભૂમિ, પૃથ્વી. રજ [સ. રજસુ] સરકૂતની પેડે આદો
 નૃપસક લિંગે છે. વિશ્રમ્-ચીસમે છે; હરે છે. સુભરોના પરસેવે, ઘોડાની
 લાણે અને હાથીના મદળજની ધારે તે રજ લીંબાય છે, એટલે આંધી શમે
 છે અને આંધકાર ખટી જાય છે. અતિશયોકિત અલકાર. પૃથક્-નોખા,
 બિન્ન. લેશુ કામ-કામુકા લેશો. ધીશ [સં. ઘષીશ]-રાત્નઓ. આરંભના
 સ્વરના લોપ બાળત સરખાવો સ. અધ્યર્થ, હિં. દેદ, ગૂ. દોદ; સ. ઉદધિ,
 ગૂ. હધી; સ. ઉપવિશ્, જૂ. ગૂ. વદમ, અ. ગૂ. બેશ. રીસ-કોંધ. ભગીરથ,
 હશરથ, માંધાતા, ભરત અને દિલીપ વિશે જુઓ પૌરાણિક કથાકોષ.

પૃષ્ઠ ૭૭

૧-૨૫ જિમ પિતા કરે બાલ-જેમ બાળક બાપને વશ રહે છે
 તેમ જેણી દિશિ તે આલિધન્-જે દિશા બણી સેના જાય છે તે દિશાના
 રાજાઓ બયથી દિગ્મુદ્ધ જની જાય છે, સમસ્ત પૃથ્વી તારે હાથ હોવાથી
 ક્યાં નાસ્યૂ તેની તેમને સ્થા પડતી નથી. દણિ કરે તું-તું જે ભૂમિ સામે
 દણિ કરે છે તે ભૂમિના રાજાઓ બયથી પાતાળમાં ગરી જવાનું કરે છે.
 આ જે પકિતઓમા દિશા અને ધરા સબદમા ઉપાદાન લક્ષણ છે. મહા-
 ભારતના સૈન્ય જેવું-જુઓ મૂલ અપરિમિતવલમરાજ્યગ્તા મન્યે સ્માતિ, મહા-
 ભારતવલસમરહેલોમસ્થાપ્ય સિત્તિઃ । ઇદુ સરખા અતિ બિજ્જવલ ગગન
 થાપી દેહ-આ. ચંદ્ર જેવાં અતિસય બિજ્જા, ધમના ઝુંક ગગનમા પોતાના

દેહ થાવી અર્થાત્ જયે ચંદી આકાશને છાઈ લે છે. આદર્શ હાથેપ્રત 'દેહ'ને
અદ્વે 'તેહ' વાંચે છે, તે લેખકદોષ છે. આ પછી આવનારી કડીમા 'તે'
શબ્દ સં. જાવત અને જૂ. ચૂ. તો શબ્દની પેઠે પાદપૂરક છે. ધરા સહસ્રશકલ
તે થાય-પૃથ્વીના જાણે હજારો કડકા થઈ જાય છે. જર્જરિત થઈ નિ જન્ય-
તુટી જાય છે. સમસ્ત ક્રિયાપદ 'થઈ જાય' ની વચ્ચે આવેલ અર્થપોષક
અવ્યય નિ જાળત જુઓ પૃષ્ઠ ૬૬, પંક્તિ ૨૨ ઉપરની અને પૃષ્ઠ ૨૫, પંક્તિ
૧૫ ઉપરની સમજૂતી. તૃણમય [મ. તૃણમય] મંદિર-ખડના પૂજાનાં માડવા,
સ્પર્શહાસ [સપ્રસારણ] વિધાનથી થકારનો ઇકાર. તોરણ-કંમાન. દારિ-
દરવાજો. પટમેડપ-તણ. હર્ષ રાજ રાજ્યમા ફરવા નીકળતો, ત્યારે તેનો મેલાણ
[શિબિર] માટે આવી જ ગોઠવણ કરવામા આવતી હતી કિંવા સંપંદી
તિહા કરી-દરબાર ભરવો, રાજ રાણા અને તેમના એલચીની મુલાકાત
લેરી, સરપાવ આપવો વગેરે રાજકાર્ય જેમ રાજ તારાપીડ પોતે સવારીએ
નીકળતા ને કરતા, તેમ ધુવરાજ ચંદ્રાપીડે પણ વચારિયત કર્યા. નીગમ્યુ-
ગાળ્યો, વટાળ્યો, મોદ-આનંદ. તાલાવેલી-ઉદ્વેગ. તાલાવેલી, તમપૂં તમ-
પાપડ, ટળવળપૂં, ટવળપૂ, એ જૂથ કદાચ 'તમ્ ૪ ૫૨૨મ્. ઝુરૂ' ઉપરથી
થયું હશે. ત્રિયામા-રાત્રિ. કુચ-ગલીચો. મહીહ મુઝારિ-ભોય ઉપર. સજવાઈ
હ પ્રત્યયની ઉત્પત્તિ માટે જુઓ પૃષ્ઠ ૨૫, પંક્તિ ૧૮ ઉપરની સમજૂતી.
વપરાટ જાળત જુઓ વિમલ પ્રવચ ૧૨૫૦ ધીમાલહ ઘળી ૧૨૧૬૮, મનહ
મનોરથ । વગેરે. પ્રસેસા સુત્ર કરિ છિ અતિ સુકોમલ માત-તે સુતો સુતો
ધંણા કુમળા [અર્થાત્ પ્રેમાળ] મનના માતૃથીના વખાણ કરે છે.

પૃષ્ઠ ૭૮

૧-૨૫ આશાપ-યાતચીત. વિરહ-વિલોગ. વીર વિખ્યાત, આ ભા-
વજાના સમયની પ્રત્યેધની સામાન્ય પરિભાષા છે, જુઓ કાન્દ પ્ર. ૧૨૧
મહ વીર વર્યાત વદોડ । ધરા-પૃથ્વી. જળજરી [સં. જર્જર] ખૂદા નાખેલી,
ક્ષીણ ચૂર્ણ-ચૂરેચૂરા. જે સદાઇ જનપૂર્ણ-જાણે સાગર ભર્યો પડ્યો હોય
એવી, સમુદ્ર જેવી. કટક-કાંટા રૂપે સાલનારા. જીન-ભય પામેના, વધારે
ખજિયાથી ફફડતા. અલિંગ કરતું-ફરી રાજગાદીએ સ્થાપનો. અખેડ-ક્રમેશ.
વાસતું-વસાવતો, નરા શહેર સ્થાપી વસ્તીવાળો બનાવતો ધર્મેના આરંભ
થાપતું-વાવ, ફના, સરોવર, નદીનાટ, ધર્મેશાળા વગેરે ધર્મેના કામ ચાલુ
કરી તેમના હમેશના નભાવને માટે કાર્યમ બંદોબસ્ત કરતો ત્રિપ્રતિ રિયર
થાપતું-અન્નપુરી [આશ્રમ] શ્રેષ્ઠાની અને ગામ આપી આહવાને

ખીજેથી બોલાવીને વસાવતો, હેમકૂટ પર્વત નિકટ-હેમકૂટ અલકાની પાસેના કૈલાસની દક્ષિણે અને બદરિકાશ્રમ પાસેના ગંધમાદન પર્વતની ઉત્તરે છે. કિરાત-કૈલાસ તરફના ડૂંગરી લોક. પૂર્વસાગર તીર-મૂળમાં નાતિ-વિપ્રકૃષ્ટ પૂર્વજલનિધેઃ એમ છે. પુરાણના જૂગોળવણુંનમાં હિમાલયને પૂર્વસમુદ્ર અને પશ્ચિમસમુદ્રને આડતો કહ્યો છે. એ મતને અનુસરી 'પૂર્વસાગર તરફ [તીર]' એમ ઉપર લખ્યું જણાય છે. બેટણા-ભેટ, નજરાણા, દેશ સઘડા શુદ્ધ કીધા-કંટકરૂપ ચોર અને લંટારાને વીણી વીણીને મારી નાંખ્યા અને બધા દેશોમાં શાંતિ રચાવી; જીલમગાર ધાડપાડું જાતોના વાસને લીધે જે દેશ ગોઝારા કહેવાતા હતા, તે પણ દુષ્ટોને શાસન કરી દિલ ઠરે એવા કર્યા.

પૃષ્ઠ ૭૯

૧-૨૫ કામ-દિગ્વિજયકાર્ય. વિસ્તરી-વિસ્તાર પામી, આગળ વધી. મૃગયા-શિકાર. કિંનર-અર્ધ મનુષ્ય અને અર્ધ પશુની આકૃતિનાં પ્રાણી. મિથુન-જોડું. અપૂરવ તે દરશન બાણી-તેનો દેખાવ કોઈ દહાડો ન જોયેલો એવો હોવાને લીધે. 'બાણી' માટે જુઓ પૃષ્ઠ ૨૨, પંક્તિ ૧૫ ને પૃષ્ઠ ૪૦, પંક્તિ ૧૬. પાગિ પાગિ-પગલે પગલે. દૂર દેશ આલ્યુ-તે વનપ્રદેશ [દેશ] ધણો વેગજો નીકળી ગયો. પંનર જોજન વહી આલ્યુ-સાઠ ગાઉ વટાવી દીધા, કાંપી નાંખ્યા. વાલી દષ્ટિ તદ્દા તે વખતે મહેલવહેલું પાછું વાળીને જોયું, દા કરી-મજબૂત, ખુબ જોરથી ચપસીને. અશ્વ આપણિ શરીર-ઘોડાને અને પોતાને શરીરે. સ્વાર્થવાચક આપણુ સર્વનામનું આપણું સંબંધાર્થ રૂપ છે; જુઓ પૃષ્ઠ ૮, પંક્તિ ૫ ઉપરની સમજૂતી. આયાસ શ્રમ, મહેનત. બાલ-પ્રુદ્ધ ગૂઢ વિશ્વાસ-હવણા પકડું છું, આ પકડયું, એવી મેં બાળકના જેવી ખોટી અટકળ [પ્રુદ્ધિ] બાંધી અને તે અટકળ ઉપર મિથ્યા વિશ્વાસ રાખ્યો. મિથ્યા શ્રમ મિ કીધુ અનર્થ-મેં નિષ્ફળ શ્રમ કર્યો અને સદૃશ સાધવાને બદલે અનર્થ આપ્યો. કીધુ ૫૬ દીપદેહલી ન્યાયે શ્રમ અને અનર્થ બંનેનો સંબંધ સાચવે છે. વિપ્ર કાજ ગુહ્યું કાંઈ ધર્મ-આ વિપ્રકાર્ય. પણ ન હવું અને ધર્મકાર્ય પણ ન હવું. ક્ષત્રીનું કર્મ-હિંસક પ્રાણીનો નાશ કરવારૂપ ક્ષાત્ર કર્મ. ગુરુ દેવનું કાજ-ગુરુકાર્ય ને દેવકાર્ય. રૂડવડિઉ-રખડચો. ગૂજરાતી મૂળ રૂડ [સં. રજૂ ૧, આ.] ઉપરથી દિર્ઘાવધિધાનથી રૂડવડ મૂળ થયું છે; રૂડ પણ વપરાય છે. જુઓ પૃષ્ઠ ૪૭, પંક્તિ ૧૯, પરવર ઉપરની સમજૂતી. પરિવાર-રસાયો. અશ્વમુખ બિહિનિ અણસરી. કિંનરના જોડાની પૂંડે યજ્ઞ મેં ભારે મુખામી કરી. વાટપંથ સેના નવિ લઈ-રસ્તો ક્યો ને સેના ક્યાં છે

તે હું જાણુતો નથી. વનવગડો, પૈસોટકો, ટોળટીખળ, કાદવકીચડ, ધનદોલત વગેરેના જેવું વાટપંથ એક જ અર્થના શબ્દોનું જોડકું છે.

૫૫૪ ૮૦

૧-૨૫ પૃષ્ઠિ-પૃંઠે. સીમાથી પછી, અપાદાનવાળા સંસ્કૃત રચના; જુઓ ૫૪૬ ૬૯, પંક્તિ ૨. 'સેવાથી ચૂકિ નહીં,' ઉપરની સમજૂતી. નિર્માણ-મનુષ્યની વરતી વગરનો પ્રદેશ; વિશેષણનો નામ તરીકે પ્રયોગ. માહારિ પ્રયાણ-મારે જવું છે, મારે જવાનું છે. 'માહારિ પ્રયાણ' ન લખતાં કયિ 'માહારિ પ્રયાણ' લખે છે, તે ઉપરથી સમજાય છે કે સંસ્કૃત ક્રિયાવાચક નામ તરીકે નહિ પણ ગુજરાતી સામાન્ય કૃદંત તરીકે તે 'પ્રયાણ'નો ઉપયોગ કરે છે. સરખાવો નયમુંદરકૃત નલદમયંતી રાસ, પ્રસ્તાવ ૧૫, કડી ૮૦, (કલિ) તુઝ કૃદિ પડિઉ ફેડણિ તાહારુ દામ. અર્વાચીન ગુજરાતીમાં સં. તત્ત્વ પ્રત્યય ઉપરથી નીપજેલા પૂં પ્રત્યય વડે સામાન્ય કૃદંત બને છે; જૂની ગુજરાતીમાં સં. બન પ્રત્યય ઉપરથી ગિતરી આવેલા છૂં પ્રત્યય વડે પણ તે બનતો હતો. અર્વાચીન હિંદી, સિંધી અને મરાઠીના સામાન્ય કૃદંતનાં કરના કરણ કરળે વગેરે રૂપમાં આ પ્રાચીન પ્રત્યય સચવાઈ રહ્યો છે. 'માહારિ પ્રયાણ' સાથે સરખાવો હિંદી મૈરે જાના હે. પ્રાણ કરી-પરાણે, જોર કરીને. હૃવાકુર-ગ્રોની હૂંખો. થાકું, ગુજરાતી થાક મળ પ્રાકૃત શક [બેસવું] ઉપરથી ગિતરી આવ્યું છે. તેની સાથે સંબંધ ધરાવતા પ્રાકૃત શક્તિબનો અર્થ વીસામો થાય છે. પ્રાકૃત શ્વહજો પગ પ્હોળા કરી બેડેમો એવા અર્થમાં વપરાય છે. ત્રણે પ્રાકૃત શબ્દની ઉત્પત્તિ મૂળે સં. સ્થા ધાતુ ઉપરથી છે. નીઝરણ [સં. નિઝર ના., પ્રા. જિજ્ઞર ક્રિ.]-ઝરણ, ઝોર; જુઓ ઉદ્ધવકૃત રામાયણ, ૪,૩,૩૧; ૪,૫,૫૩. સંસ્કૃત નિઝર, જર વગેરે શબ્દો વ્યુત્પત્તિએ સં. કર્ ધાતુ સાથે જોડાયેલા છે. પખાલું [પ્રમક્ષલ્ ૧૦]-ધોળાં. હાથ આ ક્રિયાપદ પૂજનના સંબંધમાં વપરાય છે. તુખાર-ધોડો. દારસી તવારિખમાં જોને તોખારિસ્તાન કહે છે, તેનું અસલ નામ તુપાર છે; જુઓ વૃહત્સહિતા. ત્યાં ખારે માસ દિમ [તુપાર] પડે છે ને બરહનાં તોફાન થાય છે, તેથી તેનું નામ તુપારસ્થાન કિવા તુપાર પડ્યું જણાય છે; જુઓ Watters' Yaw Chubug. લોહદ્વાર [Iron Pass] અને બામિયન વચ્ચે આ મુલક આવ્યો હતો. તે તરફનો ધોડો તે તુવતાર કહેવાયો; જુઓ ઇ. કે. ૧ રાતા૪૬. ઉપર ક્ષીરસ્વામીની ટીકા વનાયુજાદિપુ દેશેષુ એતે જાતા હ્યવિશેષાઃ. એવ તુક્તારાદયોડવિ ૧. સરખાવો સિન્ધુ [સિંધ] ઉપરથી સૈન્ધવ [ધોડો].

અન્વેષણ-શોધ, તપાસ. અરદુપરદુ [સં. પરતઃ, અપ. પરદુ]-આસપાસ.
જ્ઞાસાય-નવાણુ. મારગ માંદિ પ્રયાણ-જવાના મારગમાં. ધધાણુ [જૂ. ગૂ.
અહિનાણુ, પ્રા. અહિળ્લાણ, સં. અમિહ્લાન]-નિશાની, એધાણુ, એધાણી.
એ શબ્દ ધૂળધાણી [ધૂળ+એધાણી]માં ઓળખાય નહિ એવો લગી ગયો
છે. જ્ઞાન-જ્યો. કર્દમ [સં.]-કાદવ. બહુ પ્રચુર-પુષ્કળ. બંને પર્યાયો છે;
સરખાવો અતિ ઘણું, અને જુઓ પૃષ્ઠ ૭૯, પંક્તિ ૨૫, 'વાટપંથ' ઉપરની
સમજૂતી. ખેયણુ-ખેયણાં. કુમુદ-રાત્રિવેકાસી કમળ. કક્ષાર [સં.]-રાતાં કમળ
સ્તવક-ગુચ્છ. થોક, થોકડો, ધોકણુ શબ્દ સં. સ્તવક ઉપરથી થયા છે.
જયા [ષયા]-જેથી, કમકે. સર્વથા-પૂર્ણપણે, પૂરેપૂરો. ગ્રીવા-ડોક. અચ્છોદ-
આ સરોવર કેસાસની દારના પશ્ચિમ છેડામાં આવ્યું છે. એની પૂર્વની અને
ઉત્તરની બાજુએ થઈને કેસાસની દાર પશ્ચિમની બાજુએ ચંદ્રપ્રભ નામે
ડુંગરથી સમાપ્ત થાય છે. 'દિમાલયમાં અચ્છોદા મામે નદી છે, તેનાથી
અચ્છોદ સરોવર બને છે એમ કહેવાય છે; જુઓ હરિવંશ ૧૫૫. તે
સરોવર ચંદ્રપ્રભ ડુંગરની પાસે છે અને તેમાંથી મંદાકિની નદી નીકળે છે.
જુઓ Vishnu-Purana Vol III, p. 160'. આ રીતે Ind.
Ant. XIV 322માં J. Burgess લખે છે. અશ્વારૂઢ-ધોડે ચડેલા [કુમાર].
મણુશિલશિલા દલી-દ્વાથીએ રમત [વપ્રક્રીડા]માં હંતુશળનો પ્રહાર કર્યાથી
ડુંગરની બાજુમાંથી મનશિળનાં ગચ્છાં બેદાઈ તેમાંથી રજ વેરાઈ સરોવરની
પાળ [તટપ્રાંત] રતૂમદી [કપિલ] બની હતી. મૂળ સાથે સરખાવતાં અને
વસ્તુસ્થિતિ ખ્યાનમાં લેતાં 'પીત' [પીળું] ને રથાને 'કપિલ' [રતૂમદું]
વાંચવાની જરૂર છે. મનશિળ [સં. મનઃશિલા, જૂ. ગૂ. મણુશિલ] રતૂમદા
રંગે હોય છે. હરતાળ [Yellow orpiment] અને મનશિળ [red
arsenio] દિંદુરતનનાં અનિજ દ્રવ્ય છે; ને તે સોમશની જાતનાં છે.

૫૪ ૮૨

૧-૧૬ પાપાણુએક-એક વનસ્પતિ છે. તે પત્થર બેદીને પથરાય છે;
તેથી અર્ધો તેની મેજરી પત્થરમાં કોતરીને બેસાડવાની ઉત્પ્રેક્ષા કરી છે. એ
પથરીના રોગની દવામાં વપરાય છે. કારંડવ-જળકૂકડા. ચક્રી-ચક્રવાક; જુઓ
જ.કો. સોપાન-પગથિયાં. રચના અતિશિ [રચનાત્તિશયઃ]-રચનાની અપૂ-
ર્વતા, અલૌકિક રચના; સ્પર્શદાસ સાથે પરપ્રધાન યોગ. ત્રણલોક્યલક્ષ્મી-
ત્રિભુવનની શોભાની અધિષ્ઠાત્રી દેવી. મહિરામણુ-મહેરામણુ, સમુદ્ર. મહેરામણુ,
મહેરાણુ અને મહિરામણુ પ્રા. મહરિભળવ, ઉપરથી સ્વરચ્ચયવધી મહરઅળ્લવ,

અકાર પૂર્વના ૨માં મળી જ્યાંથી મહરણવ, હકારના પ્રત્યેયથી મહિરણવ, તેના ઉપરથી મહિરાણવ, અને મહિરાવણ, તેમાંના પહેલાના અત્યાક્ષરના લોપથી મહેરાણુ અને બીજામ વકારનો મકાર યથાથી મિહિરામણુ તથા મહેરામણુ થયેલ છે. પ્રા. મઝરિ સં. મઝરિન્ ઉપરથી અને પ્રા. ઇર્ણવ સં. ઇર્ણવ ઉપરથી ઉત્તરેલ છે. મઝરિન્ અને ઇર્ણવ બંનેનો અર્થ સમુદ્ર છે; એટલે મહેરામણુ, મહેરાણુ, મિહિરામણુ વ્યુત્પત્તિની દૃષ્ટિએ પર્વાયદ્રંદ્ર છે. શ્રીયુત નરસિંહરાવ જોળાનાથ મહાર્ણવ મૂળ આપે છે. મધુકરગીતિ-ભમરાના ગાન સહિત, ભમરાના ગુંગરવવાળાં; સાહચર્યાર્થ તૃતીયા, કામાતુર કરિ-વિહારની ઉત્કંઠાથી વિહ્વળ બનાવે છે, ઉદ્દીપનસામગ્રીનો અતિશય શૃંગારની અભીપ્સિત જમાવટની ભૂમિકા તરીકે નિરૂપિત છે. જાણી ઉદધિ-રૂપધાં-જાણે સમુદ્રથી અર્થાત્ સમુદ્રના મોજાથી સરસાધ કરતા હોય તેમ. કાર [પ્રા. ચહો]-રથાન; પ્રાકૃત અનુસાર પુર્વિલગ-જાણી સકલ ભુવન જલ-પૂર્વે કેવળ જલાત્મક સૃષ્ટિ પ્રગટી હતી, તે જલમય ભુવન જ જાણે ગાદૂં બનીને તેનું આ સરોવર નીપજ્યું હોય એમ કાગે છે. જુઓ અપ એવ સસર્જાદૌ ધ. મ્પથિ નિ-ગાદૂં બનીને. સં. મિલ્ ધાતુ ઉપરથી રૂપરૂપિધાને કરીને જૂ. ગૂ. મ્પથ રૂપ થયું છે. સંસ્કૃત મૂળમાં મુદ્રિત પાઠ મન્યે ચ ચત્ સચ્ચેર્વાક્ સલિલમયં મદ્માણ્ડરૂપમાદૌ ભુવનમભૂત તદિદં પિંડીભૂય સરોવ્યપદેશેનાવસ્થિતમ્ । એ પ્રમાણે છે. એમાંનો સચ્ચેર્વાક્ ભાગ હાથપ્રત B માં છે નહિ; અને હં પણ તેને ક્ષેપક માનું છું. તે પછીનું મદ્માણ્ડરૂપમ્ પદ પણ પ્રક્ષિપ્ત છે. જલાત્મક ભુવન કિંવા જલમયી સૃષ્ટિમાં અંકા-કૃતિનો નિર્દેશ અશુદ્ધિતો છે. ભુવનમ્ પદ ઉપર કોઈ ઓછું જાણનારે મદ્માણ્ડમ્ ટિપ્પણી લખી હશે; તેને મૂળનો ભાગ સમજી બીજાએ વાક્યમાં ધરાવવા સુધારી મદ્માણ્ડરૂપમ્ પાઠ ઊપજાવ્યો હશે. બંને ક્ષેપક ભાગ તથા દેર્ષ મન્યે ચ યત્ સલિલમયમાદૌ ભુવનમભૂત તદિદં પિંડીભૂય સરોવ્યપદેશેના-વસ્થિતમ્ । એ રીતે હં વાક્ય યોગ્યું છું. ભાવજુનો અનુવાદ આ શોધિત પાઠ સાથે બંધ બેસે છે. નિગમિયં-થયું, બન્યું. ૧

૧૭-૨૩ આપિ-પોતે, પંડે. સં અત્મન્ નામ ઉપરથી થયેલું જૂનું સ્વાર્થ સર્વનામ. આપસઆપસ, અપણુઆપ , આપાપર, આપસમાન, આપકર્મી, આપધાત વગેરેમાં એ અઘાપિ દૃષ્ટિએ પડે છે. જુઓ ૪૫ ૩૪, પંક્તિ ૨૧ અને ૪૬ ૫૮, પંક્તિ ૧૭ ઉપરની સમજૂતી. હાંધુ મહી માણુ-ભોંય જરાક [માણુ, સં. મનાવ્] આજોટયો; અર્થાત્ સહેજ વોંચ

આજોડી બીજે જ ક્ષણે ખડો થઈ ગયો. પખાલ્યુ-ન્દવરાબ્યો. તુરી [પ્રા. તુર્ય, સં. તુરગ; દુર ઝડપથી જવું] -ધોડો; ત્વરિત ગતિના સંકેતથી વિમળપ્રબંધમાં ધોડાને માટે 'અપલ' પદ્યોદયે વાપર્યો છે. ળાયા ખરી બાંધ્યુ-ખરી, ધદ ળાયામાં બાધ્યો. દરિ તરણ [દગ્ધિ તૃણ] -લીલું ધાસ, ગાલું [સં. અવગાહિતમ્]-તેના વડે પાણીની અંદર જતરાવું: તે દાથીની પેડે પાણીમાં પેસી મ્હાલ્યો. ઉપસર્ગ અથવા ખરી પડવા બાબત પૃષ્ઠ ૬૮, પંક્તિ ૧૩, 'વધારી' ઉપરની સમજૂતી જુઓ. તૃપાતુર-તરસથી વ્યાકુળ બનેશો.

પૃષ્ઠ ૮૨

૧-૨૪ હદિ ધરિજિં અંબુજ સમૃણાલ-તેણે દાંડા [મૃણાલ] સોનું કમળ લેઈ પોતાની છાતી ઉપર રાખ્યું. પાઠ સુધારી લીધો છે. અસક્તમાં 'ધરિ અંબુજ સુ મૃણાલ' છે. પરંતુ આગળપાછળ ભૂતકાળની રચના વાપરી છે, તે જોતાં વર્તમાન ધરિ ખરાખર નથી. વળી 'દાંડા સહિત કમળ' ના અર્થમાં 'અંબુજ સિજિં મૃણાલ' કે 'અંબુજ સમૃણાલ' જોઈએ. ખેડા પાદથી માત્રા વધી પડે છે, તેથી બીજો સ્વીકાર્યો છે. આસન વાલી-સ્વરથપણે. પિંડલ [સં. વિઙ્ગલ] -વાળેલું, સંકેતેલું. સરખાવો પિંડાજો, ગોજાપિંડાજો. મરતક ઉપરી-માથુ મેલવાને ઠેકણે, જિસીસાને રથાને. બિકરા-જાંચા, જભા; જુઓ કા. પ્ર. ૪, ૧૪૬, પછિ બિકરાં આઘ્યાં તીર; જુઓ વળી ઉદ્ધવકૃત રામાયણ, મુંદરકાંડ, ૨૦, ૩૬, રાવણ આગે છજે જઈ બેઠો પુષ્પ બિકરં રાખી છ. શ્રીવા બિકરી રણુ સાબલિ શ્રવણિ ધરી-જાગી ડોઢે અર્ધાંત ડોક જાગી કરી શ્રવણુવડે અવાજ ઝડપી લેઈ [ધરી] રલો રલો સાંભળે છે. અમાનુષ-અલૌકિક. પંત્રી-વીણાનું; સંબંધાર્થ પ્રત્યય લુપ્ત. જુઓ વંત્ર કે જંતર =ત્રીણા. સુત રીતિ-સંગીતશાસ્ત્ર અનુસાર, નિયમનુસાર. કિલાંથી ગીતપ્રવાહનું પૂર, -મૃગ સાથે સરખાવી હું પ્રશ્નાર્થ 'કિલાંથી' વાંચ્યું છું. બકુલ એલચી... રત ભંગ-પવનમાં ભોરસલી, એળચી અને સુ... " જોના ફૂલનો સુવાસ આવે છે અને લમરાઓનો અગ્નિ [રત] શન્ય-નિર્જન સ્થાનમાં આવેલું. મૃદુ-ઝા... પાખલિ... રાખાલુએ [પાખલિ] ઝાડ વડે [પાદ] દાંડા રાખ્યાં રહ્યાં હતાં, નમ્ય રૂપે જુએ પંક્તિ ઉપરની સમજૂતી. સુધાધવલ નાગરવેલ,

પૃથક થકી તે જાસિ નહીં-તેનું શરીર એવું જિજ્ઞાસુ દત્તું કે સ્ફટિકની મંડપિકામાં તે બેઠી હતી તે મંડપિકા સાથે તે એકરૂપ થઇ જઈ વાસ્તવિક રીતે નોંખી હતાં [પૃથક થકી ઘૂંચ સ્થિતા અપિ] જોનારની દ્રષ્ટિએ નોંખી કળાતી ન હતી; એ તો જાણે સ્ફટિકશૂદ્ધના ગર્ભમાં જ હોય એમ લાગતું હતું. આથી જોના વિશે દર્પણગત પ્રતિબિંબની અને શ્વેત સૂક્ષ્મ વસ્ત્ર વેદિત મર્તિની ઉત્પ્રેક્ષા થોડો છે; જુઓ મળમાંથી નીચેનો જતારો:- વિમલચેલાંશુકાચ્છાદિતામિવ આદરાંતલસંસ્ક્રાન્તામિવ. પ્રતિભાસ- પ્રતિબિંબ, આભાસ, આઅહાહૂ- વીંટેલું. વાસ [સં. વાસસ]-વસ્ત્ર. પરગટી-પ્રગટ થયેલી, મૂર્તિમાન, પ્રત્યક્ષ. દ્વિભાચ્છતટી-દ્વિભાચ્છ પર્વતની [જરૂરી દેકાયલી] કરાડ. શિદ્ધિ [સં. જદ્ધિ]- રૂપસંપત્તિ. સામાન્ય રીતે શિદ્ધિ ધનના સંબંધમાં વપરાય છે; અહીં તે સ્ફર્મીના પર્યાય તરીકે વાપરેલ છે. કાર્ત્તિદેવ કેરી તપક્રિયા-અખંડ બ્રહ્મચર્યના નિષ્કામ સાત્ત્વિક તપની સર્વોત્કૃષ્ટ પવિત્રતાને અનુલક્ષીને આ ઉત્પ્રેક્ષા થોડી છે. વૃષભ-નંદિ. ત્રિયા પ્રભા-મનોહર કાંતિ. નંદિ તેની અસીદ્ધિક કાંતિને લીધે શંકરને ત્રિય હતો. મુનિજન ધ્યાન તણી સંપદા-મુમુક્ષુ મુનિઓ તપો વનમાં નિરંતર શંકરનું ધ્યાન ધર્યા કરે છે, તે વિશુદ્ધ ધ્યાનની સમગ્ર સમૃદ્ધિ જાણે દેહ ધારણ કરી શંકર ભગવાન પાસે આવી હોય તેવી તે દેખાતી હતી. અમૃતશીથ પિંડ થઇ જડી-અમૃતના શીથળના રૂડામાંથી [પિંડ થઇ] જાણે પ્રાપ્ત થઈ હોય, ખની હોય! જુઓ મૂળ, અમૃતકૈવલિવિદેરિવ પાન્ડુ- રિતામ્ ૧. પિંડ થઇ-પિંડથી, પિંડમાંથી; સરખાવો નરસિંહ મહેતા કૃત ગોવિંદ- ગમન, પંકિત રહ, તેજ ઝળહળ થઇ આકૂરની મુખ ગઈ. અહીં આદર્શ હાથપ્રતના થઈ પાઠને રચાને 'થઇ' [અર્વા. મૂ. થી] મેં વાંચ્યો છે. મુક્તા- રૂઢ ચૂરિ-મોતીના ભૂકાયો. આ બધી ઉત્પ્રેક્ષાઓ મહાશ્વેતા નામની સાર્થ- કતા બતાવવા માટે છે.

૫૭૪ ૮૪

૧-૨૪ રજત તણી ખરી-સાચેમાચી રૂપાની બનાવેલી. કેતકગર્ભ નીપાય કાય-તેનો દેહ કેતકીના ગર્ભની પાંખડીઓનો જાણે બન્યો હતો [નીપાય, પ્રા. જિપ્પાદો, સં. જિપ્પાદિત:]. અહીં કાય શબ્દ સંસ્કૃતવત પુલ્લિંગે વાપર્યો છે. ધરતી રંધેલમગ્ન-વીજળીના પુંજ [છટા] જેવી રતારા પડતી તેજસ્વી જટા તે ધારણ કરતી હતી. તે જોના ખભા ઉપર પથરાતી હતી અને થોડા વખત ઉપર કરેલા રનાનને લીધે ખાઝી રહેલા જળકણ્ઠથી તે શોભતી હતી. શ્રુતિ-કાંતિ. ખંડશશી-અધુરો, ખીજનો ચંદ્રમા. પશુપાલ-

મહાદેવ. જ્યોત્સ્ના-દાંતરૂં ચંદની જેવું તેજ. રનાન કરાવિ-પથસ્નાન કરાવે
 છે, દૂધે નહવરાવે છે. ધાત્રી-આમળી. ધાત્રીફલમાનિ૦--તે આમળાના માખે
 લીધેલાં મોતીની સેરાનો સુંદર ગંડો કંઠે ધારણ કરતી હતી. કંઠના ધરણના
 અર્થનો ગંડો શબ્દ કંડીનું રૂપાંતર છે; સરખાવો કાળીગાંડી [સં. કલ્પ
 સુંદર; વળિક્કા કંડી]. કંઠો, ગંડો એ કંડી, ગંડી ઉપરથી ધડાયલાં પુલ્લિંગરૂપ
 છે. પીન-પુષ્પ. સુરભુ-પરમ સુખ [સં] આપનાર, પરમ મંગળ. ગલિ હાર
 ગંગાનિ૦-ગળેથી મોતીનો હાર જે લટકતો હતો તે રૂપી ગંગાને જે કાઠે
 રૂપાળા [સુશરીર] હસ [આંચ પાંખમા ખોસી] ગેહા હોય તેવા તે સ્તન
 દેખાતા હતા. કલ્પલતા વનકલનું૦-કલ્પવૃક્ષની કાળી [લતા] એ પારીક
 વસ્ત્ર વદકલ્પભૂત [વનકલનું] લટકે છે તે ઉત્તરીય તરીકે [ઉત્તરી કરી]
 તેણે ઓઢ્યું હતું. અભાસન કીધિ.....શુભ નિતંત્ર-આસન વાળ્યાને લીધે
 જલદાવેલા [ઉત્તાન] પત્રનાં તળિયાંની રતાશ [રાગ] જે જણાઈ આવતી
 હતી, તેના આભાસથી [તેણિ પ્રતિજિજ્ઞ] નિતંત્રે ધારણ કરેલું ધોળું રેશમી
 વસ્ત્ર રાતું દેખાતું હતું. અહીં અધરવાસનું વર્ણન છે. પૂરૂવે નેધિલા વીણી
 [પૃષ્ઠ ૫૪ પંક્તિ ૨૦] અને હસ્તીણી [પૃષ્ઠ ૬૧ પંક્તિ ૧૭] પ્રયોગમાં
 જે સમધાર્ય પ્રત્યય [ભુઓ પૃષ્ઠ ૫૪, પંક્તિ ૨૦ ઉપરની સમજૂતી] વાપર્યો
 છે, તે જ અહીં તેણિ રૂપમાં કરણ્યાર્ય ઇ પ્રત્યય સાથે મળાને રહેશે છે.
 સેવિ એણી પિરિ યોવન જાણી શિખ્ય, -ભુઓ મૃગ:-ચૌકનેનાવિ...નિર્વિકા
 રવિનિતેન શિષ્યેજેષ્ઠોપાસ્યમાનામ્ । દંતધટ્ટિન-દ્વાચ્છેદનની યનાવેલી. રાગ
 રાગિણી ભેદ પ્રવાદ-રાગ રાગિણીના પ્રકાર વદનનાં દનારવા [પ્રવાદ] ની
 સાથે; સાદચર્યાર્ય પ્રત્યય હુમ્મ. પ્રવાદ સું વાદન, વાલ, વાદન સાથે અને
 ગૂ. વાજંત્ર, વાગનું, વાજપૂ, વાગનું સુથે સ્તંભ ધરાવે છે. લાનમંડળી-

[વિત્ત] જે ઔદ રત્નો તે વડે જ્યારે તે પૃથ્વી હતો, અર્થાત્ જ્યારે તે વધોવાયલો ન હતો, ત્યારે જેવો તે પ્રસન્ન [વગર ડોળાયલો] હતો તેવી તે અંતરમાં પ્રસન્ન [નિર્મલ] હતી. નિરાલંબ જાણી જોઈ જુદી [મૂળ ઘોઘ-યુદ્ધિમિવ નિરાલમ્બનામ્]-જેમ ચન્નવાદી ઔદ શિક્ષાંત જગતના અધિષ્ઠાન તરીકે બ્રહ્મ જેવો કોઈ સત્પદાર્થ સ્વીકારતો નથી અર્થાત્ નિરાલંબ છે, તેમ તે પણ કોઈનો સગ [આલંબ] ન સ્વીકારી એકલી રહેતી હતી. નિરાલંબ-
(૧) નિઃસંગ; (૨) ચન્નવાદી. જાણી પૃથ્વી સરવિ નિદ્ધિ-પ્રભુસિદ્ધિ, મંત્રસિદ્ધિ અને ઉત્સાહસિદ્ધિ એ ત્રણ સિદ્ધિએ પૃથ્વી અર્થાત્ પૃથ્વીની પ્રભુતા સંયુક્ત હોય છે, તેમ તે યોગની સર્વે સિદ્ધિએ સંયુક્ત હતી. મૂળમાં મહીમિવ જલ-મૃતપ્રેક્ષા છે. એમાંનું ઉપમાન એનું એ રાખી ભાલણે પ્રાસની ખટપટમાં સાધારણ ધર્મ બદલ્યો છે, જે કંઈક આરકુટ છે.

પૃષ્ઠ ૮૫

૧-૮ નિર્મલસર-મલસર વગરની. મમતા સ્પર્શ નહિ લગાર-‘આ ને માઈ’ એવી સમજનો લેશમાત્ર પણ સ્પર્શ તેનામાં ન હતો. વિષ્ણુ જાણીય વર્ષ અદાર અમાનુષ માટિ-તે ગંધર્વકુમારિકા હોવાને લીધે [અમાનુષ માટિ] એની ઉમ્મર [વિષ્ણુ] પરખી શકાતી ન હતી; પણ એ આશરે અદાર વર્ષની હોય એમ લાગતું હતું. પાશુપત વ્રત-ભરમરનાન, ભરમશ્યા, ઉપહાર, જપ અને પ્રદક્ષિણા એ પાંચ અંગનાળું પાશુપતદર્શનમાં કહેલું વ્રત. ઉપહારના છ પ્રકાર ગણાયા છે. તેમાંનો એક ગીત છે; એ અહીં અભિપ્રેત છે. વિશેષ માહિતી માટે જુઓ સર્વદર્શનસંગ્રહ, પૃ. ૬૪ (આનન્દાત્રમગ્ન્યાવલિ). દેહ-મતે નાદમત્ર-વીણા વગાડવામાં એકનાર ચર્ધ ગયેલી. એક નારિ-સર્વોત્તમ, અદ્વિતીય સ્ત્રી; સરખાવો એકો. દ્વિષ-હય; સરખાવો ‘વય’ ને માટે ‘વિષ’, પંક્તિ ૨. સ્પર્શનાશ અને તેની અસરથી પૂર્વસ્વરનો વિકાર. હિષ્ બંધન કર્યું-ઘોડો બાંધ્યો; સરખાવો ‘સભા વિસર્જન કરી’ જેવા ૩૬ પ્રયોગો. જુઓ વળી પૃષ્ઠ ૧૯, પંક્તિ ૧૮, આસ્વાદન કરિ, પૃષ્ઠ ૧૨, પંક્તિ ૧, કાંઈ કીધું ભક્ષ; પૃષ્ઠ ૩૨ પંક્તિ ૨, ફલ કરાવી ભક્ષ; પૃષ્ઠ ૬૬, પંક્તિ ૨૧, ભક્ષ્ય ભોજન કર્યાં સહી. આદોષન ચત્ર [પૃષ્ઠ ૮૩, પંક્તિ ૩] એ અકર્મક રચનાને જવાબ આપતી ગંધન કરવું એ સકર્મક રચના છે; જુઓ પૃષ્ઠ ૮૩, પંક્તિ ૩ ઉપરની સમજૂતી. માટિ ભરી-નેત્ર વિકાસી તેમા જાણે સમાવતો હોય તેવી રીતે. વિકલ્પ કરિ-વિચાર કરે છે.

૬-૨૪ અણુચીતલ્યુ આપી બોગ મેલિ દૈન-અટો દૈવ દયા કરીને
 વ્યભામા ન હોય એવું [અણુચીતલ્યુ] સુખ [બોગ] આપી મેળવે છે
 [મેલિ]. નિર્જન-નિર્ભાનું [જુઓ પૃષ્ઠ ૮૦, પક્ષિ ૩ ઉપરની સમગ્રતી].
 દુઃખ માત્ર-થાક વગેરેનું સનૂનું દુઃખ. માનુષ્યનિ દુર્ગમ સચાર-દેખીતી પુનરુક્તિ
 છે. દુર્ગમનો દુર્ગમ અર્થ લેઈ નિર્વાદ કરવો પડે છે. પ્રીત આનંદિત, પ્રનન.
 પ્રાસાદ-મદિગ, દેવળ મોદન-મોદ ડિપનવે એરી. મુદગતા અનોપમ મટિ-ઉપમા
 આપી ન શકાય એવું આનંદ રૂપ છે તેથી કરીને, જુઓ ઉદ્વૃત્ત રામાયણ,
 ૩, ૧૮, ૪૦, એને એમ રાધૂ નવ મટિ, આકદ કરે તૂ. શા માટે ?' મટિ
 એ માટિનું રૂપાતર છે. ઉત્પતિ [મ. ડાપન] ચટી જાય. શા કારણ લણી-શા
 કારણને લીધે, શાથી તપરયા-તપવ્રથા, તપ કરવું તે.

પૃષ્ઠ ૮૬

૧-૨૪ તમ અણુમરી રતલનો આશ્રય લઈને ' સુતિર્જ
 ગાનિ પૂછ પરિ ' કરી-ગાન પૂડે થના ૬ જુક્તિથી પૂછ એવે
 વિચાર કરીને. ખડોજિ બાબત જુઓ પૃષ્ઠ ૩, પક્ષિ ૧૩
 ઉપરની સમગ્રતી. જૂ. ગૂ. સૂત, અર્વા, ગૂ. સોત, મૂળ મ. સમાત
 ઉપરથી થયું છે. વીણા મુકે ગજ-વીણાનો અવાજ બધે પડ્યો, વીણા મૂગી
 થઈ ગઈ. મતોખ્યા-આરાધ્યા જ્ઞાતી દષ્ટિદુષ્ટ દુષ્ટ ટાવતી-મૈત્રી અને મુદિના
 ભાવના આર્ત દષ્ટિએ અલિપ્ત છે. ક્ષાવતી-હૃદયગતી, પવિત્ર કંઠતી.
 પાતક-પાપ, સુખિય આલ્યા-ભયે પચાર્યા ' મ. સ્વાગતમનો અનુદાદ છે.
 માહાભાગ [મહત્ત્વ મોટું, પ્રાગ ભાગ્ય]-ભાગ્યશાળી, મુકર્મો વિવેકનું વચન
 છે. સાચીઈ [સ સત્યાપય પાળવું]-પગાય, પાળાને. અતિથિનું ધર્મ-અતિથિ
 પ્રત્યેનું કર્મન્ય, મહેમાનદારીની ફરજ. અનુમદ માન્ય મનિ વાન-તે અમાનુષ
 સ્ત્રીએ તેની માથે વત કરી તે તેણે મનથી મોટી કૃપા મળી. કામ-સ્ત્રી.
 મ. ગામિનીનો પર્વાય મામા હોવાથી દેખાદેખી કામિનીનો પર્વાય કામા ધટી
 કાદ્યો વણાય છે. કૃષોદરી, કૃષકટી-પાતળ પેટ અને પાતળી દેડ એ સ્ત્રીનું
 ભૂયણ ગણાય છે. કોએક અદ્વનરૂપ અપાર-આ કોઇ અર્થોક્તિ સ્ત્રી છે
 કોઇ સજ્જમા ક પ્રત્યય ડિમેગઈ મેદક રૂપ થઈ છે, અગ્યાવો મેદવાક,
 કદીક, ક્યારેક વગેરે. કોઇકનું જીવન ૩૫ મેએક છે. એમા ઉત્તરવદ ' એક '
 હોવાની વાતિ ઉત્પત્ત થઈ જણાય છે. તેને લીધે કટવાકને જ-વે કટનાએક,
 કદીકને બદલે કદીએક એવું નવા રૂપ િખા થયા છે, અને નીગેક, દજગેક
 વગેરેમા મેવામા આવેલો ' આશરે ' ના અર્થનો ' એક ' પ્રત્યય પણ રૂઢ

થયો છે. લલ્લનઅંધ-શરમને લીધે મંકાય. ત્રિતાર પોનાનુ કદિશિ પ્રકાર-તે પોતાની હકીકત [પ્રકાર] વિતારીને કહેશે. પદ્યતમાત્ર વર્ણનાં-આવો હાથ-પ્રતનો પાઠ છે. મળમા પદ્યતમાત્રમિત્ર ગત્વા છે, તેથી જ્ઞેના વર્ણનાં કેકાણે પદ્યતા પાઠ કરી લીધો છે. જ્ઞણી શ્રુ આયમિઉ દિન તમાવટકાનં થય કરૂ હોય છે, જુઓ જ. વો. ૧૨૧૪. ૩૮. કાલસ્વચ્છસ્તમાલ. સ્યત્ ૧. આથી તમાલના વનના કાળાં થડોના દેખાવમા દિવમ આયમતા થનારા અંધકારની ઉત્પ્રેક્ષા કરી છે. પુષ્પિત પાદપ, અસિ ઝકાર-ઝાઝૂં દૂધે દૂધા હતાં; તેમા ભમરાનો ગુમરવ થતો હતો. કામલ-સૂત્રાણો ગુદા મુપ્રમાણુ સારી લગાઇ પ્હોળાઇ અને ઊંચાઇની શુદ્ધ. યોગપદ્મ પદ્મપુરાણના વાર્તિકમાહમ્મના ખીળ અધ્યાયમા યોગપદ્મનું સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે આપ્યું છે:-વૃષ્ટજન્નોઃ સમાયોગે વજ્ર વલ્લવદ્ દટમ્ । પરિવેષ્ટય ચદૂર્ધ્વજુસ્તિષ્ઠેત્ તદ યોગપદ્મકમ્ ॥. વિશાખા [સં. વિશાલિકા]-લ્હોડાની આકરીવાળા વાસની લાકડી; જુઓ જ. વ. ૧૪. શિવરનિલાતકુન્જકાલાયસકષ્ટકેન વૈજયેન વિશાલિકાદન્ડેન...વિરાજમાનમ્ ૧. ટીકાકાર ભાનુચંદ લ્હોડાની ગેટી અર્થ લે છે. નાસિકેરીફળ કેરૂ પાત્ર-નાળિયેરની કાચલીની વાટલી, વાટલી. ઉપાનહયુગ્મ-એ પાવલીઓ. મૃદુમાત્ર-દ્રવ્ય મૃદુ, લગારે ખૂંચે કે લાગે નહિ એવું; સરખાવો સ્વપમાત્ર.

પૃષ્ઠ ૮૭

૧-૨૪ અલાયુ-તૂંગડું. તે ભરમ ભરી રાખવાને માટે હતું. કિક્ષા કપાલ-મોટા વાટકા જેવા શિક્ષાના પાત્ર. સાથર મૃદુ પરચાલ ટૂંળા દૂપળોનો સાથરો. લલુ-ઝાળખ્યો, જાળખ્યો. સં. વપનસદ્મ ઉપરથી ગૂં. લલ મૂળ જિતરો આવ્યું છે. ઉપસર્ગ ખરી પડવા જાગત સરખાવો ગાળું [પૃષ્ઠ ૮૫, પંક્તિ ૨૨] અને જુઓ પૃષ્ઠ ૬૮, પંક્તિ ૧૩ ઉપરની સમજૂતી. પર્ણપુટ-પડિયો. આ ગૂજરાતી પર્ણપ પર્ણપુટ ઉપરથી જ જા-યો છે; સરખાવો સં. વલ્લુડ ઉપરથી દડિયો. અર્પોદક-આતિથ્યસત્કારમા અતિથિના હાથમા ચઢન અને પુષ્પ સહિત પાણીની અંજળી આપવામાં આવે છે તે. એ શ્રમ કિશુ [ક્રીટશોડયં શ્રમ] -આ તસદી શા માટે લો છો ? અમ મનિ સતોપ જ વશુ-માર મન તો ક્યારનું એ સંતુષ્ટ થઈ છે. અવલોકન-દર્શન. અધમર્પણુ-ક્ષત્રવેદના દશમા મંડળનું એકસોનેવું સૂકત. એ જગ્યાથી સર્વપાપનો નાશ થાય છે. ઇવ-માફક, ખેડે. પાવન-પવિત્ર કરનારૂં. અતિથિક્રિયા-અતિથિના પૂજનનો વિધિ. મુકા-મલ શિલાતટી-પથ્થરની સ્થેજ જગ્યા બેઠક. તટી બોલ તટ ૧ p. ૧૦ raised, to be raised or elevated ઉપરથી થયો છે. તૂણી [સ વળીમ્ અન્ય]-

ખોટ્યાચા'યા વગર, જાન. મત્યારય-ખરી હકીકત તકાગ-સરોવર. વિથમતા-વી સામો લેતા. એકાતિ-એક છેડાથી માડીને અધુજનયની-કમળના જેવા નેત્રવાળી. ભિક્ષાકપાલ લેઈ ચાલી તરુ પાસિ-નિર્જન વનમા ભૈશ્યચર્યાનો નિર્વાહ શી રીતે થયો હતો એ શંકાના સમાધાનમા કવિ કહે છે, કે વૃક્ષો તેને ભિક્ષા આપતા હતા. વૃક્ષથી તે ફળ તોડતી નહિ, તે તો માત્ર ભિક્ષાપાત્ર ધરતી, એટલે તેમા ફળ આવીને પડતા હતા. પિકરચણી-કાકિન [પિક] ના જેરી જેની ખોલી [વચણ, મ વચન] છે એવી આફણીય-પોતાની મેળે, આપો-આપ, જાતે સ આત્મના ઉપરથી સ્વયમ અર્થનો પ્રા અપ્પણ બોલ થયો છે. તે ઉપરથી જૂની ગૂજરાતીમા આફણી અવ્યય નીપત્યો, જુઓ મં ૧૫૦૭ મા રચાયલા વાક્યપ્રવાહના ઉદાહરણ, આફણી કણ વીકાર્ધ, આફણી અમિ પૂજાઉ. એમા અવ્યયાર્થ ઇકાર વધારાનો જામેરાઈ આફણીય બોલ પ્રચારમા આવ્યો. પ્રાણાધાન વિધાનથી પકારનો ઇકાર થયા બાબત સરખાવો પ્રા જાણુ [સ. જાણુ] ઉપરથી અજ્ઞુણ [દે ના. મા ૧૧ ૨૦]. આફુરો [જુઓ પ્રેમાનંદકૃત નળાખ્યાન, કંડયૂ ૧૬, આફુરો જાશે રાગ] શબ્દ પણ એ જ મળેલો છે. આફણીએ અને આફુરો બને શબ્દ હાલ વપરાતા બંધ પડ્યા છે. અરોગ [પ્રા. જારોગ કિ.]-જમો; જુઓ દે. ના મા ૧૧૧૬. ૧૧. રાજબોજ-રાજવળાનું બોજન.

પૃષ્ઠ ૮૮

૧-૧૪ અચેતન મૂઠ-જડ અને તે કારણથી જ્ઞાન રહિત અનુમદ-કૃપા. પ્રભાવ-મહિમા, અદ્ભુત શક્તિ. સુખ પામ્યુ નિર્વાણ-ધોડો સુખનિર્વાણ પામ્યો. સુખ અને નિર્વાણ એક જ અર્થના બોલ છે. એ બેને છૂટા પાડવા કરતા 'પામ્યુ સુખનિર્વાણ' વાચી મર્થાદ્ધ બનાવવો વધારે ઉચિત છે. નીઝર [સ નિર્ઝર, પ્રા. નિઝર]-ઝેરા. સ્વાદુ લહેજતદાગ ફળ ભક્ષ કરીને, -જુઓ પૃષ્ઠ ૬૭, પંક્તિ ૬ ઉપરની અને પૃષ્ઠ ૮ પંક્તિ ૫ ઉપરની સમજૂતી સંખોચિત કરતે-ત્યાં તા કોધુ-ગાઇએ સધ્યાકાળનું નિત્યકર્મ કરી લીધું ખીમ બેઠું એકાતિ સમીપિ શિનાતન સુદર-તે એ જથ્થુ સુદર પથરાના પટમા, અત્રગ [એકાતિ] પણ બહુ છેટે નહિ [સમીપિ], એમ બેઠા

૧૫-૨૪ આશાસુ [સ. આશાસ]-સકાચ જતો રહી વિશ્વાસ બિપજવો તે. સેહેજિ મૂરખ-મનુષ્યપણાને લીધે સ્વાભાવિક રીતે અણસમજી. મર્થાદા નવિ જાણિ મર્થાદા જાળવે છે, જુઓ મૂળ ઉપજનચતિ...પ્રસાદલલ્લો ...પ્રાગ્ભવ્યમ્ । થોડિ મિલણિ પ્રેમ આણિ જુઓ મૂળ અનુચારપરિમદ

.. પ્રણયમારોપયતિ। કહેવા-કરવાને, જુઓ પૃષ્ઠ ૩૧, પકિત ૧૩, 'પામેવા નિ' ઉપરની સમજૂતી. ખેદ થયે જી મનિ બાવિ-બે મનને ગમે, બે તમને રમે તો. મનાથ કીધુ-પન્હોત્, મોટું બનાવ્યું ગુલ્લ-ગધર્ અને યક્ષ જેની એક દિવ્યાદિવ્ય થતિ. એઓ કુમેઝ બડાગીના નિધિના રક્ષક છે તત-પાશુપત નન

પૃષ્ઠ ૮૯

૧-૨૪ કિહા ઇત્રી રામી નહા અનુપ-બહો ' ઇત્રીઓ કેવી અનુપમ રીતે ઉપનમ પામેલી છે, ની નિર્વિકાઝ ને શાત બનેલી છે જાણની ગૂજ રાત્રીમા સંગૃહીત કન્દિવ [નપુ] માથેનો ગૂજનતી ઇત્રી રાત્રીનો મનંધ અરણ્યમા તાત્રે હોઈએ તર્લવ શબ્દ નપુસકે ત્રિંગે વપગતો હતો. વખત જતા રમરણુ ધમાઈ જઈ તર્લવ ઇત્રી ઇકારાત હોઈ સ્ત્રીશ્રિંગે વપરાયો એ વડૂ શં છિ કામ દિવ્ય મનોહર-ન્યા મિદ્ધ સાધ્ય વગેરે સુખે તપ કર્યા કરે છે એવા મનોહર દિવ્ય આશ્રમો અનેક છે, તે મહીને તમે આર્દ્ર એકા-તમા તપ કરો છો તેનું શ કારણ ? શો મહાન અર્થ માધવો છે ? આવા એક અવધાન ઉપરના મિદ્ધોના આશ્રમના વર્ણન માટે જુઓ નાગાનન્દ ૧૧. એકમના [મં એકમનસ]-માનધાન થઈને, એકાગ્ર ચિત્તથી. હૃદયશુદ્ધિ ...અથવા લોચનની ઉજ્જવલતા . મહિં સ્ત્રી અમાનુષ હોવાથી તેના આસુ વ્યવ્થ હતા, એ રવચ્છતાને લીધે હૃદયની શુદ્ધતા જાણે નેન હાગે જાભરાઈ જતી હોય અથવા નેત્રની ઉજ્જવલતા જાણે વહેતી હોય, એ હૃદયેક્ષાનો ઉપયોગ કર્યો છે. મુખ મીઠી-મ્હો ખીરીને. વિરમય પામ્યુ જોય-જોઈને [જોય] ચકિત થયેલો વ્યમન-દુખ, સકેટ. કોડિક મર્મ કરોડો મર્મના અથાત્ ખરેખરા ઉપાયો, રામમાણુ ધયાત્રે કોડિક રૂપની સિદ્ધિ ખાળત જુઓ પૃષ્ઠ ૮૬, પકિત ૧૬, કોએક ઉપરની સમજૂતી. આકૃતિ દેહ-દિવ્ય દેહ અને અદ્ભુત આકૃતિ, અમાનુષ અનતાર અને અવ્યોકિક રૂપ. શરીરધર્મ સદ્ગુણ સતાપિ-દર્પે ગોક મોહ વગેરે શરીરના ધર્મ છે તે સૌ શરીરધારીને મંતાપે છે સુખદુખ ગતિ બવવંત, હૃદયધર્મ-ટાઠ તડકો વગેરે ધર્મની પેઠે સુખદુઃખનૂ જોડૂ [૬૬] છે, તેની પ્રવૃત્તિ [ગતિ] જગરી છે ગમે તેની જાચી ભૂમિકાએ પ્હોચ્યો હોય [મહત્ થાઈ], તોપણ સુખદુખ તેની ખગર લે છે.

પૃષ્ઠ ૯૦

૧-૧૦ પડયાઈ [સં. પ્રતિષ્ઠાત]-આપાતથી વસુધા આલી ન જઈ-

પૃથ્વી ચાલિત થતી નથી, ડાલતી નથી. અપરાધી સરિખુ-જાણે પોતે કંઈ અપરાધ કર્યો હોય એમ ઝંખવાણું પડેલું. ક્ષાણેવા-ધોવા. અંજલીધ-ખોખો ભરીને. આપણા-પોતાના. શોક ન કીજી-શોક ન કરો. કીજે પીજે, દીજે, લીજે વગેરે રૂપ લાલ પણ કવિતામાં વપરાય છે. લુઓ પ્રેમાનંદકૃત માંધાતા આખ્યાન, દર, તમારે કંઈ હોય તે કીજે, અમો રજમાત્ર તમથી ન બહીજે. અહીં 'તમે કીજે' તથા 'અમો બહીજે' પ્રયોગ ઉપરથી જોઈ શકાશે કે પ્રા. કિજ્જા આદિ જ્ઞા પ્રત્યયાંત રૂપની પેઠે પુરુષ બદલવાથી પ્રસૂત ગૂઝ-રાતી રૂપમાં પણ ફેરફાર થતો નથી. કરિ માજન-લજે છે, સ્તુએ છે. બાબ-આસુ. વાણી કરિ પ્રકાશ-મુખ બદાર [પ્રકાશ] ગોલ કાદે છે, વૈખરી વાણીએ ગોલે છે, કહે છે.

૧૧-૨૪ તહો ચ સંભલશુ-તમે સુખિયા કુવ શી રીતે માંભળી શકશો ? અર્થાત્ તમારાથી સંભળાય એમ નથી. મમ-માર્મિક; મર્મભેદક વૃત્તાત. વૈરાગ્યવારતા-વૈરસ્ય ભરેલી, દુઃખદાયક દહીકત. રાગ એટલે રસ, તેથી ઉત્ક્રો તે વિરાગ, વૈરાગ્ય. લેશ-ભાગ. શં ગોઠકથાઈ ૧-ગોઠમય કથાથી શો અર્થ ? દેવસદન-દેવોનો વામ, દેવોનું નિવાસસ્થાન. કન્ધકા-ગવાન, નિત્યપીવન-વાળા સ્ત્રી. મારત-પવન. અંક-મૂર્ચા મોમ-દંડ ઔદાચિર્નો-વીજળા. મૃત્યુ-યમગાન, ધર્મરાગ. વિવેક-વિવેકથી, વિગતથી અધ્યત્મનાં જે કૃણ ગ-મના કારણે કરીને દક્ષ પ્રગપતિની જે કન્ધકાથી, જે સુદુર્મંથનના પ્રયંગે અમૃતથી અને જળથી, જે કામ અને ભોગની વાચનાના ગ્રાધ-એ કરી કામદેવ અને પૃથ્વીથી, આર શુચિતાને અનુલક્ષીને જ્ઞાના મનથી પવનથી ધર્મરાગથી અને વેદથી, તથા બાકીના દિવ્ય તેજની વિદ્યુતિને લીધે મુર્ચ અંદ અમિ અને વીજળીથી પ્રગટેલાં કલા છે.

નવ ખંડ કઢ્યાં છે. તેસની દદ દિમવાન, હેમફટ, નિપધ, મેર, નીલ, શ્વેત, શૃંગવાન અને ગંધમાદન પર્વતની આડથી બાંધેલી છે. તે તે ખંડને તે તે પર્વત અનેક નદીઓ વડે પાણી પૂરૂં પાડે છે. એ રીતે પાણીના વર્ષાણુથી ખંડને વર્ષ મંદા. મળી છે; અને ખંડોને લુદા પાડનારા પર્વત વર્ષપર્વત કહેવાયા છે. કિપુરાગિરિ-કિપુરપર્વતો પર્વત હેમફટ. કાનન [સં.]-વન. અચ્છોદ નામિ ઇ. સરવ-તેજો આ અચ્છોદ [સં. અચ્છ નિર્મળ; ઉદન્ પાણી] નામે, મનુષ્ય-જ્યાં જઈ શકે નહિ એવું [અગમ્ય] સરાવર ખોદાવ્યું છે. ભવા-નીપતિ-ભવ એટલે શંકર, તેમનાં પત્ની ભવાની તે પાર્વતી, તેમના પતિ તે શંકર ભગવાન. આ શબ્દનો બાણુભટ્ટે તેમ જ ભવભૂતિએ [લુઓ મ. ધી. ચ.] ઉપયોગ કર્યો છે. તેમાં મમ્મટાચાર્ય વિરુદ્ધમતિજન નામે દોષ કાઢે છે તે કદી સતીના સંબંધમાં અસંભવિત ગણી ન લેધયે, તોપણ ગૌરવદોષ તો બોલો રહે છે જ. તુષ્ટુરાદિ માંદાં જ્યેષ્ઠ-તુષ્ટુરુ આદિ ૭ : બાધઓમાં સૌથી મોટો. તુષ્ટુરુ ગંધર્વવિદ્યામાં પરમકુશળ અને પ્રસિદ્ધ હોવાથી તેનું નામ આગળ કયું છે. હાહા હહ નામો સામગાનથી, તેમ તુષ્ટુરુ નામ વીણાના મોટા વ્રમ્બ [વ્રમ્બ] ઉપરથી પડેલ જણાય છે. પટાભિષેક [સં પટ પીઠ અર્થાત્ ભક્ષપીઠ કિંવા સિદાસન; અભિષેક]-રાજ-માદીએ બેસાડવાની ક્રિયા; સરખાવો પટરાણી, પાટવી કૂંચર, પાટોધર, રાજ-પાટ વગેરે. અમૃતમય આકાર-જેમનો દેહ [આકાર] અમૃતમય હતો. અભિધાન-નામ; ગૌરી-પાર્વતી.

૫૭૭ દર

૧-૨૫ અનપત્ય માટિ-પોતે સંતાન રહિત હોવાને લીધે. અનપત્ય [અદુગ્રીહિ]-જેને 'છૂંપુંછોકૈં [અપત્ય] ન હતું એવો [દંસ]. માહાનુભાવ-પ્રભાવશાળી. અત્ય [સં. અતિની સ્પર્શવિધાનથી થયેલી વિકૃતિ]-અદુ. લક્ષણુ રહિત-સારાં લક્ષણુ વગરની. ભાજન [સં. માજન]-સ્થાન. અંકિ અંકિ ગંધર્વ-નિ ખીસ-જાલી વીણાની પેઠે ગંધર્વો અને બોજેથી હેઠે મૂકતા નહિ; એક રમાડી રહે 'કે ખીજે લે; એમ વખાણી વખાણી રમાડતા. શંસવ [સં. શિશુ : બાળક; જ. ભાવનાયક પ્રત્યય]-અચપણુ. શુભ દેશ-સાઈ સ્થાન. વસંત. મધુ-માસ-નિઃ-વસંતમાં જેમ મધુમાસ, મધુમાસમાં જેમ નવપક્ષવ, નવપક્ષવમાં જેમ પુષ્ય, પુષ્યમાં જેમ મધુપ અને મધુપમાં જેમ મદ-પ્રવેશ કરે, તેમ સર્વ અવયવ જેના સુદર ખિલ્યા હતા એવા મારા દેહમાં ચીવને પ્રવેશ કર્યો [પદ કીર્ણ]. અર્ધની સ્પષ્ટતાનો ભોગ આપી, બાલણે વાક્યરચના દુઢાવી છે. મધુમાસ-ચૈત્ર. નવપક્ષવ-નવી કૂંપળો. મધુપ-કૂંલનું. મધ પીનારા ભમરા.

અવેવ મુદર-મુંદર અવયવના, મુંદર અવયવવાળા [દેહે]. ઋતુરાજ રાગાત-
વસંત ખિલ્યો છતાં; સતિ સંસમી [જુઓ પૃષ્ઠ ૩, પંક્તિ ૧૩ ઉપરની સમજૂતી].
પુષ્પિત-ફૂલવાળું. મારુત-પવન. કામુક-પ્રેમી, કામી પુરુષ. કામિનીરિમુખનિ-
સ્ત્રીના મ્હોની મદિરાના કોગળે સોંચાયા છતાં બોરસલીનાં ઝાડને ફૂલનો ફાલ
આવે છે. સંગંધાર્થે રકાર બાબત જુઓ પૃષ્ઠ ૫૫, પંક્તિ ૨૧. ઉપરની, સમ-
જૂતી. વૃક્ષોનાં દોહડના સંગંધમાં જુઓ પૃષ્ઠ ૩૭, પંક્તિ ૧૧ ઉપરની સમજૂતી.
વિપાદ-શોચ. ભાવિ-ભાવથી, ભાવ સાથે. સ્નાન કરિવિ લાગી-સ્નાન કરવામાં
પ્રવૃત્ત થઈ. શિવ ગૌરીનું સ્થાનક-ચિત્રરથે સ્થાપેલા ચતુર્ભુજ શિવની અને
તેના સન્મુખ પાર્વતીની મૂર્તિવાળું મંદિર કિંવા શિવાલય. આ ભાલજીનું
કથન છે. બાલજીનું કથન લિખ છે; જુઓ મૂળ અથ, ચ. સ્નાનાર્થમાગતયા
મગવત્યા પાર્વત્યા તદ્વશિલતલેષુ વિલિખિતાનિ...અચ્ચક્રપ્રતિબિમ્બકાનિ . વન્દ-
માના ૧. સ્થાનક-દેવસ્થાન, દેવમંદિર. વાધ-પવનમાં.

પૃષ્ઠ ૬૩

૧-૨૩ જણ્યા સંગંધ-જનમવાથી માંદીને, જનમભરમાં. જોણિ રપશિ
ધ્રાણુ ઇંદ્રીનિ-જે અપૂર્વતાના કારણથી [જોણિ] નાકના ચાનતંતુઓને સ્પર્શ
કરી તે ગંધ ધ્રાણુંદ્રિયને અત્યંત સુખ બિખવતો હતો. શિષ્ય મહિત-મૂળમાં
તાપસકુમારેણાનુગતમ્ છે. ભાલજી તાપસકુમાર બદલ શિષ્ય બોલ વાપર્યો
છે; તે વિદ્યાર્થિદશાવાચક છે, ગુરુશિષ્ય સંગંધ બતાવવાને નથી. હર હુતા-
શન બાલ્યા કામનિ શોક-મહાદેવે ત્રીજા નેત્રના અગ્નિથી બાળાને ભસ્મ
કરેલા કામદેવના [મરણના] શોકથી. શિવનિ વશ કરવા-મહાદેવની અનન્ય
પ્રીતિ સંપાદન કરવા, પૂર્વદેહે કરેલા અપરાધનો ક્રોધ સમાવી શંકરની સંપૂર્ણ
મહેરબાની મેળવવા. સુરાસના કારણથી ઋષિકુમારમાં વસંતની અને રૂપના
કારણથી કામની ઉત્પ્રેક્ષા કરી છે. પ્રભા-કાંતિ. કનકવર્ણુ-સોનાના રંગનું,
ભમિ-ભમર. જુઓ પૃષ્ઠ ૪૮, પંક્તિ ૨૯ ઉપરની સમજૂતી. કમલદલ
લોચન-આબો કમળની પાંખડી જેવી હતી. હીસિ [સં હપ્ પ્રા. હિસ્ત]-
હાં પામે છે. આવત તુંગ-લાંબી અને ઊંચી. નિર્મલ-દોષ રહિત. અતિશિ
અરણ્ય...સકયું દેહ-મૂળ સાથે સરખાવતાં અને ઐચિત્ય વિચારતાં આ ઠંડી
નીચે પ્રમાણે વાંચવાની જરૂર છે. ‘અતિશિ અરણ્ય, અધરની ઉપમા જાણી
યોવન રાગ એણિ સ્થાનકિ થઈ રહ્યું છિ દેહિ ન વહી લામ’. ઉપમા-
સંભાવના, ઉત્પ્રેક્ષા. રાગ-(૧) આસકિત, પ્રેમવિકાર; (૨) રતાશ. થઈ રહ્યું
છિ-રિથિત કરીને રહ્યો છે. મુદસરિ-મૂઝ. અલિ-ભમરો. બ્રહ્મમુત્ર મૃણાલતંતુ
ગિમ-તેનું જનોઈ કમળના ઘાંડાનો તાંતણું બને છે એવું જણાવું હતું.

તેજ તણું તાં સઘ-તે તેજનું ધામ [સઘ] હતો. અક્ષમાળા-જપ માટે રક્ષિકના મણિકાની માળા. દેવના આંસુ પારદર્શક ને નિમંજ હોય છે, તેથી રતિનાં અશ્રુમિંદુની જપમાળા બનાવ્યાની ઉત્પ્રેક્ષા કરી છે. નિમ્ન-ઊઠી. રામ-રાજિ-રોમાવળી. કૃષ્ણ-કાળી. મુગ્ધમેખલા મુંગની દોરીની મેખળા. બ્રહ્મણ બ્રહ્મચારીને મુગની દોરીનો કટોરો રાખવાનું શાસ્ત્રમા કહ્યું છે. આથી આપારે પણ જનોઈ દેતા બ્રહ્મજોમા બહુકને મુગની મેખળા પહેરાવવાનો રીવાજ છે.

૫૫ ૯૪

૧-૧૧ પહેલી ઉત્પ્રેક્ષા બ્રહ્મચારિવેપના સંબંધે, બીજી મતના સંબંધે, તે પછીની ત્રણ બ્રહ્મતેજના સંબંધે અને છેલ્લી તેના વિનય આદિ ગુણના સંબંધે કરી છે. ધર્મ તણું યૌવન આકારિ-જાણે સાક્ષાત નવયૌવન ધર્મ હોય ! સરસ્વતી જાણીઈ વિદ્યાસ-સરસ્વતીનો વિદ્યાસ જે વાદ્યમય તે જ જાણે મૂર્તિ-માન હોય ! સંકેતવાસ-મળવાનું ઠેકાણું, સંકેતસ્થાન. શ્રુતિઓ સમસ્ત તેને શોધતી આવી હતી. આદે વિદ્યાઓ તેને વરી હતી. સર્વ ગુણનું તે આશ્રય-સ્થાન [ગતિ] હતો. દેવનિ-દેવને માટે; તાદર્થ્યરૂપ છે. પાત્રી-પત્ર બરીને ફૂલ. કુસુમંજરી-ફૂલની ડાંખળા. એ કુસુમંજરી વિશે પાંચ ઉત્પ્રેક્ષા યોગે છે, બહુ-લીધે. રિમત-મ્હેા મલકાવશું તે, મધુર હારમ. વનલક્ષ્મી-વનની શોભાની અધિષ્ઠાત્રી દેવી. મધુમાસ-વસંત. લીલા-મધુર કૃતિ, રસમય રૂઢિ. સુરત-કીડા. શ્રમજલકણિકા-ચાકથી વળેલા પરસેવાનાં ટીપાં. મન્મથધ્વજ ચિહ્ન અણસરી-તે કામદેવની ધમ્મનાં ચિહ્ન ધારણ કરતી હતી [અણસરી], અર્થાત્ જાણે કામદેવની વિજયપતાકા હોય તેવી દેખાતી હતી. સુધા-અમૃત. નવિ દીડી...અનુમાનિ કલી-જોકે મેં તે મંજરી કદી આંખે દીડી કે કાને સાંભળી ન હતી, તોપણ ગંધ ઉપરથી અનુમાને હું અણી ગઈ કે જેનો વાસ આવતો હતો તે મંજરી આ જ.

૧૧-૨૪ વિદાતા-બ્રહ્મા. માયામિ મકરધ્વજ-પ્રથમ કામદેવ ઉત્પન્ન કયો હતો તેનાથી જુદો કારમો [માયામિ] કામદેવ. કારણરૂપ [સં. કારણા પીડા]-પીડારૂપ, દિવ્ય રૂપ વડે દમનાર. ગૂજરાતીમાં સંસ્કૃત કારણા અને કારણ વચ્ચે જોડાળો યઈ આ શબ્દ ઉત્પન્ન થયો જણાય છે. કુણ જોગ આદો-આ મારે એનો મેળાપ [જોગ] થયો શો ? મન્મથપરવશ-કામથી નિર્દ્વિગ્ન. દેવેશ-અહો મારા પરમેશ્વર ! કુલકુમારીનિ એ લાજ-કુલકન્યકાને આ લાજવાનું, શરમાવાનું કહેવાય. મુખ ન ત્યજૂ તે તાણું-તેના મ્હેા બહુથી

હું भारી દષ્ટિ વાળી શકતી નથી. જાણી કુલિષ ધબી-જાણે કોઇ દિવ્ય સત્ત્વે સ્તબ્ધ કરી રાખી હોઈ.

૫૦૪ ૯૫

૧-૨૫ જાણીઈ શું મન શીખવી અથવા યોગ્ય વિદ્યા નવી-જાણે કામદેવે અથવા તો યોગને મને નવી વિદ્યા પદાવી હોય અને તેને લીધે તે તે હાથ આપોઆપ પ્રકાશિત થતા હોય. અહીં આ હિત્રેક્ષાઓથી મંત્રના નામે સાર્વત્રિક હાથ નિર્ણયિત છે. ધર્મી નાખિ. રહી સંગ-અહો આ મુનિકુમાર भारી ઇન્દ્રિયોને મોહપાશથી ખેંચે છે અને શ્વાસની સાથે હૃદય પથ તાણી લે છે! તેની સાથે કામદેવ જાણે પૃથ્વી ઠેલે કે!" એવું મનમાં વિચારતી હું તેની પામે છેક નજીક સ્તબ્ધ થઈ જાતી. સગ-છેક નજીકમાં. કુચ્ચમુખ ફરકિ...
 કનક નીસરી-જુઓ મળ સામિલ્યપ દ્વયમાહ્યાતુકામમિવ સ્ફુરિતમુલમમૂત કુચ્ચુગલમ્ । સ્વેદક્લ્લેલાક્ષાક્ષિતેવાગલજ્જ્વા । કાપયટિ-લાકડી જેવું પાતળું અંગ. જાણી ત્રસ્ત બનોહવપ્રાહાર-જાણે કામદેવના મારથી ફકડતી હોય તેમ. આલિંગનલાલસ...પ્રેમ રહુ નીસરી-ભેટવાને આતુર બનેલા બધા અંગે રગ ભેર રુવા જોડા થયા, જાણે કે તેનું અદ્વિત રૂપ જોવાને માટે હૃદયમા પ્રગટેલો પ્રેમ જ રોમાકુરરૂપે બહાર નીકળતો હોય. મળતો તર્ક બનોહર રીતે બદલી નાંખ્યો છે. હડાખૂં માહાત મન હામ-માર મન હામૂં દર્શ, માટે ચિત્ત ચોરૂ. મકરકેતુ-કામ. વિઙ્ગિ-હેરાન કરે છે, સત્તાવે છે. મહેલી ન શકુ આકાર જે કીધા મ-મયિ વિકાર-કામદેવ જે વિદ્વિધા મારામા જાપજાવે છે તેનો બહાર દેખાય [આકાર] હું ટાળી શકતી નથી, રોકી શકતી નથી. વિકાર અને આકારનો બેદ ધ્યાનમા લેવો. જિદ્દા થામ્મુ નથી અતિ માર-જયા લગી કામની સત્તા મારા ઉપર દૃઢ પાર જામી નથી. મળતો તર્ક બદલ્યો છે. મનિ ન હાવિ મદનવિકાર-જુઓ મળ અનમિતસમરવિકારદર્શનકુપિત । કામાતુર મુઝ જોઈ-મને [મુઝ] કામાતુર દેખી. પ્રાકૃતમા મજ્જ, તુજ્જ પધ્ડી વિભક્તિનાં એકવચનના રૂપ છે. એ રૂપો પાલી મચ્છ અને તુચ્છ સાથે સખધ ધરાવે છે. પાલીમા એ જે બોલ ચતુર્થી તેમજ પધ્ડીમા વપરાય છે. મળ સંસ્કૃતમા તેમના પૂર્વજ મચ્છ અને તુચ્છ ચતુર્થીમા જ વપરાય છે. એ પ્રાચીન બોલના વંજજ મુઝ તુઝ જૂની મૂજરાતીમાં કર્મના અને મયંધના અધિકારે વપરાયા. પાછળથી પ્રમ દૂર કરવા નિ કિંવા ને પ્રત્યયના જોમેરાથી કર્મના અધિકારના રૂપ જુદા જોળખાવવામા આવ્યા; સરખાવે પ્રા. મદ, તુદ ઉપરથી મુહનિ તુહનિ વગેરે.

૫૪ ૯૬

૧-૨૬ ખેવ [સં. દિપ્ત, પ્રા. તિષ્ઠ]-જલદી, તત્કાળ. પૂજની [મં. પૂજનીય]-પૂજવા લાયક. ભૂદેવ-પ્રાણાણ. પંચગાણુ-કામદેવ. કેટલાકના મતે અરવિંદ, અરોક, આંગામોર, નવમસ્તિકા અને નીસોત્પલ, ખીખના મતે સંગોદન, ઉન્માદન, શોપણ, તાપન અને સ્તંભન, એ કામદેવનાં પાંચ ગાણુ છે; ખીખ વળી ખીખ્ત જ પાંચ ગણાવે છે. ધૂજિ કચલટ૦-વિદ્યુજ ચિત્તથી મેં તેને જતા જતાં સન્મુખ રહી નમસ્કાર કર્યા, જે દરમિયાન વાળની એક લટ નખી પડી ગાંઠે ફરકતી હતી, આગલિ ભાવિ જ્ઞેણિ૦-ભવિષ્યમાં [આગલિ] વિધિએ નિર્માણ કરેલું [ભાવી] થવા હતું અને મારા ભાગ્યમાં આ દુઃખનો પ્રકાર ઉદય થવાનો હતો, અર્થાત્ આપું દુઃખ આવી પડવાનું હતું, તેથી કરીને. સંગતુ સંચ-કામ વાસનાનો ચાળો [સંચ]. મંજરી રવેદિ ખીથ-તેના કાને રવેદના ઝિંદુએ કરીને જાણે ખીથ પારિજાતની મંજરી પહેરેલી હોય તેવું જણાતું હતું; વળી સાત્ત્વિક કંપે કરીને જાણે અહમ્મય્ય પ્રતનો ભંગ થવાથી રક્ષટિકની માળા તેના હાથમાં કંપતી હતી. આદર્શ હાથપ્રતનો 'કુસુમમંજરી દીસિ કલ્પિ રક્ષટિક મણિમાળ આભણું' પાઠ અરપટ છે; તે તે ૫ ૯૩, પં. ૨૦ અને ૫. ૯૪, પં. ૬ ને પડછે પુનરક્ત જાને છે. નવો પાઠ સંસ્કૃત મૂળને અનુસરી તેમ જ પ્રક્રમ ખ્યાનમાં લેઈ કલ્પી કાઢ્યો છે. કામ કળા ગતિ મતિ વિખ્યાત૦-કામકળાના અનેક પ્રયોગ [ગતિ] અને સિદ્ધાંતો જે પ્રસિદ્ધ છે, તે કામદેવ પોતે જ ચુરુ જાનીને શીખવે છે; અથવા તો આપોઆપ [આકૃષ્ટીય] સ્ફુરે છે. અણુપ્રીજ્યા [સં. સંગ્રેહ, પ્રા. સંવિષ્ઠ, અપ. સંપ્રિષ્ઠ; પ્રથમ ઉપસર્ગ સ્મ સુખ: સરખાવો સં. અભિનિવેશ ઉપરથી નિવેષ.]-અગ્નિપચા. મદિરામદિ મદી-દારૂના ઘેને જડ જાનેલી. નિદ્રાજડ-જાંઘના ધારણથી ભારે જાનેલી. એહયું ચતુરપણું...સર્વથા-જિજ્ઞા[રસના]એ જે અભિનાય વાણી દ્વારા કલ્પો નથી તે હૃદયમાં જેવો સ્ફુરી રહ્યો છે તેવો પૂરેપૂરો નેત્રોએ ભાખવો, એ ચતુરપણું તે ક્યાંથી પ્રગટ્યું? જુઓ મૂળ કૃત્તચ્છેદમતિનૈપુણ્ય ચચ્છહૃદયેવાનશરમેવમન્તર્ગતોઽમિલાય:કવ્યતે*. વિમાસં અંતર મન મહો-મારા અવરધાંતર [અંતર] વિશે મેં ઉપર પ્રમાણે રચ્યત [મન મહો] વિચાર કર્યો. ફેરફાર કલ્પિત છે. ૩૫ વિશાળ-ખડુ ૩૫જો.

* મૂળમાં અન્તર્ગતો-હૃદયામિલાય: પાઠ છે, તે પુનરુચિથી ફાપત છે. કંતિા-અંતર્ગત: ન જોઇયે અથવા તો હૃદય ન જોઇયે. આથી ઉપર આપેલા જ્ઞાનામાં હૃદય રાખે તથા ઠીક છે.

અતિ વર મૈયન-જેનું જોખન ધણું મનોહર લાગે છે. માદાભાગ-ભાવ્યશાળી. ત્રિશુવનખ્યાતકીર્તિ-જેનો જસ ત્રણે લોકમાં જાણીતો છે એવો, જગજાણીતો. દિવ્યલોકનિવાસીભૂષ-પૃથ્વી ઉપરના તો થં પણ સ્વર્ગ [દિવ્યલોક]માં રહેનારા મુનિઓનો રાગ, અર્થાત દેવર્ષિમાં પણ એવું. પૂર્વ પંકિતના મુનિ શબ્દનો આહોંઆલેપ કરવાનો છે. નલકૂવર-કુબેર લગવાનનો પુત્ર. એ અલૌકિક રૂપને માટે પ્રખ્યાત છે. નલકૂવર અને મણિગ્રીવ ચાપથી યમકાર્તુન વધ થયા હતા. જુઓ માગવત્ દશમસ્કંધ ૧૧૮.

પૃષ્ઠ ૮૭.

૧-૧૨ અંબુજ, પદ્મ-કમળ. જે તેજ પ્રકાશિ-જે કાંતિ વડે પ્રકાશે છે, જેનું જળહળત્ત્વ રૂપ છે. હાથપ્રતમાં પ્રકાશ પાઠ છે. કર મુખિ દેહ-અર્ધો મદ નામે સંચારી ભાવનું નિરૂપણ છે. જુંભા-ખગાસાં. મ-મથવિકૃત-કામ-વિકારવાળું. કાંત સુરતાંત સુખ-સમાગમપર્યંત ધ્રુવિત સુખ. તેથી બિપાય સુત તન-એ કમળના આસને લક્ષ્મીને પુત્રરૂપ [સુત] સંતાન પ્રગટ્ય; જુઓ મહિકામાહત ૧૦૧. એક એવ દિ સમયો દેવતાગર્માણાં ધારણપ્રસવયોઃ. સુત તન-પુત્રરૂપ પ્રજા, સંતાન. કરિ બિચલિ-બિચા કરેલા [બિચલિ] હાથમાં. જાતકર્મ-નાળ વધેરતા પહેલાં નવા જનમેલા બાળકને કરવાનો સંસ્કાર. વિંધ હોઇ [વયસિ મૂલે]-ઉંમર થયે, અર્થાત જનોઈ દેવાની ઉંમર થયે. ઉપવીત-ઉપવીતસંસ્કાર.

૧૩-૨૪ અર્ધુવ-સમુદ્ર. પાદપ [પાદ મૂળ; પા પાણી પીવું]-આડ. અવતંતિ ધરી-કાનના ધરેણા તરીકે [અવતંતિ] થેાછ છે, કાને સેલાવી છે. યદયિ વ્રતનિ-એક વિરોધ-જોકે એનો વ્રતને વિરોધ છે, જોકે એ બ્રહ્મચર્ય-વ્રતવિરુદ્ધ છે. ઘુઝ-તને. જોધ-સમજ, સમજ લે. કીજિ-કરિયે. પાસિ [સં. પાર્શ્વ બાજુ]-બાજુએ, બાજુએ ધર્મને. અધિદેવ્યા [સં. અધિદેવતા]-અધિષ્ઠાત્રી દેવી; સરખાવો કુળદેવ્યા. મધુમાસની લક્ષ્મી-વસંતની પુષ્પ-સમૃદ્ધિની અધિષ્ઠાત્રી દેવી. વનમાલા-દીવ્ય સુધી પ્લેયતી વનફૂલ વગેરેની માળા; નિર્મલા-ઉજ્જવળ. ચૂત્તકુર-આંખાની ફંપળ. પુષ્પાસવિ મત-ફૂલમાંના માદક રસથી જેની આંખમાં કેડની ખુમારી લરાઈ છે એવી. મદભરી-પૌવન-મદવાળી. પ્રણમી-નમસ્કાર કરીને. ત્રિશુવનમુંદર-ત્રણે લોકમાં સોનાં મન હરે એવો. સ્વામી-પ્રભુ.

પૃષ્ઠ ૮૮.

૧-૧૪ લક્ષ્મ અલી-લક્ષ્મ પામી, શરમાઈ. ઉલેખી તેટનિ-તેનું.

કહેવું કાન તમે કાલી નાખી. પા'ડી નારી વસિ તે જિહ્વાં, -મળનો તર્ક બદ-
 ન્યો છે, તેમા તો વામનુચાન્તીમાલોક્ય છે. પ્રેમ તાણી નૃષિ નિ વાત-તે પ્રેમ
 આણીને કહે છે તે ધ્યાનમા લે ને. ગર્જિત છિંમ જથા દેદ વર્ણિ-તેનો
 દેદ વાને ગૌર શોભતો હતો, તેવી તે મંજરી પણ શોભતી હતી. નિધોર
 [સ. નિર્ધારય નાહી કરીને સમજ]-નાહી. ક્રિયાપદનો અવ્યય તરીકે
 ઉપયોગ, સરખાવો અવધાગ - અવિધાર [મ. અવધારય]. જુ સુગધિ એ
 છિ મંજરી-એ આ મંજરી મનપમ્મ વામવાળી લાગે છે, જે આ મંજરીનો
 વામ તને મમે છે, જુઓ મળ ચદિ રુચિમુરમિપરિમલ્લ મૃદ્ધનામિયમ્ ।
 દિન્દેવ-માન્ય દિજ. ગુરદેવ, અક્ષદેવ [આહાણના અર્થમા] વગેરેમા દેવ
 પૂજ્યતાનો ભાવ મેરે છે મુદ્ધ-મુદ્ધીથી [મુદ્ધાઇ] અમ તમે જુગતરવ હોય,
 પ્રાગ્ધના રિતુસગમ સોય-સમાગમ [રિતુમંગમ, મ કન્નુસગમ] ને માટે
 જાણે મુનિકુમારની વતી પ્રાચના કરતા હોય તેમ તે મંજરી ઉપર લમળ
 લાજુમણતા હતા. સોય-તે. કરતય-હાથની મપાટી, આગળીના ટેરવા.
 તેદવારિ ધાણુ જાણી ખીજૂં પુષ્પ પરધાન પારિજાતન. આખું કાન-તે વારે
 પ્રકટેલા રોમાકુરને લીધે એક પારિજાતની મંજરી ઉપર ખીજ પારિજાતની
 મંજરીનો ભરાવદાર શયુગાર જાણે મારે કાને શોખી રહ્યો. અહીં મુનિ
 કુમારના હાથના ગર્જથી છવાયતા રોમાચમા ખીજ પારિજાતની મંજરીની
 સંભાનના કરી છે. અવધાર ઉત્પ્રેક્ષા પરધાન ન. [મ. પરિધાન ન.]-અંગે
 કંઈ વસ્ત્ર કે આભૂષણ ધારણ કર્યુ તે, શયુગાર. ધણું [સ ઘન]-ભગ
 વદાર. જુઓ મળ અપરમિવ પારિજાતરુમમવતસ્થાને પુલ્કમ્સાંત્ । ૨૫મ
 થયુ ઋષિ મુઝ કપોત-ઋષિકુમારને [ઋષિ] માગ ગાલનો ગર્જ થયો.
 આગળ પૃષ્ઠ ૧૦૮, પકિત ૨૧ મા રાગ રાજકુમારને માટે વાપર્યો છે, તેમ
 અહીં લાક્ષણિક ઋષિ સ્વદ્ધ અહતેજના ધ્વનિ સાથે ઋષિકુમારને માટે છે.
 લોલ-કપિત કરિથી અક્ષમાલા તે પડી, જાણી નહિ, લજ્જાઇ-જડી-તેના
 હાથમા માળા હતી તે લજ્જાએ જડાયલી અથોત્ લજ્જા સહિત ગરી પડી,
 તે એણે જાણી નહિ જેને લાજમયાં છે, તે ચિકર રોકે છે, મુનિકુમાર
 સાત્ત્વિક ડપને વશ થયો હતો, એટલે લજ્જા જોઈ બેઠો હતો, એ કપને
 લીધે તે માળા પણ જોઈ બેઠો અને તે એના જણ્યામા પણ આખૂ નહિ
 જડવૂ, જડ, જડતર, જડિયો જડાર, જડમણુ રાજ સં. ચત્ત (નિયત્રિત)
 ઉપરથી ડિતરી આવેલા છે. સરખાવો મ સયત ઉપરથી સગડ. 'લાધવૂ,
 મેગવવૂ' એ અર્થનૂ જડવૂ ક્રિયાપદ મ ચુત (જોડાયનુ, મયુક્તા, ઉપરથી
 નીપજેલ છે. આનદ આણુ આનદ આણીને, આનદ માથે, જુઓ પૃષ્ઠ ૨૫,

પંક્તિ ૧૫, નમ્ય ઉપરની સમજૂતી. અપૂરવ થ્યુ ખીલુ હાર૦-ગોતીના હારની સાથે જેના જે, આહાહાપણું કદી પણ પૂરવે અનુભવ્યું ન હતું એવો ખીલો અપૂર્વ હાર તે યઈ પડ્યો. એહ સમિ ધ યયું, જદા-ન્યારે આ [ધ] અક્ષમાળાનો વૃત્તાંત એ પ્રસંગ દરમિયાન [એહ સમિ] બન્યો. યયું અને જદા વચ્ચે છિ શબ્દ છે, તે વધારે પડ્યો છે; તેથી અહીં તેને તથા ઠીક છે. અપૂરવ-નવી, જંગલમાંથી નવી પકડેલી, પીડી-વચનના અને ચાંકુશના પ્રકારે પીડાયેલી છતાં. સાર-સારાંશમાં, સ્થેપમાં, ટૂંકામાં કહેતાં.

પૃષ્ઠ ૯૬

૧-૨૪ લાવણ્ય અમૃત પંકે મુઝારિ૦-જલે લાવણ્ય રૂપી અમૃતના કાંપમાં ઠળા ગઈ હોઈ, અથવા તો મુખ રોમાંચિત થઈ હતું તે રોમ રૂપી કાંટાના જાળનું જે વન તેમાં જલે ગૂંચાઈ ગઈ હોઈ, અથવા તો કામના બાણે ધીંધાઈ સતી ગતિ રહિત બની હોઈ, અથવા તો મુનિકુમારના સૌંદર્ય રૂપી દોરના બંધથી જલે ચારે દોર બંધાઈ હોઈ. પ્રાણિ૦-એજે મારી દષ્ટિ ખેંચી લેઈ. દારક-પુત્ર. પ્રેમનુ કોપ-અંદરખાને પ્રેમ છતાં ઉપરથી કોપ. કુદ-તુચ્છ, પામર મનુષ્ય. ધીરજધન-ધૈર્ય રૂપી ધન. વાલુ મન-મન પાછું વાળ. વ્યગ્ર થઈ રહિયું શા મટિ-નું કેમ આમ બાવરો બને છે ? કિર્હિથી-ક્યાંથી, કેમ. અલ-આજ. પ્રકાશ-ખુલ્લી રીતે. અપૂરવ-પૂરવે કદી પણ ન થયેલો એવો, નવતર. ઇંદ્રીનુ વિનાશ-આંખ કાન વગેરે છતી ઇંદ્રીઓએ તે ન હોય તેવી રિયતિ. લાજ-લાજમયાઈ. મનશાંતિ-સેવમ, સ્ત્રોત ન પામવાપણું. એકાંત-અચળ, દદ. ઇંદ્રીનિગ્રહ-ઈંદ્રીઓ કબજે હોવાપણું, યમ. કુળક્રમ પામ્યું-કુળમાં પરાપૂર્વથી પળાતું આવેલું. કિહાં તે રાગશુદ્ધિ નહીં લેશ ?-પ્રીતિનો લાવ લેશમાત્ર પણ ન હોવો તે ક્યાં ? વિષયવિમુખ-દ્રવ્યસુખના સામું ન જોનાર. શાસ્ત્રબોધ વચન-ઉત્તમ બોધવાળાં શાસ્ત્રોનાં વચનો, અથવા શાસ્ત્રોનાં વચનોનો ઉત્તમ બોધ. કિહાં તે ગમતુ નહિ જે ભોગ-ભોગમાત્ર ગમતો નહિ તે ક્યાં, અર્થાતુ સર્વ ભોગ પ્રાર્થની અપ્રીતિ ક્યાં ? કિહાં ગયુ જે સાધુ યોગ ચિત્તની વૃત્તિઓનો નિરોધ કરવા રૂપ જે યોગ તે આધ્યો છે તે ક્યાં ગયો ? વિપરીત-ગ્રહનું, મિથ્યા. બ્રમ-બ્રમિતપણું, ઉન્માદ. શુર-કુશવાસ-શુરને ઘેર રહેવું. બહાવિચાર-વેદ [બહા] વિદ્યા, આત્મજ્ઞાન. કામિની મ્મલી-આંખે દાઢ અથેલી. જેટલિ...તેટલિ-જે વખતે...તે વખતે. વ્યુત્પત્તિ સારું જુઓ પૃ. ૧૩૯, પં. ૯-૧૦ ઉપરની ટિપ્પણી.

પૃષ્ઠ ૧૦૦

૧-૧૪ જપમાલા લેવા રણુ અંશ-જપમાળા ખાત્રી માગી લેવા જેટલો મતિનો અંશ મારામાં હજી રહ્યો છે. જમ યુગ્મન કરવા નિ-તેના ઓઠ, ઉપરથી ગુસ્સો જણાવતા હોય તેમ, પરંતુ અંદરખાને યુગ્મન કરવાની આતુરતા જણાવતા હોય તેમ, ફરકતા હતા. સરખાવો યુગ્મન ફેંકવાની ખશિમની પ્રેમચેષ્ટા. પ્રસન્ન મુખચંદ્ર-પંક્તિ ૩ માં કહ્યા પ્રમાણે ભમર ચડાવી ગુસ્સાનો ડોળ એણે કયો ખરો, પણ તે કણે મુખાકૃતિ ઉપર તો પ્રસન્નતાનો ભાવ જ છવાઈ રહ્યો હતો. અહીં ત્રણ પંક્તિમાં કૃત્રિમ ટાપ અને અકૃત્રિમ રતિની શબ્દસત્તા બહુ મનોહર રીતે પ્રદર્શિત કરી છે. વૈખરી-વાણી. ચપલા-ધીટ, નિર્લજ્જ સ્ત્રી. શન્મહદય-જેન્દ્ર ત્યત ઠેકાણે ન હતું એવો, ભાન બૂલેલો. મદન મહોત્સવિ પુષ્પાંજલી તિમ-કામદેવના મહાન આચ્છવમાં, અર્થાત્ નાટ્યારભમાં જાણે પુષ્પાંજલી અર્પતી હોજી તેમ; જુઓ મૂળ મકરધ્વજાસ્યારમ્મલીલાપુષ્પામ્લિમિવ. નાટ્યના આરંભે પૂર્વરંગના પૂજનને અંગે પુષ્પાંજલિ બાળત જુઓ મરતનાટવશાત્. અહીં નૂતન કામવિકારના થનથનાટને આચ્છવ દિવા નાટ્યારંભનું રૂપક આપ્યું છે. આચ્છવમાં કૃષ્ણલીલા કે રામલીલાનું નાટ્ય આગળ પડતો ભાગ ધરાવે છે, તેના તાદાત્મ્યથી ઉત્સવ શબ્દ નાટ્યના અર્થમાં વપરાયો છે. નાથ-પ્રભુ, બ્રહ્મદેવ. સ્વેદ-મુનિકુમારના હાથના રૂપશંધી થયેલો સાત્ત્વિક પરસેવો. તીરથ-અચોદ સરોવરનો બાધેલો ઘાટ, ઓવારો. વાલીધ-વળાય. પગલાં ચાલીધ-પગલાં ભરાય છે. પમાડી ધિરિ-હ ઘેર અણાઈ. શં છું હૂં તિહાં- શું હું અચોદ સરોવર ઉપર છું કે એકલી ઘેર આવી છું, ક્યાં છું? તૂટણી કરી નિ-મૌન ધરીને. કુહુનિ-ક્રોધને. કિ રોજી કિ ન રોજી, દુઃખ કિ અથવા મુઝનિ શું મુખ! જુઓ મૂળ કિં રોદિમિ, કિં ન રોદિમિ । કિ દુઃખમિદં, કિ મુલમિદમ્ । પાકું [સં. પાતુક પાપ ભરેલું]-નરસી, કુત્સિત; જુઓ કાહલદેવગ્ન્ય, ૪, ૧૮૪, કરહ પાહુગાં વર્મ લોમિ; જુઓ વળી ઉદ્ધવકૃત રામાયણ, ટિંકિંધાકાંડ ૨૨, ૧૬, મહાનુભાવ તે નવ તજે જે કીધું અંગીકાર; રહું અથવા પાકું, સર્વે માને સાર.

પૃષ્ઠ ૧૦૧

૧-૨૪ કુમારીપુર-કૂંવરીને રહેવાનો અંતઃપુરનો ભાગ. પ્રાસાદ-રાજ-મહેલ. ગવાક્ષ-ગોખ, બારી. વિપાદ-ચિતાવુર રિયતિ, સોસના. દેશ-સ્થાન, પ્રદેશ. અજ ઉદક સવિ આહાર-અન્નજલાત્રક સહિ આહારના પદાર્થ, અથવા

ખાવાં પીવા ૩૫ સર્વ ભક્ષણકર્મ. પૂરણ ઇદુકલા કિરતરી-જાણે ચંદ્રની પૂરેપૂરી સોળે કળા ત્યાં પ્રકાશી રહી હોય, તેમ તે દિશા જ્ઞાલી લાગતી હતી. સાર-ભલી રીતે. તેહની પ્રીતિધ ધરિણ મૌન મન્મથમારી અંતર શન્ય-તે મુનિકુમાર ઉપરના પ્રેમને લીધે જાણે મુનિવત ધારણ કયૂ હોય તેમ કામદેવ વડે હૃદયે હણાઈ છતાં દૂં સુખ [શન્ય] થઈને જોઈ રતી. પાસિની પિરિ યદ્યપિ દ્વરિ-તે મુનિકુમાર અને હું જોકે એક એકથી દૂર હતાં, તોપણ હ તેની પાધે હોજી ને સહવાસથી જેની આસક્ત બનૂ તેવી આસક્ત બની હતી. સૂર-સૂર્ય, સાગરવેલા-સમુદ્રની ભરતી, સોમ-ચંદ્રમા, વ્યોમ-આકાશ, જીવિતનુ આધાર-જીવ ટકાવી રાખનાર. રોમોદ્ગમ-રુવાં જભાં થવાં, શેમાચ. કપોલ-ગાલ. અંતર્ગત દેહ-દેહની અંદર સમાઈ રહેલું, વ્યાપી રહેલું. અભિ-ધાન-નામ. રનાનિ-ન્દાવામા. આશ્વાસન-ધીરજ, ધારણ. શનિ શનિ શં-ધીરે રહીને, ધીમેથી. જ્ઞાન: અવ્યયમાં તૃતીયાત નામની પ્રાંતિથી સાહ-ચર્યાં શં [સં. સમમ્] નો જામેરો થયો જણાય છે. વિખ્યાત-ખ્યાતિ-વાળા. પુષ્પમંજરી મેહેલી ધીરિ-તે બેમાંથી જેણે ધીરથી તમારે કાને પારિ-જાતની મંજરી આરોપી હતી. મુઝ પૃથિથી [મમ વૃષ્ટે સ્થિતઃ ભ્રમઃ]-મારી પૂંડે લાગુ રહ્યો છતો, મારી પૂંડે રહીને. વનપાલી પરવડું-વનોની હારમાં થઈ લપાતો લપાતો આવ્યો.

પૃષ્ઠ ૧૦૨

૧-૨૪ મહરત-ક્ષણ, પળ. જાચિ જિમ-જાણે પ્રાર્થના કરતો હોય, વીનયનો હોય તેમ; અર્થાત્ આજીજી સાથે. ચપત્ર-ધૂપ, નિર્લભજ, સ્વચ્છંદી. થઈ એકિ મનિ-એક ઇચ્છા [મન] એ ઉપલક્ષિત થઈને, એક જ મનકામ-નાવાળો થઈને, એક જ વાત મનથી ઝંખતો. 'મન' શબ્દ અહીં મનકામના, ઇચ્છા, ઝંખના એવા લક્ષ્ય અર્થમાં વપરાયો છે. અંજલી કીધી-દાપ જોડયા. કેહી માત્ર-શં વજન [માત્રા] ધરાવતા, શી ગણતરીના, શા હીસાબના. અમૃતની વૃષ્ટિ-અમીના વરસાદરૂપ, અમીની હેલીરૂપ, અમી વરસાવતી [દૃષ્ટિ]. જિમિ કો પ્રાણ તણી દાતાર-જાણે હું કોઈ જીવિતદાન આપનારી હોઈ. રખિ-ઋપિ; અર્થાત્ ઋષિકુમાર. દુણ વૃક્ષ-સંસ્કૃત પ્રમાણે અહીં વૃક્ષ શબ્દ પુલ્કિને વાપર્યો છે. નીચોડુ [સં. નિષ્ચોતિતઃ; અપ. નિષ્ચોદ્વ] -દયાવીને વહેવરાવ્યો. વનકલનુ ખંડ કરી-વલકલનો ચીરો જોતારી. શુભ અખંડ પટ્ટિકા-ધોળા સર્ગંગ ચોંદરડી [ઉપર]. દક્ષિણ-જમણો. ટચિ આંગલી-ટચલી આંગળીએ. ટાંચ, ટાંચું, ટચુકડું, ટિચુકડું, ટુંકું ને ટચ, એ શબ્દો સાથે ટચી, ટચલી બોલ

સંબંધ ધરાવે છે. આ જૂથ સં. તુચ્છ (અદ્ય) ઉપરથી જિતરી આવ્યું છે. જુઓ હેમચંદ્રેના ઇમિધાનચિન્તામણિ ૧૬ ૧૬૨ ૧, સ્તોકં શુદ્ધં તુચ્છમર્ણ્યં દધાણુ-
તલિનાનિ ચ ૧, મનની રથી-મનના દિશ્વાસથી. સુંપું છું-સમરૂપું છું. પ્રૃઠ-
પ્રોટોકિતવાળા. ગાહા [સં. ગાયા]-સંસ્કૃતમાં લખેલી આપ્યાં, જેના અર્થનો
ગૂજરાતીમાં ફુલો આપ્યો છે. મુક્તાક્ષતા-એકાવળી. ગિસ રી-કમળના દાંડા
જેવી ધોળા. હરીગિ-હરાય. જેમ કાષ્ઠ કમળનાળ આપી ભોળી હંસને દૂર
હરી જાય, તેમ તું એકાવળી આપી [દિખાડી] મારા ભોળી મનને દૂર હરી
ગઈ છું. મૂળનો શ્લેષ ભાવણે તણ દીધો છે. હંસ કમળનાળનું ભક્ષણ કરે
છે. મોતી પણ તેનો ચારો છે એવી કવિશ્રસિદ્ધિ છે.

૫૪ ૧૦૪

૧-૨૪ વાંચી નિ હં પામી-જાણે તે પોતે જ મળ્યો હોય ને તેની
સાથે વાર્તાલાપનું સુખ પામી હોજી, તેવો મને તે પ્રતિક્ષા વાંચી આનંદ થયો.
વિનોદ-રસભર્યો વાર્તાલાપ. દિત-ઈંદિત, ઇષ્ટ, હારદ, મતલબ. અસ્તંગત-
સમાપ્ત. રક્તભાવ-રતારા. પદ્મ [સં. પદ્મ; પદ્મ પગ]-ભરો. પંક્ત્ય મધ્યે
જાય-પ્રીઝતા કમળમાં અંતરાય છે, પૂરાય છે. 'મધ્યે જા' અહીં ગાયથં નથી,
પણુ રિચત્યથં અંતરામણના ભાવમાં છે. કોલાહલ-કલ્પજ્વાલ. રવિ આયમતિ-
સતિ સત્તમી નામે ખંડોક્તિ. કોક-ચક્રવાક, ચક્રવો. બ્રાહ્મણ એક આવ્યુ છે
દારિ સંગિ હંતુ વિદ્યારથી-જેડે [સંગિ] જેથેલા જે બ્રહ્મચર્યધારી [વિદ્યારથી]
મુનિકૃમારોમાંથી એક વિષ્ણુ દારે આવ્યો છે. હંવહિ, હંતુ એ જૂની ગૂજ-
રાતીમાં અપાદાનનો અર્થ બતાવવા વપરાય છે; જુઓ મુગ્ધાવલોચ, ખંડક
૫, જેહ તડ, હંતડ, થડ, થકડ રૂપાદિ લોલિલ્લ જેહ લલ્લુનર પરિત્યાગ
સ્વીડ તે અપાદાન; જુઓ વળી કાન્હલદેવચંદ, ખંડ ૨, કડી ૭૮, વાદળ
હંતુ જાન તેડાણુ, અને વિમલચંદ, ખંડ ૪, કડી ૬૨, બાવિડ વિમલકુમાર
મલ્લવંત્ર જણિ સીંહ ગજા માંહિ હંતુ. જેવી રીતે જૂના થડ થકડ વિદ્યારી
પ્રત્યય ઉપરથી આણુ થી થકી અવિકારી પ્રત્યય ઉત્પન્ન થયા છે, તેવી રીતે
ઉપરના અપાદાનાર્થ અનુગ ઉપરથી અવિકારી હંતિ અનુગ થયેલો જૂની ગૂજ-
રાતીમાં મળી આવે છે; જુઓ આનંદકાવ્યમહોદધિ, મૌક્તિક ૧, ૫૫૬ ૪,
પંક્તિ ૧, *પરભવ હંતિ જે ચરહરિ. જૂની હિંદીએ અવિકારી હંત ઉપજાવ્યો
છે; જુઓ પ્રથીરાજરાણુ, કેતીક દૂર જાજમેર હંત. આ અપાદાનાર્થ અનુગ
સંસ્કૃત વર્તમાન હંદંત મળત, પ્રાકૃત હોન્તો, અપભ્રંશ હોન્તડનો નીપજ્યો છે.

* જાણેલો પરાસવ પાઠ જોડો છે. તેથી કલ્પિત પરસવ પાઠ ક્ષીણ છે.

હેમાચાર્યના સમયમાં એ અપાદાનનો ભાવ ખતાવવા વપરાતો જેવામાં આવે છે; જુઓ હૈ. ક્યા. ૧૮૪૧૫૫૧ વૃત્તિ । જ્યાં હોન્તઝ, ત્યાં હોન્તઝ, ક્યાં હોન્તઝ ધાઅઓ ૧; જુઓ વળી હેમાચાર્યકૃત કુમારવાલ્મીકિ ૧૮૨૬૧. અહીં હજુ તે વર્તમાન કૃદંત જ લેખાય છે. એ સ્વરૂપ યૌદ્ધમા પદરમા શતકમાં બૂલી જવાયું અને હોન્તઝ અપાદાનાર્થ અનુગ તરીકે વપરાયો. સરખાવો બંગાળી અવિકારી અપાદાનાર્થ હરતે. મિ સાંભલિછિન્-મે મુનિકુમારનું નામ સાંભળ્યું કે મારે સ્થાનકે છતાં પણ જાણે તેના સામી ગર્ધ, મારે જીવ ખારણે મુનિકુમાર હતો ત્યાં ઊઠીને ગયો: જુઓ મૂળ અહં તુ મુનિકુમારકનામગ્રહણાદેવ સ્થાનસ્થિતાપિ મતેવ દ્વારેષમ્ ૧. બકી [સં. ષષ્ઠ]-કહી. જૂની મૂળરાતીમાં બધું મૂળનો યદાતદા બોલવું એવો વિશેષ અર્થ નીપડ્યો ન હતો. ઇચ્છા વિના ઇ-તેની મરજી ન હતી તે છતાં એ અણપાયરી-ગલીઓ કે આસન બિછાવ્યા વગરની. પાસે અનુસરી-મારી પાસે દાસી તરલિકા એડી. દક્ષપાતિ મિ અભિપ્રાય જાણ્યું જાનિ-મુનિકુમારે આખનો અણસારો [દક્ષપાત] કર્યો, તેથી હું મારી સમજ [જાન] થી તેનો અભિપ્રાય જાણી ગર્ધ.

૫૪ ૧૦૪

૧-૨૫ કિહાં એ વનિ ફલ મૂલ આદાર. વનકલ તાપસતુ વિવિહાર [કલ્પિત પાઠ]-વનમાં ફળ મૂળ ખાઈને રહેવું અને વનકલ પહેરવાં એ તાપસની રહેણી ક્યાં ? દુર્લભ દેવલોકિ નિર્ધાર-દેવલોકમાં અર્થાત્ સ્વર્ગના દેવર્ષિઓમાં જે ભાગ્યે જ મળ્યા આવે છે. અણ્મિશત્-અનુગત્, અધટત્; મૂળ જનુવપન્નમ્, હાસ્મારપદતા પમાડિ ઇશ [કલ્પિત પાઠ]-પરમેશ્વર હાસ્તપાત્રની દશાને પમાડે છે, હાસ્માપદ ખનાવે છે; જુઓ મૂળ ઉપહાસાસ્પદતામીશ્વરો નયતિ ૧. વનકલ જટા શબ્દોએ કરીને બ્રહ્મચર્યવ્રત અભિપ્રેત છે. વિખ્યાત તે જ્ઞાન શીલ અને તપનું વિશેષણ છે. ધર્મઉપદેશકથાધ ધર્મ દીસિ સરવ વિડંબન કર્ય-ધર્મોપદેશની કથાથી જે કંઈ એણે મેળવ્યું હતું [ધર્મ], તે સૌને આપ્યારે એણે વગાડ્યું. વિડંબન કર્ય એમાં સંસ્ટિબોધ્ય ક્રિયા લેવાની છે; જુઓ ૫૪ ૮૩, ૮૫, પંકિત ૩, ૫ ઉપરની સમજૂતી. પ્રતીક્રિયા-આનંદ અટકાવવું, આનંદનું નવારણ. જેણિયી-અત્યયની પ્રતરુકિત છે; તે ચેજ [ઉપાયેન] સ્થિતેન, ચેજ સત્તા એવો અર્થ કાઢી દૂર કરી શકાય. કારણ કાંઈ નથી તે સતિ-મૂળને અનુસરી આ કલ્પિત પાઠ લખ્યા છે. તે સતિ-આ કામવિકાર પ્રગટ્યો છતાં. રાખેવા કાજ-ખચાવવાને. ગ્રાણ આપણા દીજિ આજ-આજ મારાથી પોતાના ગ્રાણ પણ અપાય, હું જીવ પણ અર્પું; અર્થાત્ મને તેવું સાદસ

કંઈ. દીજી ૩૫ ખાખત જુઓ પૃષ્ઠ ૮૦, પંક્તિ ૫ ઉપરની સમજૂતી. હું
આતિ ચિંતાતુર થઈ રહું, - કેમકે મારા મનમાં એનાં માટે બહુ દિઠર થાય
છે. પુખ્તવિચય તથા-કૃત વીણવાનું મૂકી. નિદાન-નક્કી. વૈદ્યવિદ્યામાંથી આ
આયં ઊપજી આવ્યો છે. આતુર-ઉત્સુક, દિકરમંદ. મિઠ વિચાર માંડ્યું મેં
કંઈ કંઈ વિનંત કરવા માંડ્યા જુઓ મૂળ અપયાતાયાં ન મળ્યાં... કિમય-
મિદાનીમાચરતીતિ સંજાતવિતરકે: ૧. ચિંતા પામ્યું મંનિ વિહાર-મનમાં ચિંતા-
વિહાર પામ્યો, ચિંતાતુર થયો. શું લય લાગુ મ-મયભંગિ ગયું કામિની કેરિ
સંગિ-કામદેવથી પરાભવ [ભગ]નો શું એને લય પેડો દશે અને તેથી તે એ
સ્ત્રીની સાથે શું ગયો દશે ? નથી મુજ દર્શન-મને મળે દેખાડતો નથી.
આતુર-વિદ્વજ. વિકલ્પ-તરેલ તરેલના વિચાર. અકલ્પ-અસમર્થ, લાચાર. તે
વિણુદીઠિ-તેને ન જ્ઞેયાથી. વિણુ ગૂજરાતીમાં નિવેદ્યાર્થ પુરોગ તરીકે વપરાય
છે. અપધાત [કલ્પિત પાઠ] - અપમૃત્યુ થાય એવું કાર્ય.

પૃષ્ઠ ૧૦૫

૧-૨૫ મૂઠ-ખાવરો ખનેલો. નદીપ્રાચીન-આઝોદ સરોવરનું પાણી
વદીને જે મંદાકિની નદી ખની હતી તેમાં પડેલા જેટ: જુઓ પૃ. ૮૦, પ.
૨૧, આઝોદ ઉપરનું દિપ્પણુ. વાટિકાવીધી-શિવાલયને લગતી વારીઓની ગલીકું-
ચીઓ. તરુપુંજ-ઝાડી. લતામંડપ-વેલના માંડવા. એદનતલ-સુખડના ઝાડની
નીચેની જેઠકો. ગદન સરતટકુંજ-સરેવરના કાંઠાનાં ધટું કુંજગૃહો. મૂળમાં અહીં
*તરુગહમાનિ ચન્દનવીધિકા લતામણ્ડપાન્ સરઃકૂજાનિ ચ એટલું જ છે. લાધિ
નહીં-જડતો નથી, જડથો નહિ. આંત ર્યાં-યાડમાં. લતાગદન-વેલોનો ખીચો-
ખીચ માંડવો. ત્રિગુણુ સમીર-મંદ, સુગંધિ અને શીતળ પવન. જિમ કુણિ
સ્તંભ્યુ કુધ-કોઇ સરવે જાણે શરીરમાં પ્રવેશ કરી સ્તંભ્ય એટલે એટલેસિત
ખનાવ્યો હોય તેમ. ત્યારે કોઇ માણસ એકાએક અવાચક થઈને પડે છે ને
હાથ ત્યાં હાથ ને પગ ત્યાં પગ રહે છે, ત્યારે જોળાં માણસો એને દેવ
દેવી કે જૂત પ્રેતની ઝપટ લાગી કહે છે. નિદાસુપ્ત-ઊંઘતો. ઉપરમ કે વિશ્રામ-
જાણે એનું મરણ થયું હોય ને તેથી એનાં અંગ મૃત બન્યાં હોય અથવા
તો તે યાકીને લોથ થઈને પડ્યો હોય. અહીં 'કુધ' ક્રિયાપદ અખ્યાહાર છે.
તાલી લાગી કુધ જાણી યોગ સમાધિ-યોગસમાધિમાં જાણે એકતાન બન્યો
હોય. જડ થયું કુધ-અજ્ઞેયન બન્યો હોય. મ-મય-(૧) કામદેવ; (૨) કામ-

• ઉપસ્થ પાઠ તરુગહમાનિ છે. પરંતુ લતામણ્ડપાન્ પૃષ્ઠ ૬૬૬ ઉ;
તેથી અરથાને હમેશાં જોવાયલો લ્તા શબ્દ તથા દીધો છે.

વિકાર. પાંડુમુખ [પાણ્ડ શીકું; મુલ]-હૃદયગત ચિંતાથી જેનું મોહ શીકું છે એવો. માનુસાગ-(૧) રતાશયુક્ત; (૨) પ્રેમયુક્ત. શન્ય અંતઃકરણથી-હૃદયે શન્ય બનેલો; સરખાવો અક્ષ્ણા કાળઃ ૧. થી પ્રત્યય અહીં કરણના અધિકારમાં વપરાયો છે. પરભાગ-અત્યંતપણે; કરણાર્ય પ્રત્યય લુપ્ત. પ્રગટ મ-મથ નથી થાતુ-મનરતાપ નામે કામદસાના અંતરતાપના સંબંધમાં આ ઉત્પ્રેક્ષા છે. અત્યંતરિ-ભીતર, હૃદયમાં.

૫૪ ૧૦૬

૧-૨૪ ક્ષોભ-વિદ્વિજપાણું. લીન થઈ નિ રહ્યાં છે-ગળી ગયેલ છે; સરખાવો આહુ પ્રયોગ શુકા ગળી જવા, માત્ર ગળવાં. અનીસ [અન્ નહિ; ફેલ સમર્થ]-સંતાપ સહેવા અસમર્થ; જુઓ મૂળ અલ્પસંતાપમદાસપ્રતીનૈરિવ. મન્મથત્વલન-કામાગ્નિ. પ્રલા-કાંતિ. તિલક-આડ, ચચી. મદનતુ મોહન મંત્ર-કામદેવ જેનો દેવતા છે એવો વશીકરણનો મંત્ર. અસિ જપિ છિ-યજમાનની વતી વરલા પાઠણો જેમ જપાદિક કર્મ કરે છે, તેમ મુનિકુમારની વતી જમરાઓ વશીકરણ મંત્ર સાધે છે. આ રીતે જમરાઓમાં કામદેવના અંતરંગ ઉપાસક [Priests]ની ભાવના રહી છે. કંદર્પ-કામદેવ. પુષ્પરજ-ફૂલનો પરાગ. તૂર્ણ-જલદી. સુભગ-સુંદર, મનોહર. પ્રમાણ-એ પ્રમાણે, એ મિસલે. દેહાંતર-બીજે દેહ, બીજે જન્મ. જૂતાવેશ-જૂત શરીરમાં પેસવું તે. જડ-શુદ્ધિ રહિત, લાકડા જેવી. મહિ ગ્રસ્ત છિ-પીડાકારક સત્ત્વે વળગી ઘેસો બનાવ્યો છે; જુઓ પૃષ્ઠ ૫૮, પંકિત ૨૦, ગિહિલી ઉપરની સમજૂતી. બધિર-બહેરા. મૂક-મૂંગો. જાણીધ પરવશ હુધ-કાંધએ જુરકી નાંખી હોય તેને લીધે એને જ દેખે, એવો જાણે બન્યો હોય તેમ. મૂળમાં વાચ્યત્તચિત્તવૃત્તિ છે તે ઉપરથી આ ઉત્પ્રેક્ષા બાલણે યોજાવણાય છે. જાણીધ કાંધ ચૂક-જાણે પોતાની જ વિરમૃતિ થઈ હોય, પોતાને જ ન ઓળખતો હોય, અર્થાત્ હોસેદિલ બન્યો હોય તેમ. વિપાદ-ખેદ. ચિંતા-ચિંતન, વિચાર. જપજિ કિમ આહ્વાદ ?-શી રીતે સુખ થાય, એને સુખ થવાનો ઉપાય શો ? વિમાત્રી [સં. વિન્નચ્છ] -પૂરો પિયાર કરી. શનિ ચં ધીમે રહીને; જુઓ પૃષ્ઠ ૧૦૧, પંકિત ૧૭ ઉપરની સમજૂતી. જિપાઈ-જિપખીને.

૫૪ ૧૦૭

૧-૨૪ લાજતુ વિદ્વિજ અક્ષર-લક્ષ્મણી વિકળ બનેલી વાણીએ; જુઓ મૂળ લજાવિચરિમાણાક્ષરમ્. લાજતુ એ વર્તમાન કૃદંત પણ થઈ શકે અને

નામ પણ થઈ શકે. મૂળ અપાદનાર્થ તથા પ્રત્યય [ભુઓ મુગધાવયોઘ, પંડક
પ] અહીં તુ રૂપે કરેલુના અધિકારમાં વપરાયો છે. એ સંસ્કૃત તત્ ઉપરથી
ગતરી આવ્યો છે. પ્રાકૃતમાં તો, દો, તો રૂપે તે બોધામાં આવે છે. મુગધાવયોઘમાં
અને તેના જ સમયની અજિતશાન્તિસ્તવની નનામી ગૂજરાતી અવ્યૂરિમાં તથા
રૂપ મળી આવે છે. તુ રૂપ કર્મણ મંત્રી કૃત સીતાહરણમાં દષ્ટિગોચર થાય છે;
ભુઓ કડી ૭૦, મળ નવિ ધીહીદ અન્ધકપત્તુ કહીદ. મહ્ય શુક-
વોદોત્સરી [ભુઓ ભૂનાં ગૂજરાતશાળાપત્ર]માં પણ એ રૂપ બહુ વાપર્યું છે;
ભુઓ તુલાપ્રાદી વણિકની વાત, કુંઙિનમગરિ મૂઘર વણિકપુત્ર, તેહનિ પુણ્યના
ક્ષયત્તુ ઘનત્તુ ક્ષય હોડ । અર્વાચીન ગૂજરાતીમાં એ અદૃશ્ય થાય છે; પરંતુ
તેની સહોદરી હિંદીમાં એ તેં રૂપે અઘાપિ દેખા દે છે. પ્રતીકાર-નિવારણનો
ઉપાય. વ્યક્તિ [અવ્યય; ભુઓ પૃષ્ઠ ૧, પંક્તિ ૫, પ્રથમિ ઉપરની સમજૂતી]
રૂપૃષ્ઠ, રૂપૃષ્ઠતાથી. અવધારિ-વિચાર કર. રહસ્ય-પરમ સત્ય, ગૂઢ તત્ત્વ, મર્મ.
આચાર-આચરણ. નિહિત-વખોડી કાઢેલો. વિટ-લકડગો; ભુઓ મેદનીકૌશ.
વક્ષભ-બહાલો, ગમતો. ધર્મબુદ્ધિ ઉપાય [ધર્મબુદ્ધિમુત્પાદ, ધર્મબુદ્ધિ કૃત્વા,
ધર્મબુદ્ધ્યા]-મનથી ધર્મ સમજીને. ઉપાય [કલ્પિત પાઠ]-ઉપજાવેલો; સર-
ખાવો બાલણકૃત બાગવત દશમ સ્કંધ, ૯૦, ૩, તે માટે ત્યાં લાખ્યો
નહિ તે વક્ષ અમર થાય [યધને]. કૃષ્ણાગર [સં. કૃષ્ણાગર]-એક જાતનું
હલકું સુગંધવાળું લાકડું. મલયાગર તે ધોળું ચંદન અને કૃષ્ણાગર તે કાળું
અગર. અગર કપૂર અને બીજાં ગંધદ્રવ્યની ધૂપસળી બને છે, તે અગરબત્તી
[અગુસ્તિ] કહેવાય છે. ભૂચર સર્પમાં અંતરિક્ષચર ધૂપની શ્રાંતિ અત્યંત
મૂલતા બતાવે છે. મિ કહી બહુ બહુ કથા ઇતિહાસ-ઇતિહાસની કથા, મહા-
ભારત, પુરાણ આદિની આખ્યાયિકા. ગ્રીષ્મ ગ્રીષ્મ નદી-સમગ્રવ્યો
સમગ્રવ્યો નહિ. હદિ-બળ કરતાં પણ. રથાન આવિષ્ઠ નહો-અલિત, ભ્રમિત
થયું છે તે ઠેકાણે આવતું નથી. પ્રતીકાર-મૂળ અર્થ નિવારણનો ઉપાય;
તે ઉપરથી અહીં અર્થ ઉપાય.

પૃષ્ઠ ૧૦૮

૧-૨૫ સળગ-પાણીવાળાં, બીનાં. આણી કરી, -આ જેવડા સંબંધક
અવ્યય કૃ તમાંનો 'કરી' અંશ પ્રસ્તુત આનયન ક્રિયાની પૂર્ણતા બતાવે
છે. હદિ-જાતીએ. પ્રવાલ-કૂંપળ. દહન કરિ અનંગ-કામાગ્નિ દાહ કરતો હતો;
એનું શરીર કામાગ્નિએ ધીકી રહ્યું હતું, શુષ્ક થ્યાં-સૂકાઈ ગયેલાં. નતન-નવા.
ઉશીર [નયું]-વીરણના વાળા. તત્ર-ત્યાં. કીલિ ધર્મિ-કયા કર્મે. ધર્મ-ધાર્મિક

આચરણ, ધર્મકૃત્ય. સહાય-ઓખતી, મદદગાર સંઘાતિ-સમાગમમાં, સાથે; સમાથે અને સગાથ મ. સઘાતની વિકૃતિ છે. મધ્ય વર્ણનો પ્રાણ અંત્ય વર્ણમા જઈ લક્ષ્યાથી એ રૂપ બન્યા છે. અકર્મ-ન કરવાનું-અવિદિત કામ, વર્ત્ય કર્મ. કુર્મ કુતિસત, નિદિત કર્મ. અકર્મ કુર્મનો બેદ ધ્યાનમા લેવો. ભુગતુ હુધ તેમ એની પ્રીતિ પ્રમાણી, અથવા તો માગ આખ્યાની લાજ રાખી, અથવા તો તાગ ધરની લાયકી લક્ષમા વેઈ ઘટિત લાગે તે કર. સાલસિ રાગ-રાગ, રા, રાધ વગેરે પ્રતાપના અતિશયના પ્તનિ સાથે રાજકુમારના અર્થમાં છે. લગ્ન નમ્ વર્ન-માઝ મુખ લાજથી નીચુ નમ્ય; મેં લગ્ન બેર નીચુ બેયં.

૫૦૭ ૧૦૯

૧-૨૫ હર્ષાશ્રુધારા-હર્ષના આસની ધાર. વાઝ કર્યુ-સાં કર્યુ અર્જુત [સ. જરૂર]-મેટો. વિમ્બકારકના અર્થમા 'અર્જુત' શબ્દે ભ્રમ ઊપગમ્યાથી આદિ ઉકામો અકાર થયો છે. નિર્વાણ-તિરાતે, મરાયના અજંપા રહિત, નક્કી. વાત કપિંજલ તે સાલથી-કપિંજલ તે ખખર [વાત] સાંજળાને [પીકા પામ્યો]. અવગ્ર [સ. જલમ, અપ. જલાગુ]-અનગ, એકલો [શોભો]. વિવિહાર [મં. વ્યવહાર]-વિવગ થવારૂપ બનાવ. મિત્ર-પ્રાણુરક્ષણુદક્ષિણા-મારા મિત્રના પ્રાણ બચાવના રૂપી દક્ષિણા તમારી પાસે માગવાને આ હ હાથ જોડૂ છું; અર્થાત્ આ હ હાથ જોડી તમારી પાસે મિત્રને ઇવિત્તાન આપવાની દક્ષિણા માગુ છું સકેત-યોજના, જેત મુણવા કામ મુણવા કાજે, માભળવાને. કવિતામા 'કાજે'ના અદ્યે પર્યાયશ્રુત 'કામ' વપરાય છે. સમર્થ-જીડ. કનકની કરિ લાકડી-હાથમા સોનાની છડી સાથે, સાહચર્યાર્થ પ્રત્યય હુમ વિવેક-વિવિમ્તપણે, નોખા નોખા.

૫૦૭ ૧૧૦

૧-૨૪ ફહતિ-મુરકેલીથી પરિવાર-દાસદાસીનો રસાલો વડી વાર-લાગો વખત, બહુ વાર. પૂછિજી...જેઈ જુક્તિ-મને જેઈને જુક્તિથી પૂછ્યુ વ્યક્તિ-વિગત ગતિ દગા. જોવી નિ સકતી નથી-ફ જોલી સકતી નથી. પાદપૂરક 'નિ' વિશે જુઓ પૃષ્ઠ ૨૯, પકિન ૨૭ ઉપરની સમજૂતી શીખામણુ સાચી કહુ-ખરી મવાહ આપો. કુલકાણિ-કુળની ખ્યાતિ, પ્રતિષ્ઠા. સંસ્કૃત શ્યા ધાતુ ઉપરથી શ્યાતિ, તેમ ગૂજરાતી કહ મૂળ [સ. કષ્] ઉપરથી કાહાણિ, કાણિ થયેલ છે. સખાવો દિદી કલ્લની. નિ લોકચળ્લ દાણિ સદાચાર ધલધીધ-અને લોકયાજની હાનિએ અર્થાત્ લોકલાજ વીમારીને સદાચાર

તજિયે, જરાની ગણિ-સાગી નામનાનો જયો, જમાવેથી માગી નામના મસ્તૂતમાં
 રણિ ગખ્દ પુલિંગે વપરાય છે, અહીં તે સ્ત્રીલિંગે વાપર્યો છે. જર્થ પાણિ
 ગ્રહીષ્ઠ પામ-પાસે જર્થ અર્થાત્ મામે પગવે એને જર્થ મળી પરાજી, ગુરુ-
 જનનિ સોખ્યા બણી-વડીવની ઉપગ્રહ થવાને લીધે, માવિનગની મયોદા
 તોડવાને લીધે. અહીં લોપ મૂળ મયોદા તોડવાના અર્થમા છે. વિનહિ જિ
 મરિ-વિયોગને લીધે જ [જિ] એ મરી ગયાથી. પણિ-પણ, વળી. પ્રમગ-
 મુલાકાત, સમાગમ. વિદ્રુમ-પરવાળા વિગદકગ-વિયોગની વેદના ઉત્પત્ત કરનારો.
 વિરદ શબ્દ અહીં વિગદવેદના માટે છે.

૫૪ ૧૧૧

૧-૨૬ કુપિત શેદિપીઠ-ભુઓ મૂળ રતિફલ્લકુવિત્તરોહિનીચરણા-
 લક્ષરણામ્ણિતમિવ. વિધુ-અદ્રમા ગીનકર [મ શીત શીનગ, વર કિંગ્પ]
 -અદ્રમા. ગરિમ-કિંગ્ણ બિગમાલા-કમગના દાડાના દાર. તુહિ પિ [કલ્પિત
 પાઠ]-તોયે પણ આપણુ જઘ્ધિ-આપણે જઘ્ધયે. અગ્ધ-મત્તયળ, ધનિછન
 વસ્ત્ર. ભુ વધબ શ્વાદીષ્ઠ-ને વ્દાલાને શ્વાડવા હોય, તો મકલ્પવિકલ્પ
 શા ? ને પોતાના મનથી [સ્વિષ, મં. સ્વયમ્] તેને જર્થ મળવું હોય, તો
 દીક્ષ શા માટે [શા બણી] કરવી ? આ મનોહર કલ્પના કાલણીની પોતાની
 છે, ભુઓ મળ. વિદ્વલ્લ અંગ પ્રવાલ-વિકળ બનેલા કૂપળ જેવા પ્રેમના અગોએ
 [ધૂજતી જીભી ધર્મ], ઉપમાવાચકનો અને કરણાર્થ પ્રત્યયનો સોપ છે. મતિ-
 હગવ, નિર્લુપ, નિશ્ચય ઉદય થાતિ ઇંદુ-સતિયક્ષમી નામે ખડોક્તિ અને ક્રિયા-
 સંસદ્ધિ. સાચરિ હિ સમય સ્થાનકિ જોડિ-હગવેલે સમયે જાય છે અને દરાવેલે
 સયલે જાય છે, બને જોડે દરે છે, અર્થાત્ મમય અને ગ્યગ જોડે સાચવે છે

૫૪ ૧૧૨

૧-૨૪ સકુલ-ભોડવાળા. ધૂપ અગર જખેરિ હિ-દીડગુહોમા અગરનો
 ધૂપ કરે છે. સકર્મક જખેવ સમ્પૂર્ણ ઉલ્લિષ્ ઉપરથી થયેલ છે. અક્ષર જીનટ
 પાવટ ધર્મ જિવેષ મૂળ પણ ગૂજગતીમા જિભૂ થયું છે. પ્રેમાનદ અને રૂપ
 વાપરે છે, ભુઓ સુદામાચરિત્ર, કડવૂ જ, મત્તલમાભણ અગર જખેવે રે, અને
 નળાખ્યાન, કડવૂ ૨૪, અગર ધૂપ ત્થા જિવેષે. દુ ખિત રહિ ચકોર-અકોર
 પક્ષી દ્વણિયા મટે છે, સુખી ચાય છે. ચકોર ચદનીન પાન કરે છે ને
 આનદ પામે છે રહિ અહીં રહેવાના અર્થમા નથી, પણ 'અટકવૂ, મટવૂ'
 એવા અર્થમા છે. ચદનચરિત ધૂપધૂસર વેપ ઉત્તમ કીધ-ચદનની ચર્ચાથી
 અને ધૂપના સુવામથી વેપ અચ્છી રીતે શોભાવ્યો હતો. ધૂપધૂમર-ધૂપનો

૫૮ બેસાડવાથી કંઈક શ્યામ. પ્રાસાદ-રાજમહેલ. મધુકર-અમરા. નીલ
અંબર-કાળી સાદી પ્રમદવન-રાજના અંત. પુરને લગતો બાગ. પાછલિ દારિ-
પાછલે બારણેથી. બાલ્ય-બદાર. પરિજન મંધાતિ કાંઈ કૃત્ય [પરિજનસંઘાતેન
કિ કૃત્યમ્]-દાસદાસીના સમહ [સંઘાત] ન શું [કાંઈ] કામ છે ? દાલ
આપણે 'સંધાતિ કૃત્ય' કહેતા નથી, સંધાતનું કામ કહિયે છિયે; કરણાથ
પ્રત્યયવાળી સંસ્કૃતરચના હવે વપરાતી નથી. જૂ, મૂ, પ્રશ્નાર્થ કાંઈ સંબધે
જુઓ જૂતી લોકકવિતા, અવસરચૂકા મેહુલા, વૂકી કંઈ કરેશિ ? સરખાવો
વળી મારવાદી કાંડ. જુઓ વળી હૈ. વ્યા. ૧૮।૪।૧૬૭। કિમઃ કાંદક-
વળી વા । અને અપભ્રંશના હિદાહરણો કાંદ ન દૂરે વેવલદ, કાલવલેવે કાંદ,
વાઈ બહોમુદુ મુજ્જુ. ધનુ' સાંધી-પછ્છ ચડાવી. તાણિ છિ-'બીહો નહિ,
ચાલો બેધડક' એવા ભાવથી આગ્રહ સાથે સ્વભાવશીર સ્ત્રીને ખેંચે છે.
અનુરાગ અવલંબન છિ-ત્રેમ અબળાને ટકાવી રાખે છે. પગિ પગિ-પગલે
પગલે, ડગલે ડગલે. પૃઠિ લજ્જા કીધી છિ-જેમ વળાવામાંથી એકને પાછળ
રાખે, તેમ લજ્જાને પાછળ મૂકી છે હદિ [સ. હદય]-હૃદય, આગિ [સં.
અગ્ને, અપ. અગ્નિ]-આગળ, મ્હોરે. બાલ્ય પરિજનસંધાતિ કાંઈ-આ ચાર
કવિની નર્મોક્તિ છે. એ ઈંદુ ઝાલી કેરા મુઝ આગલિ-આ ચદ્રમાને ચોટલી
ઝાલીને મારી આગળ લાવ ને પૂરી રાખ, અર્થાત્ કેદ કર [રાખુ]: એ
ઓછો તપતો નથી, એટલે કે અત્યંત તપીને એ મને બાળે છે. ઉપચાર-
સાઈ લગાડવાની ચેટા. સ્વેદલવ-પરસેવાનાં ટીપા. એ કરિ છિ ઉપચાર સ્વેદલવ
નિ-આ પાંચ તરલિકાના મ્હોના વિનોદવાક્યો છે. કેતકીરજિ શ્વેત ય્યા અતિ
પાગ દીઠ અપાર-મારગમા કેવડાની રજના થર બાઝ્યા હતા, તેને લીધે મારા
પગ અત્યંત ખરડાઈ ધોળા બનેલા મેં જોયા. મૂખ 'તો' બદલ 'અતિ' કલ્પિત.

૫૯ ૧૧૩

૧-૨૩ નમિત રદન-નીચા સ્વરથી રડવું તે. એ શ. ધટિ-આ શું
સંભવે છે, આ શું હશે ? વેગિ વહી નિ-ઝડપથી યગ ચડાવીને. પ્રગટ-સ્પષ્ટ.
વેગલા રહ્યા માટિ-જ્યાંથી રુદનનો સ્વર આવતો હતો તે સ્થળ વેગળું હોવાના
કારણથી. માહા નિશા ભણી-મધ્યરાત્રિ હોવાને લીધે. મનુષ્યનુ જોણિ નહિ
સંચાર-મનુષ્યની આવજા ન હતી તેથી. સુલ્લિધ-સંભળાય છે, સંભળાતો હતો.
૫૩૧૬ [સં. પ્રકટ, પ્રા. પગડ] સ્પષ્ટ. આ શબ્દ 'પ્રગટ, છતો' એવા
અર્થમાં ઉદ્ભવ્યું રામાયણમાં વાપરેલો છે; જુઓ હિ. રામાયણ, ૩, ૫,
૩૧, પુરુષારથ જે ૫૩૧૬, તે કશે આવે કાજ ? આકંદ-રુદન, વિશાપ.

હા હા, હવેયું હું બાલિહિન્-અરે! મારો જીવ જતો રહે છે ! મારે અંગે લાલ
લાગી છે ! અદૌથી કપિન્દ્રનો વિલાપ શરૂ થાય છે. મૂલ છેદાણાં-લુઓ
મૂળ ઇચ્છિમાંડસિમા. પિશાચન કામ-જીવ લેવારૂપ અધોર કૃત્ય. પિશાચ
જેને વળગે છે, તેનો જીવ લે છે. વિણસાગ્રિકા [સં. વિનન્ ઉપરથી] -વણ-
સાડ કયો, જગાડયું. જે [અવ્યય]-જેથી, કે. પાપિયા-અંદા, પાપી;
અસ્પર્શ પ્રત્યય તિરસ્કાર બતાવે છે. અહિ-છે. વિશ્વાત્ત-મોટું. અનિત્ત-
પવન. ભલું કર્યું, -વધોકિ છે, વિપરીત લક્ષણથી 'મહા ભૂડું કર્યું' એવો
અર્થ નીકળે છે. તુઝ કાજ સીધું [મ. તવ માર્ગ સિદ્ધમ] -તેં જે ધાર્યું
હતું તે કર્યું !

૫૫ ૧૧૪

૧-૨૪ લાજ-આખર, પ્રતિષ્ઠા. સરસ્વતી વિધવા થઈ-લુઓ મૂળ
હા તપઃ નિરાશ્રયમસિ, હા સરસ્વતિ વિધવાસિ, હા સત્યમનાયમસિ, હા સુરલોક
જાન્યોડસિ । ફેડ [પ્રા. કુજા; લુઓ કે. ના. મા.]-મિથ્યા, નિર્જીવ. મુક્તિ
પડમિધ-મારી વાટ ને, મારે, માટે થોભ; લુઓ લાલણુકત ભાગવત
દશમ સ્કંધ, ૪૬, ૧, ક્ષણ એક પડખો મનમોહન ! જૂઝૂ, પડખ સં.
પ્રતીક્ષ ઉપરથી છે; સરખાવો સં. પરીક્ષ ગૂ. પરખ, સં. નિરીક્ષ ગૂ. નિરખ.
નિષ્કુર-કઠોર હૃદયનો. ધીર-ડાહો. કહીધ ક્યારે પણ. અંધ બધિર તાં હું
થયુ, ચાલિ નહિ ચરણુ-મારી શાનેદ્રી અને કર્મેન્દ્રી જડ બની ગઈ છે.
જામુ દેઈ છેલ-મને દગો દેઈ થું તું જઈશ જ ? જામુ-તમે જશો, તું
જઈશ. સંસ્કૃત છિદ્ર ધાતુનો એક અર્થ તુકસાન કરવું, દગો દેવો, એવો
થાય છે; લુઓ અમલગતઠ, શ્લોક ૯૧, કિં નશ્વિન્નમ્ અને દારીરકમાણ્ય,
ન નઃ કિંચિદ્વિચ્છતે. તે ઉપરથી છિદ્ર શબ્દ ધૂતના અર્થમાં મળી આવે છે.
ગૂજરાતી છેતર મૂળ સંસ્કૃત છિત્ત્વ [ધૂત] ઉપરથી છે, તેમ જ છેતરપંદી
નામ. આ સંબંધે કરીને ગૂજરાતી છેલ શબ્દમાં છળવાનો અર્થ આવ્યો
છે, છુ નિ પ્રતિવચન-મારી સાથે વાતચીત કર ને, બોલ ને. મનની વાત-
અંતરમાં ગુપ્ત રહેલી વાત, ગૂઝ. શોકિ કલ્પ-જેમ કોઈ કળણમાં કળી મળ્ય,
તેમ જ મારું આખું અંગ શોકમાં ગરી ગયું. વચગિ વચ્ચે વૃક્ષાનિ ડાલિ,-
આવેશને લીધે મહાશ્વેતાને કપડાંનું પણ જ્ઞાન ન હતું એમ બતાવવાને આ
વાક્ય છે. વિષમ-પથરને લીધે ખડખડી ને નીચીજાચી. જિમ કો જાપાડી
લેઈ જાય તિમ,- મહાશ્વેતા તદન બાવરી બની ગઈ હતી; તે છતાં તે અનેક
મુશ્કેલીમાં અતિ ત્વરાએ સંકેતરથાને પહોંચી ગઈ; તે ઉપર આ ઉત્પ્રેક્ષા છે:

અહો આવેગ નામે મચારી ભાવર નિરૂપણ છે. મહિસિદ્ધા કરિ રીત-ચંદ્ર-
કાત મહિની શિવા ચંદ્રના કિરણના સ્પર્શે જળ ટપકાયાથી રીનગ બનેલી
બેઈને, જુઓ મૂળ શિશિરચીક્રાસારઘાવિન શશિનપિદિલાતલે. મહિ સખ્દે
ચંદ્રકાન મહિ મમજ્યાની જર છે.

પૃષ્ઠ ૬૨૫

૧-૨૫ મુનિ-મુનિકુમાર મુનિ જેટલી પ્રૌઢતાનો ધ્વનિ કરાવવા મુનિ
કુમારને રથાને લાક્ષણિક મુનિ સખ્દનો ઉપયોગ કર્યો છે, સરખાવો રાજકુમારને
બદલે ગ, ગય, ગજ, રાગ વગેરે અને ઋષિકુમારને બદલે ઋષિ. યોગાભ્યાસ-
સમાધિ. ધ્યાની-ધ્યાનરથ. નિઃશ્વાસ-જેણે પ્રાણાયામથી શ્વાસ રૂધો છે એવો,
પ્રાણાયામ કરતો. અષ્ટાંગ યોગના પ્રાણાયામ અને ધ્યાન અંગ છે અથવા...
નિશ્ચેત રહી-જુઓ મૂળ મન્મથવ્યાસહાનસૂત્ર સ્વયમિરોચ્ચજ નિષ્ચેતનતામુરાર-
નુમવન્તમ્ ૧. અમુ-પ્રાણ. નિષ્ચેત [મ નિષ્ચેતન]-સચારહિત, ચેતનારહિત શયન
કર્મું છિ મન વિશ્રામ-મને દેવે કામદેવ થ કરનાર છે એવી મનમા નિરાતથી જાણે
લાખો થઈને સૂતો છે. અરુણ જલજ-રક્ત કમળ. તરુણ-તાજૂં, ખિરેજ
તાહારિ વજ્ર બીજુ દેવ રીસાવી-મૂળનો તર્ક કવિએ બદલી નાખ્યો છે.
વૃંદાવિત્તને અસ્થબી ભાવણે પુડરીકેના વિશે મહાશ્વેતા પ્રત્યે અસુધાનું નિરૂપણ
કર્મું છે. કામમત્ર-જેનો કામદેવ દેવતા છે એવો વશીકરણમત્ર. અભ્યાસ-
ફરીફરીને જપવાથી, જપથી; કરણાર્થ પ્રત્યક્ષ હુમ્મ. કઠિણ પાપાણુ-પત્થર જેવું
કઠણ, ઉપમાવાચક હુમ્મ મનિ વિશ્વાસ ન આવી મતિ-તે છતાં એ મરી ગયો
છે એવું મારું મન માની શકેતું ન હતું. અસભાવિત કારણ મરણ-ક્રમક્રમરણ
થવાનું કારણ કષ્ટ કેટલી સકાત ન હતું, વિકલ-અચેત, જડ. કરણ-અગ.
હાહાકાર-હાથહાથના ઉચ્ચાર. હા હા અખ, પિતા, પરિવાર-પાઠ કલ્પિત, જુઓ
મૂળ હા અમ્ય હા તાત હા સચ ૧. એક પ્રતમા હા અમ્ય હા માત હા સહય પાઠ છે,
તે પુનરુક્તિગ્રસ્ત છે. પરિવાર-તેનાતની સખીઓ. જીવન-જીવતર. એકલા મેહેલા-
તૂં મને એકલી મેલે છે. એકલા એ અવિકારી અવ્યયરૂપ છે. હાલ વિકારી
રૂપ એકલી વાપરિયે છિયે. જુઓ પૃષ્ઠ ૬, પક્તિ ૫, વેગના ઉપરની સમજૂતી.
મેહેલિ[મેલે]ના પયાંબજૂત મેહેલા રૂપ બાળત જુઓ પૃષ્ઠ ૨૯, પક્તિ ૨૦,
મેહેલીશિ ઉપરની સમજૂતી. એ રૂપ પ્રેમાનંદ વાપરે છે, જુઓ નળાખાન,
કડવું ૧૨, ભૂખા એમ થ મુને નિબ્રછ ? એનું જૂનું રૂપ લાવવ્યસમયે
વાપર્યું છે, જુઓ વિપ્રલવ્રવથ, ખંડ ૧, કડી ૧૯, તાહારી પરિ તહ જિ સહ,
ખંડ ૩, કડી ૧૦, સહ તૂહ જિ તાં ઘર મરદ વગેરે. આ રૂપ ગુણરતના

મિચારતનસાચુચય, ૫. ૧૬ માં તૂં કૌં, લિઝેં, દિઝેં, અને તૂં ફીજેં એ ઉદાહરણોમા પણ મળી આવે છે. યાતના-દુઃખ. જુગ સદસ પ્રમાણ-દઝાર જુગ જેટલો. દેખાડીછ, ઝવાડીઝ-દેખાડિયે, ઝવાડિયે; દેખાડ, ઝવાડ. ૩૫ માટે લુઓ ૫૫૬ ૫૫, પંક્તિ ૧૪, આવીઈ ઉપરની સમજૂતી. અનન્ય શરણ-જેને ખીચન કાઢની ઓથ નથી એવી. મ-મથમારી-કામદેવે જેને હાલહયાલ કરી છે એવી; લુઓ મળ મદનપરિમુર્તારમ ૧. નિર્બાંધ [બહુત્રીદિ]-જેણે કરીને દુ.ખ [ખાધા] ફર થાય એવી [દયા].

૫૫૬ ૧૧૬

૧-૨૫ અનુકૂલ સેવકનિ-તમને અનુકૂળ થવા અને તમારી સેવા બિઠાવવા મેં માખાપ અને ઘરખાર તમ્યાં છે તે છતાં એ મો તથા જતાં તમે કેમ અઘાપિ લોકાપવાદથી ખીલીતા નથી ? લુઓ મળ દાસજનમકારણાન્ પરિયજ્ય વ્રજન્ ન કિમેપિ કોલીનાત્ ૧. તહો વાહિયા મંદભાગિણી-આ મંદ-ભાગિણીએ તમને વાઘ્યા ! સતિ-તે છતાં. પિરિ-આ પ્રકાર, આ હાલ. ધરિ શું હિંમ કામ-રચના બાબત લુઓ ૫૫૬ ૧૧૨, પંક્તિ ૧૨ ઉપરની સમ-જૂતી. આપ-શરીર. કપોલિ હદિ-પુંડરીકના માલે અને એની છાતીએ. કંઠિ હાથ ધાલું-કોટી કંઠ. દહું-દહ્વું, દગ્ધ બન્યું હતું. હતી [સં. મૂત]-હતી. સ્વામિ-પ્રભુ, મહારાજ. કિહીધમાં તે વિકારી અને કિહીધથી અવિકારી ૩૫ કિહીધ ઉપરથી બનેલ છે. માયાની પીડિ-મહાશ્વેતા સાથેની માયાને લીધે પીડા પામી. તેહ તણું વનકલ ઉત્તરી-લુઓ મળ અધુજલાર્દ્રેણ ચ તદીયેનૈવોત્તરીયવ્યલપ્રાપ્તેન...ધીજયન્ સંજ્ઞા પ્રાહિતવાન્ ૧. ઉતપાત-મહાન અનર્થ.

૫૫૬ ૧૧૭

૧-૨૬ સંભાર-સંભાર્યો, યાદ દેવરાબો. આકુલી-બ્યાકુળ. બકુ-કહો, વર્ણવો. વૈરાગિ-વૈરાગ્યથી, જીવતર ઉપર કંટાળાથી. કસ્યા [સં. કર્પિતા :]-કસેશ પમાડાયા. જમજન-જમના દૂત [જન]. દુરખિ દહ્યું તન નહોં તુ વારતા કરતાં શું બલિ-જો આ શરીર પ્રત્યક્ષ દુઃખે બળી ખાખ ન થયું, તો દુઃખની વાત કરતાં શું બળવાનું હતું ? એથી અધિકી કયા કોર સુણી ન મન કિહિતાં શી ઓર-તમે કહો છો કે ‘ હું છ એ સાંભલી નવિ સફું ’; પરંતુ મેં જે દુઃખની વાત કહી તેથી અધિક દુઃખની ખીજ [ઓર, સં. બપર] શી વાત હોઈશકે કે જે સાંભળી જાય નહિ ? વગ્નપાત-વગ્નનો ધા. જે નવિ કલી જાય-જે કલ્પી પણ ન શકાય, અચિત્ત. તે ધાયોનું કારણ-તે સહી રવાનો બેદ. મૂદ-મહાન. આશા મૂગતૂણાજલ જિમ-જેમ ઝાંઝવાનું જળ જેઈ માણસ

દોલસે શ્વે છે તેમ દૂં આશાએ શ્વેં છું. પીઆર હુમ જિમ ભાર૦-તે વખતથી [ત્યાહાર પ્રકૃતિ] ખીખએ આપણે શિર ભાર મૂક્યો હોય ને તે જિપાડવો પડે તેમ આ શરીર દૂં ધારણ કરી રહી છું, જે કદીપણ [કદીધ] મારી જાતને ઉપકાર કરવા નકામું છે; અર્થાત્ આ દેહ મને પોતાને નકામો થઈ પડેલો ખીખને માટે ધારણ કરી રહી છું, તરલિકા વગેરેના આગ્રહથી શ્વું છું. વિસ્તર-પાથરો, ગોઠવો, ખડકો. હુતાશન-અગ્નિ.

પૃષ્ઠ ૧૨૮

૧-૨૫ ચંદ્રમંડલ-ચંદ્રનું ખિખ. ત્રિપુરારિ-શંકર ભગવાન. મૃતગ [સં. મૃતક]-પુંડરીકનું શખ, મૃતદેહ. સત્ય-સાચે, ખરે, હું કહું છું તે સત્ય કરી માનજો. ઉદ્ધરી લીધું-ઉપાડી લીધો. કુંડુલિનાદિ-કુંડુલિ જેવા ગંભીર સ્વરથી મ છાંડીજો-ન છાંડજો, છાંડીશ નહિ. અંતરગતિ શું રાખે રંગ-મન સાથે અર્થાત્ મનમાં તું જિમેદ રાખી રહેજો; અર્થાત્ તું આશા છોડી ન દેઈશ. અંતરગત [સં. જન્તદ્ અંદર; ગત રહેલું]-અંદર રહેલું ઉદ્વિષ, મન. રાખે-રાખજો; ૩૫ ખાખત જુઓ. પૃષ્ઠ ૬૮, પંક્તિ ૧૭, લડાવે ઉપરની સમજૂતી. રંગ-ઉમંગભરી આશા, જિમેદ. મૃતતન-નિર્જીવ શરીર, શખ. તેણિ-તેને લીધે; સરખાવો આવો જ સંસ્કૃતમાં તેનનો ઉપયોગ. આશ્રજ-અચરજ, આશ્ચર્ય. અણુઆપી-ન આપી, આપ્યા વગર. સંબંધાર્થ અવ્યય કૃદંતરું નિર્ગેધાર્થ ૩૫ સંસ્કૃતમાં જેમ જ ને જન્ પુરોગ[*prefix*]થી યાય છે, તેમ જૂની મૂજરાતીમાં અણુ પુરોગથી થતું હતું; એ પ્રયોગ હવે વિરલ જાન્યો છે. ચિત્ર [અવ્યય]-સવિરમય, ચક્રિત થઈને. દુરાત્મા-દુષ્ટ. ધાધ-દોડે છે, દોડ્યો. પલવટિ વાળી વસ્ત્ર ઉત્તરી-અંગવસ્ત્રે કમ્ભર ખાંધી; જુઓ મૂળી વન્ધન...ઉત્તરીયવદુક્તેન પરિકરમ્ ૧. પલવટિ કદાચ પરિકટિ [કિડની આસપાસ] ઉપરથી હોય. હાલ એ શબ્દ પલવટ લખાય છે ને સ્ત્રીલિંગ નામ તરીકે વપરાય છે; જુઓ નર્મકોશ. તેહિ સાથિ-તેની સાથે. તેહિ કરણાર્થ ૩૫ છે; સંસ્કૃત રચના. અવસોક-દેખાવ. કેલિ [સં. કદલી]-કેળ. શંકા-શંકા સાથે. શં જાણું અકૃતકારિણી દૂં તાં અહૂં પાપચારિણી-હું અકૃત્ય કરનારી પાપિષ્ઠ રહેણીવાળી છું, તે શું સમજી શકું ? પવિત્ર પુણ્યશાળી શ્વ શુદ્ધ વિચાર કરી શકે છે ને જાણી શકે છે. આશ્વાસના કાજિ-દીલાસો દેવાને.

પૃષ્ઠ ૧૨૯

૧-૨૫ અવિસંવાદિની-ખોટી ન પડનારી, સાચી. અદિ-સમજ, જો, નિવેશ-અભિનિવેશ, નિશ્ચય [છાંડ]. અણુકદી-ન કદી, કદા વગર. ૩૫

આખત જુઓ મૃષ્ટ ૧૧૮, પંક્તિ ૧૨ ઉપરની સમજૂતી. કેદી-કર્ધ, શી. તે લણી-તે લીવે. લગિ જિહાં, લગિ તિહા-જ્યા લગી, ત્યા લગી. માયા ઊપાઈ-મમતા પ્રગટ કરીને, એદ જાણીવીને. સ્ત્રી-અમ્બભાવ પ્રકાશ,-ખુશી રીતે સ્ત્રીસ્વભાવ જ [અ]. સ્ત્રી વિશે નિર્ધારણ ઇષ્ટ હોવાથી નિશ્ચયાર્થ અવ્યય અ સમાગની અદર સ્ત્રી અને સ્વભાવ વચ્ચે ગોઠવ્યો છે, તે વાત ધ્યાનમાં લેવા જેની છે. લાગી દુસ્ત્યજ જીવિત આસ-જે તમની મુશ્કેલ છે એવી જીવવાની આશા અને વળગી, માગથી તે ન મુકાઈ. પ્રતીતિ-વિશ્વાસે, ભરસે. રીતિ-ધોરણે. કળ્યાઈ પ્રત્યય હુમ, પાવક-અમિ દીણ દહ-મારો ધારો બેસી ગયો. જુઓ મૂળ નિર્દયાન્નદર્જર્ગસ્વરક્ષયક્ષમેણ કળ્લેન. રતાત-સ્નાન. દુર્વાંગ-નિવારણ કરી શકાય નહિ એવું. વિધિ-દેવ. ધરીસુખ-વિવયસુખ. ઈ-આ. ચરણ વાછતી જિહા લગિ ચરણ-મોત આવે ત્યા સૂધી શકર લગવાનને જ સેવવા ઇચ્છતી. ચરણ-પરિચરણ, પરિચર્યા, સેવા. અમલમાં 'ચરણ વાછતી જિહા લગિ મહું લેઈ એ શિવ કેરુ શર્ણ' એમ પુનરુક્તિવાળો પાઠ છે. 'ચરણ વાછતી' પાઠ કલ્પિત છે. પરિચરણ બદલે ચરણના પ્રયોગ સાથે અભિનિવેશ બદલે નિવેશનો પ્રયોગ મરખાવો. તપ અભ્યાસ-જાથુ તપ

પૃષ્ઠ ૧૨૦

૧-૨૪ નવિ માની લાજ-મર્યાદા ન પાળી, શરમ ન રાખી, કર્ણ ન કર્યું. મુઝ પાખિ-મારો વગર, મને મુકીને જતા. વિમના [મ. વિમનસૂ]-ખિન્ન, દુખિન્ન હૃદયવાળો. જાપ્ય મિશિ તેલના ગુણમામ-હું જપ જપતી હતી, જાણે કે તે મિશે તેના અનેક ગુણો ગણતી હોજી, જુઓ મૂળ જપબ્યાજેન તત્ત્વગુણાનિવ ગણ્યન્તી. ફલ મુય જીવન વિશ્રામ-મારે ફળ મૂળ અને જળ [જીવન]નો આધાર હતો, અર્થાત્ માત્ર દેહ ટકાવવાને ફ ફળ મૂળ અને જળ લેતી. મપીન [સ. કોપીન]-ચીર, વ'કલ, જુઓ મેદિનીકોશ, કોપીન ર્યાદ-માયેડપિ ચીરગુહ્યપ્રદેશયો । વાત-પવન. આતપ-તડકો. ધ્યાન-અખના ધ્યક્ષદત્યા જાણી શાપિપ્તી-જીવતર શાપિત [અકાર્ઝ] જનાવનારી ધ્યક્ષદત્યા જ જાણે પ્રત્યક્ષ હોજી તેવી અમંગલસ્વરૂપ. નિષ્પ્રયોજન માતાઈ જણી-માને પેટે વ્યય આવેલી, માતાએ જેને જન્મ આપ્યો નિર્ધરક છે એવી. જગતી દેવિ અતિ દણી-જગતા છોડને જેમ કોઈ કચરી નાખે, તેમ જગતી વયમા જ જેને દેવે કચરી નાખી છે એવી નિરાવ્ય-નિરાધાર. નિર્નાય-નાથને ખોઈ જોઈલી. પ્રૂ શબ્દ-મોટે શબ્દે, મોટેથી. માદિ [અવ્યય]-આત્યત. નિશ્ચસી-

નિશ્ચય મકી અમુખ-દુખ નહીં ઉપમા-ઉપમા વગરનું, અતુચ, અનુપમ
નિરભિમાન-અભિમાનનો અભાવ, નમ્રપણુ સાનસાધ નિસ્ત્રે નિરુ પુરોગ
[prefix]થી સામાન્ય રીતે વિશેષણ અને નામ ઉપરથી નિષેધાર્થ વિશેષણો
અને છે ઉદા નિરપરાધી, નીરાગી, નિર્દોષ નામ ઉપરથી થયેલ નિષેધાર્થ
વિશેષણ અગ્નિ નામ તરીકે વધારાય છે, ઉદા અનામયના અર્થમાં નિરામય
મગ્ન-ભાનમગ્ન આદ્યભાવનાળુ ગરી ગરુ-વિનીત થયું, રસમસ થયું આર્દ-
ગગગગો દુ સહ-સાલજનનારને પણ અસહ્ય દુખ બિપજવનારો તુઝ દે-
તારી જનનો, તારો તિ-તેં મોય તે, આ

પૃષ્ઠ ૧૨૧

૧-૨૫ તથા તત્ત્વો તપસ્યાં [સ તપસ્ તપ ચર્ચા આચરવૂ તે]
-તપ કરવૂ તે કષ્ટ-કષ્ટય દમ્ય દેત [મ હિત]-માટે ધર્મ તથા સકેત-
ધમાચરણનો નિશ્ચય પાશુપતનતનો ઠરાવ મોદ પડ્યા-શોકથી મૂઠ અને ના
વીભવપણ [મ વિદુઃ] બાકુળપણ બાનરાપણુ પ્રેમભાગ-પ્રીતિ ધગવવી
તે [ભાગ, મ મજ્જ સેવવૂ, ધારણ કરવૂ] રનેહકૃત્ય ભરતાર મુઠ-સતિસત્તમી
પરિવાર પ્રાણુ તિજ્ઞ-કુળના માણસો પ્રાણુ તજે છે [તિજ્ઞ સ દ્યજ,
મમ્રમાગણુ] જોગ મનેમ સ્વર્ગનુ જોગ-સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ વારણુ અટકાવનાર
દર્શન નવિ આવિ-મેળાપ થતો નથી તાણીધ ખેંચી જવાય છે, જોગે લેઈ
જવાય છે કર્મભૂમિ-પોતાના કરેના કર્મને યોગ્ય સ્થાન આણીધ-અણાય
છે, લનાય છે આત્મવાતી મરના પડે આપનાત કરનાર તેહિ આપ-તેને
પોતાને મરનાગના પડને ઉઠ્ઠાજલી-પ્રેતને જે જળની અજળી આપવી તે
વિધરાવર્મિ-રૈધ ય પાળી શરસેન મથુરા અને તેની આમપાસના દેશના
લોકે જેમ કલિંગના ગગ્ગ કનિંગ, પાડ્યાના પાચ તેમ શરસેનના રાજ
ગગમેન કહેવાતા એ રાજાઓ યદુકુળના હતા મથુરાનો ગગ્ગ શર વસુદેવ
અને પૃથાનો પિતા થાય આથી પૃથાને અહીં શરસેનસુતા કહી છે એને
મનિભોજે ખોગે લીની હતી, તેથી એ તી નામથી પણ પ્રસિદ્ધ છે મૂળે
શરસેનસુતામ્ પાદ જ મગા આવે છે તોપણ ઔચિત્ય વિચારતા બાણના
મૂળમાં ગૂચ્છતામ્ આ ભાનજના અનુવાદમાં રાગસુતા પૃથા માધરી વાચનાની
જરૂર છે શરસેન શ્રમ્દે મૃતિ તો મથુગ અને તેની આમપામના પ્રદેશના
લોકે તથા તેમનો કોઇએક રાજા એવો જોધ થાય છે, અમુક શર પામે
યાવન નરેગ એવો નિશિદ્ધ અથ મમજતો નથી માધરી યાદવ કુળમાં જ-મેવી
માધરી [ન સાવરી]-પતિત્ર પેરાની-વિહટ દેગના રાજાની પુત્રી અભિમન્યુ

મુઠ દુર્ધરા-જેના સામા થવું મુશ્કેલ હતું એવો [દુર્ધરા] અભિમન્યુ મરણ પામતાં. સિંધુરાજ મુઠ વચ્છત્રા-અહુ સ્થાનારો [વચ્છત્રા, સં. કમલ] જયદ્રથ મરણ પામતાં. જંને સતિ સપ્તમી છે. પૃષ્ઠ ૬૭, પંક્તિ ૫ ના 'ગતનીડા' ની પેઠે દુર્ધરા અને વચ્છત્રા રૂપ પુંલિંગે દુર્ધર અને વચ્છત્ર બદલે વાપરેલાં છે; જુઓ 'ગતનીડા' ઉપરની સમજૂતી. સિંધુરાજ-સિંધુદેશનો રાજા જયદ્રથ. સધુ [સં. શુદ્ધ]-૨૫૬, ચોડખો. ગુહિ [જૂ. ગૂ. ન હુધ]- ન હોય. શવવા સ્થિત-પુઝરીક શવવા જાગત ખાતરી ધરાવતો, પુઝરીકના પ્રતરજશવનતી ખાતરીવાળો [સ્થિત]. તપસિદ્ધિ અદ્ભુત મહિમા ૫-તપથી

તરીકે અહીં ખેત શબ્દ નસાયો છે સરખાવો ખમા મને નબ્દ કદરાણું
અર્થના સ્થાને ઉપરથી થયા છે અહીં ખેતનો પ્રયોગ કામાવેરાને લીધે
અદાપીડના લાવી મનુષ્યની આગાહી આપે છે વધુ તથા વેદના-તમાગ દેહનુ
દુષ્ણ વાચના આધાન-મર્લ રહેનાનો ઓગિયો સામ-ય રીતે ગર્ભ -હેવાના
અર્થમા ગર્ભાધાન શબ્દ નપરાય છે તે ઉપરથી મનુષ્યમા આધાન અને
અધાનિક શબ્દો એ મરકાગને લગતા થયેના છે ગૂજરાતી ઓધાન અને
અવરણી સમૃત્ત આધાન અને અપ્રાધાન ઉપરથી જાતરી આ-યા છે

૫૦૭ ૧૪૩

૧-૨૫ રાગન-રાજકુમાર અશન પાન વિશ્રામ ક્રીડા કૃતા-ખાધૂ
પીત્ર મુનુ ડેસનુ અને રમત રમરી એ કૃત્વામા આરામ [શ]-
સુખચેનથી, સુખચેનમા જાનલાવ નિરમ્યુ-નચપણ પૂરૂ થયુ. રાત્રિદિવસ
અહો એકિ ધ્યાનકિ રહીષ-અમે ધણી વાર આડે પહોર એકા રહેતા હતા,
મહ્યારમા ગાગતા હતા વ્યસન-કુખ અદ્યુત-મોટ પાણિ ન ગ્રહ-દૂ
પરણીશ નહિ અનશન દેદનાશ-અનના ત્યામે દેહનો નાશ કરીશ, હુ અન્ન
તથ દેહ પાડીશ પાવક પીસુ-ઈ મળી મરીશ પાશ-કાસો [ખાઈશ] રનિઉ
[સ છલ્]-આનદ પામ્યો તનિત, લનના, નાવ, લાડ, લાડકૂ, લાડી, ગળી, રળિ
યાત વગેરે આ ધાતુનો પરિવાર છે ભાગ્ય-હાર્યો, ધામ્યો સસ્કૃતમા મમનો
અર્થ હારેલુ થાય છે જુઓ હેમ આર્યકૃત અભિધાનચિન્તામણિ, મ્નોક ૮૦૫,
મમ પરાનિત । જુઓ વગી રૂઢોકિત, ભાગ્યાનો બીનુ તે ઉપરથી ગૂજ-
રાતીમા ભાગ મળનો ગીણુ અર્થ થાકનુ થાય છે જુઓ પ્રેમાનદકૃત ચદ
હાસ આખ્યાન કાવૂ ૧૫, વાટ જોઈ જોઈ ભાગી આ ગોણુ અર્થમા એ
મૂળ હાન વપરાતુ નથી વિચયવિમુખ-સંસારસુખ તરફથી જેણે મ્હો ફેરવ્ય
છે એવી, વિચયસુખ જેણે તથ હીધુ છે એવી પ્રેમ-સહીષણા કુખ કન્યા
કાળ વીતી જવારૂપ સકટ ભાગવા [મ મઝ્જ]-રેડવાને, દૂર કરવાને તુ
વિના પિહિલુ કુખ ખીમુ કુખ આગિ-તારા વનવામથી [તારા વિના]
અમને પ્રયમ વારા વિરહાગિ [વિરહ તણી આગિ] તુ કુખ છે, તે ઉપરાત
[આગિ] કાદમરી સમધી કુખે અમને ખીમુ કુખ લામુ કર્યુ છે આ
મકટમા તુ જ અમારુ શરણુ છે આવેશની ઉકિત હોવાથી 'તુ હ શરણુ
છિ' એ વાક્ય છેવટ આવડુ જોઈયે તે વચ્ચે મધ્ય છે કાદમરી સમધી
કુખ તે મહામ્થેના કુખી છતા મમાગસુખ ન માણવાની એણે લીધે રી પ્રતિમા,

મુઠ દુધરા-જેના મામા થવૂ મુરકેય હવૂ એવો [દુધરા] અભિમન્યુ મગ્ધ પામતા. મિથુરાજ મુઠ વજવા-ગહુ મ્હાનારો [વજવા, સ. વાસલ] જ્યદય મરણ પામતા. અને સતિ સસમી છે. પૃષ્ઠ ૨૭, પંક્તિ ૫ ના 'ગતગ્રીડા' ની પેઠે દુધરા અને વજવા રૂપ પુલ્લિંગે દુધર અને વજન બદલે વાપરેલા છે, જુઓ 'ગતગ્રીડા' ઉપગની સમજૂતી મિથુરાજ-સિંધુદેશનો રાજા જ્યદય સંધુ [સ શુદ્ધ]-અપ્પ, એકબેા તુલિ [જૂ મૂ ન હુધ]-ન હોય જીવવા ગિયત-પુડરીક જીવના બાબત ખાતરી ધગવતો, પુડરીકના પુનઃજન્મનની ખાતરીવાળો [સ્થિત] તપસિદ્ધિ અદ્ભુત મહિમા ય-તપથી મેળવેની શક્તિ[મિદ્ધિ]ના સામર્થ્ય અદ્ભુત છે. ધર્મકર્મ-ધર્માચરણ કહેવાની મતલબ એવી છે કે તારી તપશ્ચયા અને પાશુપત નત પુડરીકને જીવાડશે અને તેનો તને મેળાપ કરાવશે મન શ કદ્યુ એહવી જુક્તિ-ફ જે આ કહ્યું છે તે જુગતે જુગતું અર્થાત્ સભવિત છે તે તૂ ધ્યાનમાં લે. અથવા જીવાડવું-જુઓ મળ અપિ ચ મુનિપુણમપિ વિમૃશદમિઃ કિમિવાન્યત્ તદપહરણે કારણમાશ-હકપેત જીવિતપ્રદાનાદતે ।.

પૃષ્ઠ ૧૨૨

૧-૨૩ ૨૦ અને પ્રમદરાની કથા બાબત જુઓ કથાસરિતાગરા ૧૬। શ્લોકો ૭૬-૮૧। તન [સ તનય]-પુત્ર કમુ [સં દત્ત] કમ્પેા. ઝાંત [સ જ્વાલા]-આત્મ ઝહા [કિ] અને ઝજેજો [ના.] ઝાળ સાથે સમઘ ધરાવે છે. માર્કું મજુવાહન-મજુવાહને હવયો બહમાણુ-અશ્વત્થામાએ મૂકેલું બહાઅ કૃષિ આપ-મૂખે પોતે એમ થયુ વચ્ચ [હિય દિયત દર્યમૂત દમા દનાં પ્રાપ્તો વજમ]-આ રિયતિને પામેલો અર્થાત્ એકાએક મરણ પામેતો પ્રિયતમ શ કીજિ પરપચ-હૂ શો વિગ્તાર કરે, શ વિસ્તારીને કહ્યું ? ૫૭૫૫ [સ પ્રપચ expatiation, diffidence]-ચાલીતો વિગ્તાર મિથ્યા સંધતુ એહ પ્રપચ-ટૂંકામા આ બધી બળા મરવાની તજવીજ [પ્રપચ] ખોટી મિથ્યા છે પંક્તિ ૧૦ નો વેદાતના માયાવાદપગ્તવે અર્થ થઈ શકે પરંતુ જોલના રાજકુમારના રાગ ભરેલા પૂર્વના વચનો સાથે તે અસંગત બને છે. નરેશ-રાજકુમાર સવિતાતોક-સૂર્યનો પ્રકાશ મહાશ્વેતા શોકિ-જાણે મહાશ્વેતાના શોકથી, અર્થાત્ મહાશ્વેતાના શોક રૂપી તિમિરથી જાણે પરાન્ત થયો હોય તેમ. પાદ-પત્ર વિષાદ-ખેદ, શોક. સધ્યા ઉપાસી-સાયસધ્યાન નિત્યકર્મ કરી વિધિ-સધ્યાપાસનનું કર્મ દુર્ધટ કામ જીતનુ, ખેમ ૧-ભલું થાય, ભગવાન ભલું કરો [ખેમ], કામ જીતવો બહુ મુરકેય છે, અનિષ્ટ નિવારણાર્થ અન્યથ

તરીકે અહીં ખેત શબ્દ નારાયણ છે મરખાવો ખમા મને તબ્દ કદ્યાણુ
અર્થના સ. ક્ષેમ ઉપરથી થયા છે અહીં મેમનો પ્રયોગ કામાવેશને લીધે
નતપીડના ભાની મનુષ્યની આગાહી આપે છે વધુ તણી વેદના-તમારા દેહનૂ
કુખ નારણ આધાન-ગર્ભ રહેનાનો ઓગિયો સામન્ય રીતે ગર્ભ-હેવાના
અર્થમા ગર્ભાવાન શબ્દ નપરાય છે તે ઉપરથી મનુષ્યમા આધાન અને
અધાનિક શબ્દો એ મનુષ્યને લગતા થયેના છે મૂળરાત્રી આધાન અને
અવરણી મનુષ્ય આધાન અને અધાવાન ઉપરથી બીજી આ યા છે

૫૭૭ ૧૨૩

૧-૨૫ ગમન-રાજકુમાર અશન પાન વિશ્રામ ક્રીડા કરતા-ખાવુ
પીવુ સૂવુ મેસનૂ અને રમત રમવી એ કરવામા આરામ [કા]-
સુખચેનથી, સુખચેનમા ખાનભાવ વિરમ્યુ-અચપણ પૂરુ થયુ રાત્રિદિવસ
અહો એકિ ધ્યાનકિ રતીર્ધ-અમે ધણી વાર આકે પહેર એકલા રહેતા હતા,
મહારામા ગાગતા હતા વ્યસન-કુખ અદ્ભુત-મોટુ પાણિ ન મલૂ-લૂ
પરણીશ નહિ અનશન દેહનાશ-અખના ત્યાગે દેહનો નાશ કરીશ, હુ અન
તણ દેહ પાઠીશ પાવક પીસુ-ઈ ખળી મરીશ પાશ-કામો [ખાઈશ] રનિઉ
[સલ્લ] -આનદ પામ્યો તનિત, લનના, નાન, નાક, લાડનૂ, લાડી, રળી, રગિ
યાત ધગેરે આ ધાતુનો પરિવાર છે ભામુ હાર્યો, યાકરો મનુષ્યમા મળનો
અર્થ તારેલુ થાય છે જુઓ હેમ ચાર્યકૃત ભમિધાનચિન્તામણિ, સ્તોત્ર ૮૦૫,
મમ પરાનિત । જુઓ યગી શ્લોકિત, ભાગ્યાનો બીનુ તે ઉપરથી મૂળ-
રાત્રીમા ભાગ મળનો ગૌણ અર્થ યાકનૂ થાય છે જુઓ પ્રેમાનદકૃત અદ
હાસ આખ્યાન કાવૂ ૧૫, વાટ જોઈ જોઈ ભાગી આ ગૌણ અર્થમા એ
મૂળ હાન વપરાતૂ નથી વિનયવિમુખ-સસારસુખ તરફથી જોણે મહો દેરવ્ય
છે એની, વિનયસુખ જોણે તણ દીધુ છે એવી પ્રેમ-સહીપણા કુખ કન્યા
કાળ વીતી જવારૂપ સકટ ભાગવા [મ મઝ્જ] -ફેડવાને, દૂર કરનાને વૂ
વિના પિદિત કુખ ખીમૂ કુખ આગિ-તારા વનવાસથી [તારા વિના]
અમને પ્રથમ તારા વિરહાગ્નિ [વિરહ તણી આગિ] ન કુખ છે તે ઉપરાત
[આગિ] કાદમરી સમધી કુખે અમને ખીમૂ કુખ ઊમૂ કર્યુ છે આ
મકટમા વૂ જ અમારુ શરણુ છે આવેશની ઉકિત હોવાથી 'વૂ હ શરણુ
છિ' એ વાક્ય છેવડ આવૂ જોઈયે તે વચ્ચે મૂખુ છે કાદમરી મનધી
કુખ તે મહાચેતા કુખી છતા મસાગસુખ ન માણુવાની એવો લીધેની પ્રતિગા,

તે એના વિવાહમાં આઠી આવતી હતી અને વિવાહકાળ વીતી જતો હતો, જેથી એનાં માતાપિતા દુઃખી થતા હતાં. હ-નિશ્ચયાર્થ અવ્યય. સંસ્કૃત મૂળમાં વ્યતિરેક બોલ છે તેને બદલે કસ્પિત વ્યતિકર વાંચવાની જરૂર છે. પુત્રી કેરી વિરહવેદના—પુત્રીના (અર્થાત્ તારા) વિયોગનું દુઃખ; ઉપરની પંક્તિમાં કહેલું, પિહિલ દુઃખ. દુઃખદમ્બ—કાદંબરીને લગતું જે બીજું દુઃખ ઉપર કહ્યું છે તે જ અહીં અભિપ્રેત છે. નિવાસુ-નિવાર, ટાળ, દૂર કર. 'નિવાર'ની વિકૃતિ નિવાસ જેનું કવિઓની કૃતિમાં મળી આવે છે: જુઓ નેમવિગ્નયકૃત શીલ-વતીનો રાસ, ખડ ૧૨, ટાળ ૧, કડી ૩, વધે મતવાલો હો, કોંધ નિવાયો મારા લાલ...પ્રેમનિ પાલો હો, ભરિયે પ્યાલો મારા લાલ*.

૫૫ ૧૨૪

૧-૨૦ સુરજનની લાગિ કાદંબરીની પ્રીતિ-જુઓ મળ ગુહસ્થન-ગૌસ્થેન સલીપ્રેમ્ણા ચ. રીતિ-રીતસર. તરલિકા ચલાવ્યા કેડિ-તરલિકા મોકલ્યા પછી. આ મહાપ્રેતાની સખી તરલિકા તે પૃ. ૧૩૫, પં. ૯ માં કહેલી કાદંબરીની તાંબલવાદિનીથી લિન્ન સમજવી. થોડો દિન-મૂળમાં ધનન્તરમ્ છે. તે જ દિવસે પેરાડિયે [જુઓ મળ અથૈવ પ્રયૂપસિ] ક્ષીરોદ સંદેશે લેઈ આવ્યો હતો ને તેને વળતે પહેરે તરલિકા સાથે પાછો વળાવ્યો હતો. આ વાત લાલજીના ખ્યાલમાં રહી નથી. વિદ્યુ-ચંદ્રમા. અંબુજ-કમળ. કુમુદિની-યોગ્ય. વિકાસ થઈ-ખીલી. ક્રિયાસંસૃષ્ટિ બાબત જુઓ પૃષ્ઠ ૮૩, ૮૫, પંક્તિ ૩, ૫ ઉપરની સમજૂતી. આવી છિ-આવી ત્રિયતિમાં હશે, આમ ફિકર કરતી હશે. મુખશ્યા-આરામ આપનારી શ્યામાં. પ્રાત-સવાર. રક્તયષ્ટિકા-રાત્રી છડી. મૃતપલ્લવ-આંખાની ફૂંવળ. ઉતરી વાસ [સં. ઉત્તરીયવાસસ્]-અમવસ્ય. સરખાવો અતરવાસિષ્ [સં. અન્તર્વાસિન્].

૫૫ ૧૨૫

૧-૨૩ જાખ્ય સંપુ-જપ સમાપ્ત થયો. ગૂ. ગૂ. સંપ મૂળ સં. સમ્+આપ ક્રિયાપદ ઉપરથી થયું છે. કર્મણિમૂતકૃદંત સમાપ્ત ઉપરથી [જુઓ પૃષ્ઠ ૮૬, પંક્તિ ૨ ઉપરની સમજૂતી] જૂ. ગૂ. સંત. ગૂ. મોંત પણ સમાપ્તિના અર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે. એના વિશેષ વપરાટથી અને સમર્પણના અર્થના સંપ મૂળ સાથે ભ્રમ થવાના કારણથી સમાપ્તિના અર્થનું સંપ મૂળ ઉચિત

* ગાંધી પ્રેમમાં 'કોંધને પાલો' અને 'પ્રેમ નિવાયો' વાક છે, તે બધું છે. માટે કસ્પિત વાક મૂળી કડી સુધારી લીધી છે.

યથા જણાય છે રિહિમિ-પીડે છે જૂ મ રિહિસ મૂળ વૈદિક ધાતુ 'રિશ્' ૬ પરમ્ભે ઈજા કરવી કુળ 'વૂ' ઉપરથી થયેલ છે જુઓ વૈદિક રિન્ ઉપગ્રથી રિરિક્ત પુ [ગતુ] એ ધાતુનો ખીન્ને અર્થ ગ્રીગ્વ છે, તે ચાતુ મૂળરાતી રૈસ મૂળમા ટકી રહ્યા છે એકિ મન-એકચિત્ત ચર્મને, સાવધાનતાથી ઠનજુ ધિગિ રહ્યાન વગવા-વેર રહ્યાન પસદ કયા ગાગત [વરના] હપગા કિના માદાગ પ્રેમ હદેના મ કરવા નિભેગ-હુઓ મૂળ કિં પ્રમવિચ્છદામિલાપ । કિં મક્તનન પરિત્યાગોપાય । પદ્મરવાના ભેગ મારો પરિત્યાગ કરવા પૂગ્તો યાઈ થર્મને હાન કવિતામા યાશે ચાનુ નગેરે મળી આવે છે, પણ ચાર્ડ રૂપ વપગતૂ નથી શુ સભોગ ભોગનિનામ મના ? યોગ-દગ્ગા, હાનત સગતિ માટિ-મૈત્રીને લીધે અમનગત ગરિ જાહ-ન્યારે સૂચ આયમે છે વિરી-વૈરી કિહી પિગિ કરે સકામ-શી રીતે તેને કૃતાર્થ [સકામ] કરે, તેના મનોગ્રથ પૂર્ણ કરી શી રીતે એ દુશ્મને રાગ કરે ? સખી માધરી-મહાશ્વેતા સખીનિ વિરિ-કાદમરીને રેર મનિ ગગસિન્-મૂળ પાઠ રાગગ્રત B મા નીચે પ્રમાણે છે - અપિ ચ યત્ત મર્તુવિરહવિધુરા પરિહતપરપુરુષદર્શના દિવાનિશ મિલતતિ પ્રિયસરગા કથમિવ ત મમ હૃદયમપર પ્રવિશેજ્જન । યત્ત ચ મર્તુવિરહવિધુરા તીવ્રતત્તર્પિતાક્ત પ્રિયસરગી મહત્ કદ્દમમુમવતિ તત્રાહમવગ્નય્યેતન્ કથમાત્મસુલાધિની વાળિ ગ્રાહ વિધ્યામિ । એ પુનરન્તિગ્રત પાઠ જાનણે જેમતેમ સંકારી લીધા છે હાપગત A મા કથમિવ તમમ હૃદયમપર પ્રવિશેજ્જન । યત્ત ચ મર્તુવિરહવિધુરા તીવ્રતત્તર્પિતાક્ત પ્રિયસરગી એન્હો ભાગ આપ્યો નથી તે યોગ્ય છે એ જાગ તથ દેવાથી પુનરન્તિ ટળી જાય છે અને નાક્યચત્રનો દોર પણ ન થાય છે

પૃષ્ઠ ૧૨૬

૧-૨૪ નિરહાતુર-વિન્નેને લીધે કુખી આતુર [સ]નો મૂળ અર્થ રોગી છે આપણા-માગ પોતાના નપટતા આપી-વિચ્ચનપટ ખની, વિચ્ચા સકિતથી વની મ કિહિશુ અમનિ-કરીને મને ન કહેગો કરી અ નિ-કરીને મહી નિચારી કલ્હૂ-ગીને થોડી કારે, વિચ્ચા કરીને કલ્હૂ સમય જે તેહનિ સતોખૂ મનનુ તાપ અમાલું-અનુકૂળ તક જોઈ હું તેના મનન સમાધાન કરીશ અને મારે માટે તે અત્યાપ લેઈ મેં છે તે ચમાનીશ પેશન [વૈદિક ધાતુ વિશ્ વણગારવૂ] -મુદર, મનોગ્ર નાના હનનનિવેશ-ધરની બાધણી [નિવેશ] તરેતરેતરી છે । મન-અદ્ર હત્યની રૂપ [સ હાફ ૧, આત્મને પામે જૂ] નચક હૂ દૂક મૂળ માથ સમધ ધગવે છે ખેદ-આયાસ માદાનુભાવના શુણ તે આનિ નિશિ પગનિ કામિ-તમારા જેવા મોટા પુરુષના

જે રૂઠા મુછો છે, તે તો નહીં [નિશિ] પારકાને [પરનિ] કામ આવે છે. ખીનને ઉપયોગી થાય છે; જુઓ મૂળ પરમુસોવણદનપરાધીનશ્ચ મવાદશાં મુળોદયઃ । પરનિ પાઠ કલ્પિત છે; અસલમાં પરતિ છે. વશ્ચ-આધીન. કામ કહુ જે મંનિ-જે તમારા મનથી કર્તવ્ય હોય, તે મને ફરમાવો.

પૃષ્ઠ ૧૨૭

૧-૨૪ બ્રૂપાલ-રાજકુમાર. કમિ હેમકુટ ગિરિ પામી ગંધર્વરાજકુલ-જતા જતા [કમિ] હેમકુટ પર્વત ઉપર ગંધર્વરાજ ચિત્રરથના દરબારે આવી પહોંચીને. મેહેલી કનકતોરણુની સાત પેલિ-અંતઃપુરના સોનાની કમાનોવાળા સાત દરવાજા વટાવીને. છેહેલી [પોલિ]-છેલ્લે દરવાજે. પોલિ [સં. પ્રતોલી]-દરવાજે; જુઓ ઉદ્ધવકૃત રામાયણ, કિર્તિકથાકાંડ, ૩૫, ૩૦, ક્રેવી છે તે પોલિપગાર રે, કેવો પ્રીટો છે પ્રાકાર રે. રાજરથાનીમાં પોળ શબ્દનો અત્યારે પણ દરવાજાને અર્થ થાય છે. મુખ્ય દરવાજાને રામવોલ્ક એટલે કે રમ્ય દરવાજા કહે છે. પાવાગઢ ઉપર જપાદી લેવાય એનાં પાટિયાના પુલવાળો દરવાજા હતો તે રથળ અત્યારે પણ પાટિયાપોળને નામે ઓળખાય છે. વેત્રદસ્તા-જેના હાથમાં છડી [વેત્ર] છે. એવી. કન્યાનું અંતઃપુર દીર્ઘ-અહોધી ગંધર્વલોકના કુમારીપુરનું અદ્ભુત વર્ણન સારૂ થાય છે. જાણી સ્ત્રીમ રચિત નાના રતનપ્રકર-એ કુમારીપુર તેના ખડે ખડે [ગૃહશાલાધ] જથાળંધ નાના પ્રકારનાં રતનો અને પુષ્કળ હીરા વડે જડેલું [ખચિજિ, સં. રાચિતમ્] હતું, તેમાં સ્ત્રીઓનાં પ્રતિબિંબ પડવાથી તે જાણે સ્ત્રીઓનું જ બનાવ્યું હોય તેવું જણાતું હતું. આ ઉત્પ્રેક્ષા રતનજડિત બીતોમાં પડેલાં સ્ત્રીઓનાં પ્રતિબિંબ સંબંધી છે. સંખ્યા કરવા કામ-ગણવા સારૂ. ક્રિયાસંસૃષ્ટિ. ટાલી નિ-ટાળી કાઢીને, તારવી કાઢીને. વેધા [સં. વેધસ્]-શ્રદ્ધા. અંગના-સ્ત્રી. ભાતિ ન દીસિ દ્વેધા-જે અંગનાદીપમાં પુરપ અને સ્ત્રી એમ બે પ્રકારે [દ્વેધા] વહેંચણું [ભાતિ, સં. મક્તિ] જોવામાં આવતી નથી. કલ્પનુ-કલ્પ માટેનો, કલ્પ પર્યંત કામ લાગે એવો. એખદુ [સં. એકલ્પ]-એકડો. અથવા શં ગૌરીઈ કીધા પુરપ સવે તે નારિ-આ ઉત્પ્રેક્ષા ભાલણે પોતાના તરફની જામેરી છે; અને તે ચૂંવાળનાં બહેચરાજી કે બહુચરાજીએ ઘોડીનો ઘોડો અને સ્ત્રીનો પુરપ કથાની ખ્યાતિને અવલંબીને થોજી જણાય છે. જાણી સહસ્ત્ર રશિ-મંડલિ-અહોધી માંડીને જે પાંચ ઉત્પ્રેક્ષાઓ છે તે ગંધર્વકન્યાઓના ૩૫, પાંચન, વિંત્રમ, વિશ્વાસ અને હાથખાવ સંબંધ કરી છે; જુઓ મૂળ સન્દ-

મળદલસદૈરિવ નિર્મિતસસ્થાન, યોવનવિલસૈરિવોલ્લસિતાવયવ, કુમ્ભમશરમયમિવ, શૂઘ્રમયમિવ, રતિવિલસિતૈરિવ રચિતસચયમ્ । મન્મથમર્ચન-કામનો લેપ, જે લગાડયાથી પુરયને કામ ઉત્પન્ન થાય એવો જાદુઈ લેપ નિર્મ્યો-ખનાન્યા. નાના-અનેક. પ્રેમરસસર-ત્રેગ ઉત્પન્ન કરે એવા જાદુઈ રમત સરોવર. ધર્મ છિ-નગર આગળ રાખ્યું છે. માનિની-મૂળ અર્થ માનવતી અર્થાત્ રીસાયલી સ્ત્રી; તે ઉપરથી અહીં અર્થ સ્ત્રી. અપામરગ-કટાક્ષના ખેવનીભૂમિ, નેત્રના વિલાસની રગભૂમિ, નેત્રના નૃત્તનં નાટ્યગૃહ. અમુજસૃષ્ટિ-કમળની પેદાશ, કમળનું વન. ભમિ-ભમર શ્રુ. ધનુ કોડિ-કરોડો ધનુષ. કૃશકલાપ અંધકાર જાણી કૃષ્ણ ગમિની જોડિ-એ ગંધવકન્યાઓના કૃશનો સમૂહ [કલાપ] તે જાણે એકત્ર [જોડિ] કૃષ્ણપક્ષની ગતિઓનો અંધકાર હોય તેવો યાગનો હતો.

૫૪ ૧૨૮

૧-૨૪ કપોત-ગાલ. મન્મથના દર્પણ-કામદેવના આગળ ધરવાના આરમા, જુઓ ૫૪ ૯. પંક્તિ ૧૨, 'કો દર્પણ લેઈ દાખિ' ઉપરની સમ-જૂતી. દર્પણ શબ્દ સંસ્કૃત અનુસાર જૂતી ગૂંચરાતીમા પુલ્લિંગે છે. નરાળા-કેવળ, શુદ્ધ. પ્રાકૃત જગર વિશેષણ સંસ્કૃત નિતરામ અવ્યય સાથે મન્મથ ધરાવે છે. 'કેવળ, શુદ્ધ'ના અર્થમા હાલ નહ કે નર્થ વિશેષણ વપરાય છે, તે પણ પ્રા. જગર ઉપરથી બેતરી આવ્યું છે. હાલ નરાળા વાપરિયે છિયે; તેનો અર્થ નોખું થાય છે અને તે મમ્કૃત નવતર ઉપરથી ખનેલુ થાગે છે. ભૂપણ રત્નછટ્ટા-ધરેણામાં જડેલા તરેહતરેહના નગોના કિરણોનો સમૂહ [છટ્ટા]. ધ્રુવધનુષ નિર્માણ-એવધનુષની રચના પાણિપ્રદણ જિહ્વા-કુમારીપુરન. બ્રહ્મચર્યમય શીલ અગિયાર પરિસંખ્યાથી વર્ણવે છે. પાણિપ્રદણ- (૧) ખીંટના દાઘનો ટેકો લેવો, (૨) વિવાહ; દાઘવાળો. વ્યાપાર-કામ. ચુમન-(૧) વસણીના છિદ્રમા વા કૂંકણને ઓઠ અડાડવા, (૨) ચૂમી કરવી વેલું વાદન કરતા-વામણી વગાડતા નખપ્રદાન-(૧) વીણા વગાડવામા નખના આધાત (૨) કીડામા નખ બેસાડવા. નચ્ચેય ખાખત જુઓ કામસૂત્ર. તાલી [સં. તટ્ ૧૦, ઉભય, મારવું]-દર્પ બેર ખીંટની દાઘે જામા પોતાની દાઘેજાનો પ્રદાર, (૨) કામસૂત્રમા કહેલા ગ્રહણનો પ્રકાર. ખીંટીય-પાનના ખીંટાના સંબંધમા. દત્ત દેવા-(૧) દાતે દાખી ચાવવું, (૨) કીડામા દાત બેસાડવા. દન્તચ્છેય ખાખત જુઓ કામસૂત્ર. લુગ્ધતા-વેલ જેવા દાઘ, દાઘની વેલની પેડે આટી. કંડ-(૧) ધડનો કાંધો, (૨) ડોક. ધાતવી-ધાવવી. કનકકલશ જલ લેવા-પાણીથી ભરેલો મોનાનો ધડો ઊપાડવાનો.

પંક્તિ ૯-૧૧ માં પુરુષાધિત, મઘપાન, મુરુમાન અને રતાન્તસીતૃતના પ્રયોગનો આડકતરાતો નિર્દેશ છે, તેની દકીકત કામસૂત્રમાંથી મળશે. આંટિ [સં. શન્તઃ] -વચમાં. સરખાવો મરાઠી બાંન. આરાં વઆબૂપણુ ધારણુ કરવાં, પગ અળને રંગવા અને અશોકને તેવા દાઢમા પગથી પ્રદાર કરવો, એ અશોકના દોહદનો ક્રમ છે. પાદપ્રદાર એ ક્રમની અંદર છે, તેથી અહીં આંટિ આવ્યયનો ઉપયોગ ક્યોં છે. સુરતકલા અવ્યસતી ૯૫૦-ઉપરની પરિસંખ્યા-એને અવસંખીને આ ઉત્પ્રેક્ષા છે. પંક્તિ ૫-૧૨ માં અગિયાર પરિસંખ્યાનો અને બારમી ઉત્પ્રેક્ષાનો અંગાગિભ વ સ્કર છે. અવ્યસતી-શીખતી, ગદાવરો કરતી. જિહ્વકણિ-જે કુમારીપુરમાં. પાટણુ વિસનગર તરફ અત્યારે પણ ઈકણે, જાંકણે, તાંકણે વગેરે રૂપ બોલાય છે. પંક્તિ ૧૩-૧૬ માં આદ વ્યસ્ત રૂપકથી ગંધર્વક-ચાઓનું આબૂપણુ વગર પણ સ્વાભાવિક રીતે શોભતું રૂપ વર્ણવે છે. દંતછવિ અંગરાગ-દસતાં દાંતની ધોળા કાંતિ [છવિ] પસરતી, તે જ શરીરનો સ્વાભાવિક લેખ બનતી; અંદનચર્ચાની જરૂર ન હતી. કુંકુમ અધરનિ રાગ-નીચલા ઓહની રતાશ જ મ્હોડે કેસર [કુંકુમ] ની ગરજ સારતી; કુંકુમ ચોપડવાની અગત્ય ન હતી. લીલાકમળ-સહેજ દાથમાં રાખવામાં આવતું કમળ. કરતલ-દાથેળી. તંત્રીશબ્દ વીણાના તારના સુર. બોલવાં-વચનો. સુવિશાલ-મોટા. અરણિ ઉલ્લુ બાર૦-ફૂલ વડે ચોક પૂર્ણ હતા તેનાથી પણ ગંધર્વક-ચાઓ અખડાઈ પડતી હતી [જુઓ પંક્તિ ૧૧], એવું સૈકમાર્થ સૂચવ્યા પછી વધારે રૂપજતા સાઈ અળતો અને ફૂલતી મેખળા પણ તેમને ભારરૂપ થઈ પડે છે એમ અહીં વિશેષમાં કહે છે. મેખલા માલા-ફૂલના દાર[માલા]ની મેખલા. આલાપ-વચન, ઉક્તિ. થાપ-ચાપીને, મુકરર કરી આપીને, નિર્ધારીને. કરિ લવલીલતાલવાલ-લવલી લતાની આસપાસ પાળ બાંધી થઈ [આલવાલ] કર, ક્યારો કર. રતનદીપ કરિ જ્વલં વીથી તમાલ-બધાં જે બાલુએ તમાલની હાર લાગી રહી છે ત્યાં અત્યારે દલાડે એમનાં કાળાં થડોનો અંધકાર ટાળવા દીવા તરીકે રત્નો મૂક. ગંધનદી-ગંધદ્રવ્ય અને ફૂલથી સુવાસિત કરેલા પાણીની કૃત્રિમ નદી. લાલણે ગન્ધોદક્ષનદિકાસુ પાદ લીધો છે, તે જ ખરો પાદ છે. વાલુકાનો નિરૂદ્ધેશ નદીના સંગેધમાં ઔચિત્ય પામે છે. દીર્ઘિકામાં તે અસ્થાને છે. આથી ગન્ધોદક્ષ્નોદિકાસુ પાદ અગ્રાલ્ય છે. જુઓ વળી કાર્દ. ૧ પૃ. ૧૮૮, ૨૧૫૧ પં. ૧૨, ૨૩. કીટાનદિકાસુ, મુહનદિકાઃ ૧ વગેરે પ્રયોગ. રતનવાલુકા-વેળૂને ડેકાણે મોતી[રતન]ના દાણા. મળમાં કૃત્રિમ કમળના છોડમાં મૂકેલા બનાવટી ચક્રવાકને કેસર છાંટવાનું કલ્પ છે; જુઓ મળ મૃગાલિકે કૃત્રિમકમલિનીયુ કુદ્દુમરેણુમુશિશ્ચુય ચન્નચક્રવાક-

યુગલાનિ । કમલિનીને કુંકુમ છાંટવામાં કંઈ અર્થ નથી. આથી પં. ૨૩-૨૪ માં મૂળને અનુસરતો કલ્પિત પાદ ગોઠવેલો પાવો છે. કોક-ચક્રવાક.

૫૦૪ ૧૨૯

૧-૨૫ સુગંધનાં પાત્ર-ચંદન વગેરે ભરવાનાં વાસણુ. વાહા [સં. વાસય]-સુવાસિત કર. મુક્તાબલિ-મોતીની ગૂંથણીની ગળાથી. પત્રલંગ-છાંતીએ અને ગાંધે પત્ર વગેરે નાના પ્રકારના મુંદર આકાર ચિત્રવા તે. કનકમાર્જની-સોનાની સળીની સાવરણી. મરકતવેદિ-મરકતમણિની બેઠક. માર્જન-પૂંજો વાળવો તે. બકુલ કુસુમના ઠામ-બોરમસીનાં ફૂલ મૂકવાનાં પાત્રો. ધારાગૃહ-જલધારાવાળી દંડકની બેઠક. એના વર્ણન માટે જુઓ રघुवंश । ૧૬ । ૪૯ । ચન્દ્રપ્રવાહૈઃ સિદ્ધિરૈઃ પરીતાન્ રસેન ધોતાન્ મલયોન્નવસ્ય । શિલાવિશેષાનધિશય્ય મિન્યુર્ધારાગૃહેષ્વાતપમૃદ્ધિમન્તઃ ॥ અહીં ચારિત્રવર્ધને ધારાગૃહનો પર્ણાંબ જલચન્દ્રગૃહ આપ્યો છે; અને ચતુર્ભિસિજલલાવિ જલચન્દ્રગૃહ વિદુઃ । એવું લક્ષણ બાખ્યું છે. ધારાગૃહના ચક્રચક્રે ફરતા કુવારાનો નિરૂદ્દેશ માલવિકામિમિત્રના ખીળ અંકના શ્લોક ૧૨ માં છે. મરીચ-મરીનો છોડ. ચૂતાંકુર-આંબાની દૂંપળ. પિપ્પલીખંડ-જેનાં પીપળામૂળ અને પીપર થાય છે તે વનરપતિની હૂબો. દાપ્તુ-બતાવ, મ્હો આગળ ધર. શુકસારિકાનિ ભણાવુ-પ્રક્રમ વિચારતાં અને મૂળ સાથે સરખાવતાં અહીં 'શુક, ભરિણિકા, ભણાવુ' એમ વાંચવાની જરૂર છે. કિનરમિથુન-કિનરનું જોડું. એ મધુરા કંઠને માટે પ્રખ્યાત છે. આથી મધુરા સ્વરવાળી સ્ત્રીને કિનરકંઠી કહે છે. અભિરામ-મુંદર, મનોહર. આગલિ ઉત્તમ દીકું-જુઓ મૂળ બચ સેવાર્થમાર્ગતેન... સ્ત્રીજનેન... કૃતવીર્ષરમ્યાગુલાકરં માર્ગમદ્રાક્ષીત્ ॥...તન્મયે ચ...પ્રીમળકંપં દર્દન ॥ અંગતેજિ બૂપણુ સધધાંનિ અતિ શોભા તે કરતી-તેનું રૂપદાવણ્ય એવું અલોકિક હતું કે તે જિલદું આભૂષણોને શોભાવતું હતું. ધરેણું એની શોભામાં વધારો કરવાને બદલે એના શરીરની કાંતિ આભૂષણની ગ્લેમાં વધારો કરતી હતી. જાણી શું લક્ષ્મી પારવતી રતિ-રૂપની તુલના દેવીઓમાં બહુધા લક્ષ્મી અને ગૌરી સાથે અને વખતે રતિ ને શચી સાથે કરવામાં આવે છે.

૫૦૪ ૧૩૦

૧-૨૫ પ્રતિભિંબિ લક્ષ્મીશત-બહુ ટૂંકાવી મૂળની ખુબી ખોઈ છે; જુઓ મૂળ ડરઃસમારોપિતૈકલક્ષ્મીમુદિતનારાયણાબલેપહરણાય પ્રતિપિમ્બૈર્નિજરૂપતો લક્ષ્મીશતાનીવ સજન્તીમ્ ॥ લક્ષ્મીશત-સંકડો લક્ષ્મી. હદિ હદિથી-

પ્રત્યેક જોનારના હૃદયથી, પ્રેક્ષકોનાં હૃદયમાં. ચાલુ-તું ચાલ. અપભ્રંશમાં આચાર્ય બીજા પુરુષ એકવચનનાં હ, ડ અને ઇ એમ ત્રણ પ્રત્યયો હતા; જુઓ હૈ. વ્યા. ૧૮. ૪. ૩૮૭. હિસ્વયોરિદ્વેત્. ૧. એ ત્રણે જૂની ગૂજરાતીમાં ઊતરી આવ્યા. તે પૈકી ઉકાર આચાર્ય બીજા પુરુષના બદ્ધવચનના પ્રત્યયની અને એકાર ત્રીજા પુરુષના પ્રત્યયની બ્રાંતિ બિપ્લવનાર હોઈ ખરી પડ્યા. એકલો ઇકાર સ્વરસંક્રમથી અકારરૂપે ટક્ય પામ્યો. એ અકારમાં ચરોતર-વાસી યકારનો હિચ્ચાર બેળવે છે, તે યશ્રુતિ અપભ્રંશ તાલવ્ય સ્વરની રમ્ભતિ તાજી રાખે છે. હિંદી, પંજાબી બંગાળી, ઉત્કલી અને મરાઠીમાં પણ અપભ્રંશ આચાર્ય બીજા પુરુષ એકવચનનો હ પ્રત્યય જ અકારરૂપે ઊતરી આવ્યો છે. સિંધીમાં હ ને ડ બંને વિષમાન છે; ઉદા. શાલિ, શાણ; ધવિ, ધંડ વગેરે. આ આચાર્ય બીજા પુરુષ એકવચનનો હ પ્રથમ સંસ્કૃત સ્વ પ્રાકૃત છુ ઉપરથી અપભ્રંશમાં નિષ્પન્ન થયો જણાય છે; સરખાવો સંસ્કૃત સિ ને હિ ઉપરથી જૂની ગૂજરાતીમાં ઇ પ્રત્યયની ઉત્પત્તિ. આચાર્ય બીજા પુરુષના એકવચનને આ પ્રાચીન ઉકારાંત રૂપ પૂરવે પચાસેક વાર વપરાયું છે. જુઓ પૃ. ૪, પં. ૮, તેકું; પૃ. ૯, પં. ૧૫ જાઉ; પૃ. ૧૧, પં. ૬ આણ; પૃ. ૫૮, પં. ૨૪, કરુ; પૃ. ૫૯, પં. ૧ ગહુ, કરુ, પં. ૮ ચીતવુ, પં. ૧૫ આપુ; પં. ૧૬ આણ, પં. ૨૧ હાંકુ; પૃ. ૬૦, પં. ૨ ઉધાકુ; પૃ. ૯૪, પં. ૨૦ રાખુ; પૃ. ૯૬, પં. ૨૪ સાંભણ; પૃ. ૯૮, પં. ૫ લ્યુ; જૂઠિ; પૃ. ૯૯, પં. ૧૦ ને ૨૩ વાહુ; પૃ. ૧૦૧, પં. ૨૧ કહુ; પૃ. ૧૦૮, પં. ૧૯ કરુ; પૃ. ૧૧૧ પં. ૧૧ મોકહુ, પં. ૧૬ છુ. પૃ. ૧૧૨, પં. ૧૮ રાખુ, પં. ૧૯ સુણ, પૃ. ૧૧૪, પં. ૧૪ છુ. પં. ૧૬ કરુ, ખોહુ; પૃ. ૧૧૯, પં. ૩ હાંકુ, પં. ૯ ધરુ; પૃ. ૧૨૧, પં. ૧૯ જાથ, પં. ૨૨ કલ્યુ, પં. ૨૪ આણ; પૃ. ૧૨૩, પં. ૨૪ દાહુ, પં. ૨૫ નિવાહુ; પૃ. ૧૨૫, પં. ૨ કહુ; પૃ. ૧૨૬, પં. ૨૪ કહુ; પૃ. ૧૨૮, પં. ૨૩ ધાહુ, પં. ૨૪ વાહુ; પૃ. ૧૨૯, પં. ૨ આચ્છાહુ, પં. ૩ કરુ, પં. ૪ રચુ, પં. ૬ કરુ, પં. ૭ સીચુ, પં. ૮ રચુ, પં. ૯ ખાહુ, પં. ૧૦ જાહુ, પં. ૧૧ આપુ, પં. ૧૨ થાપુ, પં. ૧૩ નાંખુ, પં. ૧૪ દાખુ, પં. ૧૫ ભણાપુ, રચુ, પં. ૧૬ અણાપુ. નીલ-મણિ-લીલમ, પાનું મયૂખ [સં]-કિરણ. લીલાઈ ચં-લીલા સાથે; સરખાવો સંસ્કૃત અન્વય સલોલમ્. યવાંકુર-જવનો નવો ફણગો, જવારો. પંખીનિ પ્રેમિ-તે પંખીને બહાલથી બોલાવે છે, એટલે એ તેની પાસે દોડતું દોડતું આવે છે [આલી આવિ]. પુષ્પિત-પહેલવહેલાં ફૂલેલાં. એક સખીનિ ચૂર્ણ-મુદિ-અહીં પણ બહુ ટૂંકાવી મૂળની ખૂબી ખોઈ છે; જુઓ મૂળ મુક્તાફલ-ચયિતચન્દ્રલેલયા સંક્રાન્તપ્રતિમે સ્વેદજલ્મવિન્દુશાલચિતનરપદાભિપ્રાયેણ તામ્યૂલફાલ-

કવાહિની સ્તનતટે પટવાસમુષ્ટિના સાઢ્યન્તીમ્ ।* શાપિ-રૂઢવે છે, નાંખે છે. વિષ કટલિ-એ કટલી ઉમ્મરે છે અર્થાત્ એની ઉમ્મર કટલી છે? તિષ-તે. પરિચય-માયાપ્રીત. ઉદધિ વાધિ-સમુદ્રમાં ભરતીનાં પાણી ચડે. ધન્ય ધન્ય તાં એ ઊપાધૂં-કામદેવને ધન્ય છે, બહુ ધન્ય છે કે તેણે ત્રણે લોકમાં જે અત્યંત ઉન્નતવળ વર્ણુ તે એકત્ર કરી તે વડે આ અત્યંત મોઢક ચિત્ર ચિત્તરૂં. કાદંબરી તે બ્રહ્માએ ધડેલું સ્થૂળ શરીર નહિ પણ કામદેવે દોરેલું ભલકભરેલું ચિત્ર જ હતી એવો ભાવ છે. ધાતાધ ઊપાતાં-બ્રહ્માએ રચતા. કરિ-બ્રહ્માના હાથથી. તવક્ષેશ-લવ અને લેશ એક જ અર્થના શબ્દ છે એટલે પર્વાપદ્મ છે; ભુઓ પૃથ ૭૬, પંકિત ૨૫, વાટપંથ ઉપરની સમજૂતી. પૃષ્ઠ ૧૩૧

૧-૨૩ તેહથી આ કુમુદ ઊપનાં-ભુઓ મૂળ નૂનમેનામુપાદયતો વિષે: કરતલપરામર્શકશેષેયં યે વિગલિતા લોચનયુગલદપ્રજલબિન્દવસેષ્ય એતાનિ જગતિ કુમુદક્મલવૃણલયક્રોગનિષ્કવનાન્યુત્પત્તાનિ । એહથી ઉત્તમ સૃષ્ટિ-કાદંબરી બ્રહ્માની એવી ઉત્તમ કૃતિ હતી. પ્રમ ચીતવતાં કામિની ઉપરિ પડી રાખતી દષ્ટિ-પૃ. ૧૩૦, પં. ૧૮-૧૯ માં કહેલો ઉલ્લાસ પૃ. ૧૩૦, પં. ૨૦-૨૫ અને પૃ. ૧૩૧, પં. ૧-૨ માં ૨૫૯ કથો છે. ૨૫ તણ સમુદ્ર-રૂપનો અંબાર. પંકિત ૩-૧ માં નાયક નાયિકા ઉભયમાં ચક્ષુરાગની ઉત્પત્તિ ટૂંકામાં કહી છે. વિદ્વંસ થયુ-પ્રેમાતુર થયો. ચંચલચિત્ત યર્ષ-ક્ષોભ પામો. રાત્રિ દેખી રોમોદગમન-અહીં રોમોદગમથી રામાંચ અને બૂપણનાદથી વેપથુ બામે સાત્ત્વિક ભાવનું સૂચન છે. એ એ ભાવોનો તથા બૂપણનાદ કાર્ય અને અબ્યુત્થાન કારણનો ક્રમ ઊઘટાવવાથી અતિશયોક્તિ અલંકાર થાય છે. તેનિ કામિ ઊપાસુ સ્વેદ રે સ્તંભિ ઊરુમતિ બેદ રે-એ બનોહર અપહ્નુતિનો ભોગ આપી ભાસણે ટૂંકાવી દીધું છે; ભુઓ મૂળ તત્ત્વ: કુમુમાયુષ્ય એવ સ્વેદમજનયત, સસંપ્રમોત્થાનપ્રમો વ્યપદેશોઽમવત । કલકમ્પ એવ ગતિ શરોષ, નૂપુરરજાકૃટહંસ-મગ્ગલમયશો લેખે ।. વેદના વિરહ તણી-અહીં વિરહ શબ્દે વિયોગવિપ્રલંભ

* અહીં 'ચંદ્રલેખયા સંક્રાન્તપ્રતિમે પાઠ કલ્પિત છે. એનો અન્વય સ્તનતટે સાથે થાય છે. મૂળમાં 'ચંદ્રલેખાસંક્રાન્તપ્રતિમાં પાઠ છે, તે બ્યાકરણ-દષ્ટિએ દુષ્ટિત છે, કપકાંત પ્રક્રમનો ભંગ કરે છે અને અર્થ-કસતાં સ્તનતટનો આક્ષેપ કરવાની જરૂર હોવાથી સાકાંક્ષ પણ છે; આથી કરીને તે ત્યાગ્ય છે. વળી કામસૂત્ર પ્રમાણે અર્ધવદન સ્થાન સ્તનપૃષ્ઠે છે, તેથી પચાચરે તથા હઈ સ્તનતટે પાઠાંતર સ્વીકાર્યું છે.

નહિ, પણ અયોગવિગ્રહલ અભિગ્રેત છે. પંક્તિ ૧૪-૨૩ માં છ અપદ્નુતિથી કાદંબરીના ચિત્તના ક્ષોભનું વર્ણન છે. નિશ્વાસિ તે જિહ્વાનું—અહીં નિશ્વાસથી ઓઢણું ખસી પડ્યું એમ કહ્યું છે. મૂળમાં આ ઠેકાણે અંશુક શબ્દ છે. પરંતુ વસ્તુસ્થિતિ તપાસતાં શરીરે ઓઢવાનું ઉત્તરીય નહિ, પણ છાતી ઉપરનું કાપડું ખસી પડ્યું હોય એમ સમજાય છે. કાગણુ કે આ પછીની અપદ્નુતિમાં હાથ જ સ્તનાવરણ બન્યાનું અને તેમ કરવામાં અંતઃપ્રવિષ્ટ ચંદ્રાપીડના અન્ય-વહિત સ્પર્શનો લોભ રહ્યાનું કહેવામાં આવે છે. આથી બાણભટ્ટના મૂળમાં અંશુક વર્ણન ચક્રાર ને બદલે સ્તનાંશુક વર્ણન ચક્રાર અને ભાલણુના અનુવાદમાં 'જિહ્વાનું'ને સ્થાને 'કાપ' વાચવાની જરૂર પડે છે. પાદ ઉભયત્ર કલ્પિત છે. અમરવાદિનિ માધિ દીધું—કાપડું જાડી પડ્યું નિશ્વાસથી અને કાદંબરીએ તે ઢોળી પાડ્યું અમરના વાયુને માથે. રાસુત-રાજકુમાર ચંદ્રાપીડ. કુચકલશનિ મિષ જણાવિ-જિહ્વાડી છાતી ઢાંકવનું બદાનું બતાવ્યું; ભુઓ મળ સ્તનાવરણ વ્યાજો ધમ્મ ૧. કુચકલશનિ છે તે બદલ કુચઆવરણનું હોત તો વધારે સાફ થાત. કમલપરામ-આંખમાં અવતંતસકમળની રજ પડવી; ભુઓ મળ ચલિત-કર્ણવત્તંતુચુમરજો વ્યવદેશતામયાસીત્ ૧. લાજિ ગોલિ સકિ નહીં—ભુઓ મળ લજજૈવ ઘણું ન દર્શો, મુલકમલપરિમલાગતાલિટ્ત્વં દ્વારતામગાત્ ૧. કેતકી-ફૂલના ચોક પૂષાં હતા તેમાંની કેવડાની પાંખડીઓ. જિકાંટિ-રોમાંચ સાથેના સાત્વિક કંપથી. જણાણું-ખનાવવામાં આવ્યું, કહેવામાં આવ્યું. કિહિ છિ નાકાર-કાદંબરી હાથની સંસાથી પ્રતિહારીને વારે છે; ભુઓ મળ-નિવેદનો-સતપ્રતીહારીનિવારણ કપટમમૂત્ ૧.

૫૭૭ ૧૩૨

૧-૨૫ કાદંબરી માહિ પ્રવેશ કરતાં—એ રીતે કામદેવે કાદંબરીના હૃદયમાં પ્રવેશ કર્યો, તે ક્ષણે તે રાજકુમાર [બુપાલ]ના મોહ અર્થે [મોહનિ] કાદંબરી '૩૫ જ ખીજો કામદેવ બન્યું; અર્થાત્ કાદંબરીના ૩૫થી ચંદ્રાપીડ મોહ પામ્યો. '૩૫' શબ્દ કરીને અહીં કાદંબરીનું ૩૫ એવો અર્થ લેવો પડે છે. પરિગ્રહ—તે માનિ ૧૭૦—કાદંબરી જે પોતાના મનમાં વસી તેથી, 'અહો, આણે આ શરીરનો સ્વીકાર [પરિગ્રહ] કર્યો !' એમ તે માને છે. ભૂપણુરવ-ધરેણુનો ત્રીણો નાદ, રણુકાર. ભાપણુ-સંભાપણુ. સર્વે ઇન્દ્રિયનું હરણુ... પ્રસાદ—આ સર્વ ઇન્દ્રીઓ આપની છે એવા ઉપચારના શબ્દોની વાટ ન જોતાં કાદંબરીએ પોતાપણુથી તે હરી લીધી, તેને ચંદ્રાપીડ મહેરખાની [પ્રસાદ] માને છે. દેહપ્રભાવુ સ્પર્શ—કાંબરીના દેહની કાંતિનો પોતાને

ધરમાં રહી, એવા શિચિત્ર પ્રેમથી અંતરમાં શરમાતી. દૂદલિ-મુશ્કેલીથી. બહુ દૂંકાથી નાંખ્યું છે; ભુઓ મૂળ સા તુ સતીપ્રેમ્યા યદ્દનિવાસેન વૃત્તાસાધેશ્વા-
નામયેનૈવ લગ્નમાના વૃદ્ધાદિવ કુશલમાચક્ષે ૧. ચંદ્રાપીડનિ આલવાનિ કરતી
[કલ્પિત પાઠ] પ્રેમિ વિવેક માદ્વાવેતા કલ્પિ-કાદંબરી સખીને પાન આપવા
જતી હતી, ત્યારે પ્રેમ ભરેલાં વચનથી [પ્રેમિ] ચંદ્રાપીડનો પ્રથમ સત્કાર
કરવાનો વિવેક કરતી મદ્વાવેતાએ કહ્યું.

૫૪ ૧૩૪

૧-૨૫ આપવા કરિ મન-ભુઓ મૂળ પુનઃપુનરમિધીયમાના વ તયા
કયમપિ...ચિરાદ્ દાનામિમુલં મનલકે ૧. ક્ષુભિ સોચન-નેત્ર વ્યાકુળ જાણતાં
હતાં; ભુઓ મૂળ આકુલિતલોચના. હાથ આધુ કરિ-હાથ લંબાવે છે. શ્રેહેવ-
રાવણુ જાણુએ મનિ, નાથ-હે નાથ ! આ તાંબુલનો પ્રતિગ્રહ કરાવવો તે
આ શરીરનો જ પ્રતિગ્રહ કરાવવો મનમાં સમજાવે. મૂળમાં આત્માનર્મિવ
પ્રતિગ્રાહ્યતી છે, તેનો આશય લેઈ લાલણે આ ઉક્તિ ગોઠવી છે. સં. પ્રતિગ્રહ
ઉપરથી ઉપસર્ગ છોડી દેઈ શ્રેહેવરાવણુ નામ થયું છે; ભુઓ ૫૪ ૬૮, પંક્તિ
૧૩, વધારી ઉપરની સમજૂતી. પ્રેરક શ્રેહેવરાવ આજત ભુઓ ૫૪ ૬૫,
પંક્તિ ૪ ઉપરની સમજૂતીમાં -હવરાવ રૂપનું વિવેચન. અરણ્ય અંધુજ વર્ણ-
રાતા કમળના રંગનો. કાદંબરીએ ચંદ્રાપીડને પાન આપવા હાથ લંબાવ્યો
તેના સંબંધમાં તેનું શરણું લેવાની, પાન મિથે તેને દેહ અર્પવાની અને કામની
વેચાણુ દાસી બનવાની ઉત્પ્રેક્ષાઓ યોજી છે. હેતુ [સં. હિત]-પ્રેમાળ; સંરખાવો
હેત, હિતુ હિતુપ્રીતુ વગેરે. પ્રેમાનંદ 'હિત'ના અર્થમાં હેતુ શબ્દ વાપરે છે;
ભુઓ નળાપ્પાન, ૧૨, ૬, વગેરે પદાર્થો દૂત થઈને દેવતું કરવા હેત.
સ્વેદસલિલ સહિત જાણી પ્રેમનિ સંકેત-પ્રેમના માનસિક સંકલ્પ [સંકેત]પૂર્વક
જાણે પ્રસ્વેદ રૂપી જળ મૂકીને. કોઈ કંઈક દાન આપે છે, ત્યારે સંકલ્પ
સાથે જળ મૂકે છે. પ્રેમનિ સમતોલિ-જાણે હૃદયનો રાગ જ તેના હાથમાં
મૂકતી હોય તેની પેઠે. રંગ-આનંદ. વિદુમ-પરવાણું. કુંડલી શુંલસેચ-સારી
રચના[સંચ]નો કાંઠો. પંક્તિ ૧૫ માં શુક અને પંક્તિ ૨૦ માં કોર બોલ
હાથપ્રતમાં આપેલા છે. એક જ વાક્યમાં એથી થતી પુનઃસંકિત કોર બદલ
તિલાં પાઠ કલ્પીને ટાળ્યા છે. મંથર ગમન-ધીરી ચાલ. સુગત-ગતવાન. સકોધ
સરખી-પ્રણયકોપવાળા. દુઃખિ એહનિ-એના દુઃખે, એ સતાવે છે તેથી.

૫૪ ૧૩૫

૧-૨૫ પ્રકાશ-ખુદીરીતે. વિસ્તાર-વિસ્તારીને. ગુણસાર-ઉત્તમ ગુણ

વાળી. પરિહિ [અપ.પહિટ્ટિ, સં. પ્રતિષ્ઠિત:-]કરાવ્યો. પરિહાસ અને તરલિકા સંગ્રહ સામિત્રાય છે. એ શબ્દોમાં મરકરીનો અને ચાપલ્યનો ભાવ રહ્યો છે. પાસિ ન જાઇ લોપ-રનેહનો લોપ ક્યાંને લીધે તે એ શુકની પાસે પણ જતી નથી. સંસ્કૃત શબ્દ છિદ્ર અને છૂપ્ ધાતુઓ પર્યાપર છે. પહેલા ધાતુ ઉપરથી પ્રણયભંગના અર્થમાં શબ્દન શબ્દ થયો છે; જુઓ માલવિં ૧૨। ઉચિતઃ પ્રણયો વાં વિદ્યન્તું વહવઃ શબ્દનહેતવો હિ દષ્ટાઃ। વળી પ્રિયતમે જેનો પ્રણય-ભંગ ક્યોં લોપ તેને માટે સ્ખિન્નતા બોલ પણ રૂઢ છે. બાલજે લોપ શબ્દ પણ અહીં પ્રણયભંગના અર્થમાં વાપર્યો છે. જેમ સંસ્કૃતમાં પ્રણયશબ્દન શબ્દનો ખંડપ્રયોગ શબ્દન છે, પ્રાકૃતમાં શબ્દનિર્ણયના અર્થમાં છિન્નચારિત્તોનો ખંડપ્રયોગ છિન્નો [૩પાંતર છિન્નાલો*] છે, અને ગૂજરાતીમાં વિશ્વાસભંગના અર્થમાં વિશ્વાસરહેદનો ખંડપ્રયોગ છેલ છે, તેમ જૂની ગૂજરાતીમાં રનેહલોપના અર્થમાં લોપ છે. માઇ નહીં પ્રસન્ન-રસાણું છોડતી નથી, મનાતી નથી. અટ્ટહાસ [સં.]-મોટથી ખડખડ હસવું. સરખાવો અટ્ટલ, અટાટ. મૂળમાં મોટા લોકને ઓળતા મંદ હાર્યનો નિરૂદ્ધ છે, તેને ઠેકાણે અહીં જે ગ્રામ્ય અટ્ટહાસનો ઉપ-માસ ક્યોં છે તે ઠીક નથી કર્યું. સભા-રાજ-સભા, દરબાર. કુણિ નવિ જાઇ કંચૂ-કોણુ જાણતું નથી, કોના લલામાં નથી ? જે કોઇ બે પગે ચાલે છે, તે સૌ એ જાણે છે. આ કાકુપ્રશ્નનું ગર્ભવામ્ય છે. કાંઈબરી કૂંડું ઠરિ છિ ન વારિ-એ ચપળ કુટ દાસીને કાંઈબરી સમજતી એટલે કે સમજતીને વારતી નથી અને શુકને તજવીજતી રોકતી નથી એ ખોટું કહે છે. શુદ્ધિ [સમજ] અને ધુદ્ધિ [યુક્તિ]ના ભેદ ધ્યાનમાં લેવો. સાધુ-સારી ચાલતી, બહી. દુર્વિનીત-ખરાબ ચાલનો. વિહંમ-પખી. સકિ-રોકડ.

૫૦૭ ૧૩૬

૧-૨૫ વૈરાગ્ય-વૈરમ્ય, અપ્રીતિ. એ બહી ધીર જિ સાધુ દુઃખ એહવિં -એ આટલી બતી અને ખામોશવાળી [ધીર] સમજવી કે એ પવિત્ર [સાધુ] પક્ષિણીએ આવી ભારે દૂલણમાં આપઘાત ન કર્યો. એહવિં-અપભ્રંશમાં સાદર્ય ગતવનારાં વિશેષણુ જેહડ, જેહુ આદિ છે તે ઉપરથી પંચબીમાં જિહા, વકારના પ્રસેપથી જૂની ગૂજરાતીમાં જેહવું તથા ચાણુ ગૂજરાતીમાં જેવું, અને ડકારના પ્રસેપથી સિંધીમાં જિહહો (કચ્છી જેડો) આદિ બેતરી આવ્યાં છે. હિંદી જૈણ અને અરાહી જૈણ વગેરે અપભ્રંશ જહસડ વગેરેનાં

• જુઓ દેશીનામમાલ્ય, આ પ્રાકૃત શબ્દ ઉપરથી ગૂજરાતી બીનાળવો, બીનાળ શબ્દ બન્યા છે.

મંતાન છે પણની, ગૂઝગતી અને મિંધી માદશ્યવાચક વિશેષણના પૂર્વને
 જે જેદડ વગેરે, તે પણ જદમડ વગેરે ઉપન્યા પ્રથમ એ ન્ચે બની નર્ધ
 અને દત્ય ઉખાક્ષરનો મદાપ્રાણ ચર્ચ નીપજ્ય છે પુગણા અપવચ વિશેષણો
 જદમડ વગેરે પ્રાકૃત જાદિસ, મદ્દૃત ચાદસમ્ વગેરેનો પગિવાર છે. પ્રાણુનિ
 બાધ-પ્રાણુને હાનિ [બાધ, મ વાધા], આપવાત વહિ-આગિ વગ્ગની
 [સ વર્જ]-તજની, મેની સાથે વડેવા ન રાખવો મના બૃગિ-બહુ મદ
 હુદ્દિતી હસુ-હસ્યો મર્મભાષિત-સામાને ભન્માનવાને મર્મજુ જોયવૂ તે.
 વ્યગ-મગ્ગનું જોયવૂ વદોક્તિ નાવિ કામ-તમાગ પ્રપચ ભરેલા બોલથી
 એના ઉપર ખોટી અસર થવાની નથી, એથી એ ભગવાની નથી એદ
 રાજસભા ગદિ છિ-દેશાટન વગેરે હોનિવારી મેળવવાના માધન ગણાવ્યા
 છે, તેમાનું એક રાજસમાપ્રવેશ પણ છે તેને ઉદ્દેશને આ કલ્પ છે. અતુર-
 મતિ [બહુનીહિ]-તીક્ષ્ણ હુદ્દિવાળી વિટભાષણની ભૂમિ નુદિ-તમે હુઆધ
 ભરેલા વચનો બોલો છો તે એના પ્રત્યે અગ્યાને છે એનાથી એ ભંભેરાય
 એવી નથી. વિટ-હુઆધક્રમા. મન કર્ક-સકલ્પ, કમવ ક્યો. તિદ્ધારિ ધરી
 મનિ વિચાર કાદમરીને કદ [કલ્પિત-પાઠ]-તે વખતે એ મકલ્પ મનમા
 રાખી તેણે કાદમરીને કહ્યું મર્મનાપ્તિ ઉચ્ચગિ-એ રીતે પ્રશ્ન કરી વિશેષમા
 મદાથેના કાદમરીને ગર્ભિતપણે કહે છે કે 'ચદ્રાપીડ બહુ અતુર છે. એ
 આપણે જે કંઈ કરીશ તેમાથી ગૂઢ અર્થ કાઢે અને આપણો ભાવ કળી
 જાય એવો છે એ બહુ સ્ત્રીઓના પ્રમગમા આવી તેમના મ્ભાવનો પૂરો
 બોમિયો ચર્ચિયો છે' આગળ જતા પ્રમદવનમા ક્રીડાપર્વન ઉપર તેને
 ઊતારો આપવાનું મદાથેતા જે કહે છે તેમા ગૂઢ મર્મ ગણાને આલેપ
 કદાનવાને ભાવણે મદાથેતાના મુખમા ઉપર પ્રભાણે વચન મુક્યા છે. આ
 રીતે મૂળને તર્ક બદલવામા અનુવાદકે પોતાની રમિકતા બતાવી છે શ
 ગળું મદિ કે તેહ-ફલાણા મહેલમા એમને ઊતારો આપિયે એમ કહેનું
 ક્યા રહ્યું? એ કહેવામા વનૂદ શ?

૫૪ ૧૩૭

૧-૨૪ ઊતરુ તે ધામ-ચદ્રાપીડ તે મહેલમા ઊતરે સંસ્કૃતમા આચાર્ય
 નીમ પુરુષ એકવચનનો [પરસ્મૈપદ] પ્રત્યય તુ છે તે ઉપરથી પ્રાકૃતમા
 મ્પરેનારાથી ઉ પ્રત્યય નીપજ્યો છે એ જ પ્રત્યય આ જૂના ગૂઝગતી
 રૂપમા આપણે જોઈએ છિયે એ પ્રત્યય ચાલુ ગૂઝગતીમા પણ વિરલ
 પ્રસંગમા દષ્ટિગોચર થાય છે, ઉદા અમાત્યરાક્ષસના કુદુબને તમે બીજે

કહીંક લેઈ જાઓ, માંડે તો ચનાર હોય તે યાઓ; વર મરો, કન્યા મરો, પણ ગોરનૂ તરલાણૂં ભરો. પહેલાં ને ત્રીજા પુરુષમા આપાનો 'ભાવ દાલ અનિશ્ચયાય રૂપ [subjunctive] બતાવે છે; ઉદા. હું 'કરું, અમે કરિયે, તે કરે, તેઓ કરે. સંસ્કૃતભાષી પ્રાકૃત દ્વારા બિતરી આવેલો 'આપાર્થ ત્રીજા પુરુષ એકવચનનો. પ્રત્યય મરાઠીમા બો કે ક રૂપે, છિકલીમાં ડ રૂપે અને બંગાળીમાં કકારના પ્રસેપથી ટક રૂપે અવાપિ દેખા દે છે. દામ-જિતારો. મહાશ્વેતા નીસરી રાકુંચર સાચિન્-મહાશ્વેતા ત્યાંથી નીકળી, એટલે મયંદા જાણનારો ચંદ્રાપીડ પણ બિટ્તો. પહેલી કાદંબરીના આતાપિતા પાસે ગઈને બીજો મણિમંદિરે ગયો. એવ-નછી. તેહ સાચિ નારિ-તે સ્ત્રીઓ સાથે. ટ્પરકે મારગ દેખાડિ-ગર્ભવક્ય છે. ગૂદ-ગાગનાં વૃક્ષોની ઘટામા દંકાયસો. કાદંબરી વિરહ થયુ-કાદંબરીને વિજેગની વેદના [વિરહ] ચલા લાગી, વિજેગ-સાલવા લાગ્યો. વુલાવી-જનઓ, તમે તમારું કામ કરો, એમ કહી રજા આપી: વળાવી. ગણી-ગણીગાંઠી. પરિચારિકા સખી-જેમની સાથે મન મળ્યું હતું એવી 'દાસીઓ. સાન વળી-જાન આવ્યું; તે શુદ્ધિમા આવી. સાન [સં. સહા]-શુદ્ધિ, જાન. નિદાન-નછી, ખરેખર. કહીધ-ક્યારે પણ, કહી પણ. શંકા-મનથી ખંચાવું તે; જુઓ મૂળ અદૃષ્ટવૈદ્યમિતિ સહસિન્યા મયા ન શક્તિમ્ ૧. લોકાયવાદ-લોકમાં ફેળેતી. કુલકમ તણુ આચાર-વંશપરંપરા [કુલકમ]નું મદાયરણુ. દાક્ષિણ્ય-સારખ, હિદાર 'ભાવ. મહાશ્વેતા કુ.ખિણી છિ એ દાક્ષિણ્ય આણિ મન પાસિ આવિ વીસાર્યું મિ દેખતાં સવિ જન-મહાશ્વેતા પાશુપત વ્રત લેઈ વનમાં રહેતી હતી તે વખતે, એ 'કુખી છે ત્યાં સૂધી હું સંસારસુખ સેવનાર નથી, એવી સારખ જે મદણ કરી હતી; તે સરખ આજ મહાશ્વેતા પાસે આવી છતાં સો માણસના દેખતાં મેં વીસારી એટલે કે તણ દીધી, એ કેવૂં કહેવાય? સરખાવો મૂળ મહાશ્વેતા કુ:ખિતેતિ નિર્દાસિન્યા માપેક્ષિતમ્ ૧.

પૃષ્ઠ ૧૩૮

૧-૨૫ પાસિ આવિ-પાસે આવ્યે, પાસે આવ્યા છતાં. વીસાર્ય-કર્તા દાક્ષિણ્ય. કાઇ વિમાસસિ-કંઈ કંઈ તર્ક કરશે. સહીરુ-સખીઓ. મા [સં. માતૃ], વદ [મં. વધૂ] અને સહી [સં. સહી] ઉપરથી માવરુ વઢુરુ સહીરુ એવા બહુ-વચનાર્થ રૂપ થયેલાં મળી આવે છે. પહેલાં બે અત્યારે પણ કાઠિયાવાડ તરફ વપરાય છે. એમા અત્પાર્થ ૨ વ્હાલસૂચક છે [સરખાવો જામડું, જામયર, વઢુવર વગેરે]; અને ૩ બહુવચનનો જૂનો પ્રત્યય છે. મનિ ગીતવશે-મનમાં કલ્પશે. હું

દણુણી સંસારિ-લોકમા મારી ખરાખી થઈ. કલ્યાણ-બદેતર, કલ્યાણકારક. વાઈ-સાઈ. ઢાંકીય-જાનું રખાય. પ્રતીકાર-ઉપાય, ઇલાજ. હૃદય દાઢું માદડું-કામામિએ. માઈ હૃદય દગ્ધ બન્યું છે. સીદાઈ-હું પીડાઈ છું; મને દુઃખ થાય છે. ગૂઢ-જાની. મધસિ-બધે, સર્વ રચને. એમ સિ બપડું નહીં-પ્રતિજ્ઞા કરતી વખતે અને ક્યૂરક સાથે સદેશો કઢાવતી વખતે શા માટે [સિ] મેં એવો વિચાર ન કર્યો કે ઇ. પૂરવ કર્મિ-અદષ્ટયોગે, કર્મસન્નેયે, પ્રારબ્ધયોગે. ઇત્રી સાથિ-ઈત્રિયોના સમૂહે [સાથિ, સં. સાથેન], સર્વે ઇત્રીઓએ. મૂલ તે શુણુ દ્રામ-શુણુ રૂપી ધન[દ્રામ]ના મૂલની; મતલબ કે ચંદ્રાપીડના શુણુની હું વેચાણ બની છું. નયનિ દીકું. શુણુ દ્રામ-શુણુઓ મૂળ. એ ચપળનું નહિ કાળ-એ ચપળ રાજકુમારનું મારે કામ નથી. સંકલ્પિ-હરાવ કરે છે. નિમિત્ત કરી-કંઈક ખડાનું કાઢી, કંઈક મિળે.

૫૪ ૧૩૯

૧-૨૪ કિમ્હિ-કેમ, કોઈ પણ રીતે. પ્રવેશ પ્રેમિ શૂં કરી-પ્રતિબિંબ પ્રહવાની શક્તિને લીધે મણિમંદિરમાં ચંદ્રાપીડની મૂર્તિ અવ્યંતર ધારણ કરનારા કાંઈખરીના મનની ઉત્પ્રેક્ષા કરી છે. પ્રેમિ શૂં-સંસ્કૃત રચના. મન માનિની સંગ-તેનું મન કાંઈખરીમાં ચોટેલું હતું. સંગ [સં. સજ્ઞ, ૧, ૫૨૨મૈ., ચોટવૂ]-ચોટવાપણું, આસક્તિ. મુરારિ-કૃષ્ણ ભગવાન. નહિ તું એકવી કામિની થું? -આકી એ ત્રી એવી વિદ્યુ ક્રમ [થું] હોય? અહીં થું [સં. કીદશમ્, પ્રા. કીદશં] અવિકારી પ્રશ્નાર્થ અવ્યય છે અને એનો અર્થ, કેમ થાય છે. એવડા વિજ્ઞાસ હૃદયહારી-એની આટલીબધી હૃદય હરણ કરનારી [હૃદયહારી] તથા હૃદયને આનંદ ઊપગ્નવનારી [હૃદયના ઉલ્લાસ] રાગારમેષ્ટા [વિશ્વાસ] કેમ હોય? એવડા-માનાત્મક પરિમાણ બતાવનારા એવડું વગેરે વિશેષણો અપબંધ એવડું વગેરે રાખ્દ ઉપરથી થયાં છે; ભુઓ હૈ. વ્યા. ૧૮૧૪૦૭-૮૧. એટલું વગેરે વિશેષણ સંખ્યા અને કદ બંને અર્થનો બોધ કરે છે; પરંતુ એવડું વગેરે વિશેષણથી માત્ર કદરૂ જ જાન થાય છે. આ વિશેષણમાંનો વડું પ્રત્યય સં. શ્લ ઉપરથી થયેલો કટલાક સમજો છે. એ વ્યુત્પત્તિ ખરી હોય તો અપબંધ રૂપ એવડું હોવું જોઈએ; કેમકે અપબંધમાં ઘટ્ટનું ના થાય છે. માઈ ધારવું તો એવું છે કે સરકૂત ચાવત, તાવત વગેરે વિશેષણ ઉપરથી અપબંધમાં પૂરવે નવા તેહબવ જોવ્યડ, તેવ્યડ વગેરે ઉત્પન્ન થયા હશે. જેમ એ અને એમ અવ્યયો ઉપરથી એકલ વકાર એવડાઈ પ્રાકૃત રૂપમાં એવ અને એવંમાં જવતો રહ્યો

છે, તેમ ઉપરનાં વિશેષણોમાં એકલ વકાર બેવડાઈ જાયો. એમાં હ તો સ્વાર્થ-
 પ્રત્યય છે. એ પ્રાચીન અપભ્રંશ રૂપ ઉપરથી હોમાચાર્યે આપેલાં જેવડાં વગેરે-
 રૂપ થયાં છે. એનાં એ સંસ્કૃત વિશેષણ ચાલુ વગેરેમાં સ્વાર્થ ક પ્રત્યયનો-
 વધારો થઈ તે ઉપરથી પ્રાકૃતમાં જેત્તિઅં અને સ્વાર્થ લકરના વધારા સહિત-
 જેત્તિલં [જુઓ હૈ. વ્યા. ૧૮૩૧૫૬-૭] અને અપભ્રંશમાં સ્વરસંક્રમણો
 જેત્તુલ [જુઓ હૈ. વ્યા. ૧૮૪૪૦૭-૮ ઉપરની ઘટ્ટિ] વગેરે થયાં, તે જૂના
 તદ્ભવ. પ્રથમ કહેલ અપભ્રંશ નવા તદ્ભવ ઉપરથી ગૂજરાતી બેવડો, મરાઠી
 જેવડા, સિંધી, જેડો, પંજાબી જેડા અને ઉત્કલી જેડે વગેરે થયેલ છે. પછી
 કહેલા જૂના તદ્ભવ ઉપરથી ગૂજરાતી જેડો, સિંધી જેતિરો, હિંદી ને પંજાબી
 જિતના, મરાઠી જિત્કા, ઉત્કલી જેતે અને બંગાળી જત વગેરેના જૂથ પ્રગટ્યું
 છે. જૂના તદ્ભવના પરિવારમાં સંસ્કૃત મૂળનો બેવડો અર્થ રહ્યો છે, જેથી
 તે કદ તેમ જ સંખ્યા બતાવે છે. નવા તદ્ભવનો વિસ્તાર કેવળ કદનું બાનં
 કરાવે છે. મું સાંઢાંમું-મારા સામું. જૂની ગૂજરાતીનું મું અપભ્રંશ ન્દુ કે
 મહ ઉપરથી થયું છે. અપભ્રંશ રૂપો પ્રાકૃત મહની વિકૃતિ છે. મહ અને દુદમાં
 દહિગોચર થતો હ પ્રત્યય પ્રાકૃત સ્સ, સંસ્કૃત સ્વ ઉપરથી થયો છે. પ્રાકૃતમાં
 એ હ ખીજા રૂપાખ્યાનમાં પગપેસારો કરવા પામતો નથી: પરંતુ અપભ્રંશમાં
 હો રૂપે તેનો વ્યાપ્તિપ્રદેશ વધી પડે છે, ને પુલ્લિંગ પછીના એકવચનના પ્રત્યય
 તરીકે એ છૂટથી વપરાય છે. અપભ્રંશ સુ, સ્સ, ને હોનાં હ ને ઓ સ્વર
 છે તે પ્રાકૃત સ્સમાંના બના વિકૃત પ્રતિનિધિ છે. દેદ દુદ આદી ૫૭માં-
 કટાક્ષમાં કામખાણનો ઉપચાર છે. મંદ કરી નિ દ્વન્વ ક્વન્વ વચ્ચે-મંદો

કહેવાય.. મિથ્યા-ફોગટ, અવાસ્તવિક. મન કરવા બેદ-મન બેદવાને, મારા હૃદયનો પાર જાણવાને. મનનુ ભાવ કદ્યુ જાઈ નહોં-મનનો અભિપ્રાય કદ્યુ જાય નહિ. સંકલ્પ-વિચાર, જુદા. જાણિ નહોં કાંઈ ખોડિ-ખોતે કરેલા અનુમાનમાં ખામી હોય છે તે એ જાણી શકતો નથી. યોવનમદિ રનેદુથી માહારી દષ્ટિ યઈ વિપરીત-કાદંબરીએ સહેજ રનેદ દર્શાવ્યે તેને લીધે યોવનના મદમાં હ કંઈક કંઈ જોઈ છે. ચિંતા મનથી જાપાઈ-હું અનેક તર્ક વિતર્ક કરું છું. જાણીય નહિ તે પ્રીતિ-આ કાદંબરીની વાસ્તવિક પ્રીતિ નથી જાણાતી; કાદંબરી પ્રેમાસક્ત યઈ છે એમ કંઈ નથી.

૫૪ ૧૪૦

૧-૨૧ મન વિલાસ-મનના તરંગ, તર્ક. મુઝ પ્રારથ્યા વિના-મારા વીનવ્યા વગર, વગર વીનવ્યે. કામિની-જોડે આવેલી કુમારીપુરની દાસીઓ.. દૂતવિલાસ-જૂગટાની રમત. વાય [સં. વાદ્યવતિ]-વમાડે છે. ઉપવન-ખાગ, પ્રમદવન. કુતુહલ-કોતુક. પર્વત-ક્રીડાપર્વત, અવાસિ-ધર ઉપર, મહેલની અગા-સીએ. રાયસુતનિ નિહાલિ જિમ ગોરી ચડી કેલાસ-ઉપમા ચમત્કારરહિત છે. સખીનિ રકંધિ-મૂળમાં સખીનું નામ તમાલિકા આપ્યું છે. આલિંગન દિ બાધ-બાધથી ભેટ છે, બાધ ભરીને ભેટ છે. વક ગ્રીવા-વાંકી ડોક. લોલ-ચંચળ. દંતહ આગસિ-દાંતના આગળ. સંબંધાર્થ હ પ્રત્યય બાળત જુઓ ૫૫ ૨૫, પંક્તિ ૧૮, સહકારહ ઉપરની સમજૂતી. કરેવા-કરવા; જુઓ ૫૫ ૩૧, પંક્તિ ૧૩, 'પામેવા નિ' ઉપરની સમજૂતી. સૌધ ઉપરિ રહ્યાં જાણિ-વિકારી કૃદંત વિશેષણમાં આં [સં. અમ્] પ્રત્યય જોમેરાઈ કૃદંતનું અવિકારી અવ્યય-૩૫ થાય છે, તે રીતનું રહ્યાં ૩૫ અહીં છે; સરખાવો એહાં એહાં, ખાતાં પીતાં વગેરે. પંક્તિ ૧૧-૧૬ મા કાદંબરીની વિલાસચેષ્ટા વર્ણવી છે. નિવેદ-જાહેર કર્યું, જાણાવ્યું.

૫૪-૧૪૧

૧-૨૩ મંદ આદર દેહ-રેનાન આહાર આદિ-દેહ સંબંધી. કૃત્યમાં મન ન જતાં. અનુરોધિ-દબાણથી, આગ્રહથી. દિવસનુ બ્યાપાર-ખાનપાન; સર-ખાવે સં. આહિક. કરિ નિત્ય કાંઈ આહાર-નિત્ય કર્મ અને સૂક્ષ્મ [કાંઈ] બોજના કરે છે. નિત્ય કર્મ કરી-મૂળ સાથે. સરખાવતાં આ જે પંક્તિ ક્ષેપક; જણાય છે. કેટલોક વખત વીત્યા બાદ દિવસ આચર્યાનું અને ચંદ્ર જાગ્યાનું તો કહે છે; જુઓ ૫૪ ૧૪૪, પંક્તિ ૨૦-૨૪. અંગરાગ-શરીર ચર્યવા માટે. ચંદન. ચંદન-ચર્યા નાલિકેરિ પ્રતીકારીનિ પાણિ-ચર્યા માટેનું

ચંદન પ્રતીહારીના હાથમાં નાળિયેરના આકારના સંપુટમાં [નાલિકેરિ] હતું. જેમ તાડજાના આકારની તળકડીને તાલકુન્ત [ભુઓ વિક્રમોર્વશીય, અંક ૫] કહે છે, તેમ નાળિયેરના આકારના સંપુટ [મૂળ નાલિકેરસમુદગક]ને નાલિકેર અહીં કહેલ છે. કેપૂરકિ કરાવડંબન કર્પૂ-કેપૂરકે મદલેખાને હાથનો ટેકા આપ્યો હતો. મૂળમાં મદલેખા પ્રતીહારીનો જમણો હાથ ઝાલીને હોંડતી હતી એમ લખ્યું છે. પ્રતીહારીના ડાબા હાથમાં ચંદનનો સંપુટ હતો. તે મારગ કિદિ હિ-કેપૂરક માર્ગ ખતાવે છે. તમાલિકા-એના હાથમાં મૂળમાં માલતીની માળા આપી છે. બાલિકા-તરલિકા સાથે અન્વય. માનું ઉદધિ થકી-ક્ષીર-સાગરના મંથનનો પ્રસંગ અહીં અભિપ્રેત છે. જાણીકા કૃત રથેન-એ હાર એટલો બધો ધોળો [રથેન] હતો, કે જાણે સત્ય યુગ [કૃત] જ સાક્ષાત હારના રૂપમાં આવ્યો હોય એમ લાગતું હતું. ઉદધિ કેરુ સાર-મંથન કરતાં ક્ષીરસાગર [ઉદધિ]નું તત્ત્વ નીકળી આવેલું, તે જ જાણે હોય. ખીકા પશુ રામન-રામ પશુ બેઠા. ખૂપ કુસુમ તણુ-ફૂલની માળાની મુગટના આકારમાં ગોઠવણી. ખૂપ કિંવા ખૂપ શબ્દ કદાચ સં. ગુફ કે ગુમ્ફ, ૬, ૫૨૨મ., ઉપરથી થયો હોય. વિનય દાખી-આજેવ ખતાવીને.

પૃષ્ઠ ૧૪૨

૧-૨૫ બલંભુ-૬૫કો. મુદ્ધુ-પાંશરો, તારકાલિક. વિત્ત [સં.]-પ્રતીત, ખુલ્લો; ભુઓ ધમરકોઠ. હૃદય પિહિલું તાં અણાં-પ્રથમથી [પિહિલું; અન્વય] અમારાં હૃદયો હૃદ્યાં. દીશ્છ તાં તમનિ સૂં, જીવિત તાહારિ હાથિ-મૂળમાં જીવિતેશ્વરાય કિં પ્રતિપાદ્યે છે, તે જોઈ 'કીશ્છ'ને ઠેકાણે કલ્પિત પાક 'દીશ્છ' લીધો છે. નીતિ કરી-રાજદરબારનો શિષ્ટાચાર કિંવા વહીવટ પાળીને. વિભવ-વૈભવ, સંપત્તિ. વ્હાલાનિ નિજ આતમ આપી-ભુઓ મૂળ દત્તવામાનમપિ વચિતા ન મવતિ, જીવિતમપ્યર્પયિત્વા ન વધ્યાત્તપ્યતે । કિદિયું નહીં વેહેવરાણુ આપ-જનતે [આપ] છેતરાયાં કહેવાનું રહેલું નથી. અર્પિ હિ કાદંબરી...હાર એમ કરી નિ-આવા લાવથી [એમ કરી નિ] કાદંબરી હાર અર્પણ કરે છે. જાણ્યું જે દેહનુ સંસ્કાર-એ હારને દેહનો શણગાર [સંસ્કાર] છે એમ પ્રમાણુએ [જાણ્યું]. પ્રયેતા [સં. પ્રવૃત્તિ]-અહા. શૃગાર-શણગાર. હારિ-આ ઠેકાણે, તમારી હજુર. ગુણગણિ ભૂપિત-અનેક ગુણે શોભિતો. પ્રીતિ જાણી-પ્રેમ પ્રમાણી. વાહાલાંનુ શણગાર-પ્રિયજનને મોકલેલું આજૂપણ. શિવા-ખંડ-પત્થરનો કડકો. માણેક આદિ રત્ન પથરાની જાત છે. લક્ષ્મીનુ પ્રેમ જાણી-સહોદર તરીકે લક્ષ્મીને વ્હાલો માનીને. ખેમ-ખૂમા તમને ! અહીં-

સ્વીકારિયે. રખે મન માંહિ આણુતા...પ્રેમનુ તાં ભંગ-તમારી સાથે [તમ સંગિ] કાઢંગરી આ ને જ્ઞાલ ખતાવે છે તે ઉવેખવાનું [પ્રેમનુ ભંગ] મનમાં રખે આણુતા; જુઓ મૂળ ન રલ મહામાગેન મનસાપિ કાર્યઃ કાદ-મર્યાઃ પ્રથમપ્રણયપ્રસરમજ્ઞઃ ।

પૃષ્ઠ ૧૪૩

૧-૨૪ વક્ષસ્થિતિ [મં. વક્ષસ્ છાતી; સ્થલ]-છાતીએ. તું જાણિ વચન વિવેક; વાત એવડી સી કહુ છું ?-જુઓ મૂળ કિમુચ્ચતામ ।...ઉત્તરાવકાશ-મપદ્ધત્તયા કૃતં વચસિ કૌશલમ્ । કહું એક-એક વાત કહું છું. યથેષ્ટ કહુ મુદ્ધ કૃત્ય-ને મારે કરવાનું ઇષ્ટ હોય તે કરમાવો. યથેષ્ટ-ઇચ્છાનુસાર. મું કૃત્ય-માફે કામ, મારે કરવાનું; મું મારે જુઓ પૃષ્ઠ ૧૩૯, પંક્તિ ૧૧ ઉપરની સમજૂતી. વિસ્તાર-વિસ્તારથી. કથામહિમા-કથાનો મહત્વનો, જાણુવા લાયક ભાગ. મદલેખાનિ ગયાં વાર થઈ-હાલ આપણે 'મદલેખા(નિ) ગયાને વાર થઈ' કહિયે છિયે. વિરહાધીન-વિરહવેદનાથી પરવશ. સૌધ-મહેલ. મનિ-લીન-મનથી તહીન બનેલી, મનથી ચંદ્રાપીકને જ ઝંખતી. ઉદય થાતાં ઇંદુ કેરા દર્શન કાળિ જિમ-જેમ સદિ ખીજે ઊગતા ચંદ્રનાં દર્શન કરવાને લોક જાત્રી અટારીએ ચડે છે તેમ. શિખર-મહેલની ટાચે, અગાસીએ. મૂળમાં. અનતિચિરં ગતાયાં ચ તત્ત્યામ્ (B) એવો પાઠ છે, તે બદલ અનતિચિરં વાગતાયાં તત્ત્યામ્ એવો કલ્પિત પાઠ મેં લીધો છે. મદલેખા અને તમાલિકા વળી આવ્યા પછી થોડી વારે તમાલિકાને લેઈ સૌધ શિખરે કાઢંગરી ચડે છે; આમ સમજી પાઠમાં ફેરફાર કર્યો છે. વિકાર-વિકારી એટલા. નિતંબ ઉપરિ વામ કર-ડાબો હાથ કાબે નિતંબે મૂકી, જમણો હાથ નીચે લટકતો રાખી, કીકીઓએ ચિત્રગત [લિખી] હોય એટલે કે ચિત્રપટમાં ચિત્રેલી હોય તેવી રિથર આંખે, તે સુંદરી જીભી રહે છે. અહીં 'તારકાષ લિખી હુધ' એવો કલ્પિત પાઠ લેઈ અર્થ આપ્યો છે. મૂળમાં મુદુર્નિતમ્વિમ્બન્યસ્ત-હસ્તપટ્તવા પ્રારૂતાંશુકાનુસારપ્રસારિતદક્ષિણકરા નિચ્ચલતારકા લિલિતેવ છે તે સાથે સરખાવતાં પ્રસ્ટુત કલ્પિત પાઠ સ્વીકારવાની જરૂર છે.

પૃષ્ઠ ૧૪૪

૧-૨૪ જંભા ખાધ-અગાસું ખાય છે. સાન જાણી આલિંગનની, પયોધરિ પાછું ધરિ-જાણે આલિંગનનો ભાવ દર્શાવતી હોય, તેમ વસ્ત્ર પાછું ઓઢતાં છેડો છાતીએ હીક કરીને મૂકે છે. મૂળનો અર્થ ભાલણે પોતાના દેશકાળ અનુસાર બહુ સારી રીતે બદલી નાંખ્યો છે. કેશ છૂટિ કુસુમ ત્રિહિ-

અંબોડો ઢીલો પડી તેમાંથી ફૂલ ગરે છે, તે સુગંધ લેવાને નિમિત્તે વળી
 ખોખામાં લે છે; ને એ રીતે પ્રણામ કરવાનો ભાવ જાણે જણાવે છે. સાન
 જાણી કરિ છિ, ધમ માહાઈ મન અપાર-માઈ ચિત્ત પણુ અત્યંત આ હારના
 જેવું [ધમ] થયું છે એટલે કે અત્યંત કુબ્ધ છે, એમ જાણે સાનથી સમજાવે
 છે. સાન જાણી વારિ વારિ કામશર મુઝ પ્રાહાર-જુઓ આ મને વાગતાં
 કામનાં ખાણુ, એમ જાણે ઇસારતથી કહે છે. મેખલા છુટિ-સાત્ત્વિક કંપનું
 નિરૂપણ છે. તાણિ-તાણીને. કંદુક-દડો. તદ્ભવ ગેદ સં. કન્દુક ઉપરથી છે.
 અંગ મોડિ-અંગ મરડે છે, વાળીને અંગના કડકા કરી નાંખે છે; જુઓ
 મૂળ ચકિતપરિવર્તનનું દષ્ટાન્ત્રિવલીલતા. ગૂજરાતી મોડ મૂળ સંસ્કૃત છુટ પ્રાકૃત
 મોટ ઉપરથી થયું છે. મોજ, મોર, મરોડ, મરડ, કરમોડ, મચકોડ, મચક,
 મચડ વગેરે એનો પરિવાર છે. પ્રાકૃત ધાતુ મુર [હૈ. વ્યા. ૧૮૧૪. ૧૦૬]
 પણુ એ જ કુટુંબનો છે. કરા છોડિ-આલુમળ ખતાવવાને. જોડિ કર જમ
 સાન-વેદિતક [જુઓ રતિરહસ્ય] નામે કીડાના પ્રકારની સંજ્ઞા જાણે કરતી
 હોય તેમ તે હાથને હાથની આંટી દે છે. રસના-કટિમેખલા. શિથિલ-ઢીલું.
 દુકૂલ-વસ્ત્ર. મન હીસિ-ફૂવર મનમા આનંદ પામે છે. કટાક્ષ રાખિ-કટાક્ષે
 જોઈ રહે છે. લલિત ભાંખિ [કલ્પિત પાક]-મનોહર રીતે નિહાળે છે. જોવાના
 અર્થમાં ભાંખ (સં. ભમિ-તરક; ચક્ષ્-જેવું) મૂળના ઉપયોગ માટે
 જુઓ દયારામ, કામણુ દીસે છે, અલખેલા, તારી આખમાં રે, મોળું ભાંખ
 માં રે. પંક્તિ ૧૧-૧૮ માં ઘણે ભાગે લાલણુની કલ્પના છે. નિકટ-પાસે.
 જામિની [સં. યામિની]-રાત્રિ. અરુણ અંબર-આકાશ લાલ થયું, વિરહ પામિ
 ટોક-અકવાચકવી [ટોક] વિજ્ઞેગી બને છે. કુમુદિની-રાત્રિવિકાસી પોયણુનો
 છોડ. કમલિની-દિવસવિકાસી કમળનો છોડ. શીતરશ્મિ-ચંદ્ર. ચંદ્રમા શીતળ
 કિરણવાળો છતાં વિરહિણીને ધગધગતા અંગારા જેવો લાગે છે. આ રીતે
 શીતરશ્મિ [સં. શીત શીતળ; રક્ષિ કિરણ] ૫૬ સાભિપ્રાય છે.

૫૪ ૧૪૫

૧-૨૫ ધર્મ-સંખ્યોપાસન આદિ ધર્મકૃત્ય. કુમારી-ગધર્વરાજકુમારી
 કાદંબરી. અલ્પ પરિજન પરવરી-થોડી દાસીઓએ વૌંટાયત્રી. અંબર-વસ્ત્ર.
 દંતપત્ર એકિ-એક કાને તેણે હાથીદંતની પાંદડી પહેરી હતી. કરાવસંબન-
 હાથનો ટેકો, હાથમાં હાથ આપવો લેવો તે. નમ્રતા-નમ્રતાથી; કરણાર્થ
 પ્રત્યય લુપ્ત. પ્રાકૃત જન-સ માન્ય મનુષ્ય. મહીમંડલિ-જોંય ઉપર. તલ[તળ]
 બોલ વાપરવો જોઈએ; તેને ટેકાણે મંડલ બોલ વાપર્યો છે, તે ઠીક નથી.

તમ દષ્ટિમાત્ર કર્યું છે હું દાસ—તમારા દષ્ટિપાતથી જ ખરીદાયો હું તમારો દાસ છું. બોલવાનું અવકાશ—સંભાષણનો પ્રસંગ, થયેલું સંભાષણ. અતુ-મદ-કૃપા કરવી તે. મૂળનો અર્થ ભાવણે ફેરવ્યો છે; પણ ફેરફાર સ્થિર છે. મુજબતા—સારપ, લલાઇ. પ્રેમનુ પસાર—પ્રીતિનો વિકાસ, માયા બતાવવી. આગાહી મેવક—આગાહી દિઠર જેવો જે હું ચંદ્રાપીડ. શા ભણી-શા માટે. શરીર સરજૂ તલાઈ તે કરવા પર ઉપકાર—હું આ શરીર તમને સમર્પણ કરું [સરજૂ]; પણ તે નો અન્યની સેવાને માટે હોઈ તમારું છે, મારું છે જ નહિ. સરજૂ [સ ભતિસજૂ] સમર્પણ કરું; ઉપસર્ગ લોષ બાબત જુઓ પૃ. ૧૮, પ. ૧૩ ઉપર દિપણ. ઉપકાર—મેવા; સરખાનો ઉપકરણ, ઉપકર્ણ, ઉપકાર્ય. ખર્દો મૂળમાં પરોપકરણ દારીક તુળલલયુ ચ જીવિતમવગ્રવે ત્વ પ્રતિપત્તાકુવાવ-નીકર્તુમાગતાયાસ્તે । એવો કલ્પિત પાઠ લેખ્યે છે, તમારે અર્થ બરાબર મેધ બેસે છે. સાંપ્રદાયિક પરોપકારોપકરણ પાઠ ખોટો છે. શરીરનો પોતે માલીક નથી. તે તો અન્યનું યર્થ ચૂક્યું છે. અન્યની યર્થ ચૂકેલી વસ્તુ 'લો', આ હું તમને આપું છું' એમ તેને શા મહોએ કહી અપાય ? આવો ભાવ પરોપકરણ પાઠમાંથી નીકળે છે, પરોપકારોપકરણ પાઠમાંથી નથી નીકળતો. તેમાં તો સામાના ઉપર આભાર કરવાનો હંપદ ભરેલો આશય સમાયો છે. તુલુ પાઉ લધુ ડાવતવ્ય—આ ડવતર જે હું મારું કહું છું તે હું તમને અર્પું, પણ મરણથીય મનુષ્યનું જીવન દેવની તુલનામાં તરણ કરતાં પણ ઓછી વિસાતનું છે. તકો આવ્યાં બેટિ કરવા હું—તમે પધાર્યા છતાં તમને જે બેટ હું ધરાવવાનું કહેવા જાગે છે, તેના સંબંધમાં મારા પોતાના જ મુખનાં વચન અત્યારે વિચારતાં [જેતાં] મને ધરમ આવે છે; અર્થાત્ હું તમને મારું કરીને કંઈ બેટ કરી શકેનો નથી.

૫૪ ૧૪૬

૧-૨૪ અભારાં—મારાં. રાજકુમાર હોવાથી બહુવચન. જીવિતવ્ય લગિષ્ઠ—જીવતર મુદ્દાંત. અપાર-હૃદ બાંધ્યા વગર, અલેખાને લેખે. અંગીકાર કરે—પોતાનું જ છે તે લો. પારકી વસ્તુ હોય તેના સંબંધમાં આપવાની વાટ જોવી પડે છે. પરંતુ આ તો સૌ તમારું જ છે, એટલે તે તમારે પોતાની મેળે વગર આપે લેવાનું છે. મોટું યાગે જો માદર કહું—'ચંદ્રાપીડ મારો' એમ જો મુખેથી બાળો, તો મારા ભાગ્યનો પાર ન રહે. પરિમદ—લેવું તે, અંગીકરણ. સ્વીકાર. જિમ સદગ મુજ અવતાર—જેથી મારો જનમ સદગ થાય. એમ, ભૂનું—ભવે, તમે કહો છો તે બધું કબૂલ. સરખાવો સં. મવનુ । एवम् । ભાવું અર્ધો ભલેના અર્થમાં અન્યથા છે. અતિ પ્રેમિ સખી

ખેદાઇ છિ અવ ક્ષણ-તમે અત્યત પ્રેમના વચન કહ્યા તેથી સખી ફોગટ લગ્નથી વિકળ બને છે ખેદાઇ છિ-ખેદ તે લગ્નકૃત છે ચિત્ત દોનારૂં છે મનિ ચિંતા-વળી આ તે અતરની કે મ્હોની મીઠાશ દર્શો એવા અનેક પ્રકારના તર્ક મનમાં થના કરી એમનું ચિત્ત પણ ખાતી શકાકુન થાય છે વચન તહો જે જે-તમે તમારા મુખે અગીયાર કરવા જે જે વચન કહ્યા, તે સરવે કાદમરી અગીયાર કરે છે દોલારૂં-સકલવિક પના-સશયના હિંદોળે ચડેલ શકાકુલ ચિંતા-અનેક પ્રકારના તર્ક, કાર્યબેદે અત કરણના મન પ્રુદ્ધિ ચિત્ત અને અહકાર એમ બેદ છે તે ધ્યાનમાં લેવા વાત માહા-વાત કરતા, વાતચીત દરમ્યાન પથ છિ તે ટટલિ-તે કટલે દૂર છે ? ટાલવા નિ શોક-ચદ્રાપીડની બેચેની દૂર કરવાને સિત-ધોળૂ તિહા આરૂં-ચદ્રાપીડમાં જ ચોટેલ હલૂ રતવી વિસ્તાર-વિન્તારથી વખાણીને દત્તધાવન-દાત ધોવા તે, દાતણ એવ-નક્કી સંધ્યાવદન-સંધ્યા વાદવી તે, સંધ્યાપાસન

પૃષ્ઠ ૧૪૭

૧-૨૪ હેઠિ-ભોયતળિયે અગણિ-ચોકમાં પ્રેરિછિ-મોકલે છે વેગલી થઈ-માગ મૂકી દૂર બેઠી, દૂર ખસી જઈ-જવાય લાવન-ધર પ્રેમ તાહારિ યત્રિઉ-તારા પ્રત્યેના પ્રેમે તે સકળાયતો છે પરિનાર લાગિ-સેનાના સુબટો સુદ્ધાત અન્નણ્યે-ચદ્રાપીડની ખરખમ ન મળ્યાથી રાજલોક-સેનામાના માડનિકે રાજાઓ વેગલિથી સમીપિ યોગ-વેગળે છતા પાસેના જેવી રિયતિ કમળ રવિ શશી કુમુદની પિંગિ પ્રીતિ અતર ભોગ-સૂર્ય ને કમળના જેવી અને ચદ્ર ને પોયણીના જેવી અનરમા જેનો આસ્વાદ [ભોગ] લેવાય છે એવી, અર્થાત્ હૃદયરૂં પ્રીતિ છે

પૃષ્ઠ ૧૪૮

૧-૨૪ એ જન-આ કાદમરી વિરહ-વિભેગની વેદના પુનાવણુ-વળાવળો, મૂકીને આવળો મત્યર્થે પ્રાકૃત ચોલ ધાતુ ઉપરથી જૂની ગૂજરાતીમાં પ્રેરક રૂપ વુલાવ કે વોનાવ થયું છે પ્રાકૃત પરિબલ, પરિબલ અને ચોલ [દૈ વ્યા ૧૮૧૪ ૧૬૨૧] ધાતુઓ સસ્કૃત 'વલ્ ૧ આત્માને અને તેના રૂપાતર વલ્ ૧ આત્માને જવૂં' ઉપરથી થયા છે ચાલુ ગૂજરાતીમાં વળ અને વળાવ વપરાય છે નામ્ નમાવ્યૂ હાન પ્રેરક રૂપ નામ નમાવનાના અર્થમાં કવિતામાં જ વપરાય છે ગદ્યમાં તો પ્રવાહીના સમ્બધમાં તે 'નામ' રેડવૂંના અર્થમાં ચાલુ છે આશીસ-ક્રુમા સન્ધુ તે પયાન કે એવૂ ખીમૂ નિર્વિદ્ધે પ્રયાણુ ઇચ્છૂ વચન એણી પરિ-આ પ્રમાણે સખી માહા સમારણુ જિહા કથાઉ તમ ચાય-જ્યારે કાર્યવશાત્ વિખૂની

પડેલી સખીઓ વિશે તમારી વાતો [કથાઉ] આણતી હોય, ત્યારે તે સખીઓ બેગો આ સેવકજૂત સખાને પણ સંભારજો. માનીતી વિશ્વાસુ દાસીઓ જ મોટે ભાગે કાદંબરીની સખીઓ છે. આથી કરીને અહીં સખ્યની સાથે મેવાનો સંબંધ જોડાયેલો જ છે. 'કથાઉ તમ' પાઠ કલ્પિત છે. ધણૂં સુ તમનિ કદૂં વિરદ મુઝનિ જોદ-મને જે વિજેગની વેદના થાય છે, તે વિશે તમને શું વિસ્તારીને કદૂં ? ધણૂં ગોલ્યું નિધ્વજન-જુઓ પૃષ્ઠ ૧૪૬, પકિત ૭-૮. કાદંબરી રિદિ વિમાસિ-તેને મનથી કાદંબરીના જ લણુકારા થયા કરે છે. ગ્રેમ દુઃખિણી-ગ્રેમથી બેદાસ બનેલી. હદિ માદિ જે વસી, તિ મુખિ આવિ બામિની-જે સ્ત્રી હૃદયમાં વસી છે તે મ્હોડા આગળ પણ દેખાય છે. મૂળનો ભાવ બાલજો બદલી નાંખ્યો છે. તિ પાઠ કલ્પિત છે; અસહમાં નિ છે. ત-મય-કાદંબરીમય, તદાકાર. માદિ દ્વિલિ-અત્યંત મુશ્કેલીથી. અવાસ મુધન-ગંધર્વોનાં ઉત્તમ મકાનો.

પૃષ્ઠ ૧૪૯

૧-૨૪ મનજન-રનાન. અન્ધ કરા ચરણુ-ઇદ્રાધુધનાં પગલાં. વીર આનંદ પામિયા-સેનાના સુબટો ઘોડાના પગલાથી ચંદ્રાપીડનો પત્તો લાઓ તેને લીધે ખુશ થયા. સૈન્ય દીઠ-કેલાસની બાજુએથી પડોશમાં પોતાનું લશ્કર છાવણી નાખીને પડેલું તેણે જોયું. સેનાદામ-અચ્છોદ સરોવરથી ચોડેક છેટે ખીણમાં લશ્કરે કરેલું મેલાણુ. અભિનંદ એ મેલાણુ અચ્છોદને કાઠે [જુઓ કાદં. ક. સા. ૧૫૧ ૧૩૧] સમજે છે: અને મૂળનો ઉપલબ્ધ પાઠ પણ પ્રાવ્ય મહાશ્વેતાશ્રમમજ્જોદયસ્તીરે સંનિવિષ્ટમિન્દ્રાધુધગુરુપુટાનુસારેણૈવાગતમાત્મસ્કન્ધા-વારમપદવત્ । એ પ્રભાણુ જ છે. પરંતુ પાછળથી વાંચિયે છિયે, કે એ મેલાણુથી દેટ્યુંક અંતર પગે ચાલીને જાય છે ત્યારે વૈશંપાયન અચ્છોદે પ્હોચે છે. આ ઉપરથી છાવણી અચ્છોદની પડોશની ખીણમાં હશે એમ હું સમજૂ છું; અને એ સમજને અનુમરી સનિવિષ્ટમને ઠેકાણે કલ્પિત પાઠ સંનિકૃષ્ટમ લેજો છું. તથા અચ્છોદયસ્તીરેના અન્વય મહાશ્વેતાશ્રમમ સાથે કરું છું. મહા-શ્વેતા કાદંબરી-પત્રલેખા અને વૈશંપાયન પૂછે છે તેના ઉત્તરમાં મહાશ્વેતાની કાદંબરીની અને મદલેખાની, ઉપરાત એક તમાલિકાની અને એક કૃષ્ણકની હકીકત કહેવાઈ. ઉત્તમ પાત્ર મહાશ્વેતા ને કાદંબરી તથા ચડિયાતા અધિકારની મદલેખા, એ ત્રણનાથી વ્યતિરેક કરવા સામાન્ય પાત્ર તમાલિકા અને કૃષ્ણકને 'એક' વિશેષણ લગાડ્યું છે. વિખ્યાત-નામધારી. વાત કરતા વિવેક-વિવેકથી એટલે કે વિવેચન કરીને વાત કરતાં. ચીતવતાં-વિચારતાં, મંભારતાં.

શર્વરી-રાત. નિમિષ-પલક. આધુ તેડિહિ-આગળ જોવાયો. ધર્શ-રાખે, અર્થાત્ રાજકુમાર ચંદ્રાપીડે. અમૃત અક્ષર રિમત કરી-હસતા મ્હોએ અમૃત જેવા મધુર અક્ષરે [કહ્યું]. એ પ્રશ્નિ યુ શ્રમ-ચંદ્રાપીડે જે અત્યંત બહાલથી વીરા કહી પ્રશ્ન કર્યો, તેથી કરીને કેપૂરકનો થાક જાણે જતો રહ્યો; એટલો જાણો તેનો આત્મા પ્રસુષિત થયો. નર્મવાણી-મીઠાશનાં વચન કુશલિની-સુખી. મોકલ્યું-કાદંબરીએ મોકલેલું. મહી માંહિ છોડિહિ-ભોંમ છોડ્યું.

૫૭૪ ૧૫૦

૧-૨૪ ઔદ્ર વચ્ચે-કમળદળના સંપુટનું મ્હો કમળના દાંડાના તાંતણા [બિસમૃત]થી બંધ કર્યું હતું [સંપત]. તે ઉપર ચંદન ચોપડી કમળના દાંડા [મૃણાલ]ના ન્દાનકડા [ખાલ] કંકણ [વલય]ની મ્હોરછાપ [મુદ્રા] કરી હતી. ઉપર બીરું [આદ્ર] વચ્ચે વીંટ્યું હતું. આચ્છાદ્યું-વીંટળાયેલું, ઢંકાયેલું. સુખ-સુખકારક, શીતળ. પુટ-સંપુટ. કાદંબરીષ્ટ જે કહ્યાં તે કહિ હિ-મૂળ સામે સરખાવતાં 'કાદંબરીષ્ટ મોકલ્યાં તે લહિ હિ' એવો કસ્પિત પાઠ વાચવાની જરૂર છે. લહિ હિ-જુએ છે. અહિનાથુ [પ્રા. અહિન્નાથ, સં. અભિજ્ઞાન]-પ્રેમસૂચક ભેટ: જુઓ નાગરસર્વસ્વમ્ । ૧૦ । ૬ । નિમિન્નત્વમિ પૂગાનિ મપ્યે કર્પૂર-પૂરિતમ્ । ઘૃદિશ્વન્દનપદ્માક્તં તામ્બૂલમનુરાગતઃ ॥ ત્વચ્ચા રહિત-ઉપરની ડાકના કાંકણ નગરનાં. મંજરી ક્ષીર સહિત-મંજરીવાળાં ને દૂધે ભરેલા. પૂગીફલ-ફેફળ, સોપારી. પૂગ સોપારી અને પૂગી સોપારીનું ઝાડ. શુક કામિની કપોલ ઉજળવલ-ચોપડીના ગાલ જેવાં લીલા ચળકતા રંગના. કપૂર [સં. કર્પૂર]-ખરાસ. સુવાન-સારા રંગનું. મૃગમદના આમોદ ચં-કસ્તૂરીના વાસ સહિત, કસ્તૂરી બેળવેલું. મલય-હિંદુસ્તાનની દક્ષિણે જ્યાં અસલ ચંદનનાં ઝાડ થાય છે તે પર્વત. વચન એહલું કાલાવિજિ હિ-અહોથી કેપૂરક સરેશો કહે છે. જેદનિ અલગું થાઇ નહોં દરસન-તમને જે હમેશાં જોવા પામે છે, એટલે કે જેમને તમારો વિન્નેગ વેઠવો પડતો નથી. છદુ-ચંદ્ર. રવિ-સૂર્ય. નિરુચ્છવ [અદુગ્રીહિ] -છિત્સવ રહિત, આંખૂ. દર્શન વાંછિ સકલ પ્રાણી સુખ જે [પિહિલું] ગદ્ય-તમારા દર્શનનું સુખ. જે પૂરવે [પિહિલું] વીતી ગયું, તે સૌ જંબે છે; જુઓ મૂળ સ્પૃહ્યન્તિ રાહ જના: કયમપિ દેવોપપાદિતાયામૃતોત્પત્તિવસરાયેવાતીતદિવસાય. કાદંબરીનિ સ્મરણુ એકે હિ-કાદંબરી નિરંતર તમારું નામ લીધા કરે છે. અપરાધ સિદ્ધિ અહારા મૂરખ જાણી કામ-અલ્પબુદ્ધિ સાથે પ્રસંગ [કામ] છે એમ જાણી અમારા દોષ ખમી રહેશે. હવણાં જ શીખ માગી ગયા.

છો ને અમે તમને પાછા તેડાવિયે છિયે, એ અમારી માગણી મૂખાંઈ ભરેલી હશે. પણ તમે અમારી સાથે સહકાષ્ટ રાખી છે, તો અમારા દોષ તમે ખમી રહેશો. અપરાધ-દોષ, ખામી. મેન્ડિ-પથારીમાં. વીસાર્યું 'તુ-વીસાર્યો' હતો, તમે વીસરી ગયા હતા. મોકલુ છિ-મોકલ્યો છે.

૫૭૭ ૧૫૧

૧-૨૪ પ્રસાદ-ભેટ. ગ્રંથાં-સ્વીકાર્યા. રકંધ-ખજો. ઉદાર-મોટો, લાંબો; જુઓ અમરકોશ. પદાય-ગય છે. વહુલ-બહાવા. પૃષ્ઠભાગિ-વાંસે, પાછળ. ખાંતિ [સં. કાન્તિ]-ખાંતથી, ઊલટથી. મુઝ આપ્યા પછિ-મારા નીકળ્યા પછી. મન શાંતિ-શાંત મન સહિત, ચિરકત મનવાળો. અશ્વપુર-ધોડાની ખરી. આગાર [સં.]-ધર. મળજન-રનાન. ત્રિપુરારિ-ત્રિપુરાસુરના શત્રુ મહાદેવ. અહોં-કણિ-આ રથજે. દર્શક અને સંબંધાર્થ સર્વનામ ઉપરથી રથજવાચક અવ્યય બનાવવાને તેમાં 'કણિ' ઊમેરવામાં આવતો હતો; જુઓ ૫૪૮ ૧૨૮, પંક્તિ ૧૩, જિહ્વકણિ ઉપરની સમજૂતી. અહોંકણિ, તિહાંકણિ [જુઓ ૫૪૮ ૧૫૫, પંક્તિ ૧૨]માં અહોં, તિહાં, જે પોતે રથજવાચક અવ્યય છે, તેને એ પ્રત્યય લગાડવામાં આવ્યો છે. એ રીતે અધિકરણાર્થ પ્રત્યય આ ઉદાહરણોમાં જેવડાં છે. વિસનગર વિગપુર ભણી ધ્યાંકણે વગેરે બોલાય છે, તેમાં પછુ એ જ પ્રકારની પુનરુક્તિ છે.

૫૪૮ ૧૫૨

૧-૨૫ આ મણિશિલાઈ ખીસી નિ રાધ કર્યુ બોજન-રક્તિકમણિની શિલા છે એમ મૂળ ઉપરથી સમજાય છે. સભ્યા સમ્યાસન-પોદયા. સમ્યાસન-પથારીમાં નિદ્રાવસ્થા સુખાસન. ગ્રીષ્મી નિ-સમજાવીને. આકુલબ્યાકુલી-બ્યાકુલ [મેચેન] ઉપરથી દિર્ભાવસિદ્ધ રૂપ; તદ્ભવ આકળવીકળ. સરખાવો સ્વાગત ઉપરથી આગતાસ્વાગતા, પાડોશી ઉપરથી આડોશીપાડોશી, ચોરસ ઉપરથી ચારસચોરસ, ગોળો ઉપરથી ઝોળોઝોળો, કોટ્ટ ઉપરથી ઓટ્ટોંકોટ્ટ, પાસે ઉપરથી આસપાસ વગેરે. આ દિર્ભાવનો પ્રકાર જે હાજરથી વધારે વરસ જૂનો છે. એને અનુસરીને ડહાસગદહાઓમાં પ્રા. કોડમ્વિઝ [સં. કૌટુમ્બિક] ઉપરથી કાલમ્વિઝકોડમ્વિઝ બોલ બનાવેલો મળી આવે છે. મન તુ રહિ હારિ-મન બહુ અસ્વસ્થ બન્યું. અંગ દાઝિ-અંગમાં દાહ ઉત્પન્ન થયો. બાઝિ નહિ કો સાથિ-કોઈની સાથે મેળ બાઝતો નથી, ગોઠવું નથી, વાત કરવી ગમતી નથી. જુઓ ભાલજુત ભાગવત દશમ સ્કંધ, ૬૫, ૪, ધરનાર શં નવિ બાઝિ. શિરોવેદના-માથાનો દુખાવો. વૈષ ક્રોડિક મેલિઆ-પોતાના સમયની

લોકવાર્તાઓ અનુસાર આ ભાંવણનો પોતાના તરફનો વધારા પડતો અયોગ્ય ઊમેરો છે. સાધ્ય-મટાડાય એવો. ક્ષણદ્વ [સં. ક્ષણ નિરાંત; દા આપવું]-રાત. ઊલંબુ-હપકો, માર્મિક વચન. પર્ણાણ [સં.]-પલાણ. સાથિ યકી વ્યાધુ -ખીજે ઘોડે ચડી નીકળ્યો; તે રાજકુમારની સાથે ને સાથે રહેતો હતો. પ્રેમપૂરણ દષ્ટિ વૈશંપાયન રકંધાવારિ સ્થાપ્યુ-રનેદમથ દષ્ટિએ વૈશંપાયનને સૈન્ય[રકંધાવાર]ની ભાળવણી કરી.

પૃષ્ઠ ૧૫૩

૧-૨૩ વર્ષધર-અંત:પુરનો વ્યંજન સેવક. અમરસિંહ અને હેમાચાર્ય વર્ષધર શબ્દ આપે છે. તે પછયુ રાઇ-રાજકુમાર વડે એ પ્રથમ પૂછાયેલો. નૃત મયૂર કરિ છિ જિહાં-ભાલણની સંસ્કૃત પ્રતનો પાઠ નૃત્તમયૂરસ્ય [ક્રીડાપર્વતસ્ય] જણાય છે પણ તેનો વ્યાકરણથી નિર્વાહ કરવો મુશ્કેલ છે. મત્તમયૂરસ્ય પાઠ એ દૂપણથી મુક્ત છે. સંસ્કૃત મૂળના એ પાઠ પ્રમાણે 'મત મયૂર રહિ છિ જિહાં' એમ પંક્તિ વાંચવી પડે. હિમચ્છદ-હંકવાળું સ્થાન. કુસુમમંડપિકા-ફૂલે છાઈ લીધેલો ન્હાનો મંડપ. અંગદ-કહોણીની ઉપર પહેરવાનાં કડાં. વક્ષય-કાંડે પહેરવાનાં કડાં. મૃણાલ-કમળનો દાંડો. અંગદ વક્ષય નિ નૂપુર હાર મૃણાલ તાં કીધાં છિ નારિ-કાદંબરીએ શીતળતા સાઈ અંગદ વક્ષય નૂપુર અને હાર તરીકે મૃણાલ જ ધારણ કર્યા છે. રીસભરિ-અત્યંત રીસથી, રીસ ભેર; સં. મરનો ગોણુ અર્થ જતિચ્ચય થાય છે. મન્મથ-કામદેવ. નિગડખંધન-બેડીનાં ખંધન. મહાશ્વેતા દુઃખી છતાં મારે સંસારસુખ ત્યાગ્ય છે એવી કાદંબરીએ પૂર્વે પ્રતિજ્ઞા કરી હતી; તેથી રોપે ભરાયલા કામદેવે જાણે તેના હાથે પગે ડસકલાં નાંખ્યાં છે, એવી કમળનાળનાં કટક વગેરેમાં સંભાવના કરી છે; અને તેથી કામપરવશતાનો જ્વનિ છે. જથા-જાણે. વાસ્તવિક રીતે જથા ઉપમાવાચક અને જાણી ઉત્પ્રેક્ષાવાચક છે; પરંતુ ભાલણુ ઉભયને ઉભય અર્થમાં વાપરે છે. જિમનો પણ એણે એવી જ રીતે બેવડો ઉપયોગ કર્યો છે. દેવતાઓ પણ કાદંબરીનું રૂપલાવણ્ય જોઈ મોહિત જન્યા છે એમ દર્શાવવા ચંદ્ર કપાળે, વરુણ નેત્રે, વાયુ અધરે અને અગ્નિ દુદયે આવી વસ્થાની ઉત્પ્રેક્ષા કરી છે; તેણે કરીને કપાળે ધવળતાનો, નેત્રે અથાપાતનો મુખે નિશ્વાસનો અને હૃદયે તાપનો જ્વનિ જાપજે છે. સોમ-ચંદ્ર. નિકેત-વાસ. વરુણ-જળના અધિપ્તતા. મારત-વાયુ. દુતાશન-અગ્નિ. ધરિયા ઉરજ ઉપરિ-પોતે જેને સંકલ્પમાં જોઈ રહી છે તે પિયુ પરાણે આર્થિગન દેશે એ ભય જાણે આણુતી હોય ને તેને અંતરાય કરતી હોય, તેમ તેણે સ્તન [ઉરજ]

ઉપર દાથ રાખ્યા હતા. પાંચે ઉત્તેજામાં બાલણે પોતાના તરફથી વધતો ઓછો ફેરફાર કરી નાંખ્યો છે. ચંદન અર્થિ ચર્ણ, પંક્તિ આંધિ શર્ણ-દાસીઓ સંતાપમાં શરણુમૂત જે ચંદન, તે એના પગનાં તળિયે ચોપટી તે ઉપર કમળદળ ખાંધે છે. શર્ણ-શરણ, આશ્રયમૂત. શીત-ટાદક, ટાદા ઉપચાર. બદંતી-બેડે છે. વર્તમાન કુંદંતના આવા ઉપયોગ બાળત બુઓ પૃષ્ઠ ૧૨, પંક્તિ ૨૨, વસંત ઉપરની અને પૃષ્ઠ ૬૭, પંક્તિ ૭, બિલટમાન ઉપરની સમજૂતી. કામ-જ્વરે દૂખળી પડેલી સ્વભાવે સુકુમાર અને ક્ષોભથી વિવશ બનેલી કાદંબરીની ચેષ્ટાનું વર્ણન પંક્તિ ૧૯-૨૦માં છે. આલિ સહિત જન્મ હાથિણી-સખીઓ તેને હાથનો ટેકા આપે છે, તેમા મદના ગંધથી વિદૂળ બની ગંધગળ બણી ધસતાં ઝાલી રખાતી હાથણીનો ઉપચાર છે. આ કદપના નવીન છે. વિરમય માનિ-તે મનમાં ફૂલાય છે. વિરમય-ગર્વ; તે ઉપરથી અહીં અર્થ સૌભાગ્યનો ગર્વ. આશ્ચર્ય હોય-અકિત થાય છે. વિરમય અને આશ્ચર્યના એકસાથે પ્રયોગથી પ્રગટતી પુનરુક્તિ ટાળવા 'વિરમય માનિ, સાશ્ચર્ય હોય' એવો કલ્પિત પાઠ લેવો પડે. 'માણસ આશ્ચર્ય પામે છે, અચરજ પામે છે' એમ બોલિયે છિયે; પણ 'માણસ આશ્ચર્ય હોય છે, અચરજ હોય છે.' એવું કહેતા નથી; આ કારણથી પણ અસલમાં ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે ફેરફારની જરૂર છે. પ્રોપિતપતિકા-એનો પતિ વિદેશ ગયો હોય તે; અષ્ટ પ્રધાન નાયિકામાંની એક, પ્રિયતમ માટે ઝુરતી કન્યા વિશે પ્રોપિતપતિકાનો ઉપચાર વિરહવેદનાના અતિશયનો ધ્વનિ બિપજનવવાને માટે છે.

પૃષ્ઠ ૧૫૪

૧-૨૩ આશીસ દેઈ-દૂખડાં લેઈ, ખમા કરી. મનની રક્ષી-મનમાં અત્યંત આનંદ સાથે. કુસુમશયન-ફૂલની પથારી. ચરણિ સ્પર્શ કરી-પગ અડાડી આસન સ્વીકાર્યોતો આચાર કરીને. આં દરબારી વિવેક બાલણે પોતાના સમયનો દાખલ કર્યો છે. મૂળમાં તો આસન પગે દૂર કરી [પાદનૈયોસ્તાર્ય] છે. પાસિ ખીસારી મનિ ધરી માનુષીનિ...વિખ્યાત-અહો આને આવું રૂપ બક્ષી બ્રહ્મા માનુષી સ્ત્રી વિશે પણ કેવો બિધાડો પક્ષપાત બતાવે છે, એમ મનમાં વિચારી [ધરી] કાદંબરીએ તેને પોતાની પાસે બેસારી. વિખ્યાત-જાહેર, બિધાડો. સેવ-સેવા, સતકાર. સ્વાગત-આગતાસ્વાગતા. ધીરજ નવિ ધરિ-પતીજ આણુતો નથી, ખાતરી માનતો નથી. પારખું જોવા-પરીક્ષા જોવા, ખરી દક્ષીકત જાણી લેવા. પાછા પ્રત્યુત્તર-સામા જવાબ. પંક્તિ ૧૫ થી ૨૧ માં કુંવરનું બોલવું દ્વિઅર્થી છે. એક અર્થ મંદગી પરત્વે અને બીજો

કામતુરતા પ્રસન્ન છે. ચંદ્રાપીડ હિપરથી કાંદ્યરીને કહે છે, કે 'સુંદરી ! તમારો આ નવનવાં રૂપ ધારણ કરનારો વ્યાધિ અયાગ અને કષ્ટસાધ્ય છે. એ વ્યાધિએ, તમે જાણો છો કે, તમે પીડાઓ છો તે કરતાં હું વધારે પીડાઈ છું. આથી ગમે તે સાદસ ખેડી હું તમને સુખ કરવા ઇચ્છું છું. અહો શ્યામા ! તમે ખીજની વાતચીતથી [વાણિ] ખિન્ન છો અને ધૂજતા પટમાં પડ્યાં છો, આમ કેમ [કાં] ? તમારી આ અવસ્થા જોઈ તમારા દુઃખના પાસે માઈ હૃદય નંખાઈ જાય છે. તમારી આખો સંતાપે લાલચોળ થઈ છે ને મારી આંખમાંથી આંસુ વહે છે ! દુઃખને લીધે તમે આશ્રૂપણ પહેર્યા નથી, તે ખોતે પહેરો. મનોહર વેણ [નવા લતા] બ્રમરથી છવાયલાં (અર્થાત્ ઉત્તમ) ફૂલના ફાલથી જ શોભે છે.' આ વાણીનું રહસ્ય ખીજનું છે. ચંદ્રાપીડ ગૂઢ રીતે એમ કહે છે કે 'સુંદરી ! કામવિકાર રૂપી વ્યાધિ કળા ન શકાય એવો અને તે કારણથી યોગ મુશ્કેલીથી કરાવાય એવો છે. એ વ્યાધિએ તમે પીડાઓ છો તે કરતાં હું વધારે પીડાઈ છું, તમે જાણો છો ? આથી વિવાદમાં આ મારા દેહનો પ્રતિગ્રહ કરાવીને હું તમને સુખ કરવા ઇચ્છું છું. અહો શ્યામા ! તમે કામને બાણે વીંધાઈ કંપતાં પટમાં પડ્યાં છો. પાર્શ્વગત થતાં તમારી આ અવસ્થા જોઈ માઈ હૃદય નંખાઈ જાય છે. તમારી આખો કામન્યવરના તાપથી લાલચોળ થઈ છે ને મારી આંખમાંથી આંસુ વહે છે ! તમે ગાંધર્વ વિવાહને યોગ્ય મંગળ આશ્રૂપણ ધારણ કરો [અર્થાત્ મને ગાંધર્વ વિવાહથી વરો]. જવાની [ન-બાલતા] કામના જ પછેડે શોભે છે.' શ્લેષ અલંકાર. અગાધ-(૧) અયાગ; (૨) કળા ન શકાય એવો. દુર્ધટ-(૧) ઘટવો મુશ્કેલ, કષ્ટસાધ્ય; (૨) જેમાં બેનું સંધટન થવું, બેનો યોગ થવો મુશ્કેલ છે એવો. કામરૂપિણિ-(૧) નવનવાં રૂપ ધારણ કરનાર [સં. કામરૂપ વિશે.]; (૨) કામવિકાર રૂપી. 'કામરૂપિણિ'માં અર્થ ઉત્પન્ન કરનાર અવશેષ છે અને ઉપાત્ત ઇતરસંક્રમથી 'અ' ને ઠેકાણે થયેલ છે. દેહપ્રદાન-(૧) કાયા કુરખાન કરવી તે, ગમે તે સાદસ ખેડવું તે; (૨) વિવાદમાં ખોતાના દેહનો પ્રતિગ્રહ કરાવવો તે. સ્વસ્થ (૧) રોગમુક્ત; (૨) સુખી. કામનિ બાણિ-(૧) કામનિ વાણિ; (૨) કામનિ બાણિ. પાસિ-(૧) પાસ [સં. સ્પર્શ]થી, અસરથી; (૨) પાસે આવ્યો છતાં, પાર્શ્વગત થતાં. પડિ છિ-નંખાઈ જાય છે. સંતાપ-(૧) વ્યાધિકૃત પીડા; (૨) કામન્યવરનો તાપ. ધરિ સ્વયંવર આભરણ (૧) ગંધર્વોનો ખોતાનો વરવાનો પ્રકાર [સ્વયંવર] અર્થાત્ તેમને નામે ઓળખાતો પરણેતરનો પ્રકાર જે ગાંધર્વ વિવાહ, તેને યોગ્ય મંગલ આશ્રૂપણ પહેરો; (૨) તમે ખોતે [સ્વયં] સુંદર [વર] આશ્રૂપણ

સન્ને. કુસુમ શિલીમુખમય-(૧) ભમરાથી જ્વાઈ ગયેલાં [શિલીમુખમય] ફૂલ; (૨) ફૂલ જેનાં બાણ [શિલીમુખ] છે એવા જે કામ, તદાત્મક. 'કુસુમ શિલીમુખમય' કલ્પિત પાઠ છે; ભાલણ કુસુમચાપમય વાંચે છે. શ્લેષ જ્વાડવા સાફ પાઠ બદલવો પડ્યો છે. આવરણ-(૧) આચ્છાદન; (૨) પછેડો, ઓદણી, ચૂંદડી [સરખાવો જૂ. ગૂ. પાંગુરણ, સં. પ્રાવરણ, પ્રાવાર]. નબાલતા-(૧) નવલ [નવા] એટલે મનોહર વેલ [લતા]; (૨) બાલ્યાવસ્થા [બાલતા]નો અભાવ, જવાની. શ્લેષાદિ ચિત્રમાં વકારબકારના વિનિમયની છૂટનો ભાલણે અહીં લાભ લીધો છે. એ છૂટ બાબત જુઓ નીચેનો શ્લોક:—યમકશ્લેષવિત્રેષુ યવયોર્દલયોર્ન મિત્ર । નામુત્વાર-વિત્તરગૌ ચ તેર્વા મદ્રાય સંમતૌ ॥. ગંધર્વસુતા-કાદંબરી. બાલ-ન્દાની. મિત્ર-મેહત્યુ, જેમાં જે અર્થ ભળેલા છે એવું, દ્વિઅર્થી. મુગ્ધ થકી-મુગ્ધ છતાં એ, ભોળા છતાં એ. શીખવી-પદાવી, બણાવી. પ્રતા-પુદ્ધિ, સમજ-શક્તિ. જે કે કાદંબરી સરળ કુમારિકા હતી અને ચંદ્રાપીડ અટપટું દ્વિઅર્થી બોલ્યો હતો, તોપણ તે મુગ્ધાને કામદેવે જ બણાવી. તેનામાં અંદરથી [મન માંહિથી] નવી સમજશક્તિ સ્પુરી. પ્રતા 'હવી' અધ્યાહાર્યનો કર્તા છે. અહીં ભાલણે શ્લેષની યોજના કેટલેક અંશે નવી ધડી કાઢી છે. તે ઉપરથી એના વિશે આલંકારિક તરીકે જાણે મત બંધાય છે અને એ અંશમાં કાદમ્બરીનો ભાષાબંધ રચવાનો એનો અધિકાર સિદ્ધ થાય છે.

૫૦૪ ૧૫૫

૧-૨૪ વક વાક્ય-વ્યંગ વાણી. સમર્થ-સામર્થ્યવાળો, મૂલ્યક, ખનિયુક્ત. મનોરથ-ચંદ્રાપીડના હૃદયનો ભાવ. જાણી પદ પાર અને સંસાર સાથે સંબંધ ધરાવે છે. નાપ્યુ-ન આપ્યો. ચંદ્રાપીડનું બોલવું પોતે સમજી છે ને તે સ્વર્ત્ન છે, એવું જણાવવા કાદંબરી નાગરિકપણે મ્હો મથકાવે છે. મદસેખા તેનો ભાવ સમજી ચંદ્રાપીડનો સંશય દૂર કરવા સ્પષ્ટ શબ્દમાં તેના વતી ઉત્તર આપે છે. મૃણાલિકા-કમળના કુમળા ઘાંડા. હૃતાશન-અગ્નિ. ચંદ્રભ્યોત્તરના-આનંદ બિપ-જાવનાર, અન્યને સુખ આપનાર ચાંદરણું. જ્યોત્તરનાનો સામાન્ય અર્થ ચાંદરણું છે, તેમાં આનંદ બિપજાવવાનો-સુખ આપવાનો ભાવ જોળવવા ચંદ્ર શબ્દ પૂરવે જોડ્યો છે. આતપ-તાપ આપનાર તડકો. પવનાશ [સં. પવન; અર્થ ૯ પરસ્પૃ આવું]-અર્થ. કવિપ્રસિદ્ધ છે કે સર્પ વા લાખીને રહે છે: જુઓ મહટશતક । ૮૭ । વાતાહારતયા જગદ્વિષયરેરામાત્વ નિઃશેષિતમ્ ।

જુ. દેખુ છું અવસ્થા પાસિ-પાર્શ્વગત હોઈ જે અવસ્થા-તમે નજરાનજર જુઓ છો. રાજ્ય મનમાં ઘટમટ કરિ-મદ્દેષના તરફથી આવેા ઉત્તર મળ્યા પછી રહેવું કે જ. તેની ઘડલાંગ રાજકુમારના મનમાં થાય છે. તે નિર્ણય ઉપર આવી શકતો નથી. જવારહેવાના સંકલ્પ રૂપી હોદિભે તેનું ચિત્ત ચડે છે. તેની મતિ કામવિકારથી વિકળ બને છે. તેથી તે શં કરવું તે નક્કી કરી શકતો નથી. દ્વિધા ચિત્તમાં હોદિજાનો અને અત્યંત બ્રાંત ચિત્તમાં ચગડોળનો ઉપચાર કરવામાં આવે છે. ઘટમટ-મનમાં ઘટવું [હસવું] અને મટવું [મિથ્યા થવું], સંકલ્પ વિકલ્પ. સરખાવો ઘડલાંગ, ભાંજલડ. સંદેહ-આ શબ્દ અહીં સંકાના અર્થમાં નથી, પણ ' સંશયાત્મચિત્તિ, અનિશ્ચય ' એ અર્થમાં વાપર્યો છે. મહાશ્વેતા શં કીધી કયા...ઘણી વાર-તેણે બહુ વાર મૂઢી મહાશ્વેતા સાથે વાતચીત કરી. કષ્ટિ આશા કરિ કુમાર-પછી મહાશ્વેતાએ પોતે જ કુમારને મહા મુશ્કેલીએ જવાની રમ આપી. રકંધાવાર-પડાવ, મેલાણુ, ળાવણી. અહીં રહિ અમ મન ભાવસિ-એ અહીં રહે અમને ઠીક પડશે. જીવિત-જીવતર. તેડ પ્રસાદ-તેની (અર્થાત્ કાદંબરીની) કૃપા. પુહુતુ-પ્હોતો, પ્હોચ્યો. સં. પ્રાપ્ત, પ્રા. પત્ત ઉપરથી હકારના પ્રક્ષેપથી અને સ્વરસંક્રમથી પુહુત થઈ પ્હોત, પ્હોચ, પ્હોક, વગેરે થયેલ છે. અલિસમ-સુદર.

૫૭૭ ૧૫૬

૧-૨૫ બિખેલી-બિટલીને. ' જડવું, બાંધવું ' એવા અર્થમાં સંસ્કૃતમાં ' કીલ્ ૧ પરમૈ. ' ધાતુ છે, જે ઉપરથી સં. કીલ, ગૂ. ખીસો, કીલી, બાંધવાના અર્થમાં જૂ. ગૂ. ખીલવું [જુઓ ભાલણકૃત ભા. ૬. ૨૬. ૫૬ ૪૩, કડી, ૧ કોણે ખીલ્યા તારા પાશ ?] વગેરે શબ્દ થયા છે. એ ધાતુમાં ઉત્ત ઉપસર્ગ મળી થયેલા ઠલકીલ્ ઉપરથી જૂ. ગૂ. બિખેલ, આલુ. ગૂ. બિકેલ મૂળ બિતરી આવ્યાં છે. સકર્મક મૂળ બિકેલ ઉપરથી ' બંધનમુક્તા થવું ' એ અર્થનું અકર્મક મૂળ બિકલ ગૂજરાતીમાં તવું નીપળ્યું છે. વાંચનના અર્થનાં બિકલ લોકેલ મૂળ જલ્પકલ્ ઉપરથી થયાં છે. નાય-સિરછત્ર, મુરખ્ખી. ગજજોખર-ગજનજોના. મુગટરપ, ગજનજોમાં શિરોમણિ [રાજ્ય તારાપીડ] મન ધરી ચંદ્રાપીડ શિર ચુંબન કરી-ચંદ્રાપીડને મનથી પ્રત્યક્ષ કરી માથે ચૂમીને. સકલ સંપદનું એક પાત્ર-પંકિત ૪ ના સંબોધ્ય ચંદ્રાપીડના વિશેષણ તરીકે આ અર્થનું સર્વસંપદામાયાતનં મૂળમાં છે, તે જરાજર છે. ભાલણે તેનું સ્વતંત્ર વાક્ય કરી અહીં મૂક્યું છે, તે જરાજર નથી. પત્રગત સંબોધનની રચના મળવા. હું ' તું છિ ' બદલ 'એલવા' પાદ કલ્પું છું. સદિ-હમેશ. જૂ. ગૂ.

સનો. કુસુમ શિલીમુખમય-(૧) ભમરાથી જ્યારે મેલાં [શિલીમુખમય] ફૂલ; (૨) ફૂલ જેનાં બાણ [શિલીમુખ] છે એવા જે કામ. તદાત્મક. 'કુસુમ શિલીમુખમય' કલ્પિત પાઠ છે; ભાવણ કુસુમચાપમય વાંચે છે. શ્લેષ જવાબવા સાફ પાઠ બદલવો પડ્યો છે. આવરણ-(૧) આચ્છાદન; (૨) પહેડો, ઝોટણી, ચૂંદડી [સરખાવો જુ. મૂ. પાગુરણ, સં. પ્રાવરણ, પ્રાવાર]. નખાલતા-(૧) નવલ [નવા] એટલે મનોહર વેશ [લતા]; (૨) ખાધ્યાવસ્થા [ખાલતા]નો અભાવ, જવાની. શ્લેષાદિ ચિત્રમાં વકારબકારના વિનિમયની છૂટનો ભાવણે અહીં લાભ લીધો છે. એ છૂટ ખાખત જુઓ નીચેનો શ્લોક:-યમકચ્છેપચિત્રેષુ ષવવાદ્દલ્યોર્ન મિત્ । નાનુસ્વાર-વિચરનો વ તેયાં મજ્ઞાય સંમતો ॥ ગંધર્વમુતા-કાદંબરી. ખાશ્વ-ન્દાની. મિથ્ર-મેહરથુ, જેમાં જે અર્થ ભળેલા છે એવું, દ્વિઅર્થી. મુગ્ધ થકી-મુગ્ધ છતાં એ, ભોળી છતાં એ. શીખવી-પદાવી, બણાવી. પ્રજા-સુદ્ધિ, સમજ-શક્તિ. જે કે કાદંબરી સરળ કુમારિકા હતી અને ચંદ્રાપીડ અટપટ્ટે દ્વિઅર્થી બોલ્યો હતો, તોપણ તે મુગ્ધાને કામદેવે જ બણાવી. તેનામાં અંદરથી [મન માંદિથી] નવી સમજશક્તિ સ્ફુરી. પ્રજા 'હવી' અખ્યાદ્યાર્થનો કર્તા છે. અહીં બાલણે શ્લેષની યોજના ફેટલેકે અંશે નવી ધટી કાઢી છે. તે ઉપરથી એના વિશે આલંકારિક તરીકે બીજો મત બંધાય છે અને એ અંશમાં કાદંબરીનો ભાષાબંધ રચવાનો એનો અધિકાર સિદ્ધ થાય છે.

પૃષ્ઠ ૧૫૫

૧-૨૪ વક્ર વાક્ય-વ્યંગ વાણી. સમર્થ-સામર્થ્યવાળો, મૂલ્યક, ખનિયુક્ત. મનોરથ-ચંદ્રાપીડના હૃદયનો ભાવ. બાણી પદ પાર અને સંસાર સાથે સંબંધ ધરાવે છે. નામ્યુ-ન આખો. ચંદ્રાપીડનું બોલવું પોતે સમજી છે ને તે રુચનું છે, એવું જણાવવા કાદંબરી નાગરિકપણે મ્હો મલકાવે છે. મદલેખા તેનો ભાવ સમજી ચંદ્રાપીડનો સંસાર દૂર કરવા સ્પષ્ટ શબ્દમાં તેના વતી ઉત્તર આપે છે. મૃણાલિકા-કમળના કુમળા દાંડા. હુતાશન-અગ્નિ. ચંદ્રન્યોત્સના-આનંદ બિખ-જાવનાર, અ-ધને સુખ આપનાર ચાદરજૂં. ન્યોત્સનાનો સામાન્ય અર્થ ચાદરજૂં છે, તેમાં આનંદ બિખજાવવાનો-સુખ આપવાનો ભાવ બેળવવા ચંદ્ર શબ્દ પૂરવે જોડ્યો છે. આતપ-તાપ આપનાર તડગ્ર. પવનાથ [સં. પવન; અથ ૯ પરસ્મૈ ખાવું]-સર્પ. કવિપ્રસિદ્ધ છે કે સર્પ વા લખીને રહે છે: જુઓ મદ્દશતક । ૮૭ । શાતાહારતયા જગદ્વિપવૈરાગ્યાસ્ય નિઃશેપિતમ્ ।

જુ દેખુ છું. અવસ્થા પાસિ-પાર્શ્વગત હોઈ જે અવસ્થા-તમે નજરેાનજર જુઓ છો. 'રાજ્ય મનમાં ઘટમટ કરિ-મદલેખા તરફથી આવેા હિતર મળ્યા પછી રહેવું કે જ તેની ધડભાંગ રાજકુમારના મનમાં થાય છે. તે નિર્ણય ઉપર આવી શકતો નથી. જવારહેવાના સંકલ્પ રૂપી હોદોળે તેનું ચિત્ત ચડે છે. તેની મતિ કામવિકારથી વિકળ બને છે. તેથી તે શં કરવું તે નક્કી કરી શકતો નથી. દ્વિધા ચિત્તમાં હોદોળાનો અને અત્યંત પ્રાંત ચિત્તમાં ચગડોળનો ઉપચાર કરવામાં આવે છે. ઘટમટ-મનમાં ઘટવું [હસવું] અને મટવું [મિથ્યા થવું], સંકલ્પ વિકલ્પ. સરખાવેા ધડભાંગ, ભાંગધડ. સંદેહ-આ શબ્દ અહીં શકના અર્થમાં નથી, પણ 'સંશયાત્મસ્થિતિ, અનિશ્ચય' એ અર્થમાં વાપરેા છે. મહાશ્વેતા શં કીધી કયા... ઘણી વાર-તેણે બહુ વાર સૂધી મહાશ્વેતા સાથે વાતચીત કરી. કષ્ટિ આસા કરિ કુમાર-પછી મહાશ્વેતાએ પોતે જ કુમારને મહા મુશ્કેલીએ જવાની રજા આપી. રક્ધાવાર-પડાવ, મેલાણ, છાવણી. અહીં રદ્ધિ અમ મન ભાવશિ-એ અહીં રહે. અમને ઠીક પડશે. જીવિત-જીવતર. તેહ પ્રસાદ-તેની (અર્થાત્ કાદંબરીની) કૃપા. પુહુતુ-પ્હોતો, પ્હોચેા. સં. પ્રાપ્ત, પ્રા. પત્ત ઉપરથી હકારના પ્રલેપથી અને સ્વરસંક્રમથી પુહુત થઈ પ્હોત, પ્હોચ, પ્હોક, વગેરે થયેલ છે. અભિરામ-મુંદર.

પૃષ્ઠ ૧૫૬

૧-૨૫ જામેલી-જીકેલીને. 'જડવું, ખાંધવું' એવા અર્થમાં સંસ્કૃતમાં 'કીલ્ ૧ પરસ્મૈ.' ધાતુ છે, જે ઉપરથી સં. કીલ, ગૂ. ખીલો, કીલી, ખાંધવાના અર્થમાં જૂ. ગૂ. ખીલવું [જુઓ ભાલણકૃત ભા. દ. રકં. ૫૬ ૪૩, કડી, ૧ કોણે ખીલ્યા તારા પાય ?] વગેરે શબ્દ થયા છે. એ ધાતુમાં ઉત્ત ઉપસર્ગ મળી થયેલા ક્તવીલ્ ઉપરથી જૂ. ગૂ. જામેલ, ચાલુ. ગૂ. જીકેલ મૂળ જિતરી આવ્યાં છે. સકર્મક મૂળ જીકેલ ઉપરથી 'ખંધનમુક્ત થવું' એ અર્થનું અકર્મક મૂળ જીકલ ગૂજરાતીમાં નવું નીપળ્યું છે. વાંચનના અર્થનાં જીકલ જીકેલ મૂળ ભવન્કલ્ ઉપરથી થયાં છે. નાચ-શિરછત્ર, મુરખી. રાજશેખર-રાજાઓના મુગટરૂપ, રાજાઓમાં શિરોમણિ [રાજ તારાપીડ]. મન ધરી ચંદ્રાપીડ ચિર ચુંબન કરી-ચંદ્રાપીડને મનથી પ્રત્યક્ષ કરી માથે ચૂમીને. સકલ સંપદનું એક પાત્ર-પંક્તિ ૪ ના સંજોગ્ય ચંદ્રાપીડના વિશેષણ તરીકે આ અર્થનું સર્વસંપદામાયાત્મક મૂળમાં છે, તે જરાખર છે. ભાલણે તેનું સ્વતંત્ર વ્રાક્ય કરી અહીં મૂક્યું છે, તે જરાખર નથી. પત્રગત સંજોધનની રચના અગવવા. હું 'તું છિ' બદલ 'એહવા' પાઠ કલ્પું છું. સદિ-હમેશ. જૂ. ગૂ.

સદિવ [સં. ગદૈવ] નું ટુંકું રૂપ સદિ. ખેપ-દ્વડમજલ મુમાદરી, વિરામ વગર પ્રયાગ્ય. ખેપ ખેપિયો, ખેવ, તતખેવ, એ શબ્દ સં. ક્ષિપ્ર, પ્રા. ગિણ ઉપરથી ગતરી આવ્યા છે. મોદ-આનંદ. ક્ષિપ્યું તેટલું તે માંડાં રેખ-લોટીઓની મળતીએ તેમાં પણ તેટલું જ લખ્યું હતું. તેમાં પણ તેટલી જ લોટીઓ લખી હતી. રેખ [સં. રેખા] પંક્તિઓનું પરિમાણ બતાવવાને મુદ્દલ છે. તેહનુ અર્થ એટલું મોદ-તેનો ભાવ [અર્થ] એટલો જ દનો અને તેન પ્રયોજન [અર્થ] એ જ હતું. તેદિ-તે એ, ને પણ. મિ કરવી-મારે કરવી. અશ્વાશ્વ [સં. અશ્વ ધોડા; અશ્વ ચડેલે]-ધોડે સવાર. પ્રયાણપટલ-દૃશ્યનું નગાઈ. આવે-આવળે; ભુઓ પૃષ્ઠ ૬૮ પક્તિ ૧૭, લગાવે ઉપરની સમગ્રતી. નિશ્વાસ દેઈ-શ્વાસારીનો નિશ્વાસ મઠી. કથાવારતા વચ્ચે ગિદાં-ત્યારે તમે નિરાંતે વાત કરતાં હો. કથાવારતા પર્યાયદ્વલ છે. ચાંડાલ-પોતાને ઘેર આવ્યો ગયો એવો નિર્દય ને નીચ. મળનો તર્ક ભાલજો ઠીક પક્ષટાવી દીધો છે. રસાલ-પ્રેમાળ, હેતાળ, શુષ્ક નહિ તે. વિષ્ણુમુસિ-વગરમૂસે. વિસ્તરી-વિગત જણાવીને. મદલેખાની કિલિભુ મન-તમે તો મારું હૃદય [મન] છો એવું. હે કુશરક, તમે મદલેખાને કહેજો. મદલેખા કાંઈખરીની અંતરની સખી હતી, તેથી ચંદ્રાપીડ પણ તેને પોતાનું ખીચું હૃદય કહે છે.

પૃષ્ઠ ૧૫૭

૧-૨૪ વૈશંપાયન રકંધાવારિ મેહેલી-વૈશંપાયન રાહતથી' સેના [રકંધાવાર] લેઈને પાછળથી આવે એમ દરાવી. પત્રવાદક-કાસદ, ખેપિયો. પાદપ [પુ.]-ભાડ. પંથીમ-વટેમાર્ગેએ. પુરાતન-પુરાણા. ચૂપ-ચમરતંજ. કિહી-એક પર્વત કેરું મૃગ-કર્દોક ધજે દૂર આવેલા પર્વતોનાં ઉચ્ચાં શિખર માત્ર દેખાતાં હતાં. કેતકી-કેવડાનું ફૂલ ઝાડ. ભૂમ-ભમરા. શુભ-મોઘાં. લતા-વેલા. ગદન-પસાર ન થઈ શકે એવાં, ગીચ. દાર-રથળ. શ્વજ રક્ત-રાત્રી મોટી ધમ્મ. નાના રંગ વિકાસિ-રાતો પીળો કાળો વગેરે અનેક રંગ દિદિગોચર કરે છે; તરેહતરેહના રંગની ખીજ ન્હાની ધમ્મઓ પણ ત્યાં નજરે પડે છે. કનકદંડ અતિ ઉચ્ચ-મુખ્ય ધમ્મનો વાંસ જે સોને રસેલા પતર મટેવો હતો, તે બહુ જાણ્યો હતો. અપાર શિખર મનોહર તેણે દાર-એ વાંસને પડખે [તેણે દાર] અત્યંત મનોહર ચટિકાપ્રાસાદનું શિખર હતું. પાસિ ચંમર અને ત્રિશલ-પાસામાં ચંમર લટકાવેલા દનો અને ત્રિશળ રોપેલું હતું. નભ-મોલ-આકાશનો ધુમટ. સ્થૂલ-મોટું [ત્રિશલ]. અતિચિકિયા-મહેમાનદારી. મારગ કોતુક સરખુ યાય-રસ્તો કોતુકરૂપ અર્થાત્ વિચિત્ર હતો. અંખાર

[અ. શ્વર]—મૂળ અર્થ હગલો; તે ઉપરથી અહીં અર્થ સમૂહ. વેદિ-
ચાચર. ઇસિ-એવી. જૂ. ગૂ. ઇસી [મં. ફેદસી]નું દૂંડું રૂપ. ચંડીની પ્રાસાદિ-
ચંડિકાના દેવળે. સંન્યાસી-મૂળમાં ધાર્મિક [સાધુ] કહ્યો છે. આશ્રમવાચક
સંન્યાસી શબ્દ ન વાપરતાં ‘જરૂર અધિષ્ઠિત જોગી કોય’ એમ લખ્યું હોત
તો ઠીક થાત.

પૃષ્ઠ ૧૫૮

૧-૨૪ શરણુ જઈ રહ્યું પિતાનિ ચરણુ-પિતાને આશરે [શરણુ] તેમને
ચરણુ જઈ ને રહ્યો. ક્રમિ-અનુક્રમે. નાથ-દિગ્વિજય કરી જે આખી પૃથ્વીનો
નાથ બન્યો હતો એવા ચંદ્રાપીડને. અભિવાદન-નમસ્કાર કરનારે પોતાનો
નામોચ્ચાર [અભિવાદ] કરવો તે. પ્રણામ-નમસ્કાર [પદોપસંગ્રહ]. કિંચિત
કાલ-થોડો વખત. કિંચિત રૂપ વાસ્તવિક રીતે નપુસકલિંગનું છે, છતાં તે
ગૂજરાતીમાં ત્રણે ગતિના નામ સાથે અવિકારી વિશેષણ તરીકે વપરાય છે.
સરખાવો બંને, ત્રણ, ચાર [જુઓ પૃષ્ઠ ૨૩, પંકિત ૧૨ ઉપરની સમજૂતી].
નામું-નમાવ્યું. કીધું સ્નાનક્રિયા બોજન-સ્નાન સાથે બોજન કર્યું, ન્હાવ્યો ને
જમ્યો; સાહચર્યાર્થે પ્રત્યય લુપ્ત. અપરાધુ-અપોર પછીનો દિવસનો ભાગ,
નમતો ખેડાર. રાત્રિ નાંખિ-રાત ખૂટાડે છે. આવ્યા ભણી-આવ્યાના કારણથી.
મેઘનાદિ પ્રણમ્યુ નાથ-મેઘનાદ વડે સ્વામી નમાવ્યો, મેઘનાદ સ્વામીને નમ્યો.
તેહનિ પૃષ્ઠિ ધર્યું તે હાથ-જુઓ મૂળ મેઘનાદ વ પ્રણતં ઘુટે કરકિસલચેન
પસપસાં. કુશળીક્ષેમ-ખેમકુશળ; પર્થાવદ્વદ્. કંથ્યાણુ-કુશળ

પૃષ્ઠ ૧૫૯

૧-૨૪ કરિ અંજસી કાદંબરી-સહિ સખીઓ સમેત કાદંબરી પ્રણામ
કરે છે. ‘કરિ’ ખાદં કલ્પિત છે; અસલમાં ‘કરી’ છે. રાજલોકવાદ્યુ-રાગવ્યોને
પોતપોતાને બેસારે મોકલ્યા. અંતર્ગદ્-આવાસના માલિકા ભાગમાં. મન બિહલ્યું,
સહી નવિ સકિ, જાણિ કામિની કિહારિ બકિ-પત્રવેખા કપારે-સમાચાર કહેશે
એમ જાણે કરતું મન બિતાવજું થયું; તેનાથી ખમી રહેવાયું નહિ. બિહલ્યું-
તલપ્યું, તલપી રહ્યું. સહી નવ સકિ-અસહન બન્યું, અધીરું થયું. અન્જિર
-આંગણું-રચકમલિની-જમીન ઉપર ચતો કમળના છોડને મળતો છોડ.
આતપત્ર [સં. આતપ તડકો, ત્રૈ રક્ષણુ કરવું]-જન. સનયમડપ-આરામ લેવાનો
મંડપ. મિથુન-જેહું. દેવી-ગંધર્વો દેવોનાં છે, મનુષ્ય નથી. આથી મર્ત્યલોકનો
ચંદ્રાપીડ કાદંબરીને દેવી કહે છે. ગંગ-પ્રીતિ. વિસ્તાર-વિસ્તારથી. જોલવી
પ્રીતિ રહી તેણિ રથાનિ-ત્યા હું કાદંબરીના જેવા પ્રેમે રહી, કાદંબરીનો જેવો

પ્રેમ અનુભવતી આટલો વખત રહી [તે કહું છું]. ગોઠી-વાત. સર્વથા-
 સર્વ પ્રકારે, સંકેત રાખ્યા વગર, નક્કી. કુસુમશ્યા પીડી આસન-ફલની
 રમેલી રાખા પાસે [આસન: સં.] બેડી. મુખિ રહું પ્રમાદિ ધન-મૂળમાં અર્દો
 અતિષ્ઠ ચ મુલ નવનવાનનુમવન્તી દેવીપ્રગાઠાન્ । એમ છે. તેને અનુસરતો
 આ કલ્પિત પાઠ છે. મૂળ ઉપર દષ્ટિ રાખતાં ભાવણનો એ જ પાઠ સંભવે છે.
 એમાંના 'પ્રસાદ'નો અર્થ પરસાદ સમજનારે સરળતા સાડું ભક્ષ્યભોજન ગોઠવેલ લાગે
 છે. સરખાવો મન્ત્રણ [વાત બીજને કહી દેવી તે] શબ્દ નિમન્ત્રણ [જમવાનું
 નોતડું]ને રથાને ગળી દોષએ વિક્ષોર્વદીય નાટકના બાળ અંકની પહેલી
 ઉક્તિમાં ગોટાળો કરી મૂક્યો છે તે. દષ્ટિ દષ્ટિ મુખિ મુખ કરી-ચાર આંખો
 મેળવી મ્હો સામું મ્હો રાખી. કરપલ્લવ કરપલ્લવિ ધરિ-દાયમાં દાય મૂકી.
 હૃદયિ હૃદય-સમાન લાગણીથી. મંત્રિ મંત્ર-સમાન તન્મયતાથી. છેલ્લાં એ
 વચનનું સ્વારસ્ય ચંદ્રાપીક ને પત્રલેખા પૂર્વ જન્મે ચંદ્રોદિણી દતાં એ વગેરે
 વાત યાદ લાવવાથી સમજશે. રાવંરી-રાત. અલગ કર્તુ-દૂર કથો, વદાય કથો.
 માહારુ કર અવલંબન ધર્મ-ટોકા [અવલંબન] લેવાને મારો હાથ આપ્યો.
 વલ્લભ-બહાલ. બાલોદાન-ન્યાં ન્દાના છોડો જિહ્વેરવામાં આવતાં દતા તે
 બાગ [Nursery]. એ પ્રમદવનનો એક ભાગ દતો. તિહાંથી મરકત-
 મણિ સોપાન પ્રમદવનવેદિકા ચડ્યાં; મણિ મણિક્ય નાનાવિધ જડયાં-એ
 બાલોદાનથી મરકતનાં પગથિયે થઈ ને પ્રમદવનની જગ્યા બેઠકે ચડ્યાં, જે
 બેઠકમાં મોતી માણેક વગેરે અનેક પ્રકારનાં રત્ન જડયાં દતાં. સોપાન-પગથિયાં.
 વેદિકા-જગ્યા બેઠક. અસલ પ્રતમાં વેગિકા છે. પરંતુ અહીં વેગ કરવાનું
 કંઈ ખાસ કારણ જણાતું નથી અને બેસાલ સ્થિતિમાં વેગનો અવકાશ પણ
 નથી. વળી બાણુ ભદ્ર પોતે પ્રમદવનવેદિકા લખે છે. આ કારણથી પાઠ
 અહીં સુધારી લીધો છે.

૫૪ ૧૬૦

!

૧-૨૪ તારકા-કીકી. સંકલ્પ-નિશ્ચય. વિકલ્પ-અનિશ્ચય. સ્વેદોદકિ
 કીધું સ્નાન મદનાગ્નિ પીસવા સ્થાન-તે વખતે [તણિ સ્થાન] મદનાગ્નિએ
 દેહ પાડવાનો તેણે બાણે નિશ્ચય કર્યો હોય, તેમ તે પરમેવે ન્દાઈ. અગ્નિ-
 પ્રવેશ, ભૂગુપતન, વિપભક્ષણ વગેરે દેહ પાડવાના માર્ગ છે. અગ્નિમાં બળા
 મરવા ઇચ્છનાર પ્રથમ સ્નાન શાય આચરે છે, તે મુજબ અહીં મદના-
 ગ્નિને અનુરૂપ સાત્ત્વિક સ્વેદના સ્નાનનું નિરૂપણ કર્યું છે. ભૌતિક અગ્નિને
 સ્થાને દેહ પાડવાના સાધન તરીકે મદનાગ્નિનો નિરૂદ્ધેશ કર્યો છે, તેથી તેના

અતિરેકનો ધ્વનિ બપજે છે. પડવા ભૂંચિ ધૂળિ તંન-મણે તે ભૃગુપતનની
તૈયારી કરતી હોય, તેમ તેનું સરીર ધૂળ્યું જે બિચેથી કૂદકો મારવાનું કરે
છે, તે પ્રથમ અંગ ધૂળવે છે. અણુપ્રીછ્યું જેણે માહાઈ મન-જેનો હું મનથી
અભિપ્રાય સમજી નહિ. લાલણે મયા અવિહિતામિપ્રાયયા પાઠ લીધો જુણાય છે.
મિધ વિનય કલ્પે તેણે દારિ આઝા-ન્યારે મને સમજણ ન પડી, ત્યારે
મેં કાદંબરીને વિનયથી કલ્પ કે 'ફરમાવો. હું શું કરું તમારા માટે?' તુલ્કિ
કિલિતાં કેપિ પાણિ, જાણી વારિ છિ-તેટલું થતાં એ જાણે રરરમ કહી
દેવાની ના પાડતાં હોય, તેમ તેનાં હાથ વગેરે અંગ કંપે છે. અહીં પાણિ
ખીમું અંગના ઉપદ્રવશ્યારથે છે; જુઓ મૂળ નિજાવયવૈરપિ વેવથુમદ્ધમિર્નિજા-
ચેમાજેવ. વસ્ત્રાચ્ચ-પાત્રવ. આગ્યા ઉત્તમ ગંધનિ ધ્યાનિ-કર્ણોત્પલના ઉત્તમ
વાસની અંખનાએ આવેશા. મધુકર-સમરા. લાગિ ખીજ વારતા બકિ-મનથી
શરમાતી તે ખીજ ખીજ વાતો કરે છે. મદનાનજ-ક્રમાશિ. ન્વલિ-ધીકે છે,
બજે છે. દુઃખ મણવા જિમ માત્રા મ્યલિ-એકાં મળાને જાણે દુઃખની
મણુત્રી કરવાની માળા બને છે. મુક્તા-મોતી. જિમ-જાણે. પંક્તિ '૧૪ થી
૧૮-અહીં. લજ્જા, વિશ્વાસ, લીલા, મુગ્ધતા, વિનય, બીરુતા, વિગ્રમ, વૈદગ્ધ્ય
અને વિપાદની એષ્ટાનો નિરૂદ્ધ છે. એ એષ્ટાઓ અશિક્ષિત છતાં એવી તો સંપૂર્ણ
ને હૃદયહારી હતી કે તે તે બાવાભિમાની દેવ, ચિત્ત સંતુષ્ટ થાય એવી રીતે,
કાદંબરી-પાસેથી તે તે બાવનું શિક્ષણ મેળવે. પ્રસાદ-પ્રસન્નતા, સંતોષ.
'વિશ્વાસિતાથી વિશ્વાસની બકી' અને 'વૈદગ્ધીથી વિદગ્ધા મતિ' એમ કલ્પિત
પાઠ-વાંચવા વીનતી છે. વિશ્વાસની બકી-શૃંગારિક વાણી. જેમ જોશ [દિ].
ઉપરથી જોશી [નામ], તેમ બક [કિ]. ઉપરથી બકી [નામ] ઓ શિંગે
નીપજેલ છે. વિશ્વાસિતા-શૃંગારીપણું. બચનિવેશ-ભય પેસવો તે, કાવની
લાગણી. વિગ્રમ-પ્રેમકૃત ક્ષોભ. વૈદગ્ધી-અતુરાધ, નાગરિકતા. વિશ્વાદ-ટ્રાઘ્ય,
નાહોશી. દરકિ અધર, વિમાસધ સોમ-ઝોઠ હાલે છે, તે બોધવ જાય છે;
પણ પાછી વિમાસણમાં પડી જાય છે. મિ પૂછી-મારા વડે પૂછાઈ. જુ-જો,
ન્યારે. વાર તિહાર-તણુ વાર. જેમ સંસ્કૃત ગ્રીણિ ના જુલુ કડેડા આનુક-
રણથી પ્રાકૃત વિણિ ગૂજરાતી બંને રૂપ અસ્તિત્વમાં આવ્યું, તેમ સંસ્કૃત
ચત્તારિ, પ્રાકૃત ચત્તારિ, જુની હિંદી ચિહારી ના તેજ જ અનુકરણથી
ગૂજરાતીમાં 'તિહાર રૂપ ચંદ્ર જણાય છે. જનંદનુ-જે દમ્પતી, વચ્ચે
જ્યારથી. જંદાં, તંદાં રાખેનો વ્યુત્પત્તિની દૃષ્ટિએ 'જંદાં, તંદાં' એવે
છે. જેહ, તેહ સર્વનામર્મા અવ્યય બનાવનારે અ. પ્રત્યય દ્વિ-
રાખેદો થયા છે. બાપામાં કોળયાચક' તિહાર, દેહ, અન્યથા

જાદા તાલ સાધાગણ રીને યજ્ઞવાલક તરીકે નાગાય છે પણ તે અને તે કાગળ પર આ વચ તરી 'જિહ્વાગિ, તિહ્વાગિ'ના પર્ણોય ગને છે, ઉદા વ્યા મેં એ વાત કાઢી, ત્યાં તે પોલી બાંધે

પૃષ્ઠ ૧૬૧

૧-૨૪ ચ કલીષ કથી-વાત વર્ણની [કથી] ગતી કહેવાય નિતા ગીને ચ ક હૂ ? જુઓ પૃષ્ઠ ૨૩ પમ્તિ ૧૮ ઉપગતી ગમ નૃતી નદાથી, નિદાથી-ન્યાયથી ત્યાંથી જુઓ પૃષ્ઠ ૧૦ પમ્તિ ૨૩ ગતીનું ઉપગતી મમનૃતી કલીષ કહેવાય એ નાનું કુટુંબ કદ્દુ-માર આ કહેણી [નિનજુ] થઈ છે તે જોને ૮ કદ્દુ એવું તાગથી ખીનું નાણું છે ? બિનજુ-મુગ અર્થ ઉપગ, તે ઉપગથી જાણુ અથ કાગે ખાનાપણ કહેણી તેદ અન-તે દુ ખને છેડે સમ કદ્દુ જ-મોગન ખાઈ ૨ વેવાળી-સત્ય, માત્ર અક-વિદ્ય, અભિગુન કુનનગ્ગના ચિક્ષથી કુતક-યમ ઓગખાય છે બાગે કુનનગ્ગના અં નો અર્થો નિરૂદ્ધ છે જેમ સેવક આગ્રામિત કહેવાય, તેમ કુનનગ્ગના કુનનગ્ગકિત હોય દેગ અનતિ દેશ કાગિ-આ રેખાણે, અહીં મયનિ નિદાપાત્ર દૂ કરી-મને બધે નિંદાપાત્ર બનાવી જૂની વાક્ય-અના આચાર-કામ, વ્યવહાર, રીત પગિય-ગાદ સમાગમ હુનાગન-અગ્નિ અર્ધો નિનેગને અગ્નિ કુમારિકાગ્ન પીકણ નર્તી [કુમારિકાગ્નો ન પોડચિત્તવ્ય] -જૂની વાક્ય-અના પિદિલૂ મગિ ગાલી દાગિ-જુઓ મુગ પ્રથમ મદનાનલો લગ્ના વહતિ તત્તા હૃદયમ્ । દાગિ બગનરા મં વહના કર્મણિ રૂપ ઉપગથી ગૂજગતી દાગ મળ, ને તેના ઉપગથી દાગિ સ્ત્રીનિગ નામ મુઝ મને મનમાની-અતર્મન (નાત) વુઝ-તને પ્રાપ્તિત કરી પ્રાણુત્યાગ કનક-પ્રાણુ ત્યાગ રૂપી પ્રાપ્તિત કરી દેડે લાગેના કનકને અથ [વિભાગ] ૮ ઘોઈ નાખીલ જન્માતરિ પામેવા કાજ માગિ ખીજે જન્મે પ્રિયજનને મેગા થવાનો માર્ગ જે આપણો છે તે માર્ગે મુગનો તર્ક પોતાની રુચિ પ્રમાણે કરિએ બદલ્યો છે

પૃષ્ઠ ૧૬૨

૧ ૨૪ અણુગ્રીહ્યા માટિ-આ ઉમ્મિ પૂરેપૂરી ન સમન્યાને લીધે ભીતકાર [મ મીત જહીનેલૂ આકાર]-બધ પામેન લપલીન મગખાવો સુનકાર [મં દૂન્ય-આકાર] પામી શોક અનિ વિરાદ, નાનિ મન માદિ આહાદ દૂ હાં ખોઈ ભારે શોકાવુગ અને ખિન બની કાનરીની દ્રિયાદ સાલગી પત્રેખાનુ હમધુ કટકી ગયુ તે ભારે શોક પામી અને વિરાદમા

ખૂટી ગઈ. સ્વભાવે આનંદી છતાં પણ આ સમયના લય શોક અને વિષાદ આગળ આનંદ તેને છોટી ગયો. બાધ-બાધા, પીડા. ચિત્ત ધરી-એક ચિત્તથી. ગોખ-છાના. મનોરથિ અદ્વિ-મિથ્યા મનોરથથી, ઠાલા ઓરિયા રાખતો. જે દામ ક્રીડા કરવા કરા કામ-કામક્રીડા કરવાના જે સ્થાનો, તેનાં નામ કાને પહેરેલા કમળની પાખડીમાં ખાલી [બૂઠિ] લખી સંકેત સૂચવે છે. મૂળમાં અર્ધો ધ્રુવદન્તપત્રોદરેષુ વ્યર્થમનોરથમોદિતમાનસઃ સકેતસ્થાનાનિ લિરાતિ । એવો પાઠ છે, તે જોતાં કાને પહેરેલી હાથીદાંતની પાદડીમાં તે મંકેત-સ્થાનનો નિર્દેશ કરે છે એવો અર્થ નીકળે છે; અને તે બંધ બેસતો છે. કાનમાં અધરમાં ને પેટ ઉપર લખવાનું કહેવું એ ગ્રામ્ય અને અભુગતું છે. આથી અધર પદ દૂર કરી બળતો કન્ધિત પાઠ કમળ અર્ધો સ્વીકાર્યો છે. ધ્રુવશુ. કમળ ઉદરનિ વિખિષ્ટ-કાને પહેરેલા કમળના અવ્યતરમાં [અર્ધાત તેની પાંખ-ડીમાં]. વિષય નામના દેશ અને બાબત એ એ અર્થને અવલંબીને અધિકરણ અને સંબંધના અર્થમાં અવ્યયરૂપ વિખિષ્ટ, વિખિ, વિખે ને વિશે થયેલા છે. મોહન મંત્ર રેખ-મોહનમંત્રરૂપ પંક્તિઓ [રેખ]. મન્મથના લેખ-વ્હાલના આવેશ-વાળા કાગળો. મોકલિયા-મોકલેલા. યદ્યપિ-જોકે. પરસેવિ ધોવાય-મારા હાથે વળતા સાત્ત્વિક સ્વેદથી ધોવાઈ જાય છે. અશ્રુગિદ્ધ અંજનપ્રુત થાય તુહિ મમ આશાનિ-તોપણ મારી આંખેથી ગરતાં દર્પના આસૂને લીધે તે કારામણ લેખ કાળજવાળા યઈ પત્રાતર્ગત સ્નેહના ઊભરાથી [નિહિ] મારા મનોરથો [આશા]ને અત્યંત ધન્યનાટ બેખજનવે છે [નચાવિ]. મૂળનો તર્ક કવિએ જરા બદલ્યો છે. ચાય-ચાઈ, યઈને, બતીને; મંગંધાર્ય અવ્યયરૂપ; લુગ્મે ભાગવત દ્વયમ રકથ, પદ ૯૦, કડી ૩. તુહિ-તોપણ. તાડપત્ર ઉપર મોઢયા જેવી અણીદાર કલમે અક્ષર કોતરતા અને પછી તે ઉપર રંગદાર જુકી જૂસતા, તે ખાડામાં ભરાઈ જઈ અક્ષરો રપટ થતા; એ દલીલન અર્ધો યાદ લાવવાની જરૂર છે. નખ માંહિ પ્રતિબિંબ દીસિ તે-પ્રતિબિંબાનં ત નખમાં દેખાય છે, હં તેને પ્રતિબિંબરૂપે મારા પગના નખમાં જોડા છે. આર્ધ નખમાં દર્પણનો ઉપચાર ગમ્યમાન છે. ગ્રહવા ખીલીતી-પદ્મવતી ખીલીતી નાસી ટલ-નાસી જાણે છ, નાસી છૂંદે છું. સંસ્કૃતમાં 'જ્ય ૧ ખંડે જ્ય' ધાતુ છે, જે 'તૃ ૧ પરસ્મે. જોળંગી જ્ય' અને 'જ્ય ૧ આત્મે જ્ય' એ ધાતુઓ સાથે સંબંધ ધરાવે છે. એ ઉપરથી પ્રકરણમાં 'જ્ય' અને 'જ્યજાતીમાં ટળ, ટાળ, ટળક, ઠેલ વગેરે રૂપક છે, જ્યજ્યસ વગિ...ગદરાટી ધ ધરિ-આલતાં વચ્ચેના છેડા દીક્ર બચ્ચ - [વચગિ; કન્ધિત પાઠ], અને લતા અથવા ને જ્યજ્ય રૂપક છે.

સખી મને પકડે છે [અહિં] અને પકડીને એના હાથમાં સોંપી જ [સહી] દે છે; તે વખતે હું પરામુખ [બિહરાટી] છતાં પણ તે મને ઝાલી રાખે છે [ધરિ]. અહીં લતામાં ચંદ્રાપીડના પક્ષની સખીનો આરોપ છે. બિહરાટી-પરામુખ; જુઓ સીતાહરણ, ૪૦, જાણીએ કહિનાં કટક વિઘ્નટાં, દસ ઉપરાહિ હોઈ; જુઓ વળી કા. પ્ર., પ્રબંધ ૪, કહી ૨૩૮, ૩૧૭, ૩૨૪. ૪-પણ. પત્રાવલી-પત્ર આદિ અનેક મુંદર આકારનાં, ચંદન દેસર આદિ ગંધદ્રવ્યથી અંગ પર ચિતરેલાં, મુંદર ચિત્ર. કુચિ લખિ જિ...પાસિ વસી-તે મારા હૃદયને મીઠાશથી સ્પર્શી, 'તૂ મારામા વસી મારી પાસે રહેજે, હો' એમ જાણે તેને કંઈ કંઈ લખીને લખાવતો હોય, તેમ જાતીએ મુંદર ચિત્ર ચિતરે છે. પત્રાવલી ચિતરવામાં શિક્ષા લખવાનો ઉપચાર છે. આ મુંદર કહવાના લાલણે પોતાના તરફની બેઠેરી છે. અર્થી-એવી; ધર્મીનું રૂપાંતર. પુખવાયુ જેલવા મુખ વાય-ફૂલની ખુશબો લેઈને વાતા વાયુ સરખા મ્હોના સુવાસિત પવન વડે [વાય]. સ્વેદબિંદુ-પરસેવાનાં દીપાં. કરપણ્ણિ કરી કપો-લિંગ-ગાલ [કપોલ] ઉપર પરસેવાનાં દીપાં [શીકર] ખાંજે છે, તેના ઉપર સેવાનો લોખી [લોલ] રાજકુમાર કુંપળ જેવા હાથ વતે વા નાંખે છે [વાયુ કરિ]. મિસિ-નિમિત્તે, બદાને. શ્રવણ-કાન.

પૃષ્ઠ ૧૬૩

૧-૨૪ લમણાનો પરસેવો લુછવા લેખાવેલા હાથના નખના કિરણમાં ચંદ્રાપીડના આકારના કણપૂરનો આરોપ છે. ધવઆકાર [બહુમીહિ]-ચંદ્રાપીડના આકારનું. સૃંગાર કરિષ્ઠ-રહોવરાવે છે; ક્રિયાસંસૃષ્ટિ. નખમ્હટા-નખનાં કિરણનો સમૂહ. વલ્લભ-બહાલાં. ખાલ-બહાનાં, નવાં બિછરેલાં, જેને દંતુ ફૂલનો ફાલ નથી આવ્યો એવાં. સુરાદૂગલા-દોહદ પૂરવા માટેના મઘના કોગળા. સૌંદર્યતાં-ગોરસલીના મૂળમાં છાંટેતાં. કચ-વાળ. અશોક વૃક્ષની કરવા પ્રાદાર-અહીં ખાલ અશોકના દોહદનું નિરૂપણ કર્યું છે. મન્મથ પરવંશ-કામાવુર. દોષ તણું નિર્કર્ત્તન-દોષ ગણવા તે. સ્મરણ ઉપાય-સ્મરણનું સાધન. બોલિ જે તાં લોક અપવાદ જરા કરી-લોક વાત કરે, તે દીર્ઘ માને છે ને બલટો ખુશ થાય છે. રલી-અત્યંત આનંદ; જુઓ પૃ. ૧૨૩, પં. ૧૫, રલિઉ ઉપરની ટિપ્પણી. યૌવનિ રત્નની વૃષ્ટિ કરી-જેનું મૂલ્ય રત્નની વૃષ્ટિએ જ આંકી શકાય એવો લાલ યૌવને આજે આવ્યો. ચંદ્રાપીડનું યૌવન ધન્ય કે કાદંબરી તેના પ્રીતિપાત્રમાં પડી ! પસંત કાલ લેઈ આવ્યુ ધરી-આ જ પાઠ આદર્શમૂલ હાથપ્રતમાં છે. એમાં લેઈ અને ધરી એક જ અર્થના

પુનરુક્તિ ઊપગમનનારા બોલ છે. વળી વસંત કોણે આપ્યો એ પ્રશ્નયે રહે છે. એ પુનરુક્તિ અને ન્યૂનતા દૂર કરવા 'વસંત કાલધ આપ્યુ ધરી' એમ હું વાંચું છું. જેમ અપ્રતિહત આનંદમાં નિત્યદીવાળીને! ઉપચાર કરવામાં આવે છે, તેમ અપ્રતિહત વિશ્વાસસુખમાં અહીં નિત્યવસંતનો ઉપચાર છે. યોવને રતનવૃષ્ટિ કરી અને કાલ ભગવાને નિત્યવસંત બદ્યો. રાધછ-રાજકુમાર ચંદ્રાપીડ. ચપલપણું કુસુમાયુધ તણું મુઠ આગલિ-તમે મારા આગળ ચંદ્રા-પીડનો કરીને જે કહેો છો તે અત્યંત અવિનય કામદેવનો જ છે. કુસુમાયુધ [સં. હુમમ ફૂલ; છાપુષ હથિયાર]-કામદેવ. ચપલપણું-અમર્યાદ કૃત્ય, ઉદ્દત ચેષ્ટા. સહી-નકી, નિશ્ચય. આકુ આંક-અવધિ, છેવટ. હાલ પૂર્ણવિરામ વાક્યને છેડે આવી સમાપ્તિ ખતાવે છે; એ કામ પૂર્વે જાણા આંકા લખાણ આડા આવી બળવતા હતા. આથી આકુ આક [આડો આક] અવધિના અર્થમાં વપરાયો. પ્રતિબોધ-ખુલાસો. કદિ વાત અનુપ, કુણુ કામ-તું તો ગેશ વાત કહે છે ! કામ વળી કોણુ થાય છે ? એ તે કેવો હશે ? આ કરડાકી અને કોધનું બોલવું છે. ઇશ-એવું. અનંગ-કામદેવ. એને શકરે તપમાં વિદ્ય કરવા માટે બાળીને ભરમ કરી દીધો હતો, તેથી એ અનંગ કહેવાય છે. અહીં અનંગ શબ્દના સાર્થક પ્રયોગને લીધે પરિકરાંકુર અલકારનો ખવનિ જોડે છે. એ હુતાશન નવિ પ્રકાશિ જ્વાલા, સંતાપ કરિ વિકાસ-એ અગ્નિ જ્વાળા કાઢતો નથી અને દાહ ઉત્પન્ન કરે છે; જુઓ મૂળ અતનુરેષ હુતાશન:...અપ્રકાશયન્ જ્વાલાવલી: સંતાપં જનયતિ । પાઠ કલ્પિત છે. આદર્શદાયપ્રતમાં 'એ હુતાશન, પણ ન પ્રકાશ સંતાપજ્વાલા કરિ વિકાસ' એવો વિકૃત પાઠ છે. ધૂમપટલ-ધૂમાકાનો સમૂહ. ભરમરેણુ-રાખના કણ. પાંકુરતા-શીકાર. ત્રણે વિભાવના અલંકાર છે.

૫૯ ૧૬૪

૧-૨૫ કુસુમચાપ [સં. હુમમ ફૂલ; ચાપ કામ]-કામદેવ. એનાં ધનુષ્યાણુ ફૂલનાં છે, તેને લીધે એ કુસુમચાપ, કુસુમચાણુ, કુસુમાયુધ વગેરે નામથી ઓળખાય છે; જુઓ અમિધાનચિન્તામણિ । ૨ । ૧૪૨ । પુષ્પાપ્યસ્વેષુ ચાપાદ્યાણિ । કાંધ ચેષ્ટા-કેટલીક, થોડીક ચેષ્ટા. મુખશશી-મુખ રૂપી ચંદ્ર. ક્રોડિક-કરોડો. નલિ વસી રજા-આકાશમાં રાત્રિદિવસ પ્રકાશતા. આ વિશેષણુ ભૌતિક ચંદ્રથી મુખચંદ્રના વ્યતિરેકનો ખવનિ ઊપગમે છે. ધ્યાય [સં. નિમ્ન, ૧, ૫૨૨મૈ., તાકીને જોવું]-નિહાળે છે, જુએ છે. ઉપસર્ગ ખરી પડવા બાબત જુઓ ૫૪ ૬૮, પંકિત ૧૩, વધારી ઉપરની સમજૂતી. મન ખીજિ

કિંદીઈ ન ભલિ-ખીજ કયામાં મન જોડાતું નથી; ખીજ કોઈમાં મન રમતું નથી. રાત્રિ પાસિ થ્યુ દંદર્પ-કામદેવ [કંદર્પ] રાજકુમાર ચંદ્રાપીડના પક્ષમાં [પાસિ, સં. વાંચે] ભળ્યો છે, એના પક્ષનો થયો છે. દર્પ-માન, અભિમાન. લાજ-શરમાવાપણું. કાજ-કર્તવ્યમાર્ગ. દીસિ નહોં ને દાઝિ કાય-ભડકા નીકળતા દેખાતા નથી ને દેદ બળીને ખાખ થઈ જાય છે. દાઝિ [પ્રા. જગજ્ઞ, સં. વળતે]-ખળે છે. મુઝ-મને. જોતાં-વિચારતાં. શરણુ-આશ્રય. એહયું કાંઈ કહું છું મનિ-મનથી એમ ચા માટે કહો છો ? સરખાવો કાંય, કાં. વિશુ-આરાધિ-વગર આરાધ્યે, આરાધના ક્યાં વગર, આપોઆપ. અનંગ દેવ-કામદેવ. ગુરુજન કણાની થી વાત-કામદેવે [મ-મચિ] પોતે પિતાનું પદ સ્વીકારી કન્યાદાન દેઈ તમને અને રાજકુમારને દાંપત્યની પવિત્ર ગાંઠથી જોડ્યાં છે. તો પછી વડીલની સંમતિ લેવાની ક્યાં ? સુવાવરથા માતાનું પદ સ્વીકારી તમને વળાવે છે [પ્રેરિ], ત્યાં ખીજું શું કહેવાનું ? અહીં ભાલણે મૂળમાં બહુ સુદર ફેરફાર કર્યો છે. આલણીઈ-પોતાની મેળે, આપોઆપ. વ્યુત્પત્તિ માટે જુઓ પૃષ્ઠ ૮૭, પંક્તિ ૧૧ ઉપરની સમજૂતી. સ્વયંવર-ગાંધર્વ વિવાહ. જુઓ પૃષ્ઠ ૧૫૪, પંક્તિ ૨૦ ઉપરની સમજૂતી. ધર્મ-ધર્મ્ય હોવાપણું, ધર્મ્યત્વ, નિષિદ્ધ નહિ પણ વિદિત હોવું તે. મોદ-આનંદ.

પૃષ્ઠ ૧૬૫

૧-૨૫ આણુ કઈ હું-હુવાઈ લેજી હું, શપથ કઈ હું. સંસ્કૃત જ્ઞાણિ [ત્રી.]નો અર્થ છેડો, મર્યાદા છે. તે ઉપરથી સમર્થ વ્યક્તિનું નામ સેઈ આઠી લીંટીરૂપ ભૌતિક આઠ ખાંધવી અથવા પ્રતિબંધક શપથરૂપ કાદપનિક આઠ ખાંધરી, તે આણુ. જુઓ કર્મણકૃત સીતાહરણ, કડી ૮૫, આણુ કેઈ લક્ષ્મણ સાંચરિયા, સીતવચનિ વનિ ગધયા; એજન, કડી ૮૭, કાપડી ભણુઈ, 'હું લીંદ ન લોપું: રામઆણુ ધક્કાં દીધી.' વક્ત્રિ-મહોડે. પ્રિયવચન-પ્રીતિકર, હિતકર વાતનું કથન. કાદંબરીનું પ્રિય ચંદ્રાપીડને તેડી લાવવામાં રહ્યું હતું; તે પ્રિય કરવાનું પત્રલેખાએ જે કહ્યું તે પ્રિયકથન. રીતિ-મર્યાદાથી. નિશ્ચલ મન સાચિ-ચિયર મનથી, જગડગપણા વગર. ગ્રહો-જે અંતરમાં જીતારી, હું સમજી. પ્રગલ્ભાપણું-હિમ્મત, ધૃષ્ટતા. વિમાસી જોય-તું વિચારી જો. કુમારીકાય-કુમારીશરિ, જે કુમારી છે તેણે. લીંકપણું [સં. ષ્ટ વિશે.] -શરમ ઠારે મૂકી વર્તવું તે, ધીટપણું. સાહસકારિણી-સાહસ કામ કરનારી. ઇચ્છાં-પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે, સ્વચ્છંદે. સ્વયંવર-ગાંધર્વ વિવાહ અનુસાર; કરણાધિકારનો પ્રત્યય હ્રસ્વ. કિમ કાલાવિ છિ-શી રીતે [કિમ] કહાવે છે,

શી રીતે કહાવવા હિમ્મત ધરે છે ? લલા એમનાથી સંદેશા મોકલાય છે ને ભત્ર એમનાથી તેને ત્યાં જવાય છે ! જુ કહાવું તું વાહાવું ધણું, તુ પુનરુક્તિ વચન-તમે મને ધણા બહાવા છે એમ બે દં કહાવું, તો તે પુનરુક્તિવાળું વચન બને છે. મારા બાહ્ય વિકારે માફે બહાવ કહ્યું જ છે. એ પાછું શબ્દથી કહેવું. તે પુનરુક્ત છે. એ જગપ્રશ્ન-સામાનું બહાવ મરતી ન શકે એવો મૂર્ખ માણસ જ એ સવાલ કરે. વૈશ્યાલાપ-મીઠામીઠી વૈશ્યાની અતિશયોક્તિ ભરેલી વાણી. ભાગ-અંશ; જુઓ પૃ. ૧૬૩, પં. ૨૨, વિભાગ. અનુભવ વિરુદ્ધ-દેખીતું ખોટું. આત્મદોષ-મન ઉપર કાબુ ન રહેવા-રૂપ પોતાનો જ દોષ. જિલંભા કામ-ઠપકાને પાત્ર. કામિ હું આપી, મિ વર્ધુ તું-જૂની વાકધરચના. પ્રભુપણું-ધણીપણું. ચપલપણું-સ્વચ્છંદ વર્તણૂક, હિંદત અમર્યાદ વર્તણૂક. હલુઆપણું-પોતાને મોડે પોતાની વફાદારી કહેવાની હલકારા. પાછું કહાવવાની શંકા.....ગતિ' તે જમ-તમે મારા સંદેશાને કહાય તિરસ્કાર કરો' એ ખ્દીક મનમાં આણી કાંઈ ન કહાવું, તો તેથી માફે ઉદ્ધતપણું જણાય; અને પ્રીતિના વ્યવહારની મને ગતિ [જ્ઞાન] નથી' એમ કહેવાય. પાછું અવ્યય અનાદરના ભાવમાં વપરાય છે. શ્રીકૃષ્ણ પાછું વાળવું એટલે વિવાહનું માગું ન સ્વીકારવું, ફૂત પાછો કાઢવો એટલે દૈત્ય કાને ન ધરવું, તેવી જ રીતે પાછું કહાવવું એટલે મોકલેલા કહેણનું પ્રત્યાખ્યાન કરવું; જુઓ મૂળ. નહિ ખેમ-અમાંગલિક. ભાલણે ઉક્તિનો ભાવ ઠીક ખદત્યો છે. કાદમ્યરીનો' બાણે રચેશે ભાગ વાસ્તવિક રીતે અહીં પૂરો થાય છે. અધુરી રહેલી કથા તેના પુત્ર પુલિને પૂરી કરી છે. ગપાડી અપૂર્ણતાવાળી પૂર્વ ખંડની કદંબી સમાપ્તિ કોઈ વિદ્વાનના મનમાં ખટક્યાથી તેણે સંસ્કૃત મૂળમાં પાંચ છ સૂક્તો ઉપર ધાલમેષ કરી જણાવ્યો છે. ઉત્તર ખંડનો કેટલોક ભાગ તેણે ત્યાંથી ગપાડી જૂજ વધારાધટારા સાથે પૂર્વ ખંડને અંતે ઝોડવી દીધો છે. ભાલણ આ ફેસ્કારવાળી પ્રતને અનુસર્યો છે. દષ્ટિ-મ્પક્ષા-દષ્ટે દષ્ટ મળ્યે, મળ્યા છતાં. વિકારી ગુણવિશેષણ અને કૃદંત-વિશેષણમાં આં. [સં. કમ્] મળવાથી જૂનું અવિકારી અવ્યયરૂપ બને છે; જુઓ પૃષ્ઠ ૧૬, પંક્તિ ૫, વેગળાં, પૃષ્ઠ ૨૩, પંક્તિ ૧૨, વ્યાધ ગયાં, અને તો બે ઉપરની સમજૂતી.

પૃષ્ઠ ૧૬૬

૧-૨૩ પુલ્હિપ્રચાર-સમજવાની વાત મર્યાદા-અવરચા, આડ. અદરશ-માન વણલ મનિ ધરિ-એ તો દેખતો પમાય નહિ એવા [અદરશમાન]

પ્રિયતમની મૂર્તિ હૃદયમાં [મનિ] હ્રસ્વાવે છે [અને પછી મરણાંત દુઃખ
 ઊપજાવે છે]; જુઓ મૂળનો ક્ષેપક ભાગ અર્થ પાપકારી મકરકેતુરદ્વયમાનેકપિ
 પ્રિયજને જનિતહૃદયાનુરાગઃ કદાચિજ્જીવિતમખ્યપદ્ધતિ ।. આ ક્ષેપક ભાગને
 અનુસરી 'વલ્લભનિ' પાઠ બદલી કલ્પિત 'વલ્લભ મનિ' પાઠ અહીં લીધો
 છે. કિહી યદી-કોષકથી, કદીકથી. બહુ મંકલ્પ કરી અચિત્-અથવા તો
 અનેક સંકલ્પોએ મને બાવરી [અચિત્] બનાવી છે. કુણ્ડિ-કોષક. રાત્રિ
 દિવસ દેખું હું પાસિ...અવિનાશ-વિષ્ણુ ભગવાન [લક્ષ્મીપતિ]ની પેઠે એમની
 ન કિટતી મૂર્તિ હું નિરંતર [રાત્રિ દિવસ] મારી સમક્ષ [પાસિ] નેહા છું.
 અવિનાશ-ત્રણે કાળમાં વિદ્યમાન, ન કિટતી. જાણે-જેમ, પેઠે. વિરહિ મિ
 રહેવાઈ નહીં-અને જો હું એમને ન દેખું, તો એમના વિજ્ઞેગની ઉગ્ર
 પીડાને લીધે મારાથી જવાબ [રહેવાઈ] પણ નહિ. કુલકન્યા-હીચા કુળની
 કન્યકા. બાલ-ન્દાની ઉમ્મરની. કુમારિ-રાજપુત્રી. દૂતીની ગતિ-દૂતીકાર્ય.
 લગ્નભરિ નમિત્તિ કાય-એ જાતે [કાય] લાજના ભારથી લયકાર્ષ
 જાય છે, એ લાજનો ઢગલો છે; એ જ ખાસ કરીને [વિશેષક] દુઃખ
 [વિડંબન] છે. ઇછાઈ જાવું અભિસાર-હું તમારા પ્રત્યેના પ્રેમે પ્રેરાર્થ આવી
 છું એવી ગતથી સ્વેચ્છાએ બહાણ પાસે જવું. આલંબન-મુખ્ય અર્થ હ્રમસો
 કરવો; (આ શબ્દની અને આલિંગન શબ્દની જોડણીમાં ભ્રમ ચવાથી આદર્શ
 હાથપ્રતમાં સર્વત્ર આલિંગનને બદલે આલિંધન લખેલ છે). તે મુખ્ય અર્થ ઉપરથી
 અહીં ગૌણ અર્થ [પ્રિયતમના શરીરનું] આક્રમણ. નખધાત-નખ ખેસારવા.
 મણુપાત-ધા [મણુ] પાડવા, દંડ દેવા. ક્રીડાં-ભોગવિલાસમાં. રૂપ બાબત
 જુઓ પૃષ્ઠ ૩, પંક્તિ ૧૫, વસુધા ઉપરની સમજૂતી; અને સરખાવો
 ભાગવત દશમ સ્કંધ, પદ ૬૮, કહી ૨, અંગે અતિ દુર્બળ દીસો છો ક્રીડાં
 તાવડ ખમતા *. વ્યવધાન-વત્સાદિકનો આંતરો. નિરંતર [સં.]-અત્યંત, ગાઢ.
 ચુંબનિ શબ્દ રહિત સીતકાર-ચુંબન દરમ્યાન મોટેથી શબ્દ થવા દીધા
 વગર સીસકારી કરવી. કેશપાશઘ્રણુ સુખ સાર-કેશપાશના ગ્રહણનો ઉત્તમ
 રહાવો. અપ્રગટ અક્ષર સુખ વાણિ-મિથ્યા નિવારણના અસ્પષ્ટ અધૂરા
 શબ્દ. પંક્તિ ૧૫થી ૧૯માં મૂળના ક્ષેપક ભાગનો ભાવ ભાલણે યથેચ્છ
 પલટી નાંખ્યો છે. સુગંધ તૈલ-પ્રુશબોદાર તેજ. અગર જોખેવિ ધૂપ-જુઓ-
 પૃષ્ઠ ૧૧૨, પંક્તિ ૨ ઉપરની સમજૂતી. અનુપ [સં. અનુપમ]-એનમૂન
 ગૂંચણીથી, મનોહર રીતે.

• રા. બા. હરગોવિંદદાસ ક્રીડાતાવડ એમ એકઠું છાપી રમતનો તાપ એવો
 મર્થ આપે છે, તે ચૂક છે. ક્રીડાં-રમત દરમ્યાન.

સૂયં; સરખાવો ખીલાની પાટ, બાણુચ્યા વગેરે. કંટકશયન કરિ-રોમાંચમાં કંટકનું અધ્યવસાન છે, તેથી રોમાંચયુક્ત શરીરના સંબંધમાં કંટકશયન પ્રતનું અધ્યવસાન કર્યું છે. અતિશયોક્તિ અલંકાર. જિમ પાવક માંહિ પીડી૦-ચારે કાર લાલ લાગી હોય તેમાં સપડાયલું માણસ જેમ તનખા ખંખેરી નાખવાને લાયક હલાવે છે, તેમ કાદંબરી પણ અરવચતાથી લાયક હલાવે છે. મૂળના ક્ષેપક ભાગનો ભાવ બહુ ટ્રેકાવી નાખ્યો છે, જેથી અર્થ બદલાઈ જાય છે. તુલનિ જાણી હૃદય મુકારિ૦-જુઓ ક્ષેપક ભાગ સ્વદહિદયયા વિષટમાનમયિ હૃદયં વાઙ્મતિ ૧.

પૃષ્ઠ ૧૬૮

૧-૨૦ સર-સરોવર. વાપી-કુંડ, વાવ. અંગણુપાટિકા-કુમારીપુરનો ચોક. નવનાં [અપ. નમણાં, સં. નવનાનિ] નેત્રો. અકારાંત નપુંસકનો બહુવચન-પ્રત્યય આં હાલ ચરોતરમાં વપરાય છે; હિં. ધરાં, રાયણાં. અતિ સોદ્ધ-બ્યાકુળતાને લીધે આમતેમ ફરતાં, બાવરાં [નેત્ર]. તુલનિ બળવાનિ ભય કરી-તમારા દાહના ભયે, તમને દાહ ચવાના ભયને લીધે, તમે દાહવાની બહીકે. ડુંગર-શણુગર, આબૂપણ વગેરે. જાણી વિકલ થયુ ઉન્માદ...પૂરિ તેહ-સંગીતશાળામાં નૃત્યને અંગે મૃદંગનો અવાજ સાંભળી, જાણે, ઉન્માદ થયો હોય તેમ વિકળ બની એ મૃદંગના અવાજને ભયંકર મેધગર્જના માની, હવે મોર ટિહ ટિહ કરી મૂકશે એવા ભય તે આણે છે; અને એ ભયે ધારાગૃહમાં મૂકેલા પાનાંના બનાવટી મોરનાં મ્હો તે પોતાને હાથે ખીડી દે છે. જુઓ ક્ષેપક ભાગ ન જાયતે...કિમુન્માદેન સંગીતકમુદજ્જ્વલનિયુ કેકાસકંથા ઘરાગૃહમરકતમગિમયૂરમુજાનિ સ્વમયતિ ૧. વિકલ-ભાન રહિત, બાવરી. લાસ્થ-નૃત્ય. કેકા-મોરનો ટિહકાર. વિશ્લેષ-વિભ્રમ. મૃણાલમૂત્ર-કમળના ઘંડામાંનો તાર. ધરી-હાયથી ઝાલી. ચિત્રિત-ચિત્રમાં દોરેલા, ચિતરેલા. જોડિ બાધિ-જોડમાં, એકબીજાની સાથે સાંકળી લે છે; જુઓ ક્ષેપક ભાગ દિવસાત્રણેષુ વિશ્લેષમીત્વા મૃણાલસૂત્રાકૃપ્યાલેહ્યચક્રવાકમિથુનાનિ સંવદ્યતિ ૧. વાત કરી તુ તુજારી કયા-એ સખીઓ વાત કરે છે, તો તમારી જ વાત કરે છે. જતી વલતાં તહાઈ નામ-તેઓ જાય છે આવે છે, તો તહાઈ જ નિમિત્ત [નામ] લેઈને જાય છે આવે છે. મેં ચંદ્રાપીડ કીડાપવંતે જિતયાં હતા તેની નોંધ લખી રાખી છે તે લેઈ આવું, એમ કહીને એક જાય છે. આ હું ચંદ્રાપીડની છબી ચિતરવાનાં સાધન લાવી, એમ કહેતી એક આવે છે. તહ મિલવાના મનવિશ્રામ બેદ ઉપાય સહી જેહ કહિ તેહ હદિ માંહિ અતિ ગદિ-એના

દેશીની સૂચિ.

અંક. રાગ. કડવું. દેશીનું અંધારણ.

- ૧ કેદાર ૧ ચોપાયાની પંક્તિના માપે માપ.
- ૨ આશાઉરી ૨,૮,૧૨, પહેલા ખીજ અને ચોથા ખંડનું માપ દાદા દાદા દાદગા અને
૨૧ ત્રીજા ખંડનું દાદગા. પહેલા ત્રણ ખંડ પ્રાસથી જોડાયલા^૧.
- ૩ દાળ જ ૨ ચોપાયાની પંક્તિના માપે માપ.
- ૪ દાળ જ ૮,૧૨, પહેલી જે અને બહુધા છેલ્લી જે માત્ર વગરના
૨૧ હરિગીતના ચરણને માપે માપ.
- ૫ રામગ્રી ૩,૪,૧૬,૧૭ ચોપાધના ચરણના માપે માપ^૨.
દાળ જ લુઓ દેશી ૪નો દાળ જ.
- ૬ રામગ્રી ૪,૧૮ પંક્તિના પહેલા ખંડમાં દાદા દાદા દાદગા અને ખીજ
ખંડમાં દાદા ગાલ.
- ૭ વિરાડી ૬,૧૬ ચોપાધના માપે માપ.
- ૮ મેવાકુ ૭,૧૧, દુહા પ્રમાણે; વધારામાં પ્રત્યેક પંક્તિમાં જે ખંડ
૨૩,૨૪ વચ્ચે લયપૂરક રે.
દાળ જ લુઓ દેશી ૪ નો દાળ જ
સામેરી ૯ લુઓ દેશ ૪ નો દાળ જ.
- ૯ રામગ્રી ૧૦ પંક્તિનો પહેલો ખંડ દાદા દાદા દાદગા અને ખીજો
દાદા દાદા ગાલ: પહેલા ખંડ પછી ટેકનો. પહેલા
ખંડ દા ગાલગા અને ખીજા ખંડ પછી એનો ખીજો
ખંડ દાદા ગાલગા. ટેકના ખંડ પ્રાસથી જોડાયલા.
- ગુડી ૧૩ ચોપાધના માપે માપ.
- મેવાકુ ૧૪,૨૦ ચોપાયાની પંક્તિના માપે માપ.
- દેશખ ૧૪,૨૫ ચોપાધના માપે માપ.
- કેદાર ૨૨ દેશી ૨ ના માપે માપ. પહેલા જે ખંડ
વાની, એટલો તકાવત^૩.

૧ પહેલા ત્રણ ખંડમાં લયપૂરક રે કે જો ગાલ માપમાં
ચોથામાં માપ ઉપરાંતનો. કડવાના મ્હોડિયા તરીકે જ આ
૨. આ દ્વિપદી દેશી કડવાના મ્હોડિયા તરીકે જ વપરાય છે.
મ્હોડિયા તરીકે જ વપરાય છે.

વ્યુત્પત્તિ.

[સૂચના:—દરેક નોંધ સામે મૂકેલા આંકડાઓથી અનુક્રમે પૃષ્ઠ, પંક્તિ અને પૃષ્ઠ સમજવાનાં છે.]

અકર્તારિ[passive]પ્રત્યય ઈને ઈજ, ૨૦,૧૬;૨૦૧.

અઞિ, ૭૩,૨૦;૨૫૭.

અણુઆપી, ૧૧૮,૧૨;૨૯૯.

અધિકરણાર્થ પ્રત્યયનો સોપ, ૫૧,૨૨;૨૩૫.

અનેકિ, ૬૪,૮.

અંતઃપુરી, ૭૪,૧૧;૨૬૦.

અંતિહરિ, ૯,૧૫;૧૮૭.

અધકાર, વિશેષણ, ૧૯,૧૮;૨૦૧.

અન સરસિ, નિમિત્તાર્થ સભામી, ૩૪,૧૩;૨૨૦.

અપઞ્ચપ્રયોગ, ૮૦,૬;૨૬૫.

અપાદનાર્થ પ્રત્યય, ૧૦૭,૧;૨૯૨.

આપાદનાર્થ પ્રત્યય હ્રસ્વ, ૧૦૩,૧૧;૨૮૮.

અપ્સરા [મુદરી], ૫૨,૯;૨૩૯.

અંબોકુ, ૧૦,૧૫;૧૮૮.

અરઘુપરઘુ, દ્વિભાવ, ક્ષેપક પકાર, ૮૦,૧૩;૨૬૬.

અલૂણી, ૪૧,૨;૨૨૬.

અવરિ, ૩,૭;૧૭૬.

અવલોક, સંબંધક કૃદંત, ૩૦,૨;૨૧૬.

અદોઙ્ગિ, ૧૫૧,૨૪;૩૨૮.નિદ્ગઙ્ગિ, ૧૨૮,૧૩;૩૦૮.

આં,અવ્યયપ્રત્યય નામમાં,૩,૧૬;૧૭૮.

૧૫.૧;૧૯૫.૨૧,૧૧;૨૦૪.

૪૯,૧૩;૨૩૩

આં,અવ્યયપ્રત્યય વિશેષણ અને કૃદંતમાં, ૭૦,૭;૨૫૫. ૬૯,૨૩;૨૫૫.

આં, અવ્યયપ્રત્યય ખંડોક્તિમાં, ૨૩,૧૨;૨૦૬. ૨૭,૬;૨૧૨.

૫૫,૧૫;૨૪૦. ૧૬૫,૨૫;૩૪૮.

આકુલવ્યાકુલી, દ્વિભાવ,૧૫૨,૬;૩૨૮.

આદોલન થાય, ક્રિયાસંસૃષ્ટિ અકર્મક, ૮૩,૩;૨૬૯.

આપ [પોતે], ૫૮,૧૭;૨૪૩.

આપણું [પોતાનું], ૮,૬;૧૮૫.

આકુણ્ણિષ્ઠ, ૮૭,૨૧;૨૭૫.

આવીષ [આવો] ૫૫,૧૪;૨૪૦.

આવી નિ, સંબંધક કૃદંત,૨૯,૨૨;૨૧૫.

ઈને ઈજ અકર્તારિ પ્રત્યય,૨૦,૧૬;૨૦૩.

ઉપસર્ગયોષ, ૬૮,૧૩;૨૫૧.૮૧,૨૨;

૨૬૮.૮૭,૨;૨૭૪.૧૩૪,૭;૩૧૪.

ઉલ્કાપાત, ૧૯,૪;૨૦૦.

ઉદ્દાસ, ૪૭,૧૮;૨૩૧.

ઉખેલી, ૧૫૬,૧,૩૩૩.

ઉખેલિ, ૧૧૨,૨;૨૯૪.

લગવિયાં, ૩૧,૬;૨૧૬.

લિતરુ, ૧૩૭,૧;૩૧૬.

લિલટમાન, વર્તમાન કાળ અદલ વર્તમાન

કૃદંત, ૬૭,૭;૨૫૦.૧૨,૨૨;૧૯૦.

એણિ,	૨૯,૫;૨૧૪.	છળતા,	૩૨.૨૧;૨૧૮.
એવડા,	૧૩૯,૯;૩૧૮.	છૂટ,	૨૪,૨૧;૨૦૭.
એલવિ,	૧૩૬,૩;૩૧૫.	છેલ,	૧૧૪,૧૩;૨૯૬.
ઓટ,	૩૪,૧;૨૧૯.	જથા,	૧૫૩,૧૦,૩૨૯.
કરણ્ય પ્રત્યયનો લોપ,	૩,૬;૧૭૬.	જહો,	૨૫,૮;૨૦૮.
કલિ,	૨૦,૫;૨૦૨.	જાંહાં,	૨૫,૮;૨૦૮.
કાંધ પ્રત્યય,	૧૧૨,૧૨;૨૯૫.	જાંહાંનુ.	૧૬૦,૨૩;૩૩૭.
કાંસ્ય, એકદેશ,	૫૩,૨૨;૨૩૭. સુતી	જાણીધ[જાણે], અવ્યય,	૭,૫;૧૮૪.
	૫૯,૩;૨૪૪.	નિરધાર,	૮,૨૨;૧૮૫.
કારણ્ય૩૫,	૯૪,૧૪;૨૮૦.	જિ [જ],	૨૮,૧૪;૨૧૩.
કિલકિલિ,	૬૫,૧૮;૨૪૮.	જિહ્વકણિ,	૧૨૮,૧૩;૩૦૮. અર્હોકણિ,
કિહારિ,	૩૮,૨;૨૨૪.		૧૫૧,૨૪;૩૨૮.
કિલિજી,	૬૮,૧૯;૨૫૩.	જી,	૪૧,૧૫;૨૨૬.
કિહો,	૧૭,૧૪;૧૯૮.	જેણિ, પુનરુક્ત કરણ્ય પ્રત્યય,	૧,૬;૧૭૩.
કીજિ,	૯૦,૫;૨૭૭.		
કીજીધ,	૪૨,૨૧;૨૨૭.	જેણિથી,	૧૦૪,૭;૨૮૯.
કુમારિકાજન પીડવુ નહો,	સંસ્કૃત	ઝલદલધ, દિલીવ,	૫૦,૨૧;૨૩૪.
વામ્પરચના,	૧૬૧,૧૭;૩૩૮.	ટલં,	૧૬૨,૧૬;૩૩૯.
કેશવાળી,	૫૬,૧૬;૨૪૧.	ઢાંકિજી,	૪૯,૬;૨૩૨.
કોએક,	૮૬,૧૬;૨૭૩. કોડિક,	ણુ, સંબંધાધિકારનો પ્રત્યય,	૫૪,૨૦;
	૮૯,૧૯;૨૭૬.		૨૩૯.૬૧,૧૭;૨૪૬.૮૪,૧૨;૨૭૧.
કોડિક,	૮૯,૧૯;૨૭૬. કોએક,	તન્મના,	૧૬૭,૬;૩૪૫.
	૮૬,૧૬;૨૭૩.	તવ્ય પ્રત્યયનો પરિવાર,	૩૧,૧૩;૨૧૭.
ક્રિયાસંસૃષ્ટિ અકર્મક,	૮૩,૩;૨૬૯.	તલો,	૩૦,૧૬;૨૧૭.
ક્રિયાસંસૃષ્ટિ સકર્મક,	૮૫,૫;૨૭૨.	તાં, ક્ષેપક નાસિક્ય,	૧૮,૧૩;૧૯૯.
ગતગ્રીડા,ધુલિંગ,૩૭,૫;૨૨૩.દુર્ધરા,૧૨૧,		તાદૃથ્ય પ્રત્યય નિ,	૧,૧૩;૧૭૪.૪૯,
૧૪;૩૦૨. વચ્છલા,૧૨૧,૧૫;૩૦૨.			૨૨;૨૩૩.૯૪,૫;૨૮૦.
ગિલિલી,	૫૮,૨૦;૨૪૩.	તારણી, વિલંબન વિધાન,	૪૪,૯;૨૨૯.
ચલિત,	૫૯,૨૩;૨૪૪.	તિહાર [ત્રણ],	૧૬૦,૨૧;૩૩૭.
ચાણુ [તૂં ચાલ],	૧૩૦,૪;૩૧૦.	પ્ર અપાદનાર્થ પ્રત્યય,	૧૦૭,૧;૨૯૧.
ચુક,	૩૫,૪;૨૨૧.	પુખાર,	૮૦,૧૧;૨૬૫.

તોહિ સાચિ, સંસ્કૃતરચના, ૧૧૮, ૧૬; ૨૯૯.	નાણિ, નકાર અને ક્રિયાપદનો યોગ,
ચકા, સત્તાર્થ, વિકારી, ૨, ૨૩; ૧૭૫.	૪, ૭; ૧૭૯.
૮૩, ૧૫; ૨૭૦.	નાસી ટલું, ૧૬૨, ૧૬; ૩૩૯.
ચકાં, સત્તાર્થ, અવિકારી, ૨૪, ૨; ૨૦૭.	નિ તાદૃથ્ય પ્રત્યય, ૧, ૧૩; ૧૭૪. ૪૯,
૭૦, ૧૨; ૨૫૫.	૨૨; ૨૩૩. ૯૪, ૫; ૨૮૦.
ચકુ, ક્ષેપક કનો વ્યાપ્તિપ્રદેશ,	નિમિત્તાર્થ સમ્ભવી, ૩૪, ૧૩; ૨૨૦.
૨૯, ૧૪, ૨૧૪.	નિરધાર, અવ્યય, ૮, ૨૨; ૧૮૫, જાણીય,
ચકુ, અપાદનાર્થ, વિકારી, ૨૯, ૧૪; ૨૧૪.	૭, ૫; ૧૮૪.
ચકુ, સત્તાર્થ, વિકારી, ૧૫૨, ૧૮; ૩૨૯.	પડખિય, ૧૧૪, ૬; ૨૯૬.
ચાકુ, ૮૦, ૮; ૨૬૫.	પડવકુ, ૧૧૩, ૧૪; ૨૯૫.
ચી, સત્તાર્થ, વિકારી, ૬૮, ૮; ૨૫૧.	પડિય, ૨૧, ૬; ૨૦૪.
ચી, સત્તાર્થ, અવિકારી, ૩૪, ૨૧; ૨૨૦.	પરિય, ૧૩૫, ૬; ૩૧૫.
૧૦૧, ૨૦; ૨૮૭. ૬૬, ૧૭; ૨૪૯.	પરવરિગ્નપ છે], દિર્ઘાવ, ૪૭, ૧૬; ૨૩૧.
૭૫, ૧૬; ૨૬૧.	પરિ, ૬, ૩; ૧૮૬. અંતેઉરિ, ૬, ૧૫; ૧૮૭.
ચૂં, સત્તાર્થ, અવિકારી, ૧૯, ૮; ૨૦૦.	પરિજન સંધાતિ કાંઈ કૃત્ય ? સંસ્કૃત
દેહી, સ્ત્રીપ્રત્યયનો નકામો બિચારો, ૬, ૨૩;	વાક્યરચના, ૧૧૨, ૧૨; ૨૯૫.
૧૮૪. કેશવાળી, ૫૬, ૧૬; ૨૪૦.	પાઈ, ૬૯, ૪; ૨૫૪.
અંત:પુરી, ૭૪, ૧૧; ૨૬૦.	પાકુય, ૧૦૦, ૨૧; ૨૮૬.
હાગ, ૬૧, ૫; ૨૪૫.	પામેલા, તથ્ય પ્રત્યયનો પરિવાર,
ધંધોલિય, દિર્ઘાવ, ૩૫, ૩; ૨૨૧.	૩૧, ૧૩; ૨૧૭.
ધર [ધર્ય], ૩૦, ૫; ૨૧૬.	પારથી, ૫૪, ૩; ૨૩૮.
ધાંખ, ૨૪, ૨૨; ૨૦૭.	પિરિ, ૧૨, ૬. અંતેઉરિ, ૬, ૧૫; ૧૮૭.
ધીશ, ૭૬, ૨૩; ૨૬૨.	પુનરુક્ત કરણાર્થ પ્રત્યય, ૧, ૬; ૧૭૩.
નકાર અને ક્રિયાપદનો યોગ,	પુનરુક્ત સ્ત્રીપ્રત્યય, ૨૪, ૨૧; ૨૦૭.
૪, ૭; ૧૭૯.	૧૬૭, ૨૧; ૩૪૫.
નમ્ય, સંબંધક કૃદંત, ૨૫, ૧૫; ૨૦૮.	પુહુત્ત, ૧૫૫, ૨૧; ૩૩૩.
નરાળાં, ૧૨૮, ૩; ૩૦૭.	પૂતલી, ૫૦, ૭; ૨૩૪.
નલવટ, ૫૧, ૧૪; ૨૩૫. હનવટ,	પ્રથમિ, ક્રિયાવિશેષણ, ૧, ૫; ૧૭૩.
૨૮, ૧; ૨૧૨.	પ્રયાણ, અપ્રયંશપ્રયોગ, ૮૦, ૬; ૨૬૫.
નહિ, સંભાવનાર્થ, ૧૬, ૧૦; ૧૯૬.	પ્રત્યાર્થ અનિશ્ચયાર્થ તરીકે, ૨૦, ૮-૧૦;
નહિતરિ, ૨૩, ૧૯; ૨૦૬.	૨૦૨.

પ્રાણ...શ્વાસ, વ્યુત્ક્રમયોગ, ૧૬૭,૧૬;	રણિ [આનંદ પામ્યો], ૧૨૩,૧૫;૩૦૩
૩૪૫. સુખ...રાજ, ૫૫,૧૭;૨૪૦.	રાજિ, સંપ્રસારણ, ૩,૨૪;૧૭૬.
પ્રાણિ, ૧૬,૧૨;૧૬૬.	અન્થોઅનિ, ૯,૭;૧૮૬. નીતિ,
પ્રાશસ્ત્યાર્થ શબ્દ, ૧૦,૧૪;૧૮૮.	૪૧,૨૦;૨૨૬. જોગિ, ૬૮,૨૧;૨૫૩.
૭૬,૩;૨૬૧.	તૃણમહ, ૭૭,૧૩;૨૬૩.
પ્રેરક પ્રત્યય, ૬૮,૧૩;૨૫૨.	રાણીષ, ૬૬,૨૩;૨૫૦.
૩૬, ૧૩,૧;૧૬૦.	રચકુ, ૫૪,૨૦;૨૩૬.
બાવનચંદન, ૧૦,૧૪;૧૮૮.	લાગે, [લાગવળે] ૬૮,૧૭;૨૫૩.
પુંખારવ, ૨૧,૧૮;૨૦૪.	લાગ, ૬૧,૫;૨૪૫.
બોરસલી, ૧૩,૧૦;૧૬૦.	લોપ, ૧૩૫,૧૨;૩૧૫.
ભાગ્ય, ૧૨૩,૧૬;૩૦૩.	લોભા, ૨૨,૧;૨૦૪.
ભીતકાર, ૧૬૨,૨;૩૩૮.	વધારી, ઉપસર્ગલોપ, ૬૮,૧૩;૨૫૧.
જૂતકાળમાં જૂની અર્કર્તરિ તથા	૮૧,૨૨;૨૬૮.૮૭,૨;૨૭૪.૧૩૪,૭;
નવી અર્ધકર્તરિ, અને કર્તરિ રચના.	૩૧૪.
૨૦,૧૨;૨૦૩.	વધારી, પ્રેરક પ્રત્યય. ૬૮,૧૩;૨૫૨.
મટિ [માટે], ૮૫,૨૦;૨૭૩.	વનકલ, ૧૬,૨૩;૧૬૭.
મદનભેર, ૭૬,૩;૨૬૧.	વર્તમાન અને ભવિષ્યના પ્રત્યય,
મધ્યે જાય.સ્થિત્યર્થ જા, ૧૦૩,૭;૨૮૮.	૨૬,૨૦;૨૧૫.
મહિમા કિહિવુ માંડણ, જૂની વાક્યરચના,	વર્તમાન કાળ બદલ વર્તમાન કૃદંત,
૩૨,૧૬;૨૧૮.	૧૨,૨૨;૧૬૦.૬૭,૭,૨૫૦.
માન, વર્તમાન કૃદંતનો પ્રત્યય,	વર્તમાન કૃદંતનો પ્રત્યય માન,
૬૭,૭;૨૫૦.૬૨,૧૦,૨૪૬.	૬૭,૭;૨૫૦.૬૨,૧૦;૨૪૬.
મુઝ, ૧૭,૧૩;૧૬૮.૬૫,૨૪;૨૮૧.	વવરાણી, ક્ષેપક વ ને ૨. ૬૫,૪;૨૪૭.
મું, ૧૩૬,૧૧;૩૧૬.	વસંત, વર્તમાન કાળ બદલ વર્તમાન
મૂઠિ, ૨૩,૬;૨૦૬.	કૃદંત, ૧૨,૨૨;૧૬૦. બિલટમાન,
મેહેલાં, ૧૧૫,૧૭;૨૬૭.	૬૭,૭;૨૫૦. બિઠંતી, ૧૫૩,૧૮;૩૩૦.
મેહેલીશિ, વર્તમાનઅને ભવિષ્યના પ્રત્યય.	વાટપંથ, પર્થાથ દંઠ, ૭૬,૨૫;૨૬૫.
૨૬,૨૦;૨૧૫.	અરણ્યઅટવી, ૨૦,૨૧.૨૨લવલેશ; ૨૦૩.
મોડિ, ૧૪૪,૧૩;૩૨૩.	૧૩૦,૨૫;૩૧૧. કુશલીખેમ,
૨,સંબંધાધિકારનો પ્રત્યય, ૫૫,૨૧;૨૪૦	૬૩,૧૫;૨૪૭.
રૂઝકિહિ, દિહાવ, ૭૬,૨૨;૨૬૪.	વિખરાણાં, ૫૭,૨૨;૨૪૨.

વિરાજિત, સંસ્કૃત પ્રયોગ. ૭૫,૬;૨૬૦.	સાહચર્યાર્થે કરણ પ્રત્યય, ૫૮,૨૨;૨૪૪.
વિહુણું, ૧૭,૪;૧૬૭.	સીમાથી પછી, સંસ્કૃત રચના,
પુલાવણ, ૧૪૮,૬;૩૨૫.	૮૦,૩;૨૬૫.
૪૯૬૬, ૧૧,૧૧;૧૮૬.	સુખ...રાજ, વ્યુત્ક્રમ યોગ, ૫૫,૧૭;૨૪૦.
વેગલાં, ક્રિયાવિશેષણ. ૬,૫;૧૮૩.	પ્રાણ...શ્વાસ, ૧૬૭,૨૬;૩૪૫.
વ્યુત્ક્રમયોગ, ૫૫,૧૭;૨૪૦. ૧૬૭,૧૬;૩૪૫.	સૂતી, એકદેશ. ૫૬,૩;૨૪૪. કાંચ,
શનિ શનિ ચં, ૧૦૧,૧૭;૨૮૫.	૫૩,૨૨;૨૭૭.
શિશ્યાણ, ૨૧,૧૬;૨૦૪.	સપ્ત, ૧૨૫,૧;૩૦૪.
સંસ્કૃતપ્રયોગ, ૭૫,૬;૨૬૦.	સૂક્ષ્મ, ક્ષેપક હ. ૧૮,૧૮;૧૬૬.
સતી સત્તમી, ૩,૧૭;૧૭૭.	સેવાથી ચૂકે નહીં, સંસ્કૃત રચના,
સંબંધક કૃદંત, ૨૫,૬૫;૨૦૬. ૨૬,૨૨;	૬૬,૨;૨૫૪.
૨૧૫.૩૦,૨;૨૧૬.	સોય, ૩૨,૫;૨૧૮.
સંબંધક કૃદંત નિષેધાર્થે ૩૫,	સોહામણું, ૫૦,૨;૨૩૩.
૧૧૮,૧૨;૨૬૬.	સ્તવિષ્ઠ, ક્રિયાપદ, ૬,૪;૧૮૩. મદિષ્ઠ,
સંબંધાધિકારનો પ્રત્યય છૂં. ૫૪,૨૦;	નામ, ૧૨,૨૧;૧૬૦. નિષ્ઠ, અવ્યય,
૨૩૬.૬૧,૧૭;૨૪૬. ૮૪,૧૨;૨૭૧.	૬૩,૧;૨૪૬.
સંબંધાધિકારનો પ્રત્યય ૨. ૫૫,૨૧,૨૪૦.	સ્ત્રી-અ-સ્વભાવ, ૧૧૬,૧૧;૩૦૦.
સંબંધાધિકારનો પ્રત્યય હ. ૨૫.૧૮;	સ્થિત્યર્થે જા, ૧૦૩,૭;૨૮૮.
૨૦૬.૭૭,૨૪;૨૬૩.	હ સંબંધાધિકારનો પ્રત્યય, ૨૫,૧૮;
૧૪૦,૧૫;૩૨૦.	૨૦૬.૭૭,૨૪;૨૬૩. ૧૪૦,૧૫;૩૨૦.
સંબંધાર્થ પ્રત્યયનો લોપ, ૬,૨૧;૧૮૭.	હનવટ, ૨૮,૧;૨૧૨. નલવટ, ૫૧,
સવિ, ૨,૨૩;૧૭૫. અવરિ ૩,૭;૧૭૬.	૧૪;૨૩૫.
અનેકિ, ૬૪,૮;૨૪૭.	હાવભાવ, દ્વિભાવ, ૧૩૬,૧૫;૩૧૬.
સહી, ૪૫,૨૪;૨૩૦.	હિષ્ઠ બંધન કર્યું ક્રિયાસંસૃષ્ટિ. સકર્મક,
સહીરુ, ૧૩૮,૩;૩૧૭.	૮૫,૫;૨૭૨.
સાહચર્યાર્થ પ્રત્યયનો લોપ, ૩૨,૪;૨૧૮.	હંતુ અપાદનાર્થ પ્રત્યય, ૧૦૩,૧૧;૨૮૮.

. કેટલાક અસાધારણ શબ્દ.

[સૂચના:-દરેક નોંધ સામે મૂકેલા આંકડાઓથી અનુક્રમે પૃષ્ઠ, પંક્તિ અને પૃષ્ઠ સમજવાનાં છે.]

અ, પાદરપૂરક,	૩,૧૩;૧૭૭.	ઉપકાર, સેવા,	૧૪૫,૨૩;૩૨૪.
અંસ, શણુગાર,	૪૦,૨૦,૨૨૬.	ઉવીલી,	૨૬,૧૦;૨૧૦.
અંક, ચિહ્ન, અભિગ્તાન,	૧૬૧,૧૦;૩૩૮.	જિહ્વા, કંથો, રોમાંચિત યથો,	૧૮,૧૨;૧૯૯.
અચિત્ત, ખાવડ,	૧૬૬,૮;૩૪૪.	જિગષ, ઝડપથી જાય છે,	૪૯,૧૮;૨૩૩.
અણુભિકર્તૃ, અણુગતૃ,	૧૦૪,૩;૨૮૯.	જિપાઇ, જિપગવેછે,	૬૯,૨૧;૨૫૫.
અંત, ભાગ,	૩૯,૨૧;૨૨૫.	જિપાય, જિપજવીને,	૧૦૭,૧૨;૨૬૨.
પર્યંતસૂધી,	૩૫,૭;૨૨૧.	જિપાયુ, પ્રગટયો છે,	૫૬,૨૦;૨૪૪.
અંતર્ગૃહ, માંદલા ખંડ, અંત:પુર,	૧૨,૧;૧૮૯.	જિર, સાચળ,	૫,૧૮;૧૮૨.
અંતરિ, રાણી,	૬,૧૫;૧૮૭.	જિલ્લ, ચંદ્રવો,	૪૭,૨૩;૨૩૨.
અંધકાર, અંધાપો,	૭૨,૨૨,૨૫૮.	જિલ્લુ, કહેણી,	૧૬૧,૬;૩૩૮.
અંધાર, તમ્ભર,	૨૪,૪;૨૦૭.	કાચિ, પંડે, જાતે,	૧૭,૧૮,૧૯૮.
અપાંગરંગ, કટાક્ષલીલા,	૧૨૭,૨૨;૩૦૭.	કાફ, કથ,	૩૦,૧૩;૨૧૬.
અરિષ્ટ, લીમડો,	૫૦,૧૭;૨૩૪.	કલ, સમૂહ, જથ્થો;	૪૪,૨૧,૨૨૯.
અવગાહિ, આરંભે છે,	૪૫,૫;૨૩૦.	કલકર્મ, કલક્રમ,	૭૩,૨૦;૨૫૯.
અલંકાર, અલંકાર,	૩,૨૨;૧૭૮.	કલકાલિ, પ્રતિષ્ઠા,	૧૧૦,૧૩;૨૬૩.
આંટિ, વચમાં [મરાઠી ભાંત],	૧૨૮,૧૦;૩૦૮.	કલ્પ, ઉપલેટ,	૩,૧૬;૧૭૮.
આકલું, ગીચ,	૭૫,૨૩;૨૬૧.	કોડિ, કરોડ,	૨,૨૧;૧૭૫.
આતા, પુત્ર !	૬૯,૧૬;૨૫૪.	કોપીન, ચીર,	૧૨૦,૬;૩૦૦.
આપ, પોતે,	૩૪,૨૧;૨૨૦.	કુબિ, આકળવીકળ થાય છે,	૧૩૪,૫;૩૧૪.
શરીર,	૨૨,૧૮;૨૦૫.	ખર્જ,	૨૬,૧૧;૨૧૦.
આલંબન, આક્રમણ,	૧૬૬,૧૬;૩૪૪.	ખલખલ, ખણખણ,	૬૬,૧૦;૨૪૯.
આલોડિ, હલાવે છે,	૩૩,૧૬;૨૧૬.	ખીર, દૂધ,	૪૪,૧૯;૨૨૯.
આવિ, જાણે છે,	૩૫,૨૨;૨૨૨.	ખેડૂ, ખડ્ડ, સ્વર,	૩૩,૧૪;૨૧૯.
ઇછાઇ, મથેચ,	૧૨,૪;૧૮૯.	ખેવ, જલદી,	૬૬,૧;૨૮૨.

ગણધર ગંધર્વ,	૩૩,૭,૨૧૬.	ધાર્ધા, પકડ્યા,	૨૨,૧,૨૦૫.
ગુણિઅન, બાટચાગણ,	૩૫,૧૦,૨૨૨	ધ્યાય, નિહાળે છે, જુએ છે,	
ગઠી, ન્હાની ધન,	૩૩,૬,૨૧૬		૧૬૪,૫,૩૪૧.
ગેસિ, આનંદ,	૪૩,૧૮,૨૨૮.	નગરનામિકા, ગણિકા,	૯,૮,૧૮૬.
ધન, ધણ,	૨૨,૬,૨૦૬	નાકું, સનાયો,	૨૨,૨૩,૨૦૫
ધાતવી, ધાયવી,	૧૨૮,૮,૩૦૭.	નિરુચ્છવ, આપ્ત,	૧૫૦,૧૬,૩૨૭.
ચગચગતા, ચીંચી કરતા,	૨૧,૨૪,૨૦૪.	નિર્નાય, નાથને ખોઈ ખેડેલી,	
ચરણ, પગિચરણ, સેવા,	૧૧૬ ૨૧,૩૦૦.		૧૨૦,૧૫,૩૦૦.
આત્ર,	૨૬,૧૦,૨૧૦.	નીગમિ, ગાળે છે,	૪,૬,૧૭૬.
ચિત્રામ, ચિત્રામણ,	૩,૧૩,૧૭૭.	નીપાણી, નીપજનાયલો હતો,	૮૪,૨,૨૭૦.
ચીર, વર્ષકય,	૧૪,૬,૧૬૨.	નીસાણ, નોખત,	૭૬,૧,૨૬૧.
ચૂક, પોતાને જૂલી જવાપણ,		પખોડી, ખખેરીને,	૨૫,૭,૨૦૮.
	૧૦૬,૧૮,૨૬૧.	પગમિ, પ્રગટે છે,	૭૦,૨૦,૨૫૬.
ચૂલટિ, ચક્રામા,	૪૫,૨,૨૩૦.	પડધાત, આધાત,	૩૧,૧૪,૨૧૭
જંજા, બગાડ,	૧૩૩,૬,૩૧૩.	પડક, પડો, નોખત,	૬,૫,૧૮૬.
જરાજૂરણ, ખાખખી ગયેલો,		પણણ, વેચવાની ચીજ,	૩,૧૬,૧૭૮.
	૧૬,૮,૧૬૬.	પત્રછેલ,	૫૪,૧,૨૩૭
જુ, જે,	૬૬,૨૬,૨૫૫.	પરકર, ફૂંતના ચોક,	૧૦,૨૧,૧૮૮.
જેણિ, કેમકે,	૫૨,૧૩,૨૩૬	પરપચ, વાણીનો વિસ્તાર,	
ઝંપ, ઝંપાવાતનો એકદેશ, ભેરવજવ			૧૨૨,૧૦,૩૦૨.
	૧૭,૧૭,૧૬૮.	પરવરુ, વીંટાયલો,	૪,૨,૧૭૬
ટકાર, ચોખડિયાનો ઘોડ, ૩૮,૨૪,૨૨૪.		પરસેરી,	૧૦,૨,૧૮૭.
ટવકિ, ચલિત ધાય છે, ૩૩,૨૦,૨૧૬.		પાડક, શીક, ઘોળ,	૪૩,૬,૨૨૮
તૂર, વાદિત,	૬૫,૨૧,૨૪૮	પાક અન્ન, પકવાન,	૧૦,૧૮,૧૮૮.
ત્યાગ, સ્વાદા આદિ બિવિદાન આપ		પાખતિ, આસપાસ,	૧૦,૨૩,૧૮૮.
વાના બોલ,	૨૬,૮,૨૧૦.	પાચિ, રધાઈ જાય છે,	૩૯,૧,૨૨૫
ત્રાવી, ત્રાસ પામેલી,	૬,૨૦,૧૮૩	પાછ કાઢાવ્યાની રાકા, તિરસ્કારની	
તુલ, ત્રણ,	૩૪,૧૭,૨૨૦.	બીક	૧૬૫,૨૨,૩૪૩.
દૂપણ, વાધો, દેવ,	૫,૭,૧૮૧.	પાશુપત વ્રત,	૮૫,૦,૨૭૭
દબબધ, દુર્ધટ પ્રમધ,	૩,૧૮,૧૭૭	પિહિરણ, પોશાક,	૬,૧૧,૧૮૩
ધર્મ, ધર્મ હોવાપણ,	૧૬૪,૨૪,૩૪૨.	પૂજની, પૂજમ	૬૬,૧,૨૮૨

પૂર્વરંગ, ઉપોદ્ગાત, પ્રતાવના,	૪૨,૨૧;૨૨૭.	મર્મ, ગુણ વિધિ, ઉપાય,	૪૨,૨૧;૨૨૭.
	૩૨,૬;૨૧૮.	મહોચ્ચ, નાટ્ય,	૧૦૦,૧૦;૨૮૬.
પોત,	૨૬,૧૧;૨૧૦.	માણુ, જરા,	૮૧,૧૮;૨૬૭.
પોલિ, દરવાજો,	૧૨૭,૪;૩૦૬.	મિત્ર, દ્વિઅર્થી,	૧૫૪,૨૨;૩૩૨.
પ્રકાશ, ખુલી રીતે,	૬૨,૨;૨૪૬.	મુક્તાશિલા, ઘોળો આરસ,	૮૩,૭;૨૬૬.
ખાસ કરીને,	૮૨,૧;૨૬૬.	મોરપિચ્છ, મોરપૂછણી,	લોમહદય.
પ્રણીતા,	૨૬,૧૧;૨૧૦.		૨૦,૭,૨૦૨.
પ્રતિભાસ, આભાસ,	૮૩,૧૬;૨૭૦.	મ્યલિહિ, ધેરાયત્રો,	૫,૧૧;૧૮૧.
પ્રપંચ, તજવીજ,	૧૨૨,૧૦;૩૦૨.	રક્ષાશ્લ, પાંજર, કેદખાનું,	૩,૧૭;૧૭૮.
પ્રવાહ, વળવણી,	૮૪,૧૫;૨૭૧.	રા, રાગ,	૪,૨૨;૧૮૧.
પ્રસાદ, મંદિર,	૩,૧૬;૧૭૮.	રાતડિ, રતારા,	૩૧,૧૮;૨૧૭.
પ્રીતિ, પ્રસન્નતા,	૧૬૬,૫;૩૪૭.	રીખતુ, ભાંખડિયે આલતો,	૪૩,૧૮;૨૨૬.
પ્રૂઠ, મોટું,	૭,૪;૧૮૪.		
પ્રેમભાગ, સ્નેહકૃત્ય,	૧૨૧,૪;૩૦૧.	લાસ્ય, જલ્ય,	૧૫૮,૮;૩૩૫.
ખકી, કહી,	૧૦૩,૧૫;૨૮૬.	લોક, સ્થાન,	૩૪,૬;૨૨૦.
ખકી, વાણી.	૧૬૦,૧૪;૩૩૭.	વલગુ,	૧૬,૧૧;૧૬૬.
ખગાઈ, ખગાસું,	૪૬,૬;૨૩૧.	વારિકા, આડ,	૨૬,૧૨;૨૧૦.
ખાત્રિ નહિ, મન માનતું નથી,	૧૫૨,૭;૩૨૮.	વિખ્યાત, સ્પષ્ટ,	૧૩૨,૨૨;૩૧૩.
ખાસોઘાન, Nursery,	૧૫૬,૨૨;૩૩૬.	વિત, ખુલ્લો,	૧૪૨,૨;૩૨૧.
ખુદ્ધિપ્રચાર, સમજવાની વાત.	૧૬૬,૧;૩૪૩.	વિનાશુ, આવડ,	૫૪,૩;૨૩૮.
		વિરાગિત, વિરાભ્યો,	૭૫,૬;૨૬૦.
		વિલાગી, વળગી,	૬,૨૪;૧૮૪.
ખેટ, ન્હાનું,	૨૮,૧૦;૨૧૩.	વીભવપણું, આવરાપણું,	૧૨૧,૪;૩૦૧.
ભણી, લીધે,	૧૬,૧૧;૧૬૬.	ચાપિણી, ચાપિત ખનાવતી,	
ભાંખિ, જુએ છે,	૧૪૪,૧૮;૩૨૩.		૧૨૦,૧૩;૩૦૦.
ભાવાંગધ, પોતાની ભાષામાં બિતારો,	૧,૧૩;૧૭૪.	સંચ, ૧૭,૬;૧૯૮, ૭૨,૨૪;૨૫૮.૬૬,	
			૬;૨૮૨.૧૩૪, ૧૭;૩૧૪.
ભૂજ્યત્ર,	૪૫,૧૦;૨૩૦.	સદિ, હમેશ,	૧૫૬,૭;૩૩૪.
ભોગ, ભોગ્ય સુખદુઃખ,	૨૩,૪;૨૦૬.	સમક્ષ, સામું જોઈલું,	૧૨,૨;૧૮૬.
મન કરવા ભેદ, પાર બાણુવા,		જિઘાડીરીતે,	૨૩,૨૧;૨૦૬.
	૧૨૬,૧૮;૩૨૦.	સંપાડી, મેળવી,	૫૫,૪;૨૩૬.

સવિ, સવે,	૨,૨૩;૧૭૫.	સ્વપન, સમણં,	૩,૧૫;૧૭૮.
સાધ, દોહદ,	૪૯,૧૦;૨૩૩.	સ્વયંવર, ગાધર્વ વિવાહ,	૧૬૪,૨૪;૩૪૨.
સારી, ચોપટ,	૩,૧૭;૧૭૮.	હ, નક્ષી,	૫૧,૨૨;૨૩૫.
સાવિજ, પક્ષી,	૮,૨૦;૧૮૫.	હરિ, લીલુ,	૮૧,૨૧;૨૬૮.
સીમાદા, ખંડિયા રાજ,	૯,૧૩;૧૮૬.	દાહાકાર, ચીચિયારી,	૧૮,૮;૧૯૯.
સુવાસ, મોતાનું રહેઠાણ,	૨,૨;૧૭૪.	હીસાર, હણુહણાટ,	૭૬,૫;૨૬૨.
સુશંતુ, બહુ સુખ આપનાર,		હીસારવ, બાંધાટવું,	૨૬,૨;૨૦૯.
	૮૪,૮;૨૭૧.	હીસિ, હવં પામે છે,	૩૭,૭;૨૨૪.
સ્નાત, સ્નાન,	૧૧૯,૧૬;૩૦૦.	હેજ, પ્રીતિ,	૨૮,૧૬;૨૧૩.

મુખ્ય કલ્પિત પાઠ.

[સૂચના:-દરેક નોંધ સામે મૂકેલા આંકડાઓથી અનુક્રમે પૃષ્ઠ અને પંક્તિ સમજવાનાં છે.]

આપ નામ પરતાપિ	૩,૮.	રાજ ગયુ રણવાસ	૪૬,૧;૨૩૧.
અમૃતકુંડલી	૧૦,૮.	બહુપુત્રિકા પ્રતાપ	૫૦,૭;૨૩૪.
મૃગચમર શૃંગી	૧૪,૧૦;૧૯૨.	અનન્ન પ્લુટ	૫૦,૧૭;૨૪૪.
દલસુ	૧૪,૧૯,૧૯૪.	મેયશુંગ, નિર્મેષક	૫૦,૧૮;૨૪૪.
તે સરોવર તીર	૧૬,૧.	છત્ર પ્વજ રથ	૫૧,૧૬;૨૩૫.
સાધુ	૧૮,૨૧;૧૯૯.	પુસ્તકલ્પાપારે લેહ્યકર્મજિ	૫૪,૧;૨૩૮.
દંડ મુજમેખસા	૨૬,૪;૨૧૦.	સ્વપન, આરોહણ	૫૪,૭;૨૩૮.
ગિવીલી.	૨૬,૧૦;૨૧૦.	શીખા	૫૫,૧૩;૨૪૦.
પ્રણીતા-પોત	૨૬,૧૧;૨૧૦.	ખાલિકા	૬૨,૧૧;૨૪૬.
પનસ,કોકડી-કરિ કોકડી,	૨૬,૧૭;૨૧૦.	અતઃપર	૬૫,૮;૨૪૮.
કુહુની	૨૬,૨૪;૨૦૮.	અન્તઃ પ્રવિશ્ય	૬૫,૮;૨૪૮.
દીક્ષા વિધિ કરિ વધ કર્મ	૨૭,૩;૨૧૧.	ગજ દુરગ સાથિ	૬૬,૫;૨૪૯.
બદરિકાશ્રમ ગંધમાદન	૩૫,૭;૨૨૧.	કુસુમરેણુધ ધૂસર	૬૬,૧૨;૨૪૯.
સરસ ચં સીતકાર	૩૬,૧૩;૨૨૩.	સપ્તચ્છદતારવ દ્વ રજોવિકાર:	૭૩,૨;૨૫૯.
હિયં લાગિ	૩૬,૧૭;૨૨૩.	અંતરિક્ષ સધણું	૭૫,૨૪;૨૬૧.
ખાત્રી ખેલિ	૩૭,૨૧.	છદુ સરખાં...ચાપી દેહ	૭૭,૮;૨૬૨.
પુષ્પરિદ્ધિ વસંત	૩૯,૨૦.	કપિલ રેણુ	૮૦,૨૩;૨૬૬.
સજન સવિ	૪૩,૧૨;૨૨૮.	હરિ ધરિણી અંધુજ સમૃદ્ધાલ	
ખીર મધુના હોમ			૮૨,૧;૨૬૮.
ગૂગલધૂપ	૪૪,૧૯;૨૨૯.	કિહાંથી	૮૨,૧૦;૨૬૮.
ઉત્સર્ગે દેવ્યા:	૪૫,૧૭;૨૩૦.	પિંડ યજ્ઞ જડી	૮૩,૨૨;૨૭૦.

પક્ષતાં	૮૬,૧૬;૨૭૪.	દોલિધ ખીઠી તૂળું	૧૩૩,૧૫;૩૧૩.
જાણી વૈવન રાગ	૯૩,૧૬;૨૭૬.	આલવા નિ કરતી	૧૩૩,૨૩;૩૧૪.
દેદિ ન લહી લાગ	૯૩,૧૭;૨૭૯.	વિચાર કાંઈજરીનિ કહું	૧૩૬,૧૯-૨૦;૩૧૬.
સ્વેદિ નવી મંજરી શ્રુતિ સંગ			
કંપિ રક્ષિકમાલા પ્રતલંગિ.	૯૬,૫;૨૮૨.	દીશ્વર તાં તમનિ શું?	૧૪૨,૪;૩૨૧.
ચક્રુવૈવનધરમેવમન્તગંતોડમિલાપ:		તારકાધ લિખી દુધ	૧૪૩,૨૪;૩૨૨.
કમ્પતે,	૯૬,૧૭;૨૮૨.	લલિત લાંબિ	૧૪૫,૧૮;૩૨૩.
એહ સમિ ધ યં જહા,	૯૮,૨૦;૨૮૫.	પરોપકરણ દરીરકં...	૧૪૫,૨૩;૩૨૪.
કિહાં એ વનિ ફલમૂલ આહાર,	૧૦૪,૧;૨૮૯.	પાયનીર્કર્તુમાગઠાવાસ્તે	૧૪૫,૨૩;૩૨૪.
વનિ ફલ,	૧૦૪,૧;૨૮૯.	કથાઉ તમ યાય,	૧૪૮,૧૦;૩૨૫.
હાસ્યારપદતા પમાડિ ધિશ	૧૦૪,૪;૨૮૯.	હદિ માંદિ જે વસી, તિ મુખિ આવિ,	૧૪૮,૨૨;૩૨૬.
શરણ કાંઈ નથી	૧૦૪,૮;૨૮૯.	સંનિકટ...સ્કન્ધાવારમપર્યત,	૧૪૯,૫;૩૨૬.
તરુગહનાનિ ચન્દનબીધિકા લતામળપાન	૧૦૫,૯;૨૯૦.		
ધર્મશુદ્ધિ લિપાય	૧૦૭,૧૬;૨૯૨.	ગ્રેહભ્યાં તે લલિ છિ	૧૫૦,૬;૩૨૭.
હા હા અંબ; પિતા,	૧૧૫,૧૬;૨૯૭.	મત મપૂર રહિ છિ જિહાં	૧૫૩;૩૨૭૯.
અનુકૂળ સેવકનિ	૧૧૬,૧;૨૯૮.	વિરમય માનિ, સાશ્વર્થ હોય	૧૫૩,૨૧;૩૩૦.
ચરણ વાંછતી...મરણ	૧૧૬,૨૧;૩૦૦.	કરિ અંજલી કાંઈજરી	૧૫૬,૧;૩૩૫.
ચરસુતા પૃથા. માધવી	૧૨૧,૧૩;૨૯૯.	શુખિ રહું પ્રસાદિ ધન	૧૫૬,૧૭;૩૩૬.
દારહુતામ,	૧૨૧,૧૩;૩૦૧.	પ્રમદવનવેદિકા ચચ્યાં	૧૫૬,૨૪;૩૩૬.
તું હ ચરણ છિ, કાંઈજરીનિ દુઃખિ	૧૨૩,૨૩;૩૦૩.	વિલાસિતાથી વિલાસની બી	૧૬૦,૧૪;૩૩૭.
નિશિ પરનિ તે કામ	૧૨૬,૨૧;૩૦૫.	વેદબીથી વિદ્યા મતિ	૧૭;૩૩૭.
સનવાલુકા ધાતુ	૧૨૮,૨૩;૩૦૮.	અવશુકમળ ઉદરનિ વિખિધ	૧૬૨,૧૦;૩૩૯.
નલિનીના કોકનિ કુંકુમ છાંદ	૧૨૮,૨૪; ૩૦૯.	વચ્ચાંચલ કિહી વલગિ	૧૬૨, ૧૭; ૩૩૯.
શુક, હરિણિકા, લણાવુ	૧૨૯,૧૫;૩૦૯.	વસંત કાલધ	૧૬૩,૧૩;૩૪૦.
ચન્દ્રચેતન સંમન્તપ્રતિભે	૧૩૦,૧૧;૩૧૧.	નવાલા સંતાપ કરિ વિકાસ	૧૬૩,૨૨;૩૪૧.
નિશાસિ તે કાપડું અથઝું કંઈ	૧૩૧,૧૪;૩૧૨.	વલ્લભ મનિ ધરિ	૧૬૬,૬;૩૪૪.
સ્તનાંશુકં, ચલિત ચક્રર	૧૩૧,૧૪;૩૧૨.		

શુદ્ધિ સૂચિ.

૧૦	૧૪	જાણિ	જાણી
	૨૨	તણી તગાઈ, તણી, તગાઈ	
૧૨	૪	ધંધા	ધંધા
૧૫	૨૮	ચાર	ચરિ
૧૭	૨૨	રવિ નિરક્ત	રવિનિ રક્ત
૨૦	૨૦	ધૂડ કમલ	ધૂકનાં જલ
૫૧	૧૧	કૃત્યકૃત્ય	કૃતકૃત્ય
૬૨	૬	પરિ બંધ	પરિબંધ
૬૫	૨૬	નધી	નધિ
	૩૦	યવ.	યવ. નધી.
૬૮	૫	ક	કહ
૭૦	૧૬	લાગિ.	લાગિ,
	,,	અગાન	અગાન.
૭૨	૩,૨૪	સહસ	સહસ
૭૭	૪	જેણિ	જેણી
૮૧	૧	કોતરિ	કોતરી
૮૨	૧૧	જે ગાઇ, સો	જે ગાઇ,
		કોપ	સોપ
૮૬	૨૩	વિશાખા	વિશાખા
૮૮	૨૬	નીર્ઝર	નીર્ઝર.
૮૯	૩	એવડું	એ વડું
૯૨	૪	કં	કહું
૯૩	૧૬	રાગ	તેલ
	૧૭	ઠરી	ધઈ

૯૮	૨૪	વચમહાર	વચનમહાર
૧૦૦	૧૭	કન્યા અંતઃપુરમાં	કન્યાઅંતઃ- પુરમાં
	૨૦	રોડો કુ.ખ ? કિ રોડો ? કુ.ખ ?	
		રૂં સુખ ?	ધ સુખ ?
	૨૩	સાબસં	સાંભસું
૧૦૧	૧૭	રાનિ	રાનિ રૂં
૧૦૨	૨	વિરહિ	રહિ
૧૦૩	૧૨	આબ્ય	આબ્યુ છું
	૧૩	સાંભલી ઊંચુનિયુ	સાંભલીચુનિયુ
૧૦૪	૧	મુનિ-	વનિ
૧૦૫	૧	તે.	તે યં
૧૦૬	૪	માણું, યં	ધાણું છિ
		માસોઆસિ	માસોઆસિ
	૨૨	યં	યં તા
	૨૩	મયું !	મયુ ની
૧૧૧	૫	તરસિકા	તરસિકા તવ
	૧૭	અયાદીધ,	અયાદીધ, તુ
૧૧૨	૨૪	આ ને	આ આનિ
૧૧૩	૧૫	ઉત્તમ	ઉત્તમાન
૧૧૫	૧૬	દા અંખ માના	
		દા દા અંખ પિના	
	૨૪	અન્નમય કદિ	અન્નમયમાડી
	૨૯	કેડ, કેડ. ૧૬	દા અંખ

૧૧૯	૧૨	પ્રતિતી	પ્રતીતિ
૧૨૨	૧૨	સવિતા લોકિ સવિતાલોક	
	૧૬	જીતવુ ખેમ જીતવુ, ખેમ !	
૧૨૪	૨૩	હિ કાદંબરીની, તે હિ,	
		કાદંબરીની દુઃખિ	
૧૨૭	૩	પામી,	પામી
		રાજકુલિ	રાજકુલ,
૧૨૯	૧૧	દલ	૦
	૧૫	સારિકા	હરિણિકા
૧૩૪	૧૬	એહવી	એહવિ
૧૩૫	૨૩	એહ,	એહ
	૨૪	કા...તેહ આ...તેહિ	
૧૩૬	૭	મૂરખ	અતિ મૂરખ
૧૩૮	૧	આવી તે	આવિ તે
૧૩૯	૪	કરી	કરિ
	૬	એ હુવી	એહવી
	૨૬	તુ એહવી	૦
૧૪૧	૬	ચંદન ચર્ચા ચર્ચાચંદન	
	૨૫	ચરચ્ચં	ચંદન ચરચ્ચં
૧૪૮	૧૯	હિ	હિ એ
૧૪૯	૧૮	પ્રતિહારો.	પ્રતિહારી શૂં.
૧૫૦	૨૩	મૂરખ	મૂરખ શૂં
૧૫૧	૧૬	પુર માહિ	કુમારીપુરિ
	૨૮	પુર માહિ	કુમારીપુરિ
૧૫૩	૨	નૃત મથૂર કરિ	
		મત મથૂર રહિ	
	૨૧	આશ્ચર્ય	સાશ્ચર્ય
૧૫૯	૩	અંતર્ગૃહ	અંતર્ગૃહ માહા.
	૬	રથલ	[રથલ
	૭	ધર્મ	ધર્મ]
	૨૫	અંતર્ગૃહ.	અંતર્ગૃહ કીધુ.

૧૬૦	૧૬	ભય નિવેશ ભયાભિનિવેશ	
	૨૯	૧૭ ૧૬ ભય નિવેશ. ૧૭	
૧૬૧	૨૨	કલંક ધોળા	અંગિ ધોળા
			અંગિકલંક
	૨૯	ધોળા કલંક ધોળા અંગિ	
૧૬૨	૨૩	કરી	કરી નિ
	૩૦	મુખ. મુખ. ૨૩ કરિ કપોલિ.	
૧૬૩	૧૩	વસંતકાલિ	વસંત કાલધ
૧૬૫	૧૪	તુ	તે
	૨૮	તુ શૂં.	તુ શૂં. તુ.
૧૬૬	૬	વલ્લભનિ.	વલ્લભનિ
	૮	કરિ	કરી
૧૬૭	૭	માલ જાણિ	વિપ માલ,
			જાણિ વિમ,
	૧૩	એક	એકિ
	૨૮	વિપાદિ. વિપાદિ. ૧૨ એક.	
૧૬૮	૪	લોલ.	લોલા
	૫	સૌંચ	સૌંચિ
	૮	યધ	યધુ
	૧૪	ખોલી	ખોલિ
૧૬૯	૫	જપાઈ	જપાઈ
૧૭૦	૬	પાણિ !	પાણિ,
	૧૫	હોય	હોય
	૨૨	આકાર.	આકાર,
૧૭૨	૪	↑	↑
૧૭૪	૨	૨૫	૨૬
૧૮૨	૨	તેની	તેની
	૨૨	રાજનું	રાજના
૧૮૪	૨૩	જાણીઈ	જાણીઈ
૧૮૭	૨	મુજગ:	મુજગ:
૧૯૨	૧૩	પાદશાહી	રાજકારભાર
૧૯૪	૧૬	ને	તે

૧૬૫ ૩૧-૨૫૪	૨૬૦
૧૬૬ ૧૧ જરજૂરણુ	જરાજૂરણુ
૨૦૦ ૩ ખી,	ખીજૂ,
૨૦૧ ૬ સુઢ	સુઢ
૨૦૨ ૩ આધો	આધો
૨૦૬ ૨૫ જળનીહાર પડ્યુ	જલની- હાર પડ્યુ
૨૧૦ ૧૩ છે.	છે'.
૨૧૨ ૨૫, કથાવાળો	ભોગળ જેવો
૨૮ ગિઢાલ,	ગઢાલ, ગિઢાલ,
૨૧૭ ૧૭ કુંદકનાં	કુંદતના
૨૧૮ ૨૮ પાનું	પાચ
૨૨૧ ૨ થયેલા.	થયેલા
૨૪ લલામક	લલામક
૨૨૨ ૧૭ સૌ	ખીજળ બધા
૨૨૩ ૫ સીતકાર	સીતકાર
૨૨૪ ૧૧ વક્ત્ર	વક્ત્ર
૨૬ દ્રવ્યસાધિ	દ્રવ્ય સાધિ
૨૨૬ ૨૭ નિર્વિકલ્પ	નિર્વિકલ્પ
૨૨૭ ૧૨-પર્વના	પર્વના પુરાણા
૨૨૮ ૨૩ ઇ.	ગર્ભવતી૦-
૨૫ ઊતાર્યો	ઊતાર્યો
૨૩૦ ૧૩ અવધ્યકર	બંધકર
૨૩૧ ૧૦ શબ્દનો	શબ્દનો
૨૩૭ ૧૧ જલનિધિ-નિધિ	જલનિધિ- નિધિ
૨૮ જયમંગલની	જયમંગલા
૨૩૮ ૫ જયમંગલ	જયમંગલાટીકા
નિર્દેશ	નિર્દેશ
જયમંગલા	જયમંગલા
કરે	કરેલ
૨૪૨ ૨૧ પરિન્યા	પરિન્યા

૨૪૪ ૨૮ છે.	માં કર.
૨૪૬ ૧૨ મહવરા	મહાવરા
૨૪૭ ૪ પુષ્પ કરિ-	કા કરિ પુષ્પ,
૨૪૮ ૨૩ તરી	તરી
૨૪૯ ૫ ધોર,	ધોર.
૧૨ હૈ. વ્યો.	હૈ. વ્યા.
૨૫૦ ૭૨ તે હવી	વ્યાખ્યાન તે હવી વ્યાખ્યાન
૨૫૨ ૨ વિનમ્ર વિનમ્ર	
૧૦ દાપયતિ	દાપયતિ
૧૧ અર્પયતિ,	અર્પયતિ.
૧૭ મુલાની	મુલાના
૨૫૪ ૮ પાર્ષ પાઈ	
૧૫ તરફેણનો	તરફેણનો, એ તથુ
૨૫ વિચારી	વિચારિ
૨૮ મણિની	ભોતપી મણિના તેજશી
૨૫૬ ૧૬ ફનો...	ફનો...ફનો...ફનો
૨૬૦ ૩ [સભર]	[સભાર]
૨૬૧ ૧૫ સધલુ	છવાય, -૦
૧૮ ભોજસ	ભોજસ્
૨૬૭ ૨૮ આપણુઆપ	આપઆપણું
૨૬૯ ૬ આશને	આરાને
૨૭૦ ૩ પૃથક	પૃથક્
૮ વાસસ્	વાસસ્
૨૭૧-૨૪ રૂપિ તેહિ	૦
૨૭૨ ૨૩ વિકાર	સંક્રમ
૨૭૩ ૪ દુ.ખ માત્ર	દુ.ખમાત્ર
૮ માટે	મટિ
૨૭૪ ૩ જોતા	૦
૩૦ સ્હેજ	સંવાળી સ્હેજ
૩૧ તળીમ્	તૂળીમ્

૨૭૫	૩ પાસિ	પરતિ
૨૮૨	૮ યના	યવાન
૨૮૪	૩ શોભતી હતી	શોભે છે
૨૮૬	૨૨ કિથે	ધ.....ધ
૨૮૭	૨૮ નિષ્ચયતિત	નિશ્ચયોતિત:
૨૯૨	૧૨ ૨૫૬,	—
	૧૩ મેદનીકોશ	મેદનીકોશ
	૨૮ ૬ તમાનો	ફદતમાનો
	૩૦ હ.	હત
૨૯૩	૧૩ તિરાતે	નિરાતે
૨૯૭	૧ કરિ	કરી
૨૯૮	૧૭ કિહીધકા	કિહીધયા
	કિહીધથી	કિહીધથી
૨૯૯	૨૧ વટુક્લેન	વટુક્લેન
૩૦૦	૨૫ ગુહા	ગુપ્ત
૩૦૮	૮ અગાગિ બન	અગાગિભાવ
	૧૯ સં. ડુમાર્થ	સૌકુમાર્થ
	૨૮ દોધિકામુ	દોધિકામુ
૩૦૯	૧૩ ચિદુ ।	ચિદુ ।
	૨૧ ગુલાકાર	મુલાકાર
૩૧૧	૨૭ ચન્દ્રલેલિકા	ચન્દ્રલેલિકા
	૩૦ સ્તનપૃષ્ઠે	સ્તનપૃષ્ઠે
૩૧૨	૧૬ વક્ત	વક્તુ
	૨૪ ગદ્યપરી	ગદ્યપરીનું
	૩૧ કાતિનો	ગત્યોત્તીનો
૩૧૩	૨૧ ખી	ખીડ
	૨૨ ૮ મ્મા	જૂમ્મા
૩૧૭	૧૧ યયુ	યવિ
	યના	યવાથી
	સાલવા	સાલવા—
	૧૨ લાગ્યો	થી
	૨૬ કર્તા	ક્રિયાનાથ
૩૧૮	૭,૬ ગુણુ દામ	ગુણુદામ
૩૧૮	૧૨ કરી	કરિ

૩૧૯	૨ હોમાચાચે	હેમાચાચે
૩૨૦	૨૭ બે પક્તિ	ટિપ્પણી
		કહી
	૩૦ ચદન-ચર્ચા	ચર્ચાચદન
૩૨૧	૧૩ તથુ	તથુ
	૧૪ ગોઠવણી	ગોઠવણી
		ગ્યીને
	૨૮ દારિ	ધ દારિ
૩૨૨	૯ ૧૦ મૂ	મુદ
૩૨૩	૬ છૂટી	છૂટી ગતા
	૯ પરિવર્તન	પરિવર્તન
૩૨૪	૧૯ કરવા	કરવા હૃ
૩૨૭	૧૩ સરખાવતા	સરખાવી
	૧૪ વાચવાની	ગર ગ્રાપન
		કાઢવો
	૩૦ મૂરખ	મૂરખ મૂ
૩૨૮	૭ બહાલા	બહાલો
૩૨૯	૧૩ પડે.	પડે છે.
૩૩૧	૨૭ કામનિ	કા-મનિ
૩૩૨	૮ છૂટનો	છૂટ વગેરેનો
	એ છૂટ	એ
૩૩૩	૩ જ	જધુ
૩૩૪	૧૩ વિલુખલિ	વિલુ મૂલિ
૩૩૫	૩ સ-યાસી	જરૂર
	કલો છે	કલો છે. તે
	ન વાપરતો	તજ દેઈ
	લખ્યુ હોત	રાખ્યુ છે
	તો ઠીક થાત.	
૩૩૭	૨૦ વાચવા	સ્ત્રીકારવા
	૨૨ ભય નિવેશ	ભયાભિનિવે
૩૩૮	૩૧ દધ	દધ્યુ
૩૪૦	૧૩ કરી	કરી નિ
૩૪૫	૧૩ વિવ્યાલ-વિપ	સર્મિ
	૧૪ (અર્થાત્ ઝેરી)નાર્ગ	
૩૪૮	૩ આશાઉરી	આસા ઉરી